

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

La calcografia catalana del segle XVIII. Dels argenters als acadèmics

Rosa Maria Subirana Rebull

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial – SenseObraDerivada 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial – SinObraDerivada 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0. Spain License.**

La calcografia catalana
del segle XVIII.
Dels argenters als acadèmics

Tesi doctoral de
ROSA MARIA SUBIRANA REBULL
presentada per optar al títol de doctor en

HISTÒRIA DE L'ART

Dirigida pel
DR. JOAN-RAMON TRIADÓ

Divisió I: Ciències Humanes i Socials
Departament d'Història de l'Art
Universitat de Barcelona
Gener de 1996

Dimidium facti qui bene coepit, habet

Horaci [Llibre 1er Epístola 2^{ona}]

SUMARI

LIMINAR

Agraïments

Sigles

Abreviatures

Esquema de catàleg

PART I: El gravat calcogràfic català al segle XVIII

1. FUNCIO I LENGUATGE \ 1
- 1.1. Les funcions del gravat \ 1
    - 1.1.1. Element divulgador i objecte de progrés \ 2
    - 1.1.2. Entre el control i la protecció \ 3
  - 1.2. El llenguatge gràfic \ 9
    - 1.2.1. Talla dolça: el burí i els sistemes de trag \ 10
    - 1.2.2. La llibertat de l'aiguafort \ 12
    - 1.2.3. Altres tècniques calcogràfiques \ 13
      - 1.2.3.1. El gravat de punts \ 16
      - 1.2.3.2. El gravat a l'aiguatinta \ 16
      - 1.2.3.3. El gravat al fum \ 17
      - 1.2.3.4. L'estampació en color \ 18
    - 1.2.4. Referències a la terminologia \ 19
    - 1.2.5. Les signatures: una informació fiable? \ 21
    - 1.2.6. Les llegendes. Un indicatiu respecte a la funció de les estampes \ 25
    - 1.2.7. Literatura sobre el gravat. Tractats, manuals i manuscrits \ 31

- 2. PRODUCCIO I CONSUM \ 43
  - 2.1. Artesans i/o artistes \ 44
    - 2.1.1. Formació. Dels tallers a les escoles \ 46
      - 2.1.1.1. La pràctica dels argenters i la copia d'estampes \ 49
      - 2.1.1.2. A la recerca d'un mestre \ 50
      - 2.1.1.3. L'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona: organització i estímuls \ 53
        - 2.1.1.3.1. Els premis \ 56
        - 2.1.1.3.2. Les pensions \ 78
    - 2.1.2. Situació social i cultural \ 87
      - 2.1.2.1. Un col·lectiu disgregat \ 88
      - 2.1.2.2. *Status* socio-econòmic-cultural \ 91
  - 2.2. Promotors, clients i consumidors \ 103
    - 2.2.1. Preus i sistemes de venda \ 117
    - 2.2.2. Consum artístic i col·leccionisme \ 128
- 3. LA IMATGE GRAFICA \ 135
  - 3.1. Estampa culta i estampa popular \ 136
    - 3.1.1. La imatge com a complement del text \ 137
  - 3.2. Diversitat temàtica \ 151
    - 3.2.1. L'estampa religiosa o la imatge d'una cultura \ 159
  - 3.3. Els corrents estilístics \ 166
    - 3.3.1. L'estampa com a model \ 167
    - 3.3.2. Del barroc a l'academicisme \ 169
    - 3.3.3. Academicisme *versus* neoclassicisme \ 171
- 4. DE L'EPOCA DEL BARROC A LA IL·LUSTRACIO. ELS PROTAGONISTES \ 175
  - 4.1. Els argenters-gravadors \ 177
    - 4.1.2. Antecedents immediats \ 177
    - 4.1.3. La generació d'entre segles \ 183
  - 4.2. Declivi i lenta recuperació de la calcografia catalana \ 185
    - 4.2.1. Pervivència de la tradició dels argenters i la formació autodidacta \ 187
    - 4.2.2. Les pautes de Miquel Sorelló \ 191

- 4.3. L'època daurada: la generació del redreçament i els primers acadèmics \ 193
  - 4.3.1. Els inicis de l'ensenyament programat \ 194
  - 4.3.2. La reforma acadèmica \ 203
- 4.4. Notícies sobre altres gravadors \ 215
- 4.5. La incògnita dels gravats anònims \ 218
- 4.6. Catalunya i els gravadors forànis \ 219
  - 4.6.1 Els temes \ 221
  - 4.6.2. Les edicions \ 225
- 5. APENDIX: CITES DE DOCUMENTS I DE FONTS BIBLIOGRÀFIQUES \ 227

PART II: Els calcògrafs catalans del segle XVIII

- D. Mol*
- 1. ELS VIA \ 277
    - 1.1. Bibliografia \ 277
      - 1.1.1. Comentari \ 277
      - 1.1.2. Relació cronològica \ 278
    - 1.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques
    - 1.3. Biografia cronològica \ 283
      - 1.3.1. Francesc Via *el Vell* \ 283
      - 1.3.2. Francesc Via *el Jove* \ 283
      - 1.3.3. Arbre genealògic \ 286
    - 1.4. L'home \ 287
    - 1.5. L'artista \ 289
    - 1.6. L'obra \ 290
      - 1.6.1. Comentari \ 290
      - 1.6.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes \ 293
      - 1.6.3. Catàleg \ 293
        - 1.6.3.1. Estampes documentades \ 313

2. JOAN MATONS \ 314

2.1. Bibliografia \ 314

2.1.1. Comentari \ 314

2.1.2. Relació cronològica \ 315

2.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 315

2.3. Biografia cronològica \ 326

2.3.1. Arbre genealògic \ 330

2.4. L'home \ 332

2.5. L'artista \ 334

2.6. L'obra \ 335

2.6.1. Comentari \ 335

2.6.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampes \ 338

2.6.3. Catàleg \ 338

2.6.3.1. Estampes atribuïdes \ 339

3. PERE COSTA \ 340

3.1. Bibliografia \ 340

3.1.1. Comentari \ 340

3.1.2. Relació cronològica \ 341

3.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 342

3.3. Biografia cronològica \ 353

3.3.1. Arbre genealògic \ 355

3.4. L'home \ 357

3.5. L'artista \ 361

3.6. L'obra \ 362

3.6.1. Comentari \ 362

3.6.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampes \ 365

3.6.3. Catàleg \ 365

4. ELS SERDANYA \ 370

4.1. Bibliografia \ 370

4.1.1. Comentari \ 370

4.1.2. Relació cronològica \ 371

- 4.2. Biografia cronològica \ 371
  - 4.2.1. Salvador Serdanya *el Vell* \ 371
  - 4.2.2. Salvador Serdanya *el Jove* \ 371
- 4.3. L'obra \ 372
  - 4.3.1. Comentari \ 372
  - 4.3.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampes \ 372
  - 4.3.3. Catàleg \ 373
    - 4.3.3.1. Salvador Serdanya *el Vell* \ 373
    - 4.3.3.2. Salvador Serdanya *el Jove* \ 375
- 5. ANTONI SABATER \ 376
  - 5.1. Bibliografia \ 376
    - 5.1.1. Comentari \ 376
    - 5.1.2. Relació cronològica \ 376
  - 5.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 377
  - 5.3. Biografia cronològica \ 377
  - 5.4. L'obra \ 379
    - 5.4.1. Comentari \ 379
    - 5.4.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampes \ 381
    - 5.4.3. Catàleg \ 382
- 6. FRANCESC TRAMULLES COMPANYY \ 403
  - 6.1. Bibliografia \ 403
    - 6.1.1. Comentari \ 403
    - 6.1.2. Relació cronològica \ 403
  - 6.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 404
  - 6.3. Biografia cronològica \ 415
    - 6.3.1. Arbre genealògic \ 417
  - 6.4. L'home \ 419
  - 6.5. L'artista \ 421
  - 6.6. L'obra \ 421
    - 6.6.1. Comentari \ 421
    - 6.6.2. Catàleg \ 422

- 7. BERNARD SABATES [O SABATER] \ 423
  - 7.1. Comentari \ 423
  - 7.2. Biografia cronològica \ 423
    - 7.2.1. Arbre genealògic \ 425
- 8. FRANCESC GAZAN \ 426
  - 8.1. Bibliografia \ 426
    - 8.1.1. Comentari \ 426
    - 8.1.2. Relació cronològica \ 429
  - 8.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 430
  - 8.3. Biografia cronològica \ 432
  - 8.4. L'home \ 435
  - 8.5. L'artista \ 438
  - 8.6. L'obra \ 438
    - 8.6.1. Comentari \ 438
    - 8.6.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes \ 443
    - 8.6.3. Catàleg \ 444
      - 8.6.3.1. Primera etapa: 1684-1714 \ 444
      - 8.6.3.2. Segona etapa: 1714-1733 \ 452
- 9. LESOING [N. LESO O LESOINO] \ 468
  - 9.1. Bibliografia \ 468
    - 9.1.1. Comentari \ 468
    - 9.1.2. Relació cronològica \ 468
  - 9.2. L'obra \ 469
    - 9.2.1. Comentari \ 469
    - 9.2.2. Catàleg \ 469
- 10. JN. SERONI \ 470
  - 10.1. Comentari \ 470
  - 10.2. Catàleg \ 470
- 11. FRA FRANCESC DE BARCELONA \ 471
  - 11.1. Bibliografia \ 471
    - 11.1.1. Comentari \ 471
    - 11.1.2. Relació cronològica \ 471

- 11.2. L'obra \ 472
  - 11.2.1. Comentari \ 472
  - 11.2.2. Catàleg \ 472
- 12. FRA ALBERT DOMENECH \ 473
  - 12.1. Bibliografia \ 473
    - 12.1.1. Comentari \ 473
    - 12.1.2. Relació cronològica \ 473
  - 12.2. L'obra \ 473
    - 12.2.1. Comentari \ 473
    - 12.2.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes \ 474
    - 12.2.3. Catàleg \ 474
- 13. P. FONT \ 475
  - 13.1. Bibliografia \ 475
    - 13.1.1. Comentari \ 475
    - 13.1.2. Relació cronològica \ 475
  - 13.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques
  - 13.3. L'obra \ 476
    - 13.3.1. Comentari \ 476
    - 13.3.2. Catàleg \ 476
- 14. FRANCESC SANTA CRUZ LUNELL \ 477
  - 14.1. Bibliografia \ 477
    - 14.1.1. Comentari \ 477
    - 14.1.2. Relació cronològica \ 477
  - 14.2. L'obra \ 478
    - 14.2.1. Comentari \ 478
    - 14.2.2. Catàleg \ 478
- 15. ANASTASI LLEOPART VILARDELL \ 480
  - 15.1. Bibliografia \ 480
    - 15.1.1. Comentari \ 480
    - 15.1.2. Relació cronològica \ 480
  - 15.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 480

- 15.3. Biografia cronològica \ 481
  - 15.3.1. Arbre genealògic \ 482
- 15.4. L'home \ 483
- 15.5. L'artista \ 483
- 15.6. L'obra \ 484
  - 15.6.1. Comentari \ 484
  - 15.6.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampes
\ 484
  - 15.6.3. Catàleg \ 485
- 16. IGNASI PONS \ 495
  - 16.1. Bibliografia \ 495
    - 16.1.1. Comentari \ 495
    - 16.1.2. Relació cronològica \ 495
  - 16.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 496
  - 16.3. L'obra \ 497
    - 16.3.1. Comentari \ 497
    - 16.3.2. Catàleg \ 498
- 17. MARCOS CAMILO LOMELIN \ 499
  - 17.1. Bibliografia \ 499
    - 17.1.1. Comentari \ 499
    - 17.1.2. Relació cronològica \ 499
  - 17.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 499
  - 17.3. L'obra \ 500
    - 17.3.1. Comentari \ 500
    - 17.3.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampes
\ 501
    - 17.3.3. Catàleg \ 501
      - 17.3.3.1. Estampes atribuïdes \ 504

18. ELS PAUNER \ 505

18.1. Bibliografia \ 505

18.1.1. Comentari \ 505

18.1.2. Relació cronològica \ 505

18.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 506

18.3. Biografia cronològica \ 510

18.3.1. Domènec Pauner *el Vell* \ 510

18.3.2. Domènec Pauner Altés \ 512

18.3.3. Domènec Agustí Pauner \ 515

18.3.4. Teresa Pauner \ 515

18.3.5. Arbre genealògic \ 516

18.4. L'obra \ 517

18.4.1. Comentari \ 517

18.4.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampes
\ 522

18.4.3. Catàleg \ 524

18.4.3.1. Domènec Pauner *el Vell* \ 524

18.4.3.2. Domènec Pauner Altés \ 533

18.4.3.3. Domènec Agustí Pauner \ 563

18.4.3.4. Teresa Pauner \ 563

19. MIQUEL SORELLO \ 565

19.1 Bibliografia \ 565

19.1.1. Comentari \ 565

19.1.2. Relació cronològica \ 566

19.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 567

19.3. Biografia cronològica \ 568

19.4. L'home \ 571

19.5. L'artista \ 572

19.6. L'obra \ 576

19.6.1. Comentari \ 576

19.6.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampes
\ 579

19.6.3. Catàleg \ 580

III vol.

- 20. PERE COSTA PICO \ 603
  - 20.1. Bibliografia \ 603
    - 20.1.1. Comentari \ 603
    - 20.1.2. Relació cronològica \ 603
  - 20.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 604
  - 20.3. Biografia cronològica \ 605
  - 20.4. L'home \ 606
  - 20.5. L'artista \ 607
  - 20.6. L'obra \ 607
    - 20.6.1. Comentari \ 607
    - 20.6.2. Catàleg \ 609
- 21. IGNASI VALLS \ 610
  - 21.1. Bibliografia \ 610
    - 21.1.1. Comentari \ 610
    - 21.1.2. Relació cronològica \ 611
  - 21.2.. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 612
  - 21.3. Biografia cronològica \ 613
  - 21.4. L'home \ 616
  - 21.5. L'artista \ 617
  - 21.6. L'obra \ 618
    - 21.6.1. Comentari \ 618
    - 21.6.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes \ 622
    - 21.6.3. Catàleg \ 623
- 22. FRANCESC TRAMULLES ROIG \ 668
  - 22.1. Bibliografia \ 668
    - 22.1.1. Comentari \ 668
    - 22.1.2. Relació cronològica \ 669
  - 22.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 670
  - 22.3. Biografia cronològica \ 673
    - 22.3.1. Arbre genealògic \ 676

- 22.4. L'home \ 678
- 22.5. L'artista \ 681
- 22.6. L'obra \ 683
  - 22.6.1. Comentari \ 683
  - 22.6.2. Catàleg \ 685
    - 22.6.2.1. Estampes atribuïdes \ 688

23. FRANCESC BOIX \ 689

- 23.1. Bibliografia \ 689
  - 23.1.1. Comentari \ 689
  - 23.1.2. Relació cronològica \ 690
- 23.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 691
- 23.3. Biografia cronològica \ 698
- 23.4. L'home \ 707
- 23.5. L'artista \ 708
- 23.6. L'obra \ 710
  - 23.6.1. Comentari \ 710
  - 23.6.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes \ 712
  - 23.6.3. Catàleg \ 713

24. JAUME CARRERAS \ 738

- 24.1. Bibliografia \ 738
  - 24.1.1. Comentari \ 738
  - 24.1.2. Relació cronològica \ 738
- 24.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 739
- 24.3. Biografia cronològica \ 740
  - 24.3.1. Jaume Carreras *el Vell*, argenter \ 740
  - 24.3.2. Jaume Carreras *el Jove*, argenter \ 741
  - 24.3.3. Jaume Carreras, pintor \ 742
  - 24.3.4. Arbre genealògic \ 743
- 24.4. L'home \ 744
- 24.5. L'artista \ 745

- 24.6. L'obra \ 745
  - 24.6.1. Comentari \ 745
  - 24.6.2. Catàleg \ 745
- 25. FRA RAIMON \ 746
  - 25.1. Comentari \ 746
    - 25.1.1. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes \ 746
    - 25.1.2. Catàleg \ 746
- 26. FRA FRANCESC LLODRA \ 747
  - 26.1. Bibliografia \ 747
    - 26.1.1. Comentari \ 747
    - 26.1.2. Relació cronològica \ 747
  - 26.2. Biografia cronològica \ 748
  - 26.3. L'obra \ 749
    - 26.3.1. Comentari \ 749
    - 26.3.2. Catàleg \ 750
      - 26.3.2.1. Estampes documentades \ 750
- 27. FARRIOLS \ 752
  - 27.1. Bibliografia \ 752
    - 27.1.1. Comentari \ 752
    - 27.1.2. Relació cronològica \ 752
  - 27.2. L'obra \ 752
    - 27.2.1. Comentari \ 752
    - 27.2.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes \ 753
    - 27.2.3. Catàleg \ 753
- 28. PASQUAL PERE MOLES CORONES \ 754
  - 28.1. Bibliografia \ 754
    - 28.1.1. Comentari \ 754
    - 28.1.2. Relació cronològica \ 759

28.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 760

28.2.1. Resum i classificació de l'inventari
«post-mortem» \798

28.2.1.1. Obres de Pasqual Pere Moles
\ 798

28.2.1.1.1. Dibuixos \ 798

28.2.1.1.2. Làmines \ 798

28.2.1.1.3. Estampes \800

28.2.1.2. El taller \ 802

28.2.1.3. Col.lecció d'obres d'art
\807

28.2.1.3.1. Dibuixos \ 807

28.2.1.3.2. Estampes \ 807

28.2.1.3.3. Pintures a
l'oli \ 808

28.2.1.3.4. Escultures \
812

28.2.1.4. Biblioteca (temes d'art)
\813

28.2.1.5. Testimonis i taxadors \ 814

28.3. Biografia cronològica \ 816

28.3.1. Arbre genealògic \ 829

28.4. L'home \ 831

28.5. L'artista \ 840

28.5.1. Formació \840

28.5.2. Graus acadèmics i títols \ 841

28.5.3. Deixebles \843

28.6. L'obra \ 849

28.6.1. Comentari \ 849

28.6.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampes
\ 854

- 28.6.3. Catàleg \ 855
  - 28.6.3.1. Primera etapa:
    - 1754 ca.-1797 \ 855
  - 28.6.3.2. Segona etapa: 1766-1774
    - \878
  - 28.6.3.3. Tercera etapa: 1774-1797
    - \888
  - 28.6.3.4. Estampes documentades \ 918

29. ELS SELLENT \ 920

- 29.1. Bibliografia \ 920
  - 29.1.1. Comentari \ 920
  - 29.1.2. Relació cronològica \ 921
- 29.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 922
- 29.3. Biografia cronològica \ 924
  - 29.3.1. Agustí Sellent Torrents \ 924
  - 29.3.2. Joaquim Sellent \ 926
  - 29.3.3. Francesc Sellent \ 926
  - 29.3.4. Arbres genealògics \ 927
    - 29.3.4.1. Agustí Sellent Torrents \ 927
    - 29.3.4.2. Maria Teresa Sellent \ 927
- 29.4. L'obra \ 928
  - 29.4.1. Comentari \ 928
  - 29.4.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes \ 931
  - 29.4.3. Catàleg dels Sellent \ 932
    - 29.4.3.1. Estampes datades o amb una clara referència cronològica \ 932
    - 29.4.3.2. Estampes no datades, signades «Agustí Sellent» \ 946

TV plus

- 29.4.3.3. Estampes no datades,
signades únicament amb el
cognom Sellent \ 952
- 29.4.3.4. Estampes documentades \ 954
- 29.4.3.5. Estampes autògrafes de
Joaquim Sellent \ 955

30. RAFAEL RIERA \ 956

30.1. Bibliografia \ 956

30.1.1. Comentari \ 956

30.1.2. Relació cronològica \ 956

30.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 957

30.3. Biografia cronològica \ 958

30.4. L'home \ 959

30.5. L'artista \ 960

30.6. L'obra \ 960

30.6.1. Comentari \ 960

30.6.2. Catàleg \ 961

31. JOSEP BAIXERAS \ 962

31.1. Comentari \ 962

31.2 . Catàleg \ 963

32. JOSEP (?) CIRERA \ 964

32.1. Bibliografia \ 964

32.1.1. Comentari \ 964

32.1.2. Relació cronològica \ 964

32.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 965

32.3. L'obra \ 966

32.3.1. Comentari \ 966

32.3.2. Catàleg \ 967

33. JOSEP ANTON MARTI \ 968

33.1. Comentari \ 968

33.2. Catàleg \ 969

- 34. JAUME FERRER \ 970
  - 34.1. Comentari \ 970
  - 34.2. Catàleg \ 971
- 35. DOMENEC BERAUD \ 972
  - 35.1. Bibliografia \ 972
    - 35.1.1. Comentari \ 972
    - 35.1.2. Relació cronològic \ 972
  - 35.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 973
  - 35.3. Biografia cronològica \ 973
  - 35.4. L'obra \ 973
    - 35.4.1. Comentari \ 973
    - 35.4.2. Catàleg \ 973
- 36. FRA JOSEP DE TORREDEMBARRA \ 974
  - 36.1. Comentari \ 974
  - 36.2. Catàleg \ 975
- 37. FRA TOMAS DE SANTA ANA \ 976
  - 37.1. Bibliografia \ 976
    - 37.1.1. Comentari \ 976
    - 37.1.2. Relació cronològica \ 976
  - 37.2. L'obra \ 977
    - 37.2.1. Comentari \ 977
    - 37.2.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes \ 977
    - 37.2.3. Catàleg \ 978
- 38. JOSEP COROMINA FARALT \ 981
  - 38.1. Bibliografia \ 981
    - 38.1.1. Comentari \ 981
    - 38.1.2. Relació cronològica \ 982
  - 38.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 983
  - 38.3. Biografia cronològica \ 990
    - 38.3.1. Arbre genealògic \ 996

38.4. L'home \ 997

38.5. L'artista \ 999

38.6. L'obra \ 1004

38.6.1. Comentari \ 1008

38.6.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampe
\1008

38.6.3. Catàleg \ 1008

38.6.3.1. Estampes documentades \
1035

39. BLAI AMETLLER ROTLLAN \ 1036

39.1. Bibliografia \ 1036

39.1.1. Comentari \ 1036

39.1.2. Relació cronològica \ 1042

39.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 1043

39.3. Biografia cronològica \ 1060

39.4. L'home \ 1071

39.5. L'artista

39.5.1. Formació \ 1075

39.5.2. Premis, graus acadèmics i títols \ 1077

39.5.3. *La Compañia para el grabado de los cuadros de
los Reales Palacios* \ 1079

39.5.4. Deixebles \ 1082

39.6. L'obra \ 1085

39.6.1. Comentari \ 1085

39.6.2. Relació cronològica d'obres impreses,
manuscrites i/o documents amb estampes
\ 1091

39.6.3. Catàleg \ 1092

39.6.3.1. Primera etapa: 1778-1790
\1092

- 39.6.3.2. Segona etapa: 1791-1795
           \1095
- 39.6.3.3. Tercera etapa: 1796-1808
           \1104
- 39.6.3.4. Quarta etapa: 1808-1841
           \1118
- 39.6.3.5. Estampes documentades \1134
- 39.6.3.6. Estampes atribuïdes \ 1135

40. ESTEVE ROIX VISCOMTE \ 1136

40.1. Bibliografia \1136

40.1.1. Comentari \1136

40.1.2. Relació cronològica \ 1137

40.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques \ 1138

40.3. Biografia cronològica \ 1151

40.4. L'home \ 1159

40.5. L'artista \ 1162

40.6. L'obra \1168

40.6.1. Comentari \ 1168

40.6.2. Relació cronològica d'obres impreses,
 manuscrites i/o documents amb estampes
 \ 1174

40.6.3. Catàleg \ 1175

40.6.3.1. Primera etapa: 1790-1796
           \1175

40.6.3.2. Segona etapa: 1797-1808
           \1178

40.6.3.3. Tercera etapa: 1809-1829
           \1182

40.6.3.4. Estampes no situades
 cronològicament \ 1193

41. ELS GRAVATS ANONIMS \ 1197
  - 41.1. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes \ 1198
  - 41.2. Catàleg \ 1199
42. APENDIX: OBRES IMPRESES, MANUSCRITES I/O DOCUMENTS AMB ESTAMPES \ 1240
43. BIBLIOGRAFIA \ 1302

LIMINAR

En pretendre analitzar la producció artística d'una època determinada, ens trobem sempre amb unes generacions d'artífexs que cavalquen entre l'abans i el després de qualsevol marge cronològic. Així, en plantejar-nos l'estudi de *La calcografia catalana del segle XVIII*, vàrem considerar més entenedor encapçalar i cloure la nostra recerca amb les dues generacions de calcògrafs més representatives dins l'evolució del gravat en metall d'aquest període, és a dir, els darrers argenters-gravadors i els primers gravadors acadèmics.

La qüestió referent a què és el que entenem nosaltres per gravat català ens ha resultat una mica més complexe de delimitar. Finalment hem decidit incloure dins la producció catalana tota aquella obra gràfica realitzada a Catalunya per autors catalans o forasters, així com totes les calcografies obrades fora del nostre àmbit geogràfic per gravadors d'origen català o estranger que representessin temes catalans i/o acomplissin encàrrecs dels nostres editors.

El coneixement del gravat, tot i que fins a l'aparició de la fotomecànica ha estat el protagonista indiscutible dels sistemes de reproducció, ha generat poc interès per part dels historiadors de l'art a Catalunya. Pel que fa al tema que ens ocupa, la calcografia catalana del segle XVIII, en cap moment hem pretès omplir aquest gran buit historiogràfic, sinó

dibuixar el ventall de les seves possibilitats i obrir el màxim de camins pel seu estudi. Així, considerem com un dels objectius primordials de la nostra tesi de doctorat l'aconseguir incentivar la recerca sobre el món de les imatges gràfiques que, com molt bé diu Ivins jr., *«lejos de ser simplemente obras de arte de segunda fila, constituyen una de las herramientas más importantes y poderosas de la vida y el pensamiento modernos»*¹.

El text que presentem a continuació l'hem estructurat en dues parts molt concretes. La primera, de caire més general, sintetitza tot allò que hem anat recopilant al llarg de la nostra tasca. La segona, molt més concreta, deixa oberts amb el màxim rigor els corresponents estudis monogràfics de tots aquells gravadors que participaren en la producció calcogràfica de la Catalunya del Set-cents.

Som plenament concients del llarg trajecte iniciat. No obstant això, tenim l'esperança de que no l'hàurem de recórrer en soletat. Es en aquest sentit que fem nostres les paraules d'Horaci: *«Alguna cosa és haver començat»*.

---

¹ Ivins 1975, 15.

Agraïments.

Volem donar les gràcies a les institucions que amb l'ajut proporcionat per les beques ens han facilitat la recerca. Així, doncs, el nostre reconeixement per la *Beca a Llicenciats Universitaris d'Història de l'Art, de la Fundació Güell* (1987-1988); per l'*Ajut a la investigació dins l'àmbit del Patrimoni Històric i Arqueològic, de la Fundació Caixa de Barcelona* (1989); i a la *Beca d'ampliació d'estudis de la Biblioteca de Catalunya-Universitat de Barcelona*, programada per a realitzar pràctiques al Gabinet de Gravats, Dibuixos i Mapes (1989)

Així mateix, mostrem el nostre agraïment a l'ajut personal d'historiadors, col.laboradors, amics i familiars que al llarg d'aquest anys ens han facilitat la recerca, solventat problemes, aportat suggeriments, ofert nous materials i, sobretot, ens han encoratjat amb paraules d'ànim:

Joan Ainaud de Lasarte; Josep Maria Ainaud de Lasarte; Miquel Angel Alarcia; Santiago Alcolea Gil; Montserrat Alonso; Sergi Bach; Joan Bada; Bonaventura Bassegoda (MNAC-GDG); Montserrat Bech (BC); Antonio Bonet Correa; Josep Bracons; Josep Conrad Cardona; Maria Luisa Cuenca (BN); José Maria Delgado (BPS); Joana Escobedo; Eva Figueras; Reis Fontanals (BC); Conchita Huidobro (BN); Esther Galindo; Mossèn Gros (MEV); Concepció Isern (BC); Sonia Jug; Isabel Juncosa (BPE); Isabel Lozoya (AFB); Frederic Marés; Mercè Monfar; Antonia Montmany (BC); Carme Miquel; Victoria Mora (MMHB); Salvador Pastor (RC); Laureà Pagarolas (AHPB); Joan Papell; Jaume Pla; Carme Pujiula (MNAC-GDG); Anna Riera; Anna Roda (MNAC-GDG); Maria Lluïsa Rodríguez; Rosa Rebull; Albert Sanromà; Imma Socias; Maria Josep Sureda Berna; Clara Svanera; Esmeralda Terré (MMHB); Conxita Tió (BUB); Jordi Torra (BUB) i Xavier Triadó.

Pedro Domínguez, Jordi Arquer i Dolores Roca ens van salvar dels ensurts informàtics.

Especialment volem destacar els valuosos consells i les facilitats en la consulta de materials de Elena de Santiago, a la *Biblioteca Nacional*; de Juan Carrete, a la *Calcografia Nacional*; de l'erudit col.leccionista Antonio Correa i,

sobretot, de Francesc Fontbona, que des del seu despatx a la Biblioteca de Catalunya ha seguit amb gran interès i total dedicació l'evolució de la nostra recerca.

Però fonamentalment, aquesta tesi doctoral ha estat possible gràcies als constants suggeriments i a l'acurada direcció que ha portat a terme Joan-Ramon Triadó al llarg de tots aquests anys que hem treballat plegats.

En acabar, volem dedicar el resultat del treball a en Xavier i en Carles, ja que per la seva causa han hagut de patir la manca de moltes hores de dedicació familiar. Vegis, doncs, com una petita compensació.

Sigles

AAVV

Autors varis.

AASS

Roma. *Archivio dell'Ambasciata di Spagna presso la Santa Sede.*

AC

Madrid. Col.lecció Antonio Correa.

AC (Roma)

Roma. Archivio Capitolino.

ACA

Barcelona. Arxiu Corona d'Aragó.

ACB

Barcelona. Arxiu Capitular de la Catedral.

ACR

Roma. Archivio Colonna.

ACT

Tarragona. Arxiu de la Catedral.

ADB

Barcelona. Arxiu Diocesà.

AFB

Barcelona. Arxiu Fotogràfic.

AHAT

Tarragona. Arxiu Històric de l'Arquebisbat.

AHPB

Barcelona. Arxiu Històric de Protocols.

AJC

Barcelona. Arxiu de la Reial Junta de Comerç de Catalunya.
Biblioteca de Catalunya.

AP

Barcelona. Arxiu de la parròquia del Pi.

APCCH

València. Arxiu de la parròquia de *Corpus Christi*.

APS

València. Arxiu de la parròquia de Sant Martí.

BAM

Montserrat. Biblioteca de l'Abadia.

BC

Barcelona. Biblioteca de Catalunya.

BCN

Barcelona. Biblioteca Col·legi Notarial.

BHC

Barcelona. Biblioteca de l'Hospital Clínic.

BML

Londres. British Museum.

BMV

València. Biblioteca Municipal.

BN

Madrid. Biblioteca Nacional.

BP

Madrid. Biblioteca de Palacio.

BPE

Barcelona. Biblioteca Pública i Episcopal.

BPS

Sevilla. Biblioteca Provincial.

BUB

Barcelona. Biblioteca de la Universitat.

CCJC

Barcelona. Biblioteca de Catalunya: Copiador de cartes per la correspondència de la Reial Junta de Comerç de Catalunya.

CAQJC

Barcelona. Biblioteca de Catalunya: Copiador d'avisos i ordres de la Reial Junta de Comerç de Catalunya.

CL

París. Calcografia del Louvre.

CN

Madrid. Calcografia Nacional.

CR

Cervera. Biblioteca de la Universitat.

CS

Barcelona. Col.lecció Soley.

DR

París. Col.lecció Dr. Roth.

ETM

Cerdanyola. Col.lecció Emili Tramulles Moya.

ETP

Barcelona. Col.lecció Emili Tramulles Perales.

FCMR

Barcelona. Fundació Cultural Manuel Rocamora.

FLG

Madrid. Biblioteca de la Fundación Lázaro Galdiano.

GCS.

Roma. *Gabinetto Comunale delle Stampe.*

GN

Praga. Galeria Nacional.

IMHB

Barcelona. Institut Municipal d'Història de la ciutat de Barcelona.

ING

Roma. Instituto Nazionale per la Grafica.

JE

Barcelona. Col.lecció Jordi Estruga.

LAJC

Barcelona. Biblioteca de Catalunya: Llibre d'Acords de la Reial Junta de Comerç de Catalunya.

LDRC

Madrid. Calcografía Nacional: Llibre de despeses de la Real Calcografía [*«Libro del gasto originado en la Real Calcografía por el Tirado de obras materiales y gastos extraordinarios»*].

MAA.

Alava. Museo de Armeria.

MEV

Vich. Museu Episcopal.

MFM

Barcelona. Museu Frederic Marés.

MLAG

Barcelona. Museu del Llibre i de les Arts Gràfiques.

MMHB

Barcelona. Museu Municipal d'Història de la ciutat de Barcelona.

MMB

Barcelona. Museu Marítim. Drassanes de Barcelona.

MML

Barcelona. Museu Marés del Llibre. Biblioteca de Catalunya.

MMM

Madrid. Museo Municipal de Madrid.

MNAC

Barcelona. Museu d'Art de Catalunya

MNAC (BHA)

Barcelona. Museu d'Art de Catalunya [Biblioteca d'Història de l'Art]

MNAC (GDG)

Barcelona. Museu d'Art de Catalunya [Gabinet de Dibuixos i Gravats]

MP

Madrid. Museo del Prado.

PT

Barcelona. Col.lecció Prats Tomàs.

RAEL

Madrid. Real Academia Española de la Lengua.

RASC

València. Real Academia de Bellas Artes de San Carlos.

RASF

Madrid. Real Academia de Bellas Artes de San Fernando.

RASJ

Barcelona. Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi.

SGE

Madrid. Servicio Geográfico del Ejército.

Abreviatures¹

à.	abans
bib.	bibliografia; [bibliografia]
c.	caixa
c.u.	cada un; cada una
ca.	<i>circa</i>
cit.	citat; citada
cm.	centrímetres
cf.	<i>confer</i> (conferiu, confronteu)
d.	després
dib.	dibuix; [localització del dibuix preparatori]
div.	divisa
doc.	documentat; [documents i fonts bibliogràfiques]
Dr.	Doctor
Dra.	Doctora
e.l.	emprenta de la làmina
e.s.	estampa solta
ed.	edició
est.	estampa; [localització de les estampes]
<i>et al.</i>	<i>et alii</i> (i altres)
etc.	etcètera
exp.	exposició; [exposicions]
f.	full; foli
ff.	fulls; folis
fol.	foliació
FD.	fonts documentals
gràf.	gràfic
il.	il.lustració/ons; il.lustrat
inc.	incomplet
inv.	inventari
lám.	làmina de coure; [localització de la làmina de coure]
ll.	lligall
llg.	llegenda
man.	manual
mm.	mil.límetres
mod.	model; [localització del model]
ms.	manuscrit

---

¹Entre claudators el significat donat a les fitxes de catàleg.

n.	nota
núm.	número
obr.	obres impreses; [obres impreses, manuscrites i/o documents il·lustrats amb estampes]
obs.	observacion; [observacions]
op. cit.	<i>opus citatum</i> (obra citada)
p.	pàgina
pag.	paginació
pp.	pàgines
prev.	prevere
r.	<i>recto</i>
r.e.	registre estampes
s.a.	<i>sine anno</i> (sense any)
s.d.	sense data
s.f.	sense firma
s.fol.	sense foliació
s.l.	<i>sine loco</i> (no se sap el lloc de publicació)
s.n.	<i>sine nomine</i> (no es sap el nom)
s.núm.	sense número
s.p.	sense pàgina
ss.	següents
s.v.	<i>sub voce</i> (a l'entrada en els diccionaris)
t.	tom
v.	volum; vers
Vda.	vídua
veg.	vegeu

Esquema de catàleg.

Autor: No s'especifica cada vegada, ja que les obres han estat classificades per autors i incloses en els apartats monogràfics corresponents.

Número

Títol

Descripció

«Signatures»

«Textos»

Tècnica

Mides de l'empremta de la làmina

Data

Mod.: Localització del model

Dib.: Localització del dibuix preparatori

Làm.: Localització de la làmina de coure

Est.: Localització de les estampes

Obr.: Obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes

Doc.: Documents i fonts bibliogràfiques

Bib.: Bibliografia

Exp.: Exposicions

Obs.: Observacions

PART I: El gravat calcogràfic
català al segle XVIII

1. FUNCIO I LLENGUATGE.

La principal virtut de l'estampació gràfica rau en la multiplicitat de la transmissió d'informació visual, motiu pel qual es convertí en el mètode de comunicació humana més poderós i amb més incidència en l'evolució del pensament i la civilització de l'Europa occidental. Així, en parlar de les imatges calcogràfiques a l'època del barroc, a més de la seva valoració plàstica, hem de tenir en compte les diverses funcions que exercí dins el seu context, de les quals destaquem el seu valor documental.

El poder de percepció de la imatge, molt superior al de la lletra, convertí el gravat en un dels procediments més utilitzats per la monarquia, l'església, les institucions públiques, els nuclis culturals i, àdhuc, els populars. Però

que són aquestes imatges, no?

1.1. Les funcions del gravat.

La contextualització del divuit català, políticament delimitat entre la Guerra de Successió i la Guerra del Francès, contempla dues etapes clarament diferenciades. Durant la primera meitat de la centúria, encara que ja en franca decadència, continuaran els conceptes i la cultura de tradició barroca, mentre que a partir de la segona meitat s'implantaràn les reformes de caire Il·lustrat. La producció gràfica del moment, al igual que la resta de la plàstica, en serà un fidel testimoni. En virtut, doncs, d'aquests diferents àmbits socio-culturals, el gravat acomplirà diverses funcions.

A grans trets, podem considerar el Barroc com l'art per excel·lència de la Contrareforma, la qual cosa ens condueix cap a un àmbit que fa de l'Església el principal mecenes artístic. Així, les funcions religiosa i doctrinal seran les

més notòries, sobretot al llarg de la primera etapa. Els records gràfics de les manifestacions efímeres, riques en símbols i al·legories, acompliran amb la seva funció lúdica i alienadora, alhora que propagandística dels valors políticoreligiosos del sistema; mentre que les escenificacions commemoratives i mitificadores de determinats fets històrics arribaran a significacions rupturistes i subversives al tombant del segle. Finalment, les funcions didàctiques i culturals, així com les estètico-artístiques adquiriran protagonisme amb la introducció del pensament Il·lustrat.

1.1.1 Element divulgador i objecte de progrés.

El reconeixement -sobretot a partir de la segona meitat del Set-cents- de l'enorme incidència de les manifestacions gràfiques en la divulgació i desenvolupament de les idees, coneixements, ciència, tecnologia i art, va suposar una veritable regeneració del gravat, fomentada pels estímuls i el proteccionisme oficials.

A nivell artístic, el gravador va gaudir dels ensenyaments programats del dibuix i dels sistemes de traç que impartiren les Reials Acadèmies i les Escoles de Dibuix, les quals valorem com les grans propulsors del gravat. Així ho reconeix Ceán quan diu «*que el arte de grabar en dulce nació para España en la academia de S. Fernando*»¹ -referint-se a la instauració de la seva pràctica docent-, i així ho constaten, també, els Estatuts de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona quan proposa l'objectiu de «*formar por medio de los principios del Dibujo perfectos Pintores, Escultores, Arquitectos, Gravadores*»², per citar només dos exemples.

---

¹Ceán 1800, III, 264-65.

²BC: AJC, c. núm. 143, CVIII,2, 184-189.

El gravat vinculat a la lletra impresa, especialment el calcogràfic, fou un element indispensable en la difusió de les ciències descriptives -matemàtiques, física, química, mineralogia, nàutica- i dels avanços més immediats en el camp de la medicina i de la biologia, així com en el de la implantació de noves maquinàries, de les més recents aportacions en astronomia, cartografia... i en l'àmbit cultural -història, commemoracions efímeres, llengua, literatura, poesia, filosofia, art...-³. Il·lustratiu del que diem és el text de Diderot

«La mala costumbre que se tiene de escribir y de leer sobre las artes hace las cosas dificiles de explicar de una forma inteligible. De ahí la necesidad de las figuras. Se podría demostrar con mil ejemplos que un discurso puro y simple de definiciones, por muy bien que este hecho, no puede prescindir de las figuras sin caer en descripciones oscuras y vagas... Una ojeada sobre el objeto o sobre su representación dice mucho más que una página de texto»⁴.

1.1.2. Entre el control i la protecció.

Gràcies al seu poder divulgador, les tècniques d'impressió, especialment les d'estampació d'imatges, foren potenciades i protegides, però acusaren, també, un control estricte. Així, a través l'edició dels *Edictos del Santo*

---

³En nostra recerca d'edicions del divuit català, hem aconseguit localitzar al voltant d'uns quatre-cents llibres il·lustrats amb estampes calcogràfiques, dels quals destaquen en nombre els exemplars dedicats als temes religiosos -litúrgia, hagiografia, teologia- (41%) i a l'àmbit cultural (44%) -la majoria sobre temes històrics i documentals (12%), commemoracions efímeres (12%), llengua i literatura (9%), filosofia (5%) i art (3%)-, seguits pels llibres de divulgació científica -matemàtiques, farmàcia, medicina, ornitologia, artilleria militar- (4%) i d'altres sobre cal·ligrafia, paleografia, heràldica, emblemàtica, reglaments....

⁴Diderot en el *Prospectus* de la Enciclopedia, citat a Carrete 1987, 637.

Oficio i les Reales Pragmáticas, es prohibiren sistemàticament les «diferentes Estampas, Inscripciones, y Escritos Satíricos con notorio abuso de Textos, y Lugares de la Sagrada Escritura, y con extrañas representaciones, que pueden fomentar el fanatismo, fascinar los Pueblos, y desacreditar las justas Resoluciones de los Soberanos [...] opuestos á las mas sólidas, y verdaderas máximas de nuestra Religion Católica, que enseña, y manda la debida obediencia à los soberanos, y la paz, unión, y buena harmonía entre los vasallos, abominando el espíritu de cisma, y division»⁵. Bàsicament es tractava d'evitar els missatges considerats falsos, malignes o que simplement no interessava divulgar.

Un exemple del control sobre les anomenades «estampas lascivas» ens el dona l'Index de 1747, que ordena «que a nadie se le permita introducir en el Reyno temas lascivos [...] y también prohibimos a los artistas realizar tales obras bajo pena de excomunió»⁶ i la Reial Ordre de 8 de març de 1781, segons la qual «No se permite la entrada de estampas lascivas o deshonestas u otros casos semejantes respectivas a las costumbres [...] aun cuando no haya en ellas irreverencia o abuso de la Religión»⁷. En quant a la censura d'estampes «con extrañas representaciones» o que no s'ajusten a les normes oficials, serveixi de mostra un dels punts de l'«Edicto de los Inquisidores contra la herética gravedad y apostasía en Cataluña, sobre la prohibición de libros», publicat a Barcelona l'any 1787, i la interdicció d'«Una estampa con esta inscripció: "Pat. Hieronymus Gratiannus à Matre Dei Apostolicus Visitator, primus Provincialis Carmelitarum

---

⁵ *Edicto de la Inquisición General*, publicat a Madrid, amb data 13 d'octubre de 1772 (BC: Fullets Bonsoms, núm. 1.274).

⁶ *Index librorum prohibitorum...* Madrid, 1747. Citat a Carrete 1978, 16.

⁷ Citada a Carrete 1987, 424.

*Discalceatorum, insignis Predicator, et singularis amator
Matris Dei, mortuus Bruxelae, anno 1614 aetatis suae 69. ann.*"
en la cual se representa al P. Gracian con rayos de luz à
manera de diadema: se prohíbe, por ser ésto contrario a los
Decretos, dexando en su buena opinión y fama al citado P.
Gracián»⁸

A mesura que avança el segle, la censura va en augment. A més de les imatges considerades llicencioses, contraries a les bones costums o les normatives de la religió, es persegueix també aquelles que induïen a falses devocions amb «fanatismo, superstición y mentiras perniciosas, para engaño de simples ancianos y de beatas fanáticas»⁹; que inclúen falses conegensions d'indulgències; o que servien d'amulet contra la peste, les complicacions en parts, pluja, les tempestes... Així mateix, es va tenir cura d'impedir la filtració de les estampes franceses relacionades amb els esdeveniments del seu procés revolucionari¹⁰. Per altra banda, les institucions acadèmiques exerciran el seu propi control de les imatges estimades antiestètiques i intentaran monopolitzar la difusió de l'obra gràfica a fi d'imposar els nous corrents

---

⁸Edicto 1987, A2, núm. 11 (BC: Fullets Bonsoms, núm. 1.277.

⁹Definició de Juan Antonio Llorente, secretari general de la Inquisició entre 1789 i 1801, citat a Carrete 1987, 424.

¹⁰«El Rey ha tenido noticia de que se intentan introducir en estos Reinos varias estampas que representan los actuales acontecimientos de la Francia, y siendo su actual voluntad que no se admitan ni circulen en ellos comunico con esta fecha la correspondiente Real Orden [...] a fin de que en el reconocimiento de los cargamentos de las embarcaciones de qualquiera bandera que lleguen a ellos proceda con el mayor escrupulo y reserva recogiendo no solo quantas estampas encuentren de la clase expresada, sino todos los impresos y papeles manuscritos que traten o tengan conexión con dichas ocurrencias». Aquesta ordre formulada el 1789, fou reiterada el 26 de maig de 1790 i el 20 d'abril de 1792. (AHN. Hacienda, llibre núm. 8.040, 358 i llibre núm. 8.041, 282, segons Carrete 1978, 16).

estilístics.

Es evident que un estudi minuciós sobre el tema seria força enriquidor, no només en quant al seguiment de la nostra producció gràfica, sinó per a un millor coneixement de la nostra història de la cultura i les mentalitats. No obstant això, es requereix una llarga i acurada recerca documental¹², l'abast de la qual considerem excessiva als límits que ens hem imposat en el present treball.

Al marge de tot, el gravat es beneficià, a partir de la segona meitat de la centúria, del proteccionisme oficial davant l'oferta estrangera. Així ho confirmen, entre d'altres, les Reials Ordres de 6 de gener de 1764 i del 27 de març de 1792¹². La primera, imposà que la impressió dels nous llibres litúrgics es fes a Espanya, semblantment a les estampes que

---

¹²Tenim localitzats alguns dels edictes publicats pels «*Inquisidores de Cataluña sobre la prohibición de libros*», amb els quals hem constatat la seva funció documental pel seguiment específic de la censura catalana, ja que els seus llistats afecten, no només als llibres, sinó també a les seves il·lustracions, i a d'altres estampes soltes. Però aquesta petita cata d'una de les col·leccions d'obra impresa conservades a la Biblioteca de Catalunya pot servir, només, com a punt de partida d'un laboriós procés investigador. En aquest sentit, vegeu: *Edicto* 1785 (BC: Fullets Bonsoms núm. 1.276); *Edicto* 1787 (BC: Fullets Bonsoms núm. 1.277); *Edicto* 1799 (BC: Fullets Bonsoms núm. 1.280); *Edicto* 1801 (BC: Fullets Bonsoms núm. 2.106); *Edicto* 1805 (BC: Fullets Bonsoms núm. 2.111); *Edicto* 1806 (BC: Fullets Bonsoms núm. 2.112 i 2.116); i *Edicto* 1807 (BC: Fullets Bonsoms núm. 2.113, 2.114 i 2.115).

¹²Ambdúes citades a Carrete 1978, 16.

els il·lustraven¹³. La segona, prohibí l'entrada de repertòris per aprendre a escriure, amb l'objectiu de no perjudicar als gravadors i impressors del regne.

Les raons que justifiquen aquesta protecció són fonamentalment, econòmiques i culturals. En primer lloc, es pretenia tallar o disminuir la importació d'estampes estrangeres, a causa de la qual sortien del país considerables sumes de diners¹⁴, però també es volia seguir l'exemple d'altres països com França, Itàlia o Anglaterra i promoure la divulgació de les propies obres mestres¹⁵ o la difusió de nous

---

¹³La Reial Ordre de Carles III trenca els privilegis concedits per Felip II a les impremtes d'Amberes i encomana al prior de *El Escorial* la labor de gestionar la impressió autòctona dels nous llibres litúrgics. Així, el 15 d'abril del mateix any s'establí un contracte amb el representant de la *Compañia de Impresores y Libreros*, el qual establia que «*todas las laminas, que hayan de servir para la impresión de estos libros, se han de abrir, y estampar por los nacionales de estos Reynos de España, procurando sean semejantes y que correspondan a su calidad y a la muestra presentada*» (Rodríguez Moñino 1945, 181-186).

¹⁴Ja a finals del segle XVII, Jusepe Martínez dóna fe del problema en els seus coneguts *Discursos practicables del noblilísimo arte de la pintura*: «*Por curiosidad pregunté a un mercader francés que hacía traer, así de Francia como de Flandes, gran copia de estampas, qué tanto interés sacaba de España de estas impresiones? Me respondió que no era mucho, pero que pasaban de cuatro mil ducados cada año. Cosa que me causó gran dolor por ver que por poca aplicación de nuestra nación y por no hallar apoyo en este ejercicio no se atajan estas ganancias a los extranjeros y, lo que es más de sentir, el no salir a la luz por este camino los lucidos ingenios de España*» (Martínez ca. 1675, 192-193).

¹⁵Altra vegada hem de referir-nos a Jusepe Martínez i als seus *Discursos*, els quals actuen com la veu de la consciència artística de l'època en recriminar la poca dedicació a la pràctica del gravat: «*Desdicha grande para nuestra España, que habiendo en ella edificios tan soberanos y dignos de memoria, así de pinturas como de esculturas y arquitectura, por falta de no haberlos sacado en estampa, quedan á oscuras y sin nombre para las otras naciones; y así no me admiro que toda Italia tenga á esta nación por inútil en estos artes [...] ¡Quiera Dios se abra camino para que este ejercicio se ponga en práctica, que á no ser así quedaremos siempre á oscuras, que las velas de cera y pávilo si no hay quien las encienda,*

llibres científics¹⁶. En aquest sentit cal recordar que la política tipogràfica portada a terme per Carles III¹⁷ potencià el desenvolupament de l'art del llibre, el qual assolí un alt nivell de qualitat i afavorí la formació d'excel·lents editors i gravadors. Del seu afany vers el gravat, i les Belles Arts en general, serveixi de testimoni el text laudatori que Juan Gori Gandellini Sanés li dedicà en les seves *Notícias históricas de los grabadores*, escrites en italià i impreses a Siena l'any 1772:

«Carlos III, monarca gloriosísimo de España && en donde reina con clemencia y humanidad, igual á su grandeza, se ha ocupado por recreación en grabar en cobre algunas cosas y entre ellas una estampa que representa a la Virgen Santísima con su divino hijo en los brazos, trabajada con gran gusto. El altísimo Dios llena siempre de felicidades á este soberano, protector augusto, y conecedor profundo de las bellas artes, á quien se debe la singularísima colección de las antigüedades del Herculano y de Pompeya; y la erección en nuestros días de diferentes fábricas grandiosas, entre las quales se bebe contar el palacio real de Caserta por los diseños del célebre Vanvitelli, obra comparable á las mas bellas y magníficas de la antigüedad, y que hace mucho honor á su arquitecto, y á nuestro siglo.»¹⁸

Considerem un fet important que el monarca es dignés a practicar personalment el gravat, la qual cosa facilità la seva apreciació com art noble. En aquest sentit recordem que aquest fou, precisament, un dels arguments utilitzats en la defensa de la noblesa de la Pintura, com ho demostren les

---

siempre quedarán muertas» (Martínez ca. 1675, 192).

¹⁶Al primer llibre d'*Actas de la Real Academia de San Fernando*, el resum de la *Junta Ordinaria* del 7 de Juliol de 1753, es fa constar que la manca d'edicions de llibres científics és un dels motius pels quals Espanya és considerada inculta per la resta de les nacions europees (Notícia citada a Gallego 1979, 267, n. 54).

¹⁷Concedí la llibertat de preus a la venda de llibres (1762), dispensà del servei militar als impressors i fonedors de lletres (1763), establí la *Imprenta Real* (1780); afavorí la fabricació de paper...

¹⁸Segons transcripció a Ceán 1800, I, 256-258.

paraules de Palomino

«En tanto que los reyes y principes estimaron la Pintura, y la solicitaban los pueblos, creció en ella la nobleza, y en los artifices el generoso ardimiento de la gloria temporal: ¿Qué ingenios no admiró la Grecia? ¿Qué artifices no celebró la Italia? ¿Y qué eminentes sugetos no ha venerado todo el resto de Europa? ¡Pero que mucho, si los reyes, principes y emperadores no solo acrecentaron su nobleza con demostraciones honoríficas, sino que ilustraron su empleo con execuciones personales!»¹⁹.

1.2. El llenguatge gràfic.

Si durant els segles XV i XVI la xilografia gaudí del seu màxim esplendor en la difusió de la imatge impresa, a partir del segle XVII es considerà la tècnica de talla dolça com la més idònia a les exigències de les noves formes expresives.

El llenguatge gràfic generat per aquesta tècnica es basa en la rigurosa i sistemàtica utilització de la línia i el punt, els quals emprant un nombre infinit de combinacions geomètriques, conformen les diferents gradacions entre la màxima i la mínima intensitat de la llum.

Si bé en un començament no s'utilitzava cap tècnica sistemàtica de sombrejat o traçat de línies, i els primers gravadors es limitaven a enfosquir determinades zones de manera anàrquica, amb el temps s'anaren constituint les normes que havien de perfilar els diferents carnacions, volums, textures i tonalitats amb què la talla dolça demostrà la seva capacitat de traduir els colors jugant únicament amb les games que van del blanc al negre.

---

¹⁹Palomino 1715-1724, I, 210. «CAPITULO DECIMO: De los grandes príncipes, y monarcas del mundo y otras dignidades, señoras y mugeres insignes que han exercitado la Pintura, y de los escritores de ella».

1.2.1. Talla dolça: el burí i els sistemes de traç.

«Maravilloso es ver, que con la simple mezcla de obscuro y claro se retrate con tan elegante viveza la desmayada palidez de un cadáver; los tristes afectos de un afligido aspecto; y los risueños sentidos de un semblante alegre».

Manuel de Rueda²⁰ .

L'instrument essencial per aquesta delicada tècnica és el burí, una mena de cisell bisellat per un extrem i proveït d'un mànec per l'altre que, en esser percutit, obre amb la punta talles més o menys profundes, segons la pressió que es vulgui trasmetre a la superfície del coure.

El traç de les talles i contratalles encreuades formant angles rectes o aguts -més o menys oberts o tancats-, proporcionen les diferents qualitats i textures; les línies corbes en paral·lel suggereixen, segons les diverses combinacions o les distàncies guardades entre si, el volum i la profunditat; finalment, per a aconseguir l'aspecte suau i molsut de les superfícies carnals s'utilitza, o bé un delicat puntejat, o bé un conjunt de sèries de petites talles cuneïformes combinades amb punts, regides segons uns codis determinats.

Tot i que en la seva definició més pura la talla dolça només contempla l'aplicació del burí, des de començaments del segle XVIII s'incrementà la pràctica d'obrir amb aiguafort les línies bàsiques de la imatge, la qual rebia després els retocs

---

²⁰Rueda 1761, 3.

definitius mitjançant el buril i/o la punta seca²¹. De fet, aquesta era la preceptiva que s'impartí a partir de la introducció l'ensenyament programat de la calcografia, tal com ho confirmen el tractat de Manuel Rueda (1761)²² i un informe cronològicament posterior de Blai Ametller sobre el pla general dels estudis artístics de la *Real Academia de San Fernando* (1816-1820). Referint-se a la darrera fase del procés de formació dels alumnes de gravat i a llurs exercicis pràctics dirigits a obtenir una correcta traducció «a claro-oscuro» del model pictòric «que se les señale», Ametller destaca les qualitats d'aquell «cuya composición proporcione poder unir los dos métodos del buril, y agua fuerte entrando a la parte la punta seca, para que educado el discípulo metódicamente adquiriera, y sea conducido a el grado de perfección a que debe aspirar». ²³.

A més, aquest sistema que aplicat als tallers permetia al mestre confiar i/o dirigir algunes làmines als seus ajudants o deixebles, també resultava útil quan un expert gravador havia de posar el seu buril al servei d'algún insigne *amateur*, com és

---

²¹«[...]los Grabadores suelen hacer el primer aspecto de una lámina al agua fuerte; y luego la concluyen á buril, por razon de mayor suavidad y pulidez. En esta reaccion ó repaso al buril, corrigen los excesos que ha cometido el aguja, ó el agua, y las faltas ú omisiones en que han incurrido. Grabadores á puro buril hay pocos. En París hay tres ó quatro solamente. Todos los demas, cuyas obras nos deleytan, graban al agua fuerte, y luego concluyen con un poco de buril» (Discurso. Sobre la Restauracion de las Bellas Artes de España. Vegeu l'apartat dedicat a Literatura sobre el gravat. Tractats, manuals i manuscrits).

²²«Se principió este Arte, sometiendole à una servil imitacion de los efectos del buril. Era à los primeros passos un Arte Tímido, que no osaba desasirse de aquel à quien debia su origen; pero le durò poco esta subordinacion, porque levantando el buelo se encargó de hacer los tres quartos de las Obras, en que se empleaba, dexando al buril el cuidado de darle un poco mas de propiedad, acuerdo y perfección» (Rueda 1761, 43-44).

²³Segons transcripció a Vega 1989, 97.

el cas de l'estampa intitulada *Estudi d'orelles*²⁴, la signatura de la qual diu textualment: «*Grabada al aguafuerte por Don Isidoro Bosarte, acabada al buril por Don Pedro Pascual Moles, Barcelona 1785*»²⁵.

1.2.2. La llibertat de l'aiguafort.

Tot i que des del seu descobriment (ca. 1510-1515) la pràctica de l'aiguafort es generalitzà i fou motiu d'especulació per part de molts artistes, en ple segle XVIII quedà, en certa manera, relegat per la major apreciació del buril, l'«*Arte del gravado dulce en cobre, no como mas antigua, sino como mas puesta en uso; y sin disputa mas útil à los hombres en la multiplicacion de sus conocimientos*»²⁶.

Tècnicament, aquest procediment consisteix en submergir en una preparació corrosiva una planxa de coure que previament ha estat protegida per les dues cares amb un vernís insoluble a l'aigua i a l'àcid, i en la qual ha quedat únicament al descobert el dibuix traçat amb una punta metàlica sobre el vernís. L'àcid atacarà només les parts desprotegides, produint-se així els solcs que en un futur procés d'estampació correspondran als negres, en contraposició dels blancs relacionats amb les zones protegides.

---

²⁴Vegeu a l'apartat monogràfic dedicat a Pasqual Pere Moles, el núm. 92 del corresponent catàleg d'estampes.

²⁵L'estampa en qüestió reproduïx part d'un dels tres coneguts estudis de l'inacabada *Tabulae* de Jusepe de Ribera (1622) que l'erudit arqueòleg castellà deuria iniciar durant la seva estada a Barcelona l'any 1785, en motiu de la preparació del seu llibre *Disertación sobre los monumentos antiguos pertenecientes a las nobles artes de la pintura, escultura i arquitectura que se hallan en la ciudad de Barcelona*, publicat a Madrid l'any següent.

²⁶Rueda 1761, 4.

Aplicada de manera exclusiva, fou una tècnica poc usual en la producció calcogràfica del Set-cents. No obstant això, a Catalunya disposem d'alguns exemples, com són, entre d'altres, els gravats del pintor Francesc Tramulles²⁷.

En general, l'aiguafort ha estat sempre més lligat a artistes d'altres disciplines, sobretot als pintors, ja que comparat amb l'art del burí resultava més senzill, no estava subjecte a llargs aprenentatges, oferia una major llibertat de traç i, en conseqüència, uns resultats més dibuixístics. A mitjans el segle XIX resurgirà amb força, coincidint amb la progressiva substitució del gravat com a medi difusor pels nous sistemes fotomecànics: arribà la fi del gravat de traducció i sorgí amb força el gravat creatiu.

1.2.3. Altres tècniques calcogràfiques.

Un dels trets característics del Set-cents gràfic europeu, fou la constant recerca i especulació de noves maneres i nous suports per a la producció d'estampes. Com a resultat de tot aquest procés, cap a les darreries del segle es produïren tot un seguit d'importantes innovacions -tant en el camp de la impremta, com en el de l'estampació d'imatges-, les quals havien de donar el seu millor fruit al llarg de la centúria següent. Només per citar-ne alguns exemples, destaquem a Louis Robert i el seu impuls definitiu a la fabricació del paper amb la introducció d'una màquina de procés continu (1798); a Thomas Bewick, per l'aportació de la tècnica que hauria de permetre gravar la fusta amb el detallisme fins aleshores només propi del metall (ca. 1780); a William Blake pels aiguaforts en relleu i les especulacions que donaren origen a la realització de les cèlebres estampes en colors

---

²⁷Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

(1795); i a Aloys Senefelder pel descobriment de la litografia, un nou mètode basat en un simple fenomen fisico-químic que acabaria revolucionat el món de la reproducció sistemàtica de la imatge (ca. 1796-1798)²⁸.

Però, al marge de tota aquesta labor indagadora i de progrés, el gruix de la producció gràfica mantingué les tradicionals tècniques del segle anterior. La calcografia -en detriment del gravat sobre fusta, que acabà considerant-se una tècnica residual-²⁹ assolí considerables nivells de perfecció i desenvolupà noves maneres de marcar el coure. Així, encara que a Catalunya se'n coneixen pocs exemples, al llarg del segle s'observa l'incorporació de noves tècniques, com són el gravat de punts, l'aiguatinta i la manera negra o gravat al fum. Pel que fa al gravat en color, dins l'àmbit català només podem referir-nos a la seva il.luminació a mà³⁰.

Així mateix, voldríem fer referència a *«la descripción de una maquina para grabar sobre cobre, desconocida en este pais, y muy poco comun aun en Francia; però utilissima por la incalculable ventaja de executar perfectamente con ella lo mas primoroso y difícil del arte, y que la mano mas diestra con un*

---

²⁸Sobre la introducció de la Litografia a Catalunya, vegeu Subirana (Litografia) 1991.

²⁹En general, quedà relegada a les anomenades "estampes populars" i a alguns llibres de poc poder adquisitiu.

Aquí ens agradaria fer un petit incís relacionat amb l'estudi del llibre il.lustrat, el qual s'acostuma a valorar exclusivament des de l'òptica de qualitat de presentació i estètica. Pensem que els historiadors ens hauriem d'inclinar a analitzar l'obra impresa en base de les seves dues vessants: l'artística i la documental. Si tenim en compte que el llibre i la imatge gràfica acompleteixen primordialment la funció de transmetre informació, coincidirem en què un dels grans buits en la historiografia de la impremta - i de la imatge impresa- és precisament l'estudi de l'obra de baix preu i la seva influència en la mentalitat popular.

³⁰Sobre el tema, vegeu Subirana (Barcelona) 1988.

*improbo trabajo apenas llegaria á imitar»*³¹, sobre la qual Antoni Monfort Miquel³², un polifacètic artífex català actiu al primer terç del segle XIX, presentà a la Junta de Comerç de Barcelona una traducció al castellà del text original en francès i un plec d'estampes franceses gravades amb aquest sistema. Es demanà l'opinió a Josep Coromina com a director de Gravat de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona³³, el qual considerà *«que proporciona grandes ventajas, y de la mayor utilidad, en las operaciones primarias de los campos en talla dulce, grabar cielos y otras cosas a la punta seca, como tambien al aguafuerte, ya por la suma exactitud que presenta en la construccion de las lineas en todos sus grados; cual execucion precisa no puede practicarse por el pulso de la mano, sin una grande detención de tiempo. Su introducción en este pais causaria suma ventaja en muchas obras, causando por su exactitud y prontitud mas baratura»*³⁴. L'expedient fou tramès *«por disposición de la comisión de Fomento al director del Gabinete de Maquinas para colocarla»*³⁵, però no en tenim cap altra notícia i tampoc ens atrevim a opinar respecte a la seva utilització. En tot cas, aquesta seria una recerca pròpia de la producció calcogràfica del segle XIX.

---

³¹BC:AJC, c. 75, 11. LV, 1, 55-56.

³²Sobre aquest autor, vegeu Subirana 1994.

³³AJC: c. 75, 11. LV, 1, 57, LV, 1, 59. i LV, 1, 60 .

³⁴Carta de Josep Coromina dirigida al secretari de la Junta de Comerç de Barcelona, amb data 9 de Setembre de 1825 (AJC: c. 75 11. LV, 1, 58.

³⁵AJC: c. 75 11. LV, 1, 54.

1.2.3.1 El gravat de punts.

El gravat de punts obté la imatge mitjançant les diferents gradacions tonals que ofereix la sistematització d'un diminut puntejat sobre la làmina realitzat amb una punta o un petit cisell. Aquesta lenta i delicada tècnica -que ja era d'ús comú com a complement del burí, especialment en les carnacions- fou perfeccionada i aplicada de manera autònoma per Francesco Bartolozzi (ca. 1752-1815), de qui els gravadors catalans coneixien les seves estampes³⁶. L'únic exemple d'aplicació d'aquest sistema a la totalitat de l'imatge ens l'ofereix Jaume Ferrer en una estampa dedicada a la Reial Junta de Comerç de Barcelona³⁷, el qual considerem com un exercici pràctic, ja que utilitza un puntejat molt gruixut.

1.2.3.2. El gravat a l'aiguatinta.

L'aiguatinta és una variant de l'aiguafort. Consisteix en obtenir una base porosa mitjançant l'aplicació d'una capa uniforme de resina pulveritzada i tamitzada, sobre la qual es traçarà el dibuix amb un pincel impregnat d'àcid nítric. Algunes estampes signades per Agustí Sellent, com són els retrats del compte de la Unió, del papa Pius VII o la representació d'una fornícula amb santa Rita de Casia³⁸, ens informen del coneixement d'aquesta tècnica i la seva tímida aplicació dins l'àmbit del gravat català de finals de segle divuit.

---

³⁶«Se vende en el Despacho de este Periodico [...] quatro Estampas Inglesas, con sus marcos de caoba: son del célebre Bartolozzi; y representan varios juguetes de niños: se darán a duro cada uno».

Diario de Barcelona (8 d'agost de 1793).

³⁷Vegeu, a la monografia corresponent, el núm 1 del catàleg.

³⁸Núms. 30, 34 i 54, respectivament, del catàleg d'Agustí Sellent. Vegeu l'apartat monogràfic dedicat a *Els Sellent*.

1.2.3.3. El gravat al fum.

En quant al gravat al fum -també conegut com gravat a la manera negra o *mezzotinto*³⁹-, només tenim constància d'una problemàtica⁴⁰ estampa de la Mare de Déu de Guadalupe signada «Font Fec.», tot i que pel títol d'un manual manuscrit a l'època sobre l'il·luminació de «las estampas de fum»⁴¹, suposem que aquest tipus de gravat era corrent a Catalunya. La tècnica en qüestió consisteix en gravar amb un estri específic tota la superfície de la planxa de coure, de tal manera que en una hipotètica estampació donés un resultat absolutament negre. A partir d'aquest punt, es tracta només d'anar allisant i brunyint, amb més o menys intensitat, aquelles zones en les quals s'anirà configurant l'imatge segons les diferents gradacions de blanc i negre que es vulguin obtenir⁴². La complexa preparació de la planxa i el risc d'obtenir resultats defectuosos⁴³, juntament amb la limitació temàtica⁴⁴ i l'elevat

---

³⁹«Este genero de gravado, que los Franceses llaman Arte negro, y otros Esstrangeros media-tinta, es aquel, cuyas admirables producciones se ven representadas en las Estampas, que llaman al humo, propias para el uso de los Pintores, y aficionados al dibujo» (Rueda 1761, 157).

⁴⁰Vegeu a l'apartat monogràfic dedicat a P. Font l'incògnita plantejada respecte a l'autoria d'aquesta estampa.

⁴¹En parlarem més endavant, quan tractem el tema de la literatura sobre el gravat.

⁴²Ludwig von Siegen, a qui alguns autors consideren el creador d'aquesta nova tècnica, procedia a obtenir la imatge a la inversa. Es a dir, del blanc al negre. En comptes de pulir el gra de la superfície per a obtenir les zones de llum, l'afegia amb l'ajut de rodetes de diferents proporcions cercant la foscor.

⁴³El joc entre llum i ombra ha de tenir una transició molt acurada i l'error és molt difícil de rectificar.

⁴⁴Es una tècnica que exigeix composicions generoses amb els negres, el modelatge i les masses.

cost de producció⁴⁵ només podien quedar compensats per les qualitats pictòriques que oferien aquesta varietat d'estampes.

1.2.3.4. L'estampació en color.

El desig de cercar tècniques que reproduïsin imatges cada vegada més semblants a la realitat, va desembocar en el procés d'estampació en color.

Un dels objectius principals era obtenir la màxima fidelitat en la traducció de les pintures. França fou el primer país en posar el sistema en pràctica. Podem destacar cinc etapes diferents: l'acolorit a mà, prova per prova, amb o sense l'ajuda d'un patró; la impressió amb una tinta de color bistre o sanguina; l'entintat "*à la poupée*"⁴⁶ sobre una mateixa làmina; l'impressió en diferents colors fent servir una làmina per a cadascun; i, la darrera, que consistia en usar més colors que làmines.

La lentitud d'aquests nous sistemes i l'encariment de la producció suposaren un escàs nombre d'obres d'aquestes característiques, la qual cosa ens porta a presuposar l'acolorit a mà com una solució idònia per als encàrrecs puntuals⁴⁷. Tanmateix -segons ens informa un manuscrit de l'època intitulat *«Nota primera para saber embarnizar, y pintar las estampas de fum, y qualsevol altre pintura negra ab*

---

⁴⁵La qualitat d'impressió depen d'un tiratge molt curt. Les millors proves són les primeres, ja que mantenen les qualitats envellutades pròpies de les rebaves. L'obtenció entre vint-i-cinc i trenta estampes és correcte i amb un gravat profund es pot allargar tímidament el nombre.

⁴⁶Aplicar els diferents colors usant un tampó de tinta.

⁴⁷Conservem un reduït nombre d'estampes il·luminades a mà, de les quals hem fet constar aquesta característica en la corresponent catalogació, dins els diferents apartats monogràfics.

los colores correspondientes, ab la mayor perfección»⁴⁸— el procés resultava llarg i dificultós, però tenia la virtut de satisfer a un comitent determinat sense afectar el cost de la resta del tiratge.

1.2.4. Referències a la terminologia.

Un aspecte generador de discrepàncies entre els historiadors del gravat, és la comú utilització dels termes destinats a identificar o definir les diferents operacions tècniques, així com els estris i materials emprats en el procés de producció i estampació de l'obra gràfica.

Coincidim plenament amb els criteris establerts per Juan Carrete⁴⁹, el qual basa el seu vocabulari en la recuperació dels mots emprats en els manuscrits, documents i publicacions de l'època.

Centrant-nos exclusivament als termes calcogràfics utilitzats en el present estudi, certifiquem que es corresponen a la traducció al català dels emprats per l'esmentat artígraf, els quals són el mateixos que figuren en l'aparell documental aportat, tant en els textos catalans, com en els escrits en castellà.

A títol d'exemple, citarem l'inventari *post-mortem* del béns de Pasqual Pere Moles, donat que són precisament «*Jhp. Coromina , y Fran^{co} Boix Gravadors de Laminas*» els que «*reconexen haver fet la estima de tots los Quadros q^e contenen*

---

⁴⁸BUB: *Miscelánea en catalán*, ms. 426, 2-3. Aquest document el vam donar a conèixer en motiu de la celebració del Segon Congrés d'Història Moderna de Catalunya, l'any 1988. Vegeu Subirana (Barcelona) 1988, II, 551-560.

⁴⁹Carrete 1987, 210-211.

Estampa, y los otros que contienen dibuix»⁵⁰, motiu pel qual considerem el document en qüestió il·lustratiu del vocabulari emprat pels professionals catalans de l'època.

Com podem observar, el vocable *estampa* continua utilitzant-se comuntment per a designar el resultat final de tot el procés d'estampació, és a dir, el paper, la seda el pergami... sobre el qual s'ha imprès amb tinta la imatge gravada en una matriu, mentre que, com veurem, la denominació d'aquesta seguirà generant confusió.

Pel que fa al terme calcogràfic, Juan Carrete defensa l'utilització de làmina i documenta la seva aplicació des d'inicis del Sis-cents, tot i que reconeix que ocasionalment també es va fer servir *planxa* per a designar una matriu de metall⁵¹. La *Real Academia de San Fernando* es decantà per l'aplicació de làmina, mentre que Manuel de Rueda (1761)⁵² i Antonio Rejón de Silva (1788)⁵³ establiren la diferenciació entre làmina, per a designar la matriu de metall gravada i en condicions de ser estampada, i *planxa*, per a referir-se a la matriu de metall polida i preparada per iniciar el gravat; la

---

⁵⁰AHPB: Francesc Portell. Quart. Prot. Testam. 1796-1797, 454-454v.

⁵¹Carrete 1987, 210.

⁵²Manuel de Rueda, en el seu tractat *Instrucción para gravar en cobre*, utilitza genèricament el terme *planxa* per a designar la matriu preparada per gravar i *làmina* per referir-se a una matriu ja gravada. Així, per citar dos exemples, referint-se a la manera de preparar una planxa per gravar al fum, diu textualment «y para que una plancha quede con un grano bien negro, y unido», mentre que en el capítol dedicat als sistemes d'impressió en colors «se tirarán, si se quiere, las quatro, ò cinco laminas de seguida, sin dexar secar los colores, porque asi se casaran mejor» (Rueda 1761, pp. 161 i 184, respectivament).

⁵³«LAMINA. grab. La plancha de cobre ya grabada»; «PLANCHA. s.f. grab. La lámina de cobre, ya pulida y preparada para grabar en ella» (Rejón 1788, pp. 127 i 167, respectivament).

mateixa diferenciació que advertim de manera generalitzada en la redacció del precitat inventari de Pasqual Pere Moles. Així, transcrivim un parell d'extractes segons els quals planxa s'aplica per a designar les matrius verges, inacabades, que no estan en condicions o no són útils, és a dir, que ja no interessa imprimir:

«ITT. Una planxa de arám per gravar mitg pulida, y un tros de planxa de arám per gravar sens pulir, y set planxas de arám gravadas per lo mateix Sor. Dn. Pasqual, y dos de ellas no conciosas de molt, y set planxas de Arám, que son tergetas de despido gravadas per lo repetit Sor. Dn. Pasqual, y tot esto es inservible, y estimat per tal, y reputat per aram vell»⁵⁴.

i làmina per a les matrius gravades:

«Primo una Planxa gran de aram que es una Lamina gravada per lo enunciat Sor. Dn. Pasqual Pere Moles, qual Lamina representa la Pesca del Crocodrillo»⁵⁵.

1.2.5. Les signatures: una informació fiable?

En el llarg procés de producció de les imatges gràfiques, es pot arribar a considerar la participació de diferents artifexs: des del promotor i/o l'ideòleg, passant per l'autor del model plàstic, arquitectònic, cartogràfic..., fins el dibuixant, el/s gravador/s⁵⁶ i, en darrer lloc, l'estampador. Però no podem oblidar que una estampa pot ser, també, resultat

---

⁵⁴AHPB: Francesc Portell. Quart. Protc. Testamt. 1796-1797, 441v.

⁵⁵AHPB: Francesc Portell. Quart. Protc. Testamt. 1796-1797, 86v.

⁵⁶Es pot donar que en una mateixa làmina hi hagin participat més d'un gravador, com és el cas d'Antoni Sabater i Ignasi Valls, que signen conjuntament la dedicada a la tribuna commemorativa de la proclamació de Ferran VI a Barcelona, segons la composició original del pintor Manuel Viñals (actiu 1732-a. 1755). Vegeu a les monografies corresponents, el núm. 76 del catàleg d'Antoni Sabater i el núm. 70 del catàleg d'Ignasi Valls.

d'una tasca en solitari.

Tenint en compte que la major part de les imatges gràfiques del divuit català estan signades, sembla raonable pretendre documentar-les en base a les corresponents signatures, quant en realitat aquestes ens donen una informació molt relativa i incompleta.

El primer lloc, topem amb la dificultat d'interpretar correctament alguns dels termes usats pels diferents artífexs. Així, quan un dels autors s'identifica com «inventor» i un altre especifica la seva feina amb un «sculpsit», ens notifiquen qui són el creador de la composició i el gravador, però en el cas de constar només el nom d'un autor amb el «fecit» o el «executó», ja dubtem respecte a la possible intervenció d'un ideòleg i/o d'un creador iconogràfic, o de si respón a la copia d'un model determinat, com tampoc ens diu res de l'autoria del dibuix preparatori, encara que hi figuri el terme «delineavit». En aquest sentit, cal recordar que Juan Carrete cita exemples d'autors de determinades iconografies que estan documentats, i en canvi no figuren en les signatures de les corresponents estampes⁵⁷, fet que també podem constatar dins l'àmbit català⁵⁸; semblantment, hem tingut ocasió de

---

⁵⁷Carrete 1987, 211.

⁵⁸Tal és el cas de les estampes que il·lustren l'edició de les *Memorias Históricas sobre la Marina, Comercio y Artes de la Antigua ciudad de Barcelona* (1779-1792) i el *Código de las costumbres Marítimas de Barcelona, hasta aquí vulgarmente llamado Libro del Consulado* (1791-1792), d'Antoni de Capmany.

La relació epistolar que mantingué Capmany amb els responsables de la Junta de Comerç i el director de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, conservada als arxius de la Biblioteca de Catalunya, ens va permetre documentar la absoluta responsabilitat d'aquests prestigiós intel·lectual català respecte a la idea i el programa iconogràfic de les precitades obres. Sobre el tema, vegeu Subirana (Murcia) 1988.

comprobar que no sempre es cita el model⁵⁹; i pel que fa a l'autoria del dibuix, exposarem les dificultats que comporta la seva atribució amb un exemple: els gravats de les desfilades de la coneguda *Máscara Real* dedicada a Carles III⁶⁰, firmats «*Franciscus Tramullas Fecit Barcinone - Defehrt Sculpsit*», dels quals conservem els dibuixos originals⁶¹ a la ploma de Francesc Tramulles i els dibuixos al llapis⁶² amb la mostra de les talles a gravar que no sabem a qui atribuir, si al mateix Tramulles o a Defehrt. Recordem que els gravadors de traducció havien d'ésser sumament respectuosos amb l'original, la qual cosa complica l'atribució dels dibuixos preparatoris

Un altre aspecte a tenir en compte, és la qüestió de la lletra. Creiem que un cop acabat el gravat de la composició plàstica, sinó tots, alguns gravadors devien deixar en mans d'un especialista en el tema la tasca relacionada amb les inscripcions, llegenda i signatures, la qual cosa podria ser motiu d'irregularitats, com en el cas del precitat *Estudi d'orelles*, signat amb el nom de «*Pedro Pascual Moles*», tal com també figura en determinada documentació de l'època, però mai en els escrits firmats de puny i lletra per aquest gravador bateixat amb els noms de «*Pasqual Pere Visent Salvador*»⁶³.

Així mateix, i per acabar aquest tema, questionem la informació global que podrien proporcionar-nos les esmentades

---

⁵⁹Com en l'estampa de Francesc Boix sobre *Sant Ignasi de Loiola*, copiada d'un conegut gravat de Miquel Sorelló per dibuix de Felipe Mondelli. Vegeu a l'apartat monogràfic de Francesc Boix, el núm. 69 del catàleg i a la monografia de Miquel Sorelló el núm. 14 del catàleg.

⁶⁰Máscara Real 1764.

⁶¹IMHB: s.núm.

⁶²Exposats a les sales del Museu d'Història de Barcelona.

⁶³Fou bateixat el 24 d'octubre de 1741 Arxiu de la Parròquia de Sant Martí de València. Llibre de Baptismes 1733-1753, transcrit a Genovés, 1930, Ap. I,2).

signatures, ja que les dades que hi figuren no sempre són fidedignes. Recolzem la nostra opinió en les de la làmina de la *Caça de l'estruc*⁶⁴: «*Pintada por Boucher - Dibuxada por P.P. Moles - Grabada por Blas Ametller, Academico de Merito de la R. Acad^a de Sn. Fernando. Año 1803*». En primer lloc, hem de dir que no es tracta de la traducció d'una pintura de Boucher, sinó d'una obra de Carle Vanloo procedent de Versailles i conservada al *Musée de la Picardie d'Amiens*⁶⁵. Pasqual Pere Moles hi va tenir accés durant la seva etapa parisenca (1766-1774) i en realitzà un dibuix amb intenció de traduir-la al gravat, semblantment al que havia fet amb la *Caça del cocodril* de François Boucher⁶⁶, una altra de les pintures que conformaven una sèrie dedicada a les caçes exòtiques⁶⁷. Aquests dibuixos figuraren a l'inventari *post-mortem* dels béns d'aquest gravador (1797)⁶⁸, i dos anys més tard, la *Real Calcografía* adquirí el dibuix de la pintura de Vanloo juntament amb dues làmines de Moles, una de les quals era la precitada *Caça del cocodril*. Poc després, Blai Ametller rebria l'encàrrec de gravar la *Caça de l'estruc* amb l'objecte

---

⁶⁴Vegeu a l'apartat monogràfic de Blai Ametller, el núm. 55 del catàleg.

⁶⁵Sahut 1977, 39, núm. 62.

⁶⁶Vegeu a l'apartat monogràfic de Pasqual Pere Moles, el núm. 68 del catàleg.

⁶⁷Les *Chasses des pays étrangers* (1736-1739) formaven part de la decoració de la *Galerie des petits cabinets* de Versailles, desmantellada l'any 1767. Sortosament, les sis pintures de la sèrie dedicada a les caçes exòtiques, que havien estat encarregades a diversos autors, es conserven reagrupades al Musée de Picardie, a Amiens. Són les següents: La *Caça del cocodril* i la *Caça del lleopard*, de François Boucher; la *Caça del lleó*, de J.F. de Troy; la *Caça de l'estruc*, de Carle Vanloo; la *Caça de l'elefant*, de Charles Parrocel; i, finalment, la *Caça del tigre*, de N. Lancret.

⁶⁸Inventari *post-mortem* dels béns de Pasqual Pere Moles (AHPB: Francesc Portell, Quart. Protc. Testamt. 1796-1797, 432v.

d'editar-lo formant parella amb la coneguda làmina de Moles, la similitud temàtica i compositiva de la qual motivà l'error que constatem a les signatures.

1.2.6. Les llegendes: un indicatiu respecte a la funció de les estampes.

La major part de les estampes complementen la imatge amb un component de lletra dedicat a les signatures, a les inscripcions o a les llegendes. De les primeres, ja hem tingut ocasió de parlar-ne, i respecte a les inscripcions només apuntem la seva funció integradora en el conjunt de la composició, com poden ser l'«INRI» que encapçala un Crucifix; anagrames, com el de la Companyia de Jesús; la divisa d'un escut d'armes; i el text dels filacteris o del marc ornamental que envolta una composició. Així, centrarem la nostra atenció al contingut de les llegendes.

Ens referirem, primer, als diferents apartats que les conformen. Generalment s'inicien amb un títol⁶⁹ o una curta informació del tema objecte de l'estampa⁷⁰, el qual resulta ser moltes vegades l'única referència textual.

Algunes llegendes presenten, després de l'encapçalament, l'explicació d'uns esdeveniments concrets⁷¹, o de determinats

---

⁶⁹«S. FELIX DE CANTALICIO / CAPUCHINO» (Barcelona 1781. Núm. 3 del catàleg de Fra Josep de Torredembarra), per citar-ne un exemple, norma que repetirem en relació als successius apartats i variants de llegenda. Els llistats de catàleg s'han de consultar sempre als corresponents apartats monogràfics.

⁷⁰«STA EULALIA . VERGE . Y . MARTIR . PATRONA . DE . BARCELONA.» (Núm. 1 del catàleg de Lesoing [N. Leso O Lesoino]).

⁷¹«DIA 24. DE AGOSTO DE 1808. / PROCLAMACION DE FERNANDO VII. / en la plaza Mayor de Madrid» (Núm. 63 del catàleg de Blai Ametller).

aspectes biogràfics del personatge titular⁷²; una resenya puntual d'alguns dels elements de la composició⁷³; l'ubicació de referències cartogràfiques⁷⁴ o de vistes de ciutats⁷⁵... En les làmines de tema religiós, són freqüents els textos destinats a induir la concepció de l'estampa com a un element protector davant d'algunes de les múltiples calamitats a les quals estem exposats els humans⁷⁶, o a promoure devoció vers alguna imatge o advocació religiosa, sovint a través de la

---

⁷²«Verdader - Retrato / del R.F. Hermenegildo de Barna, Religios / Caputxi mori lo any 1753 ab / Universal Fama de Santedat» (núm. 2 del catàleg de Francesc Boix)

⁷³«Biblia / Sacra» // «Retratos de los Reyes Nuestrros Señores y Real Familia que / honraron esta ciudad de Barcelona en el mes de Octubre del año 1802. Estan perfilados / en los blancos de este robusto y vigoroso árbol, en que se simboliza la Monarquía Española. / Es un árbol bien fornido de hojas, flores, y frutos, cápaz de resistir y de triunfar de la perfidia de / los isleños, y aun de abrigar con su benéfica sombra todos los mares, que le rodean. Está arraygado en / ambos emisferios; y vegetará, mientras durare el mundo, con la Marina, el valor, la justicia, el co- / mercio, la industria, y la agricul.ra, cimentadas sobre la única sólida base de la verd.ra religion, / figurada en la S.ta Biblia. Quiera Dios conservar la vida de SS.MM. para la Felic.a de tan dilatados reynos» (Barcelona, d. 1802. Núm. 18 del catàleg de Josep Coromina).

⁷⁴«PLANO / DEL ATAQUE Y / Plaza de MINDEN / tomada de los Alia- / dos el 14 de Marzo de / 1758.» // «1. Puerta de Pimonis / 2. Puerta de Kuh / 3. Puerta de Nueva / 4. Puerta de Marien / 5. Ciudad de los Pescad°. / 6. Reducto del Weser» (Barcelona, d. 1761. Núm. 125 del catàleg d'Ignasi Valls).

⁷⁵«Vista interior en Perspectiva del Puerto de Barcelona y Barceloneta sacada del natural» (Barcelona, 1779. Núm. 1 del catàleg de Josep Baxeras)

⁷⁶«Sta. Eulalia de Mérida Virgen y Mártir Abogada contra las viruelas y quartanas. como se venera en la Iglâ del Espíritu Santo de Ciers. mens, de Madrid. Dedicada als Exmo. Sr. Principe de la Paz» (Núm. 53 del catàleg d'Esteve Boix).

concesió d'indulgències⁷⁷.

En algunes estampes, i sobretot a partir de la segona meitat del segle, a les llegendes hi figura com a cloenda la dedicatòria i/o la constatació de qui és el responsable del finançament de l'obra⁷⁸. Respecte a aquest darrer apartat, no podem oblidar les làmines específicament destinades a il·lustrar la lletra impresa -ja sigui en forma de llibre⁷⁹, opuscle⁸⁰, un full de tesi⁸¹ o un document⁸²-, la funció,

---

⁷⁷«El Papa Eugenio III Concedió tres / mil años de Indulgencia por cada vez que / resaren tres Padrenuestros ante esta S. Ymagen / del ECCE HOMO, por los azotes que recivio en / sus Sagradas espaldas atado en la Coluna. / Cuya Ymagen se venera en la Yglesia de S.a Monica» (Núm. 67 del catàleg de Josep Coromina).

⁷⁸«Rezando la Salve ala - Virgen, con acatamto y pro- / nunciando los dulces nombres de Jesus y de Maria, se ganan 90 / dias de indulgencia concedidos por diferentes summos Pontifices, / à esta Santa - Imagen de la Nave.» // Hecha esta Lamina à expensas dela Ille Sra Josefa Montoliu Priora de Sixena en 1778» (Núm. 53 del catàleg de Francesc Boix).

⁷⁹Llecciones de Mathematica, o elementos generales de Geometria para el uso de la clase por el P. Thomas Cerdà de la Compañia de Jesús, professor Real de Mathematicas en Barcelona. En el Colegio de Nobles de Santiago de Cordellas. Dedicadas al Excelentísimo Señor duque de Medina-Caeli. Barcelona: Por Francisco Surià, Impressor de la Real Academia de Buenas Letras de dicha Ciudad, 1760. Il·lustrat amb vint-i-una estampes que exemplifiquen i complementen les explicacions del text (Nums. del 7 al 27 del catàleg de Francesc Boix).

⁸⁰El triunfo más glorioso de la gracia, contra la naturaleza. La concepción más triunfante a la vista de la más prodigiosa. Panegyrico de María en su Concepción Inmaculada, que en los solemnissimos anuales cultos, que le consagra su antiquissima Real Cofradia en la Santa Iglesia Catedral de Barcelona dia 8. de Deziembre del año 1760, en que fue jurada patrona de España á devotas eficaces diligencias del Rey Nuestro Señor, dixo el R. P. Fr. Juan Soler, Lector Jubilado, Examinador Synodal [...]. Barcelona: En la Imprenta de los Herederos de Bartholomé Giralt, [1760]. Portada il·lustrada amb una estampació de la Immaculada Concepció (Núm. 28 del catàleg de Francesc Boix).

dedicatòria i comitència de les quals es reflexen en els textos de la portada i/o en el contingut global de l'obra.

Pel que fa a les dedicatòries, es donen circumstàncies força variades, tant respecte al motiu o l'autor que les genera, com pel personatge o institució a qui van dirigides. Així, podem constatar a través de les llegendes la voluntat de fer públic l'oferiment de l'obra que l'autor de la composició⁸³, el mateix gravador⁸⁴, el comitent⁸⁵ o qualsevol

---

⁸³Josep Soler i Josep Viñals. *Tibi ergo, pulcra dei Mater in filii splendore sine macula genitæ.* (Tesi doctoral). Barcin: Ex. Typ. Hæredum Bartholomæ & Mariæ Angelæ Girált, 1775 (Núm. 143 del catàleg d'Ignasi Valls).

⁸⁴«NO / ACCION DE LA REAL COMP^a DE COMERCIO ESTABLECIDA EN BARCELONA / Interesa / en la R^a Comp^a con esta Accion por doscientos y cinquenta pesos de á ciento y veinte y ocho quartos cada uno, que ha / puesto en su Thesorería, y en los repartos de utilidades que se hizieren en el modo y tiempos que se acordaren, se en- / tregará al dueño de la Accion, ó á su apoderado, lo que por ella le corresponda. De este instrumento tomará ra- / zon el Contador, le refrendará el Secretario, y sellará con el sello de la R^a Compañía de Barcelona / Tomó razón - Por acuerdo de los SS^{mos} Directores» (Núm. 95 del catàleg d'Ignasi Valls).

⁸⁵«AL M. I. / AYUNTAMIENTO / DE LA / CIUDAD DE PALMA / LO DEDICA EL AUTOR» // «MAPA DEL REYNO / BALEARICO / por D. FRANCISCO XAVIER DE GARMA Y DURAN, SECRETARIO DE S. M. / Regidor Perpetuo de la Ciudad de Barcelona, y Archivero del Real y General / Archivo de la Corona de Aragón, &c. Segun los Exemplares de Don / Vicente Mut, Dr. Iuan Binimelis, Fr. Cayetano de Mallorca y otras, / exactas Relaciones. / EXPLICACION DE LAS NOTAS [...] ESCALA DE LEGUAS MARITIMAS» (Núm. 51 del catàleg de Pasqual Pere Moles).

⁸⁶«LA SANTISIMA VIRGEN DE LA AFLICCION / Dedicala á - Exma. Señora - Marquesa / de las - Amarillas / su mas a - tento sevidor / Josef Coromina» (Barcelona, 1792. Núm. 5 del catàleg de Josep Coromina).

⁸⁷«El B. Miguel de los Santos Triniario Descalzo natural de Vich en Cataluña. Insigne en Virtudes, y Milagros; especialissimo abogado para las dolencias de Cancros, y todas enfer- / medades. Dedicala el P. Ministro y Comun^d de Trini^o Descalz^o de Bar^o al M. IL^{l^{ra}} / S^o D Placido Graell, y de Anglasell Brigadier de los R^{os} Exer^{tos} y Coronel de Dragones del Rey» (Barcelona, 1779. Núm. 3 del catàleg d'Agustí Sellent).

d'ells conjuntament amb el gravador⁶⁶, destina a una institució⁶⁷ o a un personatge influent⁶⁸ a l'espera de favors o en agraïment d'aquests. Així mateix, altres dedicatòries són simplement testimoni de motivacions religioses⁶⁹ -per devoció o en acció de gràcies- o manifestacions patriòtiques⁷⁰.

---

⁶⁶«HORROROSA ESCENA CERCA CALELLA EN 1808. / Irritado Duhesne General en Gefe del Exercito francés en Cataluña, por haber tenido que levantar vergonzosamente el sitio de Gerona, abandonando cañones, municiones, &. huye hacia Barcelona por la noche del 17. de Agosto; / pero viendose alcanzado por los Migueletes Catalanes al mando de D. Fran.co Milans y de D.n Juan Claros, quema cerca Calella su coche, bagages y hasta los carros llenos de heridos, siendo todos victimas de su despecho. / La dedica S.or D.n Juan Reinalis amante de las bellas artes. La dedica S.S. José Coromina» (Barcelona, acabada l'any 1822. Núm. 47 del catàleg de Josep Coromina).

⁶⁷«VERDADERA IMAGEN QUE REPRESENTA - EL TRANSITO DEL GLORIOSO Sn. / Roque dn la carcel, segun se venera - en la antigua Capilla de la Catedral de Santiago. La dedica su - Cofradia al M. I. Ayuntamiento, que / anualmente se presenta á tributar sus - cultos al Santo» (Núm. 81 del catàleg de Josep Coromina).

⁶⁸«YIMAGEN DEL D^{OR} ANGELICO S^{TO} THOMAS / DE AGUINO / DEDICADA AL MUI ILL^{RE} D^{OR} D^N SEBASTIAN NIRO / Canonigo Magistral de la S^a Iglesia Cathedral de la Ciudad de Barna. / Por su mas humilde servidor Fran^{CO} Boix, gravada por su mano en 1772» (Barcelona, 1772. Núm. 49 del catàleg de Francesc Boix).

⁶⁹«SALVE REGINA / MATER MISERICORDIE» // «RETRATO DE LA PRODIGIOSA IMAGEN DE NUESTRA SEÑORA DE MISERICORDIA / que se venera en su capilla y Camara de la villa de Canet de mar, en el obispado de Gerona. / Sale a la luz a impulsos de la devocion de varios hijos de dicha villa Comerciantes avecindados en la Isla de Cuba» (Barcelona, 1818. Núm. 52 del catàleg de Josep Coromina).

⁷⁰«CENOTAFIO que el Ex.mo S.or D.n Antonio Malet, Marques de Coupigni, Comandante del 29 Batallon de R.s Guardias Valonas, Teniente Gen.l de los R.s Ex.tos y segundo / Comand.te Gen.l de este Ex.to y Principado y los SS. D.n Jayme Garcia Conde, Mariscal de Campo de los R.s Ex.tos y Mayor Gen.l de Infanteria D.n Josef de Montes / Salazar de igual clase, y Comanda.te Gen.l del R.l Cuerpo de Artilleria, D.n Fran.co Xavier de Olea y Carrasco, Regente de la R.l Aud.a, y D.n Ramon Maria Sala, / Auditor de Guerra del Ex.to, y Asesor Gen.l del mismo Principado, representando los naturales, y vecinos expatriados de Barcelona, mandaron eri- / gir y dedicaron a los ocho Heroes, oprimidos en la misma por el

Finalment, només ens queda referir-nos als canvis o desaparició de les llegendes observats en una mateixa làmina, en funció de la seva reutilització en un contexte diferent, com és el cas de la làmina de l'Al·legoria al naixement de l'Infant Carles Clement, fill del Príncep d'Astúries, gravada per Pasqual Pere Moles a París l'any 1771 i reutilitzada l'any 1783 en motiu del naixement dels infants bessons -Carles i Felip- i la celebració de la pau amb Anglaterra⁹¹.

Gobierno Frances, que tan gloriosamente perdieron su vida en los dias 3, y 27 de / Junio de 1809 en la Capital, por condena ilegal é injusta pronunciada por aquellos; en las honras fúnebres que se celebraron / en el Convento de P.P. de S. Agustin de la Ciudad de Tarragona el dia 3 de Agosto del mismo año. // 10 - 20 - 30 - 40 - Palmas.» (Núm. 34 del catàleg de Josep Coromina).

⁹¹[Primera versió] «PASCHASIUS MOLES - PARISIIS ÆRE INCIDENS, / LIBENTERQUE DICANS - CATHOLICO REGI SUD: / CAROLUS HISPANIS REX - EST, QUD IUSTIOR ALTER / NEC PIETATE FUIT - NEC BELLO MAIOR, ET ARMIS: CUIQUE NEPOS HÆRES - NATUS, SPES ALTERA REGNI. / HOC ERIT ÆTERNUM - PER PROLEM ET IURE, ET AMORE» // - // La Fama en lo alto del Templo de la Inmortalidad llama la atención de todo el Orbe á ver el suceso mas feliz para España. Esta tiene todos sus ojos, bañados de regocijadísima alegría, / puestos en el Heroe que la gobierna, por ir viendo perpetuarse el Español Cetro en su Augusta Real Casa. La Fecundidad le presenta un nuevo Real Fruto de la Providencia sobre su / Reyno, nacido de sus dos Hijos unidos con el vinculo, y ardiente amor de la llama de Hymeneo. El principe á su lado, la princesa desde su lecho, y hasta el tierno Infante desde las mantillas vibran á una acia el Monarca los rayos de sus ojos, y encienden tanto el fuego del amor que les tiene, que se derrite en ternura su corazón paterno»

[Segona versió]: «Hoc erit nobis Signum / I. Reg. 14. v. 10» // - // «Geminam partu dabit Ilia prolem Æneida v.278», a l'angle superior dret, i «ET ERIT JUSTITIA CINGULUM LUMBORUM EJUS. Isaiæ cap. XI. v. 5 // - // Interpreta la Fama el vaticinio: / Que ceñirá á su vientre la Justicia, Nuevo Signo del parto duplicado / De dos Infantes de la Gran Luisa. / Junto y cabal consuelo á los perdidos: Ya en la tierra en Septiembre hay nuevo Libra: De Justicia en balanzas vuelve el Cielo / Un Géminis de Infantes de Castilla», al peu de la composició (Núm. 63 del catàleg de Pasqual Pere Moles).

Sobre les celebracions efímeres de l'any 1783 en motiu del Tratat de Versalles y el naixement dels Infants Carles y Felip, fills del futur rei Carles IV, vegeu Subirana (Congreso) 1987.

1.2.7. Literatura sobre el gravat. Tractats, manuals i manuscrits.

«Ofrecesele tal vez á un pintor abrir de agua fuerte alguna cosa, ó bien porque no en todas partes hay abridores de buril, ó bien porque no todos saben dibujar, y destruyen el dibujo que se les entrega, de suerte que es menester mandarles borrar el nombre del autor, como me ha sucedido á mi más de una vez; y así me ha parecido poner aquí este secreto, de que tengo experiencia, y satisfaccion».

Antonio Palomino.⁹²

El text de Palomino no deixa de ser un fidel reflex del món del gravat dins l'àmbit peninsular -i per tant del català- de la primera meitat del Set-cents: pocs gravadors, pocs estímuls i, sobretot, manca d'un sistema d'aprenentatge, són els trets més característics, al quals hi hem d'afegir l'absència de literatura sobre el gravat. Recordem que fins a la publicació del tractat de Manuel Rueda, l'any 1761, els nostres gravadors es van veure pràcticament obligats a recórrer als llibres estrangers, o a possibles anotacions manuscrites basades en aquests, per a obtenir informació tècnica, ja que només podien trobar algunes normes en compendis espanyols de teoria general, com és *«este secreto, de que tengo experiencia, y satisfaccion»* al qual es refereix Palomino en el seu tractat, i al qual li dedica un petit apartat titulat *«Modo de hacer el barniz para cortar de agua fuerte, y su operacion, y cómo se hace el agua fuerte»*⁹³.

---

⁹²Palomino 1715-1724, II, 349.

⁹³Palomino 1715-1724, II, 345-351: *«CAPITULO DECIMOQUINTO: De algunas curiosidades, y secretos accesorios á la Pintura, y de importancia para el que la profesa».*

D'entre els títols espanyols anteriors a la publicació del text de Rueda -García Hidalgo 1680-1691?, Orellana 1755 i Minguet 1761- volem destacar els *Secretos de Artes Liberales y*

Davant la manifesta parquetat de textos específics sobre el gravat en la literatura catalana del segle divuit, considerem imprescindible la transcripció de les diferents formulacions tècniques que figuren en dos manuscrits anònims de l'època.

En primer lloc, ens ocuparem de les anotacions pràctiques d'un petit calaix de sastre cursiu de principis del Set-cents titulat, *Thesor de secrets curiosos: En el qual se contenen alguns secrets de Varios Generos no Menos curiosos y Agradables que Utills, Recopilats molts de ells de graves y diversos Autors. Berga y Febrer a ó de 1713*⁹⁴. L'interès generat per l'utilitat del seu contingut i la seva divulgació dins el món artesanal resta palés en els succesius ex-libris manuscrits fins el 1804⁹⁵.

Respecte als textos relacionats directa o indirectament amb les tècniques del gravat, transcrivim una peculiar manera de reforçar la punta d'un burí:

---

mecánicas. Recopilados y traducidos de varios y selectos Autores, que tratan de Physica, Pintura, Arquitectura, Optica, Chimica, Doradura, y Charoles con otras varias curiosidades ingeniosas, de Bernardo Monton, editat l'any 1734 a Madrid per Antonio Marín i a Barcelona, a la impremta de Maria Angela Martí, vidua (Montón 1734), del qual se'n coneixen altres edicions barcelonines: de la mateixa Maria Angela Martí (1761) i de J. Girart (1761 i 1770). Tots ells, juntament amb els diccionaris Rejon 1788 i Martínez 1788, i els manuscrits Anónimo XVII i González de Sepúlveda 1789-1793, han estat objecte d'un minucios estudi analíticocrític en la tesi de la Dra. Eva Figueras, actualment en premsa per la Biblioteca de Catalunya (Figueras 1991). Sobre el manuscrit Anónimo XVII, vegeu també Figueras 1994.

⁹⁴Thesor 1713 (BUB: ms. 1.809).

⁹⁵Thesor 1713. Ex-libris manuscrits: «Llibre es de , Miquel / Sangenis, Jove, Sastre, fill y, / natural, de la, pnt. vila de, / Riudecañes, arquebisbat de Tarragona, / Dia, 3, Janer, del, Any, 1763». // - // «En este llibre de Miquel / Sengenís de la pnt. vila de / Riu de Canyes, Josep Sala en / lo Any 1762 / Jesus Maria Josep / finis Corant Opus / Laus Deo / Amen». // - // Es de Franco. Torrens fuste fill y natural / de Barna. Dia 2 de Abril de 1804».

«Per fer la punta del buril tan forta que pugui gravar las pedras preciosas. Al temps que el crestat anira mes anamorat, o calent, lo mataras, pendras lo greix y lo fondras, y encesa la punta del buril lo apagaras ab lo dit greix, y tindras lo que buscas»⁹⁶.

la fórmula de l'aiguafort:

«Aygua fort. Alum. vidriol, y salnitre, cada una de per si cremats, sen pendrà una part, y de tot sen farà pols, se menclaran, y posaran en una cucurbita de barro; despres en el vas que rep 262 de aygua per cada lliura de pols. Fet aço se posara axí sens taparo, ab lo vas que rep a la boca de la cucurbita, mescles ab farina, y blanch de ou, porque de ninguna manera respire. El vas que rep se posara ab aygya freda, y continuament mollat ab draps de lli. Perque los esperits ab aygua de ells se mesclen millor, ni se apeguen ab lo que reb; despres de fet tot aço, se encendra foch, al principi lento y sols baix a la cucurbita, fins que la mateixa se disolga, despres se aumentara, y sobre la cucurbita se posaran brases. encesas, se aumentara el foch fins a sinch, o sis horas; despres lo dexaras que se refredia; despres se traurá el aygua, y se guardara per usaria, en vasos ben serrats. Pero lo foch se haura de instruir de tal manera que el vas que rep, en manera alguna se pugui corrompre al foch, y si vols fer laygua mes forta, posay dos pars de salnitre»⁹⁷.

el mètode de gravar a l'aiguafort:

«Per gravar armas [o, segons consta en l'index: «Per esculpir ferro o altres ab aygua fort»]. Pren pega, oli de lli, se coura ab ancens, y unta ab este verniz. Pinta ab un buril lo que vullas; despres umple los buyts de alla haont han tret lo verniz de aygua de separació, en la qual si ajusta plata sublimada, y roveli. Y dins de 24 oras sera gravat molt lindament»⁹⁸.

les fórmules d'elaboració de diverses qualitats de tinta d'imprimir:

«Per fer fum d'Estampa, y tinta. Pendras una paella, y demunt si posaran uns ferros com unas graellas, sobre los ferros dos ó tres fulls de paper en doble y demunt del paper si posara pega negra /la quantitat a de ser segons lo fum voldras fer/ sota los ferros posaras papers per fer cremar la pega, demunt de la pega si posara un sach dolent per replegar lo fum. Per fer la tinta pendras oli y trementina y punt bullira quatre o sinch oras, y continuat se remanara. Per fer la mescla se pendra la mola y

---

⁹⁶Thesor 1713, 157, núm. 403.

⁹⁷Thesor 1713, 36-37, núm. 82.

⁹⁸Thesor 1713, 156, núm. 399.

moló, y se anira barejant fins sia ben negra»⁹⁹.

«Per fer tinta fina de las planxas. Tot se fa com lo de la recepta passada, sols se pren tartra ben molt, y se barreja junt ab lo demes»¹⁰⁰.

i, finalment, la manera de traspasar la tinta d'una estampa a un suport vidriat:

«Per cupiar laminas. Pendra un vidre que sia ben llis, a la grandaria de la lamina, pendras mastech fet pols, y trementina, junts o posaras al foch y quant sia units, sen posará una capa demunt del vidre, mullar la estampa, y ab enteniment se posara damunt del vidre /o posada la estampa axuta demunt del vidre, y despres si tirara aygua, fins que conega que la tinta esta ja imprimida ab lo batun sobreposat i se traura lo paper, y se pintara de colors, que no dexera de ser cosa bona»¹⁰¹.

Tot i la seva precarietat, tal com correspon a un quadern d'anotacions d'us personal, valorem aquests textos en la mesura que correspon a la, fins el moment, primera normativa escrita sobre la praxis calcogràfica a Catalunya.

De l'anàlisi del seu contingut, i per la desordenada distribució de les notes dins la suma del manuscrit, ens inclinem a considerar la seva recopilació com a fruit de la transmissió oral d'uns coneixements pràctics. El concepte i l'aplicació artesanal del bloc de notes és palés, i en aquest sentit destaquem la curiosa utilització d'estampes per a realitzar pintures sobre vidre.

Semblantment, l'altre manuscrit que hem anunciat mostra les característiques pròpies d'uns apunts personals dedicats a especificar la manera d'il·luminar a mà les estampes. Bàsicament, conté la fórmula per a la preparar el vernís amb què s'ha de protegir el paper abans de pintar; les diferents combinacions dels colors i la manera d'utilitzar-los en els respectius elements de la composició; i una petita relació d'estris y d'ingredients bàsics.

---

⁹⁹ *Thesor 1713, 121, núm. 313.*

¹⁰⁰ *Thesor 1713, 122, núm. 314.*

¹⁰¹ *Thesor 1713, 121, núm. 312.*

El text en qüestió ocupa només tres folis solts sense datar i està escrit en castellà. Només el títol i alguns termes són catalans, la qual cosa ens torna a remetre a unes anotacions preses possiblement per transmissió oral. Pel que fa a la datació, ens recolzem en la seva aplicació als gravats al fum, i el situem cap a les darreries del segle XVIII. Diu textualment:

«Nota primera para saber embernizar, y pintar las estampas de fum, y qualsevol altre pintura negra ab los colors correspondents, ab la major perfecció.

Composició

A un puchero nuevo vidriado se quita el polvo sin lavarlo, se ponen dentro 12... aguarrás; 2... tramentina fina de venecia; 2... almaciga; 1... cal viva rompida en pedacitos echa una muñeca en un lienzo claro (cal solo) ponese á hervir a fuego lento por media hora meneandolo de poco en poco con un palito paraq^e esté todo incorporado, se tapa bien con un papel doble, y otra cosa encima, y se dexa hasta la mañana q^e se cuele por un lienzo claro exprimiendo bien la muñeca de cal con todo lo q^e pueda en una botella, y si se quiere hazer mucho licor se pone á proporcion la dosis. De esto se pone á un vaso lo q^e nenecessite, y con una brocha ó pinsel se le da á la pieza que se quiere pintar, p^o á lo largo, despues al ancho por uno, y otro lado, cara y espalda, se empareja con el pinsel paraq^e salga igual, y paraq^e no se corte se pone boca abaxo, ó al contrario por espacio de 2 horas ó mas paraq^e se seque hasta q^e no pegue, y se le dá otra mano en la misma conformidad hasta q^e no pegue, y otras dos ó tres para q^e la pieza quede lucida como un cristal, y estando bien seca se pinta: Que los ingredientes sean los mas diafanos.

Colores

Blanco de ojos, se haze con blanco puro, y golpe de luz lo mismo.

Grano lacrimal, q^e es el vermejo de los ojos, y labios, con blanco, vermellon, y mucho carmin mas ó menos subido como se quiera.

Carne de muger, y niño: con blanco, vermellon, y poco carmin, y una migaxa de azul, y poniendo en la composición un poco de oca.

Pelo rubio: con blanco, oca, y encarnado obscuro, se puede poner también un poco de sombra.

Pelo blanco: con blanco, y oca.

Para hazer lienzo: con blanco, y con un poco de azul.

Para hazer verde de agua: con blanco, y verde, y un poco amarillo.

Para hazer peñasco: con blanco, negro, azul, y se puede variar con encarnado obscuro, y oca, ó sombra, encarnado obscuro, y poniendo oca se varia.

Para hazer la niña de los ojos: con blanco, negro, azul q^e todo

haze un color obscuro.
Para color de yerro: blanco, negro, y carmin.
Para color de oro: amarillo dorado, ocre, y un poco blanco.
Para color de rosa: blanco, vermellon, carmin, y laca.
Para carmesi: poco blanco, poco vermellon, y mucha carmin.
Para escarlata: vermellon poco blanco, poca ocre.
Para violeta: blanco, carmin, y poco azul.
Para flor de malva: blanco, y carmin.
Verde: con los tres amarillos, y verde, y un poco blanco se hazen todos los verdes.
Azules: con azul, y blanco se hazen todos poniendo mas, o menos de cada uno.
Para negro: negro, y blanco: todos los demas colores q^o se sacan de los dhas son falzos.
Golpes de fuerza para hazer resaltar los colores:

A las Mujeres, y niños con laca en color de carne: A los hombres con laca, y vermellon en el mismo color de carne. Los golpes de fuerza se dan principalmente en el medio de las mejillas, punta de nariz, barba, y extremidad de los dedos de pies, y manos, y en toda articulacion, partes dominantes del cuerpo descubierto, y partes obscuras. Color de gris para armiños: negro, y blanco. Ojos de animales feroces, la niña con amarillo dorado, vermellon, y un poquito blanco. Punta de nariz: encarnado obscuro, y carmin. La uñas de carne baxa.

Color de perla: blanco, y un poco azul, negro, y ocre.

Fondos: se hazen de mas especies, en que estan señalados los cielos, azul, y blanco. En el q^o no hay señal, se hace fondo obscuro, con sombra solo, y se haze fondo natural con negro, blanco y encarnado obscuro.

Colores.

Agua rás... aigua rás.
trementina. idem.
Almacina... Massech.
Vermellon. idem.
Azul de prusia... Nerlín.
Esencia de cardenillo.
Laca... carmin de laca.
Encarnado oscuro.
Ocre.
Azeyte de nueces.
Albayalde fino de venecia Blanco.
Negro romano... fum de estampa.
Orpimiento dorado... orpiment.

Pinzeles de todas calidades, de pelo de perro, dentro el cañon de una pluma¹⁰².

Respecte a la dependència dels gravats del Set-cents català als textos forànis, resulta obligada la referència al

¹⁰² BUB: *Miscelánea en catalán*, ms. 426, 2-3.

contingut de la biblioteca del seu artífex més rellevant, Pasqual Pere Moles, de la qual hem de destacar -d'entre la gran majoria de publicacions franceses- els «*Sinch tomos en octau casi nous de la obra intitulada Dictionnaire Raisonne Universal Des Arts, et Metiers*» i «*Un tomo casi nou en octau un poch major, intitulat: La maniere De Graver a l'Eauforte et Au Buriil et de la Gravure en maniere Noire enquadernat a la Francesa*», així com «*Un tomo en octau usat intitulat: Instruccion para gravar en cobre, y perfeccionarse en el gravado* &»¹⁰³. Es a dir, els principals textos editats fins aleshores sobre la pràctica del gravat: l'Enciclopèdia francesa, el manual d'Abraham Bosse i la ja comentada recopilació de Manuel de Rueda.

Així mateix, volem destacar la presència de «*Dos tomos en octau usats de la Obra intitulada Observaciones sobre las bellas Artes, feta per Dn. Isidoro Bosarte, y contenen dits dos tomos la primera, segona, y quarta part de dita Obra*»¹⁰⁴.

La figura d'Isidoro Bosarte, gairabé desconeguda, mereixeria un estudi biogràfic i, alhora, analític-crític de la seva producció literària, la qual considerem de gran rellevància dins l'erudit ambient acadèmic de les darreries del segle XVIII i principis del XIX. Com molt bé resumeix Pérez Sánchez en el pròleg de l'edició faccímil del seu *Viaje*

---

¹⁰³ AHPB: Francesc Portell. Quart. Protc. Testamt. 1796-1797, 443v., 443 i 445. (Vegeu les transcripcions documentals a l'apartat monogràfic de Pasqual Pere Moles).

¹⁰⁴ AHPB: Francesc Portell. Quart. Protc. Testamt. 1796-1797, 443v., 444.

Les *Observaciones sobre las Bellas Artes entre los antiguos hasta la conquista de Grecia por los romanos* fou publicada a Madrid, l'any 1790 i recull quatre discursos pronunciats aquell mateix any per Isidoro Bosarte a la *Cátedra de Historia Literaria de los Reales Estudios de Madrid*. El primer es centra en la modalitat d'escultura, el segon a la de pintura, el tercer -i l'únic que falta de la biblioteca de P.P. Moles- a la d'arquitectura, i el quart a les peculiaritats de l'antic art egipci.

artístico a varios pueblos de España, «sus otras obras, rarísimamente leídas y difíciles de hallar, apenas parecen otra cosa que meras papeletas en los repertorios bibliográficos especializados»¹⁰⁵.

Nascut a Baeza l'any 1747, com a secretari del comte Aguilar, va recórrer diverses ciutats europees fins que, el 1785, s'instal·là eventualment a Barcelona, en motiu de la preparació d'un dels seus textos més citats, *Disertación sobre los monumentos antiguos pertenecientes a las nobles artes de la pintura, escultura y arquitectura, que se hallan en la ciudad de Barcelona*, publicat a Madrid l'any següent.

De la seva estada a la Ciutat Comtal volem destacar l'inici d'una cordial relació amb el director de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona¹⁰⁶ -palesa en la precitada estampa *Estudi d'orelles*¹⁰⁷ signada conjuntament per ambdós artífexs aquell mateix any- i el ressò de la seva teoria artística dins l'àmbit cultural barceloní, del qual citem com a testimoni la reedició¹⁰⁸ del seu *Discurso sobre la*

---

¹⁰⁵ Pérez Sánchez 1978, VII.

¹⁰⁶ Les relacions de Bosarte amb Catalunya i l'Escola Gratuïta de Dibuix es mantingueren durant la seva posterior etapa com a secretari de la *Real Academia de San Fernando* (1792-1807) (LAJC: llibre núm. 13, 272, 461 i 579).

¹⁰⁷ Vegeu a l'apartat monogràfic de Pasqual Pere Moles, el núm. 92 del corresponent catàleg d'estampes.

¹⁰⁸ Segons Marcelino Menéndez Pelayo, «En un periódico que Bosarte publicaba con el título de *Gabinete de Lectura Española* (Madrid, viuda de Ibarra, hacia 1798: seis cuadernos en 8º), se encuentran dos disertaciones suyas, una *Sobre la restauracion de las Bellas Artes en España*, y otra *Sobre el estilo que llaman gótico entre las obras de arquitectura*» (Menéndez Pelayo 1883-1891, III, 565).

Al conegut *Manual del librero hispano-americano*, d'Antoni Palau les registre amb la mateixa cronologia, fa constar la dificultat d'«hallar estos seis quadernos reunidos» (Palau 1948-1977, núm. 96.062) i, ahora, dona la referència d'altres dues edicions, una de la mateixa «*Imp. viuda de Ibarra, Hijos y Cª (hacia 1793)*» (Palau 1948-1977, núm. 74.343) i l'altra, de la madrilenya impremta d'Antonio Fernandez, del mateix any

restauración de las Bellas Artes de España¹⁰⁹ a través de les pàgines del *Diario de Barcelona* de l'any 1794¹¹⁰, gracies a l'interès d'un ciutadà anònim que es dirigí al director de l'esmentada publicació en els següents termes:

«Señor editor,

Muy Señor mio: Habiendo observado, lo que ha de logro la dicha de residir en esta gran Ciudad, no solo la infatigable aplicación de todos sus Moradores, y conocidos adelantamientos en la parte industrial y económica, sino tambien que sus Ingenios son capaces para emprenderlo todo; y que por la misma razon se va abriendo ya el gusto de los Profesores de las tres Nobles Artes, por el zeloso esmero, y continuas expensas del noble Consulado de esta Ciudad; me ha parecido muy propio de la ocupacion y progresos de los refridos Profesores, presentarles la lectura de este Discurso, que acompaña; cuyo objeto es la noticia de la restauracion de las Bellas Artes de nuestra nacion. No ponga este Tratado en manos de Vd. en calidad de original, porque en realidad no lo es; pero aunque de su contenido ya se instruyeron años pasados los Amantes del

---

1793 (Palau 1948-1977, núm. 96.063).

L'anònim comunicant que, l'any 1794, proposà a l'editor del *Diario de Barcelona* la publicació del text que ens ocupa, afirmava en el seu escrit que «de su contenido ya se instruyeron años pasados los Amantes del buen gusto» i, poc després, Juan de Casasola, en un article titulat *Juicio crítico. Sobre la literatura del Diario de Barcelona perteneciente al mes de junio de este presente año* confirmà que «El Discurso que sobre la restauracion de las Bellas Artes [...] se publicó en Madrid por los años de 88, en una Obrita Periodica, intitulada: Gabinete de Lectura Española» (*Diario de Barcelona*, núm. 228 (16 de Agosto de 1994), 922).

¹⁰⁹ L'atribució a Isidoro Bosarte (Menéndez Pelayo 1883-1891, III, 565; Cejador 1915-1920, VI, 263) fou discutida per Xavier de Salas (Salas 1965, 329-330). Coincidim amb Pérez Sánchez en considerar «los argumentos de X. de Salas [...] sumamente endeblies» (Pérez Sánchez 1978, VIII) i ens proposem sustentar la seva autoria en un estudi analílic/crític del text, actualment en curs d'elaboració conjunta amb el Dr. Joan-Ramon Triadó.

¹¹⁰ *Diario de Barcelona* núm. 171 (20 de Junio de 1794), 693-695; núm. 172 (21 de Junio de 1794), 697-699; núm. 173 (22 de Junio de 1794), 701-703; núm. 174 (23 de Junio de 1794), 705-707; núm. 177 (26 de Junio de 1794), 717-718; núm. 178 (27 de Junio de 1794), 721-722; núm. 182 (1 de Julio de 1794), 737-738; núm. 183 (2 de Julio de 1794), 741-742; núm. 184 (3 de Julio de 1794), 745-747; núm. 185 (4 de Julio de 1794), 749-751; núm. 186 (5 de Julio de 1794), 753-755; núm. 187 (6 de Julio de 1794), 757-759.

buen gusto, se ha hecho tan raro este Papel, que se puede dudar que entonces se extendiese su noticia en este Pueblo.

Por esta causa es muy justo se publique en él por medio del Diario; y si á Vd. pareciese, le podrá publicar con alternacion: esto es, presentando algun trozo de él aquel dia, en que la materia literaria de otros asuntos no sea tan urgente.

Perdone Vd. esta molestia, que espero mirará como efecto de la pasion que profeso á todo este respetable Público, y verdadero zelo con que deseo su mayor lustre; ofreciendome á su disposicion para quanto quiere mandarme»¹¹¹.

Malgrat l'indubtable interès que suscita el seu contingut, val a dir que ens trobem davant d'un text pràcticament desconegut. Després d'un primer tiratge suposadament restringit¹¹², la seva publicació al *Diario de Barcelona* fou simplement considerada pels lectors de l'època com a «muy curioso, y digno de leerse [...] y aunque en la substancia más bien pertenezca á la literatura amena, que a la útil, los sábios Profesores de todo sacan provecho, y conocen el mérito de estos tratados»¹¹³, la qual cosa posa de manifest l'escasa preocupació de l'opinió pública per l'evolució de les manifestacions artístiques. Però no és aquest el lloc ni el moment d'ocupar-nos d'aquest tema, per la qual cosa ens limitarem a rescatar de l'oblit un petit extracte dedicat al gravat, el qual transcrivim a continuació:

«[...] Nuestros deseos serian que se divulgasen las invenciones de nuestros Artistas por el medio que hay mas propio, y que juntamente puede ser lucrativo, y no meramente

---

¹¹¹ *Diario de Barcelona*, núm. 171 (20 de Junio de 1794), 698-699. Transcrit per Joan-Ramon Triadó com a exemple de l'«ambient favorable a l'estudi de les Belles Arts» que caracteritzà la Barcelona de finals del segle XVIII (Triadó 1984, 216-217).

¹¹² Com ho testifiquen les paraules abans transcrites del seu anònim divulgador: «se ha hecho tan raro este Papel, que se puede dudar que entonces se extendiese su noticia en este Pueblo».

¹¹³ Juan de Casasola. *Juicio crítico. Sobre la literatura del Diario de Barcelona perteneciente al mes de junio de este presente año* (*Diario de Barcelona*, núm. 199 (18 de julio de 1794), 805).

dispendioso. Este medio nos lo proporciona el Arte del Grabado; cuyos efectos son como los de la Imprenta en la multiplicacion de exemplares. El Grabado es una rama de la Escultura, que ha nacido después que la Arquitectura, Pintura y Escultura. La jóven que sirva á las ancianas. Por las estampas conviene dar á conocer la invencion de nuestros Pintores, Escultores y Arquitectos. La invencion es lo que propriamente puede divulgarse; y ésta es la parte mas dificil, y á la que nos atenderemos como bastante para calificar el ingenio, la escuela, y el fundamento de cada uno.

No es esta empresa tan dificil, como puede acaso parecer á primera vista. El asunto es de mas proligidad y pasos, que de verdadera dificultad. Y aun quando fuera alguna cosa dificil, que no lo es, las dificultades no deben aterrarnos, y mas teniendo tan buena causa como tenemos¹¹⁴.

Del grabado hay dos especies principales: la del agua fuerte, que es la mas expedita y pronta, y la del buril ó grabado dulce, que es la mas lenta, y aspira á los honores de pintura monocromista, esto es, de un color. Las otras especies de grabado se han deribado de éstas. Pues, ó bien que se varie el modo corriente y natural de trabajar de la aguja; ó que se ingieran colores al estampar; ó que se corte la superficie del color con los dientes del hierro hasta tener bien fino el grano, raspando luego con otro hierro lo que convenga para indicar los claros, y su degradacion, que es lo que llaman de humo, ó manera negra; ó finalmente, que se usen otros métodos para representar la propiedad del diseño de lapiz, ó de los de aguadas, siempre es preciso reconocer aquellas dos primeras invenciones como raices causas de todas las demás.

El Grabado del agua fuerte á trazo de aguja, que es el que han estimado siempre los Pintores, y del que se han valido ellos mismos quando han querido publicar sus invenciones en estampas, es el que haria más al caso, atendida la multitud de cosas que hay que grabar. Bien que á querer dar idea de algun retrato, convendria el buril; pues para los retratos el buril es mas oportuno que el agua fuerte. Para grabar los dibuxos de aguadas, convendria tambien variar el método natural de la aguja, y usar alguno de los métodos modernos, que explican la aguada.

La estimacion de una stampa de agua fuerte, se valúa por el grado de habilidad y posesion de dibuxo, en que se halla el que la ha grabado. Esto lo conocen los Artistas, y los hábiles aficionados, de una mirada solamente. Como este método es tan arriesgado y velóz, suelen no aventurarlo los Grabadores; y lo que hacen, es, atarle una mano, ó echarle grillos a los pies, para que no trabaje con tanto impetu. Quiero decir: que los Grabadores suelen hacer el primer aspecto de una lámina al agua fuerte; y luego la concluyen á buril, por razon de mayor suavidad y pulidez. En esta reaccion ó repaso al buril, corrigen los excesos que ha cometido el aguja, ó el agua, y las

---

¹¹⁴ Diario de Barcelona, núm. 186 (5 de Julio de 1794), 754-755.

faltas ú omisiones en que han incurrido. Grabadores á puro buril hay pocos. En París hay tres ó quatro solamente. Todos los demas, cuyas obras nos deleytan, graban al agua fuerte, y luego concluyen con un poco de buril.

En quatro quadernos de papel grande se podia dar una idea suficiente de la Galeria Española, ó invenciones originales de los Españoles, en quatrocientas estampas, empezando por la Escuela Florentina y Romana, segun las hemos propuesto arriba. Esta es obra de eleccion. No todo debe grabarse, ni los quadros ó esculturas solamente, sino tambien los dibujos originales. Y estos son los que mas bien deciden el talento del Artista; pues por estos se toma la idea justa del grado en que cada Inventor se halla.

En las Artes no hay antipatias nacionales; lo bueno se estima en todas partes. Aqui no es menester mas idioma que las obras mismas. Las Artes convencen por los ojos al entendimiento; y todos los ojos de los Extrangeros vén los mismos pensamientos que ven los nacionales en las obras ¿Quien no se sentiria estimulado á desear una Galeria Española de estampas de nuestras invenciones, si se hallase en un caso en el que se halló el que escribe esto? Uno de los mas hábiles Diseñadores extrangeros me preguntó un dia, en buena conversacion, á la frente de ochenta discipulos, á quiene él enseña á dibujar por órden de su Soberano, separadamente de la Academia: ¿si en España habia ya alguna noticia de las Bellas Artes?

El Museo Arquitectónico Español, ó idea de las invenciones de edificios de nuestros Españoles, desde la restauracion de las Artes, convendria fuese obra separada, y á buril, á no querer grabarlos a una sola direccion de líneas, que nunca es tan limpia como el buril en la representacion de los cuerpos duros, como son los de Arquitectura, por causa de las líneas rectas»¹¹⁵.

L'autor fa una excel.lent descripció de les tècniques i les funcions del gravat il.lustrat, així com la seva proposta de divulgació gràfica de «las invenciones de nuestros Artistas» s'emmarca dins els objectius acadèmics de fer veure «al mundo las preciosidades de las Bellas Artes que la Nacion posee»¹¹⁶. Valorem com a novedós el seu contingut, en la mesura que no es limita a explicar les diferents maneres d'obtenir l'obra gràfica, sinó que analitza la seva òptima aplicació segons el tema a reproduir.

---

¹¹⁵ Diario de Barcelona, núm. 187 (6 de Julio de 1794), 757-759.

¹¹⁶ Distribución 1778, 37.

2. PRODUCCIO I CONSUM.

«En acabar-se el segle XVII Catalunya estava espiritualment morta, o, si més no, en estat agònic. Dues guerres civils esdevingudes en poc més de mitja centúria (1640, 1700), havien tempestejat els esperits i desorganitzat totes les institucions, foragitant les nou muses de casa nostra».

P. Ignasi Casanovas.¹¹⁷

Es ben cert que als inicis del segle XVIII Catalunya va viure una important devastació cultural. Però una cultura és un poble, i si aquest poble té capacitat de reacció, la seva cultura no pot morir. Així, després de tocar fons amb l'extinció de tots els centres d'ensenyament superior catalans per decret de Felip V, a mitja centúria començaran a sorgir arreu els brots del seu redreçament.

Dins l'àmbit artístic, la producció del món editorial i de la imatge gràfica fou una de les més perjudicades pel declivi post-bèl·lic, i les escasses demandes de gravats de qualitat es cubriren amb producció estrangera. Els primers símptomes de recuperació vindran de la mà de la Junta de Comerç de Barcelona¹¹⁸, un organisme immers en l'esperit de la Il·lustració que, com diu Angel Ruíz y Pablo, *«vino al cabo de pocos años a ser impulsora de todo cuanto tendiera al progreso cultural del país, no solo apoyando toda iniciativa con su prestigio y sus caudales, sino fundando centros de enseñanza, sufragando estudios, dotando cátedras y concediendo pensiones, de tal manera que no es aventurado asegurar que a esa labor*

---

¹¹⁷ Casanovas 1932, 5.

¹¹⁸ Després de dues temptatives similars, fou creada a Barcelona l'any 1758 per regir l'activitat comercial i industrial catalana. Inaugurada el 1760, aprovà els seus estatuts l'any 1763.

mil veces bendecida de la magnánima corporación deben nuestras generaciones haber hallado ya trillado y afirmado el camino que hoy recorren hacia un mas alto ideal de civilización y cultura»¹¹⁹.

2.1. Artesans i/o artistes.

Com molt bé diu Jesusa Vega, *«es probable que no exista texto más elocuente de esa imagen del grabador como artesano, de hombre habilidoso, que los versos que acompañan a la estampa dedicada a este trabajo en el Libro de las profesiones (Ständebuch) publicado en 1568 por Jost Aman»¹²⁰:*

*Yo soy un buen entallador
y todos los dibujos en tacos de madera
con mi cincel los grabo tan bonitos
que cuando son estampados en la hoja
de papel blanco, ves enteramente
las mismas formas que el artista dibujó:
su dibujo, ya sea burdo o bello,
está verdaderamente copiado línea a línea.*

La qüestió és esbrinar a partir de quin moment, i per què, el gravat pot començar a considerar-se un producte artístic. Són molts els factors a tenir en compte, des de les aptituds dibuixístiques i/o la capacitat creativa de l'artífex, fins a les funcions de la propia estampa.

Dins la producció calcogràfica del segle XVIII hem de considerar, especialment, el gravat de reproducció. Es a dir, aquell en el qual el gravador no ha creat la imatge, sinó que s'ha limitat a traduir al llenguatge gràfic una obra determinada de pintura, escultura o arquitectura que, a més, en moltes ocasions el dibuix preparatori per a gravar ha estat obra d'un tercer artífex. Si només relacionem artísticitat i

---

¹¹⁹ Ruíz 1919, 152.

¹²⁰ Vega 1989, 83.

esperit creatiu, difícilment ens apartarem de l'apreciació artesanal. Però hi ha altres aspectes a tenir en compte, com pot ser la capacitat de transmetre sensibilitat artística a través dels freds solcs del metall. I això, no s'aconsegueix només amb els coneixements tècnics dels sistemes de gravat, sinó que imprescindiblement es requereixen aptituds creatives i domini del dibuix. En aquest sentit, recordem la queixa de Palomino «no todos saben dibujar, y destruyen el dibujo que se les entrega, de suerte que es menester mandarles borrar el nombre del autor, como me ha sucedido a mi más de una vez»¹²¹.

Així, considerem que un gravador deixa de ser artesà en quan és capaç d'aportar quelcom de la seva personalitat, bé en la interpretació o correcció del model, amb la qual cosa està creant; bé en la decisió d'aplicar determinades tècniques de gravat primant el resultat estètic per davant del rendiment productiu, com podria ser la incorporació de detalls amb punta seca... En definitiva, quan el seu objectiu no es basa en la multiplicació d'una determinada imatge, sinó en l'utilització del llenguatge gràfic per crear una obra conceptual i formalment original, amb independència de la seva qualitat reproductora.

Respecte al reconeixement del gravat com a art lliberal, fou Antonio Palomino el primer en citar-lo explícitament en relació a la pintura¹²², ja que fins aleshores hem de presuposar la seva inclusió entre les arts del dibuix. Però la seva incorporació oficial dins les Nobles Arts adquirirà oficialitat a través de la promulgació de diferents decrets reials, com el que figura en la *Real Cédula firmada a Aranjuez del 1.er de maig de 1785* «por Real Orden que comunicó al mi consejo el Conde de Florida Blanca en catorce de setiembre del

---

¹²¹ Palomino 1715-1724, II, 349.

¹²² Palomino 1715-1724, *Libro Sexto. El aprovechado. Tercer grado de los pintores*, 95 i ss.

año pasado de mil setecientos setenta y tres», segons la qual «las nobles artes del dibujo, pintura, escultura, arquitectura y gravado quedaran enteramente libres en la Isla de Mallorca, como tenía mandado, para que los expresados particulares aficionados y quales quisiera otro sujeto nacional o extranjero lo exercitase sin estorvo, ni contribución alguna [...] Y conviniendo que esta real resolución se extienda a las demás provincias del Reyno para que en todas gozen las nobles artes de la protección y libertad que les es debida conforme a lo dispuesto en la referida Real Orden, ha acordado el mi Consejo en su vista expedir esta mi Cédula»¹²³.

2.1.1. Formació. Dels tallers a les escoles.

La producció gràfica de la primera meitat del divuit català denota la manca d'un sistema d'aprenentatge formal, la qual cosa ens porta a presuposar la formació autodidacta de la major part dels gravadors. Una formació a la qual són imprescindibles, d'una banda, la pràctica del dibuix, adquirida probablement en base a la copia d'altres estampes, i de l'altra, els coneixements tècnics dels diferents sistemes de gravar assolits a través d'algun manual.

Respecte als tallers, només tenim alguna notícia en relació als dels argenters-gravadors, com és el cas de l'inventari dels béns de l'argenter Francesc Tramulles Company, en el qual hi ha un clar predomini dels elements relacionats amb el seu primer ofici¹²⁴. El més probable, és que

---

¹²³ Citada a Carrete 1988, 13.

¹²⁴ Fins i tot en la descripció d'estris comuns als dos oficis, les referències són exclusives a la professió d'orfebre: «Item una sort de ferros com son Llimas, Burils diferents tocant al ofici de Argr.» (AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants. 1727-1735, 14 de juny de 1728, 13). Cf. a l'apartat monogràfic corresponent.

el gravador portés a terme la seva tasca de manera individual en una de les estances de la propia llar, com en el cas del precitat Tramulles¹²⁵. També podem presuposar l'ajut ocasional d'algun familiar, o d'algun aprenent. Tot i que no tenim notícies respecte a deixebles, coneixem exemples de nissagues familiars, com són els Via, els Serdanya o els Pauner¹²⁶. Un altre aspecte a tenir en compte, és el de les relacions amb els editors i llurs tallers, ja que no tots els gravadors devien disposar d'un tòrcul per a poder estampar les seves obres. No obstant això, no tenim notícies de lligams laborals. En tot cas, només podríem fer referència a Domingo Pauner, el qual sabem pels llistats cadastrals que residia «en casa de fan[ci]s]co Sopera¹²⁷ a la libreria»¹²⁸, però en desconeixem les possibles relacions contractuals.

En arribar cap a mitjans de la centúria, i a ressò de la fundació de la *Real Academia de San Fernando*, s'iniciaran -com veurem més endavant- les vies cap a l'ensenyament programat amb la tasca portada a terme per l'Acadèmia dels germans Tramulles en un primer moment, i per l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona després, el primer director de la qual fou Pasqual Pere Moles, el millor deixeble que havia passat per l'acadèmia dels Tramulles i l'artífex més representatiu de la calcografia catalana del Set-cents.

---

¹²⁵ Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

¹²⁶ Vegeu els apartats monogràfics corresponents.

¹²⁷ Membre del gremi d'Impressors i Llibreters de Barcelona (IMHB: Cadastre personal, caixes del 1722 i ss).

¹²⁸ IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721, plec de 1721 (I), «*Relacion de los individuos que dan los Comisarios de Barrios en los suyos, y no estan comprendidos en la de los gremios*»; caixa de 1719-1721, plec de 1721 (II), «*Personal de los Barrios de Baricelona, entregados por los Comisarios por el año 1721*»; caixa de 1719-1721, plec de 1721 (II), s.núm. «*Relacion de los Individuos que no son de Gremio y se hallan en el Barrio Tercero, por lo que les corresponde pagar por su persona en el año 1721*».

A partir d'aquest moment, la situació canviarà radicalment: s'establirà una formació reglamentada, el gravat serà considerat un art lliberal i els gravadors podran optar a la dignitat acadèmica. No obstant això, els seus obradors, generalment ubicats a la pròpia residència¹²⁹, mantindran un caire molt similar en quant a producció individualitzada. Això si, asumiran la plena dedicació a la producció gràfica. En aquest sentit, serveixi d'exemple el taller de Pasqual Pere Moles -descriu amb tota precisió de detalls a l'inventari *post-mortem* dels seus béns¹³⁰- del contingut del qual destaquem varies carpetes d'estampes i dibuixos, plec de paper per imprimir, llapis, infinitat de burils, una ampolla amb aiguafort, estris i elements diversos -com «una muñaca de seda per posar sobre las laminas quant se preparan per gravar» o «unas graellas de ferro per calentar las laminas»-, planxes de coure preparades per a gravar i d'altres de plom «que son estudis de Dexeables», diferents qualitats de tinta, un tòrcul... Hem de precisar, però, que en aquest cas no es tracta d'un taller qualsevol, sinó del d'un gravador amb responsabilitats docents.

---

¹²⁹ Fins i tot el mateix Moles, com veurem més endavant, impartirà les classes de tècnica de gravat als alumnes de l'Escola Gratuïta de Dibuix al seu propi domicili, al igual que ho farà posteriorment Josep Coromina, el seu successor en les responsabilitats docents de l'Escola (Vegeu els respectius apartats monogràfics).

¹³⁰ AHPB: Francesc Portell. Quart. Protoc. Testamt. 1796-1797, 430v.-454v. (Vegeu la transcripció documental a l'apartat monogràfic de Pasqual Pere Moles).

2.1.1.1. La pràctica dels argenters i la copia d'estampes.

Respecte a l'incursió dels orfebres a l'àmbit del gravat, hom ha incidit sempre en les connexions entre l'argenter burilista i el gravador. No obstant això, aquesta coincidència d'estrís i tècnica en la manipulació del metall no expliquen per si soles el bon resultat de moltes de les experiències gràfiques dels argenters catalans. Es en aquest sentit que considerem il·lustratiu l'informe que, sobre la formació artística dels joves argenters, presentà Francesc Via «el Jove», el 16 de setembre de 1689:

«lo art de argenter es un dels mes preheminentes que sien en la República y que per la perffeta cognitio y practica de aquell se necessita de saber moltes arts liberals, com son la Aritmética pera conixer los quilats resultant de la mistura de dos o molts metalls que vulgarment se diu alligació; la Geometria pera saber delinear qualsevols figuras regulars y saber trobar la proporció tant entre las figuras regulars com entre figuras irregulars y saber medir qualsevol superficies y cossos y aumentar y disminuir en certa proporció aquestes; la Arquitectura pera obrar ab perfecció tabernacles, custodias y moltas altres obras particulars que comunamen se obran per reglas de Arquitectura; lo Dibuix, que necessita juntament pera delinear obras de escultura y pintura de las quals dos facultats necessita també lo argenter, es a saber de la escultura pera fer inmatges, fullatges, flors y totas especies de figuras de animals, y Pintura pera saber fer los esmalts y colors dels esmalts y pintar y acolorir ab ditas colors de esmalts»¹³¹.

Així, en l'anàlisi d'algunes de les representacions gràfiques dels nostres argenters-gravadors, a més dels coneixements pràctics en l'ús del burí i l'aiguafort -i dels possibles complements tècnics extrets d'algun manual-, hem de valorar la possibilitat d'haver assolit una completa formació artística, tal com es contemplada en precitat informe.

Per altra banda, no podem oblidar la copia sistemàtica d'altres estampes, que a més de la seva utilitat en quant a

---

¹³¹ AHPB: Jacint Borràs. Manual 1689, f. 325v-328, transcrit a Alcolea 1969, I, 208-209 (Vegeu el document complet a l'apartat monogràfic dedicat a Els Via).

exercici pràctic¹³², en molts casos de formació autodidacta deuria ser l'únic element disponible per apropar-se a l'aplicació dels sistemes de traç. Aquesta podria ser la raó que expliqués la desigualtat tècnica i compositiva de la producció gràfica d'alguns dels artífexs de la primera meitat del segle, com és el cas de Salvador Serdanya «el Vell»¹³³. Així mateix, per aquesta via iniciarien els calcògrafs catalans el seu tímid redreçament a través de les estampes de Miquel Sorelló, com ho constaten la prova de *Sant Miquel veng Satanàs*¹³⁴ del Museu Nacional d'Art de Catalunya, en la qual apreciem la predisposició a la còpia a través d'un fi traçat de quadrícules; o la versió signada per Francesc Boix de la coneguda làmina de *Sant Ignasi de Loiola*, gravada a Roma per Sorelló l'any 1736 segons dibuix de Felipe Mondelli¹³⁵.

2.1.1.2. A la recerca d'un mestre.

A començaments de segle, davant l'escàs nombre de bons gravadors, la manca de tallers accessibles a deixebles, i la inexistència d'un sistema d'ensenyament tècnic i formal, els artífexs més preocupats per la concepció artística del gravat es van veure forçats a desplaçar-se fora de Catalunya.

Aquest podria ser el cas de Pere Costa Picó (1704 - ?),

---

¹³² En aquest sentit continuarà vigent - com veurem més endavant- en els programes de formació acadèmica.

¹³³ Vegeu l'apartat monogràfic corresponent.

¹³⁴ MNAC (GDG): R. 3.663 (Vegeu a la monografia corresponent, el núm. 15 del catàleg de Miquel Sorelló).

¹³⁵ Cf. als apartats monogràfics corresponents, el núm. 14 del catàleg de Miquel Sorelló i el núm. 69 del catàleg de Francesc Boix.

del qual sabem que l'any 1738 es va ausentar de la ciutat¹³⁶, qui sap si amb l'objectiu de rebre lliçons d'algun experimentat professional del gravat, tal com ho fa presuposar la qualitat tècnica i la composició d'influència italiana de la seva única estampa signada amb el nom complet¹³⁷. Així mateix, entre els anys 1779 i 1791¹³⁸ tenim localitzat a Roma al barceloní frare trinitari Fra Tomas de Santa Ana (1728 - d. 1796); i l'any 1753, a Madrid, al també fill de Barcelona Joan Minguet Lais (1737 - d. 1784), el qual havia guanyat una de les primeres beques de gravat de la *Real Academia de San Fernando* per a adquirir la pràctica de la talla dolça sota la direcció de Juan Bernabé Palomino (1692-1777). Altre desplaçat de l'àmbit català, en aquest cas motivat més per la manca d'estímuls i els condicionaments socials, que no pas per la recerca intencionada d'un mestre, és Francesc Gazan (? - 1733) que pels volts de 1704/1714¹³⁹ es traslladà a Madrid on, sens dubte, degué beneficiar-se tècnicament dels seus contactes amb l'experimentat gravador Fra Matias de Irala (1680-1753).

Menció apart mereixen les figures més representatives i que amb més força incidiren en l'evolució de la calcografia catalana del segle XVIII. Així, d'entre els artífexs que cercaren per voluntat pròpia la manera d'obtenir una més sòlida formació artística en altres centres de producció, volem destacar als gravadors Miquel Sorelló i Pasqual Pere Moles, i les aportacions del pintor Francesc Tramulles.

---

¹³⁶ «Pedro Costa Picó se ausentó en el mes de henero de 1738» (IMHB: Cadastre personal, caixes dels anys 1739-1740. Plec dels Argenters, any 1740).

¹³⁷ «*Petrus Costa y Pico f.*». Vegeu a l'apartat monogràfic corresponent, el núm. 1 del catàleg.

¹³⁸ Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

¹³⁹ Vegeu l'apartat monogràfic dedicat a Francesc Gazan.

El primer impuls fou generat pel barceloní Miquel Sorelló (ca. 1700 - ca. 1756/1765) que, desplaçat a Itàlia des de l'any 1724, es formà sota les directrius de Jacob Frey (1681-1752), un expert gravador suís amb taller obert a Roma. Sorelló, que no va tornar a Catalunya, però que tampoc en va perdre el contacte en quant a relacions professionals, influí en les noves generacions a través de les seves estampes¹⁴⁰.

Respecte als precitats germans Tramulles, valorem l'estímul docent donat a la producció calcogràfica catalana de la segona meitat del Set-cents i llur participació com a dibuixants de múltiples gravats. Però, sobretot, hem de destacar l'experiència personal amb l'aiguafort de Francesc Tramulles (ca. 1717 - 1773)¹⁴¹, el qual havia completat la seva formació artística a les institucions acadèmiques de Madrid i París¹⁴².

La figura capdal, però, serà Pasqual Pere Moles (1741-1797)¹⁴³, un gravador d'origen valencià que havia reconegut públicament l'adquisició dels seus coneixements de gravat «*por su sola aplicación y genio*»¹⁴⁴. Moles que a Barcelona fou, sens dubte, el millor deixeble i col.laborador de Francesc Tramulles, aconseguí una beca de la Junta de Comerç per anar a París «*en donde florece con ventaja el Grabado, con esperanza de perfeccionarse tanto en esta arte, que restituido a*

---

¹⁴⁰ Vegeu l'apartat monogràfic corresponent.

¹⁴¹ Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

¹⁴² Així ho confirma ell mateix en el *curriculum* que anys més tard, el 4 d'abril de 1754, dirigí a la *Real Academia de San Fernando* sol·licitant ser admès amb els honors acadèmics. Diu textualment: «*que he trabajado dos Años en la Real Academia desta Corte, un Año en la de París*» (*Real Academia de San Fernando*, 5/174-1, segons transcripció de Miquel 1986, p. 251).

¹⁴³ Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

¹⁴⁴ LAJC: llibre núm. 1, 388.

Cataluña no se miren ya como únicos Gravados Estrangeros» i, ahora, adquirí el compromiso de tornar i «enseñar el arte del gravado, á quantos Discipulos tuviere bien la Junta destinarle para perpetuizar tan noble arte»¹⁴⁵. Malgrat el reconegut prestigi assolit per la seva trajectòria artística a la capital francesa, on al llarg de vuit anys perfeccionà el seu art sota la direcció de Nicolas-Gabriel Dupuis (1698-1771), primer, i Charles-Nicolas Cochin (1715-1790), després, la producció gràfica de Pasqual Pere Moles quedà practicament truncada a causa de la labor que dugué a terme com a primer director de l'esmentada Escola Gratuïta de Dibuix. No obstant això, sota el seu mestratge es formarà una significativa generació de gravadors que personificaran la dignificació de la calcografia catalana, ja entrat el segle XIX.

2.1.1.3. L'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona: organització i estímuls.

«La enseñanza y leyes del Aprendizaje es lo que menos se cuida en los gremios. Ni los maestros saben dibujo, ni tienen premios los discípulos, ni pruebas públicas de sus maniobras; y todo va por un mecanismo de pura imitación de unos a otros sin regla, gusto, ni dirección».

Pedro Rodríguez de Campomanes¹⁴⁶.

Cap a mitjans del segle XVIII s'alçaren a Barcelona les primeres veus clamant per una alternativa a l'ensenyament gremial. Després de les particulars experiències docents a les

---

¹⁴⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁶ Campomanes 1774-1775, 93.

acadèmies de Viladomat i dels germans Tramulles, i de llur combat legal per alliberar-se dels lligams de col·legis i gremis, un grup de pintors -encapçalat pels esmentats Tramulles-, arquitectes, escultors i «Ignacio Valls, escultor de plata y gravador de la Rl. Academia de Buenas Letras [...] todos vecinos de la dicha ciudad de Barcelona, impelidos del zelo del bien público»¹⁴⁷ reivindicà amb insistència la creació d'una escola o acadèmia artística a Barcelona¹⁴⁸.

Finalment, pels volts del 1769, la Junta de Comerç de Barcelona prengué el relleu i feu seu el projecte¹⁴⁹; obtingué l'aprovació reial pel març de 1774¹⁵⁰; i el 23 de gener de 1775 inaugurà solemnement l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona¹⁵¹, l'organisme que hauria de «formar por medio de los principios del Dibujo perfectos Pintores, Escultores, Arquitectos, Gravadores, &c»¹⁵². Concebuda dins l'esperit de la

---

¹⁴⁷ *Escritura notarial por la cual varios artistas de Barcelona manifiestan su deseo de establecer, a sus expensas, una Academia de Bellas Artes* (AHPB: Jacinto Barramón, man. 1758, 157, transcrit a Alcolea 1969, I, 246-248).

¹⁴⁸ El primer intent data del 5 d'octubre de 1754. Es tracta d'una carta de Manuel Tramulles a la *Real Academia de San Fernando*, demanant la creació d'una acadèmia de Belles Arts a Barcelona, ja que el governador de la ciutat no deixava reunir professors al seu estudi, a causa d'un ordre vigent que prohibia la congregació de més de tres persones. Sobre el tema, vegeu Riera 1992.

¹⁴⁹ *Proyecto en el que se propone el modo de hallar una dotación suficiente para la subsistencia de la academia de las tres Nobles Artes Pintura, Escultura y Arquitectura, cuyo establecimiento en la Ciudad de Barcelona se pide a su magestad por el memorial que acompaña.* (AJC: c. núm. 30, ll. XXI, 1, 6-11.).

¹⁵⁰ CCJC: llibre núm. 85 (18 de març de 1774).

¹⁵¹ *Distribución 1799*, 43.

¹⁵² *Reglamento para la Escuela gratuita de Diseño establecida en Barcelona por la R^a Junta Particular de Comercio, y Consulado de El Principado de Cataluña, &c* (AJC: c. núm. 143, CVIII, 2, 184).

reforma il·lustrada i l'ideari acadèmic, fou la gran propulsora de la renovació artística catalana de la segona meitat del segle. Sota els auspicis de la Junta i el seu recolzament artístic sorgiren una munió d'escoles arreu de Catalunya, les primeres de les quals s'instauraren a d'Olot (1783)¹⁵³, Sant Feliu de Guixols (1789)¹⁵⁴ i Girona (1790)¹⁵⁵.

Gracies a les Acadèmies i a les Escoles, el dibuix jugà un paper fonamental en la racionalització dels estudis artístics i, alhora, es potencià la seva aplicació pràctica a les arts industrials, tal com ho recull del text de Campomanes: *«Y como el diseño sea absolutamente necesario casi en todas ellas, para imitar o inventar [...] y estando todas las artes y oficios bajo la indispensable dirección del dibujo, todos los profesores y artistas deben estimarse á medida que cada uno aventaje en su profesión, y en el conocimiento general del dibujo aplicativo a su oficio [...] en lo cual ahora padecen gran atraso nuestros artistas, por no haber tenido quien los dirija desde sus primeros principios»*¹⁵⁶.

L'ensenyament del dibuix quedà definitivament establert com una assignatura previa i comú de tots els nous plans d'estudis. Així, a les aules de dibuix coincidien els aspirants a pintors, escultors, gravadors, arquitectes i artesans, els quals serien destinats posteriorment, segons predisposició i aptituds, a les diferents àrees de coneixements específics que, en el cas del gravat, era el taller de Pasqual Pere Moles, ubicat al propi domicili¹⁵⁷.

---

¹⁵³ LAJC: llibre núm. 9, 275-276.

¹⁵⁴ LAJC: llibre núm. 12, 56 i 67.

¹⁵⁵ LAJC: llibre núm. 12, 247; 253-254.

¹⁵⁶ Campomanes 1774-1775, 156.

¹⁵⁷ A la mort de P.P. Moles la docència tècnica es traslladà al domicili del seu substitut, el gravador Josep Coromina.

2.1.1.3.1. Els premis.

«El exaltado patriotismo de la Junta, no satisfecha en que la enseñanza fuese gratuita, y con que en ella todo se dispensara con mano franca, ideó conceder pensiones y proponer premios que distribuye generosamente por excitar el estudio, arraigar la aplicación, estimular a los ingenios y promover una noble emulación, sin la cual el genio se marchita y el desaliento penetra en el alma».

Lluís Bordas¹⁵⁸.

El mètode d'ensenyament proposat per l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, les diferents matèries impartides i llur programa d'estimuls quedà en bona part estructurat en els seus primers reglaments, aprovats el «veinte y uno de Nov.e de mil setecientos setenta y seis»¹⁵⁹. Així, després de assentar els condicionants d'ingrés, els horaris establerts i les normes de comportament a seguir dins el centre, s'especifica la distribució dels alumnes per classes, la primera basada en el model d'estampa i la segona en el model de guix:

«Para la mayor comodidad de los Maestros, y discipulos, y para evitar la confusión, que sin duda causaría la mezcla de los Principiantes con los muy Adelantados, y exercitar el estímulo de todos, no permitiendose pasar de una à otra Clase sin merecerlo, se dividirá la Escuela en dos Classes: La primera será de Flores, y Adornos en todos los géneros aplicables à todos los Oficios, Cabezas, y Figura de Estampa. Y la segunda de Modelo blanco. No podrán los de la primera pasar à la segunda hasta haver obtenido algun premio en la Figura de Estampa, à menos que fuesen tantos los benemeritos, que como los premios serán en numero determinado, no pudiesen ser todos

---

¹⁵⁸ Bordas 1837.

¹⁵⁹ «Reglamento para la Escuela gratuita de Diseño establecida en Barcelona por la R.1 Junta Particular de Comercio, y consulado de el Principado de Cataluña, &» (AJC: c. 143, CVIII,2,197-201. També CVII,2,184-189. Vegeu la transcripció íntegra del document a Subirana 1990, 361-363).

premiados, y los considerase el Profesor en estado de poder pasar de una à otra Clase»¹⁶⁰.

Així mateix, es preveu el funcionament d'una futura tercera classe basada en el model del natural:

«Siempre que se estableciese la clase de Modelo natural, se entenderan prescritas para ella las misma obligaciones y premis, que para las de Figura, y Modelo blanco, y no se podrá pasar à ella hasta haver alcanzado algun premio en el Modelo blanco»¹⁶¹.

A continuació, i amb l'objectiu d'incentivar la tasca dels alumnes més destacats, s'estipulen les convocatòries a una sèrie de premis mensuals, de caire més general:

«A fin de estimular la aplicación de los Discípulos todos los meses habrá oposiciones en las dos Clases, y para ellas se señalan nueve premios: Tres para los de Flores, y Adornos; Tres para los de Figura de Estampa, y Cabezas; Y tres para los de Modelo blanco, que consistirán, ò en dinero, ò en alajas propias del dibujo, ò en Certificados de haver alcanzado el premio el que solo quisiese el honor de haverlo merecido, cuya distribucion se hará de quatro en quatro meses»¹⁶².

i d'altres anuals, en els quals ja es tenen en compte les diferents professions:

«A mas de los sobredichos premios mensuales, habrá en d.has Clases todos los años tres generales, que serán: el primero una Medalla de Oro, y el segundo, y tercero de Plata. Así como los que habrán obtenido en las Oposiciones mensuales un segundo, ò tercer premio, podran concurrir hasta lograr el primero; también los que huviesen alcanzado un primero, segundo, ò tercero de los mensuales, serán admitidos à los generales»¹⁶³.

«Para merecerlos deberá cada uno de los Opositores trabajar lo correspondiente à su Profesion, que será los Pintores un quadro, los Escultores un bajo Relieve de barro, los Arquitectos un Plano, los gravadores una Lamina, y los Pintores de Fabrica un Dibujo pintado, arreglandose el asunto, que les fuese señalado»¹⁶⁴.

---

¹⁶⁰ *Ibidem*, article núm. 13.

¹⁶¹ *Ibidem*, article núm. 15.

¹⁶² *Ibidem*, article núm. 14.

¹⁶³ *Ibidem*, article núm. 16.

¹⁶⁴ *Ibidem*, article núm. 17.

A partir d'aquestes primeres reglamentacions, al llarg del temps es succeiran noves disposicions en funció de l'evolució de l'Escola. Així, el mes d'abril del mateix 1776, es decidí la instauració d'uns premis trimestrals dedicats a potenciar l'aplicació de nous dissenys per a les indïanes, sens dubte l'especialitat més protegida durant aquets primers anys:

«A fin de animar a los Cursantes a que se apliquen con esmero en este estudio para su utilidad, y la del Publico, tiene por conveniente se establezcan para de tres en tres meses los premios de invencion para flores y Adornos con las condiciones siguientes= los havra cada tres meses, y tendran derecho de oponerse solamente los Discipulos que huvieren asistido a la Escuela= Se les dará el asunto el dia señalado, firmaran ser opositores, y se les acordará tres meses para hacer la obra en sus Casas, ya se apensada o Dibujada estudiadas las flores por el natural= Presentaran las obras el dia que aspirare el Plazo, y llegando mas tarde no serán admitidas= Reconocidas estas por los Profesores se les entregaran papel blanco para que hagan un dibujo de repente en publico y en el preciso termino de dos oras= comprobada la obra con el dibujo de prueba se le acordarán al mas benemerito seis pesos»¹⁶⁵.

El 10 d'abril de 1777, Pasqual Pere Moles presentà a la Junta una nova regulació dels *«Premios y gratificaciones para los discipulos de la Escuela Gratuita de Diseño de la Real Junta de Comercio»¹⁶⁶*, segons la qual les oposicions havien d'ésser trimestrals i les obres guardonades s'havien de mantenir en exposició durant els tres mesos següents a l'adjudicació, però la distribució dels premis només es podia fer efectiva un cop a l'any, coincidint amb els generals. Aquestes modificacions quedaven justificades *«por la ventaja de que reteniendo sus intereses a los Premiados, no abandonarán la Escuela como se ha experimentado, viendo no les*

---

¹⁶⁵ LAJC: llibres núm. 6, 60. Vegeu la transcripció completa dels textos dels diferents LAJC a Subirana 1990, Apèndix documental.

¹⁶⁶ AJC: c. 143, CVIII, 2-190. Vegeu transcripció de tot el document a Subirana 1990, 364.

quedaba *á mas que aspirar*»¹⁶⁷. Així, quedaven establertes quatre oposicions, per a cada una de les quatre modalitats impartides a l'Escola, *«Modelos blanco, Figura de estampa, Flores de invención y copias de Estampa»*¹⁶⁸, reglamentades de la següent manera:

*«Al mas benemerito (entiendase en todas las Clases, a excepcion de la de flores de invencion) que huviese hecho seis oposiciones en el año, se le gratificará en diez pesos, y el que hiciere diez, siendo superior el merito al de las seis, se le recompensará su aplicacion en veinte pesos: quedando excluidos al tiempo de la eleccion, los diseños del que no huviese llegado á hacer la [sic] seis oposiciones, por superiores que sean y ahunque alegase ocupaciones para no haverlos echo, y en este caso se le acordará el que sus dibujos sean expuestos con los demás. Como no hay más de un premio de invencion cada tres meses, y pide tiempo para hacer este genero de dibujos: Deberan hacer tres los de esta Clase en el año para obtener la Gratificacion de veinte pesos, y entregarlos, uno cada quatro meses, firmado su nombre y mes que lo presentan, para que se vean sus adelantamientos, con el bien entendido, que si en los ultimos que vaya entregando, no se halla mas merito que en el primero, solo se le gratificará en Diez pesos; Quedando privado de estos, si no cumpliere en entregar los Dibujos para el dia, que se le señalare, y solamente se le dará la satisfaccion de exponerlos con los demás»*¹⁶⁹.

Amb l'afany d'estimular el rendiment dels alumnes de l'Escola, l'any 1778 la Junta aprovà la proposta del director de l'Escola de celebrar la distribució dels premis en un acte públic, el primer dels quals tingué lloc per l'agost d'aquell mateix any, en presència dels comissionats de la Junta i del claustre de professors. Pel març de 1784 Pasqual Pere Moles introduí nous premis:

«para evitar el desvio de muchos discipulos de la citada Escuela que han ganado todos los premios, persuadidos del colegio de Pintores, á por una natural desidia, á causa de no quedarles mas asenso; y en atencion al buen efecto que han

---

¹⁶⁷ *Ibidem*. Amb aquests incentius s'intentava convencer als alumnes de la necessitat de completar la seva formació, enlloc de caure en el parany dels gremis i col·legis.

¹⁶⁸ *Ibidem*.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

producido las quatro gratificaciones condicionales; tiene por conveniente, á fin de detener en el estudio seis meses al mas sobresaliente, y algunos años á los demas de las quatro clases, se establezcan cinco premios anuales, uno para los escultores, y otro para cada una de las quatro clases, de á diez pesos cada uno, para los mas benemeritos, que en el Discurso del año haga seis Diseños, á seis modelos, y en la invencion de flores dos; y que asi como á los demas se les da en dinero, se les gratifique en estampas de los mejores Maestros para que tengan duradero un exemplar que les llame á la continuacion del estudio»¹⁷⁰.

Aquell mateix any, un comerciant anònim «Amante de las Artes» oferí un premi al alumne de l'Escola que «mejor haga de su invencion, y con las formalidades de los premios anuales, un quadro al olio de seis palmos de largo, y quatro de alto, representanto la Sena de Jesu-Christo»¹⁷¹, i mesos després s'aprovà una nova proposta de Moles disposant «á los Discipulos premiados, se les permita hacer nuevas Oposiciones, con todo lo demas que d.ho recurso comprende»¹⁷².

L'any 1788 ens consta una nova revisió en relació

«al mayor importe que tendrán los premios trienales añadidos á los antecedentes; los Onze que nuevamente se ofrecen á los Profesores de las Nobles Artes de Pintura, Escultura, y Arquitectura; á los del Gravado de Laminas; y á los que dibujan, y pintan muestras pertenecientes, á las fabricas de Textidos, y de Indianas»¹⁷³

i el 1er de maig de 1789 la Junta feu distribuir notificacions convidant a participar als concursos generals a tots els

---

¹⁷⁰ LAJC: llibre núm. 10, 31bis - 32bis.

¹⁷¹ LAJC: llibre núm. 10, 39. Sembla ser que aquest no fou un cas aïllat, ja que els edictes de les dues primeres convocatòries de pensions (1787 i 1789), com veurem més endavant, inclouen la generosa col·laboració en gratificacions d'un altre particular, Francesc Cabarrús (AJC: c. 140, CVI,4,2 i RASF: 2-3831).

¹⁷² LAJC: llibre núm. 10, 207.

¹⁷³ LAJC: llibre núm. 11, 438.

artistes del país -amb excepció dels acadèmics-¹⁷⁴. L'any 1793 es consolidaren les convocatòries triennals «*como mas propias de la dignidad de la Academia, como lo practican las de S.n Fernando de Madrid y S.n Carlos de Valencia, y como mas conducente para inspirar en los profesores de las Artes, y con especialidad en los alumnos de la Escuela*»¹⁷⁵. Posteriorment, l'any 1795, Moles proposà un nou estímul «*de aplicasion en los Alumnos*», que consistia en permetre

*«à los que ganan premios mensuales, y gratificaciones anuales repetir los concursos para estos, y aquellas mediante la vacasion, à intervalo de un año en las gratificaciones, y de tres meses en los premios, y no menos que se entienda el año de tiempo de diez meses clasicos, que aora se conceden p.a la formacion de los diez dibujos q.e sirvan de materia p.a la adjudicacion de las gratificaciones Annuales»*¹⁷⁶.

Tal com es pot apreciar, totes aquestes noves disposicions, la major part proposades per Pasqual Pere Moles, denoten una clara intencionalitat d'emular els sistemes de les Acadèmies. Així ho reflexen, també, els arguments amb què justificà, pel juliol de 1792, el seu viatge «*à Valencia, à fin de enterarse de si en lo que aquí se practica en la distribucion de los premios generales puede haver alguna mejora respeto de los q.e hacen en aquella Ciudad*»¹⁷⁷; o la mateixa iniciativa de decorar, l'any 1787, les noves

---

¹⁷⁴ «Los premios para la pintura, escultura y arquitectura, eran de tres clases: primera segunda y tercera; y su importe 40 pesos, 20 y 10 respectivamente. De grabado un solo premio de 30 pesos y de flores otro de 20 pesos. Los temas del concurso de aquel año fueron [...] Grabado de láminas. Dibujar i grabar a buril la table del Divino Pastor que está en la Escuela». (Citad a Marés 1964, 48).

¹⁷⁵ LAJC: llibre núm. 13, 144-146.

¹⁷⁶ LAJC: llibre núm. 13, 453.

¹⁷⁷ LAJC: llibre núm. 13, 63.

dependències de Llotja amb obres dels professors de l'Escola¹⁷⁸. En quant a la programació docent, cal citar la reestructuració dels reglaments l'any 1789¹⁷⁹, els quals segueixen les mateixes pautes dels sistemes d'aprenentatge de la *Real Academia de Bellas Artes de San Fernando*. Diuen així, el articles dedicats a les diferents etapes de formació:

- «15. Empezarán los Alumnos, en la primera clase, á Dibujar los ojos de la figura humana, formandolos primero con solas lineas, y despues añadiendo las sombras.
16. Exercitados en esto, y avilitados por sus Maestros, pasaran á los perfiles de la Cabeza, á de algunas partes unidas de ella, añadiendo á su tiempo y lugar las sombras, hasta dibujar la Cabeza entera, en cuyo estudio, deberán acreditar su pericia con oposicion rigurosa para poder pasar a la clase del Dibujo de pies y manos.
17. En esta clase deberán igualmente acreditar su pericia p.a poder pasar a dibujar medias figuras.
18. Havilitados en estas, y acreditado el buen gusto en el sombreado, se les permitirá dibujar figuras enteras, y hacer en esto oposicion.
19. Quando el Alumno haya ganado los premios establecidos de figuras, á bien el Director conosca, q.e está en estado de poder dibujar el modelo de Yezo, le podrá este dar el permiso de pasar á esta clase, en la que deberá empezar á dibujar la figura anatomica.
20. Para corroborar en el Relieve, los principios que el

---

¹⁷⁸ El 7 de gener de 1787, en motiu del trasllat a les noves dependències de l'edifici de Llotja, «desea dar principio á exemplo de lo q^o se practica en las Academias de esta clase, presentando algunas de sus Obras los Profesores; pide se sirva la Junta admitir seis de las que hizo en paris mientras lo tubo allí pensionado, y una de las muy pocas q^o le han permitido dar á luz las tarsas á q^o la Junta le tiene destinado de doze años á esta parte, mandando, si es de su agrado, se coloquen en ella» (LAJC: llibre, núm. 11, 185).

¹⁷⁹ «Teniendo por Conveniente la R^a Junta Particular de Comercio de este Principado, arreglar el buen regimen de la Escuela de Dibujo, estableciendo las oras de ella; el orden y turnos de los Maestros; la distribucion de clases en los Discipulos; y asenso á transito de ellos de una á otras, despues de haver propiciado en las nuevas Piezas, todo lo conducente á su verificacion, que no podia conseguirse en los que antes havia por su estrechez, menor numero de maestros, y demas incomodidades q^o son notorias; Ha acordado, que interin que por la R^a Junta otra cosa no se dispusiere, se arregle la Direccion de esta Escuela en los terminos q^o sigue» (AJC: c. 143, CVIII,2,191-196. Vegeu la transcripció completa del document a Subirana 1990, 364-365).

- Alumno habrá estudiado y aprendido en la Estampa, despues de exercitado en el dibujo de la figura anatomica, deberá dibujar por el modelo de Yezo, variedad de cabezas, pies y manos, y despues emprenderá dibujar la figura entera.*
21. *Bien exercitado y avilitado el alumno en el dibujo de las figuras de Yezo, en el modo d.ho, se le permitirá pasar al modelo natural.*
  22. *Los Alumnos q.e querán pasar à la clase de Flores, deberán primero ser examinados y aprobados por los Profesores de su avilidad en el dibujo de principios de figuras, hasta cabezas enteras»¹⁸⁰.*

Com podem veure, l'estructura bàsica de l'organització de l'ensenyament del dibuix es pot dir que és la mateixa que reflexen els reglaments del 1776. De fet, aquesta educació progressiva de la mà i la sensibilitat artística de l'alumne segueix la tradició apuntada per Leonardo da Vinci en el seu *Tractat de la Pintura* (1482-1518): «*Del orden en la práctica del dibujo. copia primero los dibujos de los buenos maestros y haz ésto según arte y del natural, que no de memoria. Más tarde dibuja el relieve, quiándote de un dibujo de él sacado. Y, en fin, dibuja un atinado natural, que en él has de avezarte*»¹⁸¹.

Un darrer aspecte a remarcar del funcionament de l'Escola -clarament relacionat amb els objectius de la Reforma Il.lustrada- és l'impartició de l'ensenyament de manera altruista¹⁸². Val a dir que, en el seu impuls per a fomentar el progrés tècnic-artístic del país la Junta arribà en algunes ocasions, fins i tot, a solventar la precària situació

---

¹⁸⁰ *Ibidem.*

¹⁸¹ Leonardo (ed. 1979), 352.

¹⁸² «*La Escuela estará surtida de Mesas, Bancos, cartillas de Dibujos, luces, y ahun Lapidera, Papél, y Lapis que se dará de valde à todos los Alumnos*». Reglaments de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, de l'any 1776, article núm. 2. (AJC: c. 143, CVIII, 2, 197-201. També CVII, 2, 184).

familiar d'algun acreditat alumne¹⁸³.

En quant a la primera generació de gravadors calcogràfics formats a L'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, hem de destacar les figures de Blai Ametller (1766 ca. - 1841), Josep Coromina (1766 ca. - 1834) i Esteve Boix (1774 -a. 1829). A través de les successives relacions dels premis otorgats als alumnes de l'Escola, podem deduir que els dos primers s'iniciaren amb el primer pla d'estudis de l'any 1776 i que el tercer s'incorporà a la reestructuració del 1789.

Blai Ametller fou el primer de tots tres en obtenir una menció d'elogi en els trimestrals del 1778 «*por la invencion y copiado de estampa*»¹⁸⁴, i un dels alumnes més guardonats. Així, el 1779 ens consta que obtingué el tercer premi de *Flors i Ornaments* en la convocatòria dels mesos de febrer, març i abril¹⁸⁵, i el segon premi en la corresponent als mesos de maig, juny i juliol¹⁸⁶.

Aquell mateix any, Ametller es decantà per les tècniques calcogràfiques, i malgrat encara no havia superat les dues modalitats previes establertes pels reglaments de l'Escola¹⁸⁷,

---

¹⁸³ Com en el cas de Josep Ramiu, l'any 1776. Moles havia informat a la Junta de l'obtenció de tres premis seguits i dels serveis que havia prestat a l'Escola «*en defecto del conserje de que carece la misma*», així com de la dificultat de continuar els estudis per a poder «*dedicarse a la facultad de Espadero que fue su of.to Padre*» a causa de «*la imposibilidad de su pobre Madre cargada de familia*» (LAJC: llibre núm. 6, 166).

¹⁸⁴ LAJC: llibre núm. 7, 174.

¹⁸⁵ LAJC: llibre núm. 7, 277-278.

¹⁸⁶ LAJC: llibre núm. 7, 401.

¹⁸⁷ Recordem que el pla d'estudis del 1776 estableix una primera fase en la classe de «*Flores y Adornos*», en la qual s'insisteix en la pràctica del dibuix «*en todos los géneros aplicables a todos los Oficios, Cabezas y figura de Estampa*» segons els models de dibuixos, i sobretot d'estampes, d'altres mestres; i que sense «*haber obtenido algun premio en la figura de Estampa*» no es podia accedir a la classe de relleu o model de guix, la segona etapa a superar abans d'accedir a

es manifestà en aquest sentit sol·licitant «se sirva la Junta providenciar lo conveniente paraque Dn. Pasqual Moles le instruya en el Arte del Gravado, en el que desearia aplicarse»¹⁸⁸.

Continuà, però, les pautes establertes i en les oposicions dels mesos de febrer, març i abril de 1780 figura com a guanyador del tercer premi d'honor en la classe de «Figuras de estampa»¹⁸⁹ i del primer premi amb gratificació de la mateixa modalitat en la convocatòria corresponent als mesos d'agost, setembre i octubre del mateix any¹⁹⁰. En els trimestrals del 1781, obtingué el primer premi d'«Invencción para fabricas» i el segon de Model de guix en les oposicions dels mesos de maig, juny i juliol¹⁹¹.

A diferència de l'exclusiva dedicació de la Real Academia de San Fernando a les Belles Arts, l'Escola de Barcelona compartia objectius artesanals i artístics. Així ho confirma el fet que Pasqual Pere Moles recomenés a Blai Ametller «havií de dibujo, con mas de medianos principios de gravado, de buena conducta, de genio docil y prespicás» per ocupar una plaça de tècnic artesà en una fàbrica de vidres de Tortosa, en resposta al requeriment a la Junta d'Andrés Tilebein, un dels directors de la Compañia de Vitalicias¹⁹². El fet que a l'informe del director de l'Escola es faci constar l'avinença dels «Padres,

---

l'especialització escollida. Vegeu l'article núm. 13 dels precitats reglaments (AJC: c. 143, CVIII,2,197-201).

¹⁸⁸ LAJC: llibre núm. 7, 383-384 i 386 (Vegeu l'apèndix de cites de documents i de fonts bibliogràfiques a la monografia corresponent).

¹⁸⁹ LAJC, llibre núm. 8, 76-77.

¹⁹⁰ LAJC, llibre núm. 8, 257.

¹⁹¹ LAJC: llibre núm. 8, 380.

¹⁹² LAJC: llibre núm. 9, 112-113 i 118 (Vegeu el corresponent apartat monogràfic).

à quienes ha propuesto el destino de su hijo, y así este como ellos, se conforman à lo que en este particular dispusiere la Rl. Junta»¹⁹³, ens dona la pauta caracteriològica de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona. Malgrat tot, l'any 1783, Blai Ametller torna a figurar en les relacions dels premis trimestrals, en les quals consta com a guanyador del primer premi en la classe de «Modelo de Yeso», pels mesos de febrer, març i abril, i d'una gratificació en la de «Flores de Invención», en la convocatòria corresponent als mesos de maig, juny i juliol¹⁹⁴; i el 1784 fou novament premiat amb un extraordinari per la classe d'«Invencion de Flores para Fabricas» i amb una gratificació anual per la de «Modelo de yeso»¹⁹⁵.

Davant el bon nivell de la seva formació artística, per l'octubre de l'any següent Ametller s'atreuï a presentar un recurs a la Junta de Comerç, en el qual li recordava el seu expedient com alumne de l'Escola al llarg de set anys -durant els quals havia obtingut tots els premis mensuals i anuals-, així com els cinc anys dedicats a l'estudi de les tècniques del gravat calcogràfic, i sol·licità permis per a dedicar a la Junta una làmina que acabava de concloure¹⁹⁶ i, ahora, demanà que se'l tingués en compte en el cas d'establir-se algun tipus

---

¹⁹³ LAJC: llibre núm. 9, 118.

¹⁹⁴ LAJC: llibre núm. 9, 378.

¹⁹⁵ LAJC: llibre núm. 10, 184-185.

¹⁹⁶ La Junta de Comerç valorà el seu treball en la «Lamina de Nuestra Sra. con el Niño Jesus q[u]e ha presentado à la Junta gravada de su mano» i, com estímul per als alumnes de l'Escola, prengué l'acord de concedir-li un premi de «seiscientos reales de ardijtes, quedando la Lamina a beneficio de d[ic]ho Ametller» (LAJC: llibre núm. 11, 71-72. cf. Mater Salvatoris, núm. 2 del catàleg de Blai Ametller. Vegeu el corresponent apartat monogràfic).

pensió¹⁹⁷. Aquell mateix any, encara obtingué un dels cinc premis extraordinaris en estampes, per la classe d'«*Invençion de Flores para Fabricas*», en les oposicions triennals¹⁹⁸; i el següent, després d'haver estat nomenat «*Teniente Maestro*» de l'Escola Gratuïta de Dibuix¹⁹⁹, obtingué una gratificació anual per la classe de «*Modelo de Yeso en diseño*»²⁰⁰.

Sens dubte, l'esplèndid *curriculum* de Blai Ametller és il·lustratiu, no només de l'orientació pedagògica de l'Escola de Barcelona, sinó també del seguit d'incentius abans resenyats, a tots els quals ens consta que hi va accedir abans de guanyar, com veurem més endavant, una plaça de pensionat a Madrid per a dedicar-se exclusivament a perfeccionar les tècniques del gravat calcogràfic.

Josep Coromina fou així mateix premiat en diverses convocatòries. La primera, l'any 1780, en què obtingué un segon premi amb gratificació en les trimestrals dels mesos de febrer, març i abril²⁰¹. Seguí, després, un primer premi amb gratificació a les corresponents a novembre, desembre, i gener de 1781, per la classe de *Figures d'estampa*²⁰² i, aquell mateix any, obtingué un tercer premi en la modalitat de *Model de guix*, a les oposicions trimestrals de maig, juny i juliol²⁰³; primer premi de la classe de *Model de guix* a les trimestrals de

---

¹⁹⁷ LAJC: llibre núm. 10, 375-376. cf. *Mater Salvatoris*, núm. 2 del catàleg (Vegeu l'apartat monogràfic corresponent).

¹⁹⁸ LAJC: llibre núm. 10, 384.

¹⁹⁹ LAJC: llibre núm. 11, 377-378 (Vegeu l'apartat monogràfic corresponent).

²⁰⁰ LAJC: llibre núm. 11, 157.

²⁰¹ LAJC: llibre núm. 8, 76-77.

²⁰² LAJC: llibre núm. 8, 257.

²⁰³ LAJC: llibre núm. 8, 380.

maig, juny i juliol de 1782²⁰⁴, i el d' «Invencion de flores»²⁰⁵; premi extraordinari de l'any 1786, per «Invencion de flores»²⁰⁶; i, finalment, el 1789 l'anyal de 3ra classe de Pintura²⁰⁷ i el triennal de «Grabado de láminas»²⁰⁸, pel qual s'havia de «Dibujar y grabar a buril la tabla del Divino Pastor que está en la Escuela»²⁰⁹.

Respecte a Esteve Boix, hem de mencionar el primer premi de *Figures d'estampa* en el concurs corresponent als mesos juliol, agost i setembre de 1790²¹⁰; el segon premi de «Modelo en Diseño» i una gratificació corresponent als mesos de juliol, agost i setembre de 1791²¹¹; premi extraordinari de *Figures d'estampa* en el concurs anual de 1793, amb la làmina intitolada *Mare de Déu de l'Anunciació*²¹²; premi de «Gravado de Láminas» als generals de 1793²¹³; premi de «Modelo en diseño» en

---

²⁰⁴ LAJC: llibre núm. 9, 156.

²⁰⁵ LAJC: llibre núm. 9, 88.

²⁰⁶ Consta com «Joseph Coromina gravador de Indianas». Sembla ser que aquesta fou la seva primera destinació (LAJC: llibre núm. 11, 157).

²⁰⁷ LAJC: llibre núm. 12, 146-148.

²⁰⁸ LAJC: llibre núm. 12, 147-148. Cf. amb el núm. 1 del catàleg de Josep Coromina (Vegeu el corresponent apartat monogràfic).

²⁰⁹ Notícia 1789.

²¹⁰ LAJC: llibre núm. 12, f. 352.

²¹¹ LAJC: llibre núm. 12, f. 454^a.

²¹² LAJC: llibre núm. 13, ff. 232-233. Cf. núm. 6 del catàleg d'Esteve Boix. Vegeu l'apartat monogràfic corresponent.

²¹³ LAJC: llibre núm. 13, f. 239). La notícia fou publicada al *Diario de Barcelona*, en el qual figura com a «Grabador de láminas de esta ciudad, de 19 años de edad» (*Diario* (Septiembre) 1793).

el concurs del tercer trimestre de 1794²¹⁴; i, finalment, en els premis del darrer trimestre de 1795, obtingué en l'opció de *Model en disseny «media gratificación por haberle faltado dos diseños»*²¹⁵.

Curiosament, cap dels tres precitats gravadors havien estat destinats a aquesta professió. Tal com hem vist, a Blai Ametller li van oferir una feina artesanal en una fàbrica de vidres i Josep Coromina figurà com a gravador d'indianes; i pel que fa a Esteve Boix, Pasqual Pere Moles considerà en un primer moment que podia dedicarse al gravat de medalles²¹⁶. En canvi, d'altres alumnes que en un principi semblava que es dedicarien al gravat calcogràfic, van canviar d'opció. Tal és el cas de dos dels primers alumnes matriculats a l'Escola, Tomàs Solanes i Josep Martí, que el 11 de maig de 1775 exposaren a la Junta el seu interès per aprendre «*el arte del gravado en que desean aplicarse enteramente*»²¹⁷, éssent aquesta l'única notícia relacioanda amb el tema; o el de Salvador Molet (1773-1836), el qual s'estrenà amb un premi d'honor per *Figures d'estampa* l'any 1787, figurant com a «*Gravador de Laminas*»²¹⁸, al igual que en els dos premis següents -«*Invention de Flores*», del tercer trimestre del mateix any, i «*Modelo yeso*», del primer trimestre de 1788²¹⁹-. Posteriorment, però, es decantà per l'especialitat pictòrica de les floreres, motiu pel qual sol·licità i aconseguí una beca per anar a València a estudiar durant tres anys sota la direcció de Benito Espinós,

---

²¹⁴ LAJC: llibre núm. 13, f. 353.

²¹⁵ LAJC: llibre núm. 13, f. 450.

²¹⁶ LAJC: llibre núm. 12, ff. 293-294.

²¹⁷ LAJC: llibre núm. 5, 264. (Vegeu transcripció a Subirana 1990, 374-375).

²¹⁸ LAJC: llibre núm. 11, 347.

²¹⁹ LAJC: llibre núm. 11, 514.

a la *Real Academia de San Carlos*²²⁰.

Així mateix, les relacions dels premis ens informen del pas per l'Escola de Barcelona del valencià Miguel Gamborino, el qual fou guardonat amb un primer premi de *Model de guix* (1781)²²¹; de «*Invencion de flores*», pel primer trimestre, i una gratificació pel segon trimestre del 1783²²²; i, finalment, el d'«*Invención de flores para fabricas*», pel segon trimestre de 1785²²³. Dos anys més tard, el trobarem concursant a la *Real Academia de San Fernando* de Madrid²²⁴.

Altres premis d'interès pel nostre estudi són els de Josep Cirera²²⁵, el qual podríem identificar amb l'autor d'una estampa de sant Ambrós signada amb aquest nom²²⁶; i els tres d'A. Llopart [o Lleopart]²²⁷, probable membre d'una nissaga d'argenters homònims, un d'ells relacionat amb el món del gravat²²⁸. Per altra banda, també podria identificar-se amb un tal Francesc Antoni Lleopart que, com a gravador, l'any 1777 concursà a la *Real Acadèmia de San Fernando*²²⁹.

Acabem aquest apartat fent una breu referència als actes públics celebrats a Llotja en motiu de la distribució dels

---

²²⁰ LAJC: llibre núm. 12, 229 i 239.

²²¹ LAJC: llibre núm. 8, 380.

²²² LAJC: llibre núm. 9, 378.

²²³ LAJC: llibre núm. 10, 317-384.

²²⁴ Carrete 1989, 450.

²²⁵ Menció d'elògi d'entre els primers 197 opositors de l'Escola (1775), *Figura d'estampa* (1776) i primer premi de *Model de guix* (1777) (LAJC: llibre núm. 5, 325; Notícia 1775-1776; LAJC: llibre núm. 6, 42, i 344-345, respectivament).

²²⁶ Vegeu l'apartat monogràfic deducat a Josep Cirera.

²²⁷ LAJC: llibre núm. 10, 270, 311 i 384.

²²⁸ Vegeu l'apartat monogràfic d'Anastasi Lleopart.

²²⁹ Carrete 1989, 450.

premís als alumnes de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, els quals, des del 1778, es realitzaven en finalitzar l'any acadèmic. Les primeres sessions foren molt senzilles, però amb el temps es convertiren en la màxima manifestació artística de la ciutat.

En el transcurs dels primers anys, dins l'estricta intimitat del cercle acadèmic s'organitzaven petits actes d'entrega de premís i s'exposaven les obres seleccionades amb la finalitat d'estimular als alumnes de l'Escola.

La primera notícia excepcional sobre el tema data del 14 d'agost de 1775, segons la qual Pasqual Pere Moles exposà a la Junta «*que hallandose por casualidad en esta su Patria D.n Carlos de Salas Escultor y Academico de la R.I de S.n Fernando, le parecia corresponder por urbanidad y por su distinguido merito pedirle eligiese entre los 197 opositores à los tres premios de los Meses pasados*»²³⁰. Així es féu, i a partir d'aquest moment s'establí un calendari d'actes trimestral.

Tres anys més tard, en base a una nova proposta del director de l'Escola, es determinà repartir els premís «*que en las Oposiciones de todo el año, han ganado los Discipulos [....] con una gratificación condicional en cada clase, y q.e se les entregue el todo en publico à la fin del año para mas estimularles à la permanencia en la Escuela, y à la mayor aplicacion en sus estudios*»²³¹. La primera sessió es celebrà el 9 d'agost de 1778.

L'inici de les solemnitzacions coincidí amb el 1784 i l'inauguració de l'exposició de les obres presentades als concursos triennals. Frederic Marés donà a

---

²³⁰ LAJC: llibre núm. 5, 325. Transcrit a Subirana 1990, 374.

²³¹ LAJC: llibre núm. 7, 109. Transcrit a Subirana 1990, 381.

coneixer l'opuscle que s'edità en motiu de l'esmentada celebració i transcriví els versos laudatoris a la tasca de la Junta amb què «*el Coro de Música concluyó la función*». Complet o incomplet, aquest és l'exemplar de distribució de premis més antic dels què en tenim notícia²³², el qual no porta peu d'impremta, ni llistat de premis, ni cap altra descripció que l'esmentada.

Ens servirem de l'edició corresponent a la distribució dels premis de 1789, força més explícita, per exemplificar el desenvolupament de les cerimònies. L'acte en qüestió, fou presidit per Juan Miguel Indart, Intendent de l'Ejèrcit i Principat de Catalunya.

«Adornóse magníficamente una de las salas de la Casa Lonja con copia de cristales y luces, y en otra separada se expusieron las obras premiadas. En la primera se sentaron por su orden el Secretario, Presidente y demas individuos de la Junta, acudió un inmenso concurso de gente distinguida y de pueblo; y habiéndose impuesto silencio a un coro de música que dió abertura a la función, el director, Pasqual Pedro Moles, leyó las actas de distribución de premios»²³³.

Respecte a la modalitat de gravat de làmines, en aquesta ocasió fou el gravador Josep Coromina qui obtingué l'únic premi de 30 pesos per «*Dibujar y grabar a buril la tabla del*

---

²³² «*EN CELEBRIDAD de la distribución de Premios que la Real Junta Particular de Comercio y Consulado del Principado de Cataluña hizo el día 31 de octubre de 1784 a los alumnos de su Escuela gratuita de Dibujo, el Coro de Música concluyó la función con este // FINAL // Cuando por tí exaltado / El mérito se ve con los laureles / De que ciñes sus sienas, ¡oh Real Junta!, / Más parece humillarse, pues te ofrece, / Te presenta las Artes, que ennobleces / Con tu continuo celo [...] Y prosigue sin tregua, exprime diestra / Ya en fiel Diseño, ya en cabal Pintura / Ya en Buril, o Escultura / Lo que el ingenio, el arte acrisolado, / Dar supo de perfecto [...]»*

Fou localitzat per Frederic Marés a la Biblioteca de la Cámara de Comercio y Navegación de Barcelona. Vegeu transcripció completa a Marés 1964, 125-127.

²³³ Noticia 1789.

Divino Pastor que está en la Escuela»²³⁴. En finalitzar la distribució dels premis que

*«recibieron de manos del Caballero Intendente, los opositores laureados con mucha satisfacción por el honor que conseguían sentados en parajes distinguidos a la vista del público, y con particular agradecimiento al esmero con que S.S. se servían aplaudirles el mérito y estimularles a mayores aumentos»*²³⁵,

i després d'una extensa oratòria sobre la magnífica tasca portada a terme gràcies a la fundació de l'Escola,

*«repitió la música acompañando con festiva armonía los comunes elogios, tanto sobre el mérito de los opositores, como sobre el esmero de la Real Junta por el bien público y del Estado, y de las expresiones de gratitud por la munificencia del Soberano en proteger tan útiles establecimientos»*²³⁶.

L'any 1797 morí Pasqual Pere Moles, després de convocar el que per a ell hauria de ser el darrer concurs de premis, els condicionants pel gravat calcogràfic del qual s'establiren de la següent manera:

*«Grabado de láminas. - Un medio cuerpo de Ecc-Homo, copia de Juan de Juanes, que posee la Escuela. Se ha de presentar el dibujo de tamaño de una cuartilla de papel común bien acabado, el contorno, la lámina y seis pruebas, el que más sobresalga ganará también 40 pesos»*²³⁷.

El 15 de novembre d'aquell mateix any es celebrà la solemne sessió pública de la distribució dels premis²³⁸, el quals foren notificats al públic assistent pel nou director de l'Escola, Pere Pau Montaña. En aquesta ocasió, però, el *«grabado de láminas no se concedió por falta de opositor»*²³⁹. En finalitzar l'acte acadèmic, es procedí a la lectura d'una

---

²³⁴ *Ibidem*. Cf. amb LAJC: llibre núm. 12, 147-148 i amb el núm. 1 del catàleg de Josep Coromina a l'apartat monogràfic corresponent.

²³⁵ Notícia 1789.

²³⁶ *Ibidem*.

²³⁷ Citat a Marés 1964, 55-56.

²³⁸ *Diario de Barcelona* (15 de novembre de 1797).

²³⁹ Citat a Marés 1964, 134.

cangó de trenta dues estrofes en lloança a les Belles Artes personificades per ninfes que en disputaven llurs virtuts. Ens repreoduem una petita selecció relacionada amb l.'art del gravat:

*Por las sendas del Pindo
Al pie del trono del brillante Apolo
Llamadas esta vez de polo a polo,
Y del punto del orto al de occidente,
Vinieron de repente
De muy diversas y remotas partes
A lucir un festín las Nobles Artes.*

[...]

*El Arte del Diseño
Precedia a la bella comitiva
Vivos sus ojos, su cabeza altiva,
La cara muy sencilla y despejada,
Algún tanto abultada;
Haciendo alarde de toda su figura
De guiar el buril y la pintura.*

*Con aire más pausado
El Arte de Grabar muy suave y fina,
Y con delicadeza peregrina,
Sin resabio de frágil ligereza,
Alega la firmeza
De sus obras robustas y constantes,
Que llegan a los siglos más distantes.²⁴⁰*

---

²⁴⁰ Distribució de premis del 1797, citat a Marés 1964, 136.

GRAVADORS PREMIATS
PER LA
JUNTA DE COMERÇ DE BARCELONA

(I)

Resum:

Josep Cirera

- Trimestral. Digne d'elogi d'entre 197 opositors (1775)
- Trimestral. 1er «Figuras de Estampa» (1776)
- Trimestral. 1er. «Modelo blanco» (1777)

Blai Ametller

- Trimestral. Digne d'elogi. «Invencion y copiado de estampa» (1778)
- Trimestral. 3er. «Flores y adornos» (1779)
- Trimestral. 2^{on}. «Flores y adornos» (1779)
- Trimestral. 1er amb gratificació. «Figuras de estampa» (1780)
- Trimestral. 3er d'honor. «Figuras de Estampa» (1780)
- Trimestral. 1er. «Invención para fábricas» (1781)
- Trimestral. 2^{on}. «Modelo de Yeso» (1781)
- Trimestral. 1er. «Modelo de Yeso» (1783)
- Trimestral. Gratificació. «Flores de invención» (1783)
- Trimestral. Extraordinari. «Invencion de Flores p.a Fabricas» (1784)
- Anyal. Gratificació. «Modelo de Yeso» (1784)
- Anyal. Extraordinari. «Invención de flores para fábricas» (1785)
- Anyal. Extraordinari. «Modelo de Yeso en diseño» (1786)
- Premi al mérit per «la estampa N.ra Sra. con el Niño Jesús» (1786)

Josep Coromina

- Trimestral. 2^{on} amb gratificació. «Figuras de Estampa» (1780)
- Trimestral. 1er amb gratificació. «Figuras de Estampa» (1781)
- Trimestral. 3er. «Modelo de Yeso» (1781)
- Trimestral. «Invencion de flores» (1782)
- Trimestral. 1er. «Modelo de Yeso» (1782)
- Anyal. Extraordinari. «Invención de flores» (1786)
- Anyal. 3^{era} classe de Pintura (1789)
- Triennal: 1 vot. Gravat (1789)

Miquel Gamborino

- Trimestral. 1er. «Modelo de Yeso» (1781)
- Trimestral. 1er. «Invención de flores» (1783)
- Trimestral. Gratificació. «Modelo de yeso» (1783)
- Trimestral. Extraordinari. «Figuras de Estampa» (1785)

Anastasi Llopart [o Lleopart]

- Trimestral. 3er. «Flores y adornos» (1785)
- Trimestral. 2^{on}. «Flores y adornos» (1785)
- Trimestral. 1er. «Flores y adornos» (1785)

Esteve Boix

- Trimestral. 1er. «Figuras de estampa» (1790)
- Trimestral. 2^{on}. «Modelo en diseño» (1791)
- Gratificació. 2 vots. «Figuras de estampa» (1791)
- Anyal. Extraordinari. «Figuras de estampa» (1793)
- Generals. Gravat de Làmines (1793)
- Anyal. Extraordinari. «Modelo en diseño» (1794)
- Trimestral. Mitja gratificació. «Modelo en diseño» (1795)

**GRAVADORS PREMIATS
PER LA
JUNTA DE COMERÇ DE BARCELONA**

(II)

Sinopsi cronològica:

	Cirera	Ametller	Coromina	Gamborino	Llopart	Boix
1775	■					
1776	■					
1777	■					
1778		■				
1779		■■■				
1780		■■■	■			
1781		■■■	■■■	■		
1782			■■■			
1783		■■■		■■■		
1784		■■■				
1785		■		■	■■■■■	
1786		■■■	■			
1787						
1788						
1789			■			
1790						■
1791						■■■
1792						
1793						■■■
1794						■
1795						■

2.1.1.3.2. Les pensions.

«Las Artes que faltan en una nación, siendo provechosas, es necesario introducirlas; y esto se consigue, o enviando naturales que las aprendan y traigan de fuera, o trayendo artistas extranjeros hábiles que las enseñen en España».

Pedro Rodríguez de Campomanes²⁴¹.

A més dels estímuls en forma de premis i gratificacions, la Junta establí un sistema de pensions destinat als alumnes més destacats en mèrits. De fet, aquest sistema de beques ja havia estat emprat d'antuvi per l'esmentada institució catalana, sempre alerta en quant a les innovacions i disposada a fomentar la més òptima formació de tècnics especilitzats. Així, amb l'objectiu d'equiparar l'indústria catalana amb l'europea, havia finançat pensions a l'extranger d'orfebreria, rellotgeria, maquinària diversa, tintatges, teixits..., interesant-se, alhora, pel desenvolupament de l'àmbit cultural i artístic del país. Es, doncs, en aquest context que hem de situar la precitada pensió concedida a Pasqual Pere Moles per anar a París, l'any 1766, a perfeccionar-se en les tècniques calcogràfiques sota la direcció dels més prestigiosos artífexs del moment.

Per l'octubre de 1785 Francesc Bover, un alumne d'escultura, presentà una de les seves obres a la Junta *«para demostrar su adelantamiento»* i demanar *«en atención à su pobreza que la Junta se sirva [concederle] por premio de su aplicacion una pensión»*²⁴². Semblantment, Blai Ametller envià un recurs exposant *«que ha siete años que asiste en al Escuela de Dibujo habiendo logrado todos los premios asi mensuales como*

---

²⁴¹ Campomanes 1774-1775, 97.

²⁴² LAJC: llibre núm. 10, 373.

anuales, y las Gratificaciones concedidas por la Junta, y que ha cinco años que se dedica al Gravado en cuyo estudio ha echo la obra en testimonio de gratitud, suplicando igualmente, que en el caso que la Junta establezca algun Pensionado, se digne atenderle»²⁴³. Uns mesos més tard dos pintors van sol·licitar el mateix, *Jon Pau Vélez* i *Francesc Rodríguez*²⁴⁴. Finalment, es requeri un informe del director de l'Escola, el qual es manifestà a favor dels seus alumnes²⁴⁵. Així, a inicis del 1787, la Junta decidí atorgar tres places de pensionats²⁴⁶, «las quales han de recaher en los sugetos que resulten mas benemeritos en las tres nobles Artes de Pintura, Escultura y Gravado»²⁴⁷. Pel seu indubtable interès transcrivim a continuació l'edicte de la convocatòria, publicat el 17 de maig de 1787:

- «1. Todos los Opositores, que deberán ser naturales de estos Reynos, han de presentarse al Secretario de la Real Junta de Comercio á firmar la oposicion dentro de el termino de ocho dias.
2. Para executar las obras propuestas señala la Real Junta seis meses á contar desde el dia de la publicacion de este Edicto, dentro de la Real Casa Lonja; y sin intervencion de profesor alguna.
3. Concluidas estas han de hacer los Opositores nuevas pruebas en el termino de tres horas sobre los asuntos que elegieren los Señores comisionados por a Real Junta: el Pintor lo executará sobre papel blanco ó azul; el escultor sobre un plano de barro, y el Grabador dibuxará la estatua, que igualmente se le señale.
4. Por esta vez quedan excluidos de estas oposiciones los que pasen de treinta años; los que fueren casados, y no estén matriculados en la Escuela.
5. Los tres Pensionados disfrutaran seis reales de vellon

---

²⁴³ LAJC: llibres núm 10, 375-376.

²⁴⁴ LAJC: llibre núm. 11, 16.

²⁴⁵ LAJC: llibre núm. 11, 80.

²⁴⁶ «[15 de Febrero de 1787] Que se establezcan á lo menos por aora tres Pensionados en los terminos y con las circunstancias, que proponen el Director y sus Tenientes actuales» (LAJC: llibre núm. 11, 209-211).

²⁴⁷ LAJC: llibre núm. 11, 237.

diarios por el termino de dos años en esta Ciudad, y doce en Roma por espacio de quatro años el Pintor y Escultor, y los mismos en París el Gravador, si en los referidos dos años dan muestras de aplicacion, adelantamiento, y buena conducta; quedando á la voluntad de la mencionada Real Junta el privarlos de las pensiones, tanto en esta Ciudad, como fuera de ella, sino cumplieren en las obligaciones que les prescribirán, ó sus adelantamientos no correspondieren á los deseos de la Real Junta.

Al Pintor y Escultor, que mas aproxime en merito á los que obtengan las pensiones, se le premiará en ochocientos reales de vellon á cada uno, de los mil y seiscientos que ha dexado á la voluntad de la misma Real Junta el señor Don Francisco Cabarrús.

7. Los asuntos que se proponen son los siguientes

PINTURA

Marchó Eliacer á Mesopotamia por orden de su Señor Abraán á buscar una muger por esposa de Isaac. Llega Eliacer á la casa de Batuel, padre de Rebeca, y habiendo explicado el motivo de su venida, y oido por los padres y hermanos de Rebeca, dixerón: Ordenacion es ésta de Dios, no hay porque se resista, Rebeca está aqui, nosotros te la entregaremos para que sea muger del hijo de su Señor. Visto y oido por Eliacer, postrandose en tierra dió las gracias de su prospero viage á Dios, y desvalijando sus lios, sacó muchos vasos de oro y plata, y muy ricos vestidos que dió á Rebeca en dón; repartiendo, á más de estos, preciosas alhajas á la madre y hermanos de Rebeca. Genes. 24.

Este asunto se pintará al olio en un lienzo de vara y media de alto, y dos varas de largo.

ESCULTURA

Flavio Vespasiano, fundador de su noble linage y de muchos grandes edificios en roma, y entre ellos el templo de la Paz y el Anfiteatro, fué el primer Emperador que ofreció premios y pensiones cada año á los Retoricos Latinos y Griegos, que enseñaban aquel arte en roma. Mariana, tom. I, pag. 155.

GRABADO

San Pedro, pintado por Viladomá.

Se dibuxará del tamaño que se ha de grabar en quartilla de papel comun.

Los Opositores deberan presentar el dibuxo original y seis estampas.

Es lo que ha resuelto la citada Real Junta, segun consta entre los documentos que paran en la Secretaria de la misma de mi cargo. Barcelona y Mayo diez y seis de mil setecientos ochenta y siete.

En primer lloc, volem destacar la manera d'especificar els temes a opositar, ja que el text deixa molt clar quins són els objectius d'un gravador il·lustrat. Mentre que als concursants de pintura i escultura els hi demanen capacitat creativa en la composició d'una escena, als gravadors només els hi exigeixen la traducció al metall d'un determinat model pictòric.

En quant a l'èxit de la convocatòria, val a dir que resultà un intent fallit a causa de tota una sèrie d'entrambancs legals sorgits entre els opositors en relació a les clausules d'admissió²⁴⁹, la qual cosa motivà la paralyzació de les oposicions. Finalment, l'any 1789 la Junta Suprema de Madrid aprovà una nova proposta «de enviar los pensionados Alumnos de esta Escuela de Dibujo, á donde más florescan las Artes, paraque perfeccionandose en ellas, extiendan y propaguen en este Princ.do el buen gusto y los conocimientos q.e adquieran»²⁵⁰. Per requeriment de Pasqual Pere Moles, s'acordà concedir una gratificació de 30 lliures a cada un dels sis opositors per les obres entregades en la fallida convocatòria²⁵¹ i aprovar les modificacions del nou edicte, el qual fou publicat el 20 d'octubre de 1789. Diu així:

«DESANDO LA REAL JUNTA DE COMERCIO DE ESTE PRINCIPADO aumentar

---

²⁴⁸ AJC: c. 140, CVI, 4, 2.

²⁴⁹ La major part dels problemes sorgiren entre els opositors d'escultura i, posteriorment es complicà amb els de pintura. De tot aquest enrenou, en sortí perjudicat Blai Ametller, ja que les oposicions foren anul·lades i hagué d'esperar a una nova convocatòria. (Sobre els recursos presentats i les constestes dels comissionats de la Junta, vegeu: LAJC: llibre núm. 11, 262, 263, 268, 384, 386-387, 390, 402, 412 413, 421, 429-430 i llibre núm. 12, 2, 135, 141 i 142, documentació transcrita a Subirana 1990, 398-409).

²⁵⁰ LAJC: llibre núm. 12, 25.

²⁵¹ LAJC: llibre núm. 12, 135 i 141.

el estímulo entre los Discípulos de su escuela Gratuita de las Nobles Artes, y proporcionarles los medios de hacerles más útiles al Estado; ha acordado con la superior aprobación pensionar por una vez quatro de ellos, uno en cada una de las quatro clases de Pintura, Escultura y Grabado de Medallas y Láminas, para destinarles á su tiempo en Roma, y en Madrid, á fin de que se perfeccine, como lo practican los que con iguales fines tiene destinados la Real Academia de San Fernando. Para cuyo efecto, y á fin de que estos premios recaygan en sujetos que llenen las intenciones de la misma Real Junta, ha determinado tambien se haga oposicion en los terminos siguientes.

1. Todos los opositores deberán ser ó haber sido Discípulos de la Escuela, y han de firmar la oposicion ante el secretario de la Real Junta de Comercio dentro el termino de dos meses, y deberán tambien ante todas cosas firmar la obligacion de cumplir en todo tiempo las obligaciones, que se les prescriban, si fueren elegidos.
2. Para executar las obras propuestas señala la Real Junta quatro meses, á contar desde el dia de la conclusion del término prescrito en el Capitulo antecedente, y deberá hacerse dentro la real Casa Lonja, y sin intervencion de ninguna persona.
3. Concluidas éstas, han de hacer los Opositores nuevas pruebas en el término de tres horas sobre los asuntos que eligieren los señores Comisionados por la Real Junta. El Pintor lo executará sobre papel blanco ó azul; el escultor sobre un plano de barro; el Grabador de medallas en cera, y el de Láminas dibujará la estatua, que se le señale.
4. Quedan excluidos de estas oposiciones los que fueren casados.
5. Los quatro Pensionados disfrutaran seis reales de vellon diarios por el término de dos años en esta Ciudad, y doce por espacio de quatro años en Roma el Pintor, y el escultor; y seis en Madrid cada uno de ambos Grabadores por igual tiempo de quatro años, si en los referidos dos años dan muestra de aplicacion, adelantamiento y buena conducta; quedando a voluntad de la mencionada Real Junta el privarlos de las pensiones, tanto en esta Ciudad, como fuera de ella, sino cumplieren en las obligaciones que se les prescribirán, ó sus adelantamientos no correspondieren á los deseos de la Real Junta.
6. A los quatro Opositores que mas aproximen al mérito de los que obtengan las pensiones, se les repartirán mil seis cientos reales de vellon, que ha dexado á la voluntad de la misma Real Junta Don Francisco Cabarrús; con el bien entendido, que á los que no considerase mérito suficiente no se les darán los quatrocientos reales correspondientes.
7. Los asuntos que se proponen son los siguientes.

PINTURA

Penteo, hijo de Egion Tebano y de Agave, dixo que Baco no era Dios; por lo que no quiso reconocer sus sacrificios y

misterios. Agave, y sus hermanas Ino y Autónoe, á quienes Baco habia enloquecido, le despedazaron en el monte Citeron, donde estaba mirando las fiestas de Baco.

Este asunto se pintará al olio en un lienzo de una vara de alto, y una y media de largo.

ESCULTURA

Egeo, Rey de Atenas, habia casado con Medea. Teseo, hijo que Egeo tenia de Etra, á quien su padre nunca habia visto, llegó vestido de doncella. Medea, temiendo que era un héroe que venia á quitarle el reyno, le preparó luego el veneno. el mismo padre se lo dió en un vaso; pero conociendo su espada, la que habia dexado en casa de Etra, halló que aquel era su hijo, y le impidió el beberlo.

Se modelará esta idea en un baxo relieve de barro de quatro palmos de largo, y dos y medio de alto, que presentaran cocido, sin purpurina, ni otro color que el de barro.

GRABADO DE MEDALLAS

Mercurio, teniendo por la rienda el caballo Pegaso en acto de sugetarlo.

Se presentará el troquel con seis pruebas ó muestras en lacre, azufre ó yeso, y el expresado modelo de cera.

GRABADO DE LAMINAS

Santa Magdalena, quadro original de Lanfranc, que está en la Escuela.

Los opositores lo dibujaran del tamaño que lo han de grabar en quartilla de papel comun. Presentarán el dibujo original, la Lámina y seis estampas.

Es lo que ha resuelto la citada Real Junta, segun consta entre los documentos que paran en Secretaría de la misma á mi cargo. Barcelona y Octubre veinte de mil setecientos ochenta y nueve.

Don Juan Vidal y Mir²⁰².

De les variants introduïdes en aquest nou edicte, cal destacar l'inclusió d'una nova plaça dedicada al gravat de medalles i el canvi de destinació del pensionat de calcografia. En desconeixem els motius, tot i que els suposem de caire econòmic ja que el desplaçament i manutenció d'un becat a París deuria resultar molt més car que a Madrid amb els mateixos condicionants. En contrapartida, es donava una oportunitat als gravadors de medalles. En aquest sentit, cal recordar que aquests són els dos tipus de gravat que protegi

---

²⁰² RASF: 2-38/31.

la *Real Academia de San Fernando* des d'un bon començament.

En quant a les altres modificacions s'ha procurat tenir en compte els motius que generaren els conflictes de l'anterior convocatòria. Així, es prorroguà el plaç per signar les oposicions de vuit dies a dos mesos, mentre que el període destinat a la realització de les obres a presentar passa a ser de quatre mesos, en comptes de sis mesos. Referent als condicionants per a poder optar al concurs, s'esclouen només els casats, es a dir, no es tenen en compte ni l'edat, ni la vigència de matrícula Llotja, dos dels punts més conflictius de l'edecte de 1787.

Els guanyadors d'aquesta nova convocatòria -no exenta de problemes²⁵³ - foren, el pintor Francesc Rodríguez i l'escultor Francesc Bover, el gravador Blai Ametller, i restà vacant la plaça corresponent al «*Pensionado que havia de destinarse a la clase de gravado en fondo, ó de Medallas*»²⁵⁴, per manca d'opositor. Els dos primers van ser destinats a Roma, amb una assignació diària de dotze rals de velló i «*sesenta pesos a cada uno, y al que va a Madrid treinta pesos para gastos de sus viages*»²⁵⁵ i una paga inicial de sis rals de velló, que posteriorment s'igualaria a l'assignada als seus companys²⁵⁶.

---

²⁵³ El pintor Josep Flaugier, un dels protagonistes conflictius de l'anterior convocatòria, demanà ser admès tot i que el termini establert per a l'admissió havia ja acabat. Gràcies a l'intervenció de la *Junta Suprema de Comercio y Moneda*, li varen concedir un nou termini de quinze dies (LAJC: llibre núm. 12, 175-176 i 202-203), que tampoc va complir, ja que es presentà molts dies després i en ser recriminat «*profirió con enfado varias palabras indecorosas a la Junta y desapareció sin haberse presentado mas*» (CCJC: llibre núm. 89, 12 de juny de 1790).

²⁵⁴ LAJC: llibre núm. 12, 287-288.

²⁵⁵ LAJC: llibre núm. 12, 304. Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

²⁵⁶ Carrete 1987, 462.

Així, el 25 de novembre de 1790 Blai Ametller es traslladà Madrid i ingresà com a pensionat a la *Real Academia de San Fernando*, on completà la seva formació sota la direcció de Manuel Salvador Carmona, aleshores director de gravat de la *Real Academia de San Fernando*. La beca, que en un primer moment s'havia previst per un període de tres anys, es prorrogà succesivament, fins el desembre de 1795.

Pel maig de 1796 s'adjudicaren les noves pensions²⁵⁷, de les quals Esteve Boix fou el titular de la de Gravat²⁵⁸ i seguí els passos del seu antecessor Blai Ametller.

A diferència del que succeí amb Pasqual Pere Moles, ni Ametller ni Boix tornaren a Barcelona per a posar-se al servei docent de les futures generacions. És possible que ambdós tingueren present l'amarga experiència professional del seu primer mestre, el qual en diverses ocasions havia manifestat la seva queixa respecte al poc temps que podia dedicar a la pràctica del gravat²⁵⁹. Per altra banda, es evident que Madrid era, aleshores, un important centre productor d'estampes calcogràfiques de qualitat gracies a les iniciatives com les de la *Real Calcografia* o la *Compañia para el grabado de los cuadros de los Reales Palacios*. Així, les noves promocions de gravadors catalans sorgits de l'Escola Gratuïta de Dibuix Barcelona només van poder gaudir i aprendre de llurs progressos a través de les estampes que periòdicament anavent enviant a la Junta de Comerç de Barcelona²⁶⁰.

---

²⁵⁷ L'edecte de la convocatòria es publicà amb data 1 d'agost de 1795 (LAJC: llibre núm. 13, 520). Per a l'opció de gravat quedava disponible una «*pension de doce reales de vellon al dia por el tiempo de quatro años en Madrid*» (LAJC: llibre núm. 13, 438).

²⁵⁸ LAJC: llibre núm. 13, f. 563. Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

²⁵⁹ Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

²⁶⁰ Vegeu els respectius apartats monogràfics.

GRAVADORS PENSIONATS
PER LA
JUNTA DE COMERÇ DE BARCELONA

1760 1765 1770 1775 1780 1785 1790 1795 1800 1805 1810

Pasqual Pere MOLES
Paris (1766-1774)

Blai AMETLLER
Madrid (1790-1795)

Esteve BOIX
Madrid (1796-1808)

2.1.2. Situació social i cultural.

L'art gràfic, tal com ja l'hem anat definint, no deixa de ser la conjunció d'una activitat artística i manual. Si bé és cert que aconseguí -al igual que la pintura- ésser considerat entre les arts lliberals, el seu llarg i variat procés de realització continuà vinculat a tècniques molt properes als oficis mecànics.

Com veurem, la tasca del gravador ha estat sempre un ofici dur, generalment poc remunerat i poques vegades considerat en la seva qualitat intrínseca. Només alguns gravadors acadèmics van aconseguir ser reconeguts i valorats per altres artistes. Tot i que des de mitjans del segle XVIII el gravat es beneficià de la protecció de la Reforma Il·lustrada i del recolçament des de les Acadèmies i les Escoles Oficials, en gran part es mantingué subordinat a les tradicionalment considerades tres Nobles Arts. Així, la seva màxima potenciació esdevingué com a element reproductor al servei, sobretot, de la pintura i l'escultura²⁶¹. Aquesta situació motivà, alhora, una sèrie de discriminacions econòmiques. Fins i tot Pasqual Pere Moles que, a més de gravador acadèmic i de reconegut prestigi, era el director de la primera Escola Gratuïta de Dibuix, clamà reiterativament per l'augment dels seus honoraris²⁶².

---

²⁶¹ «La época ilustrada no reconoció más grabado que el de reproducción. De ello tenemos pruebas en la indiferencia general ante los grabados originales de Goya y en las ocho láminas de reproducción que los franceses intentarion llevarse en plena guerra: la plegaria al amor y La pesca del cocodrilo, de Moles; La caza del avestruz, de Moles y Rias Ametller; El amor maligno y La bendición de Jacob, de Rafael Esteve; la Virgen con el Niño, de Ametller; La caridad romana, de R. López Enquidanos y El Pasmo de Sicilia, de Fernando Selma» (Purificación Nájera, a AAVV 1986, 11).

²⁶² Vegeu Subirana 1990, 42-50.

2.1.2.1. Un col·lectiu disgregat.

La ja comentada manca d'un ensenyament especialitzat en el camp del gravat potencià la confluència d'un determinat nombre d'argenters en la pràctica, generalment autodidacta, de les manifestacions gràfiques.

Aquest esforç lloable que els argenters-gravadors havien portat a terme en el transcurs de la centúria anterior, quedà estruncat amb les conseqüències de la Guerra de Successió. La repressió borbònica arribà fins als artistes, alguns dels quals patiren empresonament²⁶³ o foren desterrats pel seu personal enfrontament a les forces de Felip d'Anjou. En quant als diferents col·lectius, alguns foren censurats per la seva participació activa en la defensa de la ciutat al costat del Consell de Cent, com és el cas del Col·legi de Pintors de Barcelona, i d'altres es quedaren pràcticament sense feina a causa de determinats privilegis, com els concedits a la Universitat de Cervera respecte a l'edició dels llibres relacionats amb l'ensenyament, la producció i venda dels quals era la més rentable. Els gravadors, vinculats d'una banda al món editorial, i de l'altra a les iniciatives culturals i de divulgació de les institucions civils i eclesiàstiques del país, acusaren la crisi postbèl·lica d'ambdós sectors. Així ho reflexen el descens quantitatiu i/o qualitatiu de la producció calcogràfica del moment, del qual en són clars exemples el catàleg de Francesc Via *el Jove*, o de Francesc Gazan (? - 1733). Del primer, encara que va morir a finals del 1722, gairabé tota l'obra localitzada hem de situar-la cronològicament dins el segle XVII; i respecte al segon, un dels nostres millors artífexs de la generació d'entre segles, es veié impulsat a emigrar a Madrid davant la desfeta

---

²⁶³ Com en el cas de l'arquitecte Pau Xambó (? -Tortosa 1755).

econòmica de la guerra²⁶⁴.

Un indicati de la precaria situació dels gravadors és la manca d'una corporació o d'una confraria propia. De fet, desconeixem qualsevol tipus de legislació professional respecte a aquest col·lectiu.

En quant als seus protagonistes, alguns anaven per lliure, com en el cas de Domingo Pauner *el Vell*, documentat a Barcelona entre 1682 i 1735, el qual figura en les relacions cadastrals com a gravador i resident al domicili de l'impressor i llibreter barceloní Francesc Saperà. El registre de les seves obligacions tributaries ens informa de la crisi del sector, ja que en una primera relació li assignen la cuota de «75 Reales de Ardites»²⁶⁵, i en una altra posterior, en la qual fa constar que «es pobre[cil]to» li redueixen l'impost a «13 Reales Ardites»²⁶⁶. Un cas similar el tornem a trobar cap al darrer terç de segle en la figura de Rafael Riera, el qual consta en els registres del cadastre personal com a gravador, sense pertanyer a cap gremi i amb residència itinerant²⁶⁷ fins que, l'any 1779 va deixar de cotitzar, segons es despren del següent informe del comisari de barri: «Calle mas Baja de Sn. Pedro. Rafael Riera Gravador. Este no lo continuo por ser pobre y tan pobre que este tenia un hijo que ayudava y se ha

---

²⁶⁴ Vegeu els corresponents apartats monogràfics.

²⁶⁵ «Relacion de los individuos que dan los Comisarios de Barrios en los suyos, y no estan comprendidos en la de los gremios» (IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721. Plec de 1721 (I), s.núm.).

²⁶⁶ «Relacion de los Individuos que no son de Gremio y se hallan en el Barrio Tercero, por lo que les corresponde pagar por su persona en el año 1721» (IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721, plects de 1721, II).

²⁶⁷ Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

Buelto Loco»²⁶⁸.

Altres gravadors figuren integrats en diferents corporacions gremials²⁶⁹, com són els Via, els Costa, els Serdanya, Joan Matons²⁷⁰, Francesc Tramulles Company²⁷¹ i Ignasi Valls²⁷², amb els argenters; Ignasi Pons, amb els espasers; o Josep Coromina amb els pintors. També els hi ha d'oficialitzats a dos gremis alhora, com Antoni Sabater que «es tambien del gremio de hitoneros [sic] quien no tiene ni trabajo del oficio y paga en este gremio» dels espasers²⁷³; o com Francesc Boix que «paga el personal con el gremio de los cartayres, y los Pavellones con el gremio de los Doradores»²⁷⁴,

---

²⁶⁸ «Relacion de los Individuos que se hallan en el Barrio Sexto que no estan comprendidos à gremios ni colegios para el pago del servicio Personal del presente año de 1779» (IMHB: Cadastre personal, caixa del 1779).

²⁶⁹ Vegeu els corresponents apartats monogràfics de tots ells.

²⁷⁰ De qui, a més d'algunes estampes calcogràfiques (vegeu el corresponent apartat monogràfic), li coneixem dos documents relacionats amb amb l'acunyament de monedes, els quals signà com «Platero y Gravador de la Seca de Bè» (AHPB: Bonaventura Galí. Manual de l'any 1718, ff. 100v-101v i 125v-126).

²⁷¹ Segons podem apreciar en l'inventari «post mortem» dels seus béns, va exercir també com a joier (AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants. 1727-1735, f. 13-15).

²⁷² Així mateix, tenim notícies d'altres activitats d'aquest gravador. Segons J.F. Ràfols, és autor de diverses medalles, una de les quals fou encunyada a Barcelona l'any 1746, amb motiu de la proclamació de Ferran VI (Ràfols 1951-1954, III, 196). Alguns autors li han atribuït, també, el buidat de boixos (Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 196; Casanovas 1958, 142). Respecte a aquestes atribucions, vegeu el nostre comentari sobre l'obra catalogada en el corresponent apartat monogràfic.

²⁷³ IMHB: Cadastre personal, caixa de 1729-1730. «Gremio de Espaderos», 1730 i ss.

²⁷⁴ IMHB: Cadastre personal, caixa del 1764 i ss. «Gremio de Doradores».

tot i que aquest acabarà no cotitzant amb cap d'ells, la qual cosa sembla un ardit per a poder escapulir-se de les obligacions tributaries²⁷⁵. Finalment, i al marge de les corporacions gremials, entre d'altres calcògrafs cal fer referència als que formaven part d'alguna comunitat religiosa, com són Fra Francesc de Barcelona, de l'Orde dels Frares Menors Caputxins; Fra Albert Domènech, frare carmelità; Fra Raimon, dominic; Fra Francesc Llodra, franciscà; Fra Josep de Torredambarra, caputxí; o Fra Tomà de Santa Ana dels trinitaris²⁷⁶.

2.1.2.2. *Status socio-econòmic-cultural.*

Les tradicionals nissagues comuns a les diferents manifestacions plàstiques de l'art català a l'època del Barroc, tenen també alguns exemples entre els nostres calcògrafs, tot i que llurs orígens socials i vincles familiars són bastant variats i no sempre estan relacionats amb el món artístic. A títol d'exemple, citarem com a representants de la continuïtat d'un taller familiar, els Via, o els Serdanya²⁷⁷; i com a membres d'una de les més nodrides estirps d'artistes, tenim a Francesc Tramulles Company, net d'escultor i fill d'argenter²⁷⁸, i a Francesc Tramulles Roig, fill, germà i sogre

---

²⁷⁵ IMHB: *Cadastrre personal, caixes dels anys 1771 i ss.* Cf. els registres cadastrals al corresponent apartat monogràfic.

²⁷⁶ Vegeu els corresponents apartats monogràfics.

²⁷⁷ Vegeu els corresponents apartats monogràfics.

²⁷⁸ Net de l'escultor de Vilfranca Saveri Tramulles i fill de l'argenter barceloní Josep Tramulles.

de pintors²⁷⁹. En quant als que per descendència provenen d'altres àmbits, però estableixen nous vincles familiars amb integrants de col·lectius artístics, tenim els casos de Joan Matons²⁸⁰, fill d'un pagès i gendre d'un argenter; Pere Costa, fill d'un taverner i sogre d'un argenter²⁸¹; i Josep Coromina cunyat d'un pintor-gravador²⁸². Finalment, en representació dels foranis que emmaridaren amb catalanes tenim a Lomelin, nascut a Màlaga i casat amb una catalana a la barcelonina parròquia de Santa Maria del Mar l'any 1724²⁸³, i a Pasqual Pere Moles, nascut a València, fill d'un llibreter, i casat amb una doncella de Vic.

Pel que fa als aspectes de règim econòmic, i en base a l'escàs coneixement de llurs bens materials, de manera generalitzada hem de situar els nivells dels nostres gravadors a una situació mig-baixa, per a uns pocs més afortunats, i baixa o molt baixa per a la gran majoria, sobretot en quant a les generacions de la primera meitat del segle. L'escassa demanda de producció autòctona i la baixa remuneració dels encàrrecs calcogràfics als inicis de la centúria queden reflectits en les ja esmentades declaracions de pobresa dels registres cadastrals, i en la diversificació d'oficis en què

---

²⁷⁹ Fill del pintor barceloní Bru Tramulles (? - 1730), germà de Manuel Tramulles Roig (1715-1791) i gendre de Josep Pasqual, citat en documentació diversa com a pintor.

²⁸⁰ Fill de «Gabriel Matons pages de Vilanova de Cubellas bisbat de Bar^{na}.» (AHPB: Joan Naves. Lligall 10. Plec de capitols matrimonials de diversos anys, 1690, s.f.) i gendre de l'argenter Bonaventura Fornaguera, documentat a Barcelona a partir de 1668.

²⁸¹ Fill de «Carlos Costa taverner de la dita ciutat» (AHPB. Bonaventura Gali. Llibre Tercer de Testaments [1710-1739], f. 75-77v) i sogre de l'argenter Barceloní Jaume Rodoreda.

²⁸² Cunyat del pintor i gravador Bonaventura Planella (1772-1844).

²⁸³ ACB: LLic. Mat. Ofic., 1723-1725, f. 56.

els hem vist participar per a poder sobreviure. Val a dir que, en certa mesura, el panorama millorarà al llarg de la segona meitat del Set-cents. No obstant això, fixem-nos com un dels millors artífexs del moment, Pasqual Pere Moles hagué de comprometre el seu futur per a poder assolir una formació digna²⁸⁴; com es carregà de deutes durant la seva etapa de pensionat a París²⁸⁵, tot i que arribà a assolir un gran prestigi professional²⁸⁶; com, tres anys després del seu retorn, en firmar les capitulacions matrimonials només pogué aportar el sou i la categoria social de director de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, mentre que la futura esposa contribuí amb un bon dot, del qual el mateix Moles li en feu donació d'una part en compensació²⁸⁷; com hagué d'esforçar-se per

---

²⁸⁴ En demanar a la Junta una pensió per a «mantenerse en Paris el tiempo, que fuere necesario para perfeccionarse en el gravado», prengué el compromís de tornar i «establecerse en esta Ciudad, y en ella enseñar el arte del Gravado, a quantos Dicipulos tuviere bien la Junta destinarle» (LAJC: llibre núm. 1, 388).

²⁸⁵ Des que el gener de 1772 finalitzà la beca, la Junta insistí en el seu retorn. Finalment, pel desembre de 1773 Moles li pregà «se le socorra con algun auxilio en dinero para desprenderse de algunos acrehedores y hacer el viage de retorno a esta Capital desde Paris donde reside» (LAJC: llibre núm. 5, 22-23). Després d'un llarg estira i arronsa, la Junta determinà lliurar a Moles l'import suficient per a «desempeñarse de los gastos que ha tenido en el tiempo de su residencia en aquella Corte» i per a cobrir les despeses «del viage de retorno» (LAJC: llibre núm. 5, 115-116).

²⁸⁶ A més de les titulacions acadèmiques de San Carlos, San Fernando i de la mateixa Académie Royale de Peinture et Sculpture, la qual comportava el nomenament de Gravador de Càmbra, Moles fou objecte de diverses propostes d'altres països, tal com ho recull M.A. Orellana «Las potencias extrangeras le han apetecido en sus dominios, especialmente por la Suiza se le propuso en terminos muy favorables pasar allá a gravar los cuadros de un famoso gabinete de Alemania, a cuya ventajosa propuesta renunció por cumplir la obligación contrahída en Barcelona» (Orellana 1800 ca., 449).

²⁸⁷ AHPB: Tomàs Casanovas Forés. Man. 1777, 230-236v., transcrit a Subirana 1990, 293-296.

mantenir la família i l'estatus social que comportava el seu càrreg acomplint petits encàrrecs calcogràfics durant les poques hores que li quedaven lliures de l'ocupació de l'Escola²⁸⁸, invertint el capital de les escasses rendes de què disposava en negocis petits i productius²⁸⁹, i, sobretot, reclamant gratificacions, revisions salarials a la Junta i la garantia d'una pensió per a la seva família en cas de faltar ell²⁹⁰. Amb tot, a la seva mort²⁹¹ els recursos familiars van quedar molt reduïts²⁹².

En quant l'àmbit cultural en què es desenvolupaven els calcògrafs del Set-cents català és difícil de perfilar. Són encara necessàries moltes hores d'arxiu i de lectura atenta dels documents per a poder tractar aquest tema. De fet,

---

²⁸⁸ Sovint ens arriben notícies que fan palesa la dificultat en què es trobà per «executar su primera profesion» (Vegeu Subirana 1990, 60, n. 29).

²⁸⁹ Disposà d'un cert capital mòbil amb el qual efectuà petites inversions, com les de les «tres escopetes novas ab sas bayonetas que dit S.or D.n Pasqual se sab q.e las entrega per portarlas a la America, y vendrerlas alli» o les dues-centes lliures de canvi marítim -sobre efectes carregats a la Polacra Nostra Senyora del Carme destinada al port de Montevideo- lliurades al sobrecàrrec Ignasi Vilardebó amb el compromís de «al feliz regrés a est Port de Bar.na entregar lo capital y premi que es de vint y sinch per cent» (AHPB: Fco. Portell, Quatrm. protc. testam. 1796-1797, 453 i 432, respectivament).

²⁹⁰ Vegeu el corresponent apartat monogràfic. Cf. Subirana 1990.

²⁹¹ Es llevà la vida de manera premeditada el 26 d'octubre de 1797 (LAJC: llibre núm. 14, 303).

²⁹² Ccom ho confirma l'apel.lació que els fills presentaren a la Junta onze anys més tard, on fan constar «las tristes circunstancias en que se encuentran con motivo de las enfermedades costosas y récias, que padecieron en mil ochocientos y quatro Madre e hija, y de la que sufre en el dia la madre, que se encuentra ya viaticada, como la situacion en que se hallarian en el caso del fallecimiento de su Madre, exitando a implorando la compasion de la Junta» (LAJC: llibre núm. 25, 127).

gairabé ens veuríem obligats a centrar-nos altra cop amb Pasqual Pere Moles, ja que és d'ell de qui tenim més informació sobre els seus escrits, la seva col·lecció d'obres d'art i, sobretot, de la seva biblioteca. Tot això ens el mostra com un home culte, de mentalitat il·lustrada i gust acadèmic²⁹³. Però aquest no és un exemple a generalitzar.

No obstant això, cal reconèixer una gran diferència entre els gravadors formats abans i després de la fundació de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, en la qual s'impartien als alumnes, no només les diferents matèries relacionades amb els aspectes tècnico-pràctics dels coneixements artístics, sinó que dins el context de les idees il·lustrades i la concepció acadèmica, es fomentà l'educació cívica i la formació teòrica. Això si, tot sota l'influx de la centralització borbònica i la supervisió de les institucions castellanes, la *Junta Suprema de Comercio*, per una banda i la *Real Academia de San Fernando* per l'altra. Així, en compliment d'una reial cèdula de Carles III de 1768 que imposava l'obligatorietat de l'ensenyament primari o secundari en castellà, l'article 11ª dels primers reglaments de l'Escola s'en fa ressò en els següents termes: «*El Profesor Director, y los tenientes Profesores cuidarán de que unicamente se hable en la Escuela el Idioma español*»²⁹⁴. Pel que fa a la dependència de les precitades institucions centrals, en tenim testimoni documental pels expedients relacionats amb qualsevol de les iniciatives de la Junta de Barcelona, des dels mateixos

---

²⁹³ Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

²⁹⁴ «*Reglamento para la Escuela gratuita de Diseño establecida en Barcelona por la R.l Junta Particular de Comercio, y consulado de el Principado de Cataluña, &c*» (AJC: c. 143, CVIII,2,197-201. També CVII,2,184-189. Vegeu la transcripció íntegra del document a Subirana 1990, 361-363).

entrebancs i condicionaments en motiu de la seva instauració²⁹⁵, fins al continu desenvolupament de l'Escola²⁹⁶.

En quant a les normes de convivència social, en certa manera, també les trobem ja definides en el text dels seus primers reglaments. En aquest sentit, transcrivim alguns dels preceptes relacionats amb el comportament dels alumnes dins els recintes acadèmics:

3. *Los Discipulos acudiran á la Escuela con decencia á las horas señaladas, y llegando mas tarde, no entrarán en ella. En ella será de su obligación obedecer en un todo á los directores, y Profesores, observando con ellos el debido respeto, un sumo silencio con sus Compañeros, curiosidad en sus Personas, y utensilios de la Escuela, y urbanidad con todas las Concurrentes, absteniendose a escribir, y rayar las paredes, mesas, & con lapis, cuchillo, ó otro instrumento. Por las faltas de estos asuntos deberán ser castigados hasta ser despedidos de la Escuela.*
  4. *Antes de entrar en ella se precaverán de lo necesario, y escusarán todo motivo de salir, durante el ejercicio. Abriendo y cerrando las Puertas sin ruido. Al entrar irán en derechura á sus asientos, los que no dexarán durante la clase por ningun frivolo pretexto, y se ocuparán unicamente en su estudio, sin distraerse ni divertir á los otros mientras durase el ejercicio.*
- [...]
6. *Se exige a los discípulos entera aplicacion, y exactitud para el mayor adelantamiento [...] En caso que algun Discípulo no se conformase á la voluntad del Profesor; ó si al entrar; ó salir de la Clase, causase algun destorvo á los Vecinos, ó otras gentes, se dara cuenta a la R.1 Junta».*
  7. *Quanto los Discípulos hallaren en la Clase, lo entregaran al Conserge, quien lo devolverá á sus*

---

²⁹⁵ Des de les primeres temptatives de l'any 1754, amb la carta de Manuel Tramulles a Ignacio Hermostilla demanant la creació d'una acadèmia, fins a la seva definitiva fundació, s'hagueren de superar diversos obstacles, tant de financiació econòmica, com de competència amb l'Acadèmia de Madrid, la qual es mostrava reticent a donar l'aprovació a l'instauració d'altres centres d'estudis.

²⁹⁶ Per posar un exemple, la concessió i otorgació de les pensions requerien els vist i plau de les institucions centrals.

Dueños. Los que escondiesen Instrumentos de otros , serán reprehendidos publicamente por el Profesor por la primera vez, y á la segunda excluidos de la Escuela, y una vez despedidos no volverán á ser admitidos, y los que sacasen de ella algun original, será [sic] despedidos vergonzosamente despues de castigados²⁹⁷.

Aquests reglaments, reestructurats l'any 1789 en motiu de l'inauguració dels nous espais docents de l'Escola, entre d'altres diversos, introduïren els següents articles:

9. *No podrán los Alumnos cubrirse dentro de las Salas destinadas á d.h.a enseñanza, por quedar prohibido al estarlo en ellas á toda persona.*

[...]

12. *El que tomase algun original, que no fuese suyo, ó le ensuciase, ó turbase la quietud de la Escuela, ó inquietase dentro ó fuera de ella, metiese ruido, faltase á la debida subordinacion, á lo q.e se le mandase para el gobierno de d.h.a Escuela, ó bien diese pruebas de un aprovechamiento vicioso, será castigado severamente, y despues, expelido²⁹⁸.*

Així mateix, les concepcions acadèmiques es perfilen en el primer article dels precitats primers reglaments, en els quals es manifesta l'objectiu de «*comunicar las luces precisas para criar, y promover el buen gusto en las Artes y Oficios, haciendo que se apliquen, y aclaren las Ideas, se acostumbren á preferir las formas sencillas, y naturales á las extravagantes, y compuestas*»²⁹⁹. De l'assimilació i formació teòrica de tots aquests conceptes en tenim testimoni en els llibres que els alumnes podien consultar a la Biblioteca de l'Escola. L'any 1810, i en motiu de la incorporació del llegat del pare Izquierdo, es realitzà un inventari de tots els

---

²⁹⁷ *Ibidem.*

²⁹⁸ AJC: c.143, CVIII,2,191-196. Vegeu la transcripció completa del document a Subirana 1990, 364-365).

²⁹⁹ AJC: c. 143, CVIII,2,197. També CVII,2,184-189.

fons³⁰⁰, del qual en transcrivim a continuació una selecció d'aquells llibres que en major grau recolcen les nostres opinions. Abunden els tractats d'arquitectura:

*Juan de Arfe, un tomo en pergamino*³⁰¹.

*Vitruvio en un tomo en folio dos exemplares en pasta*³⁰².

Paladio de Arquitectura tratado por Ortiz y Sanz, un tomo en folio y en pasta dos Exemplares³⁰³.

Paladio en italiano dos grandes tomos en folio y en pasta.

Paladio en frances tres tomos en folio à la Holandesa falta el primer tomo³⁰⁴.

Arquitectura hidraulica por Belidor³⁰⁵.

---

³⁰⁰ «Inventario de los Libros que se hallaban en la Biblioteca de la Real Casa Lonja y de sesenta y seis volumenes recogidos de la Libreria del difunto P.N. Izquierdo, en virtud de Decreto del Ex.mo S.or Comandante de esta Provincia» (AJC: c. 17, XII,45,4-9).

³⁰¹ Probablement, una de les nombroses edicions del tractat de Juan de Arfe y Villafañe, *De varia commensuración para la escultura y arquitectura* (1585).

³⁰² Segons les notícies del Llibre d'Acords de la Junta de Comerç, fou adquirit l'any 1787. Així, amb data 5 de novembre, ens consta que «Haviendo el Director D.n Pasqual Pedro Moles presentado el Libro de Arquitectura de Vitruvio traducido en Español, y atendiendo à lo que pueda importar esta obra à la Escuela de Dibujo. Ha acordado que se detiene d.ha obra p.a uso de la misma Escuela, satisfaciendo su importe à D.n Pasqual Pedro Moles con prevencion de que la continue en el Inventario que corresponde» (LAJC: llibre núm. 11, 350). Posteriorment es va gestionar l'adquisició de nous exemplars a compte «de un sobrante de seiscientos treinta y ocho reales [...] que lo invierta en la adquisición de las obras del Paladio, de Vitrubio» (LAJC: llibre núm. 18, 117).

³⁰³ Vegeu la nota anterior.

³⁰⁴ L'obra duplicada de Palladio en quatre volums, juntament amb altres llibres, ens consta que ingressà a la Biblioteca el 13 de març de 1788: «Vista la Carta de D.n Pasqual Pedro Moles de f.ha de oy en q.e expresa quedar en su poder la obra duplicada del Paladio en quatro tomos, las Lochas de Rafael en sesenta y dos ojas, un Libro de principios de Dibujo hasta anatomia en treinta y seis Pliegos, y un Cuaderno de Arabescos en veinte y quatro ojas, que todo se a comprado para servicio de la Escuela de Dibujo de su cargo, por ciento y noventa libras» (LAJC: llibre núm. 11, 420-421).

³⁰⁵ *Architecture hydraulique* (1739).

Elementos de toda Arquitectura civil por Rieger un tomo en pergamino³⁰⁶.

Massons de plaisance por Blondel, dos tomos en pasta³⁰⁷.

Arquitectura de Frezier tres tomos en pasta³⁰⁸.

Melizia, principios d'Arquitectura, tres tomos à la Holandesa falta un tomo³⁰⁹.

Regles des cinq ordres d'Architecture de Vignole un tomo à la Rustica dos exemplares.

Observ.s sur l'Architecture por Laugier un tomo en octavo en pasta³¹⁰.

Cinco quadernos de Arquitectura de Vignole.

Altres exemplars a destacar són els tractats de pintura i de teoria de l'art,

Obras de Mengs, dos tomos en pasta³¹¹.

Rosarte. Observa.s sobre bellas artes. Un tomo en idem [en pasta]³¹².

Batteux. Principios filosoficos de literatura y bellas artes. Seis tomos en quarto grande a la rustica.

Falomino. Dos tomos à la rustica³¹³.

---

³⁰⁶ *Elementos de arquitectura civil.* Fou traduït al castellà pel pare Miguel Benavente.

³⁰⁷ *De la distribution des maisons de plaisance et de la décoration des édifices en général* (1737).

³⁰⁸ *Traité de stéréotomie à l'usage de l'architectur* (1737).

³⁰⁹ *Principios de arquitectura civil* (1781).

³¹⁰ *Observations sur l'Architecture* (1765).

³¹¹ *Obras de D. Antonio Rafael Mengs, primer pintor de cámara del Rey, publicadas por Don Joseph Nicolás de Azara, caballero de la Orden de Carlos III* (1780).

³¹² *Observaciones sobre las Bellas Artes entre los antiguos hasta la conquista de Gracia por los romanos* (1790).

³¹³ *Museo pictórico y escala óptica* (1715-1724). Fou adquirida el 19 de desembre de 1799: «Vistos los dos tomos de Falomino presentados por Pedro Pablo Montaña [...] se toman para la Escuela donde pueden ser de mucho uso» (LAJC: llibre núm. 16, 260).

*Leonardo de Vince un tomo en folio y en pergamino*³¹⁴.

els diccionaris d'artistes,

*Diccionario de los Artistas de España quatro tomos en idem [en pasta]*³¹⁵.

d'al.legories,

*Iconologia de Cesare Ripa, cinco tomos á la Rustica*³¹⁶.

reculls de vistes arqueològiques o d'obres de l'Antiguitat, amb un interès afegit per les estampes que els il.lustren,

Nuova raccolta di cento vedutine antiche della città di Roma, un tomo con cubiertas de papel.

Dictionaire des antiquités Romaines, primero y tercero tomos falta el segundo.

Veteres arcus Augustorum Triumphis insignis, un tomo de papel de marca mayor enquadernado á la Holandesa.

Racolta de dodici Busti cavati delle antiche statue originali, un tomo con cubiertas de papel.

Novus Thesaurus antiquitatum Romanorum &, tres tomos en folio.

Antiguedades etruscas, cinco tomos en pasta.

*Herculano, diez tomos en idem [en pasta]*³¹⁷.

*Herculano de contornos, seis tomos en folio pequeños á la Holandesa*³¹⁸.

---

³¹⁴ *Tratado de Pintura (1482-1518)?* De ser així, probablement es correspongui amb la versió castellana de Diego Antonio Rejon de Silva intitulada *El tratado de la Pintura de Leonardo da Vinci y los tres libros que sobre el mismo arte escribió León Bautista Alberti*, editat a Madrid l'any 1784.

³¹⁵ Segurament el *Diccionario Histórico de los más Ilustres Profesores de las Bellas Artes en España*. Compuesto por D. Agustín Ceán Bermúdez y publicado por la Real Academia de s. Fernando (1800).

³¹⁶ *Iconologia (1593)*.

³¹⁷ *Catalogo degli Antichi Monumenti di Ercolano*, també coneguts per les *Antichità di Ercolano (1755-1792)*. Amb data 27 d'abril de 1797, el Llibre d'Acord de la Junta de Comerç de Barcelona recull aquesta notícia: «Haviendo echo presente el S.r Baron de Sabasona individuo de la Comision de la Academia de Dibujo que carecia ella, con perjuicio grave de sus Alumnos de la coleccion del Herculano Pompeyana, y Italia, y que seria muy digno de la Junta q.e se las proporcionase. A acordado [...] trescientas libras para la adquisicion de estas obras, y otras que convengan en quanto alcance esta partida» (LAJC: llibre núm. 14, 108).

³¹⁸ Alguna de les edicions econòmiques de les *Antichità di Ercolano* que es van publicar per tot Europa cap a finals del

*Libro de Antonio Labacco delle antiquita di Roma, un quaderno*³¹⁹.

o els habituals llibres d'història i literatura clàssica, tant útils en quant a fonts d'inspiració temàtica

Crevier. Historia de los Emperadores Romanos, doce tomos en pasta.

Rollin. Historia antigua trece tomos en pasta, falta el catorce.

Salustio. Guerra de Yugurta un tomo en idem [en pasta].

La Yliada de Homero, tres tomos en idem [en pasta].

En definitiva, tot un bagatge cultural clarament dirigit cap el retrobament del món clàssic, del qual en tornarem a parlar més endavant.

Un darrer aspecte a considerar en quant a funcions curriculars i de prestigi social, és el de les titulacions. El grau d'apreciació personal de l'artista s'anà consolidant a partir de la fundació de la *Real Academia de San Fernando*, el qual cada cop més s'esforçà per desvincular-se dels gremis i col·legis. Però, com molt bé descriu Triadó, «només els més qualificats assoliren la seva fita de convertir-se en acadèmics de mèrit o, si més no, supernumeraris. Tanmateix, la lluita era una cosa individual, molt onerosa i la majoria de les vegades acabava en fracàs»³²⁰. Dins l'àmbit del gravat, el primer artífex català en obtenir nomenament acadèmic fou Pasqual Pere Moles³²¹, seguit per Blai Ametller³²² i Josep

---

Set-cents.

³¹⁹ *Libro appartenente a l'architettura nel qual si figurano alcune notabili antichità di Roma* (1759)

³²⁰ Triadó 1983, 211.

³²¹ Fou acadèmic Supernumerari per la *Real Academia de San Fernando* (1765); acadèmic de Mèrit per la *Real Academia de San Carlos* (1769) i per la *Real Academia de San Fernando* (1770); acadèmic de Número de l'*Académie Royale de Peinture et Sculpture* (1774).

Val a dir que Francesc Tramulles Roig havia estat nomenat acadèmic anteriorment (Supernumerari, 1754 Mèrit i director Honorari, 1761), però en la categoria pictòrica.

Coromina³²³. El títol de Gravador de Cambra, que a més comportava una assignació econòmica, només l'assolí Blai Ametller (1824). Pasqual Pere Moles, que com a membre de l'*Académie* francesa havia obtingut aquest grau en el país veí, en reclamar els mateixos honors a la cort espanyola fou rebutjat. Malgrat els acadèmics de la *Real Academia de San Fernando* reconeixien la vàlua de Pasqual Pere Moles i el fet que la concessió d'aquest títol no entrava en les seves atribucions, van redactar un informe desfavorable sobre el tema, al·legant que eren molt més dignes de gratificació els serveis dedicats a l'ensenyament dels joves de l'Acadèmia, que tot l'esforç fet per un particular per obtenir el seu progrés personal amb els ajuts financers del Consulat de Barcelona i de la mateixa Acadèmia³²⁴. La *Real Academia de San Carlos* fou més equànime amb el nostre gravador i feu reconeixement públic dels seus mèrits nomenant-lo Director Honorari pel Gravat³²⁵. Altres títols oficials amb què fou distingit Pasqual Pere Moles, els quals ens consten documentats, són els de Gravador

---

³²² Acadèmic de Mèrit per la *Real Academia de San Fernando* (1797), i segons Jaume Andreu, l'*Academia de San Carlos*, de València, i l'Escola de Llotja, de Barcelona, el van nomenar també soci de mèrit. (Andreu 1894, 2).

³²³ A les signatures de la làmina sobre l'ocupació de Barcelona i del castell de Montjuic durant la invasió napoleònica, diu textualment: «*Los letreros y escudos de armas &c. los grabó J. Coromina Acc. de Mto. de la Real. S. Carlos*» (núm. 45 del catàleg).

Segons Elias de Molins, també acadèmic de Mèrit per la *Real Academia de San Fernando* (Elias de Molins 1889, I, 495), «de la qual dirigí la secció de grabados» (Ràfols 1951-1954, I, 287).

³²⁴ Bédat 1974, 119-120.

³²⁵ AHPB: F. Portell, Quartm. Protoc. Testamt. 1796-1797, f. 430v. i F. Portell, Quintm. Protoc. Testamt. 1798-1799, f. 86, segons transcriu Subirana 1990, 305 i 331, respectivament. Cf. Orellana 1800 ca., 448.

Oficial de la Reial Junta de Comerç de Barcelona (1764)³²⁶; membre de l'Acadèmia de Tolosa i soci de Mèrit de les Reials Societats de Jaca i Saragossa³²⁷.

Per acabar, citarem a Ignasi Valls, el qual fou nomenat gravador de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona, títol que trobem per primer cop a les signatures del gravat d'una *Acció de la Reial Companyia de Comerç de Barcelona*, de la qual en coneixem un exemplar extés l'any 1756³²⁸.

2.2. Promotors, clients i consumidors.

Considerem la major part de la producció gràfica del divuit català com el resultat d'uns encàrrecs puntuals. El problema, però, radica en esbrinar qui els fa. Disposem de molt poques notícies al respecte, i moltes d'elles són incompletes, ja que només ens informen d'aspectes aïllats. Es a dir, podem coneixer el client, el tema, l'autor i el preu global d'una obra, però no les mides, ni les condicions, ni el tiratge..., i no sempre se'ns presenta el mateix tipus d'informació. Així, difícilment podrem establir una panoràmica de la situació del mercat. No obstant això, i a l'espera de noves aportacions documentals, cercarem una visió summaria.

En primer lloc, farem referència a la l'identificació de possibles promotors o clients en base als continguts textuais de les portades de llibres il·lustrats amb estampes, com és el cas dels quaranta-quatre aiguaforts de vistes i retrats que figuren a l'edició catalana de l'«*Ungria restaurada*» de S.

---

³²⁶ LAJC: llibre núm. 1, 109.

³²⁷ *Ibidem*.

³²⁸ Vegeu el núm. 95 del catàleg d'Ignasi Valls, al corresponent apartat monogràfic.

Bizozeri³²⁹, estampada a Barcelona per Martí Gelabert l'any 1688, «Traducido en español por un curioso. A costa de Antonio Ferrer, Baltasar Ferrer, y Joan Cassañas, Libreros. Vendese en sus casas en la Libreria»³³⁰. Aquest seria un clar exemple per situar les iniciatives d'uns membres del col·lectiu dels llibreters en quant a promotors i financiadors del cost total d'un llibre il·lustrat. El que no sabem d'aquest llibre en concret, és qui efectuà l'encàrrec de les làmines al gravador, si els mateixos llibreters precitats, o Martí Gelabert com a responsable de l'edició.

Basant-nos en aquest sistema, podem citar altres exemples similars, que si bé no aclareixen els dubtes referents a qui estableix directament una relació contractual amb el gravador, al menys ens orienten respecte al promotor i/o responsable del seu finançament. Així, tenim a Francesc Via com autor del *Retrat del V. P. F. Fèlix de Barcelona*³³¹ que il·lustra un llibre editat, l'any 1679, pel barceloní Josep Forcada «A Costa de Josep Argemir, vendese en su casa en la Libreria»³³²; una portada anònima amb l'imatge de *Sant Benet*³³³, fou publicada a Barcelona, l'any 1700, per Rafael Figueró a «*Expensis Sacrae Congregationis Claustralis Tarraconensis*»³³⁴; una representació, també anònima, de la *Mare de Déu*³³⁵ il·lustra un llibre de meditacions marianes que sortí a la llum a «*expensas y*

---

³²⁹ Núms. 11 al 54 del catàleg del catàleg dels Via. Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

³³⁰ Bizozeri 1688.

³³¹ Núm. 8 del precitat catàleg dels Via.

³³² Fèlix de Barcelona 1679.

³³³ Vegeu, a l'apartat dedicat als gravats anònims, el núm. 42 del catàleg.

³³⁴ Fasciculus 1700.

³³⁵ Vegeu, a l'apartat dedicat als gravats anònims, el núm. 170. del catàleg.

*devoción de unos devotos de la gran Señora»*³³⁶ a la barcelonina impremta dels Hereus de Bartomeu i Maria Angela Giralt; de Francesc Gazan coneixem l'*Emblema de l'Acadèmia dels Desconfiats*³³⁷ que encapçalà els textos publicats a Barcelona, l'any 1701, per Rafael Figueró en memòria de les solemnes exèquies de Carles II, els quals «*Las saca en su nombre à la luz publica Don Joseph Amat de Flanella y Despalau, su secretario*»³³⁸; Domènec Pauner, el Vell gravà un retrat de *Fra Bonaventura Gran*³³⁹, publicat l'any 1733 a Barcelona per Ignasi Guasch, «*a expensas del Rdo. Juan Gran, Presbytero, Olim. Rector, sobrino de este venerable siervo de Dios*»³⁴⁰; Ignasi Valls és l'autor d'una representació de la *Immaculada*³⁴¹ que «*Sale a luz consagrandole los alumnos marianos a la Purissima Concepcion de Maria Santissima*»³⁴² a la impremta de la vídua Maria Marti de Barcelona, l'any 1732; del mateix gravador és una imatge de *Sant Josep*³⁴³, publicada el 1745 a Barcelona en un llibre de l'impremta de Pau Campins, la portada del qual ens informa que «*Se hallará en su casa en la calle de Amargós; Y en la de Joseph Pi Librero en la calle de la Librería*» i que «*Sacala a luz el Señor Don Juan de Urrutia, quien se dedica, y*

---

³³⁶ *La Salve s. a.*

³³⁷ Vegeu el núm. 21 del catàleg de Francesc Gazan al corresponent apartat monogràfic.

³³⁸ *Nenias Reales 1701.*

³³⁹ Vegeu, a l'apartat dedicat als Pauner, el núm. 21 del catàleg.

³⁴⁰ Galluzi 1733.

³⁴¹ Vegeu el núm. 21 del catàleg d'Ignasi Valls a l'apartat monogràfic corresponent.

³⁴² *Epílogo 1732.*

³⁴³ *Ibidem*, núm. 76 del catàleg.

le dedica al mismo Santísimo Patriarca»³⁴⁴; així mateix, li correspon a Ignasi Vallis l'autoria d'un espectacular gravat sobre l'aparell escenogràfic alçat davant del Palau Reial de Barcelona, en motiu de l'arribada de Carles III a la ciutat l'any 1759³⁴⁵, el qual acompanya un text escrit «de orden del muy Ilustre Ayuntamiento de esta Capital»³⁴⁶, editat per Maria Teresa Vendrell; l'any 1747, el mallorquí Fra Albert Burguny publicà a Barcelona, a la impremta de Joan Jolis i «a expensas de la misma religiosa comunidad»³⁴⁷, una làmina del túmul erigit al convent de Santa Catalina de Barcelona, en motiu de les exèquies de Fra Tomàs Ripoll, general de l'orde dels Predicadors; i per tancar aquesta breu selecció de llibres il·lustrats, farem referència als quatre volums de les *Memorias Históricas sobre la Marina, Comercio y Artes de la antigua ciudad de Barcelona*, «Publicadas por disposición y a expensas de la Real Junta y Consulado de Comercio de la misma ciudad»³⁴⁸ conjuntament amb una nova edició ampliada del *Código de las Costumbres Marítimas de Barcelona, hasta aquí vulgarmente llamado Libro del Consulado* «bajo la dirección de la General y Suprema del Reyno»³⁴⁹, l'obra més extensa i divulgada d'Antoni de Capmany, i una de les més trascendents de les darreres centúries.

Les relacions entre el promotor i els artistes que participaren en la seva il·lustració, foren analitzades en un article que en forma de comunicació vàrem publicar a les *Actas*

---

³⁴⁴ Ramon de San Joseph 1745.

³⁴⁵ *Ibidem*, núm. 107 del catàleg.

³⁴⁶ Relación Obsequisa 1759.

³⁴⁷ Lleonart 1747.

³⁴⁸ Capmany 1779-1792.

³⁴⁹ Capmany 1791.

del VII Congreso Español de Historia del Arte³³⁰. En aquesta ocasió, i en absència de documentació contractual, ens varen centrar en les dades que ens oferien els Llibres d'Acords de la Junta de Comerç de Barcelona i diversos documents epistolars relacionats amb el tema que ens ocupa, les quals ens informen de la participació d'Antoni de Capmany en la gestació i producció de les imatges. Així, respecte a aquests gravats, no només podem identificar a la Junta com a promotora i encarregada de la financiació global de l'edició dels precitats volums, sinó també a Antoni de Capmany com a creador iconogràfic i -en la mesura que li van permetre- responsable de la selecció dels artífexs dibuixants, gravadors i estampadors que hi van participar, dels quals tenim coneixement també d'algunes de llurs factures. Fins hi tot, es responsabilitzà de seleccionar el tipus de paper a utilitzar, de la qualitat tipogràfica, de la composició...³³¹

En quant a les estampes soltes, semblantment podem obtenir determinades informacions per les llegendes³³². Així, a través de les dedicatòries podem induir qui pot ser el promotor i/o comitent, el qual algunes vegades pot coincidir amb l'autor de la composició³³³, el mateix gravador³³⁴, el

---

³³⁰ Subirana (Murcia) 1988.

³³¹ Vegeu l'anàlisi de tot el procés a Subirana (1988), i la transcripció de part dels documents a Subirana 1990, 355-357. Cf. amb l'apartat monogràfic dedicat a Pasqual Pere Moles.

³³² El contingut de les quals ja hem comentat abastament a l'apartat núm. 1.2.6.

³³³ «AL M. I. / AYUNTAMIENTO / DE LA / CIUDAD DE PALMA / LO DEDICA EL AUTOR» (Vegeu el núm. 51 del catàleg de Pasqual Pere Moles, a l'apartat monogràfic corresponent).

³³⁴ «Dedicala á - Exma. Señora - Marquesa / de las - Amarillas / su mas a - tento sevidor / Josef Coromina» (Vegeu el núm. 5 del catàleg de Josep Coromina, a l'apartat monogràfic corresponent).

comitent³⁵⁵, o a més d'un d'ells, de manera compartida³⁵⁶.

---

³⁵⁵ «Hecha esta Lamina á expensas de la Ille Sra Josefa Montoliu Priora de Sixena en 1778» (Vegeu el núm. 53 del catàleg de Francesc Boix, al corresponent apartat monogràfic).

³⁵⁶ «La dedica S.or D.n Juan Reinalis amante de las bellas artes. La dedica S.S. José Coromina» (Vegeu el núm. 47 del catàleg de Josep Coromina, a l'apartat monogràfic corresponent).

Francesc Guasch (1713)
Els Pauner

Ramon Martí (1720-1780)
Els Pauner
Pasqual Pere Moles
Els Sellent
Anònim

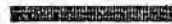

(22)

Pau Campins (1725-1745)
Ignasi Valls
Els Pauner

Joan Piferrer (1725-1749)
Marcos Camilo Lomelin
Francesc Via
Els Pauner
Ignasi Valls
Antoni Sabater

(65)

Maria Martí, vidua (1725-1763)
Marcos Camilo Lomelin
Pasqual Pere Moles
Anònim
Ignasi Valls

Estefania Guasch (1730)
Marcos Camilo Lomelin

Joan Jolis [Oliver] (1732-1747)
[Fra Albert Burguny]
Els pauner
Ignasi Valls
Anònim

(13)

Josep Giralt (1732-1747)
Pere Costa
Francesc Gazan
Els Pauner
Anònim

(26)

Ignasi Guasch (1733)
Els Pauner

Josep Teixidó (1746)
Ignasi Valls/Antoni Sabater

Pau Nadal (1746-1758)
Els Pauner
Ignasi Valls

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 (...)
 | | | | | | | | | |

Francesc Surià (1750-1765)	
Els Sellent	■
[Manuel Monfort]	■
Els Pauner	■
Ignasi Valls	■
Anònim	■
Francesc Boix	■ (28)
Pasqual Pere Moles	■
Teresa Piferrer, vidua (1752-1762)	
Francesc Boix	■
Ignasi Valls	■
Mauro Martí (1753)	
Anastasi Lleopart Vilardell	■
Ignasi Valls	■
Anònim	■
Hereus de Bartomeu i	
Maria Angela Giralt (1754)	
Francesc Boix	■
Els Pauner	■
Ignasi Valls	■
Anònim	■
Maria Teresa Vendrell (1759-1761)	
Ignasi Valls	■
Anònim	■
Francesc Boix	■
Joan Nadal (1759-1765)	
[Viceng Galcerà]	■
Pere Costa	■
Els Pauner	■
Ignasi Valls	■
Anònim,	■
Francesc Boix	■
Hereus de	
Bartomeu Giralt (1760-1806)	
Els Pauner	■
Francesc Boix	■
Ignasi Valls	■
Anònim	■
Hereus de Joan Jolis (1764)	
Ignasi Valls	■

Francesc Generas (1765)	
Pasqual Pere Moles	■
Autor no identificat	■
Carles Sapera (1765-1769)	
Ignasi Valls	■
Francesc Boix	■
Jaume Osset (1767)	
Anònim	■
Tomàs Piferrer (1767-1772)	
Els Pauner	■
[J.A. de Fher (o Defhert)]	■ (15)
Pasqual Pere Moles	■ (12)
De Rico V. G. & Offic./De Hita Regens (1770)	
Anònim	■
Francesc Surià Burgada (1771-1797)	
Francesc Boix	■
Blai Ametller	■
Anònim	■
Els Sellent	■
Pasqual Pere Moles	■ (12)
Eulalia Piferrer, Vda. (1776-1786)	
Pasqual Pere Moles	■
Els Sellent	■
Anònim	■
Bernard Pla (1779-1789)	
Pasqual Pere Moles	■
Anònim	■
Els Pauner	■
Carles Gibert i Tutó (1780-1795)	
Anònim	■
Pasqual Pere Moles	■
Els Sellent	■
Joan-Francesc Piferrer (1789-1802)	
Anònim	■
Manuel Texero (1799-1806)	
Josep Coromina	■
Fra Raimon	■
Ignasi Valls	■

GIRONA

Geroni Palol (1688-1693)

Francesc Via
Francesc Gazan

Francesc Oliva (1704)

Els Serdanya

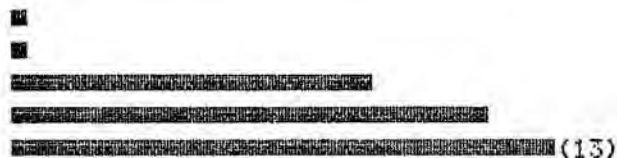
Gabriel Bro (s.a.)

Antoni Sabater

Narcis Oliva (1718-1798?)

Els Sellent
Francesc Boix
[PJE]
Petroschi
Anònim

Antoni Oliva (1749-1755)

Ignasi Valls
Francesc Via
Anònim

LLEIDA

Jaume Magallon (1691)

Joan Matons

TARRAGONA

Magí Canals (1783-1789)

Els pauner
Pasqual Pere Moles
Ignasi Valls
Anònim

Impremta de *La Gazeta* (1809)

Josep Coromina

CERVERA

Imoenta de la
 Universitat (1736-1802)

[Girolamo Rossi]

Miquel Sorello

Josep Coromina

Els Pauner

Francesc Boix

Ignasi Valls

Anònim

VICH

Pere Morera (1747)

Ignasi Valls

Valls (1847)

Fra Albert Domènech

2.2.1. Preus i sistemes de venda.

En el transcurs de la nostra recerca, els arxius no ens han ofert, encara, cap tipus de documentació contractual relacionada amb la producció calcogràfica³⁵⁸. No obstant això, disposem d'algunes notícies d'origen divers que ens informen de pagaments efectuats a diferents gravadors. Així, Maria Aurora Casanovas cita un document datat el setembre de 1665, segons el qual a Francesc Via *el Vell*, li foren pagades, en dos lliuraments, les quantitats de 90 i 150 lliures barcelonines per les làmines «*ab gravadura fina y delicada*»³⁵⁹ de dos arbres genealògics de la família dels Cardona. D'Ignasi Valls ens consta que, el 23 d'agost de 1734 cobrà de la comunitat del convent de Sant Agustí de Barcelona, 28 lliures i 2 sous per una làmina³⁶⁰, i que el 19 d'octubre de 1746 li foren liquidades 28 lliures pel gravat de la tribuna commemorativa de la proclamació de Ferran VI a Barcelona³⁶¹. A Roma, l'any 1745 Miquel Sorelló ingressà dues partides de 50 i 31 «*scudi*». La primera, per «*avere inciso la Frima Machina de sud. i Fuochi*»³⁶² construïda en motiu de l'entrega anual de la

---

³⁵⁸ En canvi, sí que es coneixen contractes de gravats xilogràfics, com són els establerts entre el prevere Magí Cases i l'«*estamper*» Joan Jolis, el qual es comprometé a realitzar en el plag de «*sis mesos y mig [...] ab tota perfeccio mateix de sa ma propia aquellas quatra planxas o taulas*» dels *Novíssims* (AHPB: Lluís Fontana, *Decimum Quartum Manuale*, 1683, ll. núm. 4, 196. Transcrit a *Socias* 1993, 459-460).

³⁵⁹ Casanovas 1958, 136.

³⁶⁰ ACA: Sèrie Monacals, Hisenda. llig. núm. 665, s.fol.

³⁶¹ Llibre d'Acords de l'Ajuntament de Barcelona, 1746, fols. 164, 199 i 262, citat a Alcolea 1969, I, 135. (Cf. amb el núm. 70. del catàleg d'Ignasi Valls).

³⁶² ACR: «*Nota di spese fatte p. la Rappresentanza della China dell'Anno 1745*» N. 107 [3], transcrit a Gori 1994, 62.

«China»³⁶³ al Papa, i la segona, pel compromís adquirit de gravar la làmina corresponent a les celebracions del proper any. Pasqual Pere Moles presentà, el 9 de febrer de 1794, una factura de 280 lliures per una làmina «de Nra. Sra. del Mayor Dolor de Orden del Ill^m Sor D.^o Gavino de Valladares y Mesia, Obispo de esta Ciudad», i pel «papel e impresión de 65. estampas [...] cinco libras, Doce sueldos y Seis dineros»³⁶⁴. Respecte als gravats de les «Memorias Históricas» i el «Libro del Consulado», el mateix Moles va cobrar, el 27 de Septiembre de 1779, 280 lliures (50 doblers)³⁶⁵ «a buena cta. de los Diseños, laminas, y demás que ha trabajado para la obra, que esta formando D.n Antonio de Capmany sobre las antigüedades del Comercio, Fabrica, y Marina del Principado»³⁶⁶, i el 10 d'abril de 1780 presentà la factura de tota la feina realitzada per un import de 94 doblers,

---

³⁶³ La «China» o Hacanea és el tribut que els reis de Nàpols pagaven al Papa per la infeudació de Nàpols i Sicília. L'acte de presentació consistia en l'entrega d'una mula carregada amb set mil ducats d'or.

Coneixem els gravats de Miquel Sorelló corresponents a la «China» dels anys 1744 i 1746 (vegeu els núms. 26 i 28 del seu catàleg) i, alhora, ens consta que els referents a les dues màquines de focs d'artifici de l'any 1745 foren obra de Giuseppe Vasi i de Louis Le Lorrain. Així, considerem errònia la datació del present document, el qual podria correspondre a les despeses de les celebracions del 1744.

³⁶⁴ ADB: Episcopologi, Gavino de Valladares, ll. 6.

³⁶⁵ Per a les equivalències doblers-lliures ens hem basat amb les dades que ens ofereixen el present document, i el que citarem i transcriurem tot seguit. El primer, ens informa d'un pagament avançat de 280 lliures, mentre que en el segon, com veurem, Moles presenta la factura global en doblers, tot especificant-hi haver rebut amb antelació 50 doblers (les precitades 280 lliures).

³⁶⁶ AJC: c. núm. 20, XII^{1a}, 2,11,6 i 2,19. Cf. LAJC: llibre núm. 7, 386. (Aquets documents, i els següents relacionats amb el finançament de la il·lustració de les obres de Capmany, foren analitzats a Subirana (Murcia) 1988, 562).

«Por la lamina de este puerto veinte doblones sensillos	20 dob.s
Por la de Mercurio y Marte	18
Por las tres de trofeos	9
Por las siete letras	14
Por los diseños de todas	8
Por la del puerto ideal	25 ³⁶⁷

Recibido 50

Resta 44

94 do.s³⁶⁸
(526 lliures)

Barcelona, 10 de Abril de 1780
Pasq.l Pedro Moles».

dels quals, després de restar-li el citat pagament avançat, quedaven pendents de cobrar 44 doblers (246 lliures). Finalment, el 8 d'octubre de 1781, i en resposta a una nova factura d'en Moles per «las dos ultimas laminas y la letra H», la Junta li abonà 280 lliures³⁶⁹. Blai Ametller, que també col.laborà amb una làmina pels volums del «Libro del Consulado»³⁷⁰ mentre era pensionat de la Junta de Comerç, cobrà una unça d'or «atendiendo à que debiendo tantas atenciones y favor a este R.l Cuerpo de quien depende, no puede exigir lo que otro gravador extraño e independiente»³⁷¹. Anys després, Ametller acabaria sent un dels gravadors més ben pagats³⁷², com

³⁶⁷ Observem una diferència de 5 doblers amb la primera làmina de tema portuari. Pel fet que ambdúes siguin gairabé del mateix tamany (80 x 135 mm. i 77 x 132 mm. la del «Puerto Ideal»), es podria justificar l'increment del cost en base al major nombre de figures en la composició de la segona (Vegeu els nùms. 111 i 113 del catàleg de Pasqual Pere Moles, a la monografia corresponent).

³⁶⁸ AJC: c. núm. 20, XIII^{pl} 2,18,3. Cf. XIII^{pl} 2,17,13.

³⁶⁹ LAJC: llibre núm. 8, 371.

³⁷⁰ Vegeu, a l'apartat monogràfic corresponent, el núm. 8 del catàleg de Blai Ametller.

³⁷¹ AJC: c. núm. 20, XIII^{pl}, 2,74 i 2,71. Cf. LAJC: llibre núm. 12, 399.

³⁷² «Ametller puede vanagloriarse de que una obra suya se le pagara por anticipado á precio más crecido que á ningún otro grabador» (Andreu 1894, 2).

ho demostren els 90.000 rals -unes 8.500 lliures-³⁷³ que cobrà a compte³⁷⁴ per a gravar la làmina de *Les exèquies de Juli Cèsar*³⁷⁵.

En quant als preus de venda de les estampes, hem de fer referència a la valoració de les estampes que figuren a l'inventari *post-mortem* de Pasqual Pere Moles³⁷⁶, així com a les múltiples notícies que regularment publica el *Diario de Barcelona* a la secció «*Noticias particulares de Barcelona*»³⁷⁷. A fi de reunir la màxima informació possible sobre cada estampa, hem incorporat puntualment totes les dades als corresponents apartats monogràfics que conformen la segona part del present estudi.

Presuposem el nombre dels tiratges i els canals de divulgació i venda de la producció gràfica en funció dels diferents tipus de clients, és a dir, àmbit eclesiàstic, institucions públiques, llibreters i/o impressors, estampers, particulars... Així, les confraries i comunitats religioses a

---

³⁷³ Per convertir els rals a lliures ens hem basat en les taules d'equivalències de la «*Llibreta de comptas que conté las quatre reglas generales de la Aritmetica para aprender ab facilidad de comptas. Es del P.F. Andreu de la Concepció Carmelita Descals. Any 1769*» (BUB: *Miscelanea, Ms. 426, 10-23*).

³⁷⁴ «en 1808 contrató con la Calcografía el grabado de "Las exequias de Julio César" en la cantidad de 90.000 rs. a cuenta de cuyo total fué tomando diferentes sumas hasta 1810; paralizado este trabajo por las circunstancias politicas, en 1817 se acordó la terminación del mismo y el completo de su pago» (Ossorio 1868-1869, I, 34).

³⁷⁵ Vegeu el núm. 75 del catàleg de Blai Ametller, a l'apartat monogràfic corresponent.

³⁷⁶ AHPB: Francesc Portell. Quart. Protoc. Testamt. 1796-1797, 449 (Vegeu la transcripció de tot el document a Subirana 1990, 305-323).

³⁷⁷ Vegeu, a l'apartat núm. 6 (*Apendix: Cites de documents i de fonts bibliogràfiques*) les transcripcions de les notícies del *Diario de Barcelona*, intercalades per ordre cronològic amb la resta de referències.

més de consumir-les per les seves devocions privades, les deurien posar a la venda en les pròpies esglésies o convents. En quant a les institucions públiques, disposem d'alguns exemples d'estampes finançades per la Reial Junta de Comerç de Barcelona i de llur distribució, com en el cas de la «Lamina que ha dispuesto hacer la Junta [...] de la Decoracion & Iluminacion, que mando poner en la Casa Lonja enfrente del Rl. Palacio» pel febrer de 1789, en motiu de la proclamació del rei Carles IV, la resolució sobre la qual transcribim a continuació:

«[Barcelona, 30 de Abril de 1789] Ha acordado, que se dirijan al Exmo. Sr. Dn. Pedro Lopez de Lerena los dos distinguidos paraque se sirva ponerlos en las RlealJs Manos de sus Magestades, y los sinquenta, y dos restantes paraque se sirva hacer de ellos el uso que fuere de su agrado; al Exmo. Sr. Conde de Floridablanca veinte y cinco; A los Sres. Exmo. Secretario de Estado del DespachJo de la Guerra, Marina, y Indias, doze exemplares à cada uno, con la misma expresion de que se sirvan usar de ellos como tengan por conveniente; Y a la RlealJ Junta [GeneraJ] sinquenta exemplares con la misma expresion; Que se entreguen al Sr. Intendente Presidente veinte y quatro exemplares; A cada uno de los Sres. Vocales de la Junta doze; y al Secretario, Contador y Tesorero seis à cada uno; Al Sr. Dn. Ignacio de Dón Asesor doze; Al escribano de la Junta y Consulado seis; y a cada uno de los Sres. Comerciantes Matriculados dos; Y ha acordado asimismo se entreguen doze exemplares al Exmo. Sr. Capitan Gen[era]l doze exemplares; A la Ciudad treinta y cinco, y dos al CavfallerJo Governador; Al Tribunal de la Inquisición doze; A la Rl. Audiencia veinte y quatro; Al Sr. Obispo seis; Y al Cabildo veinte y quatro; Con encargo à los Sres. Comicionados de que dispongan se vendan los que restaren para satisfaccion del Publico, y que recogiendo la Lamina original se deposite, y guarde en la Secretaria de la Junta à disposicion de la misma; pasandoseles esta noticia para su inteligencia y practica»³⁷⁸.

Uns mesos després, en resposta a la demanda de l'«Agente en la Corte Dn. Joseph Nabás», es van remetre cinquanta exemplars més «p.a satisfacer la curiosidad de algunos Sres. que se lo han pedido»³⁷⁹. Posteriorment, degueren repetir-se les remeses, ja que a la mort de Josep Nabás, l'any 1792, entre

---

³⁷⁸ LAJC: llibre núm. 12, 46.

³⁷⁹ LAJC: llibre núm. 12, 73.

les pertences vinculades a la Junta s'hi va trobar:

«En una caixa con quatro trisqueles del R.l Consulado: ciento quatro exemplares de la vista de la Casa Lonja quando la Proclamacion del Sr. Dn. Carlos quarto»

i també,

«Cuarenta y quatro de las Exequias que consagró la Junta al Sr. Dn. Carlos tercero»³⁸⁰.

Respecte als llibreters i/o impressors, ja hem vist com en les portades dels llibres i/o dedicatòries de les estampes es feia constar com a punt de venda la propia adrega de llur llibreria, sobretot si eren ells els qui finançaven l'obra, com en el cas de la següent notícia publicada al *Diario de Barcelona*:

«Avisos. Carlos Gibert y Tutó dedicó al difunto Excelentísimo Sr. Conde de la Unión, acompañado de una Carta Pastoral del Ilustrísimo Sr. Arzobispo de Tarragona; y como de este elogio no se publicase la venta, y ser muchas las Personas que lo desean, se ha reimpresso en Gerona, y está de venta en la misma Libreria de Gibert y Tutó, con la advertencia que se vende suelto el Elogio y Retrato, y también acompañado éste de las dos últimas Cartas Pastorales del referido Sr. Ilustrísimo»³⁸¹.

Un exemple de col.laboració ens el dóna l'impressor Sancha, de Madrid, en relació amb les precitades obres d'Antoni de Capmany. Diu aquest historiador, en una carta adregada a la Junta el 6 de novembre de 1793:

«[...] Aunque he procurado y hemos discurrido Sancha y yo y otros libreros como negociar algun buen despacho à las memorias, y à las costumbres Maritimas para resarcir y aliviar à esta R.l Junta de los gastos que ha sufrido en la edicion de estas dos obras; no ha sido posible conseguirlo. Por que, ya por ser asuntos históricos peculiares de una Provincia, cuyos moradores con admiracion de las gentes de aqui, y no poca mia, no muestran gran aficion à saber sus propias glorias; ya por causa de las actuales circunstancias de la Guerra, que han custodiado bastante el deseo de comprar libros, y cortado la comunicacion segura con los paises estrangeros; hemos hallado casi imposible el dar facil salida à estas obras. Asi ninguno ha querido entrar en ajuste conmigo, ni aun poniendo una gran

---

³⁸⁰ LAJC: llibre núm. 13, 131.

³⁸¹ *Diario de Barcelona* (28 d'agost de 1795). Cf. amb el núm. 30 del catàleg d'Agustí Sellent, a l'apartat monogràfic dedicat a *Els Sellent*.

rebaxa en caso de haberlo aprobado la Junta. Si se terminasen las inquietudes bélicas de la Europa, se ofecería el mismo Sancho á tomar el todo ó parte baxo un razonable partido»³⁸².

Dels stampers, o venedors d'estampes, tenim notícies de la seva activitat des de començaments del segle. A tall d'exemple, citarem l'activitat de Pierre Bonardel [o Bonardet], un francès establert a Barcelona,

«Relacion de todos los individuos que se hallan, y no estan agregados en Gremio ninguno de la mitad del Barrio quarto de cuya mitad Cuida y Pertenece a franc[is]co Vidal Comisario de dicha mitad de Barrio [...] Parte de enfrente el Palacio. Pedro Bonardel frances vende estampas, vive vive [sic] en una casa de Luys Sans Rolero [Luis Sans Cubero ?]»³⁸³.

el negoci del qual, segons deduïm de les seves despeses tributaries, li deuria proporcionar beneficis suficients. Els primers registres cadastrals ens el documenten amb una cotització de «75 Reales de Ardites»³⁸⁴, per passar després com a «librero», a tributar «130 Rs. A»³⁸⁵. Fins el 1768 continuarà figurant a les relacions, a vegades com «estampero» i d'altres com a «negociante» o «comerciante»³⁸⁶. En els llistats del 1769 consta ja difunt i es declara com a continuador del negoci al seu gendre Josep Simon³⁸⁷.

Generalment, els stampers negociaven amb les estampes, tot i que en ocasions disposaven de la làmina, a fi de poder anar obtenint les proves necessaries. Ignorem quins eren els pactes que en aquests casos devien establir-se entre el

---

³⁸² AJC: c. núm. 20, XIIIbis, 2, 26-27. Citat a Subirana (Murcia) 1988, 564.

³⁸³ IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721. Plec del 1721 [III], s.p.

³⁸⁴ IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721. Plec del 1721 [II], s.p.

³⁸⁵ IMHB: Cadastre personal, caixa del 1724, s.núm., s.p.

³⁸⁶ IMHB: Cadastre personal, caixes del 1732 al 1768.

³⁸⁷ IMHB: Cadastre personal, caixa de 1769, s.p.

venedor i el propietari de la làmina. Ara per ara, només podem constatar els fets. Així, serveixin d'exemple les làmines de «La pesca del crocodilo» i «La prière a l'amour»³⁸⁸, de Pasqual Pere Moles, les quals trobem citades a l'inventari *post mortem* dels béns d'aquest gravador:

«ITT. un llibre en quart \ab cubiertas de pergamini' rubricat per Abecedari, y dins de ells se troban los comptes següents [...] en la pagina següent de la dita lletra B. se troba notat de lletra del mateix Dn. Pasqual lo que segueix: Mr. Roldet Mercader de Estampas en Paris tiene mis dos laminas de la pesca del Crocodillo, y la de Pierre al Abour [sic] p[ar]a vender las Estampas de mi cuenta»³⁸⁹.

Un mesos després, el 19 d'abril de 1798, en arribar «de Fransa diferents efectes propis de dit S.or D.n Pasqual», es redactà una ampliació de l'esmentat inventari, en la qual hi figuraven:

«Primo una Planxa gran de aram que es una Lamina gravada per lo enunciat Sor. Dn. Pasqual Pere Moles, qual Lamina representa la Pesca del Crocodrillo, la mateixa Lamina es ja molt usada, vella, es estimada esta dita Lamina a Cent, sinquanta lliuras Barcelonesas. Item altra Planxa gran de aram que es una Lamina gravada per lo mateix Sor. Dn. Pasqual, qual Lamina representa una Figura de una Dona, se intitula esta representacio Pierre al Amore, es dita Lamina molt vella, usada, es estimada esta mateixa Lamina a vint, sinch lliuras Barcelonesas, Quals dos Laminas [...] se trobaban en poder de Mr. Roldet Mercader de Estampas de Paris»³⁹⁰.

Malgrat que documentalment desconeixem l'encant públic dels béns de Pasqual Pere Moles, ens consta la delicada situació econòmica en que quedà la família, per la qual cosa la vídua hagué de gestionar la venda d'una part del seu patrimoni³⁹¹. Al

---

³⁸⁸ Vegeu els núms. 68 i 69 del catàleg de Pasqual Pere Moles, al corresponent apartat monogràfic.

³⁸⁹ AHPB: Francesc Portell. Quart. Protc. Testamt. 1796-1797, 449 (Vegeu la transcripció de tot el document a Subirana 1990, 305-323).

³⁹⁰ AHPB: Francesc Portell. Quintum. Protc. Testamt. 1798-1799, 86v.-87 (Vegeu la transcripció de tot el document a Subirana 1990, 331-332).

³⁹¹ Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

cap d'uns pocs mesos, una notícia del *Diario de Barcelona* anunciava que

*«en la Libreria de Agustín Roca, en la bajada de la Cárcel, se hallarán las láminas siguientes: [...] La pesca del Cocodrilo, grabada por D. F.F. Moles, pensionista en París, por la Real Junta particular y consulado de Comercio, etc. del Principado de Cataluña, á quien está dedicada [...]»*³⁹²

El contingut del text no deixa clar si es tracta d'una estampació o bé de la mateixa làmina. El cert, però, és que pel setembre del proper any, i gràcies a la intervenció de Blai Ametller, el tresorer de la *Real Calcografia* anotava les següents despeses:

*«Gasto extraordinario del Director, diez mil rs. vellon que ha satisfecho por poder de Dª Antonia Moles y Parer, á Dn. Blas Ametller por tres Laminas grabadas por el Profesor Moles (que Dios goze) cuyo título de la primera es la pesca del Cocodrilo; la segunda es la caza del Abestrud³⁹³, y la tercera es la Priere Alamour [sic]; tambien lamina de d[ic]ho Profesor; las quales se han comprado en d[ic]hos diez mil r[eale]s v[ell]on para venta de esta R[eal] Calcografia y hacer honor d[ic]has laminas al grabado y establecim[en]to de la Real Casa segun consta del Comprare del señor juez subdelegado de v[er]in[te] y siete de sep[tiemb]re de mil setecien[tos] y noventa y nueve»*³⁹⁴.

Finalment, ens referirem a les gestions dels particulars, els canals de distribució dels quals s'han de valorar en relació a les diferents funcions dels gravats. Així, una marca de fàbrica evidentment havia de complir amb la funció d'identificar una empresa comercial, mentre que una imatge religiosa s'ocupava de divulgar una advocació determinada, i una estampa decorativa d'embellir una estança, ... o complia

---

³⁹² *Diario de Barcelona* (11 de juny de 1798).

³⁹³ Considerem que en la anotació de Nicolás Barsanti hi ha un error de redacció quan detalla la compra de «tres Laminas grabadas por el Profesor Moles», ja que en els exhaustius i minuciosos inventaris precitats, de *La caza de l'estruc* només en figurava el dibuix. A més, la confusió de les signatures atribuïnt erròniament el model a Boucher recoltzen la nostra hipòtesi. Cf., a l'apartat monogràfic de Blai Ametller, amb el comentari bibliogràfic i amb el núm. 55 del catàleg.

³⁹⁴ LDRC, llibre núm. 4, 280-281. Transcrit a Subirana 1990, 335.

com a recordatori familiar, tal com ho podem intuir a la llegenda del retrat de la filla dels marquesos de Guadalcazar, Luisa Rafaela Carlota:

«La Señora Doña Luisa Rafaela Carlota / Alfonso de Sousa Guzman y la Cerda, hija de los Exmos. Señores Marqueses de Guadalcazar, quando en 15. de Octubre de 1798. de edad de 3. años y 4. meses en el Real Sitio / de San Lorenzo se la pusieron los sacros Oleos y suplieron las ceremonias del Sagrado / Bautismo (que habia recibido privadamente en Cordoba al otro dia de su nacimiento / en 15. de Junio de 1795.) por el Exmo. Señor Cardenal Patriarca, quien inmedia- / tamente la administro el Santo Sacramento de la Confirmacion, siendo sus Padrinos perso- / nalmente los Reyes nuestros Señores segun su Real dignacion acostumbra con los pri- / meros hijos que dan á luz las Damas de la Reyna nuestra Señora, como lo és dicha / Exma. Señora Marquesa de Guadalcazar y al mismo tiempo se hizo la propia cere- / monia con otras quatro Señoritas de iguales circunstancias. / DEDICADA / A su Abuela la Exma Señora Marquesa de Montealegre / Condesa de Paredes, Camarera mayor de la Reyna ntra. Señora»³⁹⁵.

Si bé és cert que la calcografia, especialment el gravat al buri, requeria una llarga i costosa etapa de formació, i que la seva pràctica comportava dedicar a cada obra un considerable espai de temps, val a dir que tot plegat quedava econòmicament compensat pel fet de poder efectuar nombroses estampacions de cada làmina. Fins i tot, quan el coure comensava a acusar el desgast de la superfície, cavia la possibilitat de retocar els solcs per a recuperar les qualitats del traç. Així, ho constaten documentalment Francesc Boix i Josep Coromines en la valoració que van efectuar de les estampacions de la precitada làmina de «La pesca del crocodilo» en els precitats inventaris³⁹⁶, i la posterior adquisició d'aquesta per la *Real Calcografia*, amb l'objectiu de retorcar-la i produir-ne nous tiratges. En primer lloc, citarem les diferents cotitzacions que mereixèren les estampes

---

³⁹⁵ Vegeu el núm. 46 del catàleg de Elai Ametller, al corresponent apartat monogràfic.

³⁹⁶ AHFB: Francesc Portell. Quart. Protoc. Testamt. 1796-1797, 430 v.-454 v. i Quintum. Protoc. Testamt. 1798-1799, 86 - 88v.

que formaven part de la col·lecció Moles,

ITT. Altre quadro ab sa guarnició de fusta dorada y ab son corresponent cristall, qual quadro conté una Estampa q̄l̄je representa la pesca del Crocodrillo, gravada per lo repetit Sr. Dn. Pasqual, estimat dit quadro à sinch lliuras tretse sous y sis dinferls»³⁹⁷.

ITT. tres estampas, que representan la Cassa del Crocodrillo, gravadas p̄le Jr lo difunt Dn. Pasqual Pere Moles, estimadas à dos lliuras y sinch sous cada una»³⁹⁸.

i a continuació, les que va remetre de França Mesieur Buldet,

«[...] feta la estimació de las sobreditas dos planxas, de las referidas Estampas de la Pesca del Crocodrillo [...]; Prevenint ab est son regoneixement, declaració, que si be es veritat q̄l̄je en lo Inventari q̄l̄je calenda lo present acte, estimaren ells las Estampas de la Pesca del Crocodrillo, à dos lliuras, sinch sous cada una, q̄l̄je las Cent sobre ditas, las set Estampas ditas probas dait referidas, totas las quals son tambe de dita Pesca no las estiman mes que à quinze sous cada una, pero q̄l̄je la causa de esta diferencia consisteix en que aquellas de dit Inventari son de primeras impressions, tretas de la Lamina nova, à sens estar en res cansada, ni deteriorada, estas son tretas aixi las Cent com las set de la Lamina q̄l̄je está molt, molt deteriorada, cansada, aisis tenen dos tersos menos de estima q̄l̄je las primeras»³⁹⁹.

L'any 1799, la Real Calcografia adquirí la làmina i, després de fer retocar els solcs més desgastats per algun expert burilista (Ametller ?), en realitzà un nou tiratge formant parella amb la *Caça de l'estruc*, gravada per Blai Ametller⁴⁰⁰.

Ultra això, altres exemples són demostratius de la reutilització de la làmina, bé simplement canviant el text de la llegenda «*per no esser vendible lo que representan*»⁴⁰¹, com

---

³⁹⁷ *Ibidem*, 431 v.

³⁹⁸ AHPB: Francesc Portell. Quart. Protoc. Testamt. 1796-1797, 431.

³⁹⁹ AHPB: Francesc Portell. Quintum. Protoc. Testamt. 1798-1799, 88v.

⁴⁰⁰ Núm. 55 del catàleg de Blai Ametller. Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

⁴⁰¹ AHPB: Francesc Portell. Quintum. Protoc. Testamt. 1798-1799, 87.

en el cas de l'esmentada «*La prière a l'amour*»⁴⁰², bé variant, àdhuc, detalls de la composició com en l'*Al·legoria al naixement de l'Infant Carles Clement*, gravada per Moles a París l'any 1771 i retocada el 1783 en motiu del naixement dels prínceps bessons⁴⁰³.

2.2.2. Consum artístic i col·leccionisme.

L'estudi del col·leccionisme català del Set-cents en general, i el d'estampes en particular, resta encara pendent dins la nostra historiografia. En aquest sentit, doncs, considerem interessant la labor portada a terme des del Departament d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona, i concretament pel Dr. Carlos Martínez-Shaw, respecte a la direcció d'una sèrie de treballs d'investigació sobre la història social de la Barcelona del segle XVIII. D'entre els participants d'aquest programa de recerca històrica, volem agrair a Maria Josep Sureda la consulta de la seva tesi de llicenciatura inèdita, intitulada *Una aproximación al estudio del consumo artístico en la Barcelona de finales del siglo XVIII* (Universitat de Barcelona, 1984)⁴⁰⁴.

El treball en qüestió es centra en les vivendes i els béns materials que conformen llur decoració interior. Les dades a analitzar s'han extret d'un total de 194 inventaris dels béns personals de ciutadans barcelonins enregistrats

---

⁴⁰² Vegeu el núm. 69 del catàleg de Pasqual Pere Moles, al corresponent apartat monogràfic.

⁴⁰³ *Ibidem*, núm. 63 del catàleg. De les esmentades variants, a més del text de la llegenda que fou reemplaçat per un altre, cal destacar en la segona versió la presència de dos nadons en comptes d'un, i la substitució de la taula i gerra de l'extrem inferior esquerre, per la representació de tres infants, els altres tres fill de Carles III.

⁴⁰⁴ Sureda 1984.

entre els anys 1786 i 1809, segons les actes d'un determinat nombre de notaris escollits a l'atzar.

El fet de no haver realitzat un buidatge sistemàtic de tots els notaris, ens priva d'una més amplia visió de tots els grups socials del període estudiat. Així, hi trobem a faltar representacions bàsiques pels nostres objectius, com són les dels col·lectius de llibreters, impressors i, sobretot, de gravadors, els quals presuposem vinculats a altres notaris no seleccionats. No obstant això, el mostrari analitzat ens ofereix una interessant primera visió de la situació.

A fi de centrar-nos en el consum i/o col·leccionisme de l'imatge gràfica, presentem a continuació una relació de tots aquells inventaris en els quals hi ha testimoni d'estampes, i els hem ordenat segons la quantitat enregistrada de major a menor:

<u>Estampes</u>	<u>Grup social</u>	<u>Any</u>	<u>Notari</u>
J. Canyado Giralt	36	Sastre	1792 Prats Cabrer
Bernat Modolell	35	Botiguer/draps	1793 Magin Artigas
J.I. de Aldòs Soldevila	30	Marquès	1792 F. Comellas Francesc
Miquel Soler Martí	28	Relator/Civil	1793 B. Oliveras
Pere Reires Ribera	25	Tonedor	1795 Prats Cabrer
F. Casanovas Amat	17	Prevere	1790 Prats Cabrer
O. Casanovas	15	Teixidor/seda	1794 Sanjoan Novelles
Adrian de la Barre	14	Baró	1803 A. Comelles
Martí Ramentol	14	Taverner	1790 Sanjoan Novelles
Jaume Cases Llunell	12	Pagès	1798 R. Estrada
Pau Carlos Roca	12	Botiguer/teles	1793 Prats Cabrer
J.M. Amon Velada	11	Comerciant	1794 Prats Cabrer
Pau Muns	11	Carnisser	1787 Sanjoan Novelles
J.A. Cassani Mascaró	10	Notari	1790 Prats Cabrer
Ramon Escovet Pla	10	Fuster	1795 B. Oliveras
Pere Blanch	10	Pagès	1796 B. Oliveres
Josep Vilardaga	9	Fabricant/mitjes	1790 Sanjoan Novelles
Josep Rabassa	9	Farmacèutic	1788 Prats Cabrer
Feliu Roselló	9	Pint./indianes	1786 Sanjoan Novelles
Francesc Fillol	8	Dr. en Dret	1800 Sanjoan Novelles
Lleonard Portillo	8	Regidor/carns	1803 Sanjoan Novelles
Bonaventura Oliva	8	Teixidor/v.seda	1793 Sanjoan Novelles
Francesc Puig Vilomara	8	Armer	1794 Sanjoan Novelles
Josep Capelles	8	Pagès	1791 Lluch
Josep Basach	7	Passamaner	1801 Rigalt Estrada
Anton Matas Forest	6	Ciudadà honrat	1793 Prats Cabrer
Manuel Armengol	6	Teixidor/v.seda	1791 Sanjoan Novelles
Josep Llevat	6	Hortolà	1788 Vall Rojas
Jaume Goma	5	Hortolà	1789 Sanjoan Novelles
Geroni Planas Picas	4	Comerciant	1793 Prats Cabrer
Franco Corts	4	Botiguer/teles	1798 Prats Cabrer
Felip Nolart	4	Tirador d'or	1791 Prats Cabrer
Rafael Civil Neore	4	Tonedor	1794 Prats Cabrer
Ramon Novell	3	Fabricant/mitjes	1801 Sanjoan Novelles
Andreu Oliver	3	Mesurador de gra	1791 Sanjoan Novelles
Domènec Coromina	3	Manya	1795 B. Oliveras
Francesc Puig	2	Corredor/canvi	1789 Prats Cabrer
Paula Boatella	2	Vda./militar	1800 Rigalt Estrada
Josep Cots Crosas	2	Escultor	1789 B. Oliveras
Francesc Costa	2	Teixidor/v. seda	1803 Sanjoan Novelles
Ramon Font	2	Argenter	1788 Sanjoan Novelles
Salvador Ostench	1	Prevere	1794 Prats Cabrer
Pere Ros	1	Comerciant	1801 Rigalt Estrada
J. Font Palaudarias	1	Notari	1795 Prats Cabrer
Ignasi Cabrer	1	Geomètra S.M.	1788 Vall Rojas
Miquel Custura	1	Teixidor/v.seda	1797 Magin Artigas
Francesc Deparar	1	Teixidor/v.seda	1790 Sanjoan Novelles
Josep Bracons	1	Passamaner	1795 Prats Cabrer
Francesc Oller	1	Xocolater	1788 Vall Rojas
Josep Cuyas Combet	1	Xocolater	1798 Prats Cabrer
Francesc Batllori	1	Hortolà	1800 R. Estrada
Antoni Piera	1	Pagès	1788 B. Oliveres

En primer lloc, podem observar que tan sols a un 27% dels inventaris hi detectem estampes, les quals representen només un 11'7% del consum artístic global⁴⁰⁵. Seguint el mateix esquema de les categories socio-professionals emprat per Sureda, observem la següent distribució del consum d'estampes:

	Inventaris	Percentatge
Noblesa	3	12%
Clericat	2	4%
Burgèsia	8	16%
Professionals	5	14%
Funcionaris	3	3%
Corporacions gremials i col·legials	24	10%
Pagesos	7	41%
	<hr/>	<hr/>
TOTALS	52	100%

En termes generals, l'estudi en qüestió constata un major consum de material pictòric⁴⁰⁶, la qual cosa ens permet fer comparacions i detectar determinades tendències a favor del consum d'imatge gràfica. Així, dels exemples de l'estament noble destaquem l'inventari del marquès de Puerto Nuevo, J.I. de Alòs i Soldevila, amb «40 cuadros, 30 estampas, 1 imagen, 2 medallas, 1 escaparata, 1 mapa⁴⁰⁷ y 2 laminas⁴⁰⁸»; de l'eslesiàstic, el del prevere Francesc Casanovas i Amat, amb «5 cuadros, 17 estampas, 1 imagen, 13 medallas y 1 cruz⁴⁰⁹»; del burgès, el del botiguer de draps Bernat Modolell, amb «12

---

⁴⁰⁵ Sureda classifica per matèries un total de 3.628 objectes artístics (Sureda 1984, 158).

⁴⁰⁶ Un 66% del total d'objectes artístics (*Ibidem*, 158).

⁴⁰⁷ Tot i que remarcuem les dades relacionades amb cartografia, ignorem si es tracta d'originals o d'estampes.

⁴⁰⁸ Sureda 1984, 256.

⁴⁰⁹ *Ibidem*, 259.

cuadros, 35 estampas y 3 imágenes»⁴¹⁰ del sector professional, el de Miquel Soler i Martí, «Relator jubilado en los civil. Real Academia [...] 31 cuadros, 28 estampas, 6 imágenes, 1 capilla y 1 mapa»⁴¹¹; dels funcionaris, el del regidor de carns Lleonard Portillo, amb «12 cuadros, 8 estampas, 2 escaparatas y 2 figuras»⁴¹²; de les corporacions gremials, el del sastre J. Canyado Giralt, amb «18 cuadros, 36 estampas, 6 imágenes, 1 medalla, 1 escaparata y 12 mapas»⁴¹³, o el del tonedor Pere Reires i Ribera, amb «9 cuadros, 25 estampas, 4 imágenes y 7 medallas»⁴¹⁴; i, finalment, el del pagès Pere Blanch, amb «10 estampas y 2 imágenes»⁴¹⁵.

Un aspecte que ens ha cridat l'atenció és la manca d'estampes en els inventaris d'artífexs del sector col·legial. Així, en el cas dels pintors tenim l'exemple de Josep Viladomat Esmandia, fill de l'afamat Antoni Viladomat, del qual ens consta en el seu inventari «138 cuadros, 5 imágenes, 1 medalla, 1 escaparata, 3 pesebres»⁴¹⁶, i una sola «lâmina ab guarnició de fusta negra ab perfils de or»⁴¹⁷. El mateix reflexen els inventaris dels argenters⁴¹⁸ i dels escultors⁴¹⁹,

---

⁴¹⁰ *Ibidem*, 273.

⁴¹¹ *Ibidem*, 286.

⁴¹² *Ibidem*, 296.

⁴¹³ *Ibidem*, 303.

⁴¹⁴ *Ibidem*, 337.

⁴¹⁵ *Ibidem*, 350.

⁴¹⁶ *Ibidem*, 299.

⁴¹⁷ AHPB: Josep Ubach, *Manual* 1786, 167 i ss. Transcrit a Alcolea 1969, I, 273.

⁴¹⁸ Jaume Monserdà «4 cuadros, 1 imagen, 5 medallas y 1 capilla»; Jaume Mora i Guilla «1 imagen, 1 figura y 1 pesebre»; Anton Tintorer i Tanita «1 cuadro y 1 medalla»; Martí Bellpuig «4 cuadros, 1 imagen, 2 medallas y 1 escaparata»; Francesc Loyol i Rodés «1 cuadro, 1 medalla y 1 escaparata»; i Ramon Font «7 cuadros y 2 estampas» (Sureda

els quals pràcticament no disposen de material artístic, característica comú amb els mestres de cases enregistrats per Maria Josep Sureda⁴²⁰.

Tornant a la nostra recerca, pel que fa al col·lectiu dels gravadors val a dir que, de les poques notícies de què disposem, hem de distingir entre els inventaris corresponents a la primera meitat del Set-cents, molt pobres en quant a contingut d'objectes artístics, i els de la segona meitat del segle, els quals reflexen una clara tendència al col·leccionisme. Dels primers, només podem citar els dels argenters-gravadors Pere Costa, amb setze quadres i una imatge; Francesc Tramulles Company, amb vuit quadres; i Joan Matons, sense cap referència artística⁴²¹. En quant a la segona meitat de la centúria, d'una banda, coneixem els fons de la variada biblioteca i de la nodrida col·lecció d'obres d'art - pintura, escultura, dibuix i gravat- de Pasqual Pere Moles⁴²², i de l'altra, tenim notícia de la recopilació que Blai Ametller de les estampacions de totes les seves làmines, així com de l'adquisició de la major part de les estampes dels seus mestres en gravat -Pasqual Pere Moles i Manuel Salvador Carmona- i de les d'alguns dels seus coetanis, Boix, Moreno

---

1984, 322-325).

⁴¹⁹ Josep Cots Crosas «1 cuadro, 2 estampas y 1 imagen» (Sureda 1984, 300).

⁴²⁰ Anton Lligona «6 cuadros, a imagen y 2 escaparatas» i Juan Ponsi «3 cuadros y 1 imagen» (Sureda 1984, 300 i 301, respectivament).

⁴²¹ Vegeu transcripció a l'apartat dedicat a les *Cites de documents i fonts bibliogràfiques* de les monografies corresponents.

⁴²² Vegeu transcripció documental i anàlisi del seu contingut al corresponent apartat monogràfic.

Tejada, ...⁴²³

En tencar aquest apartat, volem remarcar les suggerents perspectives d'investigació i anàlisi que resten pendents dins l'àmbit del consum artístic i el col·leccionisme, i molt concretament en relació a l'obra gràfica. Tant de bó serveixin els nostres comentaris per a fomentar futurs estudis en aquest sentit.

i

---

⁴²³En morir Ametller, la col·lecció l'heretà un germà seu que residia a Barcelona. L'any 1894, l'erudit col·leccionista català Jaume Andreu l'adquirí als fills d'aquest, i l'exhibí públicament en una exposició celebrada a l'Ateneu Barcelonés (Andreu 1984, 2). Més endavant, la col·lecció Andreu va passar a enriquir els fons del Museu Nacional d'Art de Catalunya.

3- LA IMATGE GRAFICA.

«Aquel grabado en dulce tan semejante á la Pintura, aquella Noble Arte hija menor del Diseño, que como todas sus hermanas tiene la naturaleza por modelo, el buen gusto por maestro, y el placer por mira»

José Vargas Ponce⁴²⁴.

La contextualització de la imatge gràfica del Set-cents ens obliga a valorar altres vessants i altres funcions, a més de les purament artístiques que esmenta Vargas Ponce. En aquest sentit cal recordar que fins a la seva substitució al segle XIX per la litografia i els posteriors procediments fotomecànics, el gravat fou l'únic sistema capaç de reproduir de manera múltiple i idèntica qualsevol representació figurativa. Així, com molt bé descriu Antonio Bonet Correa, es tracta *«de un arte que se utilizaba por igual para despertar la devoción, como para persuadir visualmente a la manera de un sermón moralizador, representar los atributos del poder, glorificar un monarca, simbolizar emblemáticamente una idea, realizar una divisa heráldica, dar pábilo a la imaginación del lector de una fábula o de una historia novelesca, representar las maravillas del mundo, reproducir la topografía a un mapa cartográfico, describir un cuerpo geométrico o una anatomía, etc., además de servir para fabricar objetos lúdicos (naipes, juegos de la oca, etc.), alfabetos, viñetas y medios de comunicación social, tarjetas de visita, invitaciones, vales, papel moneda, etc.»*⁴²⁵ Es a dir, hem de considerar a l'obra gràfica no només com a objecte artístic, sinó com a element comunicador i divulgador d'idees, conceptes, coneixements, formes... a través de la simple reproducció i repetició de les

---

⁴²⁴ Vargas 1790, 39.

⁴²⁵ Bonet 1981-1982, 10.

imatges. Un gran nombre d'aquestes estampes fou considerat més com un objecte de consum que no pas de col·lecció, la qual cosa explica la seva dispersió i, fins i tot, la seva desaparició. Es podria dir que un cop consumida la seva funció, s'esgotava la pròpia existència. Alguns exemplars es van poder salvar gràcies a l'atzar o a esporàdiques recopilacions, i molts d'ells resten encara dormint el somni de l'oblit en els fons dels arxius i les biblioteques.

3.1. Estampa culta i estampa popular.

Definir els conceptes i establir els límits entre l'art culte i l'art popular resulta, si més no, una tasca complexa. De fet, se'ns plantejen encara molts interrogants en relació a les premisses corresponents a cada tipologia. Tals com: quines són les característiques pròpies de cada grup?, en base a quins plantejaments s'estructuren?, és el tema el punt clau?, la concepció artística o artesanal del producte?, la tècnica emprada?, els models tradicionals o innovadors?, la seva funció?, el públic a qui va dirigit? ... En definitiva, qüestions que no podem respondre ara i aquí, ja que caldria iniciar un diàleg en base a l'imprescindible anàlisi dels diferents punts de vista que generen.

Comunment, s'ha identificat l'estampa popular amb la producció xilogràfica i s'ha reservat pel gravat al metall l'adscripció de culte, tot i que determinats exemples calcogràfics -com són els relacionats amb la divulgació popular de senzilles composicions d'advocacions religioses⁴²⁶ o

---

⁴²⁶ Serveixin de mostra, entre d'altres, les estampes dedicades a «S.n Magin. El Milagrero de Cathaluñá» d'Anastasi Lleopart (núm. 1 del catàleg); Sant Bernat Calvó, de Fra Albert Domènech (núm. 2 del catàleg); el Sant Elies de Marcos Camilo Lomelin (núm. 9 del catàleg); o el Sant Climent, Papa, signat per Farricols (núm. 1 del catàleg). Vegeu els corresponents apartats monogràfics.

d'escarapelles i fulls subversius antibonapartistes⁴²⁷ - desbaratin la rigidesa d'aquests criteris.

Pensem que tot plegat resta encara massa confús. Dins la historiografia de la nostra imatge gràfica manquen, no només estudis concrets sobre autors, tècniques i evolució dels estils, sinó també anàlisis d'aspectes més globalitzadors, sobretot en relació a la diversitat de les seves funcions, i al seu gran poder d'influència. En aquest sentit, tornem a fer nostres les paraules d'Antonio Bonet Correa, quan argumenta la necessitat d'arribar a copsar l'esperit que convertí el gravat en *«un instrumento de conocimiento del mundo, una imagen contenedora de ideas, esencias y saberes, un medio de fijacion de conceptos y nociones, una ayuda a la memoria, un medio de comunicación, a la vez racional y estético, incluso un arma y medio de propaganda cuyo circuito sobrepasaba los valores humanísticos y artísticos»*⁴²⁸.

3.1.1. La imatge com a complement del text.

Per bé que en parlar del gravat català no podem obviar el seu aspecte il·lustratiu de la lletra impresa, això no vol dir que el seu desenvolupament s'hagi de condicionar a l'aparició de la impremta. En aquest sentit Maria Aurora Casanovas ja deixà constància de l'existència de papers i teixits estampats a Catalunya *«molt anteriors a les primeres impressions de llibres embellits amb portades i pàgines ornades»*⁴²⁹.

---

⁴²⁷ Vegeu els núm. 36-40 del catàleg de Josep Coromina, al corresponent apartat monogràfic.

⁴²⁸ Bonet 1981-1982, 10.

⁴²⁹ Casanovas 1958, 125-126. Així mateix, considerà que l'indagació de l'origen i la tècnica d'aquets anònims artistes, encara allunyats del secret de la impremta, podrien ser motiu d'agradables sorpreses.

No obstant això, al llarg de tot el Set-cents, sobretot en el transcurs de la primera meitat de la centúria, la nostra imatge gràfica mantindrà una estreta relació amb el llibre il·lustrat, tal com podem apreciar en el següent quadre sinòptic de totes les estampes catalogades:

	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55	60	65	70	75	80	85	90	95	100	105	110	115	120	125	130	135	140	145	150	155	160	165	170	175
ANONIMS	=====																																		
Els VIA	=====																																		
Joan MATONS	=====																																		
Pere COSTA	=====																																		
Els SERDANYA	=====																																		
Antoni SABATER	=====																																		
Francesc TRAMULLES COMPANY	≈																																		
Bernardi SABATES [O SABATER]	≈																																		
Francesc GAZAN	=====																																		
LEBOING [N. LESO O LESOINO]	≈																																		
J.N. Geroni SERONI	≈																																		
Fra Francesc DE BARCELONA	=																																		
Fra Albert DOMENECH	=																																		
P. FONT	≈																																		
Francesc SANTA CRUZ LUNELL	≈																																		
Anastasi LLEOPART VILARDELL	=====																																		
Ignasi PONS	≈																																		
Marcos Camilo LOMELIN	=====																																		
Domenec PAUNER, <i>el Vell</i>	=====																																		
Domenec PAUNER ALTES	=====																																		
Domènec Agustí PAUNER	=																																		
Teresa PAUNER [TERESIA]	≈																																		
Miquel SORELLO	=====																																		
Pere COSTA PICO	≈																																		
Ignasi VALLS	=====																																		
Francesc TRAMULLES	≈																																		
Francesc BOIX	=====																																		
Jaume CARRERAS	≈																																		
Fra RAIMON	=																																		
Fra Francesc LLODRA	≈																																		
FARRIOLS	=																																		
Pasqual Pere MOLES	=====																																		
Els SELLENT	=====																																		
Rafael RIERA	≈																																		
Josep BAXERAS [BAIXERAS]	≈																																		
Josep? CIRERA	≈																																		
Josep Anton MARTI	≈																																		
Jaume FERRER	≈																																		
D ^e BERAUD	≈																																		
Fra Josep de TORREDEMBARRA	≈																																		
Fra Tomàs DE SANA ANA	≈																																		
Josep CORDINA	=====																																		
Blaí AMETLLER	=====																																		
Esteve BOIX	=====																																		

Sinopsi de les estampes catalogades
Al llibre il·lustrat (=) + estampa solta (≈)

Així, com molt bé suggereix Antonio Gallego⁴³⁰, s'haurien de completar els estudis sobre gravat analitzant els aspectes de la seva incidència social a través de la informació que ens suministren els reglaments administratius del llibre. En aquest sentit, cal remarcar el missatge comú que compartien llibre i estampa, no només en aquells textos en què la il·lustració era imprescindible per a la comprensió dels continguts, sinó també en tots els altres llibres que únicament disposaven d'una estampa per a la portada o per al frontispici.

D'entre els primers cal fer esment, sobretot, dels llibres d'emblemes, com el de Francisco Garau⁴³¹, *Tercera parte Del Sabio, instruido de la naturaleza*, amb quaranta-tres calcografies anònimes⁴³²; d'heràldica, com el de Joseph de Aviles, *Ciencia Heroica reducida a las leyes heráldicas del Blasón*⁴³³, amb seixanta-dos calcografies d'Antoni Sabater⁴³⁴, o l'*Adarga Catalana*, de Francesc Xavier de Garma⁴³⁵, il·lustrada amb una estampa anònima⁴³⁶, tres d'Ignasi Valls⁴³⁷ i trenta-cinc signades per Anastasi Lleopart⁴³⁸, o, en un aspecte més lúdic, el *Libro y Baraja nuevos e inseparables, para la Academia, y*

---

⁴³⁰ Gallego 1979, 229-230.

⁴³¹ Garau 1700.

⁴³² Vegeu els núms. 6-48 del catàleg d'estampes anònimes.

⁴³³ Aviles 1725.

⁴³⁴ Vegeu al corresponent apartat monogràfic els núms. 8-69 del catàleg.

⁴³⁵ Garma 1753.

⁴³⁶ Vegeu el núm. 96 del catàleg d'estampes anònimes,

⁴³⁷ Vegeu, al corresponent apartat monogràfic, els núms. 90-92 del catàleg.

⁴³⁸ Vegeu a l'apartat monogràfic corresponent els núms. 2-36, del catàleg d'Anastasi Lleopart.

*Juego de Armerias*⁴³⁹, compost per cinquanta-una baralles heràldiques gravades per Francesc Gazan⁴⁴⁰; de cal·ligrafia, com el *Tratado del origen y arte de escribir bien*, de Fra Lluís d'Olot⁴⁴¹, amb vint-i-cinc models calcogràfics signats, un per Francesc Boix⁴⁴², deu per Joann Petroschi⁴⁴³, i dotze només amb les dades de l'autor del tractat⁴⁴⁴; de paleografia, com la *Paleografia que para inteligencia de los manuscritos antiguos de este Principado* escriví Don Joaquin Tos⁴⁴⁵, il·lustrada amb vint-i-una estampes anònimes⁴⁴⁶; algunes narracions històriques, com l'*Epitome historico del portentoso santuario y Real Monasterio de Nuestra Señora de Montserrate*⁴⁴⁷, il·lustrat amb una representació de la Mare de Déu de Montserrat, gravada per Francesc Gazan⁴⁴⁸, i estampacions anònimes d'una vista del santuari i d'una sèrie de vuit retrats de la nissaga dels comtes de Barcelona⁴⁴⁹, o l'*Ungria restaurada*⁴⁵⁰, de Simpliciano

---

⁴³⁹ Libro 1732 ca.

⁴⁴⁰ Vegeu al corresponent apartat monogràfic els nùms. 34-84 del catàleg.

⁴⁴¹ Olot 1766.

⁴⁴² Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 29 del catàleg.

⁴⁴³ Les signatures d'aquestes estampes són les úniques referències que tenim d'aquest gravador, les quals el situen a Roma.

⁴⁴⁴ Vegeu referències a l'apartat 4.3.1. *Els inicis de l'ensenyament programat*.

⁴⁴⁵ Tos s. a.

⁴⁴⁶ Vegeu els nùms. 130-151 del catàleg d'estampes anònimes.

⁴⁴⁷ Epitome 1742.

⁴⁴⁸ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 17 del catàleg.

⁴⁴⁹ Vegeu els nùms. 76-84 dels catàleg de les estampes anònimes.

Bizozeri, amb quaranta-quatre estampes signades per Francesc Via⁴⁵¹ de vistes panoràmiques i retrats de personatges intercalats en el text, o l'*Historia de las operaciones militares executadas por los exercitos de las potencias Beligerantes en Europa durante la Guerra comenzada en el año de 1756*⁴⁵², assistida amb vint-i-nou planols cartogràfics gravats per Ignasi Valls⁴⁵³, o les mateixes «*Memorias Históricas*» i el «*Libro del Consulado*» d'Antoni de Capmany⁴⁵⁴, il·lustrats amb dotze vinyetes i dotze caplletres de Pasqual Pere Moles⁴⁵⁵, una vinyeta de Elai Ametller⁴⁵⁶ i una capçalera del valencià Fernando Selma⁴⁵⁷; les relacions de manifestacions efímeres, ja fossin per motius festius, com en el cas de la coneguda *Máscara Real*⁴⁵⁸ per l'arribada de Carles III a Barcelona l'any 1759, la luxosa edició de la qual s'il·lustrà amb tres capçaleres de text, tres culs-de-llàntia i nou capllettes de Pasqual Pere Moles⁴⁵⁹, juntament amb la portada i les onze representacions de gran format de les desfilades,

---

⁴⁵⁰ Bizozeri 1688

⁴⁵¹ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núms. 11-54 del catàleg.

⁴⁵² *Historia* 1757-1761.

⁴⁵³ Vegeu al corresponent apartat monogràfic els núms. 109-137 del catàleg.

⁴⁵⁴ Capmany 1779-1792 i Capmany 1791, respectivament.

⁴⁵⁵ Vegeu al corresponent apartat monogràfic els núms. 107-137 del catàleg.

⁴⁵⁶ Vegeu a l'apartat monogràfic corresponent el núm 8 del catàleg.

⁴⁵⁷ Subirana (Murcia) 1988, 558.

⁴⁵⁸ *Máscara Real* 1764.

⁴⁵⁹ Vegeu al corresponent apartat monogràfic els núms. 34-48 del catàleg.

obra de J.A. De Fher [o Defert]⁴⁶⁰, o per les cerimònies fúnebres, com en el cas de les *Reales exequias que a su Augusta soberana Dª María Amalia de Saxonia Reina de España consagró el rendido amor, y gratitud de la mui ilustre Ciudad de Barcelona*⁴⁶¹, publicades amb estampacions d'una planta anònima del muntatge arquitectònic del túmul⁴⁶², d'una imatge a gran format del mateix, gravada per Ignasi Valls⁴⁶³ i, de tres magnífics testimonis de l'efímera decoració barroca que en motiu dels funerals transformà per uns dies la catedral de Barcelona, signats per Francesc Boix⁴⁶⁴ -; els llibres tècnics, com el *Tratado de fortificacion ó Arte de construir los Edificios Militares, y Civiles*, de John Muller⁴⁶⁵, amb quaranta-sis plànols obrats per un dels Pauner⁴⁶⁶, el mateix autor dels nou planols⁴⁶⁷ de *Principios de fortificación*, de Pedro de Lucuze⁴⁶⁸; els llibres científics, com les *Llecciones de Mathematica*, del jesuïta Tomàs Cerdà⁴⁶⁹, il·lustrat amb vint-i-

---

⁴⁶⁰ Vegeu referències a l'apartat 4.3.1. *Els inicis de l'ensenyament programat*.

⁴⁶¹ *Reales exequias* [María Amalia de Saxonia] 1761.

⁴⁶² Vegeu el núm. 104 del catàleg d'estampes anònimes.

⁴⁶³ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 139 del catàleg.

⁴⁶⁴ Vegeu al corresponent apartat monogràfic els núms. 31-331 del catàleg.

⁴⁶⁵ Muller 1769.

⁴⁶⁶ Vegeu a l'apartat monogràfic dedicat a *Els Pauner* els núms. 35-80, del catàleg de Domènec Pauner Altés.

⁴⁶⁷ *Ibidem*, núms. 89-98 del catàleg.

⁴⁶⁸ Lucuze 1772.

⁴⁶⁹ Cerdà 1760.

una vinyetes gravades per Francesc Boix⁴⁷⁰. Finalment, tencant aquesta summaria relació d'alguns dels exemples més significatius dels textos amb un major nombre d'il·lustracions, cal fer referència a la participació de Blai Ametller⁴⁷¹ i Esteve Boix⁴⁷² en les luxoses edicions castellanes dels *Retratos de españoles ilustres*⁴⁷³ i la *Colección de estampas grabadas a buril de los cuadros pertenecientes al Rey de España*⁴⁷⁴.

En darrer terme, citarem alguns exemples de llibres amb una il·lustració gràfica, la qual podem trobar simplement embellint una portada amb varietat de lletres i orla d'elements decoratius, com en el cas del llibre de Juan Rancé, *Tratado theorico-practico de materia medica*⁴⁷⁵, gravada per Francesc Boix⁴⁷⁶; o identificant-se amb el contingut de text, com en el cas de l'edició de les *Constitutiones Synodales Diocesis Urgellensis*⁴⁷⁷, signada per un dels Fauner⁴⁷⁸, o amb el comitent, com en el *Memorial de los servicios que desde el año 1689 hasta el de 1697 hizo la ciudad de Vique al Rey Nuestro*

---

⁴⁷⁰ Vegeu al corresponent apartat monogràfic els núms. 7-27 del catàleg.

⁴⁷¹ Vegeu al corresponent apartat monogràfic els núms. 10-14 del catàleg.

⁴⁷² Vegeu al corresponent apartat monogràfic els núms. 25-27 del catàleg.

⁴⁷³ Retratos 1791.

⁴⁷⁴ Colección [1791-1798].

⁴⁷⁵ Rancé 1773.

⁴⁷⁶ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 50 del catàleg.

⁴⁷⁷ Constitutiones 1748.

⁴⁷⁸ Vegeu a l'apartat monogràfic dedicat a *Els Fauner* el núm. 3 del catàleg de Domènec Fauner Altés.

*Senyor*⁴⁷⁹, presidit per un gran escut de la ciutat de Vic, firmat per Salvador Serdanya⁴⁸⁰. En altres edicions serveix de frontispici, com en el cas del *Retrat de Pere Virgili* gravat per Pasqual Pere Moles⁴⁸¹ al llibre de Domingo Vidal, *Tratado de las enfermedades de ojos*⁴⁸²; o encapçala un text, com la vinyeta gravada per Ignasi Valls⁴⁸³ a les actes de la *Real Academia de Buenas Letras de la Ciudad de Barcelona*⁴⁸⁴; o, simplement figura intercalada, com el *Planol i alçat d'un forn de carbó* d'Agustí Sellent⁴⁸⁵, per a la *Memoria sobre el carbon de piedra*, de Josep Comes⁴⁸⁶.

En quan a les estampes soltes al servei d'uns textos, que en ocasions són també calcogràfics, destaquem els Goigs, com els dedicats a les *Virtudes y Milagros del Seraphico y Gran Patriarcha S. Bruno*⁴⁸⁷, amb imatge, lletra i partitura musical gravades per Francesc Gazan⁴⁸⁸; l'encapçalament i/o emmarcament de tesi doctoral, alguns de gran format, com el signat per Marcos Camilo Lomelin⁴⁸⁹ 2; o les pòlisses d'assegurances, com la

---

⁴⁷⁹ Memorial 1698.

⁴⁸⁰ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 2 del catàleg.

⁴⁸¹ Vegeu a l'apartat monogràfic corresponent el núm. 90 del catàleg.

⁴⁸² Vidal 1785.

⁴⁸³ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 99 del catàleg.

⁴⁸⁴ Real Academia de Buenas Letras 1756.

⁴⁸⁵ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 18 del catàleg.

⁴⁸⁶ Comes 1786.

⁴⁸⁷ Gozos [Sant Bru] s. a.

⁴⁸⁸ Vegeu al corresponents apartat monogràfic el núm. 22 del catàleg.

⁴⁸⁹ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 22 del

vinyeta de Pasqual Pere Moles per l'imprès de companyia d'assegurances marítimes dirigida per *Guillermo Timmermans*⁴⁹⁰; els documents religiosos, com l'orla i la lletra del que identifica als fills espirituals de l'orde dels caputxins, signat per Fra Francesc de Barcelona⁴⁹¹; els documents oficials, com el formulari de passaports gravat per Josep Coromina⁴⁹²; les notícies gràfiques, com la que signà Agustí Sellent en referència al neixement a Barcelona de dues nenes siameses unides pel tòrax i amb un sol cor⁴⁹³; els fulls subversius, com l'al.legat antibonapartista gravat per Josep Coromina⁴⁹⁴, etc.

---

catàleg.

⁴⁹⁰ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 77 del catàleg.

⁴⁹¹ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 1 del catàleg.

⁴⁹² Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 65 del catàleg.

⁴⁹³ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 2 del catàleg.

⁴⁹⁴ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 40 del catàleg.

3.2. Diversitat temàtica.

La manera d'enfocar l'estudi de la imatge gràfica és, sens dubte, una de les més variades i complexes de l'historiografia de l'Art. Al llarg de la nostra exposició ens hem apropiat a alguns dels seus aspectes més definidors, com són el dilatat procés de producció, a cavall entre l'ofici mecànic i l'artístic; la multiplicitat de funcions; l'apreciació artística i, alhora, la seva finalitat divulgadora; el consum d'estampes per part d'un ampli sector de la societat i/o d'una selecta minoria d'estetes. Al marge de tots ells, ens centrarem a continuació en la qüestió temàtica. Amb aquesta finalitat, hem agrupat les estampes en disset grans apartats segons els assumptes representats, i els hem relacionat quantitativament amb la totalitat del conjunt. Així mateix, hem considerat il·lustratiu citar a peu de pàgina alguns dels exemples més clarificadors⁴⁹⁵.

Al igual que a la centúria anterior, l'obra catalogada denota una major producció de l'estampa religiosa (38%), tant per a la il·lustració de llibres eclesiàstics⁴⁹⁶, de culte⁴⁹⁷,

---

⁴⁹⁵ Les cifres entre parèntesis després del títol, situen cronològicament l'obra. En el cas de les estampes que il·lustren alguna publicació impresa, citem la referència del llibre en qüestió. En quant als llistats de catàleg, s'han de consultar sempre els corresponents apartats monogràfics.

⁴⁹⁶ Com la representació de la *Immaculada* (1762 a.) que il·lustra la portada de *El monte de Dios elevado sobre los otros montes*, editat en motiu de la celebració dels «solemnes anuals cultors, que la Congregacion Mariana, y Escuela Suarista consagra a la Immaculada Concepcion» (Torrents 1762. Vegeu el núm. 35 del catàleg de Francesc Boix).

⁴⁹⁷ Com les estampes que il·lustren el *Oficio de la Semana Santa, traducido al castellano para uso de todos los fieles* (Lorenzo 1821. Vegeu el núm. 56-59 del catàleg de Josep Coromina).

hagiogràfics⁴⁹⁸, o biogràfics de personatges modèlics⁴⁹⁹, com per a la divulgació d'estampes soltes destinades a la devoció popular⁵⁰⁰.

Més vinculades a la impremta, segueixen en nombre les estampes relacionades amb l'Heràldica (18%), i el Retrat (9%). Les primeres, figuren majoritàriament al servei de textos específics⁵⁰¹, tot i que foren també molt utilitzades com a segell identificatiu de ciutats, institucions civils, comunitats religioses, o de determinats personatges de la noblesa i del clericat. Així, ens trobem amb estampacions d'escuts d'armes en relació al comitent d'una publicació⁵⁰² o

---

⁴⁹⁸ Com les estampes que il.lustren el llibre de Joan Baptista Masdeu sobre la vida de sant Josep Oriol, gravades per diferents artifexs: els italians Aloisio Fabri i Giovanni-Battista Stagnon, el valencià Miquel Gamborino, i els catalans Blai Ametller i Josep Coromina. (Masdeu 1807 i Milagros 1807. Vegeu els núms. 30-33 del catàleg de J. Coromina i el núm. 61-62 del catàleg de B. Ametller).

⁴⁹⁹ Com el *Retrat de la Venerable Mare Clarina* (1745) que il.lustra la *Vida y preciosa muerte de la Venerable sierva de Dios Madrona Clarina, vidua de Juan Riera, terciaria profesada de la orden de N.G.P.S. Agustín, solitaria en la ciudad y segundo Job en los trabajos y paciencia, natural de Barcelona, escrita por el R.P. presentado Fr. Pere Martir Puig; con reflexiones sobre la misma vida, para la direccion de qualquiera, en las obligaciones de su estado [...]*. (Puig 1769. Vegeu el núm. 67 del catàleg d'Ignasi Valls).

⁵⁰⁰ Com la imatge de la «M. SS.MA DE GUADALUPE DE MEXICO», gravada a Barcelona l'any 1777 per Josep Anton Martí, a la qual «El Ill.mo D.r D.n Gavino de Valladares y Mesia Obispo de Barcelona concedió 40 dias de Indulgencia rezando una Salve delante esta S.ta Imagen» (Vegeu el núm. 1 del corresponent catàleg).

⁵⁰¹ Com els de les edicions d'Aviles 1725, Garma 1753 i Libro 1732, citades a l'apartat anterior.

⁵⁰² Com l'*Escut dels mercenaris* (1728 a.) que il.lustra una publicació de l'orde (Gifreu 1728. Vegeu el núm. 3 del catàleg de Marcos Camilo Lomelin), o l'*Escut de la Reial Acadèmia de Ciències Naturals de Barcelona* (1771 a.) que, gravat per Francesc Boix, presideix la portada de l'edició dels seus Estatuts (Estatutos [Real Academia de Ciencias Naturales y Artes] 1771. Vegeu el núm. 48 del corresponent catàleg).

d'una estampa solta⁵⁰³, com a complement del text d'una dedicatòria⁵⁰⁴, encapçalant uns documents oficials⁵⁰⁵ o personals⁵⁰⁶, etc. Respecte al retrat, a més de nobles⁵⁰⁷, religiosos⁵⁰⁸, artistes⁵⁰⁹ i/o intel·lectuals⁵¹⁰ de l'època,

---

⁵⁰³ L'escut d'armes de J. Baptiste Francois, comte de la Michodiere (1772), al peu del seu magnífic retrat gravat per Pasqual Pere Moles (núm. 67 del corresponent catàleg).

⁵⁰⁴ Com l'*Escut d'armes de Fra Tomas Sánchez* (1712), prior general dels frares carmelitans, que il·lustra la dedicatòria del *Sermon Panegyrico del antiguo Triunfante Escudo del Carmen*, de Pere Joan Bartriz (*Bartriz 1712*; Vegeu el núm. 1 del catàleg de Fra Albert Domènech). També l'escut d'armes de Blas de Aranza gravat per Josep Coromina, el qual figura juntament amb la llegenda al peu d'un gravat de Blai Ametller (Vegeu el *Naixement de sant Josep Oriol* (1807 ca.), núm. 61 del catàleg de Blai Ametller. Cf. amb el núm. 31 del catàleg de Josep Coromina).

⁵⁰⁵ Com els tres escuts d'armes -de la ciutat de Barcelona, del rei i del capità general- que formen part de l'orla decorativa del formulari de passaport gravat per Josep Coromina (Vegeu el núm. 65 del corresponent catàleg), o com l'*Escut d'armes de Josep Joaquim Martí* (1808 a.) al peu d'un certificat, en el qual consta com a «*Caballero Comendador de Benasal en la Orden de Montesa, Mariscal de Campo de los Reales Ejércitos, Inspector General de la Infanteria ligera, interino de la línea Española y de los Regimientos Extranjeros, y Consejero nato en el Supremo de la Guerra, &c*» (Martí 1808. Vegeu el núm. 65 del catàleg de Francesc Boix).

⁵⁰⁶ Ex-libris o les targes de visita, com l'*Ex-Libris de Anton Francesc Puig* (núm. 78 del catàleg de Francesc Boix), o la *Targeta de visita de la comtesa de Benabente Peñafiel* (núm. 71 del catàleg de Pasqual Pere Moles).

⁵⁰⁷ Com el *Retrat de Fernando Silva Alvarez de Toledo, XII Duc d'Aiba* (1772), gravat per Pasqual Pere Moles (Vegeu el núm. 66 del corresponent catàleg).

⁵⁰⁸ Com el *Retrat del pare Prieto* (1753), general de l'orde del Mínims (Vegeu el núm. 41 del catàleg de Miquel Sorelló).

⁵⁰⁹ Com el *Retrat de Ventura Rodríguez* (1793), arquitecte i director de la *Real Academia de San Fernando*. (Vegeu el núm. 16 del catàleg de Blai Ametller).

⁵¹⁰ Com el *Retrat de Pedro Rodríguez de Campomanes* (1819), gravat per Esteve Boix (Vegeu el núm. 27 del corresponent catàleg).

abunden a partir de mitjans de segle els dels titulars de la corona espanyola⁵¹¹.

Respecte a l'Arquitectura (7%), la major part de les estampes es correspon a plans de fortificacions que il·lustren publicacions sobre el tema⁵¹², i la resta són vistes arquitectòniques de ponts⁵¹³, d'ermites⁵¹⁴ i d'edificis de ciutats⁵¹⁵, entre d'altres.

Sobre els temes al·legòrics i/o mitològics (6%), els més freqüents són les al·legories a la ciutat de Barcelona, a la Junta de Comerç i als principals generadors de riquesa, la Indústria, l'Agricultura i el Comerç, expressats generalment a través del llenguatge mitològic. Destaquem per la seva riquesa iconogràfica el conjunt de la precitada *Màscara Real*⁵¹⁶ dedicada

---

⁵¹¹ Entre d'altres membres de la reialesa, coneixem estampes de Ferran VI gravades per Domènec Pauner *el Vell* (1726 a., núm. 19 del catàleg) i Ignasi Valls (1756 a., núm. 96 del catàleg); de Carles III, per Ignasi Valls (1759-1764 ?, núm. 106 del catàleg); de Carles IV, per Josep Coromina (1802, núm. 16 del catàleg), Blai Ametller (1797/1800, núm. 38 del catàleg) i Agustí Sellent (1789 d., núm. 22 del catàleg); i de Ferran VII, per Josep Coromina (1802, núm. 19 i 1814 a., núms. 35-39 del catàleg), Blai Ametller (1823, núms. 78-83 i 1827 a., núm. 90 del catàleg) i Esteve Boix (1814, núm. 24 del catàleg).

⁵¹² Com els tractats Muller 1769 i Lucuze 1772, citats a l'apartat anterior.

⁵¹³ Com el *Pont de Martorell* (1768 ca.), gravat per Domènec Pauner Altés (Vegeu el núm. 33 del corresponent catàleg).

⁵¹⁴ Com la sèrie d'ermites de Montserrat de gravador anònim que il·lustren el *Compendio historial, o relación breve, y veridica del portentoso santuario, y camara angelical de Nuestra Señora de Montserrat* (Compendio 1799. Vegeu els núms. 60-75 del catàleg d'estampes anònimes).

⁵¹⁵ Com la *Vista del Palacio del Duque de Berwich y de Liria en Madrid* (1790 ca.), gravada per Esteve Boix (núm. 4 del catàleg).

⁵¹⁶ *Màscara Real* 1764.

a Carles III, magníficament estudiada per Esther Galindo⁵¹⁷, i les representacions de les màquines de focs d'artifici construïdes en motiu de l'entrega del tradicional tribut del rei de Nàpols i Sicília al Papa, gravades per Miquel Sorelló⁵¹⁸. Val a dir que, sobre els elements mitològics al gravat català del segle XVIII, coneixem el projecte d'una futura tesi doctoral.

Dins l'àmbit científic (4%), hem catalogat temes relacionats amb matemàtiques i geometria⁵¹⁹, física⁵²⁰, maquinària⁵²¹, instruments quirúrgics⁵²², astronomia⁵²³, etc. Altres temes a destacar (3% c/u) són, el cal·ligràfic⁵²⁴, vistes

---

⁵¹⁷ Galindo 1989.

⁵¹⁸ Vegeu al corresponent apartat monogràfic els núms. 16 (1738), 19 (1739), 22 (1740 d.), 23 (1741 d.), 24 (1742 d.), 25 (1743 d.), 26 (1744), 28 (1746 d.), 32 (1747 d.), 33 (1748 d.), 34 (1749 d.) i 37 (1750 d.) del catàleg de Miquel Sorelló. Entre parèntesi les dades cronològiques.

⁵¹⁹ Com les estampes que il·lustren les precitades *Llecciones de Mathematica* (Cerdà 1760).

⁵²⁰ Com els plantejaments físics que exemplifiquen el text de Fèlix Amat, *Physica generalis institutiones* (Amat 1779. Vegeu el núm. 104 del catàleg de Domènec Pauner Altés).

⁵²¹ Com la *Màquina per a bregar cànem i lli*, gravada per Josep Coromina i publicada a les *Memorias de Agricultura y Artes* del mes de gener de 1819 (*Memorias 1815-1820*. Vegeu el núm. 54 del corresponent catàleg).

⁵²² Com els que gravà Agustí Sellent per il·lustrar el *Curso Theorico-Practico de Operaciones de Cirugia*, de Diego Velasco i Francisco Villaverde (Velasco-Villaverde 1780. Vegeu els núms. 4-6 del corresponent catàleg).

⁵²³ Com les estampes que gravà Ignasi Valls «*Para el uso de la escuela jesuitica cervariense, a expensas de D.n Antonio Vilalba y de Llorach su alumno*» (Solanell de Foix 1753. Vegeu els núms. 80-82 del corresponent catàleg).

⁵²⁴ Recordem l'exemple abans esmentat del tractat de Fra Lluís d'Olod (Olod 1766).

de ciutats⁵²⁵, cartogràfic⁵²⁶, emblemàtic⁵²⁷ i efímer⁵²⁸, aquest darrer iconogràficament imbricat amb el ja comentat al·legòric i/o mitològic.

Menys representats en relació a l'envolum global de la producció gràfica classificada són, en ordre decreixent, els temes paleogràfic⁵²⁹, de caire històric⁵³⁰, literari⁵³¹,

---

⁵²⁵ Com la «*Vista interior en Prespectiva del Puerto de Barcelona, y Barceloneta sacada del natural*» (1779), gravada per Josep Baixeras (Vegeu el núm. 1 del corresponent catàleg).

⁵²⁶ Una de les temàtiques més constants en les notícies de vendes d'estampes del *Diario de Barcelona* (Vegeu a l'apèndix de cites de documents i de fonts bibliogràfiques les transcripcions del *Diario de Barcelona*). Pel seu interès cartogràfic, cal citar la «*Nueva descripción geographica del Principado de Cataluña*» (1720), gravada per Antoni Sabater, el primer mapa fet per un geògraf català i el primer en què apareix la divisió territorial per corregiments (núm. 5 del catàleg), i el famós *Mapa del Principat de Catalunya* del comte de Darnius (1726), gravat per Marcos Camilo Lomelin (núm. 2 del catàleg).

⁵²⁷ De fet només coneixem les quaranta-tres calcografies anònimes del precitat llibre de Francisco Garau *Tercera parte Del Sabio, instruido de la naturaleza* (Garau 1700. Vegeu els núms. 6-48 del catàleg d'estampes anònimes).

⁵²⁸ D'un total de trenta-vuit estampes, vint-i-una són de commemoracions festives, com la referent a la *Decoració efímera de la façana de la casa de Joan Pau Canals* (1783 d.), en motiu de la celebració de la Pau amb Anglaterra i el naixement dels prínceps bessons (núm. 13 del catàleg d'Agustí Sellent), i disset de solemnes exèquies, com la del *Túmulo de Carles II a la catedral de Barcelona* (1700), publicada en la relació panegírica del jesuïta Josep Rocaberti (Rocaberti 1701. Vegeu el núm. 20 del catàleg de Francesc Gazan).

⁵²⁹ Del qual només coneixem les esmentades vint-i-una estampes anònimes que il·lustren la *Paleografía que para inteligencia de los manuscritos antiguos de este Principado* (Tos s.a. Vegeu els núms. 130-151 del catàleg d'estampes anònimes).

⁵³⁰ Destaquen les vinyetes i caplletres de les precitades *Memorias Históricas* i *Libro del Consulado*, d'Antoni de Campmany (Campmany 1779-1792 i Campmany 1791, respectivament. Vegeu els núms. 107-137 del catàleg de Pasqual Pere Moles i el núm. 8 del catàleg de Blai Ametller).

ornamental⁵³², de gènere⁵³³ i, en darrer terme, els relacionats amb el món de l'ensenyament⁵³⁴.

---

⁵³¹ Com les estampes de Pasqual Pere Moles que il·lustren una de les edicions del popular *Quijot* de Miguel de Cervantes (Cervantes 1780. Vegeu els nùms. 78-79 del corresponent catàleg).

⁵³² Com l'orla decorativa de les Accions del *Banco Nacional de Sant Carlos*, gravada per Pasqual Pere Moles (Vegeu el núm. 140 del corresponent catàleg).

⁵³³ Com «*La pesca del crocodilo*» (1774) de Pasqual Pere Moles (Vegeu el núm. 68 del corresponent catàleg).

⁵³⁴ Com la curiosa estampa de Domènec Pauner Altés que representa en vuit vinyetes les diferents matèries impartides pels jesuïtes al Col·legi de Cordelles (Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 6 del catàleg).

3.2.1. L'estampa religiosa o la imatge d'una cultura.

L'aspecte religiós, un dels grans puntals de l'Antic Règim, continuà omnipresent en l'ambient de la societat catalana del segle XVIII, fins a les tímides reaccions provocades per les noves idees il·lustrades. Com diu Antonio Bonet Correa, «*las múltiples manifestaciones del culto, la solemnidad de las ceremonias litúrgicas, su eco social y su repercusión en la esfera de lo individual constituían la médula esencial de la existencia*»⁵³⁵.

La funció principal de les estampes religioses dins aquest món plenament identificat amb la sacralització de la vida quotidiana, es centrà en la difusió de la devoció popular. Així, gràcies a les imatges gràfiques, tothom podia disposar a la seva llar de la reproducció d'una estàtua o d'una pintura de Crist, de la Mare de Déu, o dels sants, i recordar, d'aquesta manera, aquella figura venerada en el temple. Però les estampes no només impulsaven emocions piadoses als cors senzills, sinó que amb elles s'intentava lluitar contra les contrarietats de la vida i guanyar la salvació eterna a través de les indulgències concedides per les autoritats eclesiàstiques. Per altra banda, la contrareforma les utilitzà com a element divulgador i propagandístic, és a dir, com a vehicle conductor per a fer arribar el seu missatge fins a les classes socials amb menys poder adquisitiu.

Sembla ser que la difusió i popularitat de les estampacions religioses a l'època fou considerable, i els punts de venda diversos: convents, confraries, llibreries, estampers ambulants... En realitat, però, ben poca cosa sabem de la producció i consum d'aquest gènere gràfic. El *corpus* iconogràfic dels exemplars catalogats per nosaltres ens pot orientar vers a unes determinades preferències en base a les

---

⁵³⁵ Bonet 1990, XVII.

estampes conservades. No obstant això, considerem necessària una investigació més àmplia de la qüestió.

Si tenim en compte que una gran part del mercat, sobretot durant la primera meitat del segle, l'ocupaven les estampes importades de l'estranger, hem de suposar que la majoria dels gravats sacres provenien de tallers europeus. Així, les proves dels artífexs catalans que nosaltres hem classificat responen, únicament, a la producció relacionada amb la iconografia de les advocacions locals.

En aquest punt enllacem amb la conveniència, ja exposada en l'apartat anterior, d'indagar a través dels inventaris personals de l'època els continguts de les biblioteques i les descripcions de les estampes resenyades. Els més precisos podrien informar-nos d'aspectes relacionats amb procedències i/o autors, els altres ens confirmarien, si més no, les iconografies més divulgades.

Un altre aspecte interessant, seria intentar esbrinar el motiu del major consum de determinades estampes d'advocació local, analitzar les incidències cronològiques i relacionar-ho amb les notícies referents al culte *in situ* de les imatges originals. Així mateix, caldria una acurada classificació i un anàlisi exhaustiu dels missatges continguts a totes les llegendes, així com una valoració del textos il·lustrats amb estampes de tema religiós.

Com podem apreciar, són molts els punts a tenir en compte per a poder captar a través de l'estampa les vivències d'un determinat període històric, d'una determinada cultura. Valgui com a punt de partida la informació que ens proporcionen les següents sinopsis iconogràfiques del gravat calcogràfic català del període que ens ocupa.

Corpus iconogràfic.

Temàtica religiosa.

Desglossament I.

50   100   150   200   250   300

Escènes bíbliques	██████████
Santíssima Trinitat	■
Jesucrist	██████████
Mare de Déu	██████████
Sants i beats	██
Religiosos	██████████
Papes	■
Diversos	██████████

Desglossament II.

5   10   15   20   25   30   40   45   50

Escènes bíbliques:	
Antic Testament	██
Nou Testament	██
Santíssima Trinitat	██████████
Jesucrist:	
Nen Jesús	██████████
Crist	██████████
Crist de l'Afflicció	■
Crist de l'Agonia	■
Crist de Balaguer	■
Crist de Candàs	■
Crist de l'Hort	■
Crist de la Fe	■
<i>Ecce Homo</i>	██████████
El Bon Pastor	██████████
El dolç son de Jesús	■
Sagrat Cor de Jesús	██████████

Mare de Déu:

Anunciació	███
Assumpció	█
Visitació	█
Divina Pastora	██
Immaculada	██
<i>Mater Amabilis</i>	████
<i>Mater Cristi</i>	█
<i>Mater Salvatoris</i>	█
<i>Rosa Mystica</i>	█
Mare de Déu i el Nen	██████████████████
de Caldes	█
de Copacabana	█
de Guadalupe	███
de Montesa	█
de Montserrat	██
de Núria	█
de Queralt	█
de Valldonzella	█
de Valverde	█
de l'Afflicció	█
de l'Ajuda	█
de l'Anunciació	█
de l'Estrella	█
de l'Incendi	█
de la Balma	█
de la Candela	████
de la Cinta	█
de la Divina Provid.	█
de la Gleva	█
de la Llum	█
de la Mercè	██████████████████████████████████████
de la Misericòrdia	████
de la Nau	█
de la Salut	█
de la Trapa	█
del Carme	██████
del Claustre	█
del Patrocini	█
del Pilar	██████████
del Remei	██████
del Roser	██████████████████████████████████
del Tura	█
<i>del Valle de Toledo</i>	█
dels Desemparats	█
dels Dolors	██████████
dels Pecadors	█
de les Angoixes	█
de les Escoles Pies	█
de les Feixes	█
de les Set Alegries	█

Sants i beats:

Andreu Avelino	███
Agustí	██████████
Albert	█
Ambrós	██████
Antoni, arquebisbe de Flor	█
Antoni de Padua	██████████
Baldiri	█
Bàrbara	████
Benet	██████
Benet de Palermo	█
<i>Bernardo Abad de Claraval</i>	█
Bernat Calvó	████
Bernat de Corleone	█
Bonaventura	██████
Bru	██████████
Calamanda	████
Camil de Lelis	████
Carles, príncep de Viana	█
Casilda	█
Catalina de Ricci	█
Catalina de Sena	████
Climent	█
Cristòfol	█
Daniel	█
Domènec	██████████
<i>Domingo de la Calzada</i>	█
Elies	█
Estanislau de Kostka	█
Eulalia	██████████
Felip Benizzi	█
Felip Neri	██████
Feliu	██████
Fèlix de Valois	█
Fidel de ~~Samaranga~~ <i>Samaranga Liguarinos</i>	█
Francesc d'Assis	██████████
Francesc de Borja	█
Francesc de Padua	██████████
Francesc de Sales	█
Francesc Xavier	██████
Gaietà	██████
Gaspar de Bono	█
G.de Bono/Nicolàs Longobardis	█
Gertrudis	████
Gregori	██████████
Hermenter/Celdoni	█
Ignasi de Loiola	██████████
Jacint	█
Jaume	████
Jeroni	████
Joan Angel de Forres?	█
Joan Baptista	██████████
Joan d'Organy ✓	█

Joan de Déu	■
Joan de Mata/Fèlix de Valois	■
Joan Evangelista	■
Joan Francesc ?	■
Joan Marimonio .	■
Joan Nepomuceno	■
Joan de Palafox ?	■
Joan de Ribera	■
Joana d'Aza	■
Joaquim/Anna/Verge Nena	■
Josep	■
Josep Oriol	■
Just	■
Librada	■
LLicer	■
LLúcia	■
LLucià/Marcià	■
Lluís, rei de França	■
LLuís Gonzaga	■
Madrona	■
Magí	■
Maria de Cervelló	■
Maria de l'Encarnació	■
Maria Magdalena	■
Martí de Porres ✓	■
Maurici/Agnés/Fructuós	■
Miquel Arcàngel	■
Miquel dels Sants	■
Narcís	■
Nicolàs Factor	■
Oleguer	■
Pau	■
Pau Arezio ✓	■
Pelegri	■
Pere Claver	■
Pere Foreri	■
Pere Martir Sanz i Jordà	■
Pere Nolasc	■
Proget	■
Ramon Nonat	■
Rita	■
Rita de Cassia	■
Roc	■
Rosa de Lima	■
Rosalina	■
Salvador d'Horta	■
Sebastià	■
Sebastià d'Aparicio	■
Serafi d'Ascoli, caputxi	■
Sever	■
Simó Stock	■
Tecla	■
Teresa de Jesús	■
Tomàs d'Aquino	■

Tomàs de Villanueva	■
Vicens Paul	■■■■■
Vicens Ferrer	■
Victòria	■
Diversos sants jesuïtes	■
Sants doctors de l'Església	■■■■■

Religiosos:

Alberta de Sant Domènec	■
Angela Margarita Serafina	■
Bonaventura Gran	■
Clarina	■
Fèlix de Barcelona	■
Francesc de Jeroni	■
Francesc Gil de Fererich	■
Francesc Priu	■
Francesc Suarez	■
Gabriel Macià	■
Hermenegild de Barcelona	■
Jean-Antoine Nollet	■
Joan Arafol	■
Joan d'Avila	■
Joan Bpta. de la Concepció	■
Joan Duns Escot	■■■■■
Joan Prieto	■
Josep Gasch	■
Josep Mari	■
Maria Victòria Angelini	■
Maria Jesús Moniali	■
Melchor Cano	■
Raimon Marimon de Corbera	■
Tomàs de Vidal	■
Tomàs Ripoll	■
Valentino	■

Papes

Alexandre VII	■
Benet XIII	■
Gregori XVI	■
Pius VI	■■■■■
Pius VII	■■■■■
Pius VIII	■

Diversos:

Composicions al·legòriques	■■■■■
Aspectes teològics	■■■■■■■■■■
Simbols religiosos	■■■■■■■■
Cèdules conventuals	■■■■■■
Altar del Sant Dubte	■
L'angel de la Guarda	■
Scala Dei	■
Temple del Sant Sepulcre	■■■■■

3.3. Els corrents estilístics.

La tradició barroca del divuit català s'internacionalitzà esporàdicament amb la cort de l'arxiduc Carles gràcies a la presència d'artistes àulics d'origen italià o germànic (1700-1714). La posterior dominació borbònica comportà una certa influència del rococó francès, juntament amb la introducció del gust classicista i dels conceptes uniformadors acadèmics que culminarien, després de la creació de la *Real Academia de San Fernando* a Madrid, amb la fundació de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona. Finalment, amb la Reforma Il·lustrada s'anirán assimilant de manera paulatina les idees neoclàssiques.

Un dels valors a tenir en compte del gravat, és el de la seva funció innovadora en quant a la introducció i divulgació de nous corrents estilístics, sobretot en relació als elements ornamentals i/o arquitectònics. En aquest sentit cal recordar els testimonis gràfics de les manifestacions efímeres, en les quals els artistes, gràcies a la llibertat que comportava el poc cost econòmic dels materials, havien tingut ocasió de manifestar públicament el seu esperit més innovador i creatiu.

No sempre, però, el treball d'aquests artífexs va poder ser plasmat en una làmina de coure, tot i l'interès dels promotors en il·lustrar les memòries o relacions panegíriques de les cerimònies. L'escàs nombre de gravadors, així com el temps que es trigava per deixar enllestida una làmina, motivà que en moltes ocasions s'editessin els textos sense estampes³³⁶.

---

³³⁶ Serveixi d'exemple la nota a peu de pàgina que figura en un dels fulletons editats sobre la Màscara Reial celebrada a Barcelona l'any 1783, en motiu del neixement dels fills bessons de Carles III i la *Fau d'Europa*. Diu textualment: «*La idea y construcción de los Carros de esta Máscara es de invención de D. Salvador Gurri, Académico de Mérito de la Real Academia de S. Fernando, y Teniente Director por la Escultura de la Escuela Gratuita de Diseño de esta Ciudad, que junto con D. Pedro Pablo Montaña han formado los diseños de las láminas que va abriendo D. Pedro Pasqual Moles, de las Reales Academias de S. Fernando, y de la de S. Carlos de Valencia, y Director de la insinuada Escuela de Diseño*» (*Acción de Gracias 1783*, 52, nota (a)). Només

3.3.1. L'estampa com a model.

Un dels aspectes més suggerents de la història del gravat és, sens dubte, la seva relació amb la resta de les arts.

De la funció de l'estampa com a model a seguir en les etapes de tota formació artística en són un testimoni clau les conegudes cartilles de dibuix, amb les quals l'alumne s'exercitava copiant composicions, postures i elements diversos del cos humà, com l'*Estudi d'orelles*⁵³⁷ gravat per Isidoro Bosarte i Pasqual Pere Moles que reproduïx part d'un dels tres coneguts estudis de les inacabades *Tabulae* de Jusepe de Ribera. Així mateix, per la seva qualitat difusora, l'estampa es convertí en vehicle conductor de nous estils i en model, sobretot, de composicions pictòriques. Val a dir que pintura i gravat s'influenciaren de tal manera, que arribaren a complementarse. Es a dir, per una banda l'estampa serví de model als pintors i, per l'altre, les tècniques del gravat s'utilitzaren per a reproduir i difondre les obres pictòriques.

A fi de centrar-nos en l'àmbit del nostre treball, citarem exemples de tres gravadors catalans relacionats amb l'utilització de l'estampa com a model per a exercitar el dibuix, inspirar-se en la composició, o, simplement, realitzar-ne una còpia de cara a una nova versió en gravat o en pintura. El primer fa referència a Miquel Sorelló, de qui es conserva una prova de la làmina de *Sant Miquel veng Satanàs*⁵³⁸ preparada amb la característica quadrícula que la disposa a ser copiada; el segon, a la còpia que Francesc Boix realitzà d'una coneguda estampa del mateix Sorelló, *Sant*

---

coneixem l'estampació d'una d'aquestes làmines, i qui sap si fou aquesta l'única que en realitat es va gravar.

⁵³⁷ Vegeu a l'apartat monogràfic dedicat a Pasqual Pere Moles, el núm. 92 del catàleg d'estampes.

⁵³⁸ Núm. 15 del catàleg de Miquel Sorelló.

Ignasi de Loiola, sense citar-ne cap referència en les signatures³³⁹; i el tercer, a una notícia³⁴⁰ sobre l'antiga casa del baró de Puig, a Sant Boi del Llobregat, on es conservava un quadre de grans dimensions que representava la «La pesca del crocodilo» de François Boucher, basada segurament amb el conegut gravat de Pasqual Pere Moles³⁴¹.

Respecte a l'utilització de l'estampa en la formació dels gravadors, val a dir que fou imprescindible pels autodidactes fins a la primera meitat del Set-cents, i bàsica pels alumnes de les Escoles de Dibuix, tal com ho demostrarà el fet que a finals de segle encara s'en fes reconeixement públic del seu us:

«Con el mismo fin de fomentar por todos los medios el progreso de las Artes, destinó la Real Junta en veinte y siete de Abril de mil setecientos noventa y siete la cantidad de setecientas libras catalanas para acopiar un buen número de estampas del mejor gusto, que servirán no solamente de adorno de la Escuela, sino tambien de modelos á los cursantes del dibujo, á fin de que ninguno de ellos, aun el mas faltado de medios, dexa de tener este tan util y necesario para el mas breve y acertado adelantamiento»³⁴².

L'adquisició d'estampes amb finalitats didàctiques i com a incentiu per a l'obtenció de premis, fou una constant en la política docent del primer director de l'Escola, Pasqual Pere Moles³⁴³, i del seu successor, Pere Pau Montaña³⁴⁴. Al marge de

---

³³⁹ Vegeu els núm 14 de catàleg de Miquel Sorelló i el núm. 69 del catàleg de Francesc Boix.

³⁴⁰ Ens ho comunicà en una conversa informal el malaurat historiador Joan Ainaud de Lasarte.

³⁴¹ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 68 del catàleg.

³⁴² *Continuación* 1797, V-VI.

³⁴³ Partides d'estampes que «de orden de esta Junta se han hecho venir de París para los premios extraordinarios» (LAJC: llibre núm. 10, 186. Vegeu també llibre núm. 10, 317-318; llibre núm. 11, 345, 482-483; i llibre núm. 14, 30-31. Partides d'estampes italianes (LAJC: llibre núm. 10, 317-318; llibre núm. 11, 372.

les referències documentals sobre el tema, ho confirma una inscripció de l'època manuscrita al peu d'un exemplar del *Retrat de Pomponi I de Belière*⁵⁴⁵ que gravà l'any 1794 Esteve Boix: «La ganó por premio Ramon Panyó en la Escuela de Diseño en Barcelona año 1800»⁵⁴⁶. Amb el temps, qui sap si per manca de recursos econòmics, o simplement per desídia⁵⁴⁷, es va anar perdent l'hàbit d'encarregar la compra periòdica d'estampes, de la qual cosa s'en fa ressò el següent acord de la Junta de Comerç del 13 de març de 1806:

*«Habiéndose hecho presente por la comision de dibujo lo escaso que está en buenas láminas ó Estampas la Escuela, y el perjuicio que de ello la resulta en menos vitalidad de los Alumnos como de decoro en ella. Ha acordado que por la Comision se disponga con este destino la adquisicion de Estampas que en su ilustracion y discrecion estime»*⁵⁴⁸.

3.3.2. Del barroc a l'academicisme.

El gravat català de la primera meitat del Set-cents continuà estilística i conceptualment dins la tradició barroca que caracteritzà la centúria anterior. Integrat en el conjunt de les manifestacions culturals dictades pel poder establert, s'utilitzà la seva qualitat difusora per a educar i conduir la massa social dins el conceptualisme ideològic de la monarquia

---

⁵⁴⁴ LAJC: llibre núm. 15, 86, i 97.

⁵⁴⁵ Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 3 del catàleg.

⁵⁴⁶ BC: XI.3B R. 676.

⁵⁴⁷ Així ho fa pensar un informe dels comissionats de l'Escola de 17 de novembre de 1799, segons el qual «no tiene la Escuela Estampas que distribuir á los agraciados en oposiciones, y que preferian estos por razon de los tiempos que se les diese su equivalente en dinero» (LAJC: llibre núm. 16, 244).

⁵⁴⁸ LAJC: llibre núm. 23, 37.

absoluta i les idees de la contrareforma.

Així, les estampes de l'època es limiten a plasmar, de manera reiterada, idees i conceptes a través d'imatges afectistes i/o emotives, amb l'objectiu de crear les condicions favorables a l'adhesió i/o la devoció del seu consumidor.

La tan comentada manca de gravadors i dependència del gravat estranger en el transcurs de la primera meitat del divuit català, és palesa en la producció gràfica de l'època de l'Arxiduc. Així, les obres importants, com veurem més endavant, aniran a càrrec de gravadors centroeuropeus, tant respecte a les edicions catalanes, com a les forànies relacionades amb temàtica catalana⁵⁴⁹, les quals serviran, en certa manera, de model pels calcògrafs locals⁵⁵⁰.

Després de l'ocupació borbònica, els gravats francesos s'aniran introduïnt poc a poc dins l'àmbit català fins a convertir-se en el màxim exemple a seguir. Prova del que diem és l'interès de Pasqual Pere Moles per anar a perfeccionarse a París, cosa que aconseguí després de participar, juntament amb el francès Defehrt, en l'edició de la coneguda *Máscara Real* dedicada a Carles III⁵⁵¹. Tot el conjunt, gravat segons els originals de Francesc Tramulles, denota una clara influència del rococó francès, especialment les delicioses caplletres i culs-de-llàntia encarregades a Moles⁵⁵². Tot i que al llarg de la seva estada a la capital francesa continuà interessant-se

---

⁵⁴⁹ Vegeu l'apartat 4.6 *Catalunya i els gravadors forànies*.

⁵⁵⁰ Serveixi d'exemple pel nostre discurs l'*Al·legoria de les lleis heràldiques catalanes*, gravada per Antoni Sabater (núm. 2 del catàleg) pel fontispici dels dos volums de la coneguda *Adarga Catalana* de Francesc Xavier de Garma (Garma 1753).

⁵⁵¹ *Máscara Real* 1764.

⁵⁵² Vegeu els núms. 35, 37-38 i 40-48 del catàleg de Pasqual Pere Moles.

pel rococó, com ho demostren les estampes gravades a París⁵⁵³, evolucionà vers el gust acadèmic. Així ho confirma ell mateix a l'informe que redactà per disposició de la Junta l'any 1778, en motiu del litigi establert entre els escultors i els fusters. Després d'una enèrgica crítica a la talla barroca, acaba el seu discurs amb els termes següents:

«Al principio los adornos llenos de gusto e inteligencia, degeneraron en extravagancias, hojarasca y caprichos chinescos, desconocidos de la naturaleza, maestra de la verdadera escultura; después, conforme se fue perdiendo la gentileza, la propiedad, la buena proporción, fueron entrando en su lugar las monstruosidades que hoy hacen tan poco honor a la nación aun dentro de sus templos augustos»⁵⁵⁴.

3.3.3. Academicisme versus neoclassicisme.

Donat que el mètode d'ensenyament acadèmic aplicat per l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona imposava uns cursos de formació comuns per a tots els alumnes, val la pena definir quins eren els models sobre els quals es treballava i alhora, tal com ja vam anunciar en comentar el bagatge cultural dels artífexs, valorar l'evolució del gust cap al retrobament del món clàssic.

Gràcies a una intencionada política d'adquisicions amb finalitats docents, al llarg del segle els responsables de l'Escola van anar reunint divers material artístic⁵⁵⁵. Així ho

---

⁵⁵³ Un bon exemple és tantes vegades esmentada estampa «La pesca del crocodilo», segons pintura de François Boucher (Vegeu al corresponent apartat monogràfic el núm. 69 del catàleg).

⁵⁵⁴ Segons transcriu Marés 1964, 44.

⁵⁵⁵ Nucli de l'actual col·lecció d'obres d'art de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi, l'inventari i catalogació definitiva de la qual encara resta pendent. Val a dir, però, que darrerament dos acadèmics s'han interessat en la classificació de les escultures, (Vegeu Moreno 1983), i de les pintures (en curs d'elaboració per Francesc Fontbona).

testimonien les paraules de Pere Pau Montaña, en la cerimònia de la distribució dels premis generals i anuals celebrada el 15 de novembre de 1797:

«Persuadida intimamente la Junta de que los progresos de las Artes, y recta instrucción de los Alumnos pende en gran parte de tener á la vista los mas exquisitos exemplares, ha formado y continua en enriquecer una galeria adornada con las mejores estatuas de los Griegos, decorando juntamente sus paredes con una buena coleccion de quadros originales, y de copias de mérito sacadas de las obras de los mas famosos Autores»⁵⁵⁶.

Certament, quan l'Escola obrí les portes el 23 de gener de 1775, contava només amb *«tres caxones de dibujos y estampas que ha traído de Paris [Pasqual Pere Moles] de orden de la Junta»* i *«una partida de Modelos de Yeso venidos de Italia de un gusto exquisito»⁵⁵⁷*. Poc a poc, anà ampliant la col·lecció amb noves adquisicions, donacions particulars, exemplars sol·licitats a la *Real Academia de San Fernando*, i obres de mestres i alumnes del mateix centre⁵⁵⁸.

Pel seu significat en relació al gust acadèmic, destaquem d'adquisició, en diverses partides, de dibuixos originals d'Antonio Rafael Mengs. La primera data de l'any 1779, quan en motiu de la mort del pintor la Junta demanà assessorament a l'ambaixador José Nicolás de Azara per a invertir en els esmentats dibuixos de 150 a 200 doblons en or⁵⁵⁹. Posteriorment, l'any 1781 el bisbe d'Eivissa, Eustaquio de Azara, féu donació de cinc dibuixos més⁵⁶⁰. En diverses ocasions José Nicolás de Azara va tornar a trametre des d'Itàlia dibuixos de Mengs.

---

⁵⁵⁶ *Continuacion* 1797, V.

⁵⁵⁷ LAJC: llibre núm. 5, 141. Transcrit a Subirana 1990, 373.

⁵⁵⁸ Sobre el tema, vegeu Subirana 1990, 255-260.

⁵⁵⁹ En acabar les gestions de compra, Azara presentà rebut per un total de 651 lliures, 11 sous i 4 diners, import que cobrà entre els anys 1780 i 1781. (Vegeu LAJC: llibre núm. 7, 344, 369 i 397; llibre núm. 8, 143 i 285).

⁵⁶⁰ LAJC: llibre núm. 392.

Així, l'any 1783 en va enviar vuit «de los originales que se hallan en el Vaticano»⁵⁶¹, l'any següent sis més⁵⁶² i, l'any 1786, una darrera remesa de vint-i-quatre⁵⁶³.

Altres adquisicions d'origen italià foren, l'any 1782, els «catorze de Estatuas de Yezo que por cuenta de la misma Rl. Junta y para el servicio de la Escuela de Dibujo le ha remitido desde Genova Dn. Juan Mora y Gispert, à quien se los havia dirigido Dn. Joseph Camaron»⁵⁶⁴, aleshores pensionat per la Junta a Roma; les «estatuas de Florencia»⁵⁶⁵ i les «estatuas venidas de Roma»⁵⁶⁶, gestionades també per Josep Camaron i José Nicolás de Azara, els anys 1782 i 1783, respectivament. Tot i la seva formació francesa, Pasqual Pere Moles acabà decantant-se cap els models italians, més en voga en el moment, com ho demostra el seu escrit a la Junta

«de veinte de Julio ultimo [1786], en que expresa que para el aumento y variedad de buenos originales muy necesarios en esta Escuela de Dibujo de su cargo seria conveniente que la Junta se interese con la Rl. Academia de Sn. Fernando à efecto de que le facilite una porcion de diseños de principios, Cabezas, y figuras echos por aquellos Maestros, à de los que han enviado de Roma sus Pencionados; y paraque el Estudio sea mas completo de lo que se llama Escuela Italiana podria la Junta autorizarle à él paraque à poca costa haga comprar en Roma sus figuras de Academia, seis copiadas por las Antiguas, seis Cabezas, y doze de principios de los de mejor estilo, que podrán costar unos cien escudos Romanos»⁵⁶⁷.

Així, van continuar arribant models d'Itàlia. L'any 1787 es van rebre de Roma els «veinte y dos Moldes q[ue] se han

---

⁵⁶¹ Juntament amb altres cinquanta-tres dels més insignes pintors italians (LAJC: llibre núm. 9, 319).

⁵⁶² LAJC: llibre núm. 10, 82.

⁵⁶³ LAJC: llibre núm. 11, 46.

⁵⁶⁴ LAJC: llibre núm. 9, 52.

⁵⁶⁵ LAJC: llibre núm. 9, 76.

⁵⁶⁶ LAJC: llibre núm. 9, 286.

⁵⁶⁷ LAJC: llibre núm. 11, 149.

echo de las antigüedades q[ue] se hallan en esta Ciudad mas apreciables p[or] la memoria del estado en q[ue] están en el día, y estudio de los Dicipulos de la Escuela de Dibujo»⁵⁶⁸ que havien estat encarregades pel mateix Moles; o gestionant l'adquisició d'obres d'autors italians com, l'any 1788, les «dos excelentes pinturas de asuntos del Testamento echos en Italia», sobre els quals Moles considerà «muy conveniente no malograr esta ocasion para tenerlos en la Escuela de Dibujo de su cargo para utilidad de sus Dicipulos»⁵⁶⁹, i, el 1789, els «dos excelentes Quadros originales que representan un Apolo del celebre Guercino, y una Madalena de medio Cuerpo de Lanfranch»⁵⁷⁰ que recomenà comprar en enterar-se que estaven de transit per la ciutat.

Val a dir que les notícies sobre obtenció de pintures abunden⁵⁷¹, tot i que poques vegades es donen detalls o indicis que permetin identificar-les, com en el cas de la compra a Pere Pau Montaña d'un quadre «del famoso Antonio Viladomat el mejor pintor q[ue] ha producido Cataluña, y que havia en España en su tiempo» que representa «Jesu-Christo con la Cruz á cuestas, Sn. Ignacio, y dos compañeros»⁵⁷². Altres models adquirits sota la direcció de Pasqual Pere Moles i en certa manera identificables són els dibuixos encarragats, l'any 1789, a «Dn. Benito Espinós Director del Estudio de Flores en la Rl. Academia de Sn. Carlos [...] para la enseñanza, y executables en las fabricas de Indianas, para q[ue] se perfeccionasen en este estudio los Dicipulos de la Escuela de

---

⁵⁶⁸ LAJC: llibre núm. 11, 229^{1*}.

⁵⁶⁹ LAJC: llibre núm. 11, 540. Vegeu també LAJC: llibre núm. 11, 466 i 552).

⁵⁷⁰ LAJC: llibre núm. 12, 47.

⁵⁷¹ Vegeu Subirana 1990, 259, nota 209.

⁵⁷² LAJC: llibre núm. 12, 468-469.

las Nobles Artes de su cargo»⁵⁷³ i les «dos Estatuas de Yeso de Madrid Mercurio, y Harpocrates [sic]»⁵⁷⁴.

Per acabar aquest sumari recull de notícies sobre adquisicions d'obres d'art per a l'Escola, transcrivim per la seva inusual descripció la compra, l'any 1806, de set quadres

«que detalla el papel del Director de la Escuela Dn. Jayme Folch: á saber 1º Una Venus herida de una espina en el pie, con Adonis en acto de sacarla. Su largo es de nueve palmas y el ancho de seis. 2º Un Ferro y un Javali del largo de ocho palmas y seis de ancho. 3º Una mujer dando la teta á un Niño. Es del largo de seis palmas, con el ancho de quarto y medio. 4º Una mujer como dormida. Largo quatro y medio palmas, y tres y medio de ancho. 5º Una mujer con un Niño en los brazos mirando á otra que tañe una vihuela. Su ancho de dos palmas y un quarto largo de tres y medio. 6º Unas Ninfas con Narciso. Es de quatro palmas largo, y de tres de ancho. 7º Una comitiva á caballo. El largo es de siete palmas y el ancho de quatro»⁵⁷⁵.

De l'interés que suscitaren entre els alumnes de l'època totes aquestes obres se'n fa ressò el recurs presentat, l'any 1788, per «Pedro Pablo Montaña, y Dn. Tomas Solanes, pidiendo se sirva la Junta dar las ordenes corresp.tes á Dn. Pasqual Pedro Moles paraque con su cuenta y razon les preste los originales existentes en d.ha Escuela, q.e necesitan para continuar sus estudios en sus Casas, como segun dicen se practica en las Rle. Academias»⁵⁷⁶.

---

⁵⁷³ LAJC: llibre núm. 12, 342. Vegeu també LAJC: llibre núm. 12, 43.

⁵⁷⁴ LAJC: llibre núm. 13, 435.

⁵⁷⁵ LAJC: llibre núm. 23, 28.

⁵⁷⁶ LAJC: llibre núm. 11, 527-528 i 533.

4. DE L'ÈPOCA DEL BARROC A LA IL·LUSTRACIÓ. ELS PROTAGONISTES.

«En nuestro siglo los grabados han llegado a un alto grado de perfección y los buenos grabadores nos han dado tan gran número de ellos sobre toda clase de materias, que se puede decir con certeza que se han convertido en los depositarios de todo lo más bello y más curioso del mundo».

Roger de Piles.⁵⁷⁷

Tant de bo poguéssim fer nostres les paraules amb què l'acreditat teòric francès Roger de Piles glosava els gravadors contemporanis en el seu tractat *L'Idée du peintre parfait*, publicat a París l'any 1699. En absolut es correspon, però, aquest panorama amb el de l'àmbit català.

L'estudi dels orígens del nostre gravat és una de les moltes tasques pendents de la nostra historiografia. Hi ha notícies de l'existència de papers i teixits estampats molt abans de la introducció de la impremta a Catalunya, i sembla ser que la tradició del gravat en metall és una de les més arcaïques, si tenim en compte l'habilitat i coneixement de l'ofici que demostra fra Francesc Domènec en la coneguda estampa de la *Mare de Déu del Roser*⁵⁷⁸, realitzada el 1488 per a la Confraria del Rosari del Convent de Santa Caterina de Barcelona. No obstant això, la gènesi i evolució del gravat català, i la seva relació amb la introducció de la impremta a casa nostra resten encara molt foscos.

El cert és que junt amb l'aparició dels fulls impressos,

---

⁵⁷⁷ Roger de Piles. *L'Idée du peintre parfait, pour servir de règle aux jugements que l'on doit porter sur les ouvrages des peintres*. París 1699. Segons un dels extractes traduïts a Barroc (*Fuentes*) 1983, pp.204-205.

⁵⁷⁸ Es conserva a la Biblioteca Reial de Brussel·les

s'inicià la nostra dependència del gravat estranger amb l'adquisició de tacs i metalls oberts a França o a altres països. Una dependència vigent, encara, a les portes del Set-cents, com ho demostra la carta de l'erudit barceloní Pau Dalmases i Ros, dirigida, el 23 de març de 1687, a Joan Soley i fills de Lió. Diu així:

«Junt ab la de V.M.s de 14 del present rebo las estampas de St. Thomas que sento me les aya enbiades per la estafeta per lo que me costan de porto que es un Real de 8 y mitg, y per axo assia yo previngui a V. M.s las envasen a Marsella per que fosen vingudes per mar. Ja veig que V. M.s ho an fet a fi de be que los ne dono muchas gracias y paso a dirlos que lo ruedo de las puntas ho Guarnisio es famos y agridable pero las estampas de St. Thomas de Aquino no son de bon gust ni agrada ninguna de ellas porque no tenen molt rumbo ni son novas aqui y axis sera lo mes asertat fer aqui un dibuix y enviarlo a V. M.s. Com ho fare y V. M.s ab ell veura lo menos quen voldran de fer la planxa y tirar unas ó ho 800 conclusiones que se auran menester y ab tenir lo avis de V. M.s se li donara lo ordre si se podra tenir ab mes comoditat que aqui. Y V. M. perdone est enfado que aso no es altra cosa que treball per V. M.s pero confio V. M.s ho faran de bona gana pues yo tambe desiljo servirlos ab tota voluntat. Deu los guarde»⁵⁷⁹.

De fet, aquesta situació es mantindrà fins ben avançat el segle XVIII, quan la Junta de Comerç de Barcelona acceptarà, l'any 1766, la iniciativa de Pasqual Pere Moles de finançar la seva formació a París, a fi que «*restituhido à Cathaluña no se miren ya como unicos los Gravados Estrangeros*» y pugués «*enseñar el arte del gravado, à quantos Discipulos tuviere bien la Junta destinarle*»⁵⁸⁰. Mentres, la producció catalana hagué de patir les conseqüències d'una formació autodidacta dins un context dominat per la competència estrangera. La manca d'un ensenyament professional de les tècniques del gravat potencià la labor dels argenters, molts dels quals determinaren posar el seu burí al servei dels editors.

---

⁵⁷⁹ IMHB: Fons Cort Veguer. Barcelona. Copiador de cartes de Pau Dalmases Ros de l'any 1687.

⁵⁸⁰ LAJC: llibre núm. 1, 388.

4.1. Els argenters-gravadors.

La producció dels editors catalans de finals del segle XVII, sobretot dels barcelonins, és una font important per a l'estudi del gravat a Catalunya. Recordem que noms com Figueró, Lacavalleria, Surià, Piferrer, Matevad i Martí, entre d'altres, produïren una abundosa munió de memorials, al·legacions jurídiques, estampes i llibres il·lustrats, la revisió dels quals ens oferiria, sens dubte, un esclat de descobertes necessaries per omplir un dels grans buits artístics de la nostra historiografia.

Disposem de molt poques notícies respecte als gravadors, que il·lustraren les edicions del Sis-cents i bona part del Set-cents català. Així, és evident que un estudi seriós de la producció d'aquest moment i, sobre tot, de la dels veritables artífexs de la renovació de la nostra calcografia, les nissagues de argenters-gravadors, donaria les pautes per avançar en el seu coneixement i l'anàlisi.

4.1.2. Antecedents immediats.

A l'iniciar l'estudi del gravat en metall a la Catalunya del segle XVIII, hem considerat interessant fer una breu revisió dels seus antecedents més immediats. Coneixem un reduït nombre d'estampes d'aquest període, les quals evidencien una línia de continuïtat dins la més pura tradició tècnica i formal dels argenters-gravadors. Una tradició, que es mantindrà fins ben avançada la primera meitat del segle. Així, els exemples de Fornaguera, Jener, Nadal, Sanidan, Fra Josep Relles... són comparables als posteriors de Via, Costa, Matons, Carreras, Serdanya... Són, en definitiva, el resultat del lloable esforç d'una gran majoria d'argenters que, ja omplint moments d'oci, ja acomplint encàrrecs editorials, practicaren amb l'aiguafort i amb el burí. Com molt bé els

defineix Maria Aurora Casanovas,⁵⁸¹ encara que «sense afany de lluïment ni propòsit de creació artística perdurable», aquests artistes ens han deixat, com de passada, obres que rivalitzen i en més d'una ocasió sobresurten de l'adotzenament dels il·lustradors i burinistes flamencs que trobem escampats per la resta de la Península. Recordem que, gràcies a la seva labor, els nostres editors van veure satisfactoriament cobertes les seves necessitats en el camp de la il·lustració de textos, per la qual cosa Catalunya s'escapà de l'allau d'artífex nòrdics, en general poc traçuts i valorats com de segona línia en llurs països, que s'instal·laren a la Península on, per manca de gravadors autòctons, trobaren un camp de treball obert i sense rivals.

D'entre els artífexs que donaren prestigi i consolidació històrica a la producció calcogràfica de les darreries del nostre segle XVII destaquem, en primer lloc, a Bonaventura Fornaguera, documentat a Barcelona a partir de 1664⁵⁸². De la producció d'aquest argenter-gravador coneixem dues estampes editades el 1680 i 1688: la primera, un sumptuós i afrancesat *Retrat d'Alexandre de Bourneville, capità general de Catalunya*⁵⁸³ la trobem al llibre d'E. Casellas, *Genealogia de la nobilíssima Casa de los Duques de Bournonville*; l'altra, és una representació de *Sant Ramon de Penyafort escrivint les Decretals*⁵⁸⁴ que il·lustra el segon volum de les *Sacrii Supremi Regii Cathalonie Senatus Decisiones*, de Bonaventura de Tristany-Bofill. Ambdues foren editades a Barcelona per Rafael Figueró. Tal com ja apuntà Maria Aurora Casanovas, a Bonaventura Fornaguera el «traeix l'argenter, avesat al tracte

---

⁵⁸¹ Casanovas 1958, 131.

⁵⁸² El 29 d'octubre de 1664 efectuà el seu exàmen de Passantia (IMHB: Passanties, núm. 252).

⁵⁸³ Reproduït a Casanovas 1958, 136, il. núm. 141.

⁵⁸⁴ BC: Prat 5-V-2¹.

amb els metalls fins més dúctils»⁵⁸⁵. Els seus gravats denoten el domini del burí, i alhora una excessiva despreocupació en el traç, la qual cosa contrasta amb l'acurada qualitat de la seva extensa producció d'orfebreria. Es evident que la dedicació a la seva primera professió ens privà d'un potencial gravador extraordinari.

Vinculat al nom de Fra Josep de la Concepció, un dels millors arquitectes del nostre Barroc i autor de les traces del palau del Virrei, trobem a l'argenter barceloní Maties Jener (documentat a partir de 1691)⁵⁸⁶, del qual coneixem els gravats dels planols de la segona i tercera plantes⁵⁸⁷ i una perspectiva del saló de festes⁵⁸⁸ del desaparegut palau virregnal, els quals -juntament amb el dibuix d'una secció i plànol de la planta baixa- ens informen, no només de l'arquitectura, sinó també de la decoració i mobiliari del nou palau sorgit de la remodelació de l'antiga Hala dels Draps de Barcelona (1668-1688) i destruït amb l'incendi de 1875.

Més fi de factura i de disseny que l'anterior, Maties Jener és, també, autor d'una magnífica composició arquitectònica amb escut heràldic i representacions de la Fama i la Justícia⁵⁸⁹, que decora la portada de la *Il·lustracion a la Constitucion VII*, obra de Lluís de València impresa a Barcelona l'any 1674; de l'escut d'armes de Melchor de Navarra i Rocafull pel llibre de Lluís de Peguera, *Praxis Civiles*, imprès per Rafael de Figueró a Barcelona, l'any 1674; i de la

---

⁵⁸⁵ Casanovas 1958, 136.

⁵⁸⁶ El 22 de maig de 1691 presentà el seu ingrés a la confraria dels Elois (IMHB: Passanties, núm. 358).

⁵⁸⁷ BC: XVI-3A R. 279.

⁵⁸⁸ Reproduïda a Casanovas 1958, 135, il. núm. 139.

⁵⁸⁹ BC: s.núm.

*Planta i fortificació del castell de Bellaguarda*⁵⁹⁰, editat el 1675 per il·lustrar la *Resolución que tomaron los cabos principales del Exercito de Cataluña, desde el dia 14 de Julio de 1675 que el Exercito del Enemigo se acercó al castillo de Bellaguarda, para ir a socorrerle.*

Un Escut d'armes d'Antoni Valmaseda, bisbe de Girona⁵⁹¹, signat «f. NADAL. - EM. FESIT» i editat a Barcelona l'any 1676 per Antoni Lacavalleria⁵⁹², és la única referència que tenim d'aquest gravador.

Mossèn Gudiol el vincula amb els argenters, entre els quals hi ha diversos artífexs amb el mateix cognom. Segons aquest artígraf, es coneixen dos Francesc Nadal que feren la prova d'ingrés a la corporació dels Elois de Barcelona els anys 1587 i 1784, respectivament; i un Onofre Nadal consta que era cònsul de la confraria el 5 de setembre de 1685. Altres argenters homònims són en Joan i Josep, documentats el 1694,⁵⁹³ i en Jacint i Gabriel, actius el 1715 i 1729, respectivament.⁵⁹⁴

Així mateix, coneixem tres estampes signades, entre els anys 1687 i 1696, pel frare mercenari⁵⁹⁵ Fra Josep Relles. La primera, és un *Discurs alegòric i didàctic*⁵⁹⁶ datat a Barcelona el 1692 i editat l'any següent per Vicens Surià⁵⁹⁷. Segons Elena Páez, aquest és una copia del *Monte Carmelo* gravat per Diego de Astor que figura a diverses edicions de les *Obres*

---

⁵⁹⁰ BUB: B-44/2/1-1.

⁵⁹¹ MNAC(GDG): R. 3.337.

⁵⁹² Il·lustra el llibre de Francisco Arevalo de Zuarzo, *Ordinarium sum rituale ecclesiae gerundensis.*

⁵⁹³ Gudiol 1916.

⁵⁹⁴ Ràfols 1951-1954, II, 232.

⁵⁹⁵ Ràfols 1951-1954, II, 417.

⁵⁹⁶ BC: 10-II-38.

⁵⁹⁷ Vegeu San Juan de la Cruz 1693.

espirituales de San Juan de la Cruz, semblantment al cas que ens ocupa. Les altres dues, estan relacionades temàticament amb l'ordre dels mercenaris: una *Mare de Déu de la Mercè*⁵⁹⁸, editada per Rafael Figueró l'any 1796 i una representació de *Santa Maria de Cervelló*⁵⁹⁹. En conjunt, són obres de composicions sencilles, i tècnicament mostren un rudimentari coneixement del medi.

De F. Sanidan ho desconeixem absolutament tot de la seva biografia i únicament en podem citar una estampa de la *Mare de Déu de Caldes*⁶⁰⁰, signada i datada l'any 1674, que il·lustra els *Goigs Nostra Senyora de Caldes* estampats a Barcelona pels Hereus de Joan Pau Martí.

Finalment, no podem acabar aquest breu repàs dels argenters-gravadors, o simplement gravadors, que de manera immediata precedeixen als nostres calcògrafs dels Set-cents, sense fer referència a Francesc Vaquer, l'autor de gravats en metall i en fusta que mossèn Gudiol⁶⁰¹ identificà amb una nissaga d'argenters tarragonins documentats entre 1625 i 1643. El seu nom s'ha vist popularitzat gràcies a la coneguda estampa de *Sant Jordi sobre el mapa de Catalunya*⁶⁰² editada a Barcelona per Rafael Figueró, l'any 1686⁶⁰³.

Altres estampes localitzades d'aquest autor són una *Mare*

---

⁵⁹⁸ MNAC (GDG): R. 2.521.

⁵⁹⁹ MANC (GDG): R. 2.522.

⁶⁰⁰ BC: Goigs S. XVIII. gran fol. secció I-II, carpeta núm. 7 RE. 10.001/4.

⁶⁰¹ Gudiol 1916.

⁶⁰² BC: 5-V-2.

⁶⁰³ Al catàleg de l'exposició organitzada per l'*Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa* l'any 1880 es fa ressenya d'aquest gravat tot dient que «sirve de contraportada á un alegato jurídico de 1673» (Exposición 1880, 28).

de Déu dels Dolors⁶⁰⁴ i la sèrie d'onze gravats sobre la Vida i miracles de Sant Antoni de Padua⁶⁰⁵ pel llibre que, sobre aquest tema, publicà Fra Miquel Mestre a Barcelona l'any 1689⁶⁰⁶. Així mateix, tenim notícia dels quatre corresponents als *Desenganys del Apocalipsis*⁶⁰⁷ de Magí Cases, que responen a la concepció de la Mort, Judici, Infern i Gloria⁶⁰⁸; i d'una representació de la *Mort de Santa Clara*⁶⁰⁹.

---

⁶⁰⁴ IMHB: s/núm.

⁶⁰⁵ BC: 096 Mes 8^u.

⁶⁰⁶ El primer gravat (davant la p. 1) reproduïx la imatge de la capella de Sant Francesc de Barcelona. Els altres fan referència a diversos episodis (entre les pp. 32-33; 44-45; 48-49; 62-63; 94-95; 128-129; 184-185; 214-215; 222-223; 230-231).

⁶⁰⁷ «... a la Biblioteca del Seminari de Barcelona, en una col·lecció de papers que, per moure a coneixement i meditació del fi, darreries o novíssims de l'home, donà al poble el Dr. Magí Casas, catedràtic de retòrica de la Universitat de Barcelona pels anys de 1680. Quatre gravats d'en Vaquer responen a la concepció de la mort, judici, infern i gloria, tenia el dit Dr. Casas, i aquest exposava en versos castellans i catalans, en discursos i llibrets, en fulles soltes i cartell curiosíssims ...» (Gudiol 1916).

Sobre les diverses edicions il·lustrades dels *Desenganys del Apocalipsis*, vegeu Socias 1993, 449-462.

⁶⁰⁸ Dels tres primers només coneixem les reproduccions que es conserven a l'arxiu fotogràfic de la Biblioteca dels Museus d'Art de Barcelona. Del quart, el corresponent a la Glòria, hi ha un exemplar al Gabinet de Dibuixos i Gravats del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC(GDG): R. 3.360).

⁶⁰⁹ «... A Vilafranca, a casa les monges Carmelites, hi vàrem veure la planxa original d'un gravat representant la mort de Santa Clara, que duia la subscripció d'aquest Vaquer» (Gudiol 1916. Cf. Ràfols 1951-1954, III, 202).

4.1.3 La generació d'entre segles.

A tots i cada un dels artífexs que citarem d'ara en endavant -la producció dels quals ha estat l'objete del nostre estudi-, els hi hem dedicat exhaustius apartats monogràfics, en els que hi consta la catalogació de totes les làmines i estampes localitzades, juntament amb les corresponents aportacions documentals i/o analítiques. Així, ens limitarem aquí a donar una visió panoràmica de la seva participació en l'evolució de la calcografia catalana del segle XVIII, destacant de tots ells les problemàtiques i els aspectes més significatius.

Iniciem el nostre recorregut amb els artistes actius a les darreries del Sis-cents que acabaran la seva trajectòria dins la nova centúria, entre els quals hi trobem els Via, pare i fill (doc. entre 1654 i 1722).

La bibliografia específica no s'havia plantejat mai l'existència de dos autors homònims, fet que nosaltres hem deixat clarament delimitat, sobre tot pel que fa als seus aspectes biogràfics⁶¹⁰. Més problemàtica ens ha resultat la catalogació de les estampes signades amb aquest nom, ja que la informació fins ara acumulada no ens permet, encara, establir una clara autoria del conjunt de la seva obra, una de les més prolífiques a l'època. Experts burilistes i, sobretot, amants de la llibertat de traç que permet la tècnica de l'aiguafort, els Via se'ns mostren com a genuïns representans d'aquell col·lectiu d'argenters que amb gran dignitat van saber solventar les comandes gràfiques de les nostres editorials.

Amb igual criteri hem de valorar l'aportació de Joan Matons (1766/1767 - 1735), el millor orfebre del barroc català, que ocasionalment exercí com a gravador. Només en coneixem tres estampes, i les tres són tècnicament correctes

---

⁶¹⁰ Cf. amb l'apartat de *Biografia cronològica* a la monografia corresponent.

en la seva realització. No obstant això, és de millor qualitat la seva producció d'orfebreria, distintiva comú, per altra banda, de la major part dels argenters que, per motius diversos i/o personals s'atreveren a fer petites incursions en el camp calcogràfic.

En el cas de Pere Costa (1666-1734) hem hagut de prendre partit a l'hora d'identificar l'artífex gravador entre els diversos argenters coetanis amb aquest cognom⁴¹¹. Especialitzat amb temes de culte religiós, el seu relativament curt i repetitiu catàleg revela les característiques pròpies dels argenters-gravadors que no han rebut una formació professional i sistematitzada del medi que regenta els secrets del clar-obscur.

Una problemàtica similar a la dels Via s'ens ha plantejat amb l'obra signada per Salvador Serdanya. En aquesta ocasió també hem considerat l'existència de dos artífexs amb el mateix nom, probablement pare i fill. El primer, seria l'autor de les dues làmines signades el 1695 i 1703, respectivament, i al segon li atribuïm el dibuix d'una piqueta d'aigua beneïda que, signat amb aquest nom, fou presentat el 7 d'agost de 1710 com a prova d'aptitud per a ingressar a la confraria dels argenters barcelonins. Així, hem assignat els gravats datats o editats abans d'aquesta data a Salvador Serdanya -el Vell-, reservant pel seu homònim una làmina sense datar que guarda similituds estilístiques amb l'esmentat dibuix de passantia.

Una de les característiques que ens ha cridat l'atenció, i alhora ens ha dificultat el procés d'atribucions, és la desigualtat tècnica i compositiva de les estampes catalogades, la qual cosa ens fa presuposar una formació autodidàcta, sobretot pel que fa al primer artífex, basada en la copia d'altres estampes.

---

⁴¹¹ Vegeu els arguments en que hem basat el nostre criteri en el comentari de l'obra catalogada (apartat 6.1.) de la monografia corresponent.

Així mateix, ens resulta molt confosa la figura d'Antoni Sabater (1677 ca. - 1746 d.), un gravador del qual disposem de poques notícies, i no sempre coincidents. Igualment l'anàlisi de la seva obra planteja certs dubtes, sobretot per les diferències estilístiques i tècniques entre algunes de les estampes catalogades. Si bé cronològicament podrien correspondre a un mateix artífex, ens atrevim a plantejar la possibilitat de dos gravadors homònims.

Respecte als argenters Francesc Tramulles Company (1669/1679 - 1728) i Bernardí Sabates -o Sabater- (1681 ca. - 1762), tenim notícies documentals de la seva producció calcogràfica, però no hem tingut la sort de poder constatar-ho amb la localització de les obres.

Tanquem la visió general d'aquesta primera generació amb la figura de Francesc Gazan (? - 1733), sens dubte, l'artífex més notable i prolífic de tots. El catàleg de la seva obra ens confirma que exercí la pràctica del gravat al llarg de quaranta-vuit anys i, per contrast, no se li coneixen contactes amb els argenters. Actiu a Barcelona des del 1684⁴¹², es veié obligat a emigrar a Girona primer, per motius personals (1688-1689), i a Madrid després, a la recerca de millors condicions professionals (1710/1714-1733).

Autor d'un cert retardatarisme compositiu, però que compensa per l'acurada tècnica i la precisió dels detalls, és mereixedor d'un estudi més complet, tasca que confiem poder veure satisfeta en un futur no gaire llunyà.

4.2. Declivi i lenta recuperació de la calcografia catalana.

A començaments del Set-cents la calcografia catalana acusà una forta devallada. La causa principal rau en la Guerra

---

⁴¹² Data de la primera estampa catalogada.

de Successió i la posterior repressió del primer Borbó que, inexorablement, capgirà l'ambit de la cultura catalana. En aquest sentit recordem que, després de la capitulació de Barcelona, l'11 de setembre de 1714, les forces d'ocupació van abolir les formes de representació política tradicionals a Catalunya -les Corts, la Generalitat i el Consell de Cent-, així com l'oficialitat de la llengua, el sistema fiscal, l'autonomia monetaria i l'organització militar. La Universitat de Barcelona, fou clausurada i traslladada a Cervera on, en premi a la fidelitat felipista d'un nucli d'aquella ciutat, s'instituí l'únic centre d'ensenyament superior del Principat. La població catalana fou desarmada i punida amb contribucions exorbitants. Es confiscaren els béns dels antics consellers, nobles, diputats, militars, artistes... i més de dos-cent eclesiàstics foren deportats. En aquesta situació es fa evident la desaparició de tots els factors que impulsaven el món cultural i artístic del país.

Un dels col·lectius més perjudicats -sobretot a Barcelona, que va pagar cara la seva efímera capitalitat austricista i el fet d'haver estat el darrer reducte del conflicte- fou el relacionat amb el món editorial. En aquest sentit considerem representatiu el recurs presentat pel gremi dels llibreters de Barcelona l'any 1730,⁶¹³ queixant-se dels privilegis concedits a la Universitat de Cervera respecte a l'edició dels *«libros de la Comun Enseñanza y de los que sirven para aprender todas las facultades»* i en el qual manifestaven *«que se hallan los Individuos de este Gremio reducidos al miserable estado de no tener que trabajar, respecto de ser los Libros Contenidos en d[ic]ho Privilegio los de mas Consumo, y que diariamente vendian, con los cuales mantenian sus tiendas y mancebos»*. Es innegable que aquestes

---

⁶¹³ IMHB: Cadastre personal, c. 1729-1730, plec de l'any 1730, s. núm.

circumstàncies influïren negativament en els nostres gravadors, els potencials il·lustradors d'aquests llibres, els quals trobem disgregats, amb poques expectatives i sense cap força per formar corporació pròpia. Els millors artífexs van haver d'emigrar, tal com ja hem vist en el cas de Francesc Gazan, i l'esforç lloable que a les darreries de la centúria anterior havien portat a terme els nostres argenters-gravadors, va declinar.

4.2.1. Pervivència de la tradició dels argenters i la formació autodidacta.

Dins aquest desolat panorama hem de situar a l'autor d'una representació de Santa Eulàlia, la signatura de la qual s'ha transcrit de diverses maneres: N. Lesó, Lesoino⁶¹⁴ o Lesoing⁶¹⁵. Tècnicament poc reixida, podria correspondre a un gravador forani, qui sap si flamenc, que treballà a Catalunya. Ara per ara, però, només podem afirmar la catalanitat del comitent gràcies a la llegenda⁶¹⁶.

Semblantment citem la *Mare de Déu de la Misericòrdia* signada per JN. Seroni, la tècnica i composició de la qual ens la fa situar cap a la primera meitat del Set-cents. El fet que una de les proves catalogades⁶¹⁷ mostri a la seva superfície el traç d'una quadrícula, ens informa de la seva utilització com a model.

Una de les característiques que delata la manca de

---

⁶¹⁴ Les dues primeres formes es questionen a Exposición 1880, 12.

⁶¹⁵ Correa 1981-1982, 269.

⁶¹⁶ «STA EULALIA . VERGE . Y . MARTIR . PATRONA . DE . BARCELONA.». Vegeu la monografia corresponent.

⁶¹⁷ MNAC(GDG): R. 3.710.

formació tècnica dels gravadors de l'època, és la incapacitat de traspassar al coure les qualitats pictòriques. Tot i mostrar una bona habilitat en el dibuix, se'ns mostren com a simples transmissors d'unes imatges en les que el contingut domina sobre la forma. Així, els gravats més lluidors són aquells en els que destaquen l'arquitectura o els elements decoratius, com és el cas de l'orla que emmarca un títol de reconeixement als fills espirituals de l'Orde dels Frares Menors Caputxins, únic exemple conegut de Fra Francesc de Barcelona, actiu cap a la primera meitat del segle.

De la mateixa manera, quan es tracta d'una figura o d'un retrat, els artífexs d'aquest període es preocupen simplement de traçar el perfil i els sombrejats indispensables, sense pretendre res més pel que fa a la llum o a les diferents matitzacions que podrien fer referència al color. Un bon exemple del que diem ho trobem en el bust de sant Bernat Calvó⁶¹⁸, una de les dues obres conegudes del carmelità Fra Albert Domenech, documentat a Barcelona entre 1712 i 1722.

Respecte a P. Font, un gravador que segons Ràfols és l'autor d'«un interesante grabado donde se reproduce un episodio del Sitio de Barcelona de 1714, un ejemplar del cual se guarda y exhibe en el Museo Histórico de la Ciudad de Barcelona»⁶¹⁹, no només no hem pogut confirmar aquesta informació, sinó que l'única estampa que coneixem signada amb aquest nom es correspon a una problemàtica representació de la Mare de Déu de Guadalupe⁶²⁰. Tot i els esquemes compositius propis del Set-cents, l'estètica i la tècnica⁶²¹ d'aquesta estampa ens remetent a una conologia molt més avançada.

---

⁶¹⁸ Núm. 2 del catàleg. Vegeu la monografia corresponent.

⁶¹⁹ Ràfols 1951-1954, I, 448.

⁶²⁰ Vegeu la monografia corresponent.

⁶²¹ aiguafort i manera negra.

Així mateix, de Francesc Santa Cruz Lunell, capità d'enginyers⁶²² i gravador, J.F. Ràfols ens informa de l'autoria de «*diversos planos y reproducciones de escenas del sitio de Barcelona en 1714, algunos de los cuales se guardan y exhiben en el Museo Histórico de la Ciudad, de Barcelona*»⁶²³. Disortadament, només hem pogut localitzar un d'aquest gravats, una interessant vista de la ciutat de Barcelona i els seus voltans, en la qual s'indiquen per primera vegada els pobles del Pla del Llobregat⁶²⁴.

Com a continuador d'una nissaga d'argenters hem de citar a Anastasi Lleopart Vilardell (1705 ca. - 1753 d.), l'obra del qual considerem més propia d'un artesà que d'un artista. Destaca per la seva especialització en heràldica, com ho demostren els trenta-cinc escuts d'armes⁶²⁵ que il·lustren la coneguda obra de l'heraldista i arxiver Francesc Xavier de Garma, *Adarga Catalana*, editada a Barcelona l'any 1753.

Pel que sembla, no només els argenters s'arriscaren a fer incursions dins el camp del gravat, i en aquest sentit tenim l'exemple de l'espaser Ignasi Pons, de qui coneixem dues hàbils i pulcres estampes signades a Barcelona el 1723⁶²⁶. Si tenim en compte els coneixements respecte a la manipulació del metall i les tècniques emprades en la decoració de les

---

⁶²² «El capitán de Ingenieros D. Frañ. S^a. Cruz y Lunell». Aquesta signatura figura en una vista de la ciutat de Barcelona «*Sitiada por las armas de Francia y duque de Anjou des de el día 25 de Julio de 1713 hasta el día 30 de enero de 1714*», segons la informació que ens proporciona la fitxa núm. 759 de l'inventari del Museu d'Història de Barcelona, la qual corresponia a una còpia d'aquest planol, la localització actual del qual és desconeguda.

⁶²³ Ràfols 1951-1954, III, 35.

⁶²⁴ Núm. 1 del catàleg. Vegeu la monografia corresponent.

⁶²⁵ Núms. 2 al 36 del catàleg. Vegeu la monografia corresponent.

⁶²⁶ Cf. el catàleg de la monografia corresponent.

espases, no és del tot disparatat el fet d'atribuir les precitades làmines a un dels dos membres -possiblement pare i fill- que amb aquest nom figuren a la confraria dels espasers de Barcelona.

Marcos Camilo Lomelin (doc. 1723-1730), juntament amb Valls i Pauner, es citat per Jaume Andreu com un dels gravadors de la primera meitat del segle XVIII que «*graban mucho, pero con buril inexperto. Se les nota falta de dirección, siendo artistas sin maestro y por fortuna sin discípulos. Abundan debidas a sus manos las estampas religiosas y los adornos que servian para las tesis filosóficas, entonces en boga. Esta es una época funesta para el grabado*»⁶²⁷.

Si valorem les poques ~~les~~ estampes localitzades de Lomelin, hem de reconeixer que la crítica emesa per l'erudit col.leccionista català s'ajusta perfectament al seu cas. Nascut a Màlaga i casat amb una catalana⁶²⁸, tot i que Antonio Correa⁶²⁹ el presenta com un gravador itinerant entre Màlaga, Madrid i Barcelona, sols disposem de proves calcogràfiques signades a Barcelona o de tema català⁶³⁰.

Menys afortunada resulta la referència a Pauner. Tenim catalogades, al marge de les xilografies, al voltant d'un centenar i mitg d'estampes signades amb aquest nom al llarg de quasi tot un segle, la pràctica totalitat de les quals havia estat atribuïda a un únic autor: Domingo Pauner.

Tot i que són escases les aportacions documentals que hem

---

⁶²⁷ Andreu 1894, 2 i Revista 1923, 37.

⁶²⁸ ACB: Llic. Mat. Ofic. 1723-1725 [23 d'abril de 1724], f. 56.

⁶²⁹ Correa 1981-1982, 270.

⁶³⁰ Cf. el cooresponent apartat monogràfic.

pogut incorporar al tema⁶³¹, aquestes ens permeten establir l'existència de diversos artífexs amb el mateix cognom. Així, podem parlar de Domènec Pauner, el Vell, un gravador nascut a Alcalà de Xivert⁶³², actiu i documentat a Barcelona entre el 1682 i 1735; Domènec Pauner Altes, fill del primer, del qual ens consta que va formar part de la corporació gremial dels naipers de Barcelona des del 21 de juliol de 1748, data del seu ingrés; Domènec Agustí Pauner, de qui només tenim notícia per la signatura d'una estampa de l'arcàngel Sant Miquel⁶³³; i Teresa Pauner, més coneguda com a xilògrafa, de la qual ens consten dues calcografies signades a Barceloná.

La labor d'agrupar i ordenar tot el material catalogat ens ha resultat força complexa. Així, la nostra proposta d'atribucions no la considerem definitiva, sinó que resta a l'aguait de les futures modificacions que puguin sorgir com a resultat de noves aportacions gràfiques i/o documentals.

4.2.2. Les pautes de Miquel Sorelló.

La manca d'estímul i la inexistència d'un sistema d'aprenentatge formal va propiciar els desplaçaments a l'estranger d'aquells artífexs que consideraven la necessitat de donar al gravat la categoria artística que mereixia. Aquest serà el cas de Miquel Sorelló (1700 ca. - 1756/1765 ca.), que emigrarà a Itàlia a la recerca de noves tècniques i noves

---

⁶³¹ Vegeu el corresponent apartat monogràfic.

⁶³² Així consta en un document notarial del seu fill (AHPB. Vicente Simon. Manual, 1747-1749, f. 65v.-66). Es molt probable que els Pauner, al igual que el precitat Marcos Camilo Lomelin, siguin els descendents d'algun dels il·lustradors i burinistes flamencs que s'instal·laren a la Península a les darreries del segle XVII.

⁶³³ Vegeu l'apartat monogràfic dedicat als Pauner i, concretament, el catàleg de Domènec Agustí Pauner.

influències, sense perdre, però, el contacte amb el seu lloc d'origen, la qual cosa potenciarà l'inici de la definitiva recuperació del gravat català.

La perfecció i domini tècnic en la captació de la llum i dels volums aconseguits per Sorelló, van resultar decisius per a la renovació de la nostra calcografia. La temàtica, les llegendes i determinades edicions ens informen dels contactes que el nostre autor mantingué amb comitents peninsulars⁶³⁴. Així, les seves estampes forçosament havien de circular pel país i, per tant, eren conegudes pels nostres gravadors. Les còpies que d'algunes d'elles es coneixen són un clar exponent de la seva influència en les noves generacions. Un darrer aspecte a destacar de la figura de Miquel Sorelló, és la seva participació en la difusió de les primeres imatges de les antiguitats romanes⁶³⁵, la qual cosa el situa en el nucli dels futurs corrents il·lustrats.

Un altre gravador força interessant és Pere Costa Picó (1704-?), membre d'una nissaga d'argenters que ingresà com a mestre el 24 de juny del 1730⁶³⁶. Només coneixem una estampa signada amb el seu nom complet⁶³⁷, la qualitat de la qual és el reflex de la seva formació en el taller d'algun professional del gravat, possiblement a Itàlia. El cert és que l'any 1738 s'ausentà de la ciutat⁶³⁸ i que, a partir d'aquest moment, no en tornem a tenir cap altra notícia. Tant de bó en un futur proper poguem ampliar els nostres coneixements sobre aquest autor.

---

⁶³⁴ Cf. amb l'apartat monogràfic corresponent.

⁶³⁵ Vegeu els núms. 8 i 43 del catàleg de Miquel Sorelló a la monografia corresponent.

⁶³⁶ IMHB: Passanties, núm. 895.

⁶³⁷ Vegeu l'apartat monogràfic corresponent.

⁶³⁸ IMHB: Cadastre personal dels anys 1724 al 1738.

Coetani a Miquel Sorelló trobem al prolífic gravador Ignasi Valls (1704/1709 ca. - 1764 ca.), l'identificació del qual resulta un tant confosa degut a la coexistència d'altres individus amb nom i professions coincidents⁶³⁹.

Hereu de la tradició dels argenters-gravadors, com ho demostren les primeres obres, la seva evolució l'enllaça amb els autors de la regeneració calcogràfica de la segona meitat del segle. En aquest sentit, ignorem els contactes i/o possible formació en el taller d'algun gravador professional, però el cert és que seguí les pautes marcades per Sorelló.

Coneixem d'ell obres signades des del 1726 al 1764, i se li han atribuït altres activitats, com l'acunyament de monedes o el buidat de boixos, que molt bé podrien correspondre a la producció d'algun dels seus homònims.

Un dels aspectes que voldriem destacar es la seva relació amb els germans Tramulles, els quals considerem, juntament amb Sorelló, els impulsors de la definitiva renovació del nostre gravat.

4.3. L'època daurada: la generació del redreçament i els primers acadèmics.

Pel que hem vist fins ara, semblantment a la resta de les manifestacions artístiques, el gravat català manté una clara vinculació amb les tradicions de la centuria anterior.

El canvi de gust i de models estètics sorgirà durant la segona meitat del segle com a conseqüència directa de la

---

⁶³⁹ Vegeu els arguments emprats per la seva identificació a l'apartat núm. 4 de la monografia corresponent.

fundació de la *Real Academia de San Fernando*⁶⁴⁰, les normatives de la qual propulsaran els corrents antibarrocs. Un altre aspecte a tenir en compte d'aquest moment és l'explícit reconeixement del gravat com a un dels medis més útils per a la difusió de les idees, la qual cosa farà que rebi un important recolzament amb la Reforma Il·lustrada.

4.3.1 Els inicis de l'ensenyament programat.

«Se puede decir que el arte de grabar en dulce nació para España en la academia de S. Fernando, pues sus padres fueron directores de ella. Es verdad que hubo antes en el reyno grabadores que merecieron serlo de cámara del rey, pero trabajaban por genio y no sobre principios propios de su arte».

Juan Agustín Ceán Bermúdez.⁶⁴¹

Tot i que ens poden semblar exagerades les afirmacions de Ceán Bermúdez, reflexen una de les problemàtiques que insistentment hem anat apuntant al llarg de la nostra revisió de l'àmbit català: la manca d'un ensenyament sistemàtic i professionalitzat dels sistemes de traç, motiu pel qual els

---

⁶⁴⁰ El primer projecte per a establir a Madrid una acadèmia pública dedicada a l'ensenyament de les Belles Arts queda recollit en el memorial que, l'any 1619, es va presentar a Felip III. Per motius diversos, però, ni aquesta, ni altres temptatives posteriors van tenir èxit fins a mitjans el segle XVIII, quan es creà la *Real Academia de las tres Nobles Artes de San Fernando*. Les activitats s'iniciarem amb les assemblees de la Junta preparatòria el dia 13 de julio de 1744, el 8 d'abril 1751 quedaren redactats els seus estatuts i, finalment, el Reial Decret de la seva instauració fou publicat el 12 d'abril de 1752.

⁶⁴¹ Ceán 1800, III, 264-265.

artífexs més prometedors es van veure obligats a formar-se a l'extranger. El paper que en aquest sentit van jugar la *Real Academia de San Fernando*, en primer lloc, i les posteriors acadèmies i/o escoles de dibuix que s'establiren a la resta de la Península, fou bàsic a l'hora de sentar unes bases sòlides per a la recuperació de l'art calcogràfic. En aquest sentit, convé recordar la figura de Joan Minguet i Lais, nascut a Barcelona l'any 1737 i un dels primers deixebles de l'*Academia de San Fernando*⁶⁴² «que le concedió una pensión de 150 ducados anuales para poder estudiar su facultad en Madrid baxo la dirección y enseñanza de D. Juan Palomino»⁶⁴³;

Autor quasi desconegut i mereixedor d'un estudi en profunditat, hem declinat tractar-lo en aquesta ocasió donat que, contrariament al cas de Sorelló, la seva producció no va tenir cap incidència a Catalunya. Tot i els seus orígens, considerem la seva formació i el conjunt de la seva obra gràfica propis de l'escola madrilenya.

Com ja hem dit abans, les figures clau en el redreçament de la calcografia catalana són, a més del precitat Miquel Sorelló, els germans Francesc i Manuel Tramulles, hereus d'una generosa nissaga d'artistes catalans, a la qual pertanyen reconeguts pintors, escultors i argenters.

---

⁶⁴² En constituir-se la *Real Academia de San Fernando*, Juan Bernabé Palomino (1692-1777) fou nomenat director de la secció dedicada al gravat de talla dolça (1752). Donat que les classes pràctiques sobre les minucioses tècniques calcogràfiques necessitaven impartir-se amb llum diurna, a proposta de l'*Academia* es convocà un concurs de beques que faltàven l'accés a los «muchos pobres jovenes que por necesitar adquirir con el trabajo del dia su alimento, no pueden aplicarse a estudiar la del grabado» (Reial Ordre del 8 d'agost de 1753). Els tres primers pensionats pel gravat de talla dolça foren el madrileny Hermenegildo Victor Hugarte, José Murguía, natural de Montalto (Cuenca) i Joan Minguet, un jove barceloní de disset anys. La docència es va dur a terme en el propi taller de Palomino (Ceán 1800, IV, 28).

⁶⁴³ De les *Actas de la Real Academia de San Fernando*, citades per Ceán 1800, III, 155.

En parlar d'ambdós germans, hem d'involucrar llur nom en l'esforç per aconseguir la lliure docència de les arts plàstiques, la qual cosa els enllaça amb les reformes acadèmiques. Deixebles d'Antoni Viladomat -capdaventer indiscutible, a Catalunya, de la lluita contra els esquemes gremials- foren els principals instigadors en promoure la constitució a Barcelona d'una *Acadèmia de Nobles Arts* equiparable a la de Madrid. Una iniciativa que, en part, acabaria portant a terme la *Reial Junta de Comerç del Principat de Catalunya* amb la creació, l'any 1775, de l'*Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona*.

Respecte a la seva relació amb el món del gravat, hem de destacar la tasca de formació artística que personalment van dur a terme en les acadèmies que establiren en llurs obradors; la seva labor com a dibuixants per a una gran quantitat de làmines que gravaren diversos artífexs; i, en el cas de Francesc Tramulles Roig (1717 ca. - 1773), la pròpia producció d'obra gràfica.

D'entre tots els dibuixos preparatoris per gravar que realitzaren els germans Tramulles, hem de destacar els que realitzà Francesc per a les estampes de la *Máscara Real executada por los Colegios y Gremios de la Ciudad de Barcelona para festejar el feliz deseado arribo de nuestros Augustos Soberanos Dn. Carlos tercero y Dª Maria Amalia de Saxonia, con el Real Príncipe e Infantes el 24 de septiembre de 1759* i que avui conservem al Museu d'Història de la ciutat de Barcelona. i a l'Institut Municipal d'Història de la Ciutat Barcelona⁶⁴⁴.

Plenament barrocs de concepte i clarament deutors del rococó francès, aquests dibuixos de Francesc Tramulles foren gravats per Pasqual Pere Moles, un dels seus millors deixebles, de qui en parlarem més endavant -tres capçaleres de

---

⁶⁴⁴ Al Museu s'hi exposen els dibuixos a llapis preparatoris per a les estampes i a al Gabinet d'Estampes de l'Institut es guarden els primers originals en tinta.

text, les caplletres i els culs-de-llàntia⁴⁴⁵, i J. A. de Fher [o Defhert] (1723-1774), un gravador itinerant nascut a Huring que, en el seu peregrinar per les corts nord-europees, va morir en el transcurs d'un viatge a Noruega. Deixeble a París d'Étienne Fessard (1714-1777), pel que fa a Catalunya només tenim notícia de la seva participació en l'esmentat àlbum de la *Màscara Real* -la portada i les onze làmines corresponents a les desfilades-. Editat per Tomàs Piferrer l'any 1764, no només és el conjunt més important del gravat català, sinó que està considerat com la millor obra il·lustrada de caràcter commemoratiu del segle XVIII peninsular.

Sovint associat al nom de Tramulles trobem a Francesc Boix (1731 ca. - 1806 d.), un gravador correcte, de difícil identificació, l'obra del qual denota una evolució favorable, probablement fruit de les tendències cap a l'ensenyament sistematitzat del gravat i la professionalització del medi.

Al marge de la possible formació de Boix a l'acadèmia d'un dels dos precitats germans, és evident que aquest seguí les pautes de Sorelló -ens recolzem en la copia d'una de les seves làmines⁴⁴⁶- i, posteriorment, pensem que degué mantenir, també, alguna relació, bé amb l'*Escola Gratuïta de Dibuix*, bé amb el seu director Pasqual Pere Moles, doncs considerem significatiu el fet que, a la mort d'aquest -juntament amb Josep Coromina, un dels col·laboradors més directes del malaguanyat gravador- se li encarregués l'avaluació dels dibuixos i gravats dels seus béns.

Igualment resulta confosa la identificació de Jaume Carreras, un gravador del qual coneixem un sol aiguafort de forta concepció pictòrica. Ens decantem, en aquest cas, per

---

⁴⁴⁵ Vegeu els nùms. 34 al 48 del catàleg de Pasqual Pere Moles a la monografia corresponent.

⁴⁴⁶ *Sant Ignasi de Loiola*, nùm. 69 del catàleg de Francesc Boix. Vegeu la monografia corresponent

atribuir l'esmentat gravat a un Jaume Carreras, fill d'un argenter homònim⁶⁴⁷, que l'any 1751 era deixeble de Manuel Tramulles⁶⁴⁸.

A aquesta etapa cronològica corresponen els vuit gravats de models cal·ligràfics signats «P.J.E. *Mínim inv.*» que il·lustren una de les diverses edicions⁶⁴⁹ de les *Instruccions per l'ensenyança de minyons*, de mossèn Baldiri Reixac. La primera publicació d'aquest tractat -considerat capdal dins la història de la pedagogia catalana- sortí a la llum a Girona, l'any 1749, amb vuit calcografies⁶⁵⁰ de models completament diferents als que ara comentem. Per les signatures podem aventurar que aquest autor no identificat formava part dels Sagrat Ordre dels Mínims, però ignorem si fou ell mateix l'artífex de les làmines, ja que només ens consten les sigles referents a *invenit*.

El llibre en qüestió, basat en els mètodes de les *Petites Ecoles de Port-Royal*⁶⁵¹ està redactat pensant amb els minyons de les escoles primàries de Catalunya⁶⁵². Amb l'objectiu de donar a

---

⁶⁴⁷ Vegeu l'apartat de la biografia cronològica a la monografia corresponent.

⁶⁴⁸ En el plet cursat per Manuel Tramulles i altres pintors contra el Col·legi de Pintors de Barcelona, el dia 18 d'abril de 1751, el Rvn. Pau Gueral beneficiat de Santa Maria del Mar, declarà com a testimoni que en el taller de Manuel Tramulles havia vist com a deixeble a Jaume Carreras, fill del plater Jaume Carreras (IMHB: *Procesos judiciales*. Escrivà Josep Figueras, segons Alcolea 1969, I, 246).

⁶⁴⁹ Aquesta sense datar. Fou editat set vegades en català i traduït al castellà i al francès (Comas 1964, 125).

⁶⁵⁰ Set anònimes i una signada per Ignasi Valls (Vegeu els nùms. 87 al 92 del catàleg dels gravats anònims, i el núm. 75 del catàleg d'Ignasi Valls a la monografia corresponent).

⁶⁵¹ Entre d'altres criteris pedagògics, l'Escola de Port-Royal defensava que l'educació havia de començar en la llengua materna, no pas en llatí.

⁶⁵² Sobre aquest tema vegeu Comas 1964, 122-131.

coneixer les normes bàsiques de la bona educació, i de desvetllar l'amor a l'estudi i als deures religiosos, ofereix màximes i exemples de bones costums, alguns dels quals s'utilitzen a través dels gravats perquè els alumnes practiquin la lectura i/o la còpia cal·ligràfica. En aquest sentit, el fet d'emprar models diferents a les successives edicions pot respondre a un simple canvi de criteri a l'hora de triar els textos, els continguts dels quals, per la praxis que comporta, potencien el missatge que es vol transmetre a l'alumne.

Dins la mateixa línia trobem els vint-i-cinc gravats del *Tratado del Origen y Arte de escribir bien* de Fra Lluís d'Olot, del qual tenim notícia de diferents edicions⁴⁵³, totes elles finançades pel seu germà Francesc Bassol i Bastons.

Fra Lluís d'Olot, religiós caputxí, va néixer a Olot entre 1710/1720⁴⁵⁴ i morí l'any 1793. Per les inscripcions i les

---

⁴⁵³ La primera fou impresa per Narcís Oliva a Girona, l'any 1766 (Ràfols 1951-1954, II, 267). A les Actes del *Segón Congrés d'Història Moderna de Catalunya* (Sabaté 1988) es dona a conèixer un exemplar imprès per Carlos Sopera a Barcelona l'any 1768, conservat avui a la biblioteca del Seminari de l'Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona (A.H.A.T "Seminari" núm. 44). Finalment, a la Biblioteca de Catalunya s'hi guarden dos exemplars més, editats sense data a Girona per Narcís Oliva (BC: 1-V-13 i 1-XI-39, aquest darrer incomplet).

El *Diario de Barcelona* (6 d'agost de 1795) publica el següent anunci: «*Libro. Tratado del Origen y Arte de Escribir, bien bien ilustrado con 25 láminas: obra utilísima para toda clase de Personas que se hallen deseosos de escribir bien; pueden con facilidad aprender todos los caracteres de Letras que se usan en España, así modernas como antiguas: Griegas, hebreas, Siriacas, Caldeas, Samaritanas, Arabes, etc.: un tomo en folio: véndese en Barcelona en la Libreria de Juan Ignacio Jordi, calle de la Libreria, á 4 pesetas*».

⁴⁵⁴ Ràfols dona la data de 1710. Per altra banda, si tenim en compte que en una de les làmines -en la inscripció que volta el retrat de Fra Lluís d'Olot- es fa constar que «*lo escribió en Gerona de edad de L. años*»; i que en les signatures d'altres làmines hi consten les dates de 1760 -en la que comença dient «*Crió Dios al hombre...*»- i de 1761 -en la dedicada a les «*Letras Quebradas*»-, situem el seu naixement

signatures de les estampes que comentem, podem deduir que va residir a Girona, Figueres i Barcelona, en la qual exercí com a bibliotecari del convent de Santa Madrona⁴⁵⁵. Reputat cal·ligraf, fou considerat pels seus contemporanis com el millor d'Espanya. J.F. Ràfols el té també com gravador⁴⁵⁶ i suposem que basa aquesta afirmació en les làmines que il·lustren el seu *Tratado*. Per part nostra, després de revisar totes les signatures de les esmentades làmines⁴⁵⁷, només ens atrevim a atribuir-li l'autoria dels models originals. Molts dels gravats⁴⁵⁸ estan firmats per Joann Petroschi, un gravador del qual només podem afirmar, gràcies a les signatures, que

---

entre els anys 1710 ó 1711. Pel que fa a les làmines que il·lustren les diferents edicions, hi ha petites variants en alguna.

⁴⁵⁵ Així consta a la portada del llibre en qüestió.

⁴⁵⁶ Ràfols 1951-1954, II, 267.

⁴⁵⁷ «F. Luis de Olod Capuchino lo escribia»; «F. Luis de Olod Capuchino lo escribia.»; «F. Luis de Olod Capuchino / lo escribió en Figueras 1760»; «Fr. Ludov. Olotens. Capuc. scrip.»; «En su Convento lo escribió / El P. F. Luis de Olod Capuchino.»; «Lo escribio Fra. Luis de Olod Capuchino»; «Por la Mano, y Pluma de Fr. Luis de / Olod Religioso Capuchino de la Provincia de Cataluña.»; «F. Luis de Olod Capuchino - lo escribió en Figueras»; «F. Luis de Olod Capuchino lo escribió en Figueras.»; «Lo escribió en el Real Convento de Santa Madrona de Barcelona Fr. Luis de Olod Religioso Capuchino.»; «Joann Petroschi sculp. Romæ / - / Fr. Luis de Olod Relg. Capuch.»; «Joa. Petroschi fec. / - / F. Luis de Olod Capuchino lo escribió»; «Io. Petroschi Sc. Romæ / - / F. Luis de Olod lo escribió»; «Jo. Petroschi Sc. Romæ / - / Lo escribió fr. Luis de Olod Capuchino.»; «Lo escribió Fray Luis de Olot / En su Convento Capuchino. Figueras. / - / Jo. Petroschi Sc. Romæ.»; «Fr. Luis de Olod Religioso Capuchino / Lo escribió En su Convento de Figueras / - / Joann Petroschi Sc.»; «LO ESCRIBI EN / FIGURAS - F. LUIS DE OLOD / RELIGIOSO CAPUCHINO / I. Petroschi Sc. Romæ.»; «FR. LUDDVICUS OLOTENSIS SCRIPSIT ANNO 1761 / I. Petroschi sc.»; «Fran.co Boix Sculp. Bar. ne.».

⁴⁵⁸ Tots els signats amb el nom del gravador, excepte un de Francesc Boix (vegeu a l'apartat monogràfic corresponent, el núm. 29 del catàleg).

tenia taller obert a Roma⁶⁵⁹. Totes les làmines són de dimensions de gran format (entre els 270/290 x 160/180 mm.) i demostren un bon coneixement de l'ofici, i una probable especialització en temes cal·ligràfics. Són, en definitiva, un exemple més de com, a mitjans de segle, encara continua vigent la dependència dels gravadors estrangers.

Altres artífex pertanyents a comunitats religioses són el dominic Fra Raimon, documentat l'any 1750, i el franciscà Fra Francesc Llodra, actiu entre 1761 i 1796, l'obra dels quals vinculem a les necessitats de l'orde corresponent. Del primer, a qui presuposem una formació autodidacta, només ens podem referir a una estampa sobre el martiri d'un sant dominicà realitzada de manera simple i nítida, però de factura i composició retardatàries⁶⁶⁰. Respecte a Fra Francesc Llodra, d'origen menorquí, el comte de la Viñaza⁶⁶¹ relaciona diverses obres de tema religiós que no hem aconseguit localitzar⁶⁶². No obstant això, coneixem un retrat del polèmic⁶⁶³ bisbe Juan de

---

⁶⁵⁹ Aquesta atribució justifica que no els presentem catalogats, ja que no els considerem propis de la calcografia catalana.

⁶⁶⁰ Vegeu la monografia corresponent.

⁶⁶¹ Viñaza 1889-1894, II, 340.

⁶⁶² Vegeu el catàleg a la monografia corresponent.

⁶⁶³ Una de les funcions que va portar a terme el Tribunal de la Inquisició fou la censura sobre determinades estampes, entre les quals s'hi troba el retrat del bisbe Juan de Palafox (1600-1659).

Administrador colonial i eclesiàstic, fou virrei, capità general i bisbe de Mèxic, i en tornar a la Península, ocupà el bisbat d'Osma. Reformà els estudis universitaris i, a causa de la jurisdicció eclesiàstica, s'enfrontà obertament als jesuïtes, els quals eren majoria en el Sant Ofici. Un edicte del 13 de maig de 1759 condemnà les obres de Palafox i aquell mateix any es publicà a Munic un sermó il·lustrat amb un gravat de Johan Adam Stockmann (doc. 1720-1783) representant l'acte de cremar tots els seus llibres en una plaça pública davant el Papa i el rei d'Espanya, mentre sobre la densa fumera refulgia l'emblema de la Companyia de Jesús. Després de l'enorme polèmica suscitada per aquests fets, s'inicià el

Palafox gravat a Vic l'any 1762, probablement copiat d'alguna estampa estrangera. Basem aquesta opinió en les dues versions del mateix tema gravades, una per un autor no identificat que signa amb la lletra «K»⁶⁶⁴, i l'altra del bavarès Franz Regis Goetz (1737- ?)⁶⁶⁵.

De Farriols únicament tenim una notícia bibliogràfica, que el situa cap a mitjans de segle, i dos exemplars d'una petita làmina que encapçala els Goigs de Sant Climent, Papa i martir, el model de la qual sembla tret d'una xilografia⁶⁶⁶.

---

procés de beatificació de Palafox (1760), la revocació de l'edicte que prohibia el seu retrat (1671) i la condemna de l'estampa de Stockmann (1762). A partir d'aquest moment es publicaren diversos gravats laudatoris de Palafox. Els jesuïtes aconseguiren aturar el procés de beatificació i l'Església tancà definitivament la causa nomenant-lo venerable, l'any 1790.

⁶⁶⁴ Col.lecció Mallol-Tur. València.

⁶⁶⁵ Vegeu reproducció a Iconografia Hispana 1966-1970.

⁶⁶⁶ Vegeu la monografia corresponent.

4.3.2. La reforma acadèmica.

«A todos los académicos profesores, que por otro título no la tengan, concedo especial privilegio de nobleza con todas las inmunidades, prerogativas [sic] y exenciones que la gozan los hijosdalgo de sangre de mis reynos; y mando que se les guarden y cumplan en todos los pueblos de mis dominios, donde se establecieren, presentando el correspondiente título ó certificación del secretario de ser tal académico».

Estatuts de la Real Academia de San Fernando. Article 34.⁶⁶⁷

Aconseguir el nomenament acadèmic es convertí en la fita comú de tots els artistes catalans després de la publicació, el 12 d'abril de 1752, del decret fundacional de la *Real Academia de San Fernando*. La nova titulació implicava privilegi de noblesa personal, amb la qual cosa no només s'aconseguia assumir prestigi social i artístic -immunitats, prerrogatives, dret a portar espasa i a exercir lliurament en seu art, sense pertanyer a cap gremi-, sinó també atractives aventatges econòmiques pel fet de quedar exempte de rendes tributaries. A més, capgirà la situació prepotent de les estructures gremials i col·legials en valorar l'artisticitat per damunt de l'artesanía.

Pel que fa a la tasca dels gravadors, sovint limitada a la simple funció de reproduir imatges sense cap mena d'aspiració artística, adquirí una nova dimensió. La professionalització del medi; l'ensenyament programat dels diferents sistemes de traç i de les qualitats del clar-obscur; així com la potenciació del virtuosisme burilista, donaren com a resultat el tipus del gravador il·lustrat, la producció del qual, si bé no era creativa, si que aconseguia

---

⁶⁶⁷ Citat a Ceán 1800, III, 267.

una traducció gràfica de valors artístics.

En aquest context sobresurt la figura de Pasqual Pere Moles (1741-1797), el gran renovador de la calcografia a Catalunya.

Fill d'un llibreter valencià, als deu anys inicià la seva primera formació artística a la capital del Turia amb el pintor Josep Vergara (1726-1799), un dels propulsors de la futura *Real Academia de San Carlos*. Després d'insistir en la pràctica del dibuix amb Josep Camarón (1730-1803) i d'instruir-se en les tècniques del gravat sota la direcció de Vicente Galceran (1726-1788), entre els anys 1759 i 1762 es traslladà a Barcelona, on continuà els seus estudis a l'acadèmia dels germans Tramulles. Finalment, gràcies a una beca concedida per la Reial Junta de Comerç de Catalunya, i a un posterior ajut de la *Real Academia de San Fernando*, pogué completar els seus coneixements a París, sota el mestratge dels prestigiosos gravadors Nicolas-Gabriel Dupuis (1698-1771) i Charles-Nicolas Cochin (1715-1790).

El llistat de títols i graus acadèmics acumulats al llarg de la seva vida s'inicià, l'any 1764, amb el nomenament de gravador oficial de la Junta de Comerç de Barcelona. Després seguiràn els distintius acadèmics: supernumerari (1765) i de mèrit (1770) de la *Real Academia de San Fernando*; acadèmic de mèrit de la *Real Academia de San Carlos* (1769); membre de número de la *Royale Académie Française* (1774). Així mateix, fou Gravador de Càmbra del rei de França, acadèmic de la Reial Academia de Tolosa i soci de mèrit de les Reials Societats de Jaca i Saragossa. L'any 1775, en tornar de París, fou designat director de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, càrrec que exercí amb gran dignitat fins a la seva desafortunada mort, l'any 1797.

Com podem comprovar abastament en l'apartat monogràfic dedicat a aquest autor, Pasqual Pere Moles és el màxim exponent del canvi radical que experimentà l'evolució del

gravat calcogràfic català a partir de la segona meitat del Set-cents. Tant pel curs de la seva formació artística i cultural, com pel llegat de la seva producció gràfica i el personal exercici de la docència del seu art, s'ens mostra com el prototipus del gravador il·lustrat.

Ferm representant d'una generació que accedí a l'escena històrica coincidint en el moment de màxima irradiació de l'enciclopedisme francès, valorem la seva labor al davant de la primera Escola Gratuïta de Dibuix establerta a Catalunya - embrió de la futura *Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi* - dins l'esperit de la reforma il·lustrada i la concepció acadèmica. Sota el seu mestratge s'inicià la formació d'una unió de gravadors -alguns d'ells de gran vàlua artística dins el panorama català i àdhuc espanyol-, l'obra dels quals es consolidarà al tombant del segle XIX.

Coincidint en el temps, se'ns presenta la problemàtica dels Sellent, un gravadors homònims, poc documentats i amb possibles vincles familiars. En primer lloc, tenim a Agustí Sellent Torrents, actiu a Barcelona entre 1779 i 1808, el qual identifiquem amb l'artífex espaser citat per Jaume Andreu⁶⁶⁸ com autor s'una «*Santa Faz en espiral*» similar a la coneguda de Claude Mellan (1598-1688), probablement el mateix personatge que més endavant, l'any 1779, va sol·licitar ser admès a l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona com alumne de Pasqual Pere Moles⁶⁶⁹. Així, explicariem les diferències que observa J.F. Ràfols⁶⁷⁰ a «*las obras conocidas que están firmadas con este mismo nombre y apellido*». Fins i tot podria donar-se el cas que el seu interès en evolucionar el motivés a provar altres variants tècniques, com són l'aiguatinta, el

---

⁶⁶⁸ Andreu 1894 i Revista 1923, 35-41.

⁶⁶⁹ Vegeu la monografia corresponent.

⁶⁷⁰ Ràfols 1951-1954, III, 53.

puntillisme o la manera negra, de les quals gairabé no en tenim cap exemple a Catalunya i, en canvi, en coneixem algunes estampes signades amb aquest nom. Però l'autor d'aquests gravats podria ser, també, un altre Agustí Sellent, probable fill o nebot del primer, el qual figura, l'any 1803, com alumne de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, al igual que Joaquim Sellent⁶⁷¹, de qui també coneixem tres estampes signades⁶⁷², i Francesc Sellent, que participà, l'any 1802, en unes oposicions convocades pel mateix centre⁶⁷³. Tanca el grup Maria Teresa Sellent, autora d'un gravat de la Mare de Déu de Montserrat realitzat en col.laboració «con su hermano, hijos ambos de Antonio [Sellent ?]»⁶⁷⁴. Davant de tot aquest garbuix d'artífexs i l'exigua documentació al respecte, releguem a futures investigacions la solució de les qüestions biogràfiques i d'atribucions que nosaltres només ens hem atrevit a deixar plantejades.

Altres artífexs de cronologia similar, dels quals també patim una semblant manca d'informació gràfica i documental, són, en primer lloc, Rafael Riera, actiu entre 1767 i 1779, el qual consta en els llistats cadastrals com a gravador, sense pertanyer a cap gremi. Coneixem d'ell tres aiguaforts que denoten un personal i característic sistema de traç, així com una correcta resolució formal.

Discrepem de Santiago Alcolea⁶⁷⁵ quan identifica l'autor de

---

⁶⁷¹ Fou premiat en la modalitat de «Flores por el natural» en la convocatòria corresponent als mesos de març i abril de 1803 (LAJC: llibre núm. 20, 123-125).

⁶⁷² Vegeu el catàleg de Joaquim Sellent a l'apartat dedicat a *Els Sellent*.

⁶⁷³ Competí amb Francesc Fontanals per a la obtenció d'una plaça de pensionat en l'especialitat de gravat (Marés 1964, 62).

⁶⁷⁴ Exposición 1880, 13-14, núm. 42^{1a}.

⁶⁷⁵ Alcolea 1969, II, 28-29.

dues vistes de Barcelona, signades a Madrid l'any 1779⁴⁷⁶, amb el pintor Josep Baixeras Nogués que l'any 1775 es presentà, sense èxit, a les oposicions convocades per la Reial Junta de Comerç de Catalunya per proveir dues places d'Ajudant de Director de la nova Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona. Lleugeres similituts estilístiques amb el dibuix de passantia⁴⁷⁷ de l'argenter Josep Baixeras Barrera fan decantar-nos per aquest artífex.

El nom de Josep Cirera figura entre els agremiats a les corporacions dels ferrers i calderers, i dels argenters, així com entre els alumnes de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona⁴⁷⁸. Ens basem en la factura acadèmica de la única estampa signada amb aquest nom que hem pogut localitzar, per identificar al seu autor com a un dels primers deixebles de Pasqual Pere Moles, documentat entre 1775 i 1777.

Així mateix, tot i que desconeixem pràcticament tot el que fa referència a Josep Anton Martí, tret de dues estampes signades a Barcelona els anys 1777 i 1778, el traç fi, precís i delicat de les entalladures, així com els elements decoratius propers a l'escola francesa, ens inclinen incloure'l en un àmbit proper a Moles. Seguint en aquesta línia, podríem identificar-lo amb el «Joseph Martí, gravador» que obtingué el primer premi de «Figuras de Estampa» en la convocatòria de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona corresponent al segon trimestre del 1776⁴⁷⁹.

Jaume Ferrer dedicà a la Junta de Comerç un aiguafort,

---

⁴⁷⁶ Vegeu la monografia corresponent.

⁴⁷⁷ Presentat el 3 d'octubre de 1741 (IMHB: *Passanties*, núm. 953).

⁴⁷⁸ Vegeu la monografia corresponent.

⁴⁷⁹ «Noticia de la distrivución de Premios de la Escuela Gratuïta de Dibujo erigida en la Casa Lonja de Barcelona en 23 de Enero de 1775» (Marès 1964, il. 229).

representant el cap d'un nen amb la sola utilització del punt per a la obtenció de les diferents gradacions del clar-oscúr. Al marge d'aquest interessant i novedós exercici acadèmic i de les confoses referències documentals que ens el situarien cap a finals de la centúria⁶⁸⁰, no podem aportar res més d'ell.

Semblantment al cas de Jaume Ferrer, la figura i trajectòria de Domènec Beraud, un «*Arquitecto, Matemático y Grabador al buril*»⁶⁸¹ d'origen italià que s'establí a Barcelona, és una gran incògnita per a nosaltres, tret d'una estampa de sant Camil de Lelis signada a Barcelona l'any 1798. Pensem que la recerca entre el material documental i gràfic del segle XIX podria donar millors resultats.

Tanquem aquest aplec de gravadors que, tot i el seu escàs bagatge, no dubtem en adscriure cronològicament a la segona meitat del segle XVIII, amb la producció calcogràfica de dos frares: el caputxí Fra Josep de Torredembarra i el trinitari Fra Tomas de Sta. Ana. Del primer, actiu a Barcelona entre 1773 i 1781, només tenim unes mínimes referències bibliogràfiques i el testimoni de les quatre estampes⁶⁸², de discreta resolució. L'altre, Fra Tomas de Sta. Ana, va néixer a Barcelona l'any 1728, i formà part de la comunitat trinitaria⁶⁸³. Les signatures de les estampes catalogades -totes de temàtica catalana i vinculades a les necessitats editorials de l'Ordre- ens informen que foren realitzades a Roma entre els anys 1779 i 1791⁶⁸⁴. En el seu conjunt resulten força irregulars, probablement a causa d'una etapa preliminar autodidàcta i una posterior formació dirigida per algun

---

⁶⁸⁰ Vegeu la monografia corresponent.

⁶⁸¹ *Diario* (Noviembre) 1797.

⁶⁸² Vegeu la monografia corresponent.

⁶⁸³ Ràfols 1951-1954, III, 35.

⁶⁸⁴ Vegeu el catàleg de la monografia corresponent.

experimentat gravador establert a la capital italiana.

Tot i que som plenament concients de la necessitat de continuar restrejant arxius i biblioteques, i d'escorcollant els fons gràfics de les col·leccions privades amb l'objectiu d'il·luminar i potenciar aquesta oblidada branca de la nostra historiografia artística, volem resaltar el fet que paulatinament es van incrementant i reforçant els fonaments que definitivament acabaran sostenint el discurs iniciat sobre la trajectòria calcogràfica a Catalunya.

En la visió panoràmica que anem esboçant sobre el tema, observem vigorosament asentades les estructures que conformen la reforma acadèmica impulsada a través de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, com a continuadora de l'ensenyament programat que iniciaren Viladomat i els germans Tramulles.

En aquest sentit volem reiterar l'impuls donat pel seu director, Pasqual Pere Moles. Sovint s'ha insistit, des del camp de la Història, en justificar la fundació de l'Escola i definir la seva funció dins uns paràmetres primordialment econòmics, els vinculats a la fabricació de les Indianes. Es ben cert que no podem deixar de banda aquestes motivacions pràctiques, però tampoc oblidar les artístiques. De fet, pensem que estan interrelacionades ja que, com molt bé diu César Martinell, «[...] la Industria i el Comercio necesitan del Arte para tener vida, y el Arte a su vez sería una entelequia sin una Industria»⁶⁸⁵. Recolsem la nostra opinió en el contingut del seu primer reglament. Diu textualment l'article núm. 1:

«Como el fin, que se ha propuesto la R^a Junta Particular de Comercio, y Consulado de el Prin^{do} de Cataluña en la Erección de la Escuela gratuita de diseño en la ciudad de Barcelona, sea el dar buenos conocimientos sobre Manufacturas, y Artefactos à toda clase de Gentes, el formar por medio de los principios del Dibujo perfectos Pintores, Escultores, Arquitectos, Gravadores, &c, comunicar las luces precisas para criar, y promover el buen gusto en las Artes, y Oficios, haciendo que se apliquen con

---

⁶⁸⁵ Martinell 1951, 25.

*aciertos los talentos, se multiplique, y aclaren las Ideas, se acostumbren á preferir las formas sencillas, y naturales á las extravagantes, y compuestas, y finalmente el adelantamiento de las Artes, Fabricas y Oficios mecánicos; ha acordado no limitar el número de los Individuos de dicha Escuela, ni fixarlo á cierto género de Gentes, para que así logrando su intento sea de mayor utilidad al Público [...]*⁶⁸⁶.

Considerem que queda suficientment definida la prioritat compartida d'ambdós objectius, així com la ferma decisió d'imposar l'ideari estètic propulsat per la *Real Academia de San Fernando*, ja que les propostes de «*promover el buen gusto*» en relació a «*preferir las formas sencillas, y naturales á las extravagantes, y compuestas*» són un clar al·legat contra els conceptes i formulacions barrocs en pro de les formes acadèmiques.

Aquest esperit academicista serà el que presidirà tota l'etapa directiva i docent de Pasqual Pere Moles. Ja hem comentat abans la incidència del seu mestratge en l'evolució de la calcografia catalana, ara només ens falta citar les aportacions dels alumnes més destacats: Josep Coromina, que es convertirà en el seu col·laborador immediat i successor en les tasques docents de l'Escola; Blai Ametller, el deixeble més ben dotat artísticament; i Esteve Boix que, al igual que l'anterior, conclourà la seva etapa de formació a la *Real Academia de San Fernando*.

Dels tres gravadors precitats, Josep Coromina Faralt (1766 ca.-1834) és l'únic que restà sempre al costat del mestre.

De la mateixa generació de Blai Ametller i quasi una dècada més gran que Esteve Boix, valorem positivament el conjunt de la seva producció, la varietat temàtica de la qual és un clar reflex dels canvis polítics, ideològics, culturals

---

⁶⁸⁶ *Reglamento para la Escuela gratuita de Diseño establecida en Barcelona por la R^a Junta Particular de Comercio, y Consulado de El Principado de Cataluña, &c* (AJC: c. núm. 143, CVIII, 2, 184-189).

i artístics del seu temps. En aquest sentit, i en relació a l'ocupació napoleònica (1808-1814), volem destacar la bel.ligerant actitud de Coromina al posar el seu art i la seva tècnica al servei de la resistència contra els francesos⁴⁸⁷.

D'un nivell artístic inferior al dels altres dos artífexs, els seus gravats denoten un bon domini de la tècnica, qualitat que va saber transmetre a les futures generacions de calcògrafs catalans, els quals, per altra banda, ben poc van poder gaudir dels progressos d'Ametller i Boix, tret de l'oportunitat de tenir com a model les seves millors estampes.

Blai Ametller Rotllan (1766 ca.-1841), fou considerat pels seus contemporanis com un dels millors gravadors de la Península, i algunes de les seves obres dignes de figurar entre *«aque! corto número de estampas que honran nuestras artes y nuestro gusto»*⁴⁸⁸. Hàbil en el burí i excel.lent en l'aplicació de la perspectiva, destacà especialment per la gran varietat de recursos i diversitat de talles que va saber aplicar als seus gravats.

Inicià la seva formació artística a l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona, on destacà molt aviat per la seva extraordinària habilitat en el dibuix. Als tretze anys es decantà per les tècniques del gravat i començà el seu aprenentatge específic sota la direcció de Pasqual Pere Moles. Finalment, i després d'obtenir tota mena de guardons en les diverses modalitats impartides per l'Escola, fou pensionat per la Junta de Comerç a la Real Academia de San Fernando, on continuà perfeccionant-se en el seu art sota la direcció de Manuel Salvador Carmona.

Al llarg de la seva trajectòria professional, a més de

---

⁴⁸⁷ Vegeu els apartats dedicats a analitzar l'artista i la seva obra a la monografia corresponent.

⁴⁸⁸ Folch 1803, I, 63-64.

l'esmentat reconeixement de la crítica contemporània -la qual fins i tot arribà a considerar superiors algunes de les seves làmines respecte a les dels seus mestres⁶⁸⁹-, fou nomenat Gravador de Càmbra (1815); Acadèmic de Mèrit (1797) i Director de Gravat (1821) de la *Real Academia de San Fernando*, allèn d'altres titulacions de la Real Academia de San Carlos i de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona⁶⁹⁰.

Un tret definidor de la seva personalitat i que denota la passió de Blai Ametller pel gravat, és manifesta en el contingut de la seva col.lecció d'estampes. A més de guardar exemples de totes les seves làmines, va conservar les diverses proves d'estat de cadascuna, des del més simple apunt a l'aiguafort, a les proves *avant la lettre* i les primeres estampacions definitives. Així mateix, adquirí la major part de les estampes dels seus mestres, Moles i Carmona, i de molts dels seus coetanis, com Boix, Moreno, Tejada... En morir Ametller, la col.lecció va anar a parar a mans d'un germà seu que residia a Barcelona. L'any 1894 fou exposada a l'Ateneu Barcelonès per l'erudit col.leccionista català Jaume Andreu, el qual l'havia adquirit als descendents. Amb el temps, la col.lecció Andreu ha passat a enriquir els fons del Museu Nacional d'Art de Catalunya⁶⁹¹.

Acabem el nostre recorregut a través de les principals aportacions dels protagonistes de l'evolució de la calcografia catalana del Set-cents, amb la figura d'Esteve Boix Viscompta (1774-1829 d.), probable fill de l'abans citat Francesc Boix.

Semblantment a Ametller, inicià la seva formació artística a l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona i la completà, com a pensionat de gravat, a la *Real Academia de San*

---

⁶⁸⁹ Vegeu, sobretot, *Varietades* 1803 i *Caveda* 1867.

⁶⁹⁰ Vegeu la monografia corresponent.

⁶⁹¹ Andreu 1894, 2.

*Fernando*⁶⁹². En aquest cas, però, no podem dir que el deixeble superés als mestres, tot i que considerem Esteve Boix entre els millors gravadors de l'època, no només dins l'àmbit català, sinó de la resta de la Península.

No hem inclòs en el nostre discurs la darrera generació dels gravadors sorgits de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona al tombant del segle XIX.

Tot i que molts d'ells van nèixer i van iniciar llur aprenentatge cap els darrers anys de la centúria -tal com Francesc Fontanals (1777-1827), Antoni Casas (? -1834), Joan Masferrer (? -1847), o Bonaventura Planella (1772-1844), entre d'altres-, considerem que conceptualment no s'ajusten als objectius fixats en la nostra investigació sobre la calcografia catalana del segle XVIII, els quals hem centrat, prescincint de la cronologia, en l'evolució generada dins l'àmbit català, des dels últims argenters als primers acadèmics.

---

⁶⁹² Vegeu , a la monografia corresponent, l'apartat dedicat a *L'artista*.

Francesc VIA, <i>el Vell</i>	
Francesc VIA, <i>el Jove</i>	
Joan MATONS	
Pere COSTA	
Salvador SERDANYA, <i>el Vell</i>	
Salvador SERDANYA, <i>el Jove</i>	
Antoni SABATER	
Francesc TRAMULLES COMPANY	
Bernardí SABATES [O SABATER]	
Francesc GAZAN	
LESOING [N. LESO O LESOINO]	
J.N. Geroni SERONI	
Fra Francesc DE BARCELONA	
Fra Albert DOMENECH	
P. FONT	
Francesc SANTA CRUZ LUNELL	
Anastasi LLEOPART VILARDELL	
Ignasi PONS	
Marcos Camilo LOMELIN	
Domènec PAUNER, <i>el Vell</i>	
Domènec PAUNER ALTES	
Domènec Agustí PAUNER	
Teresa PAUNER [TERESIA]	
Miquel SORELLO	
Pere COSTA PICO	
Ignasi VALLS	
Francesc TRAMULLES	
Francesc BOIX	
Jaume CARRERAS	
Fra RAIMON	
Fra Francesc LLODRA	
FARRIOLS	
Pasqual Pere MOLES	
Els SELLENT	
Rafael RIERA	
Josep BAXERAS [BAIXERAS]	
Josep? CIRERA	
Josep Anton MARTI	
Jaume FERRER	
DE BERAUD	
Fra Josep de TORREDEMBARRA	
Fra Tomàs DE SANA ANA	
Josep COROMINA	
Blai AMETLLER	
Esteve BOIX	

Sinopsi cronològica dels calcògrafs catalans del segle XVIII.
 Període comprès entre naixement i mort. En cas de no disposar
 d'aquesta informació, hem fet constar l'etapa documentada.

4.4. Notícies sobre altres gravadors.

Som plenament conscients de les dificultats que comporta abarcar una cronologia tan àmplia i un tema tan poc estudiat com és el que ens hem proposat dur a terme. Es evident que en cap moment hem pretès realitzar un treball definitiu -per altra banda, inabarcable per nosaltres-, sinó mostrar una primera visió panoràmica que serveixi, alhora, per obrir el camí a futures investigacions. Es en aquest sentit que, al marge dels gravadors que hem anat comentant -i sobre els quals hem confeccionat les corresponents monografies-, volem deixar constància de les notícies sobre aquells que, ara per ara, no podem documentar, ni disposem d'ells cap testimoni gràfic.

En primer lloc, tenim a Josep Pey (1755-1798), un xilògraf fill d'Olot, de qui J.F. Ràfols diu que, es coneixen «diversos grabados al boj y al metal por él firmados, entre los cuales un Sant Segimon martir. Según hace constar en la firma de una Purísima grabada en plancha de cobre, fechada en 1786, sera "Manco de la Ma dreta"»⁶⁹³. De Baumes⁶⁹⁴, Bosch⁶⁹⁵, Joan Civils⁶⁹⁶, M. Cotelim⁶⁹⁷, Antoni Feu⁶⁹⁸, Pere Franco⁶⁹⁹, Humbert Hera⁷⁰⁰, i Francesc Pedro⁷⁰¹, només tenim la referència de la seva activitat relacionada amb Catalunya a mitjans del segle

---

⁶⁹³ Ràfols 1951-1954, II, 332. Notícia citada per Correa 1981-1982, 279.

⁶⁹⁴ Correa 1981-1982, 251.

⁶⁹⁵ Correa 1981-1982, 253.

⁶⁹⁶ Correa 1981-1982, 256 i Ràfols 1954, I, 259.

⁶⁹⁷ Correa 1981-1982, 257 i Ràfols 1951-1954, I, 298.

⁶⁹⁸ Correa 1981-1982, 261 i Ràfols 1951-1954, I, 400.

⁶⁹⁹ Correa 1981-1982, 262.

⁷⁰⁰ Correa 1981-1982, 266.

⁷⁰¹ Correa 1981-1982, 278.

XVIII. Respecte a d'Anton Romano «gravador natural del Pla de Sorrento, en lo regne de Nàpols», sabem que va contraure matrimoni amb Josepa Canals el dia 13 de juliol de 1749, a la parròquia de Santa Maria del Mar de Barcelona⁷⁰². Joan Godét era d'origen suís, i s'instal·là a Barcelona com a calcògraf i grabador de medalles⁷⁰³, i fou en aquesta darrera especialitat, que participà en les oposicions als premis de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona durant el curs de 1797⁷⁰⁴.

Tanquem aquest bloc de gravadors gairabé desconeguts, rectificanc dues notícies errònies. La primera, fa referència a Fra Joan Beaumont [o Beaumonte], el qual, segons J.F. Ràfols, era «De la Orden de Predicadores, residente en Barcelona en el último tercio del siglo XVIII. Grabador setecentista de quien se conoce una sola obra, firmada y fechada en 1789»⁷⁰⁵. Hem localitzat dues estampes signades per aquest autor. La primera d'elles, és el *Retrat del venerable pare F. Domingo de Jesús*

---

⁷⁰² ACB: Llic. mat. Ofic. anys 1748-1750, f. 79 v.

⁷⁰³ «Juan Godét, de nación Suiza, de profesión Grabados participa á este respetable Público, que ha transferido su habitación al primer piso de la casa de Nicolás Fasquér, Sastre, en la calle Ancha, núm. 6, baxando por el Regomir, sobre la izquierda; qualquiera persona que gustase emplearle en abrir sellos, o en grabar láminas en talla dulce, hallará en él la mejor proporción, así por los precios cómodos, como por el gusto y delicadeza con que dexa el grabado, acreditándolo las satisfacciones que ha merecido á varios particulares que le confiaron la abertura de sellos, así grandes como pequeños» (Diario de Barcelona, 7 de maig de 1797).

⁷⁰⁴ «[Barcelona 28 de Septiembre de 1797] Visto el Recurso de Juan Godet opositor al premio general de gravado en Medallas, solicitando la prorroga hasta el quinze de octubre proximo para la entrega de su obra ú oposicion atendido q[ue] ha debido renovarla por un hueco que al concluirse la que ha echo, ha encontrado en el bronce. Ha concedido la Junta ya que no resulta detrimento á tercero por no haver detras opositor en esta clase» (LAJC: llibre núm. 14, 280-281).

⁷⁰⁵ Ràfols 1951-1954, I, 106.

Maria editat l'any 1669⁷⁰⁶ i l'altra, és una representació de sant Raimon de Penyafort, la data de la qual està borrosa, no es pot llegir bé, i només s'aprecien els dos números del final⁷⁰⁷. Pensem que el coneixement, per part del precitat Ràfols, d'aquesta única estampa va motivar la confusió cronològica, citada després per altres artífers⁷⁰⁸.

La segona referència bibliogràfica que volem esmenar, és la d'un suposat calcògraf anomenat Roma, el qual Antonio Correa situa a Cervera l'any 1736⁷⁰⁹. Pensem que es tracta d'un error en la lectura de la firma, ja que les dades coincideixen amb les del *Retrat de Francesc de Gueraít*, editat al frontis del llibre que el P. Miquel Conill publicà sobre la seva vida, l'any 1736, a Cervera⁷¹⁰. El gravat en qüestió està firmat «*M. S^e Sculp. Romæ*» i nosaltres l'atribuim a Miquel Sorelló⁷¹¹.

---

⁷⁰⁶ Retrat dins una orla d'àngels amb llegenda («*El venerable P.F. Domingo de Jesus Maria. Murio año de 1630*») i escut d'armes sobre ornamentació floral. Està signat «*Fr. Beaumonte ft.*». Il·lustra el frontis del llibre de Juan Caramuel, *Epitome de la vida [...] del venerable P. Fr. Domingo de Jesús Maria [...] Zaragoza, Juan Ibar, 1669* (BUB: D.227/6/14-15 49).

⁷⁰⁷ Imatge del sant de cos sencer, sobre un fons marítim. Al peu, la següent llegenda: «*S. RAYMUNDO DE PENAFORT DEL OR / den de Predicadores Natural de la Ciudad de Barcelona. / Hijo del convento de Sta Catharina M. de la mesma ciu / dad*». Signada i datada: «*Fr. Joannes de Beaumonte Ft. ..89*» (MNAC: R. 937).

⁷⁰⁸ Casellas 1912 i Correa 1981-1982, 251.

⁷⁰⁹ Correa 1981-1982, 283.

⁷¹⁰ Conill 1736.

⁷¹¹ Vegeu el núm 13 del catàleg de Miquel Sorelló a la monografia corresponent.

4.5. La gran incògnita dels gravats anònims.

Tot i que a la major part de les calcografies del segle XVIII hi consten les signatures del gravador, i a mesura que avança el segle es generalitzà el costum d'incloure-hi també les del dibuixant i/o autor, trobem encara moltes estampes sense cap signe d'identificació.

A fi de fer una primera valoració d'aquelles que per raons temàtiques o d'edició podem adscriure a l'àmbit català, hem considerat oportú agrupar-les en un apartat dedicat als gravats anònims.

Es evident que en aquest es recullen obres de diferents artífexs, algunes de les quals són, probablement, d'autors estrangers. En aquest sentit cal recordar que els gravadors catalans de la primera meitat del Set-cents eran artesans autodidactes, més o menys hàbils, al servei de les necessitats de les comunitats religioses o dels editors, però que en cap moment podien rivalitzar amb els artífexs de països amb més tradició en la pràctica del gravat. Així, quan es volien obtenir estampes de qualitat es solia recórrer als gravadors estrangers. No obstant això, pensem que aquest apartat ens pot oferir una mostra representativa i complementaria de la producció i/o consum calcogràfic a la Catalunya del segle XVIII.

De les cent-setanta-quatre estampes catalogades, més de la meitat corresponen a les il·lustracions de, tot just, sis llibres. Així, destaquem els quaranta-tres emblemes corresponents a l'obra del jesuïta Francesc Garau, *Tercera parte del Sabio, instruido de la naturaleza* (Thomas Lorient, 1700)⁷¹²; els setze aiguaforts de les ermites de Montserrat, corresponents a una edició sense datar de Joan Jolis⁷¹³; la representació del monestir de Montserrat i els vuit retrats

---

⁷¹² Núms. 6 al 48 del catàleg.

⁷¹³ Núms. 60 al 75 del catàleg.

dels succesius primers comptes de Barcelona (Josep Giralt, 1742)⁷¹⁴; les sis estampes de mostres de cal·ligràfiques que il·lustren la primera edició de les precitades *Instruccions per l'ensenyança de minyons*, de mossèn Baldiri Reixac (Antoni Oliva, 1749)⁷¹⁵; les cinc estampes de plànols i eines del llibre de Raimundo Sanz, *Principios militares* (Eulalia Piferrer, 1776)⁷¹⁶; i, finalment, els vint-i-un gravats de mostres paleogràfiques que exemplifiquen el text intitulat *Paleografia que para inteligencia de los manuscritos antiguos de este Principado* escriví Don Joaquin Tos, imprès a Barcelona, sense datar, per Ramon Martí⁷¹⁷.

4.6. Catalunya i els gravadors foranis.

Ja hem comentat la dependència del gravat estranger a l'hora d'il·lustrar les edicions catalanes, fet palès sobretot durant la primera meitat del segle. No obstant això, en acabar aquesta primera visió panoràmica de la calcografia catalana del Set-cents volem remarcar la necessitat d'un estudi concret sobre el tema, al qual s'hi hauria de sumar el dels gravats editats a fora sobre temes catalans. Pensem que una recerca exhaustiva d'aquest tipus d'estampacions ajudaria a establir la connexió entre la producció dels nostres artifexs i els models estrangers, no només en relació als corrents estilístics, sinó també en el seguiment dels sistemes de traç. En aquest sentit cal recordar que, fins ben avançat el segle, els nostres gravadors depenien d'una formació majoritàriament

---

⁷¹⁴ Núms. 76 al 84 del catàleg.

⁷¹⁵ Núms. 87 al 92 del catàleg.

⁷¹⁶ Núms. 108 al 112 del catàleg.

⁷¹⁷ Núms. 130 al 151 del catàleg.

autodidacta, probablement basada en la còpia d'altres estampes.

Així mateix, volem constatar la dificultat que comporta la localització d'aquest bloc de producció gràfica. D'una banda, les estampes soltes d'autors foranis difícilment es poden relacionar amb comitents catalans, a menys que ho especifiquen les llegendes. Per l'altre, la recerca de les que il.lustren edicions de lletra impresa resulta lenta i feixuga, ja que comunment els repertòris bibliogràfics no les tenen en compte i se'n d'anar escorcollant directament els diferents fons bibliogràfics.

A fi de donar una visió summària al respecte, hem classificat les estampes aplegades al llarg de la nostra recerca en dos grups: l'un dedicat a les calcografies forànies temàticament relacionades amb Catalunya, i l'altre a les dels gravadors foranis que intervenen en edicions catalanes.

4.6.1. El temes.

La major part són vistes o plànols de la ciutat de Barcelona⁷¹⁸ realitzats durant el primer terç de la centúria per gravadors francesos, anglesos, alemanys, holandesos, austríacs o espanyols, en motiu de la Guerra de Successió (1702-1714) i els setges (1706 i 1713-1714) a que fou sotmesa la capital catalana, com són les vistes des del mar gravades per Joseph Fiedrerich Leopold⁷¹⁹ (1668-1726), Pierre Aveline⁷²⁰ (ca. 1656-1722), Johann Srtidbeck⁷²¹ (1640-1716), P. Sluyter⁷²² (1675-1713), G. Matthaus Seutter⁷²³ (1678-1756) i Juan Bernabé Palomino⁷²⁴ (1692-1777), entre d'altres anònimes⁷²⁵; les

---

⁷¹⁸ Sobre el tema, vegeu Atlas 1982 i Retrat 1995.

⁷¹⁹ MMHB: núm. 763.

⁷²⁰ MMHB: núm. 765.

⁷²¹ En coneixem dues proves, la primera és de gran format (500 x 590 mm.) i mostra la façana marítima de la ciutat presidida per un medalló amb el retrat de l'arxiduc Carles lluint el collar del Toisó d'Or i la inscripció «*Carolus III D.G. Hispaniae et Indiarum Rex Archidux Austriae*» i, al peu, una representació d'Hèrcules -un dels fundadors mítics de la ciutat de Barcelona- i un àngel. Orla amb fulles de llorer sostinguda per quatre angelets sobre un ampulós cortinatge amb atributs militars (SGE: (Madrid) "Different villes" (segle XVIII), núm. 35). L'altra, publicada per Gabriel Bodenehr (Bodenehr s.a., entre pp. 13-14), únicament presenta el cos inferior amb el perfil marítim de la ciutat i podria correspondre a la mateixa làmina, mutilada (IMHB: núm. 47).

Sabem d'un altre estampa amb el planol de Barcelona enfocat des del mar, signada «*Joh. Srtidbeck junior fecit et excu*» i publicat a Curioses 1715 (núm. 14), estava al comerç l'any 1992 (Galera 1992, núm. 22).

⁷²² IMHB: núm. 12.467. Publicat dins *Europische* 1706.

⁷²³ MMHB: núm. 790. Publicat dins Matthaus ca. 1720.

⁷²⁴ Barcelona, col·lecció Jordi Estruga. Publicat dins Espinalt 1781, v. IV, estampa núm. 3, entre pp. 206-207.

perspectives de la ciutat assetjada segons el gravat anònim que encapçala un text en alemany⁷²⁶ i les làmines de G. Scotin⁷²⁷, Pieter Fehrt⁷²⁸ (1681-1740), H. Westphlen⁷²⁹ (actiu a principis del segle XVIII), Johann-August Corvinus⁷³⁰ (1683-1738) i Gabrielle Landry⁷³¹ (1670 ca.-1740); la representació del cerimoniós embarcament del rei Felip V en el port de Barcelona (1703) gravat per Jan-Baptist. Berterham⁷³² (finals segle XVII-inicis segle XVIII); els planols de les muralles de la ciutat i llurs baluards⁷³³; i, sobretot, la sèrie de cinc

---

⁷²⁵ Són tres. Dues mostren el mateix perfil de la façana marítima: una presidida per una cartel·la amb el nom de la ciutat (IMHB: núm. 2.682 i MMHB: núm. 3.520, il·luminada a mà), i l'altra pel retrat de l'arxiduc Carles (IMHB: núm. 750). La tercera i última, segueix el patró de la visió panoràmica de Barcelona iniciada a mitjan segle XVII i fou publicada dins Alvarez de Colmenar (I) 1707 -versió francesa- i Alvarez de Colmenar (I) 1707 -versió holandesa- (BC: 096 Bes. Fol).

⁷²⁶ IMHB: M.106.

⁷²⁷ Al comerç l'any 1992 (Galera 1992, núm. 10).

⁷²⁸ MMHB: núm. 754. Publicat dins Relationis 1706.

⁷²⁹ BC: Fullets Bonsoms, núm. 8.148. Publicat dins Aubföhreicher 1706.

⁷³⁰ En coneixem tres estampes. Les dues primeres són vistes de la ciutat des del mar i fan referència a l'arribada a Barcelona de l'arxiduc Carles, l'any 1705 (MMHB: núm. 277) i de la seva futura esposa, l'any 1708 (MMHB: núm. 278). La tercera, mostra una vista i el plànol de la ciutat durant el setge de 1706 (MMHB: núm. 279. També BC: s.núm.). Totes elles foren editades per Jeremias Wolff, a Augsburg [ca. 1714].

⁷³¹ Es tracta d'un almanac del 1715 que reproduïx una vista de la ciutat durant el setge de 1714. Fou editat a París, per G. Landry (Barcelona, col·lecció Ramon Soley).

⁷³² MMHB: núm. 280. Publicat dins Ubilla 1704.

⁷³³ Cinc anònims: IMHB: M.106; col·lecció Jordi Estruga, Barcelona; i tres al comerç l'any 1992 (Galera núms. 14, 18 i 21). Quatre, també al comerç l'any 1992, signats per: P. Schenk, Incelin i dos d'A. Coquart (Galera 1992, núms. 15, 23, 13 i 19, respectivament).

làmines del gravador de paisatges francès Jacques Rigaud (1681-1754)⁷³⁴, testimoni directe del setge de les tropes de Felip V l'any 1714⁷³⁵, el qual aconsegueix oferir a través de seqüències una visió progressiva de l'apropament de les tropes franceses fins al peu de les muralles de la ciutat. Altres vistes de Barcelona foren gravades per Williams Watts⁷³⁶ (1752-1803), Balthasar-Frederick Leizelt⁷³⁷ (2na meitat del segle XVIII), Etienne Charpentier⁷³⁸ (1707 ca.-1792 ca.), entre d'altres anònimes⁷³⁹. Així mateix, cal citar el mapa del bisbat de Barcelona gravat per Juan López⁷⁴⁰ (actiu a Madrid entre 1746 i 1795). Acabem aquest breu recull de vistes i planols citant

---

⁷³⁴ Juan Miguel Muñoz Corbalán els atribueix erròniament al pintor català Jacint Rigau i Ros (1659-1743). Vegeu Muñoz Corbalán 1990.

⁷³⁵ IMHB: I.G.4788/12.1(1)B-II i 4783/12.1(1)B-II. MMHB: núms. 745, 746, 747 i 748. També a Barcelona, col·lecció Ramon Soley. Publicats dins *Recueil* 1732. Aquesta sèrie fou molt difosa i es possible que en sortís a la llum més d'una edició, ja que les llegendes les trobem redactades en francès i en alemany. Coneixem, també, una sèrie de *Vistes òptiques* basades en aquests gravats (Col·lecció Jordi Estruga. Barcelona. Vegeu *Retrat* 1995, il. núms. 64, 65 i 66).

⁷³⁶ Dibuixat per Henry Swinburne (1743-1803), el qual durant el seu viatge a Espanya (1775-1776) feu una estada d'uns mesos a Barcelona (1775), on va aprendre a parlar el català. Els seus textos sobre aquesta travessia -*Travels through Spain in the years 1775 and 1776*- foren publicats a Londres l'any 1777 sense aquesta vista de Barcelona, la qual fou inclosa en una publicació posterior (Swinburne 1810). A l'estampa consultada hi figura la següent llegenda: «*London. Published July 1, 1808 by John Scott, 442 Strand*» (MMHB: núm. 2.700).

⁷³⁷ MMHB: núm. 762.

⁷³⁸ MMHB: núm. 10.895. També IMHB: I.G. 12.485/16.1(1)(B-II).

⁷³⁹ Publicades, respectivament, dins Salmon 1745, v. XV (MMHB: núm. 10.829); Pons 1788 (v. XIV, entre les pp. 46-47); reproduïda a Duran i Sanpere 1948 (*Col·lecció Visa, Barcelona*), i al comerg l'any 1992 (*Galera* 1992, núm. 26).

⁷⁴⁰ MMHB: núm 11.403.

dues veus del conegut diccionari de J.F. Ràfols. La primera fa referència a Joerre (finals del segle XVII-principis del XVIII), autor de «*Grabados de paisajes y vistas de poblaciones catalanas, por él realizados, [que] ilustran la obra holandesa Viajes por España y Portugal, Leyden -Pieter Vander-1707*»⁷⁴¹. L'altra, correspon a Rodenehr, un gravador alemany de començaments del segle XVIII, «*Autor de diversos grabados con vistas paisajísticas de distintas poblaciones catalanas*»⁷⁴².

Altres estampes forànies de temàtica catalana són: el *Retrat de l'arquebisbe de Tarragona Antoni Agustí Albanell*, gravat per Ferdinando Fambrini (2^{ona} meitat del segle XVIII), i una *Composició al·legòrica* signada per A. Gredori (2^{ona} meitat del segle XVIII), ambdues en una editades a Itàlia, l'any 1765⁷⁴³; una composició al·legòrica sobre el *Consulat de Mar*, gravada pel ja citat holandès Pieter Sluyter, publicada a Leyden l'any 1704⁷⁴⁴; una petita representació de la *Mare de Déu de Montserrat* signada per l'espanyol José Murguía (1736-1776), publicat entre 1764 i 1770⁷⁴⁵; i una *Divina Pastora*⁷⁴⁶ firmada a Roma l'any 1785 per Garofalo Panormit, un autor no identificat que tradueix al gravat una pintura de Manuel Tramulles.

---

⁷⁴¹ Ràfols 1951-1954, II, 28.

⁷⁴² Ràfols 1951-1954, II, 461. Fensem en un possible error de J.F. Ràfols en la transcripció del nom i ens inclinem per identificar-lo amb Gabriel Bodenehr *el Jove* (1705-1779), ja citat en nota a peu de pàgina en relació a una nova versió d'un gravat de Johann Srtidbeck sobre la façana marítima de Barcelona

⁷⁴³ Il·lustren els volums de la seva *Opera Omnia*. Vegeu *Agustí 1765* (BC: 4-VI-38).

⁷⁴⁴ *Il Consolato del Mare 1704* (BC: 2-III-7).

⁷⁴⁵ *Discurso 1764-1770* (BC: Fullets Bonsoms, núm. 10.258).

⁷⁴⁶ BC: s.núm.

4.6.2. Les edicions.

Pel que fa als autors foranis que il·lustren edicions catalanes, ja hem comentat l'obra de J.A. de Fher [o Defhert], en motiu de l'edició de la *Máscara Real*⁷⁴⁷, i la de Joann Petroschi, respecte al *Tratado del origen y arte de escribir bien*, de Fra Lluís d'Olot⁷⁴⁸. Així, només ens queden pendents les cites a Jollain, de qui únicament coneixem l'estampa de la *Mare de Déu del Pilar* que il·lustra uns textos devocionals editats per Jaume Surià⁷⁴⁹; a Girolamo Rossi, *el Jove* (1682-1762 d.), per les estampes dels Estatuts de la Universitat de Cervera, editats el 1750⁷⁵⁰; a Diego de Cosa (actiu a Madrid l'any 1707), autor del *Retrat de Fra Josep de Sant Benet* que il·lustra edicions successives de la seva obra⁷⁵¹; al mallorquí Fra Albert Burguny (1707-1770), que publicà a través de Joan Jolis una làmina del túmul erigit al convent de Santa Catalina de Barcelona, en motiu de les exèquies de Fra Tomàs Ripoll, general de l'orde dels Predicadors⁷⁵²; als valencians Manuel Monfort (1736-1806) -per les estampes d'una edició

---

⁷⁴⁷ Vegeu a l'apartat dedicat a *Els inicis de l'ensenyament programat* les referències a Francesc Tramulles.

⁷⁴⁸ Vegeu a l'apartat dedicat a *Els inicis de l'ensenyament programat* les referències a Fra Lluís d'Olot.

⁷⁴⁹ *Oratorio 1717* (BUB: C-239/6/24-17).

⁷⁵⁰ Portada alegòrica i cul-de-llantia. *Estatutos Universidad de Cervera 1750* (BC: 4-VI-26).

⁷⁵¹ *Fratris 1725*, *Fratris 1731*, *Fratris 1738* i *Fratris 1755* (BC: R(2)49 102; R(2)49 100; i B2 (082) Josep. Estampes soltes a BC: s.núm. i MNAC(GDG): núms. 3.619 i 3.620). Les tres primeres foren editades a Madrid i la darrera a Girona, per Antoni Oliva. L'any 1746 se'n publicà a Madrid una edició castellana, il·lustrada amb una làmina del madrileny Fra Mathias de Irala (1680-1753). Vegeu *Vida* [Fray Joseph de Sn. Benito] 1746 (BC: A 23-Fol.114).

⁷⁵² *Lleonart 1747*.

commemorativa de la visita de Carles III al «*Real Seminario de Nobles de la Compañia de Jesús de Barcelona*»⁷⁵³ -, Vicenç Galceran (1726-1788) -pel *Retrat d'Asensi Sales, bisbe de Barcelona*⁷⁵⁴ - i Josep Dordal (1780-1808) -per la il.lustració de la pedagògica novel.la de Pere Montengon, *Eusebio*⁷⁵⁵ -, tots tres al servei d'editors barcelonins; i, per acabar, a Aloisio Fabri (1778-1835), Giovanni-Battista Stagnon⁷⁵⁶ (1764 - ?) i Miquel Gamborino (1760-1828 d.), els quals, juntament amb Blai Ametller i Josep Coromina, són els autors d'una sèrie de vint-i-un gravats sobre la vida i miracles del beat Josep Oriol que il.lustren el conegut llibre de Joan Baptista Masdeu⁷⁵⁷.

---

⁷⁵³ *Obsequiosa* 1759 (BC: Fullets Bonsoms, núm. 978). Es tracta de dues làmines: una composició al·legòrica de l'esmentat Seminari i el retrat de Carles III.

⁷⁵⁴ Aymerich 1760 (BC: 11-II-20 [il.luminat a mà]; 1-II-43; i 6-I-29).

⁷⁵⁵ Montengon 1793 (BC:6-III-53¹¹).

⁷⁵⁶ Podria ser germà o parent de l'artífex que publicà el següent anunci al *Diario de Barcelona* (11 de novembre de 1797): «*Domingo Stañon, de nación italiano, Grabador de sellos, escudos de armas y cifras sobre qualesquiera metal, en oro, plata, lata, y acero: vive en la calle ancha, en casa de los Alemanes que venden Reloxes de música: quien le necesite le encontrará en dicha casa*».

⁷⁵⁷ Masdeu 1807 (BC: A-23-89-630).

6. APENDIX: CITES DE DOCUMENTS I DE FONTS BIBLIOGRÀFIQUES⁷⁵⁸

«Iltre. Sr. En execució de lo que V.S. es estat servit ordenar als Consols de la Confraria de llibreters y Espampers lo dia 26 del Corrent mes de Agost 1717. Representan á V.S. que en la llista entregadas no tenen y sols ofereix reparo algu en ella, si sols prevenir á V.S. que entre los individuos mestres, que en ella se expressarven los ne faltan uns quatre que son los que tenen ja representat á V.S. que son los seguens los mestres que faltan Joseph Ascona tenia Rotiga. Pau Agell non tenia Rotiga. Juan Cassanyes non tenia Rotiga. Carlos Fuyg non tenia Rotiga que ses fet Armita. Batista Pinyol va accepta publicament, y que de viudas sols se troba Maria Jolis la qual te Rotiga de Estampa y un fill; y per quant en áquella no seli considerara personalitat, per ser incapas de ella y en lo fill per ser de poca edat, y no del tot practich, y no treballar sempre, se coloca entre los fadrins per reconeixer haverse defer així per confirmarse á la Major equitat y a la intenció de V.S. Cofradia de llibreters y Estampers».

IMHB: Cadastre personal [i gremial], caixa de 1716-1718 (1718), s.p.

«Relacion de todos los individuos que se hallan, y no estan agregados en Gremio ninguno de la mitad del Barrio quarto de cuya mitad Cuida y Pertenece a fran[ci]s[co] Vidal Comisario de dicha mitad de Barrio [...] Barrio 4º [...] Parte enfrente de Palacio. Pedro Bonardel frances, vende estampas en casa ... 75 Reales de Ardites [...]».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721. Flec del 1721 [II], s.p.

«Relacion de todos los individuos que se hallan, y no estan agregados en Gremio ninguno de la mitad del Barrio quarto de cuya mitad Cuida y Pertenece a fran[ci]s[co] Vidal Comisario de dicha mitad de Barrio [...] Parte de enfrente el Palacio. Pedro Bonardel frances vende estampas, vive vive [sic] en una casa de Luys Sans Bolero [Luis Sans Cubero ?]».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721. Flec del 1721 [III], s.p.

«Relacion de todos los individuos que se hallan, y no estan agregados en Gremio ninguno de la mitad del Barrio quarto de cuya mitad Cuida y Pertenece a fran[ci]s[co] Vidal Comisario de dicha mitad de Barrio [...] Enfrente de Palacio. Pedro Bonardet librero ... 130 Rs. A».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1724, s.núm. s.p.

---

⁷⁵⁸ Presentació en ordre cronològic. Respecte a les notícies del Llibre d'Acords de la Reial Junta de Comerç de Catalunya (LAJC) transcrites a Subirana 1990 (Apèndix documental, pp. 369-444) oferim una sel.lecció de les més significatives a fi de facilitar-ne la consulta.

«Lista de los individuos que no son de gremio deven pagar la Tasa del Personal para el año 1732 [fins el 1768] Pedro Bonardet vende estampas en frente Palacio» [també consta com a "estampero", "negociante" i "comerciante"].

IMHB: Cadastre personal, caixes del 1732 al 1768, (1732), s.p.

«Ilustre Señor. Persuadiendose los Consules ser de su cargo hazer presente á Vs. lo que se les ofreciere en Orden [?] á esta Relacion dicen: Que con la Execucion que se practicó á los 20 de Agosto proximo passado, pel Privilegio concedido á la Universidad de Cervera de los libros de la Comun Enseñanza y de los que sirven para aprender todas las facultades, se hallan los Individuos de este Gremio reducido al miserable estado de no tener que trabajar, respecto de ser los Libros contenidos en dlic]ho documento Privilegio los de mas Consumo, y que diariamente vendian, con los quales mantenian sus tiendas y mancebos, quienes assi por dlic]ho motivo, como por las Circunstancias que se expressan en la Relacion, quedan totalmente perdidos. Por lo que esperan los Consules se dignará Vs. rebajar á los Maestros, de los que han sido tassados en los años antecedentes, y de eximir á los Mancebos de la Contribucion Personal en el interin que se restablezcan en la posesion de vender los expressados Libros del Privilegio, que por ser de justicia esperan y reziviran á Merced de S. Gra. Ramon ferrer Consul, Jpth. ferrer Consul, Barthomeu Giralt Clavari».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1729-1780. Plec de l'any 1730, s.núm.

«Lista de los individuos que no son de gremio deven pagar la Tasa del Personal para el año 1769 [...] En lugar del difunto Pedro Bonardet se continua su yerno Joseph Simon negociante».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1769, s.p.

«Carlos III, monarca gloriosísimo de España && en donde reina con clemencia y humanidad, igual á su grandeza, se ha ocupado por recreación en grabar en cobre algunas cosas y entre ellas una estampa que representa á la Virgen Santissima con su divino hijo en los brazos, trabajada con gran gusto. El altísimo Dios llena siempre de felicidades á este soberano, protector augusta, y conecedor profundo de las bellas artes, á quien se debe la singularísima coleccion de las antigüedades del Herculano y de Pompeya; y la ereccion en nuestros dias de diferentes fábricas grandiosas, entre las quales se bebe contar el palacio real de Caserta por los diseños del célebre Vanvitelli, obra comparable á las mas bellas y magnificas de la antigüedad, y que hace mucho honor á su arquitecto, y á nuestro siglo».

Juan Gori Gandellini Sanés. Noticias históricas de los grabadores. Escritas en italiano é impresas en Sena el año de, 1772, f. [Segons Ceán 1800, I, 256-258].

«Edicto de la Inquisicion General que prohibe estampas, papeles y obras [...] Nos Dn. Manuel Quintano Bonifaz [...] Arzobispo de Pharsalia, Inquidisor General en todos los Reynos, y

Señorios de S. M. Catholica, y de su Consejo, &c. [...] Sin embargo de que por varios Edictos del Santo Oficio se han prohibido diferentes Estampas, Inscripciones, y Escritos Satíricos con notorio abuso de Textos, y Lugares de la Sagrada Escritura, y con extrañas representaciones, que pueden fomentar el fanatismo, fascinar los Pueblos, y desacreditar las justas Resoluciones de los Soberanos. Y sin embargo también de la vigilancia del gobierno, y de las Reales Pragmáticas, que se han publicado prohibiendo la introduccion y venta de Estampas Satíricas alusivas á las providencias tomadas con los Regulares expulsos [...] la tolerancia de semejantes sátiras, e impresos maliciosos, no sólo denigrativos de la Real Autoridad, y Soberanía, sino opuestos á las mas sólidas, y verdaderas máximas de nuestra Religion Católica, que enseña, y manda la debida obediencia á los soberanos, y la paz, unión, y buena harmonía entre los vasallos, abominando el espíritu de cisma, y division. Y que para tan perverso fin se abusó de la Sagrada Escritura, y de sus verdades, aplicándolas á sátiras, detracciones, y sentidos muy contrarios á su sana, y verdadera inteligencia. [...] Con acuerdo y parecer de los Señores del Consejo de S. M. de la Santa General Inquisicion prohibimos todas las Estampas, Escritos, Impresos, y Papeles manuscritos de esta clase, que se hayan extendido, en qualquiera lengua, ó impresion [...] todas las personas, que sepan, ó hubieren entendido, quienes sean los verdaderos Autores de alguna de dichas Estampas, y Papeles, como también los que los han hecho imprimir, y los vendedores, y divulgadores de ellas [...] acudan á delatarlos al Santo Oficio [...] En Madrid, á trece dias del mes de Octubre de setecientos setenta y dos años».

BC: Fulletts Bonsoms, núm. 1.274.

«[Barcelona 14 de Agosto de 1775] Visto el papel de Dn. Pasqual Pedro Moles de fecha de oy en que expone que hallandose por casualidad en esta su Patria Dn. Carlos de Salas Escultor y Academico de la Rl. de Sn. Fernando, le parecia corresponder por urbanidad y por su distinguido merito pedirle eligiese entre los 197 opositores á los tres premios de los Meses pasados, los que creyere mas dignos, y habiendo concedido en ello, despues de varias protestas nacidas de su natural modestia ha escogido en primer lugar [...]; tambien ha juzgado digno de elogio á Joseph Cirera y [...] por lo bien que se han desempeñado [...].».

LAJC: llibre núm. 5, 325.

«[Premios de los meses de] Diciembre, Enero y Febrero de 1776. Figuras de Estampa. 1º Josef Cirera Gravador [...].».

Noticia 1775-1776.

«[Barcelona 12 de Mayo de 1777] Haviendo los Sres. Comisionados por lo de la Escuela de Dibujo echo presente, que concideraban muy util la compra para el uso de los Dicipulos de la citada Escuela las estatuas del Gladiador, y del Leconte, la Cabeza de Alexandro, y otros modelos comprados en Roma, qñe Dn. Juan Adan cedio á este fin por su coste y costas, que el todo son

ciento y quarenta pesos duros, haciendo presente d[e]llos Sres. Comisionados para que la Junta determine lo que tenga por conveniente. Ha acordado que se compren d[e]llos Estatuas, Cabeza, y Modelos, y se coloquen en la citada Escuela previniendo al Contador despache Libranza de los mencionados ciento y quarenta duros á favor de Dn. Pasqual Pedro Moles, para que haga remesa de ellos al referido Dn. Juan en pago de d[e]llos alajas. [...]

LAJC: llibre núm. 6, 281.

«[Barcelona 24 de Julio de 1777] Visto que Dn. Pasqual Pedro Moles dice en papel de nueve del corriente que concluidas las Oposiciones de los meses de Abril, Mayo y Junio, y examinados los trabajos con la debida justicia, resultan los premios [...] Modelo blanco: 1º Joseph Cirera [...]

LAJC: llibre núm. 6, 344.

«[Barcelona 24 de Julio de 1777] Visto que Dn. Pasqual Pedro Moles dice en papel de nueve del corriente, que concluidas las Oposiciones de los meses de Abril, Mayo, y Junio, y examinados los trabajos con la debida justicia, resultan los premios [...] Modelo blanco. Primer premio Joseph Cirera [...]

LAJC: llibre núm. 6, 344-345.

«[Barcelona 30 de Abril de 1778] Visto que Dn. Pasqual Pedro Moles hace presente con fecha de 22 del actual, que los premios de las oposiciones de diseño en la escuela de Dibujo de su cargo correspondiente a los meses de Febrero, Marzo y Abril los han ganado [...] Figuras de Estampa, primer premio Joseph Rovira Gravador [...]

LAJC: llibre núm. 7, 56.

«[Barcelona 16 de Noviembre de 1778] Visto que Dn. Pasqual Pedro Moles hace presente con flecha de 9 del corriente, que cumplido el plazo de las oposiciones á los Premios de la Escuela de Dibujo de su cargo, correspondientes á los meses de Agosto, Septiembre, y Octubre, de este año, ha procedido a la elección de ellos con los Ayudantes y resultan [...] Dignos de elogios por la invencion y copiado de estampa [...] Blas Amatller».

LAJC: llibre núm. 7, 174.

«[Barcelona 29 de Abril de 1779] Visto que Dn. Pasqual Pedro Moles, dice en flecha de 27 del corriente haberse cumplido el plazo de las Oposiciones á premios de los meses de Febrero, Marzo y Abril, como la de invencion correspondiente a este mismo mes, y procediéndose en consecuencia á la elección de ellos, con los Tenientes de la Escuela [...] Flores y adornos [...] tercero Blas Amatller».

LAJC: llibre núm. 7, 277-278.

«[Barcelona 29 de Julio de 1779] Haviendose echo presente que ha muerto el famoso Pintor Dn. Antonio Rafael Meins [sic], y

que parece seria conveniente para la instruccion de los Cursantes en la Escuela de Dibujo que se recoxiesen algunos Dibujos originales. Ha acordado se procure conseguir, haviendose encargado el S[ñ]or Intendente de escribir á Dn. Nicolás de Azara Agente en Roma por la Corte de España, que si Dn. Joseph Camaron se le presentare al fin referido, lo proteja á efecto de que emplee bien la cantidad de ciento y sinquenta á doscientos doblones en oro que para ello ha destinado la Rl. Junta; y que se prevenga á Dn. Pasqual Pedro Molés encriva á d[ic]ho Camaron al referido efecto».

LAJC: llibre núm. 7, 344.

«[Barcelona 2 de Septiembre de 1779] Vista la Carta del Illustre Dn. Joseph Nicolas de Azara de 19 del pasado, en que expresa facilitará á Dn. Joseph Camaron la compra de algunos Diseños echos por el celebre Pintor Meins [sic], para el uso de esta Escuela de Dibujo, debiendose en quanto á los precios arreglarse á los que ha señalado la tasa publica».

LAJC: llibre núm. 7, 369.

«[Barcelona 14 de Octubre de 1779] Haviendose echo presente, que para poder conseguir la Recoleccion de algunos Diseños, y otras Piezas preciosas, que ha dejado el celebre Pintor Meins [sic] debe ya hacerse la remesa correspondiente á Roma. Ha encargado al Illustre Dn. Joseph Nicolas de Azara encargado de los negocios de España en aquella Corte de Ciento y sinquenta hasta doscientos Doblones en oro que reolvio emplear á este fin en acuerdo de 29 Julio del cor[riente] año».

LAJC: llibre núm. 7, 397.

«[Barcelona 18 de Octubre de 1779] Haviendo echo presente Dn. Pasqual Pedro Molés Director de la Escuela de Dibujo en 18 del cor[riente], que en atención de haver cumplido el plazo de las oposiciones á premios de este trimestre, igualmente que el año para las gratificaciones, y el tiempo fixado para los premios de Invencion; ha procedido con los Thenientes á la eleccion de los dibujos de mayor merito, y resultan á favor de los siguientes. Meses de Mayo, Junio y Julio [...] De flores y adornos [...] 2º Blas Ametller Gravador [...]

LAJC: llibre núm. 7, 401.

«[Barcelona 8 de Mayo de 1780] Haviendo Dn. Pasqual Pedro Molés echo presente que para los premios de los meses de Febrero, Marzo, y Abril del cor[riente] año, ha procedido con los Ayudantes á la eleccion de ellos en la forma acostumbrada, haviendo recahido en los sugetos [77] siguientes [...] 2º con gratificación Joseph Coromina Gravador, 3º de honor [...] Blas Ametller Gravador».

LAJC: llibre núm. 8, 76-77.

«[Barcelona 14 de Septiembre de 1780] Haviendo presentado los Sres. Duran y Llanza un recibo de 326 escudos, y 60 Rayoques Romanos correspondientes á 651 [libras] 11 [sueldos] 4 [dineros] moneda Catalana, que por disposicion de la Junta

han mandado satisfacer á Dn. Joseph Nicolas de Azara en Roma, para la compra de diferentes dibujos originales del famoso Pintor Dn. Antonillo Rafael Meins [sic], segun lo resuelto en acuerdo de 29 de Julio de 1779. Ha acordado se prevenga al contador despache Libranza [...]

LAJC: llibre núm. 8, 143.

«[Barcelona 22 de Marzo de 1781] Visto que Dn. Pasqual Pedro Moles con flecha de 22 del corrient[e] expone que respeto de que por haverse hallado indispuesto al cumplir el plazo del primer trimestre de las oposiciones á los premios, se difirio la adjudicación para unirla con el que ha cumplido en el mes de enero ultimo; y que habiendo examinado todos los diseños y modelos que han concurrido [...] Agosto, Sep[tiembr]e, y Octubre de 1780 [...] Figuras de Estampa [...] 19 con gratificación, Blas Atmetller gravador [...]. Noviem[br]e, y Diciem[br]e de 1780, y Enero de 1781. [...] Figuras de Estampa [...] 19 con gratificación Joseph Corominas gravador».

LAJC: llibre núm. 8, 257.

«[Barcelona 25 de Octubre de 1781] En atencion, que Dn. Pasqual Pedro Moles, hace presente en flecha de veinte y dos del corrient[e], que cumplido el plazo de las Oposiciones en la Escuela de Dibujo de su cargo, desde el mes de Febrero al de Julio ultimo, y practicadas las formalidades de estas, han ganado el premio [...] Invención para fabricas [...] y Blas Atmetller Gravador de esta Ciudad. Modelo de yeso: Primer premio Gamborino Gravador de Valencia. Segundo Blas Atmetller Gravador de esta Ciudad. Tercero Joseph Corominas Gravador de esta Ciudad».

LAJC: llibre núm. 8, 380.

«[Barcelona 8 de Noviembre de 1781] Haviendo el Sr. Dn. Melchor de Guardia presentado á la Junta una esquia de Dn. Eustaquio de Azara Abad del Real Monasterio de Amer, acompañando cinco Dibujos delineados por Dn. Ant^o Rafael Mengs, porque la Junta tenga de tan celebre Pintor este apreciable monumento. Ha acordado se pasen á Dn. Pasqual Pedro Moles á fin de que los coloque en la escuela de su cargo, y sirvan de exemplo á sus Dicipulos».

LAJC: llibre núm. 8, 392.

«[Barcelona 11 de Abril de 1782] Vistas las cuentas que ha presentado Dn. Juan Pablo Gispert [...] y otra de gastos, fletes y demas satisfecho por catorze Caxones de Estatuas de Yezo que por cuenta de la misma Rl. Junta y para el servicio de la Escuela de Dibujo le ha remitido desde Genova Dn. Juan Mora y Gispert, á quien se los havia dirigido Dn. Joseph Camaron de Roma de importe doscientas sesenta y nueve libras onze sueldos y seis dineros pidiendo se sirva la Junta proveher á su pago. Ha acordado pasen ambas cuentas al Contador [...]

LAJC: llibre núm. 9, 52.

«[Barcelona 27 de Mayo de 1782] Vista la Carta de Camaron residente en Roma escrita á Dn. Pasqual Pedro Moles en ffe[er]o de veinte de febr[er]o ultimo incluyendo recibo del Sr. Dn. Joseph Nicolas de Azara de ochenta y dos escudos, que de orden de los Sres. Durán, y Llanza le entregó el Marqués Geronimo Belloni para satisfacer las estatuas de Florencia, y que los d[ic]hos ochenta y dos escudos de cambio de diez y ocho por ciento corresponden á ciento sesenta y nueve libras seis sueldos y siete dineros catalanes. Ha acordado se pase al Contador el expresado recibo para que despache Libranza [...]».

LAJC: llibre núm. 9, 76.

«[Barcelona 21 de octubre de 1782] En atencion de que Dn. Pasqual Pedro Moles hace presente en fecha de oy, que cumplido el plazo del ultimo trimestre, y el año por las Oposiciones a premios, y gratificaciones de los dicipulos de la Escuela de Dibujo de su cargo; ha procedido a la eleccion de ellos con los Ayudantes y resultan [...] Meses de Mayo, Junio y Julio [...] Modelo de Yezo [...] 1º Joseph Coromina Gravador de Laminas [...]».

LAJC: llibre núm. 9, 156.

«[Barcelona 17 de Marzo de 1783] Visto el oficio de Dn. Pasqual Pedro Moles de ocho del cor[riente] en que expone que concluido el plazo de las Oposiciones a premios de su Escuela de Dibujo en los meses que abajo se explican hasta el de enero del presente año, ha procedido a la elección de ellos en la forma acostumbrada con los Ayudantes [...] [238] Exponiendo al mismo tiempo que por los diez premios vacantes reconocerá la Junta quan perjudicial es á la escuela y al publico la persecucion de estos Colegios de Pintores, y Escultores á los alumnos de ella, y que esto no podrá remediarse á menos de conseguir la Escuela los mismos privilegios de las demas Academias, siendo de Dictamen, que en interin los expresados premios vacantes, como el que le quedó el año pasado y los que en adelante huviere puedan obtenerlos en concurso formal los mismos que en los años anteriores los han logrado sin excluir los que han ganado los de Invencion de pintura y escultura, como las gratificaciones, á fin de reanimarlos, y que trabajen con mas ardor, pidiendo que la Junta, se sirva determinar lo de su agrado en este punto [...] Ha acordado [...] en quanto a los premios vacantes se le avisará á su tiempo lo conveniente».

LAJC: llibre núm. 9, 237-238.

«[Barcelona 19 de Mayo de 1783] Visto el Oficio del S^r Dⁿ Jacobo Maria de Spinosa Fiscal del Civil en esta R^a Audiencia, su fecha treze del corri^o, en que manifestando que en cumplimiento de las comisiones conque se halla de la Superioridad del Consejo desea eficazmente establecer en Olot, una Escuela de Dibujo para instruccion de aquella juventud, y aumento de las Fabricas allí establecidas, y pide ausilie esta Junta sus celosas intenciones dirigidas al bien del Estado, y del

Principado de Cataluña, mediante que tomando la Junta aquella fabrica como hija suya le facilite el methodo de estudios, el plan de premios, alguna coleccion de papeles y Modelos de la Escuela establecida en esta Ciudad, con todo el sistema de su buen gobierno, permitiendose á demas q^o D^o Pasqual Pedro Moles pase á d^{na} villa con el que ha de dirigir la nueva escuela; por unos ocho dias, á fin de dar el tono á esta obra, rectificando las ideas que necesitan del mayor pulso hallandose todavia en los principios.

Ha acordado se le conteste diciendose, q^o enterada la Junta de la justa confianza q^o hace de su Señ^o el Real Consejo Sup^o de Castilla, y de los deseos de su Señ^o de q^o para el desempeño de una de sus Comisiones concurre esta Junta á la ereccion de una Escuela practica de Dibujo en la villa de Olot, tiene particular complasencia de que este util establecimiento sea concedido á su Señ^o, cuya perpicacia, inteligencia é inclinacion á los establecimientos publicos, y felicidad de las Artes son notorias y el gusto y satisfaccion de las ideas del R^o Consejo, y deseos de su Señ^o, en beneficio del Estado, que ocupa siempre todos los desvelos de esta R^o Junta, y que para el logro de esta importancia, ha providenciado, así el que pase á d^{na} villa el Director de esta Escuela D^o Pasqual Pedro Moles para el fin q^o solicita, como tambien la entrega de los Dibujos, y modelos convenientes, y que sea todo á expensas de esta R^o Junta».

LAJC: llibre núm. 9, 275-276.

«[Barcelona 5 de Junio de 1783] Visto el Dictamen de Dn. Pasqual Pedro Moles en que dice comprende que por el trabajo de Dn. Joseph Camaron en cuydar de la construccion, embalage y conduccion de las estatuas venidas de Roma para esta escuela de Dibujo, es acreedor de una gratificacion de sinquenta pesos y que si á esta fineza se le concidera la de haver regalado quatro buenos y utiles diseños, y el candor que envia copiado de Rafael de siete palmos de alto y quatro y medio de ancho, merece por el todo veinte y sinco Doblones. Ha acordado se prevenga al Contador despache Libranza de sinquenta pesos de ciento veinte y ocho q^uarltos á favor de Joseph Camaron [...]]».

LAJC: llibre núm. 9, 286.

«[Barcelona 21 de Julio de 1783] Haviendose presentado ocho dibujos por el celebre Dn. Ant^o Rafael Mengs de los originales que se hallan en el Vaticano, y sinquenta y tres que se han recogido de los mas insignes pintores de Italia, unos y otros remitidos por el Sr. Dn. Nicolas de Azara, Agente y Procurador general del Rey en la Corte de Roma paraque esta Escuela de Dibujo tenga unas obras tan apreciabiles. Ha acordado, se entreguen los citados Dibujos á Dn. Pasqual Pedro Moles á fin de que los coloque oportunamente en la Escuela de Dibujo, y los continue en el Inventario á que corresponden [...]]».

LAJC: llibre núm. 9, 319.

«[Barcelona 20 de Octubre de 1783] Visto el oficio de Dn.

Pasqual Pedro Moles Director de la Escuela de Dibujo de fecha de ay, en que expone, que cumplido el plazo de las Oposiciones á premio mensuales; el de los anuales de Pintura y Escultura, y el de las quatro gratificaciones ha procedido a la eleccion de ellos en la forma acostumbrada [...] Febrero, Marzo y Abril: Invencion de Flores, Miguel Gamborino Gravador [...] Modelo de Yeso; Primero Blas Ametller Gravador [...] Mayo, Junio y Julio [...] gratificacion de Flores de Invencion; Blas Ametller gravador. De modelo de Yezo, Miguel Gamborino Gravador [...].

LAJC: llibre núm. 9, 378.

«[Barcelona 8 de marzo de 1784] Visto el recurso de Dn. Pasqual Pedro Moles director de la Escuela de Dibujo de primero del cor[r]iente, en que hace presente, que para evitar el desvio de muchos Discipulos de la citada Escuela que han ganado todos los premios, persuadidos del colegio de Pintores, á por una natural desidia, á causa de no quedarles mas asenso; y en atencion al buen efecto que han producido las quatro gratificaciones condicionales; tiene por conveniente, á fin de deterner en el estudio seis meses al mas sobresaliente, y algunos años á los demas de las quatro clases, se establezcan sinco premios anuales, uno [32bis] para los escultores, y otro para cada una de las quatro clases, de á diez pesos cada uno, para los más benemeritos, que en el Discurso del año haga seis Diseños, á seis modelos, y en la invencion de flores dos; y que así como á los demas se les da en dinero, se les gratifique en estampas de los mejores Maestros para que tengan duradero un exemplar que les llame a la continuacion del estudio. Ha acordado como lo propone el Director de la Escuela de Dibujo Dn. Pasqual Pedro Moles por este año, a fin de que segun fueren las resultas pueda la Junta disponer lo conveniente [...].

LAJC: llibre núm. 10, 31bis-32da.

«[Barcelona 7 de Junio de 1784] Haviendo el Sr. Melchor de Guardia presentado en la Junta seis Dibujos originales del celebre Pintor Dn. Rafael Antº Mengs que el Sr. Jph. Nicolas de Azara, se ha servido remitir para esta Escuela de Dibujo. Ha acordado, que se entreguen a Dn. Pasqual Pedro Moles director de la d[ic]ha Escuela, para que los coloque en ella en el lugar que les corresponda continuandolos en el Inventario de estos preciosos adornos de d[ic]ha Escuela [...].

LAJC: llibre núm. 10, 82.

«[Barcelona 21 de Octubre de 1784] Visto el oficio de Dn. Pasqual Pedro Moles Director de la Escuela de Dibujo de f[ic]ha de veinte del cor[r]iente en que expone, que cumplido el plazo de las Oposiciones á los premios mensuales de Febrero hasta el de Julio prox[im]o pasado, como el de las gratificaciones anuales, premios de Invencion de pinturas; el de escultura, los extraordinarios; y del que permitió la Rl. Junta diera un aficionado, ha procedido a la eleccion de ellos en la forma acostumbrada [...] [185] Invencion de Flores p[ar]a Fabricas, Blas Ametller gravador de esta Ciudad [...] Modelo de yezo, Blas Ametller, gravador de esta ciudad, todos los votos [...].

LAJC: llibre núm. 10, 184-185.

«[Barcelona 21 de Octubre de 1784] Vista la cuenta que ha presentado Dn. Pasqual Pedro Moles del importe de las Estampas que de orden de esta Junta se han echo venir de Paris para los premios extraordinarios de importe Ciento sinquenta y dos libras tres sueldos y un dinero, pidiendo se sirva la Junta providenciar el pago. Ha acordado se pase al Contador para que hallandole sin reparo despache Libranza [...]».

LAJC: llibre núm. 10, 186.

«[Barcelona 20 de Junio de 1785] Visto el recurso de Dn. Pasqual Pedro Moles de la Escuela de Dibujo de diez y nueve del corriente en que hace presente haverse repartido segun practica los premios mensuales de Febrero, Marzo y Abril [...] Flores y adornos: [...] 29 A. Llopert [...] plateros».

LAJC: llibre núm. 10, 311.

«[Barcelona 20 de Junio de 1785] Haviendo manifestado los Sres. comisionados en la Escuela de Dibujo, que tienen por conveniente se libren á favor de Dn. Pasqual [318] Pedro Moles las trescientas libras que pidió en nueve del corriente para hacer venir de Roma y Paris una porcion de Estampas para premios extraordinarios, que se reparten á los dicipulos de merito de la Escuela de Dibujo de su cargo. Ha acordado se prevenga al Contador despache libranza [...]».

LAJC: llibre núm. 10, 317-318.

«[Barcelona 17 de Octubre de 1785] Visto el Oficio de Dn. Pasqual Pedro Moles Director de la Escuela de Dibujo de fecha de diez y seis del corriente, en que expone, que cumplido el plazo de las oposiciones á los premios mensuales hasta el presente, los anuales de Invencion, Gratificaciones, y premio extraordinarios; ha procedido á la eleccion de ellos [...] Mes de Mayo, Junio y Julio [...] Invencion de flores para fabricas, A Klay Ameller gravador con todos los votos. Figuras de Estampa a Miguel Gamborino, gravador, con todos los votos».

LAJC: llibre núm. 10, 317-384.

«[Barcelona 30 de Marzo de 1786] Haviendose presentado veinte y quatro Dibujos delineados por Dn. Antº Rafael Mengs de los originales del Vaticano, remitidos por el Sr. Dn. Joseph Nicolas de Azara Ministro Plenipotenciario del Rey en la Corte de Roma para que esta Escuela de Dibujo tenga unas obras tan apreciables. Ha acordado se entreguen los citados dibujos á Dn. Pasqual Pedro Moles á fin de que los coloque oportunamente en la Escuela de Dibujo de su cargo y los continúe en el Inventario á que corresponden; escribiendo su recibo al Sr. Dn. Nicolas de Azara con las correspondientes gracias en fineza, y que la Junta espera tendra á bien continuarla con nuevos efectos de su generosidad en favor de dicha Escuela».

LAJC: llibre núm. 11, 46.

«[Barcelona 22 de Mayo de 1786] Haviendose hecho presente por los Sres. Comisionados en la Escuela de Dibujo, que parecia conveniente para estimulo de la aplicacion de los Dicipulos premiar el merito de Blas Ametller, que se distingue en ella, como lo manifiesta la Lamina de N[uest]ra Sra. con el Niño Jesus q[ui]e ha presentado á la Junta gravada de su mano. Ha acordado se le premie con seiscientos reales de ard[ite]s quedando la Lamina a beneficio de d[ic]ho Ametller; y de q[ui]e se pase al Contador la orden correspondiente, paraque despache Libranza de d[ic]ha partida [72] á favor de d[ic]ho Interesado».

LAJC: llibre núm. 11, 71-72..

«[Barcelona 19 de Octubre de 1786] Vista la Carta de Dn. Pasqual Pedro Moles de veinte de Julio ultimo en que expresa que para el aumento y variedad de buenos originales muy necesarios en esta Escuela de Dibujo de su cargo seria conveniente que la Junta se interese con la Rl. Academia de Sn. Fernando á efecto de que le facilite una porcion de diseños de principios, Cabezas, y figuras echos por aquellos Maestros, ó de los que han enviado de Roma sus Pensionados; y paraque el Estudio sea mas completo de lo que se llama Escuela Italiana podria la Junta autorizarle á él paraque á poca costa haga comprar en Roma sus figuras de Academia, seis copiadas por las Antiguas, seis Cabezas, y doze de principios de los de mejor estilo, que podrán costar unos cien escudos Romanos. Ha acordado que se execute como lo propone d[ic]ho Moles, y que para su verificacion, se dirija carta-orden á Roma paraque se tengan hasta Dien Escudos Romanos á disposicion del referido Moles; y que por la Junta se escriba á Dn. Antonio Ponz Secretario de la Rl. Academia de San Fernando lo conducente paraque dicha Academia facilite a la Junta los diseños que se expresan, dirigiendo la carta á Dn. Joseph Nabas á fin de que recoja, y remita con otros diseños que se le entregaran por otras manos».

LAJC: llibre núm. 11, 149.

«[Barcelona 30 de Octubre de 1786] Visto el Oficio de Dn. Pedro Pasqual Moles Director de la [157] Escuela de Dibujo de flech]a de veinte y cinco del cor[riente], en que expone, que cumplido el plazo de las Oposiciones á los premios Mensuales; el de los Annuales; y gratificaciones, ha procedido á la eleccion de ellos [...] Sinco premios extraordinarios de diez pesos en estampas. Invencion de flores Joseph Coromina gravador de Indianas. Modelo de Yeso en diseño, Blas Ametller gravador de laminas [...].»

LAJC: llibre núm. 11, 157.

«[Barcelona 8 de Enero de 1787] Visto el Oficio de En Pasqual Pedro Moles Director de la Escuela de Dibujo de esta Ciudad de siete del cor[riente], en q[ui]e expone q[ui]e respeto desea dar principio á exemplo de lo q[ui]e se practica en las Academias de esta clase, presentando algunas de sus obras los Profesores;

pide se sirva la Junta admitir seis de las que hizo en Paris mientras la Junta lo tubo allí pensionado, y una de las muy pocas q[ue] le han permitido dar á luz las tareas á q[ue] la Junta le tiene destinado de doze años á esta parte, mandando, si es de su agrado se coloquen en ella. Ha acordado, que se admite con aprecio las obras q[ue] presenta el d[ic]ho Moles por efecto de su garvosidad, y gratitud; y aprueba q[ue] se coloquen en las nuevas Piezas de la Escuela para el aprovechamiento de los Dicipulos por la imitacion y prueba del amor con que dirige la citada Escuela».

LAJC: llibre núm. 11, 185.

«[Barcelona 22 de Enero de 1787] Vista la Carta de Dn. Antonio Ponz Secret[ar]io de la Rl. Academia de Sn. Fernando de Madrid, que trata de los Dibujos q[ue] se havian pedido á d[ic]ha Academia para enriquecer la de esta Ciudad con algunos de aquellos exemplares. Ha acordado que se una con el expediente».

LAJC: llibre núm. 11, 193.

«[Barcelona 16 de Abril de 1787] Haviendo los Sres. Comisionados Marques de Palmerola, Dn. Melchor de Guardia, y Dn. Joseph Francis[co] Sagui, en consecuencia de lo resuelto por la Junta en acuerdo de quinze de Febrero ultimo echo presente el Reglamento que Juzgan conveniente, establecer por agora para el buen regimen de la Escuela de Dibujo del cargo de Dn. Pasqual Pedro Moles; y la instruccion de lo que se debe practicar en las Oposiciones que la Junta ha resuelto se hagan en d[ic]ha Escuela á tres Plazas de Pensionados, las quales han de recaer en los sujetos que resulten mas benemeritos en las tres Nobles Artes de Pintura, Escultura, y Gravado. ha acordado que lo aprueba todo, y que se pase al expresado Director Dn. Pasqual Pedro Moles para que lo comunique á los Tenientes Directores, y lo haga saber á los Dicipulos á fin de que cada uno lo observe puntualmente en la parte que le toque».

LAJC: llibre núm. 11, 237.

«[Barcelona 21 de Mayo de 1787] Vistas las obligaciones q[ue] los Sres. Comisionados en la Escuela de Dibujo han formado para que las guarden y cumplan puntualmente los pensionados de d[ic]ha Escuela en los ramos de Pintura y Gravado que de resulta de las Oposiciones quedaren elegidos. Ha acordado que las aprueba, y que evacuada la diligencia de las firmas de los opositores se pasen al Director de la citada Escuela Dn. Pasqual Pedro Moles para que disponga y cele su observacion».

LAJC: llibre núm. 11, 262.

«[Barcelona 13 de Septiembre de 1787] Vista la cuenta q[ue] ha presentado Dn. Pasqual Pedro Moles de los veinte y dos Moldes q[ue] se han echo de las antigüedades q[ue] se hallan en esta Ciudad mas apreciabiles para la memoria del estado en q[ue] están en el día, y estudio de los Dicipulos de la Escuela de Dibujo del cargo de d[ic]ho Moles, interpretando ciento ochenta y cinco libras dos cueldos y seis dineros. ha acordado que se

pase al contador para que despache Libranza [...]».

LAJC: llibre núm. 11, 229bis.

«[Barcelona 15 de Octubre de 1787] Haviendose echo presente que se necesita hacer venir de Paris una porcion de Estampas para los premios extraordinarios, y semanales de los Dicipulos de la Escuela de Dibujo del cargo de Dn. Pasqual Pedro Moles; igualmente que una coleccion de los trages Antiguos para instruccion de los mismos Dicipulos. Ha acordado de que a su tiempo deberá presentar la correspondiente cuenta».

LAJC: llibre núm. 11, 345.

«[Barcelona 22 de Octubre de 1787] Visto el Oficio de Dn. Pasqual Pedro Moles Director de la Escuela de Dibujo de fecha de hoy en que expone que cumplido el plazo de las oposiciones a los premios mensuales, correspondientes a los meses de Mayo ultimo, hasta el presente Octubre, y el año para las gratificaciones, y premios extraordinarios en estampas; ha procedido [...] Agosto, Septiembre, y Octubre [...] Figuras de Estampa 1^a de honor Salvador Molet Gravador de Laminas [...]».

LAJC: llibre núm. 11, 347.

«[Barcelona 5 de Noviembre de 1787] Haviendo el Director Dn. Pasqual Pedro Moles presentado el Libro de Arquitectura de Vitrubio traducido en Español, y atendiendo a lo que pueda importar esta obra a la Escuela de Dibujo. Ha acordado que se destine dicha obra para el uso de la misma Escuela, satisfaciendo su importe a Dn. Pasqual Pedro Moles con prevencion de que la continue en el Inventario que corresponde».

LAJC: llibre núm. 11, 350.

«[Barcelona 26 de Noviembre de 1787] Haviendo los Sres. Duran, y Langa presentado recibo de cien escudos romanos correspondientes a docientas seis libras y diez sueldos que han echo entregar en Roma por disposicion de la Junta a Dn. Francisco Preciado para el pago de algunos Dibuxos que se han echo venir para la Escuela de esta Arte del cargo de Dn. Pasqual Pedro Moles. Ha acordado que se satisfaga a dichos Sres. la expresada cantidad [...]».

LAJC: llibre núm. 11, 358.

«[Barcelona 13 de Diciembre de 1787] Visto el aviso que Dn. Pasqual Pedro Moles encargado de la enseñanza en la Escuela de Dibujo ha dado a la Junta, con fecha de diez del corriente, de que el Illre. Abad de Cardona Dn. Lorenzo Zarate le ha entregado la preciosa coleccion de Estampas de las Lochas de Rafael con el fin de que sirvan para estudio de los Dicipulos de la Escuela de su cargo. Ha acordado que el Secretario le exprese, que la Junta ha recibido con mucho aprecio este efecto de su generosidad, y buen gusto de que le da gracias».

LAJC: llibre núm. 11, 372.

«[Barcelona 13 de Marzo de 1788] Vista la Carta de Dn. Pasqual Pedro Moles de flec]ha de oy en q[u]e expresa quedar en su poder la obra duplicada del Paladio en quatro tomos, las Lochas de Rafael en sesenta y dos ojas un Libro de principios de Dibujo hasta anatomia en treinta y seis Pliegos, y un Quaderno de Arabescos en veinte y quatro ojas, que todo se ha comprado para servicio de la Escuela de Dibujo de su cargo, por ciento y noventa [421] libras que aun no se han satisecho. Ha acordado se prevenga al Contador despache Libranza [...].»

LAJC: llibre núm. 11, 420-421.

«[Barcelona 12 de Junio de 1788] Vista la nota de los tres Quadros de la Testamentaria del Sr. de Herrera, q[u]e Dn. Pasqual Pedro Moles, dice ser los unicos que pueden convenir p[ar]a el estudio de los dicipulos de la Escuela de Dibujo, pudiendose dejar el primero y el segundo en el caso de q[u]e se halle mayor Postor á la tasacion q[u]e se ha echo, pero q[u]e el tercero convendria retirarlo á qualquier precio. Ha acordado se prevenga al refiero]do Moles, q[u]e en quanto al tercer de d[ic]hos quadros por lo util q[u]e ha de ser á la Escuela, lo retire absolutam[en]te y q[u]e retire tambien el primero y el segundo, si el precio de estos fuese proporcionado».

LAJC: llibre núm. 11, 466.

«[Barcelona 7 de Julio de 1788] Vista la Cuenta q[u]e ha presentado Dn. Pasqual Pedro Moles [483] encargado de la enseñanza en la Escuela de Dibujo, de las estampas y otros efectos trahidos de Paris, para uso de d[ic]ha Escuela de Dibujo en veinte y seis de Junio proximo pas[ad]o su importe nuevecientas y noventa libras y onze sueldos tornesas, para cuyo pago se le havian entregado trescientas libras Catalanas, alcanzando por saldo de d[ic]ha Cuenta sesenta y cinco libras y ocho sueldos y diez dineros de esta misma moneda. Ha acordado pase al Contador la exp[re]sada Cuenta paraque no hallando reparo despache Libranza de d[ic]ha alcance á favor de este Interesado».

LAJC: llibre núm. 11, 482-483.

«[Barcelona 19 de Septiembre de 1788] Visto el recurso de Dn. Pasqual Pedro Moles de primero del cor[riente] en q[u]e expone q[u]e cumplido el plazo de los premios mensuales de la Escuela de Dibujo de su cargo, ha procedido [...] Meses de Oct[ubr]e, Nov[ie]mbr]e, y Diz[ie]mbr]e de mil set[ecientos] ochenta y siete; Invention de Flores, á Salvador Molet gravador [...] Enero, Fe[rer]o y Marzo del cor[riente] año [...] Modelo yeso [...] 39 Salvador Molet gravador».

LAJC: llibre núm. 11, 514.

«[Barcelona 13 de Octubre de 1788] Visto el recurso de Dn. Pedro Pablo Montaña, y Dn. Tomas Solanes, pidiendo se sirva la Junta dár las ordenes correspondientes á Dn. Pasqual Pedro

Moles para que con su cuenta y razon les preste los originales existentes [528] en d[e] la Escuela, q[ue] necesiten para continuar sus estudios en sus Casas, como segun dicen se practica en las R[e]s. Academias. Ha acordado pase d[e] recurso al Sr. Comicionado Dn. Melchor de Guardia para q[ue] exponga q[ua]nto se le ofreciere y pareciere».

LAJC: libre núm. 11, 527-528.

«[Barcelona 16 de Octubre de 1788] Visto el Oficio de Dn. Pasqual Pedro Moles encargado de la Enseñanza en la Escuela de Dibujo de f[ac] de oy, en q[ue] expone, q[ue] cumplido el plazo de las Oposiciones á los premios mensuales, y el año á las gratificaciones, y premios extraordinarios; á procedido á la eleccion de ellos en la forma acostumbrada con los Tenientes de d[e] Escuela; y han recaido en los Alumnos siguientes [...] Gratificaciones. Invencion de Flores, A Salvador Molet tres dibujos 20 pesos (meses de Julio, Agosto y Septiembre) [...].»

LAJC: libre núm. 11, 531.

«[Barcelona 20 de Octubre de 1788] Visto el Dictamen del Sr. Comicionado Dn. Melchor de Guardia de f[ac] de Diez y siete del cor[riente] sobre el Recurso de Dn. Pedro Pablo Montaña, y Dn. Tomas Solanes Tenientes de la Escuela de Dibujo que solicitan se les presten los originales existentes en ella para continuar sus estudios en sus propias Casas; Y conformandose la Junta con el citado Dictamen. Ha acordado se prevenga á Dn. Pasqual Pedro Moles encargado de la enseñanza en d[e] Escuela preste á los Suplicantes los originales para e fin expresado con la cuenta y razon, y demas circunstancias q[ue] expresa el S[e]ñor. Comicionado».

LAJC: libre núm. 11, 533.

«[Barcelona 13 de Noviembre de 1788] Visto el Recurso de Dn. Pasqual Pedro Moles de nueve del cor[riente] en que hace presente haver logrado persuadir á un sugeto q[ue] vendiese dos excelentes pinturas de asuntos del Testamento echos en Italia, y le parece muy conveniente no malograr esta ocasion para tenerlos en la Escuela de Dibujo de su cargo para utilidad de sus Discipulos, los quales él y los Tenientes han evaluado por las razones que dice, á sinquenta libras cada uno. Ha acordado pase d[e] Recurso al Sr. Comicionado Dn. Melchor de Guardia para q[ue] reconocidas d[e] pinturas, informe lo q[ue] se le ofreciere y pareciere».

LAJC: libre núm. 11, 540.

«[Barcelona 11 de Diciembre de 1788] Visto el Dictamen del Sr. Comicionado Dn. Melchor de guardia de dos del cor[riente] sobre los dos Quadros de excelentes pinturas de asuntos del testamento, que Dn. Pasqual Pedro Moles supone que á su persuacion le vende un sugeto, manifestando d[e] Sr. Comicionado, que por quantos informes ha tomado de sugetos inteligentes en pintura, consta que los referidos Quadros son de mayor valor de las cien libras que pide por ellos su Dueño,

y que le parece puede la Junta comprarlos con seguridad de que serán útiles para la Escuela. Ha acordado que se compren para dicho fin, previniendo al Contador despache Libranza [...].

LAJC: llibre núm. 11, 552.

«[Barcelona 9 de Marzo de 1789] Vista la orden de la Rl. Junta de Comercio, y Moneda del Reyno de veinte y uno de Febrero proximo pasado, en que se sirve aprovar las proposiciones que hizo esta Rl. Junta de enviar los pensionados Alumnos de esta Escuela de Dibujo, á donde mas florescan las Artes, para que perfeccionandose en ellas, estiendan y propaguen en este Principado, el buen gusto y los conocimientos que adquieran con las prevenciones que en dicha orden se expresan».

LAJC: llibre núm. 12, 25.

«[Barcelona 20 de Abril de 1789] Haviendose echo presente la Carta que en veinte y ocho del pasado escribió á Dn. Pasqual Pedro Moles, Dn. Benito Espinós de Valencia, avisando ser el importe de las floresitas, y dibujos, que por disposicion de la Junta y para uso de la Escuela de Dibujo, le ha remitido, noventa y seis libras, y media el total coste. Ha acordado se pase la citada Carta al contador para que no hallando reparo, despache Libranza».

LAJC: llibre núm. 12, 43.

«[Barcelona 30 de Abril de 1789] Visto que Dn. Pasqual Pedro Moles en papel de flecha de oy dice hallarse aqui de transito dos excelentes Quadros originales que representan un Apolo del celebre Guercino, y una Madalena de medio Cuerpo de Lanfranch, pidiendo por ellos quinientos y sinquenta pesos duros, que despues ha agenciado poderlos obtener por doscientas libras, pareciendole que con sus buenas circunstancias pueden tomarse sin el menos reparo á dicho precio, y que son de mucha utilidad á la Escuela de Dibujo de su cargo. Ha acordado se le prevenga, que siendo dichos Quadros tan apreciados, y de tanta utilidad para la enseñanza de los Dicipulos de la expresada Escuela, los tome al citado precio, procurando encomisar lo posible; pasandose á este fin la orden correspondiente al Contador para que despache Libranza[...].

LAJC: llibre núm. 12, 47.

«[Barcelona 9 de Noviembre de 1789] Visto lo expuesto por Dn. Pasqual Pedro Moles encargado de la enseñanza en la Escuela de Dibujo de fecha de cinco del corriente, en que expone que cumplido el plazo de las Oposiciones á los premios mensuales, y el año á las gratificaciones, y premios extraordinarios, se ha procedido á la eleccion de ellos en presencia de los Sres. Vocales Comisionados [147] por la Rl. Junta y en la forma acostumbrada con los Tenientes de la Escuela, y han recaido en los alumnos siguientes. [...] Julio, Agosto, y Septiembre [...] Modelo en diseño [...] segundo á Salvador Molet, y Antonijo Casasas se parte entre en ellos dos por haver salido

empatada la votacion [...] Gratificaciones anuales [...] Invencion de Flores, á Felipe Carrera por quatro votos, dos obtuvo Salvador Molet [...] [148] Visto así mismo el oficio del expresado Moles de seis del citado en que manifiesta que cumplido el termino de los Edictos, á los premios generales del Trienio, y habiendo entregado las obras los Opositores en tiempo havil dispusieron los Sres. Vocales Comicionados por la Junta, hizieran las pruebas de repente, y procediera la eleccion de ellos todos los Maestros en votada secreta de que ha resultado la adjudicacion siguiente [...] Gravado á Joseph Coromina por todos los votos, Flores para Fabricas Jayme Rovira y Salvador Molet con iguales votos [...]

LAJC: llibre núm. 12, 146-148.

«[Barcelona 19 de Mayo de 1790] Visto el Recurso de Simon Rovira Dorador, i otros vez^o de S^o Felio de Guixols de doze del cor^o en que expone que desoando dedicarse en el Arte de Dibujo para los fines que expresan; piden se sirva la Junta facilitarles los primitivos modelos trabajados y corregidos en la Escuela de Dibujo a cargo de D^o Pasqual Pedro Moles con las circunstancias q^o indican.

Ha acordado pase este Recurso á D^o Pasqual Pedro Moles paraq^o diga lo q^o se le ofresca, y si puede seguirse perjuicio á d^o Escuela de lo que solicitan los s^o plicantes».

LAJC: llibre núm. 12, 56.

«[Barcelona 19 de Mayo de 1790] Visto el informe de D^o Pasqual Pedro Moles de veinte y ocho del pas^o, en que dice, que sin perjuicio de la Escuela de Dibujo de su cargo puede facilitarse á Simon Rovira, y demas del Lugar de S^o Felio de Guixols comprendidos en su Recurso de diez y siete de Abril ultimo, los dibujos que expresa.

Ha acordado se le prevenga que remita á los sup^{tes} los principios Impresos de las Laminas q^o tiene la Escuela, y los otros Dibujos que indica en su informe».

LAJC: llibre núm. 12, 67.

«[Barcelona 19 de Agosto de 1790] Habiendo los Sres. Comicionados en la Escuela de las Nobles Artes establecida en la Casa Lonja, manifestar parecerles ocasion de disponer lo conveniente para avilitar á los Pensionados, á fin de que partan para sus destinos, como esta mandado; despues de visto el Dictamen de los referidos Sres. Comicionados, y conferenciado lo necesario. Ha acordado que á los que han de ir á Roma, se les den sesenta pesos á cada uno, y á los que va á Madrid treinta pesos para gastos de sus viages, debiendo avisar justificado el dia de su arribo á los respectivos destinos, pues desde aquel les correrá la penscion que tienen señalada [...] librando á favor de Dn. Pedro Pasqual Moles los ciento y sinquenta pesos del importe de los que se les da para gastos de viaje á fin de que los distribuya como esta expresado».

LAJC: llibre núm. 12, 304.

«[Barcelona 21 de Octubre de 1790] Visto el recurso Pedro Guixa clerigo Maestro de primeras letras, y Aritm veinte del corrientte, exponiendo que desea gravar muestras necesita para la enseñar à escribir la letra española, para cuyo efecto pide se sirva la Junta admit otro de los Dicipulos de Dn. Pasqual Pedro Moles. Ha que en atencion de no haver Escuela [329] abierta de pase este recurso al referido Moles para que informe sobr que se le ofresca y paresca».

LAJC: llibre núm. 12, 328-329.

«[Barcelona 25 de Octubre de 1790] Vista la Representaci Dn. Pasqual Pedro Moles de fecha de oy en que acompaña Cartas de Dn. Benito Espinds Director del Estudio de Flo la Rl. Academia de Sn. Carlos que trata del encargo q hizo d[e] dicho Moles para que hiciera algunos Dibujos propio la enseñanza, y executables en las fabricas de Ind para q[ue] se perfeccionasen en este estudio los Dicipulos Escuela de las Nobles Artes de su cargo, reduciendo dictamen del referido Moles, sobre este asunto à q[ue] p determinar la Junta se libre a favor de Espinds veinte y Doblones por los referidos cinco Dibujos, q[ue] son los ha remitido; y se le devuelvan las dos floreras por los mo que expresa».

LAJC: llibre núm. 12, 342.

«[Barcelona, 6 de Mayo de 1790] Vista la carta del Ayuntamiento de Gerona de veinte y ocho del pasado en que pide p servicio de la Escuela Gratuita de Dibujo, que ha dispuesto poner en aquella Ciudad, se sirva la Junta facilitarle exemplares que concidere utiles para aquella Escuela, de favor quedará muy agradecido el Ayuntamiento.

Ha acordado pase esta solicitud à los S^{mos} Comisionados la Escuela de las Nobles Artes Conde de Sta Coloma, Marques Gironella, D^o Joseph Fran^{co} Sagui y D^o Juan Larrad, para vean de hallar modo conq^{ue} complacer al Ayuntamiento de Ger en la exp^{ta} solicitud, sin perjuicio de la Escuela de Nob Artes de esta Ciudad».

LAJC: llibre núm. 12, 247.

«[Barcelona, 20 de Mayo de 1790] Habiendo hecho presente Conde de Sta Coloma el oficio de f^o de oy, que su Ex^{ta} con los demas S^{mos} Comisionados para la Escuela de las Nobles Artes, el Director de la misma D^o Pasqual Pedro Moles, han tratado sobre el modo de complacer al Ayuntamiento de la Ciudad de Gerona en su solicitud, de que la Junta le facilite los exemplares que concidere utiles para el servicio de la Escuela de Dibujo q^{ue} ha dispuesto poner en aquella Ciudad; y concider q^{ue} pareciendo à la Junta, pueden remitir à dicho Ayuntamiento Dociientos exemplares en la forma q^{ue} en dicho Oficio se menciona.

Ha acordado que así se execute».

LAJC: llibre núm. 12, 253-254.

«[Barcelona, 15 de Noviembre de 1790] Visto el Informe de Dn. Pasqual Pedro Moles Director de la Escuela de las Nobles Artes, de la Casa Lonja de veinte y dos del pasado sobre la pretencion de Pedro Guixà para que se le enseñe á gravar la Letra bastarda Española, expresando que la Real Junta le obligó á enseñar el Gravado á quantos Dicipulos le destinase, y que sin embargo de que el gravado de Letra, que desea aprender el suplicante, es enteramente separado del que profesa, lexos de escusarse de admitirle por su Dicipulo particular en su casa, tendrá el mayor gusto en secundar los buenos deseos de la Junta. Ha acordado se prevenga al referido Moles no tiene inconveniente en que enseñe en su Casa al suplicante».

LAJC: llibre núm. 12, 347.

«[Barcelona 25 de Noviembre de 1790] Visto lo expuesto por Dn. Pasqual Pedro Moles Director de la Escuela de las Nobles Artes de fecha de oy expresando, que cumplido el plazo á las Oposiciones del ultimo Trimestre; y el año de los premios extraordinarios, y gratificaciones, ha echo la adjudicacion con los demas Profesores [...] Julio, Agosto y Septiembre [...] Figuras de Estampa: 19 á Estevan Boix Gravador [...]

LAJC: llibre núm. 12, 352.

«[Barcelona 20 de Octubre de 1791] Visto el Oficio de Dn. Pasqual Pedro Moles de fecha de oy en que dice haversele proporcionado ocasion de añadir á la bella colleccion de pinturas, que de orden de la Junta va juntando en la Escuela de Nobles Artes de su cargo; una del famoso Antonio Viladomat el mejor pintor que ha producido Cataluña, y que havia en España en su tiempo, lo que representa Jesu-Christo con la Cruz á cuestras, Sn. Ignacio, y dos compañeros, cuya pintura la compró Dn. Pedro Pablo Montaña con otras dos, á doze pesos duros cada una, y que teniendo este la atencion de dexarle escoger la mejor por repetó á la Junta, y en honor del autor; pide dicho Moles se sirva la Junta comunicarle sus Ordenes. Ha acordado se prevenga al referido Moles, compre la citada pintura [467] colocandola en la Escuela á su cargo entre las demas que en ella se juntan».

LAJC: llibre núm. 12, 468-469.

«[Barcelona 31 de Octubre de 1791] Vista la Representacion de Dn. Pedro Pasqual Moles de treinta del corriente en que expone que cumplido el plazo del ultimo Trimestre de las Oposiciones á los premios mensuales, igualmente que el del año á las gratificaciones, y premios extraordinarios de la Escuela de las Nobles Artes [...] Julio, Agosto, y Septiembre. [...] Modelo en Diseño: [...] 29 á Estevan Boix Gravador de Laminas [...] Gratificaciones [...] Figuras de Estampa [...] dos [votos] obtuvo Esteban Boix [...]

LAJC: llibre núm. 12, 454bis.

«Grabado: Delineación exacta levantada por un Ingeniero muy hábil, á vista de casi todas las Plazas Fuertes de Francia, y señaladamente de las del teatro de la presente guerra, de algunas de Flandes, de Alemania, Italia y España, todas muy bien dibujadas e iluminadas, que componen dos volúmenes en pasta de medio pliego de papel de Holanda apaisados: obra muy curiosa. Se vende en Madrid en la Librería de Elias Ranz, calle de la Cruz, frente á la Nevería».

Diario de Barcelona (14 d' octubre de 1792).

«Grabado: Séptimo quaderno de la colección de Estatuas Antiguas, que posee la Real Academia de las tres Nobles Artes de Madrid. Contiene una Venus, un Mercurio, un Baco, una Sabina, un Cautivo Armenio y un Joven de nombre incierto. Los Subscriptores acudirán á recogerlo en Madrid á la Librería de Barco, Carretera de S. Gerónimo; en la misma y en la de Luna, Red de S. Luis, se venden también sueltos, éste y los antecedentes á 8 rs».

Diario de Barcelona (9 de noviembre de 1792).

«Colección de Armaduras, executadas en varios edificios suntuosos, grabadas para estudio de los que profesan la Arquitectura: quaderno de seis estampas de medio pliego; y se vende en Madrid en la Librería de Felipe Tieso, calle de las Carretas».

Diario de Barcelona (10 de gener de 1793).

«[Barcelona 14 de Enero de 1793] Leído el Papel del Director de la Escuela de Dibujo D.n Pasqual Pedro Moles de doze del corte en el qual relaciona el origen y sucesion de los premios generales que ha distribuido la Junta á los Alumnos de la Escuela de sus Nobles Artes; y que desde veinte y dos de Abril mil set.s setenta y seis hasta Marzo de mil set.s ochenta y quatro, fueron anuales en importe de veinte pesos. Atendido que por la experiencia se tenia de que en el solo transcurso de un año no podian habilitarse sujetos en terminos de aspirar dignamente á un premio general, y extraordinario, y que el de veinte pesos no era tamp.o suficiente para recompensar unas obras que para corresponder á la importancia q.e havia ya adquirido la Escuela, exigian el trabajo de muchos meses, se penso en suprimir, y se suprimieron en efecto estos premios anuales habiendose determinado substituirles los trienales, como mas propios de la dignidad de la Academia, como lo practican las de S.n Fernando de Madrid y S.n Carlos de Valencia, y como mas conducente para inspirar en los profesores de las Artes, y con especialidad en los alumnos de la Escuela mediante la distribucion publica y solemne de estos premios, aquel deseo de gloria que ha echo los grandes Artistas; como en efecto se substituyeron estos premios en mil st.s ochenta y ocho, y parece de acuerdo de nueve Noviembre de mil set.s ochenta y nueve; habiendose determinado aquella adjudicacion y distribucion con general aplauso, y beneficio de las Artes cuyos profesores fueron todos exitados á ganar los premios

mediante los impresos que circularon en el Reyno comprehensivos de los asuntos que se proponian. Atendido el gusto que manifestaron todos los S. res Secretarios de Estado, á quienes enbió la Junta exemplares de la distribucion, discursos y poesias que se pronunciaron con motivo de ella, como á la Sup. ma Junta de Comercio y Mon. da, que nunca ha desaprobado este gasto. Atendida la Utilidad conocida que ha resultado á las Artes, y la mayor aplicacion que se nota en los Alumnos con motivo de esta distribucion, y mas vigilancia en sus Padres para que concurren á la Escuela, y se hagan dignos de la adjudicacion de los premios; y vistos los favorables efectos que produjo aquella funcion concurrida, y solemne, y la general satisfaccion que resulto. Ha acordado la Junta que convenia al bien publico, al de la Escuela, y al decano de la misma Junta señalar á los premios una forma invariable, y estable, y una distribucion periodica. Y en consecuencia ha determinado, que no ocurriendo motivos para variarla se execute cada tres años á contar del presente en que ha de verificarse la que ya se acordó. Que seis meses antes en que deban publicarse los asuntos sobre que recaeran los premios, recuerde el Director de la Escuela á los S. res Comisionados de ella este objeto para que los hagan presente para su determinacion á la Junta. Que entre la publicacion de los asuntos, y la adjudicacion de los premios deban de media seis meses. Que los impresos que los comprehenden circulen en el Reyno, y se envien por Secretaria á este efecto á los Consulados Sociales, y Academias, como se ha echo Aora. Que la distribucion publica se haga con toda solemnidad, y desencia, y con la economia que sea compatible con el deseo de la Junta. Y que sea compatible con el decoro de la Junta. Y que la noticia de los S. res comisionados, y del Director de la Escuela, se les pase el correspondiente aviso».

LAJC: llibre núm. 13, 144-146.

«En las Librerias de los Consortes Sierra y Martí, y Francisco Ribas, en la plaza de San Jayme, darán razón donde se venden los Retratos del Rey y Reyna, nuestros Augustos soberanos, de quatro palmos de alto sobre lienzo; los Trages de los Turcos, iluminados y sin iluminar; el tomo primero del Gabinete de Historia Natural; y algunos mapas y quadernos de varios animales; todo á precio equitativo».

Diario de Barcelona (21 de febrer de 1793).

«Ventas. En la calle Ancha, inmediato á una Carpinteria, casa de Muns, sillero, en la tienda del Sastre, donde venden las targetas, se hallarán Letras de Cambio grabadas, que pueden servir de primeras, segundas y terceras; se venden á cientos y medios cientos, á razón de cinco pesetas cada una».

Diario de Barcelona (22 d'abril de 1793).

«El Alma victoriosa de la pasión dominante por medio del exámen particular de la conciencia, de los exercicios quotidianos y práctica de las devociones; Obra utilissima que consagra al Apóstol de las Indias San Francisco Xavier, el Padre Francisco Xavier Hernandez de la Compañia de Jesús, con siete láminas de

la Pasión. Véndese en dicha Librería de Rivas: su precio 12 rs. vn. en pasta».

Diario de Barcelona (2 de maig de 1793).

«Mapa: Que contiene el Principado de Cataluña, y Condado del Rosellón, según los exemplares del Conde Darnius, y Josep Aparici y otras exactas relaciones impreso en papel de Holanda. Véndese en la Librería Juan Roca calle de la Portaferrisa, frente á la casa del Sr. Marqués de Palmerola».

Diario de Barcelona (17 de maig de 1793).

«Libro. Descripción Histórico-gráfica de los límites ó confines de Francia: costas del Mar Oceano y Mediterráneo, fronteras de España, sus Costas, y Países bajos de Alemania y Francia. Obra no menos curiosa que importante, no solamente por la exactitud con que está dispuesta, sino también porque puede servir como un Prontuario manual para la instrucción de todos aquellos que manejan los Mapas ó Cartas Geográficas, á fin de saber todos los Teatros de la actual guerra de las Potencias de Europa contra la Francia, puntos de unión con los Ejércitos, que pueden dar luz para conocer los parages en donde han ocurrido los principales choques, y acciones decisivas; plazas fuertes que se han levantado, ó están sitiadas; longitudes y alturas de Pico, climas, situaciones y otras noticias sumamente útiles: dispuesto todo lo referido por orden alfabético en forma de Diccionario para su más cómodo uso: Por Don Francisco Casado Oficial de la Contaduría del Excelentísimo Señor Marqués de Belgida y Mondejar. Se hallará en casa de los Consortes Serra y Martí, paza de San Jayme».

Diario de Barcelona (21 de juny de 1793).

«Mapa nuevo. Del Rosellón, Serdaña Francesa y parte de Cataluña, grabado por Agustín Sellent. Véndese en Barcelona, calle Ancha, inmediato á la Fustería».

Diario de Barcelona (13 de juliol de 1793).

«Plan. De vista del Castillo de Bella-Guarda, gravado con la mayor exactitud, con demostracion de las baterías hechas por los Españoles, días que empezaron su fuego, y la explicacion correspondiente: á su continuación va el inventario de todo quanto se encontró dentro del Castillo; en pliego tendido de marquilla, su precio 3rs. vn. Véndese en la Librería de Carlos Gibert y Tutó, en Barcelona».

Diario de Barcelona (25 de juliol de 1793).

«Mapa. Reducido de la Frontera de España y Francia, y línea divisoria de los montes Pirineos, desde el Oceano al Mediterráneo, con expresion de los Confines de Cataluña, Aragón, Navarra y Guipúzcoa. Se hallarán en el Despacho principal de este periodico: su precio 12 quartos».

Diario de Barcelona (7 d'agost de 1793).

«Venta. Se vende en el Despacho de este Periodico un Juego de la Biblia que está traduciendo el padre Felipe Scio de las

Escuelas Pias, de papel de protocolo, y encuadernado en pasta arborica, que comprehende de los ocho tomos que han salido; y se dará en sesenta duros de plata: dicho Juego está muy bien tratado. Igualmente se venden quatro Estampas Inglesas, con sus marcos de caoba: son del célebre Kartolozzi; y representan varios juguetes de niños: se darán a duro cada uno».

Diario de Barcelona (8 d'agost de 1793).

«[Barcelona 8 de Agosto de 1793] Leido el Memorial que con esta fecha ha presentado Benito Calls alumno de la Academia de Dibujo, y Opositor á los premios generales y mensuales, de cuya concurrencia se separó su obra por el concepto que hizo de no ser suya la pluralidad de los Maestros, como se explica en el Acuerdo de diez y ocho de Julio ultimo, exponiendo Calls en dicho Memorial, que es produccion suya esta obra del Gladiador moribundo, y que la ha trabajado sin mas auxilio, que el que se ha dispensado á todos los Opositores en la Pieza [227] de la Academia ofreciendo adverbirlo con fundamentos, justificandolo desde luego con una declaracion que expresa serlo firmada en siete del corriente por Antonio Soca, Cayetano Pou, Francisco Yspar, Miguel Cabanyes, Domingo Casasas, y Estevan Boix, tambien opositores á estos premios, y para mayor corroboracion ofreciendo dibujar qualquiera de las Estatuas que hai en la Academia [...]».

LAJC: llibre núm. 13, 226-227.

«[Barcelona 19 de Agosto de 1793] Leido el Papel de oy de Dn. Pasqual Pedro Moles Director de la Escuela de Dibujo en que expresa que habiendo venido el plazo de las Oposiciones [233] á los premios mensuales; y el de las gratificaciones, y extraordinarios anuales acordado por la Junta á favor de los alumnos de la Escuela, se ha hecho eleccion [...] En Premios extraordinarios [...] Estevan Boix Gravador de Laminas en Figuras de Estampa [...]».

LAJC: llibre núm. 13, 232-233.

«Estampa. En la Libreria de Carlos Gibert i Tutó se hallará el verdadero retrato de Nuestra Señora de Atocha; la que va acompañada de una sucinta relacion de esta Imagen, con demostración de las Vánderas y Estandartes tomadas á los Franceses en la actual Guerra, y asi mismo un Gorro que fué traspasado de un balazo de un Francés, sin herir al Soldado Español que lo traia en la cabeza. Puede ir en carta: su precio un real de vellón. En la misma se hallan las Vista de Bella Guarda y Perpiñan, acompañadas de las noticias más conducentes en el asunto».

Diario de Barcelona (22 d'agost de 1793).

«Hallazgo. Qualquiera que haya perdido un legajo de veinte estampas de Nuestra Señora de los Dolores acudirá á recogerlas á casa del Notario Joseph Gerardo Sayrols, que vive en la calle den Bot, que dando las señas las entregará».

Diario de Barcelona (25 d'agost de 1793).

«Plan Geométrico de la Ciudad y Ciudadela de Perpiñán, de medio pliego tendido, acompañado de una exacta relación, con dos Abecedarios, que expresan el todo de los interior y exterior de dicha Ciudadela, y de 27 números, que declaran los caminos que se dirigen a distintas partes del rededor de dicha ciudad, Fuerte, Rios, Reductos, Casas, Molinos y demas que contiene el plano. Igualmente se expresa el número de toesas que ocupa la circunferencia de la referida Ciudad y Ciudadela, reducido a varas quadradas: su precio 2rs. vn. Se va continuando la colección de todas las Plazas y Fuertes tomados por los Españoles en el Rosellón. Véndese, junto con los antecedentes, en la Libreria de Carlos Gibert y Turó».

Diario de Barcelona (31 d'agost de 1793).

«[Barcelona 2 de Septiembre de 1793] Leido el Oficio de Dn. Pasqual Pedro Moles de oy en el que expone que haviendo cumplido el plazo de los Sres. Comicionados de ella la eleccion ó adjudicacion que ha recaido en los Alumnos [...] El primero en Flores a Salvador Molet [...] Y el de Grabado de [240] Laminas en Estevan Boix».

LAJC: llibre núm. 13, 239.

«Plan Geométrico del Castillo de Frats de Motlló, rendido a las Armas Españolas el día 4 de Junio de este año de 1793, con la explicación del dicho Plan, relación exacta de la Rendición del mismo. Inventario de lo encontrado en su Rendición: es continuación de la Colección de Mapas, que se va haciendo; y hasta el día son los siguientes: Vista del Castillo de Bellaguarda, vista de Perpiñán, plano de dicha ciudad de Perpiñán, plano de Cerer: todas éstas su precio es de 2 rs. vn. La estampa de nuestra Señora de Atocha, donde se manifiestan las Vanderas y Bandas tomadas á los Franceses en esta presente Guerra: su precio un real de vellon. Véndese en la Libreria de Carlos Gibert y Turó».

Diario de Barcelona (16 de septiembre de 1793).

«ADJUDICACION de los Premios generales extraordinarios y mensuales, que la Real Junta de Comercio de este Principado a hecho á los alumnos de su Escuela de las Nobles Artes, y ha distribuido en la ciudad de Barcelona en 14 de Setiembre de 1793. Los premios de primera clase que son de 40 pesos, se han adjudicado a los Sujetos siguientes: [...] El de Grabado de láminas, á Estevan Boix, Grabador de láminas de esta ciudad, de 19 años de edad con todos los votos [...]»

Diario (22 i 23 de setembre de 1793).

«Plan y explicación del Puerto y Ciudad de Tolón, con el Diario de lo acaecido en la Entrega de dicha Ciudad y Puerto. Véndese en la Libreria de Francisco Ribas, plaza de San Jaime, á 2 rs. vn».

Diario de Barcelona (27 de septiembre de 1793).

«Plan. Geométrico del Castillo de Bellaguarda, ganado por los Españoles, y rendido el día 24 de Junio de este año 1793: copiada la lámina de la que salió en Madrid. En medio pliego tendido de marca mayor, acompañado de una explicación exacta, sacada de los Diarios remitidos por el General en Jefe del Ejército de Rosellón á S. M. Véndese á 2 rs. vn. en la Librería de Carlos Gibert y Tutó; puede ir en carta».

Diario de Barcelona (7 d'octubre de 1793).

«Mapa. Geográfico, en que se presenta el Teatro de la Guerra entre España y Francia, en el Condado de Rosellón, los Campamentos de Morallás, Arles, Roló y Masdeus; los Confines de este Condado, que son por el Norte con el Languedoc y diócesis de Narbona; por el Poniente la Gascuña; por el Mediodía Cataluña; y por el Oriente el Golfo de León. su precio 2 rs. vn.

Plan. Ideal, que manifiesta la situación de nuestro Ejército en el Valle de Morallás, en la Vega de Perpiñán; teniendo cortada toda comunicación á los Castillos Bellaguarda y Arles; su Ojo de Vista en el Cuartel General. A 2 rs. vn. Todo impreso en Valencia; y se vende en esta ciudad de Barcelona en la Librería de Carlos Gibert y Tutó. En la misma Librería saldrá quanto antes el Plan de Vista de la Ciudad y Puerto de Tolón, sacado del original que salió en Madrid: traerá una relación individual de lo más particular que se ha compuesto en esta, según las noticias exactas que han llegado del referido Puerto».

Diario de Barcelona (10 d'octubre de 1793).

«Plan. Geométrico del hermoso Castillo de los Baños, en el condado del Rosellón: sacado del mejor original remitido del Campo Español, rendido á las Armas Españolas por capitulación, en 4 de Junio de 1793, con su explicación del Plan. Relación sacada de los Diarios más exactos; y el inventario de lo que se encontró dentro de dicho Castillo: en pliego tendido de marquillas: su precio 2 rs. vn. Véndese en la Librería de Carlos Gibert y Tutó, donde se hallarán los ocho antecedentes, para ir empezando la Colección proyectada».

Diario de Barcelona (12 d'octubre de 1793).

«Plan. Del Puerto y ciudad de Tolón, y su explicación: su precio 1 real de vellón; puede ir en carta: y con la relación del Diario á 2 rs. vn. Véndese en la Librería de Francisco Ribas, plaza de S. Jaime».

Diario de Barcelona (17 d'octubre de 1793).

«Mapa. Del Principado de Cataluña y condado del Rosellón, según los Exemplares del Conde Darnius, y Joseph Aparici, y otras exactas relaciones. Véndese con el antecedente en la librería de Roca, calle de la Puerta Ferrisa.

Relación exacta de la toma del Lugar de Elma, en el Condado de Rosellón, que fue rendido á las Armas Españolas el día 23 de

Mayo de 1793, junto con una función muy reñida que hubo el día 22 de Junio del mismo año; en la que se distinguió mucho un Tambor de edad de 18 años, del Regimiento de Dragones de Favia. Va acompañada esta relación del retrato del referido Tambor, con el Micalete Francés herido, y de un Dragón del mismo Regimiento, que acudió en la función. Igualmente se expresa el nombre, Patria, Obispado, estatura y edad de dicho Tambor, en medio pliego tendido de marca mayor; puede ir en carta: su precio 2 rs. vn. Véndese con los antecedentes en la Librería de Carlos Gibert y Tutó».

Diario de Barcelona (19 d'octubre de 1793).

«Plan. De vista, en perspectiva, de la Ciudad y Puerto de Tolón, con sus fortificaciones, entregado voluntariamente á las Esquadras combinadas de España é Inglaterra el día 29 de Agosto de 1793 sacado del más exacto original venido de Madrid; con los Compendios de la Proclamación del Almirante Inglés Hood á las Ciudades y Provincias del Sur; la Declaración Preliminar á las Ciudades de Marsella y Tolón, por el mismo Almirante; la Respuesta del Pueblo de Tolón á las Potencias Aliadas y así mismo el Diario de lo acaecido en dicha Entrega, desde el 26 hasta el 31 de Septiembre. Todo junto en un pliego tendido de marquilla, que con los demas formarán un Extracto de las Guerras del Rosellón; y servirán de adorno á qualquier Gabinete. Véndese con los demás á 2 rs. vn. en la Librería de Carlos Gibert y Tutó».

Diario de Barcelona (21 d'octubre de 1793).

«Retrato verdadero, sacado del original, en este presente año de 1793, del Delfín de Francia, proclamado Rey de Tolón, con el nombre de Luis XVII. Y también el Mapa del Rosellón, con algunos Lugares y Pueblos que se le han añadido, en la parte de Cataluña, grabados por Agustín Sellent. Véndese en la calle Ancha, inmediato á la Fustería, casa número 2. Su precio, el Retrato á 6 quartos, y el Mapa á peseta».

Diario de Barcelona (15 de noviembre de 1793).

«Retrato de Doña Maria Antonia de Austria, Reyna de Francia y Navarra, sacado del original que se hizo el año pasado en Francia, y grabado por Joseph Coromina. Véndese en casa de Francisco Ribas, Librero en la Plaza S. Jaymes su precio 6 quartos».

Diario de Barcelona (21 de noviembre de 1793).

«Retratos verdaderos de la heroica Francesa Madama Carlota Cordí, y de Mr. Marat, en lámina fina de medio pliego tendido de marca mayor, que hace juego con las demás impresas en la misma Imprenta. Van acompañados de la relación del nacimiento y conducta de ambos; y del fin que tuvo Carlota por asesinar á Marat. Véndese á 2 rs. en la Librería de Carlos Gibert y Tutó, juntamente con las demás que han salido de la Colección proyectada».

Diario de Barcelona (29 de noviembre de 1793).

«Plan. De la Fortificación, Villa y Puerto de Colliure, acompañada de una exacta relación de su antigüedad. Véndese á 12 quartos, en casa de Rivas, Plaza de S. Jaime y en la Rambla, frente á S. Joseph en la de Manuel Texero».

Diario de Barcelona (3 de diciembre de 1793).

«Mapa. Del Condado de Rosellón, en 1/2 pliego de marquilla: su precio 12 quartos: véndese en la Librería de Juan Centené, á la bajada de la Canonja».

Diario de Barcelona (13 de diciembre de 1793).

«Ventas. En la Calle Ancha, cerca de la Fustería, casa número 2, se venden los Retratos verdaderos de los Reyes de Francia Luis XVI, su Esposa y el Real Delfín, todos tres en una Estampa: su precio 12 quartos».

Diario de Barcelona (16 de diciembre de 1793).

«Libros. Jornadas divertidas, políticas, sentencias, y Hechos memorables de los Reyes y Héroes de la Antigüedad: Escritas por la Séneca del s. XVII Madama Gómez; Traducidas al Castellano por Balthasar Driguez; adornados con cinco láminas finas, tomo primero en quarto. Se hallarán en casa de Sierra y Martí, plaza de S. Jaime».

Diario de Barcelona (21 de diciembre de 1793).

«En casa del dorador, que hace frente á la calle de Gignás y Regomí, se vende una Estampa nueva, que representa el Descenso que María Santísima á esta Ciudad de Barcelona, y la Aparición á San Pedro Nolasco, al Ilustre Canónigo San Raymundo de Peñafort, y al Sr. Rey Jayme Primero de Aragón, mandándoles fundaran la Religión de la Merced».

Diario de Barcelona (20 de gener de 1794).

«[Barcelona 27 de Febrero de 1794] Leída la carta de D.n Isidoro Bosarte Secret.o de la Academia de S.n Fernando de Madrid en la que expresa que habiendo impreso aquel Cuerpo las últimas Actas publicas, ha destinado diez y ocho exemplares para esta Academia y Junta».

LAJC: llibre núm. 13, 272.

«Libro Oficio de Semana Santa, traducido al Castellano, é ilustrado con nuevas y copiosas Notas, y con láminas finas, y sin ellas: en octavo. También la hay Latina, en octavo y dozavo equitativos, en varias encuadernaciones».

Diario de Barcelona (31 de març de 1794).

«Plan. Equación de las Monedas de España, efectivas e imaginarias, según su valor y curso en las diferentes Provincias del Reyno. Se halla de venta en el Despacho Principal del Diario: su precio 2 rs. vn. puede ir por el Correo».

Diario de Barcelona (7 d'abril de 1794).

«Grabado. Dos Estampas grandes de mas de marca, que representan la plaza de Cádiz vista por la parte del Sur; la una desde la Catedral vieja hasta el extremo del Pueblo en la reedificación de sus Murallas, y construcción de una Playa artificial para precaverlas de los estragos del mar; y la otra desde los Capuchinos hasta la Catedral Vieja con dicha Playa ya construida; dedicada a los Reyes Nuestros Señores. Dirigió y proyectó esta Obra D. Thomás Muñoz, Brigadier Ingeniero Director de marina. Notaran los inteligentes por la explicación que va en las estampas, con quanta facilidad este Inventor sujetó la braveza del mar, y libertó a dicha Plaza de Cádiz de ser sumergida por aquella parte. Se hallarán las dos á 24 rs. vn. en la Libreria de Juan Francisco Piferrer, administrada por Juan Sellent».

Diario de Barcelona (22 de maig de 1794).

«Plan Geométrico del Puerto y Villa de Colliure, con sus Fortalezas y Castillos, inmediatos á dicha villa, con la explicación de lo más particular de ella, junto con la relación del día que la ganaron las Armas Españolas; y la Relación de lo ocurrido con la nota de lo que se encontró. Véndese en la Libreria de Carlos Gibert y Tutó: su precio 2 rs.

En la misma se halla el Retrato del Rey y Reyna de Francia, que van acompañados de una sucinta relación».

Diario de Barcelona (30 de maig de 1794).

«[Barcelona 4 de Septiembre de 1794] Leido el Papel del Director de la de Dibujo Dn. Pasqual Pedro Moles de quatro del corriendo, en que expresa haverse echo la adjudicacion de premios del tercer trimestre de este año en la Escuela de su cargo y corresponde á los meses de Abril, Mayo, y Junio [...] Modelo en diseño: á Estevan Boix gravador de laminas [...]».

LAIJC: llibre núm. 13, 353.

«El Alma victoriosa de la pasión dominante, por medio del exámen de la conciencia; está adornado de láminas finas. Véndese en la Libreria de Francisco Ribas, Plaza de San Jayme: su precio 3 pesetas, encuadernado en pasta».

Diario de Barcelona (26 de març de 1795).

«Segunda Edición del Nuevo Rovinson, Historia Moral, escrita para instrucción y entretenimiento de la Juventud; por el Sr. Campe; y adornada con láminas finas: a tomos en octavo, en pasta».

Diario de Barcelona (28 de març de 1795).

«Ventas. en el Despacho de este Diario se halla de venta la Colección de Retratos de todos los Reyes de España, acomodados á la nueva Edición que hace D. Benito Cano, de la Historia General de España, escrita por el P. Juan de Mariana; y de su continuación por el P. Fr. Joseph Manuel Miñana; los que se darán á 15 rs. vn. por cada entrega, que es lo mismo que valen en Madrid».

Diario de Barcelona (9 d'abril de 1795).

«[Barcelona 18 de Mayo de 1795] Visto el Papel de Dn. Pasqual Pedro Moles en contestacion al que se le pasó relativo al concurso para Pensiones en las clases de Escultura y Gravado, y en que expresa lo que estima acerca las variaciones que podian agora adoptarse respecto del que se publicó en mil setecientos ochenta y nueve, y que á consecuencia. Ha acordado que pase á los Sres. Comisionados de la Escuela de Dibujo paraque con presencia de todo informen lo que estimen conveniente [...]».

LANC: llibre núm. 13, 421.

«Libro. Investigación de la Naturaleza y causas de la riqueza de las Naciones: obra escrita en Inglés por Adam Smith, Doctor en Leyes, e individuo de la Real Sociedad de Londres y de Edimburgo; Comisario de la Real Hacienda en Escocia; y Profesor de Filosofía Moral en la universidad de Glasgow. La traduce al Castellano el Licenciado D. Joseph Alonso Ortiz, con varias Notas é Ilustraciones relativas á España. Quatro tomos en quarto. A ochenta reales vellón en rústica. Véndese en la Librería de los Consortes, Sierra y Martí, Plaza de San Jayme, á donde podrán acudir los subscriptores á recoger el Tomo 3 y 4 de dicha Obra».

Diario de Barcelona (30 de maig de 1795).

«Libros. En este Despacho está de venta la obra de las Instituciones Astronómicas de Gasenda; en tomo de quarto mayor, y acompañado de las correspondientes láminas su precio 20 rs. vn., es obra muy recomendada de los Sabios por su método y claridad».

Diario de Barcelona (4 de juny de 1795).

«Libros. En la Oficina principal de este diario están de venta los Libros siguientes: Tratado de Fortificación por Juan Muller, y traducido al Castellano por D. Miguel Sanchez Taramas: 2 tomos en quarto enquadernados en pasta, y acompañados de todas las láminas finas, su precio 8 pesetas.= Los Elementos de Fortificación, en Francés, su autor, Mr. le Blond: 1 tomo en octavo mayor, de impresión de París enquadernado en pasta, y con todas las láminas finas correspondientes: su precio 3 pesetas.= Ordenanzas Militares, impresas en Madrid, y acompañadas de todas las láminas finas: 3 tomos en octavo: su precio 5 pesetas».

Diario de Barcelona (2 de juliol de 1795).

«Historia vida e imperio de Leopoldo Emperador de Romanos con sus correspondientes láminas. 3 t. en fol. Juan Cerqueda, Librero, calle de Escudillers».

Diario de Barcelona (3 de juliol de 1795).

«[Barcelona 9 de Julio de 1795] Leida la cuenta que con el visto bueno del Sr. Marques de Gironella, ha presentado Dn. Pasqual Pedro Moles de lo gastado en la Escuela de Dibujo de su cargo durante Junio último [...] comprehendido el gasto extraordinario de quarenta y nueve libras tres sueldos y seis dineros por dos Estatuas de Yeso de Madrid Mercurio, y Harpocrates [sic]».

LAJC: llibre núm. 13, 435.

«[Barcelona 20 de Julio de 1795] Leido el Papel que en forma de Edicto han extendido los Sres. Comisionados por la Academia de Dibujo el Marqués de Gironella, y Dn. Joaquin de Roca y Batlle para el concurso de Oposiciones para la adjudicacion de la pension de doze reales de vellón al dia por el tiempo de quatro años en Madrid para gravados y en Roma para Escultura comprehendido el papel de las condiciones que deberan regir sea para el logro de las pensiones y su adjudicacion como para disfrutarlos por el tiempo de quatro años. Lo ha aprobado la Junta, y ha acordado que se publique segun estilo, como se ha practicado otras veces paraque mas instruido el publico mediante esta fixation en las Esquinas de Concurso puedan presentarse á las Oposiciones todos los que reunan suficiente aptitud».

LAJC: llibre núm. 13, 438.

«Ventas. En la Librería de Gibert y Tutó, se hallan de venta, Planes impresos de á medio pliego de papel de marquilla, con sus correspondientes casitas, que sirven para formar los Diarios de Navegación, muy utiles a todo Navegante, pues facilita su formación con poco trabajo».

Diario de Barcelona (28 de juliol de 1795).

«Segunda edición de la Vida y hechos de Joseph Balsamo, llamado el Conde Cagliostro; en esta impresión se ha añadido su natural Retrato. Libro que puede servir de regla para conocer la indole de la Secta de los Francmasones. Véndese en la Librería de Juan Francisco Piferrer, Plaza del Angel».

Diario de Barcelona (4 d'agost de 1795).

«Libro. Tratado del Origen y Arte de Escribir, bien bien ilustrado con 25 láminas: obra utilísima para toda clase de Personas que se hallen deseosos de escribir bien; pueden con facilidad aprender todos los caracteres de Letras que se usan en España, así modernas como antiguas: Griegas, hebreas, Siriacas, Caldeas, Samaritanas, Arabes, etc.; un tomo en folio: véndese en Barcelona en la Librería de Juan Ignacio Jordi, calle de la Librería, á 4 pesetas».

Diario de Barcelona (6 d'agost de 1795).

«Avisos. Carlos Gibert y Tutó dedicó al difunto Excelentísimo Sr. Conde de la Unión, acompañado de una Carta Pastoral del Ilustrísimo Sr. Arzobispo de Tarragona; y como de este elogio no se publicase la venta, y ser muchas las Personas que lo desean, se ha reimpresso en Gerona, y está de venta en la misma Librería de Gibert y Tutó, con la advertencia que se vende suelto el Elogio y Retrato, y también acompañado éste de las dos últimas Cartas Pastorales del referido Sr. Ilustrísimo».

Diario de Barcelona (28 d'agost de 1795).

«[Barcelona 10 de Septiembre de 1795] Leído el Papel de Dn. Pasqual Pedro Moles de oy en que expresa para la aprobacion, que se ha echo la adjudicacion con concurrencia de los Sres. Comisionados por la Escuela de Dibujo de los premios del ultimo trimestre como á los extraordinarios, y que han resultado agraciados á saber Marzo, Abril, y Mayo [...] Modelo en diseño a Esteban Boix gravador de Laminas, media gratificacion por haverle faltado dos diseños [...]».

LAJC: llibre núm. 13, 450.

«[Barcelona 5 de Octubre de 1795] Leído el Papel que con esta fecha ha puesto Dn. Pasqual Pedro Moles haciendo presente q[ue] iba á venderse en Madrid el famoso estudio del Seblebre primer Pintor de Camara del Rey Dn. Francisco Bayeu que murió y que sería sumamente oportuno la adquisicion por la Junta con destino á la Academia de Dibujo q[ue] está á su cargo de seis ó ocho diseños, y de dos borradores ó boretos. Ha acordado que por el mismo Director se procure indagar en q[ue] consiste el estudio en venta del celebre Bayeu para con esta noticia determinar la Junta la compra de las obras que estime convenirle, y que quando por esta dilacion pudiese resultar perjuicio al surtido que se busca reunir disponga Moles, que por el Secretario de la Academia de Sn. Fernando Dn. Isidoro de Bosarte se empleen hasta Cien doblones en la adquisicion de las obras que mas convengan, y que a prevencion le indique Moles con encargo á este de que se consilie en lo posible la economia con lo mas completo del surtido».

LAJC: llibre núm. 13, 461.

«La Real Academia de San Fernando propone los acostumbrados premios en diez Medallas de Oro, y diez de Plata á los Profesores de las tres Nobles Artes: PINTURA, ESCULTURA, ARQUITECTURA, y á los del GRABADO. Todos los Opositores que residen en Madrid, han de presentarse al Secretario de la Academia á firmar la Oposicion en los primeros quatro meses del presente año: los que no residan en esta Villa, deberán inscribirse en el mismo plazo expresando la facultad y clase en que quieran oponerse. En los últimos quinze dias de Julio de este año han de presentar todos los Opositores en la Real Casa de la Academia sus obras concluidas y firmadas, dando aviso al Secretario: en inteligencia de que al que las traxere sin

concluir, é viniere pasado el término referido, no se le admitirán, ni tendrán derecho á los Premios; pero los que vinieran ó quieran entregar antes sus obras concluidas, podran hacerlo».

Diario de Barcelona (17 de gener de 1796).

«**PARA EL ARTE DEL GRABADO, GRABADO DE LAMINAS.** El quadro de San Pablo de Rembrandt, que posee en su colección el Señor Don Juan Joseph de Aleson. Se dibujará en una quartilla de papel regular, y de este tamaño se grabará a buril en una lámina de cobre. Los Opositores presentaran el dibujo, la lámina y seis estampas. Al que mejor se portare, se le premiará con una Medalla de Oro de una onza y será dueño de su lámina. **GRABADO DE MEDALLAS.** Una figura alegórica que representa á la Justicia. Se modelará en cera de doble tamaño que el grabado, y se grabará en acero, ó en bronce, haciendo una medalla doble mayor que el peso fuerte segoviano. Al que mejor se porte, se le premiará con una medalla de Oro de una onza; entregará seis pruebas y será dueño de su troquel».

Diario de Barcelona (18 de gener de 1796).

«Papel suelto. Elogio del valor inmortal de la Guarnición de la Plaza de Rosas, en su defensa contra los Franceses, acompañado del Plano Topográfico más exacto de aquel memorable sitio, con especificación de todas las Baterias y demas obras exteriores del Enemigo, que contribuyeron á formarlas, el mas asombroso y terrible de quantos en su especie presenta la Historia Militar de los Siglos; que dispuso el Rev. P. Fr. Sebastian de Jesús Nazareno Religioso Trinitario Descalzo de esta Ciudad; y que se anunció en la Gazeta pasada. Se hallará en la Libreria de Carlos Gibert y Tutó, é igualmente en el Despacho de este Diario».

Diario de Barcelona (11 de marg de 1796).

«Libros. En la Libreria de Agustín Roca, se hallarán entre otros, los diez Libros de Arquitectura de Mr. Vitrubio Polion, un tomo de papel mayor».

Diario de Barcelona (18 d'abril de 1796).

«Grabado. en la Libreria de los Consortes Sierra y Martí, plaza de S. Jayme; en la de Juan Ignacio Jordi, calle de la Libreria; en la de Juan Massuet, bajada de la Cárcel; en la Escuela de primeras Letras que está entrando por la plaza del Angel; en la calle de Bosea casa número 12; y en el Despacho principal del Diario, se hallará de venta un juego de exemplares, que contienen ocho tamaños de letra bastarda, su autor Juan Rubel y Vidal, Director y Catedrático del Arte de escribir del Real Colegio Académico de Primera Educación de esta Ciudad, y Revisor de letras. Para la formación de los caracteres, así mayúsculas como minúsculas, se ha procurado seguir las reglas y

preceptos geométricos que prescribe el arte de escribir por reglas y sin muestras, y que se observan en las Reales Escuelas del Sitio de San Ildefonso de la comitiva de S.M., y de San Isidro de la Corte; y por lo tocante al manejo, ejercicio y asiento de la pluma, formación de cabeceados, rasgos y enlaces de soltura y agilidad, trabazón y liberalidad de la letra, se ha seguido el fino y esquisito gusto de Pedro Díaz Morante, de Don Francisco Xavier de Santiago Palomares, y de los más diestros y gallardos Pendolistas de España. Además de lo dicho se enseña por los mismos ejemplares de la formación de las notas de puntuación, se explica el uso que debe hacerse de ellas, y de las letras mayúsculas, cuyos conocimientos forman un perfecto Escritor. Se advierte que con la mayor brevedad posible se dará al Público un tratado sobre esta materia por el mismo Autor, quien añadirá á este, otro juego de muestras de letra punteada y calada para escribir como planas encima de la letra, y quanto considere que pueda contribuir á facilitar el aprender a escribir con brevedad y perfección».

Diario de Barcelona (10 de maig de 1796).

«Libros. En la Oficina principal del Diario están de venta las Obras siguientes: Los planos y diseños de Juan Paladio, recogidos é ilustrados por Octavio Bertotti Scamozzi, obra dividida en quatro tomos, y adornado de láminas que representan los planos, fachadas y cortes, tomo Iª segunda edición.

Las termas de los Romanos, delineadas por Andrés Paladio, y publicadas nuevamente con algunas observaciones, por Octavio Bertotti Scamozzi, según el exemplar del Lord Conde de Burlington, impreso en Londres 1732».

Diario de Barcelona (20 de maig de 1796).

«[Barcelona 9 de Junio de 1796] Leído el Papel del propio Moles de treinta de Mayo último en que expresa que no habiendo tenido su efecto las adquisiciones que se le cometieron en dos de Junio, y seis de Octubre de ochenta y ocho, como la otra que á la muerte de Dn. Francisco Bayeu se le encargó de pinturas para el uso de la Academia de Dibujo que las necesita, podría comprarse aora las diez y ocho que sita, y que se hallan de venta tasadas en doscientas veinte y tres libras en que conviene su dueño darlas, expresando que han celebrado esta idea los compañeros de Moles. Ha acordado que verifique su compra para el uso de la Academia y que puestas en ella lo avise agragandolas á su Inventario, y que precedido este aviso se pase orden al Sr. Contador para que despache libramiento de este importe á favor del sujeto que expresa Moles ser vendedor de los quadros [...].»

LAJC: llibre núm. 13, 525.

«Grabado. Retrato de la Señora Juana Garcia, en la Comedia nueva el Café, actualmente Dama del Teatro de esta Ciudad, á 12 quartos en tinta morada, y á real de vellon en tinta roja; véndese en la Librería de Roca, en la Librería».

Diario de Barcelona (22 d'agost de 1796).

«Grabado. En el Despacho Principal de este Periodico se hallan de venta 8 Cajas, las que contienen cada una un Mapa, Geográfico, recortado por Reynos, Provincias, etc., propias para enseñar con diversión á los niños la Geografía, formando ellos mismos el Mapa, que después de ajustada cada pieza, parece entero. Los Mapas que contienen son Asia, Africa, Europa, las Islas Británicas, Alemania, Italia, Francia y el Mapa-Mundo. Igualmente hay otros Mapas sueltos de Alemania, Italia, curso del Rhin, el Brabante, los Electorados de Maguncia, Treveris, Palatinado, Países Bajos, y varios Departamentos de la Francia».

Diario de Barcelona (10 de septiembre de 1796).

«Libros. En el Despacho principal de este Periodico se hallan 4 tomos en folio de Arquitectura de Andrés Palladio, con dibujos y planos de varios Edificios, escogidos é ilustrados por Octavio Bertotti Scamozzi; siendo esta la segunda vez que se anuncia su venta al Público por este Periodico; se le previene, que estará otros ocho dias, pues cumplidos se remitirán á su Dueño que se halla fuera de esta Ciudad».

Diario de Barcelona (14 d'octubre de 1796).

«Nobles Artes. Empezando hoy, estarán ocho dias de manifiesto en las Salas de la Academia de la Real Junta de Comercio, desde las diez hasta las doce por la mañana, y de tres á cinco por la tarde, las Obras de los quatro Pensionistas que ha tenido la Junta; en Roma, Francisco Bover, y Manuel Oliver para la Escultura, y Francisco Rodriguez para la Pintura; en Madrid para el Grabado en dulce Blas Ametller; habiéndose adjudicado á Oliver en Roma en concursos generales de la Academia de San Lucas el primer premio en Escultura; y á Ametller en Madrid, en elos de la Real Academia de San Fernando, el único en Grabado. No menos podrán verse las Obras de los nuevos Pensionistas, por el tiempo de quatro años Damian Campeny, Escultor que pasa á Roma; Esteban Boix, Grabador, que va á Madrid; y Pablo Montanya que está ya allí; ganadas en concurso por Campeny y Boix estas pensiones; y concediose sin ellos, y con amuencia de la Superioridad, á Montanya la suya, por hallarse ya á la sazón en Madrid, y por lo, meritorio de su muy buena disposición para aprovecharla, que ha acreditado también después, habiéndosele adjudicado en el primer año, y en una edad muy temprana, el segundo premio de primera clase en Pintura, en las oposiciones generales de la Real Academia de S. Fernando».

Diario de Barcelona (31 d'octubre de 1796).

«[Barcelona, 24 de Noviembre de 1796] Leida la carta de D.n Isidoro Bosarte secretario de la R.l Academia de San Fernando de diez y seis del corr.te avisando haver destinado aquel cuerpo para la escuela de Nobles Artes de la Junta treze exemplares de sus ultimas Actas, á la rustica los doze exemplares p.a los Individuos de ella, y en pasta el otro para su Libreria»

LAJC: llibre núm. 13, 579.

«Grabado. Colección de Retratos: el uno del Conde Canto de Yrles, de Nación Español, comandante General de la Plaza de Mantua; otro del Abate Mari, Ex-Jesuita, Director de Artilleria de dicha Plaza; y el otro del P. Valentino, Religioso Franciscano, Director de las Baterias de Morteros de la misma. Estos sujetos han acreditado en la vigorosa defensa de la expresada Plaza, su pericia, valor, constancia, y exacto desempeño de sus respectivos empleos. Se hallarán en la Libreria de Agustín Roca, calle de la Libreteria, a peseta la colección, y á doce quartos cada retrato de por sí. En la misma Libreria se hallará también el retrato del Abate Don Domingo Muriel, que murió en Faenza, en opinión de Santidad».

Diario de Barcelona (30 de noviembre de 1796).

«Libro. Discursos varios del Arte de la Guerra. Su Autor el Capitan de navio D. Joseph Serrano Valdenebro, adornado con el Retrato del Protector, una viñeta, y seis planos grandes que representan varias evoluciones del sistema que se propone, concluyendo con relación , y crítica de la celebre Batalla de Almansa: un tomo en 4º. Véndese á 40 rs. en rústica, y 44 en pasta en la Libreria de Juna Francisco Fiferer, administrada por Juan Sellent».

Diario de Barcelona (3 de febrer de 1797).

«[Barcelona 9 de Febrero de 1797] Leido el Papel de nueve del corrientte de Dn. Pasqual Pedro Nóles, en él que expresa, que en veinte y uno de Octubre de mil seiscientos ochenta y quatro se le libraron mil quinientas veinte libras tres sueldos y un dinero torneses; en veinte y siete de Junio ochenta y cinco; en diez y ocho de Octubre ochenta y siete y el siguiente año trescientas libras catalanas para los premios extraordinarios de diez pesos de las cinco clases de la Escuela de Dibujo; Que quedan consumidas todas las que havia, y que subsistiendo la necesidad de reponer estos premios; estima que se ha de librar alguna cantidad para hacer traer de Paris al intento porcion de Estampas, y libros, y tambien para la colección principiada para la [31] Biblioteca de la Academia de Dibujo indispensable en ella. Ha acordado que se pase orden al Sr. Contador paraque con este objeto despache libramiento á favor de Nóles de quatrocientas libras; que se comunique á este la orden previniendo que han de incluirse en las Estampas, 6 dibujos á venir los correspondientes á Artes mecanicas, por lo que conviene que se fomente su estudio, y que la invención de este caudal o pedidos que haga á Paris con este motivo proceda Nóles con aprobacion de los Sres. Comicionados de la Escuela, Ciutadilla, Sabasona, Roca, y Pugét».

LARC: llibre núm. 14, 30-31.

«Se venden dibujos para Galoneros, Terciopeleros, Medieros y Tenedores de Velos, así como Libros de Matemáticas y Arquitectura, en la Librería de Juan Massuet, en la banada de la Cárcel, son escritos por autores Españoles, Franceses, Ingleses é Italianos».

Diario de Barcelona (14 de febrer de 1797).

«Subscripción. Se abre subscripción, á un Mapa topográfico de la Ciudad de Granada, dedicado al Exc. Sr. Principe de la Paz por el autor, D. Francisco Dalmau, Maestro de Matemáticas de la Real Maestranza de dicha Ciudad. Esta población, situada al pié de Sierra Nevada, es una de las más bellas de España: además de los dos rios Genil y Darro, que se ramifican por toda ella, baja de los montes á la que está arrimada una multitud de canales que transforman la Ciudad en una deliciosa fuente, cuyas aguas juntas con las de los dos rios van á regar su hermosa y fértil vega. Un pais en que la naturaleza ha derramado todos sus primores, es digno de ser generalmente conocido, pero como no todos se hallan en aptitud de viajar y reconocer puntualmente sus maravillas, no queda otro arbitrio que el de las descripciones históricas y topográficas: y el proporcionar este último auxilio fué lo que movió al autor á emprender esta obra. Para formalizarla no se valió de mapas antiguos, ni menos de las relaciones particulares, sino que lo trabajó conforme á reglas, observando y midiendo el terreno con prociuidad. El tamaño del mapa es de un pliego de marca imperial de 4 pies de largo y 3 de ancho, el qual se está ya grabando. Se suscribe adelantando 30 rs. vn. en Madrid, en la Librería del Escribano, en Barcelona en la de Juan Francisco Piferrer, en Málaga en la de Carrera, en Cádiz en la del Despacho del diario, y en Granada en la de Colon: los que no se suscriban lo pagarán á 36 rs. vn.»

Diario de Barcelona (23 de febrer de 1797).

«Vista de las procesiones de la Semana Santa, que se hacen en esta ciudad, iluminadas y sin iluminar. Se hallarán en la Librería de Carlos Gibert y Tutó, administrada por Antonio Sostres».

Diario de Barcelona (8 d'abril de 1797).

«Atlas elemental, adornado con 22 Mapas, en los que se explican los movimientos de los astros, los sistemas del Universo, el uso de los globos, y las medidas geográficas, un tomo en 4º».

Diario de Barcelona (25 d'abril de 1797).

«[Barcelona 27 de Abril de 1797] Haviendo echo presente el Sr. Barón de Sabasona individuo de la Comisión de la Academia de Dibujo que carecía de ella, con perjuicio grave de sus Alumnos de la coleccion del Herculano Pompeyana, y [109] Italia, y sería muy digno de la Junta q[u]e se las proporcionase. Ha acordado, que á mas de las quatrocientas libras libradas á favor de Dn. Pasqual Pedro Moles que en acuerdo de nueve de Febrero último se destinaron para costear las Estampas ó Dibujos que debían venir de Francia para la Escuela, y aun para

premiar á los Opositores agraciados; se libren á favor de los Sres. Comisionados Marqués de Ciudadilla, Barón de Sabasona, y Dn. Joachin de Roca y Batlle trescientas libras para la adquisicion de estas obras, y otras que convengan en quanto alcance esta partida».

LAJC: llibre núm. 14, 108-109.

«Grabado. Retrato de la Señora Juana Garcia en la Comedia nueve el Café, actualmente Dama del Teatro de esta Ciudad, á real de vellón. Targetas finas de muy buen gusto, y de tinta negra, azul y morada. Se hallarán en la libreria de Agustín Roca, en la Libreteria. En la misma se hallarán diferentes libros sobre la antigüedad».

Diario de Barcelona (28 d' abril de 1797).

«Juan Godét, de nación Suiza, de profesión Grabados participa á este respetable Público, que ha transferido su habitación al primer piso de la casa de Nicolás Pasqué, Sastre, en la calle Ancha, núm. 6, baxando por el Regomir, sobre la izquierda; qualquiera persona que gustase emplearle en abrir sellos, o en grabar láminas en talla dulce, hallará en él la mejor proporcion, así por los precios cómodos, como por el gusto y delicadeza con que dexa el grabado, acreditándolo las satisfacciones que ha merecido á varios particulares que le confiaron la abertura de sellos, así grandes como pequeños».

Diario de Barcelona (7 de maig de 1797).

«La Real Junta de Comercio del Principado de Cataluña, propone catorce Premios á los Profesores de las tres nobles Artes PINTURA, su agregado de FLORES, ESCULTURA Y ARQUITECTURA; y á los del GRABADO.

Los opositores residentes en esta Ciudad han de presentarse al Secretario de la Junta á firmar la Oposicion en los quatro primeros meses de este año. Los que no residan en ella deberán avisarle dentro del mismo plazo la facultad y clase en que quieran oponerse».

Diario de Barcelona (8 de maig de 1797).

«PARA EL ARTE DEL GRABADO. Grabado de láminas. Un medio cuerpo del Ecce Hommo, copia de Juan de Juanes, que posee la Escuela.

Se ha de presentar el dibuxo del tamaño de una quartilla de papel común bien acabada, el contorno, la lámina, y seis pruebas. El que mas sobresalga ganará también quarenta pesos.

Firmado 19 de Abril de 1797 en Barcelona por d. Antonio Buenaventura Gassó».

Diario de Barcelona (9 de maig de 1797).

«Estampa, en un pliego de marquilla, que se representa á Ntra. Sra. del Carmen, baxando á su hijo, S. Simon Estoch, el Santo Escapulario; dibuxada por Antonio Velázquez, y grabada por Joseph Coromina: uno y otro Profesor han mostrado en esta

lámina, los primores de su respectivo Artes se hallará en la Iglesia de S. Joseph, en la mesa de los cofrades del Rosario o en la Sacristía».

Diario de Barcelona (26 d'octubre de 1797).

«A las 5 de la tarde de hoy se hará por la Real Junta de Comercio, á los Profesores de las nobles Artes, en las Salas de la Casa Lonja, adornadas al intento, la distribución pública de los premios generales, ofrecidos con Edicto de 19 de Abril, como de los mensuales extraordinarios, y gratificaciones, con que se ha estimulado el estudio en los alumnos, durante el año académico que acaba. Recibirán los premiados esta recompensa justa de mano del Sr. Presidente. Sus obras; las que han presentado quatro Señoras, opositando al solo premio de honor que se las ha conferido; y los de los demas Opositores á los generales, estaran de manifiesto; como otros, que se han presentado despues por un Religioso, una Señora, y un Pintor, y que en concepto de los Profesores se han estimado también dignas de esta distinción. Por el Jurisconsulto D. Miguel Solá, se pronunciará un discurso alusivo á la función; y recitará una Poesía el Presbitero D. Juan Vidal y Matas. Quedaran en los seis dias consecutivos abiertas las Salas de 10 á 12, y de 3 á 5, para que pueda ver el Público el todo de las obras, como la colección en Artes que posee la Academia».

Diario de Barcelona (15 de noviembre de 1797).

«Colección de 18 estampas, que contienen 26 figuras, que demuestran las señales de cuando con la espada para los toques de guerra, y facilitan á los Sres. Oficiales de infanteria y Dragones la uniformidad en las evoluciones, pudiendo servir de suplemento á las Ordenanzas Militares, se vende cada colección á 1/2 pesetas en el Despacho de este Periodico».

Diario de Barcelona (25 de gener de 1798).

«Papel suelto. Plan, con su explicacion, de las Balsas nuevamente construidas en Francia, para la conquista de Inglaterra, según la disposición de Bonaparte en este presente año. Véndese en la Libreria de Juan Francisco Piferrer, plaza del Angel; en la de Juan Cerqueda, calle dels Escudillers, y en la calle ancha, á casa de Agustín Bellent, Grabador».

Diario de Barcelona (2 de maig de 1798).

«[Barcelona 7 de Mayo de 1798] Visto el papel que ha presentado á los mismos Sres. Comisionados en seis del corrientie el Director de la Escuela Dn. Pedro Pablo Montaña exponiendo que convendria adquirir para ella las estampas y alguna obra actualmente de venta aqui de que acompaña nota como del precio que se pide en importe sesenta y cinco duros una y media peseta. Ha acordado que se pase aviso á los Sres. Comisionados paraque estimando util su compra la verifique para la Escuela, con noticia despues del coste para providenciar su pago».

LAJC: llibre núm. 15, 96.

«Libros. Carta esférica del Rio de la Plata, desde su desembocadura hasta Buenos Aires: incluso los planos de los Puertos de Montevideo y Maldonado, levantados de orden del Rey por varios Oficiales de su Real Armada en las campañas de 1789 y 1794; con todos sus sondas, islas, bajos y placeres; figuradas las señales de los recalos para la seguridad de las navegaciones.= Otra Carta esférica de las costas de España y Africa: comprehendiendo desde el Cabo de San Vicente hasta el de Creus, y des del Cabo Espartel hasta Bugia en Africa: construidas por el Brigadier de la Real Armada D. Vicente Tofiño: las han grabado D. Fernando de Selma y D. Manuel Salvador Carmona, Grabadores de Cámara de S.M. Véndese en casa de D. Sinibaldo Mas, Director de la Escuela de Náutica de Barcelona: las primeras a 24 rs. vn. cada una, y á 20 las segundas».

Diario de Barcelona (7 de maig de 1798),

«[Barcelona 21 de Mayo de 1798] Leida la exposicion de los Sres. Comisionados para la Escuela de Dibujo en la que conseqüente al Acuerdo de diez del corrientie expresan haver afrontado en sesenta y cinco duros las Estampas qñle expresan, y de la Madona de la Seggiola qñle se les ha agregado, todo para el uso de la Academia. Ha acordado que se pase orden al Sr. Contador paraque de este importe despache libramiento á favor de Director Dn. Pedro Pablo Montaña para verificar su pago».

LAJC: llibre núm. 15, 97.

«[Barcelona 24 de Mayo de 1798] Leido el papel de adjudicación de los premios trimestrales correspondientes á Marzo, Abril y Mayo de este año, y los mensuales de Flores al natural desde quinze de Abril á quinze Mayo, [...] [99] Flores en Estampa á Pedro Plandolit el primero con todos los votos, á Francis[ci]co Fontanals el segundo con seis votos, habiendo ganado uno Tomas Balins, y el tercero con seis el propio Balins, ganado por Mariano Martí tambien uno [...]».

LAJC: llibre núm. 15, 98.

«Estampas. en la Libreria de Agustin Roca, en la baxada de la Cárcel, se hallarán las láminas siguientes: colección de trages Asiáticos, que consta de 82 estampas, iluminadas y grabadas por D. Juan Bautista Brú, Pintor y Grabador del Real Gabinete de Historia Natural.= Colección de trages Currutacos, con una octava en cada Estampa, alusiva al traje, iluminadas.= Colección de Pájaros, Peces y Monstruos del Real Gabinete de Historia Natural en 2 tomos en folio, iluminados y sin iluminar.= Retratos de la Sra. Rita Luna, primera Dama de los Teatros de madrid, muy bien grabada.= El de la Sra. Juana Garcia, en la Comedia nueva el Café, iluminada.= Señoritas Españolas, una lámina, iluminada.= La pesca del Cocodrilo, grabada por D. P.P. Molas, pensionista en París, por la Real

Junta particular y consulado de Comercio, etc. del Principado de Cataluña, á quien está dedicada.= Targetas diferentes muestras y colores, de muy buen gusto, y grabadas muy finas».

Diario de Barcelona (11 de juny de 1798).

«Grabado. Plano del Puerto de Vera-Cruz, con todas sus islas, sondas, bajos y placeres inmediatos á él; levantado nuevamente con la mayor exactitud por D. Bernardo de Orta, Capitán de navio, y de aquel Puerto, iluminado con prevenciones y notas importantes para la mayor seguridad de los Buques que hayan de entrar en él. Otro Plano en pliego de marca mayor desde el Cabo San Vicente hasta el Estrecho de Gibraltar; levantado por el Brigadier de la Real Armada D. Vicente Tofiño; este precioso documento, en que debe estar instruido qualquier navegante, demuestra con su sonda y calidad la verdadera posición de qualquier Barco, la seguridad para fondear si le conviene, y librarse de tod inconveniente en la entrada de Cádiz, en qualquiera temporal, y de noche obscura. Véndese en casa de D. Sinibaldo Mas, Director de Náutica de esta Ciudad. Los primeros á 10 rs. vn. cada uno, y los segundos á 20 rs. vn.».

Diario de Barcelona (11 d'agost de 1798).

«Libros. Por comision de la Real Imprenta de Madrid, se hallan de venta en el Despacho principal de este Diario, las obras y estampas siguientes: Calcografía.= Juegos de Vistas del Real Sitio de Aranjuez.= Juegos de 6 Estampas de Vistas de Cádiz y su Carraca.= Estampas del viaje a Constantinopla.= Todo en papel á 5 rs. vn.».

Diario de Barcelona (4 de setembre de 1798).

«[Barcelona 19 de Noviembre de 1798] Habiendo hecho presente los Sres. Comisionados para la Escuela de Dibujo, que era ya muchisima la concurrencia de los Alumnos al punto de incomodarse. Ha acordado que no se admita Discipulo que no tenga once años; que todo Alumno que sin justo motivo dexa de concurrir en ocho dias seguidos, se entienda por el mismo echo despedido, previniendose ya en las reglas de veinte y uno de Noviembre de Mil setecientos sesenta y seis, que se despediria de la Escuela, á los que así dejasen de asistir: Y que no siendo como la misma Comision ha estimado no ser suficientes los Dispendios de la Casa que en el dia sirven tambien á la Escuela, echen mano los Sres. Comisionados de los demas de ellas, segun les parezca, con noticia annual la Junta é indicacion entonces de la gratificacion á hacerles para retribuirles la Junta este extraordinario trabajo».

L.A.J.C: llibre núm. 15, 223.

«Libros. En la Libreria de Sierra y Martí, plaza de S. Jayme, se vende un nuevo Plan del célebre Teatro Saguntino, al que acompaña una Disertación del mismo, en la que se manifiesta su actual estado, el más vien conservado de Europa, como que en él se representan los más de los años varias Comedias; se explica el origen de éstas y de los Teatros; y en seguida otra Disertación sobre el Circo, que también tuvo la memorable

ciudad de Sagunto, con la explicación de los antiguos Juegos Circences; su precio 4 rs. vn».

Diario de Barcelona (7 de gener de 1799).

«[Barcelona 7 de Febrero de 1799] Leida la adjudicación que con papel de seis del cor[rien]te avisan los Sres. Comisionados para la Escuela de Dibujo á cargo de Dn. Pedro Pablo Montaña de los premios trimestrales de Noviem[br]e, dize[m]bre, y Enero ultimo siendo [14] los agraciados [...] Figuras en diseño: Dan[ci]s[ci]co Fontanals, por todos los votos [...].»

LAJC: llibre núm. 16, 13-14.

«Libro. Pablo y Virginia: historia tierna y verdadera, y de la más sana moral para toda clase de personas, compuesta en francés por Jacobo Bernardino Henrique de Saint Pierre, y traducida, con el mayor esmero y diligencias un tomo en 8º con dos estampas alusivas al asunto de la historia. Se hallará en la Libreria de los Consortes Antonio Brusí y Ferrer».

Diario de Barcelona (19 de març de 1799).

«[Barcelona 20 de Junio de 1799] Leida el Papel á los Sres. Ciudadilla, Sabasona y Roca de Dn. Pedro Pablo Montaña de diez y seis del cor[rien]te dando noticia de la adjudicacion en la Escuela de Dibujo y en la clase de flores copiadas del natural de los premios copreres[pondien]tes [124] á Mayo habiendo recaido [...] a Juan Faitxo por cinco votos, uno obtuvo Francis[ci]co Fontanals; y el tercero á Juan Prats por tres votos, dos votaron por Francis[ci]co Fontanals, y uno estubo por Francis[ci]co Maciá».

LAJC: llibre núm. 16, 123-124.

«Libro. Veinte y Quatro quadernos de la Historia general de todas las Ordenes religiosas de Europa, y de las mas principales del Mundo, con láminas iluminadas que representan los trages de cada una de ellas; esta excelente obra sigue publicándose en Madrid y se dará a precio equitativo en la Libreria de Juan Serra y Cantené, bajada de la Camaya».

Diario de Barcelona (8 d'octubre de 1799).

«Atlas Elemental, con 22 mapas iluminados, se encontrará, con otras obras, en la Libreria de Antonio Sastre, bajada de la Cárcel, esquina a la Freneria».

Diario de Barcelona (10 de novembre de 1799).

«Se venden tarjetas de diferentes colores y dibujos de mucho gusto; como tambien de cartulina blancas, de once muestras á dibujos diferentes, en la Libreria de Agustín Roca, en la bajada de la Cárcel».

Diario de Barcelona (14 de novembre de 1799).

«[Barcelona 25 de Noviembre de 1799] Visto el Informe de la misma Comision tambien de diez y siete del cor[rien]te expresando que no tiene la Escuela Estampas que distribuir á los agraciados en oposiciones, y que preferian estos por razon

de los tiempos que se les diese su equivalente en dinero formando por junto una suma de cinquenta pesos. Ha acordado que por este año se practique».

LAJC: llibre núm. 16, 244.

«Grabado. Mapas Geográficos que se hallan de venta en la Oficina de este Periodico: parte Septentrional de las posesiones Inglesas en América; idem Meridionales: Mapa de Moscovia; Ideas generales y resultados del último viage de Cook, en los años de 1776 y 79; Planisferio físico; Isla de Santo Domingo; idem del Teatro de la Guerra en América con los Ingleses en el año de 1782; Departamento de L'Herault en Francia; Estados de Saboya y Piamonte; las diez y siete provincias de los Países Bajos; Mapa de la Suiza; idem particular de Hungría, Transilvania, Criacia y Eslavonia, la Polonia; del Piamonte y Monferrara; Grecia; la Lorraine de los tres Obispos de Metz, Toul y Verdún; Hemisferio Septentrional; Meridional; Países bajos que contiene la Flandes, el Brabante, Liejes y de Namur; la Tartaria; de la América; Africa; Islas Británicas; y de las Costas de Malabar y Coromandel; de la Louisiana y Misisipi; de la Barbaria y de la Negricia y guinea: Tabula Italiae Antiquae in regiones XI, etc».

Diario de Barcelona (26 de noviembre de 1799).

«[Barcelona 19 de Diciembre de 1799] Vistos los dos tomos de Palomino que ha presentado Dn. Pedro Pablo Montaña, y que pueden ser de mucho uso en la Escuela de las Nobles Artes. Ha acordado que se tomen para ella, y que se continúe su coste en el gasto del mes».

LAJC: llibre núm. 16, 260.

«[Barcelona 6 de Febrero de 1800] Leida la adjudicación que han presentado los Sres. comisionados de premios trimestrales de la [27] Escuela de dibujo correspondiente á Noviembre, diciembre, y Enero últimos, siendo los agraciados [...] Modelo de Yezo en diseño: 12 Franc[is]co Fontanals por seis votos, uno por vacante [...]».

LAJC: llibre núm. 17, 26-28.

«Noticias particulares de Barcelona. [...] GRABADO. El amor que muchos hombres saben conciliarse de sus semejantes por el magnetismo de las virtudes que les adornan; el entusiasmo nacional, la gratitud y respeto a los Superiores, prendas que tanto ennoblecen a los Catalanes: todo esto (decimos) es lo que ha estimulado el zelo patrio, y el amor de un distinguido hijo de Barcelona para fixar en el corazón de sus Paisanos la dulce memoria del Excelentísimo Señor Duque de Lancaster, en otro tiempo su dignísimo General y verdadero Padre de la Patria, por medio de una fiel Copia ó Retrato de este Xefe. No ha perdonado dicho Patricio la menor diligencia para presentar al Público un exácto Busto dibujado por el hábil Barcelones Don Francisco Rodriguez, Teniente Director de la Escuela Gratuita de Dibujo de esta Ciudad, y grabado en Madrid por D. Esteban Roix

(también Patricio benemérito) pensionado por la Real Junta Particular de Comercio de este Principado en Madrid.

El Retrato es fiel, executado con finura y expresión de aquella afabilidad y presencia de ánimo, con que dicho Excelentísimo escuchaba a todos y daba sus paternales providencias. Tal es la lengua y el influjo del grabado si se executa con la propiedad que pide este utilísimo pero difícil Arte.

Por medio de él, quando se exercita en las Copias ó Retratos exáctos, recibe satisfacción el amor del que tiene ausente al Original: renueva la memoria de sus beneficios, se le presentan de un golpe trofeos y prendas sociales, y no contentándose con mirarla una vez, le procura tener siempre presente.

Así lo verifica para sí el referido amante Patricio; pero deseando colmar su complacencia, á la satisfacción de ofrecer al Público el referido Retrato, añade una demostración de su patriotismo, para desahogar de algun modo su caritativo zelo. Acuérdate á cada instante de aquel generoso desvelo con que el Excelentísimo Señor Duque de Lancaster promovio la Junta Caritativa, llamada para auxilios, á cuyo exemplo se animase todo buen Patricio, para concurrir en quanto pudiese al socorro de los muchos necesitados de este Pueblo, y de que qualquiera que lo hiciese llenaba de júbilo á tan digno general; pero también tiene presente, que este ardiente zelo del Excelentísimo Señor Duque se aplaude, y admira continuado en el actual, amado Xefe que nos gobierna, acreditando á cada instante S.E. por sus oportunas providencias y exhortos de tantos miserables, sino tambien el sumo gusto que recibirá con aquellos socorros, que los Vecinos de esta respetable Ciudad aporten para un fin tan laudable. A esto aspira tambien por su parte, y en quanto puede, el enunciado zeloso Patricio, y para coadjudar en alguna manera á las caritativas ansias de estos dos tan dignos como beneméritos Generales, cede la lámina, y el total producto de las estampas á beneficio de los Pobres, por mano de la Junta de Auxilios. Advirtiéndose que las estampas se hallarán en venta en la Oficina principal del Diario, á cuyo cargo estará la entrega del referido producto á la Ilustre Junta de Auxilios, esperando el expresado Patricio, que todos sus Paisanos movidos de igual Caridad y zelo para concurrir en quanto puedan al remedio de los necesitados, acudiran á comprar la estampa, pues en un solo acto suministran limosna, y tendran el Retrato de quien les dió exemplo de caridad patria».

Diario de Barcelona (31 de gener de 1800).

«En la Libreria de Mateo Echterling, en el Call, se vende tinta fina extranquera, de la mejor calidad á media peseta la ampolla».

Diario de Barcelona (8 de març de 1800).

«Noticias particulares de Barcelona. Francisco Roix, grabador de láminas y sellos, vecino de esta ciudad, participa al Público haber concluido una obra manuscrita, cuyo titulo es: Recopilación de la Nobleza Española. En ella se hallan mas de mil y quinientas familias de las ilustres casas del Principado de Cataluña (de las que no hace mención en su Adarga Catalana

don Francisco Xavier de Garma, secretario del Rey nuestro Señor), y una multitud de las de España, empezando desde el tiempo de la batalla de las Navas de Tolosa, hasta el presente; de las de Vizcaya y Navarra, muchísimos; pero la mayor parte de las de Mallorca: todas sacadas de varios Fragmentos antiguos y modernos. En la misma obra se da una noticia general de las ilustres familias que asistieron á la expulsión de los Moros, despues de haber inundado la Provincia Tarraconense, y la mayor parte de España. El objeto que ha tenido el autor en el espacio de 20 años de trabajo que ha empleado en dicha obra, no es otro que las glorias y hazañas de la Nobleza patricia y bien del Publico. Quien necesite de alguna noticia de las referidas, se le dará sin paga, y se acudirá para esto al referido autor que vive en la calle de los Mercaders, junto al arco que llaman de San Silvestre, inmediato al convento de padres Dominicos».

Diario de Barcelona (27 de maig de 1800)

«Véndese en la Libreria de Mateo Echterling, en la calle de Call, estampas finas de todas clases».

Diario de Barcelona (25 de maig de 1800).

«[Barcelona 9 de Junio de 1800] Leida la adjudicacion de premios en la Escuela de Dibujo en Flores copiadas del natural que menciona D. Pedro Pablo Montaña en su papel á la Comision de hoy resultando agraciados á saber [...] tercero Francisco Fontanals con quatro votos [...]».

LAJC: llibre núm. 17, 188-189.

«[Barcelona 22 de Septiembre de 1800] Leida la adjudicacion de los premios del trimestre [...] correspondiente á Mayo, Junio, y hasta quince de Septiembre de este año de la Escuela de Dibujo [...] Invenzion de Flores: Francisco Fontanals por todos los votos [...]».

LAJC: llibre núm. 17, 313-314.

«[Barcelona 10 de Noviembre de 1800] Vista la adjudicacion de los ultimos premios trimestrales en conclusion del año Academico de mil y ochocientos que hace presente á la Comision de la Escuela en Nobles Artes [...] Modelo de Yezo en diseño Francisco Fontanals por seis votos [...]. Siete premios extraordinarios anuales uno en cada clase [...] Modelo de Yezo en diseño Francisco Fontanals con todos los votos».

LAJC: llibre núm. 17, 349.

«Grabado, mapa topográfico de la Ciudad de Granada, por Don Francisco Dalmau, Maestro de Matemáticas de la Real maestranza de aquella ciudad, se vende en la oficina de Juan Francisco Piferrer, impresor de S.M. plaza del Angel, su precio 26 reales vellon».

Diario de Barcelona (20 de novembre de 1800).

«[Barcelona 9 de Febrero de 1801] Leida el Papel de adjudicacion de premios por el trimestre de Noviembre, Diciembre, y Enero ultimos en la Escuela de Dibujo [...] Modelo

natural en diseño: [...] 3º FrancisJco Fontanals [...].

LAJC: llibre núm. 18, 36.

«[Barcelona 7 de Mayo de 1801] Vista la Carta de siete de Enero último del Agente Dn. Marcos de Urquidi, acompañando la nota de gratificaciones de Navidad hechas á nombre de la Junta en importe cinco mil trescientos sesenta y dos reales resultando de consiguiente de un sobrante de seiscientos treinta y ocho reales de los seis mil que con este objeto se le remitiesen. Ha acordado que lo invierta en la adquisición de las obras del Paladio, de Vitrubio, y que habiendo despues sobrante á falta se nivele con la entrega á el cobro por Urquidi de lo que sea, sin inclusion en la cuenta de los otros gastos de la Junta. Que se avise al Contador».

LAJC: llibre núm. 18, 117.

«[Barcelona 7 de Mayo de 1801] Vista la adjudicacion de premios de los tres meses de Febrero, Marzo y Abril de este año, y de los tres por flores copiadas del natural [...]. Modelo natural en diseño, primero Raymundo Planella por seis votos, uno votó por FrancisJco Fontanals, 2º FrancisJco Fontanals por seis votos, uno votó por Miguel Cabañas [...].

LAJC: llibre núm. 18, 118.

«[Barcelona 12 de Mayo de 1803] Vista la adjudicacion de premios trimestrales en la Escuela de Dibujo correspondientes al de los meses de Febrero, Marzo, y Abril ultimos [...] [124] Figuras copiadas de diseños [...] Dn. Antonijo Casas por diez votos uno votó por Manuel Pou y Artos [...] Adjudicacion de los tres premios de Flores por el natural [125] comprende el mes desde quince Marzo á quince Abril de mil ochocientos y tres [...] 3º Joaquin Sellent por diez votos, dos obtuvo Antonio Sort [...].

LAJC: llibre núm. 20, 123-125.

«[Barcelona 6 de Octubre de 1803] Habiendo hecho presente el Secretario que de los quarenta y quatro subscriptores á los premios generales en artes habian presentado sus obras de pensado las quarenta y tres faltando la del grabador Antonijo Casas á quien se concedieron por la Comision ocho dias mas por haber tenido en los ocho primeros ocupado su compositor Lacoma el original señalado por la Junta. Ha acordado que por la Comision de Dibujo se disponga la execucion de las pruebas de repente y lo correspondiente á la distribucion publica de los premios».

LAJC: llibre núm. 20, 224.

«[Barcelona 27 de Octubre de 1803] Habiendo hecho presente el Secretario que en veinte y siete del corriente [...] se hizo en una pieza de la Escuela la adjudicacion de los premios generales en pintura, flores, escultura, y grabado por los Maestros de la Escuela [...] [245] Pintura: A Buenaventura Planella el primer premio con todos los votos. Era unico opositor en esta clase. No votó el Teniente Coromina por ser

cuñado suyo[...]. [246] Grabado: A Francisco Fontanals el premio en el de laminas con todos los votos. Su opositor era Antonio Casas».

LAJC: llibre núm. 20, 244-246.

«[Barcelona 27 de Diciembre de 1803] La Rl. Junta de gobierno del Comercio de este Principado congregada á las quatro de esta tarde en la pieza ordinaria de la Casa Lonja [...] distribucion publica de premios generales y particulares de este año [...] [299] Primera clase quarenta pesos á Ventura Planela con todos los votos [...] [300] En Grabado, unico en el de Laminas quarenta pesos á Francisco Fontanals con todos los votos [...]. Premios ordinarios, extraordinarios y gratificaciones adjudicadas durante mil ochocientos y tres. Siete gratificaciones de veinte pesos á saber. [...] Premios [302] ordinarios. Tres de seis pesos. [...] [303] Figuras copiadas de Diseño [...] á Francisco Vidal con nueve, ubo uno para Antonio Casas [...] Vente y un premio de tres pesos. [...] [304] á Antonio Casas con diez, ganó uno Manuel Poy y Artos [...] [306] En Flores copiadas del natural, [...] a Agustin Sellent [...]».

LAJC: llibre núm. 20, 296-306.

«Noticias particulares de Barcelona. [...] Grabado. Estampa nueva en pliego de marca mayor. Se representa a la Santísima Virgen del Tóra, Patrona de la Villa de Glot, colocada en su nuevo y magnífico Altar, ideada y dibujada en perspectiva por Don Juan Carlos Panyó, pintor, y grabada por Don Joseph Coromina: Se hallará en casa de Tomás Gorchs, librero en la Boria».

Diario de Barcelona (4 de setembre de 1805).

«[Barcelona 18 de Novembre de 1805] Habiendo hecho presente á nombre de la Comision de dibujo el Sr. Marqués de Munizol lo interesante que seria para ella la adquisicion de siete quadros, que contiene el papel presentado, valorados en él en ochocientos y treinta pesos fuertes. Ha acordado que por la misma Comision se den las disposiciones correspondientes para esta compra para la Escuela de Dibujo».

LAJC: llibre núm. 22, 222.

«[Barcelona 20 de Enero de 1806] Con la escasez de quadros, que sufre la Escuela de Dibujo y teniéndose presente lo que en órden á la compra de una coleccion se trató en la Junta de diez y ocho de Noviembre último, habiendo en el dia proporcion para verificarla con cierta economia, atendido el mérito de los quadros que se consideran podrán formar un objeto de como mil y quatrocientos pesos. Ha acordado que por la Comision de Dibujo y con destino á la Escuela, se verifique esta compra».

LAJC: llibre núm. 23, 11.

«[Barcelona 3 de Marzo de 1806] Habiendo hecho presente, á nombre de la Comision de Dibujo, el Señor Sisternes que se ha verificado la compra por mil quatrocientos y treinta pesos fuertes, de los quadros que expresa el acuerdo de veinte de Enero último, en numero de siete, y que detalla el papel del Director de la Escuela Dn. Jayme Folch: á saber 1º Una Venus herida de una espina en el pie, con Adonis en acto de sacarla. Su largo es de nueve palmos y el ancho de seis. 2º Un Ferro y un Javali del largo de ocho palmos y seis de ancho. 3º Una mujer dando la teta á un Niño. Es del largo de seis palmos, con el ancho de quarto y medio. 4º Una mujer como dormida. Largo quatro y medio palmos, y tres y medio de ancho. 5º Una mujer con un Niño en los brazos mirando á otra que tañe una vihuela. Su ancho de dos palmos y un quarto largo de tres y medio. 6º Unas Ninfas con Narciso. Es de quatro palmos largo, y de tres de ancho. 7º Una comitiva a caballo. El largo es de siete palmos y el ancho de quatro. Ha acordado que se pase orden al Contador para que despache libramiento [...]».

LAJC: llibre núm. 23, 28.

«[Barcelona 13 de Marzo de 1806] Habiéndose hecho presente por la Comision de Dibujo lo escaso que está en buenas láminas á Estampas la Escuela, y el perjuicio que de ello la resulta en menos vitalidad de los Alumnos como de decoro en ella. Ha acordado que por la Comision se disponga con este destino la adquisicion de Estampas que en su ilustracion y discrecion estime».

LAJC: llibre núm. 23, 37.

«Noticias particulares de Barcelona. Francisco Boix», grabador de láminas y sellos, vecino de esta ciudad, participa al Público haber concluido una obra manuscrita, cuyo titulo es: Recopilación de la Nobleza Española. En ella se hallan mas de mil y quinientas familias de las ilustres casas del Principado de Cataluña (de las que no hace mencion en su Adarga Catalana don Francisco Xavier de Garma, secretario del Rey nuestro Señor), y una multitud de las de España, empezando desde el tiempo de la batalla de las Navas de Tolosa, hasta el presente; de las de Vizcaya y Navarra, muchísimos; pero la mayor parte de las de Mallorca: todas sacadas de varios fragmentos antiguos y modernos. En la misma obra se da una noticia general de las ilustres familias que asistieron á la expulsion de los Moros, despues de haber inundado la Provincia Tarraconense, y la mayor parte de España. Y haber añadido en dicha obra, las ilustres familias de los Capitanes que asistieron á Hernan Cortés en la conquista del Reyno á Imperio de México, empezando la expedición en el año de 1518, que se concluyó el dia 13 de Agosto de 1521, dia de San Hipólito, reynando en España Carlos V del Imperio, y I en España. El objeto que ha tenido el autor en el espacio de veinte años de trabajo que ha empleado en dicha obra, no es otro que las glorias y hazañas de la Nobleza patricia y bien del Público. Quien necesite de alguna noticia de las referidas, se le dará sin paga, y se acudirá para esto

al referido autor que vive en la calle de los Mercaders, junto al arco que llaman de San Silvestre, inmediato al convento de padres Dominicos».

Diario de Barcelona (27 d'abril de 1806)⁷⁵⁹.

«[Barcelona 24 de Mayo de 1806] Vista la adjudicacion, que expresa el papel de veinte y dos del corriente de Dn. Jayme Folch, de los premios trimestres de Febrero, Marzo y Abril últimos, como en clase de flores copiadas del natural en la Escuela de Dibujo, que es la que sigue [...]. En modelo natural en diseño: primero á Antonio Casas por ocho votos [...].»

LAJC: llibre núm. 23, 78-80.

«[Barcelona 30 de Mayo de 1808] Con presencia la Junta de su estado de escasez en fondos y de lo que las circunstancias persuaden de cortos productos en Periage. Ha acordado que todos sus empleados y Pensionistas cobren solo los dos tercios de sueldos á pensiones que perciben; y que en quanto al otro tercio, se difiera el pago para quando pueda verificarlo la Junta. Se exceptuan de esta regla, por lo tan tenues que son, atendido el trabajo, los sueldos de los Señores Consules y Juez de apelaciones, sin que sea esta excepción transcendental á los que cobran en su calidad de Vocales de la Junta. Tambien se exceptuan los Pensionistas que gozan quatro pesetas diarias, en los que en vez de un tercio, de las quatro será la reduccion á tres, y que para todo se pasen las ordenes correspondientes en el concepto de que á los Empleados en las Escuelas se les hará saber de palabra esta disposicion por las Comisiones respectivas á las que se pasen las correspondientes noticias. La reduccion se entiende desde primero de Junio próximo con respecto á los Pensionistas; y desde diez y seis del corriente á los que cobran los sueldos y pensiones aquí, para el mas fácil arreglo en los libramientos por trimestres».

LAJC: llibre núm. 25, 125-126.

«Sor. Secretario de la Rl. Junta de Comercio [...] Aprovecho esta ocasion para presentar á la Rl. Junta por conducto de V. la descripcion de una maquina para grabar sobre cobre, desconocida en este pahnis, y muy poco comun aun en Francia; però utilissima por la incalculable ventaja de executar perfectamente con ella lo mas primoroso y dificil del arte, y que la mano mas diestra con un improbo trabajo apenas llegaria á imitar. La he puesto en español, y la acompañan las laminas del original frances grabadas por medio de la misma maquina esperando que la Rl. Junta se dignará admitirla con la benignidad que acostumbra, aunque no sea mas que por el buen deseo que me anima. Dios que á V. ms. as. Barcelona 17. Agosto de 1825. Antonio Monfort.»

AJC: c. 75, ll. LV, 1, 55-56.

---

⁷⁵⁹ Aquesta mateixa nota havia estat publicada al *Diario de Barcelona* l'any 1800. Hem destacat en negreta les varians i/o afegits.

«Sr. D. Jose Corominas.

R. J. de Setbre. 1825.

Consecuente á lo dispuesto por la Comision de Gobierno de la R. Junta de Comercio acompaño para que con devocion se sirva V. informar lo que escribe la adjunta descripcion de una maquina para grabar sobre cobre que la ha presentado D. Antonio Monfort traducida por el mismo del frances y a la que se acompañan las laminas de original grabadas por medio de la misma maquina. Dios.»

AJC: c. 75, 11. LV,1,57.

«Sor. Secretario de la Rl. Junta de Comercio. La descripcion de la maquina pra grabar sobre cobre en talla dulce, que V.S. se ha servido disponer se me pase para informar sobre ella, en oficio de 3 del Corriente, que debuelvo adjunto presentada á esa Rl. Junta de Comercio por Dn. Antonio Monfort, traducida del frances, debo decir á V.S. que despues de haber reflexionado con detenimiento la hallo que proporciona grandes ventajas, y de la mayor utilidad, en las operaciones primarias de los campos en talla dulce, grabar cielos y otras cosas a la punta seca, como tambien al aguafuerte, ya por la suma exactitud que presenta en la construccion de las lineas en todos sus grados; cual execucion precisa no puede practicarse por el pulso de la mano, sin una grande detencion de tiempo. Su introduccion en este pais causaria suma ventaja en muchas obras causando por su exactitud y prontitud mas baratura. Dios guarde á V.S. ms. as. Barcelona 9 de Setbre. de 1825. José Coromina.»

AJC: c. 75, 11. LV,1,58.

«Comision de Fomento. D. Antonio Monfort al dar gracias á V.S. con el adjunto oficio por la medalla que V.S. le concedió en premio de las esferas terrestre y armillar que presentó á la ultima esposición publica, presenta á V.S. para que se sirva admitirla la descripcion de una maquina para grabar sobre cobre traducida por el mismo del frances en la que se acompañan laminas del original grabadas por medio de la misma maquina. La Comision dispuso pasarlo á informe al Director a la escuela de Grabado de V.S. que lo ha desempeñado en terminos muy favorables agregando que su introduccion en este pais produciria suma ventaja proporcionando por su exactitud y prontitud mas baratura. Opina la Comision que podria con el correspondiente oficio darle gracias á Monfort por su atencion mencionando para satisfaccion suya el informe que sobre la referida descripcion é maquina ha dado el Director de grabado a V.S. sin embargo resolverá lo que escribe. Barna 16 de Obrte. de 1825.»

AJC: c. 75, 11. LV,1,59.

«Sor. D. Antonio Monfort. B@. 28. La R. Junta agradece la atencion de V. presentandole con oficio de 17. de Agosto ultimo [1825] la descripcion de una maquina para grabar sobre cobre que ha admitido traducida por V. del frances con la que

acompañó V. laminas del original grabadas por medio de la misma maquina y ha visto en ello con aprecio una nueva prueba de la aplicacion y celo de V. Estimó oír la Junta el Dictamen del Director de su escuela de grabado relativamente á la referida maquina. Lo ha desempeñado en terminos muy favorables y satisfactorios para V. que su introduccion en este pais produciria suma ventaja y que proporcionaria por su exactitud y prontitud mas baratura. Consecuente á lo acordado por la Junta lo participo á V. en justo obsequio á sus derechos. Dios.»

AJC: c. 75, ll. LV,1,60.

«Años de 1825. Fomento. D. Antonio Monfort con oficio de 17. Agosto de 1825 presenta para que la Junta admita la descripcion de una maquina para grabar sobre cobre cuyas circunstancias y utilidad detalla.

Oficio de Monfort y descripcion	no. 1
Oficio de 3. Setbre. al grabador Coromina acompañandole para informar dicha descripcion	2
Comision o informe de Coromina	3
Dictamen de la Comision fac. 17 Octubre.....	4
Oficio á Monfort	5

La descripcion de la maquina se pasó por disposicion de la Comision de Fomento al D^o. del Gabinete de Maquinas para colocarla.»

AJC: c. 75, ll. LV,1,54.

«Noticias particulares de Barcelona. [...] Nobles Artes [...] Los que aspiren á entrar á las clases de arquitectura ó grabado se presentaran á los profesores respectivos, para ser examinados sobre los principios que deben poseer; y si quedan aprobados, solicitaran la admision con memorial á la Real Junta, en cuyo margen expresarán dichos profesores que los interesados reúnen los conocimientos necesarios [...] Encargado de la enseñanza del grabado D. Josef Coromina, calle del Gobernador núm. 11. El local de las referidas escuelas es la Real Casa Lonja, á excepcion de la de grabado que enseña en su casa el espresado D. Josef Coromina [...].»

Diario de Barcelona (1 d' octubre de 1831).

**PART II: Els calcògrafs catalans
del segle XVIII**

1. ELS VIA

1.1. Bibliografia.

1.1.1. Comentari.

La bibliografia sobre Francesc Via és molt escassa i la major part es limita a mencionar algunes de les obres firmades amb aquest nom, repetint-se gairabé sempre les mateixes¹. Tant sols destaquem els articles de mossèn Gudiol², Maria Aurora Casanovas³, Santiago Alcolea⁴, Maria Luïsa Vilaseca⁵, Rosa Maria Subirana Rebull⁶ i Joan-Ramon Triadó⁷, en els quals podem trobar petites aportacions, tant de caràcter biogràfic com d'anàlisi artística. Amb tot, cap autor ha exposat fins el moment l'existència de dos argenters, pare i fill⁸, amb el mateix nom i la problemàtica que planteja establir l'autoria de llur producció calcogràfica.

---

¹Exposición 1880, 12; Andreu 1902, 2; Rafols 1951-1954, III, 219; Vindel 1952, II, núm. 735; Ainaud 1962, 293; Gallego 1979, 187; Correa 1981-1982, 290; Páez 1981-1985, III, 244; Triadó 1984, 125; Genis 1988, 498-499; Retrat 1995, 113.

²Gudiol 1916.

³Casanovas 1958, 136-137.

⁴Alcolea 1969, I, 207-209.

⁵Vilaseca 1970.

⁶Subirana (L'Avenç) 1986, 36-37.

⁷Triadó 1988, 566.

⁸Vegeu a l'apartat de les referències documentals el testament de Francesc Via, fill, firmat el dia 3 de mars de 1720 (AHPB: Josep Cassani. Testaments, 1706-1727, ff. 176-176v.)

1.1.2. Relació cronològica.

Exposició 1880.
Andreu 1902, 2.
Gudiol 1916.
Revista 1923.
Rafols 1951-1954.
Vindel 1952.
Casanovas 1958.
Ainaud 1962.
Alcolea 1969.
Vilaseca 1970.
Gallego 1979.
Correa 1981-1982.
Páez 1981-1985.
Triadó 1984.
Subirana (L'Aveng) 1986.
Triadó 1988.
Genis 1988.
Triadó 1994.
Retrat 1995.

1.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques.

[Actes de la confraria de Sant Eloi. 16 de Setembre de 1689 «
...Item fonch proposat per lo dit honorable cónsol en cap de
voluntat de son company com lo senyor Francisco Via, confrare
de la present confraria ha presentat una súplica, la qual se
dona per proposició y es del tenor seguent: "Mag. Sr. ...
Francisco Via, altre dels confreres desta confraria representa
a V.M. que attendent y considerant que lo art de argenter es un
dels mes preheminentes que sien en la República y que per la
perffeta cognitio y practica de aquell se necessita de saber
moltes arts liberals, com son la Aritmética pera conixer los
quilats resultant de la mistura de dos o molts metalls que
vulgarment se diu alligació; la Geometria pera saber delinear
qualsevols figuras regulars y saber trobar la proporció tant
entre las figuras regulars com entre figuras irregulars y saber
medir qualsevol superficies y cossos y aumentar y disminuir en
certa proporció aquestes; la Arquitectura pera obrar ab
perfecció tabernacles, custodias y moltas altres obras
particulars que comunamen se obran per reglas de Arquitectura;
lo Dibuix, que necessita juntament pera delinear obras de
escultura y pintura de las quals dos facultats necessita també
lo argenter, es a saber de la escultura pera fer inmatges,
fullatges, flors y totas especies de figuras de animals, y
Pintura pera saber fer los esmalts y colors dels esmalts y

pintar y acolorir ab ditas colors de esmalts. Considerant així mateix haverhi molta falta de ditas arts per la poca aplicació que tenen los jovers que aprenen lo art de argenter y que seria de grandissima conveniencia y utilitat als dits jovers, como també a la cosa pública que y hagués persona que en cert lloc destinat on ensenyas las ditas arts y facultats sobreditas als dits jovers tant als aprenents i fadrins del estament com y també molt en particular als fills dels confreres. Fergó lo dit Francisco Via suplica a V.M. sie de son servey concedir licencia y facultat pera que puga enseñar als dits jovers del estament en las casas de la Confraria pera que en dit puesto se pogan conferir dits jovers sertas horas segons aparexerá al suplicant pera fer algunas obras y demostracions lo que per ara no pot saber qué importará, ofereix servir a V.M. dit suplicant sens salari algú ni satisfacció del gasto des del dia present fins per tot lo mes de febrer pròxim vinent y de allí al devant, havent V.M. experimentat son gasto y treball deliberará del comú de la Confraria lo que será de son gust, lo que judica lo suplicant redundará en benefici del estament y utilitat de la cosa pública y ell lo rebrá a singular mercé" ... del que sobre dita súplica deliberen lo fahedor. E per dit Consell oñhida dita proposició fonch feta la deliberació següent: que a dit Francisco Via se li concedesca dita casa de la present confraria per fer dita obra».

AHPB: Jacint Borràs. Manual 1689, f. 325v-328, transcrit a Alcolea 1969, I, 208-209.

[Actes de la confraria de Sant Eloi. 6 de Mars de 1690: « ...Item es estat proposat per dit honor. Señor Consol en cap de voluntat de son company com lo Señor Francisco Via Argenter ha fet petició a dits Señors consols dient que si [49v] aparexeria be de que la pnt. confraria, o particulars de aquella li vullan donar alguna cosa per la ensenyansa fa tant als fills de confraria com als aprenents del que sian ferli deliberar lo fahedor.

En lo dit consell dita proposició feu la deliberació següent que lo Señor Via se tatxia la mesada conforme a ell li aparexera y que ell se fassa pagar a aquells que voldra ensenyar».

AHPB: Jacint Borràs, lligall, 5 manual dels anys 1690-1692, f. 49-49v.

«Llista dels Mestres argenters que tenen Botiga [...] franc. Via [...]».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1716-1718, papers de l'any 1716, fol. 16.

«núm. 784 / Individuos: FrancisJco Via / Gremios: Argentejr / Censos Ecclesiasticos: 1 " " / Total 1 " "».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1716-1718. «Estado de lo que se ha rebaxado por razon de [...]», any 1717, s.fol.

«En nom de Nostre Señor Deu Jesuchrist, y de la Gloriosa y humil Verge Maria mara Sua, y S^a Nostra, y dels Gloriosos Sant Pera Martir St Joan Avangelista, y St Francisco de Paula nos Patrons, Amen.

Jo Fran^{co} Via Argenter C^{on} de R^{icard} fill lilegitim, y natural de fran^{co} Via tambe Argenter C^{on} de R^{icard}, y de Marcela Conjuges difunts, estant per la gracia de Deu sa de enteniment, integra memoria, y ferma paraula, fas, y orden mon testament en, y ab lo qual alegesch en marmessors, y del present meu testament executors a Fran^{co} Sanpera, y Via ma germana, a Hieroni Alias Argenter nabot meu, a Fran^{co} Capala argenter mon Cuñat a altre Fran^{co} Capala son fill y nabot meu, y al Discret Anton Casani nott^o publich de R^{icard} als quals, y a la major part de aquells dono ple poder de cumpli, y executar mon testament, Ultima, y derrera Voluntat mia, conforme avall trobaran, per mi escrit, y per mi ordenat.

Primerament, y abans de totas cosas, vull, y orden, y man que tots los deutes sien pagats y totas las Injurias restuicio de las quals sera obligat sien satisfetas respectivament de mos bens Sens estrepit de Judici la sola veritat del fet atesa, y conciderada.

Elegesch la Sepultura al Cadaver meu fahedora en la Parroquial Iglesia de Sta Maria del Mar en lo vas comu de la Confraria ó a dits meus marmassors a pareixera, gastant per aquella de mos bens lo que sie menester, y necessari.

Item Vull orden, y man que en continent seguit mon obit ó lo mes pres sie possible per salut, y repos de la mia Anima me sien fetas dir, y selebrar aquellas missas, y pios sufragis en las Iglesias, y altars aparexera a mos marmessors segons las forsas de ma heretat venint lo qual Cas que sian advertits dits mos mermessors en la inteligencia que tinch Carta de Germandat ab la Orde de la SS^{ma} Trinitat Calsada, ab la de la Cartuixe, ab la de St Agustí, y Terciari de nostre P^{adre} St Domingo.

Item Vull Orden, y man que luego de seguit mon obit, a afecta de pagar la sepultura missas, y demes pios sufragis vull que mos bens mobles sian venuts, que son los expressats en un memorial, [176v.] ab un calaix dels actes en la erquimesa mia; deixo a francisca ma Germana la colxa del meu lliit. En tots los altres empero bens meus mobles, e Inmobles aguts, y per haver, noms Veus, drets, forsas y accions mias Universals ahont se vulla sian, y en qualsevol genero, y especia Consistescan, y que a mi me pertanen, y me pertenaràn en qualsevol part del Mon, per qualsevols Causas, y Rahons que dir y pençar se pugan, dex, y atorch, y a mi hereva

Universal fas è Instituesch à dita Fran^{ca} Sanpera y Via germana y marmassora mia mia [sic] de Vida sua natural tant solament, y seguit son obit a ella Substituesch à Fran^{ca} Elias filla sua, y neboda mia, si a las horas viura à à [sic] mi hereva Sera, empero morira quant que quant sens fills Llegitims, y naturals, y de Llegitim, y carnal matrimoni ò ab tals, algu dels quals no arribara à edat perfeta de fer testament, en tals Casos, y quiscu de aquells à ella Substituesch, y à mi hereva Universal fas, e Instituesch à Nostre S^c Deu Jesuchrist, y a la mia Anima Volent que tots mos bens sien venuts al Encant publich al mes donant, y del prosehut de aquells sien celebradas aquellas missas, y pios sufragis aparexera à dits mos marmessors per salut y repos de la mia anima, de las de mos pares, y demes tingà obligacio à Deu pregar; E per quant me trobo deurer algunas quantitats de diners à Joseph Via mercader de la Ciutat de Genova, mon germa, perço Vull, y es ma Voluntat que encontient seguit mon obit se li sia participada la mia mort, per qualsevol dels sobredits se trobe ser hereu meu, sollicitarlo remetia lo compte del que li serà debitor, y en tot lo que dira deurer li Jo sia pagat, per qualsevol de dits mos hereus, Integrament donatli Sinch dotblas cada Any, ab las quals espero se donarà per Satisfet, fins a la total quantitat de mon debit; y en cas que ditas ma germana, y naboda, hereves per mi sobra Instituidas lo dia de mon obit fossen mortas, Vull, y es ma Voluntat que del prosehut de la Venda faedora de mos bens Inmotbles sia Integrament pagat ab una sola paga, sens que à ell à à sos hereus sels puga Impugnar partida alguna del que dira li estich Devent; y del que quedara pagat lo Credit de dit Joseph Via mon Germà, fas hereu à nostre S^c Deu Jesuchrist, y a la mia Anima, y à la mia naboda Marcela Via filla de Joseph Via mon germa y naboda mia, y à sos fills, per Iguals parts, y porcions entra la mia anima, y altra ma naboda Marcela y sos fills feadora; declarant que la mitat del que quedarà per la mia Anima sia aplicat com Jo ara aplica a la religio de la Cartuixe al Convent de S^c Joseph à saber, es la una tercerapart al monastir de Scala Dei, la altra tercerapart al dit convent de S^c Joseph de la pré Ciutat y la restant tercerapart al monestir de la Cartuixe de Montalegra, y mes avant declaro que la dita maitat pertañent à dita Marcela ma naboda à à sos fills, ne pugan disposar à sas Liberas Voluntats. Revocant ab lo pnt. meu testament, qualsevols altres ne agues fets que nom recordo, y Vull que aquest prevalga à tots los altres; lo qual fas escrit de la mia propia ma, y firmo tambe de ma lletra propia

en R^m als tre 3. de Mars de mil set sens, y Vint.
Francisco Via Argenter.»

AHPB: Josep Cassani. Testaments 1706-1727, fols. 176-176v.

«FrancisJco Via 75 reales de ardites».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721. «Plateros [primera clase]», any 1721, s. fol.

«FrancisJco Via 45 reales de ardites».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1722-1723. «Plateros [primera clase]», any 1722, fol. 45.

«Maestros que se han muerto del año 1720 al presente de 1724
[...] FrancisJco Via .... al 8bre 1722».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1724. «Cofradia de Plateros», any 1722, s. fol.

«Molt S^c Meu Rebuda tinch la de V. M. y Vist son contengut, dec dirli que tinch fet la lista de tot lo que el quondam Mon amich Via te en esta S^a Casa, que segons me relata en Sa Carta de tot sen ha de fer dir be per la Sua Anima, y com á de anar tot a direccio de sos Marmesors, per lo tant li envio lo arensel junt ab esta pera que dits Marmesors dispongan com se ha de dirigir; encara que assi se lian fet sufragis, y se lin van fent a direccio de N^e Superior.

En lo que toca de la farramenta y trastes del art de Argenter que vui se troban assi N^e P. Prior, y S^c Convent suplican a la Sua Mare y Srs Marmessors que sis volen dignar en dexarlos estar assi fins que la obra se acabe ne rebran particular Merce, y paga si conve. Juntament suplicam a dits Señors que de algunas cosas particulars de les que y ha com son algunas Estampas, y otras cosas; gustan de que nosaltres ó comprem a regonaguda de V. Mestes [sic], sels satisfara totallo que valga ab diner, ó ab missas, y pera millor direccio de tot fora molt millor que algu de V. M. vinga ab comisio de tots ab la Clausula de son testament pera que assi Veuran y Consultaran lo que millor sia pera be de la Anima del difunt, y conciencia de tots, del quen dexo tot a la bona direccio de V. Mastes [sic].
Deu a V. M. Molts anys g^l. Scala Dei y Janer de 1724.

R. L. M. de V. M. Son Segur Servidor Fr. Joseph Llobet.
S^c Geroni Elias».

AHPB: Carta de Fr. Josep Llobet a Geroni Elias, datada a la cartoixa d'Escaladei l'any 1724. Josep Cassani: Testaments 1706-1727, full solt entre els fols. 175v.-17.

1.3. Biografia cronològica.

1.3.1. Francesc Via *el Vell*.

1654

16 setembre: realitzà la prova d'aptitud per ingressar al gremi dels argenters de Barcelona (IMHB: Passanties, núm. 499).

1655

Es coneixen portades signades per Francesc Via des de l'any 1655 (Ràfols 1951-1954, III, 219).

1665

Pel setembre d'aquest any es van pagar dos lliuraments a Francesc Via de 90 i 150 lliures barcelonines, per la feina de gravar dos arbres genealògics de la família dels Cardona (Casanovas 1958, 136).

1720

Consta difunt en el paràgraf d'encapçalament del testament del seu fill Francesc (AHPB: Josep Cassani. Testament 1706-1727, f. 176).

1.3.2. Francesc Via *el Jove*.

1679

17 de juliol: Feu la prova d'aptitud per a entrar a la corporació dels Elois de Barcelona. Dibuíxà un medalló amb la imatge de Sant Oleguer, la qual executà en or (IMHB: Passanties, núm. 642).

Es publica un llibre del pare Félix de Barcelona il·lustrat amb un retrat d'aquest, firmat per «*Francisco Via Argenter menor me a fet a.*» (Núm. 8 del catàleg).

1689

16 de setembre: Els membres de la confraria de Sant Eloi accepten la proposta de Francesc Via d'establir l'ensenyament de diversos aspectes de les Belles Arts a fi de millorar la preparació dels joves argenters (AHPB: Jacint Borràs. Manual 1689, f. 325v-328, transcrit a Alcolea 1969, I, 208-209).

1690

Reclama una gratificació a la confraria del Elois «*per la ensenyansa fa tant al fills de confraria com als aprenents*». El consell de la corporació va decidir que «*lo Señor Via se tatxia la mesada conforme a ell li aparexera y que ell se fassa pagar a aquells que voldra ensenyar*». (AHPB: Jacint Borràs, lligall, 5 manual dels anys 1690-1692, f. 49-49v.)

1716

Figura en els llistats dels mestres argenters que tenen botiga a Barcelona (IMHB: Cadastre personal, caixa de 1716-1718, fol. 16).

1717

Paga una lliura en concepte de cens eclesiàstic (IMHB: Cadastre personal, caixa de 1716-1718, any 1717, núm. 784).

1720

3 de marg: firma el seu testament, segons el qual institueix com hereva universal a la seva germana Francesca (AHPB: Josep Cassani. Testament 1706-1727, f. 176-176v.).

1721

Cotitza en el gremi dels argenters de Barcelona i paga «*75 reales de ardites*» (IMHB: Cadastre personal, c. 1719-1721, s.fol.). Acaba l'urna de plata per a posar la reserva eucarística en la diada de Dijous Sant per la catedral de Vic (Casellas 1916).

1722

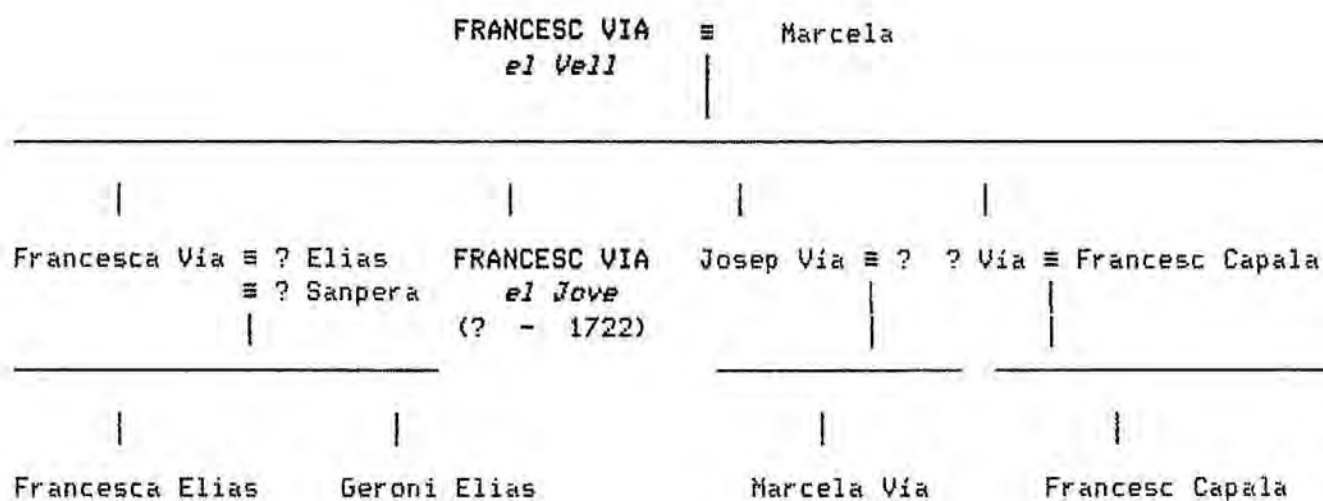
Cotitza en el gremi dels argenters de Barcelona i paga «45 reales de ardites» (IMHB: Cadastre personal, caixa de 1722-1723, fol. 45).

Segons els llistats del gremi dels argenters de Barcelona, morí pel Septembre d'aquest any (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1724, s.fol.).

L'obit va succeir, probablement, a la cartoixa d'Escaladei, on sembla ser que hi estava treballant com a argenter (Carta de Fra. Josep Llobet a Geroni Elies. AHPB: Josep Cassani: Testaments 1706-1727, full solt entre el fols. 175v. i 176).

1.3.3.

Arbre genealògic.

1.4. L'home.

Respecte a Francesc Via *el Vell* ho desconeixem pràcticament tot, tret del seu matrimoni amb Marcela, del qual sembla ser que va tenir un mínim de quatre fills, dos nois i dues noies.⁹

D'entre les escases referències documentals que disposem sobre Francesc Via *el Jove* destacarem el seu testament, el qual, a més de documentar el nom i professió del seu pare, ens permetrà esbossar el seu perfil humà.

Es evident que el nostre autor va créixer en un àmbit estretament vinculat als argenters. Fill del precitat argenter i de Marcela,¹⁰ desconeixem la data del seu naixement. Les seves dues germanes van emmaridar amb membres d'aquesta professió i només el seu germà Josep quedà deslligat de la tradició familiar al dedicar-se al comerç.

Pressuposem que la formació com argenter -i segurament també com a gravador- la va rebre al taller del seu pare. Aquesta segona dedicació professional seria la que, en tot cas, li hauria de permetre ampliar les seves relacions i connectar amb gent del món de les lletres. Si tenim en compte que l'esmentat testament és un document autògraf d'excel·lent caligrafia, podem considerar a Francesc Via *el Jove* com un home culte. Ens manca, però, el coneixement de l'inventari «*post-mortem*» dels seus béns, el qual, sens dubte, ens informaria amb més precisió sobre els seus gustos, les seves preferències intel·lectuals, el seu *status* social, etc. Sabem únicament que a la cartoixa d'Escaladei -on la mort el va sorprendre el setembre de 1722, mentre s'hi estava per

---

⁹Segons podem entreveure en el testament del seu fill Francesc (AHPB: Josep Cassani. Testament 1706-1727, f. 176-176v.).

¹⁰Ambdós consten difunts en el paràgraf d'encapçalament del document. (AHPB: Testament de Francesc Via, firmat l'any 1720. Josep Cassani: Testaments 1706-1727, fols. 176-176v.).

questions de feina- entre els seus efectes personals s'hi varen trobar «algunes Estampes». Així ho fa constar, gairebé dos anys més tard, el cartoix fra Josep Llobet en una missiva adreçada a Geroni Elias, nebot i marmessor del difunt.¹¹

Un altre aspecte definidor de la seva personalitat queda apuntat en el text del seu testament, el qual ens presenta a un home amb clares vinculacions religioses. Així, veiem com, a més de disposar cristiana sepultura per les seves despulles i piatosos sufragis per la seva ànima, recorda que disposa de «Carta de Germandat ab la Orde de la SS^{ma} Trinitat Calsada, ab la de la Cartuixe, ab la de St Agustí, y Terciari de nostre Pr St Domingo».¹²

En cap moment trobem referències a una possible muller o als fills, per la qual cosa pensem que deuria ser solter o, en tot cas, vidu i sense descendència directa. Per aquest motiu, els beneficiaris del seu patrimoni seran la seva germana Francesca i el seu germà Josep. A la primera, la institueix hereva universal i, en el cas de que aquesta o els seus descendents no el sobrevisquessin, disposa que «tots mos bens sien venuts al Encant publich al mes donant, y del prosehit de aquells sien celebradas aquellas missas, y píos sufragis aparexera à dits mos marmessors per salut y repos de la mia anima, de las de mos pares, y demes tingã obligacio à Deu pregar».¹³ Respecte al seu germà Josep, reconeix tenir amb ell un deute pendent, per la qual cosa en disposa llur pagament.

---

¹¹AHPB: Carta de Fr. Josep Llobet a Geroni Elias, datada a Scala Dei l'any 1724. Josep Cassani: Testaments 1706-1727, full solt entre els fols. 175v.-176.

¹²AHPB: Josep Cassani: Testaments 1706-1727, f. 176-176v.

¹³*Ibidem.*

1.5. L'artista.

J.F. Ràfols afirma que es coneixen portades gravades per Francesc Via des de l'any 1655¹⁴ i Maria Aurora Casanovas cita un document datat el setembre de 1665, segons el qual a aquest autor li foren pagades, en dos lliuraments, les quantitats de 90 i 150 lliures barcelonines per les làmines «*ab gravadura fina y delicada*»¹⁵ de dos arbres genealògics de la família dels Cardona. Pensem que, tant les portades citades per Ràfols, com les làmines documentades per Casanovas, són obra de Francesc Via *el Vell*, del qual coneixem el seu ingrés a la confraria dels argenters l'any 1654¹⁶. En aquest sentit trobem significativa la signatura del *Retrat del V.P.F. Fèlix de Barcelona* que il·lustra un llibre editat l'any de 1679, en la qual el nostre autor s'identifica com a «*Francisco Via Argenter menor*».¹⁷

El cert és que els Via van saber compaginar les dues activitats i així ens ho confirmen les estampes per ells signades. Activitats que, per altra banda, podem considerar molt afins, sobre tot si pensem en la presició amb que ha de saber utilitzar el cisell un argenter i l'habilitat que necessita adquirir un gravador per dibuixar amb el burí.

Es evident que la tradició dels argenters-gravadors, que tan bon servei van fer als impressors catalans del segle anterior, es mantingué a principis del Set-cents. Diem tradició, no escola. Pensem que aquest és el punt que pot

---

¹⁴Ràfols 1951-1954, III, 219

¹⁵Casanovas 1958, 136.

¹⁶IMHB: Passanties, núm. 499.

¹⁷Núm. 8 del catàleg.

definir millor a aquests autors autodidactes. La manca d'un ensenyament professionalitzat del gravat és el motiu pel qual trobem en molt poques ocasions veritables valors artístics.

1.6. L'obra.

1.6.1. Comentari.

Considerem la producció dels Via com una de les més prolífiques de la generació que cavalca entre els dos segles, tot i que aquesta atribució podem fer-la, pràcticament, gràcies als quaranta-quatre aiguaforts de vistes i retrats que il·lustren l'edició catalana de la *«Ungria restaurada»* de S. Bizozeri¹⁸, estampada a Barcelona per Martí Gelabert l'any 1688. La resta, fins un total de seixanta-quatre estampes documentades, són en la major part escuts d'armes de diversos personatges o institucions, entre els quals hem de destacar, per la seva qualitat, el del Capítol de la catedral de Barcelona.¹⁹ Així mateix, i per raons d'interès documental, no podem deixar d'esmentar l'estampa que representa la desfilada al·legòrica, organitzada pels argenters de Barcelona davant el Palau del Virrei, amb motiu del nomenament de Joan d'Àustria com a Cap del Govern l'any 1677.²⁰

La major dificultat que s'ens presenta en comentar l'obra calcogràfica dels Via és la de les atribucions. Pel que fa al pare, mínimament semblaria raonable assignar-li, les estampes anteriors a 1679, data de la realització de les proves

---

¹⁸Núms. 11 al 54 del catàleg.

¹⁹Núm. 62 del catàleg.

²⁰Núm. 7 del catàleg.

d'aptitud de Francesc Via *el Jove* per a adquirir la categoria de mestre dins el gremi dels argenters. No obstant això, considerem que disposem de poques referències per poder establir una clara autoria del conjunt catalogat. De fet, i gracies a la signatura del gravat, només podem adjudicar amb seguretat el retrat del caputxí Fra Félix de Barcelona.²¹

L'anàlisi comparatiu de les proves de passatja d'ambdós autors ens mostra un major domini del dibuix en l'obra de Francesc Via *el Jove*, la qual cosa pot ser d'utilitat en alguns casos, com és el de atribuir-li la làmina de d'Escut d'armes del capítol de la catedral de Barcelona.²² Tot i així, cal confiar en futures investigacions i en l'aportació de nous testimonis gràfics i documentals per poder aprofundir en l'interessant estudi d'aquests dos artífexs.

Encara que Francesc Via *el Jove* va morir a finals de l'any 1722, gairabé tots els seus gravats catalogats els situem cronològicament dins el segle XVII. Només hi trobem una estampa sense datar, la depuració tècnica de la qual ens fa pensar que podria ser del Set-cents. Es tracta del ja esmentat escut d'armes del Capítol de la catedral de Barcelona.

Es probable que aquest buit en la producció catalogada es degui a la manca de localització d'altres estampes, i que algun dia ho puguem solventar, però també pot ser una conseqüència de la Guerra de Successió (1702-1714) i de la posterior política repressiva per part de la corona espanyola. Es evident que normatives com la que establia les transferències dels estudis superiors a Cervera van afectar seriosament a la producció des llibreters i dels impressors barcelonins i, de retruc, la feina dels seus gravadors.

Hàbils amb el burí i bons coneixedors de la tècnica de

---

²¹«Francisco Vía Argenter menor me a fet a.» (Núm. 8 del catàleg).

²²Núm. 62 del catàleg.

l'aiguafort, els nostres autors semblen atrets particularment per aquest darrer procediment, el qual permet una major soltura i improvitació en les composicions.

Ja hem comentat en l'apartat anterior la manca d'un ensenyament professionalitzat del gravat, tant necessari per a poder aconseguir el domini de la tècnica calcogràfica i assolir els secrets del clarobscur. Així, l'anàlisi global de la producció calcogràfica catalogada ens mostra a uns creadors temperamentals, valents i apassionats, encara que no sempre reeixits. No obstant això, els seus gravats són una bona mostra del lloable esforç d'aquests argenters-gravadors que, des del seu limitat taller d'ofebres, van solventar amb gran dignitat les necessitats editorials de la Catalunya d'entre segles.

**1.6.2. Relació cronològica
d'obres impreses,
manuscrites i/o documents
amb estampes.**

Capibrevium 1661.
Constitutiones 1673.
Costa 1676.
Dienbercht 1676.
Sobrecasas 1676.
Costa 1677.
Sandoval 1677.
Sola 1677
Fèlix de Barcelona 1679.
Representació 1684.
Bizozeri 1688.
Pasqual 1688.
Discurso 1693.
Auther 1696.
Officia 1730.
Fratris 1755.

1.6.3. Catàleg.

1.

Escut de la cartoixa d'Escaladei.
«fr^{ca} - Via - fecit».

Talla dolça
174 x 217 mm.

1661 a. (?)

Est. BC: Donació Marés, Ms. 3.400.

Obr. Capibrevium 1661.

Obs. Tot i que el manuscrit és de l'any 1661, el gravat podria
havers-se relligat posteriorment.

2.

Escut d'armes de l'arquebisbe-bisbe de Barcelona, Alfons de
Sotomayor.

«fran^c via Argent. fe. Bar^c».

Talla dolça

200 x 160 mm.

1673 a.

Est. BC: R(3) 49-88.

Obr. Constitutiones 1673.

Bib. Gudiol 1916; Casanovas 1978, il. núm. 144.

3.

Situació i planta del castell de Bellaguarda.

«Franciscus via fecit».

Talla dolça

60 x 409 mm.

1676 a.

Est. MNAC(GDG): R. 3.618; BUB: B-44/2/1-16.

Obr. Dienbercht 1676.

Bib. Casanovas 1978, 137.

Obs. MNAC(GDG) clixé núm. 55.949 i 55.950.

Cf. amb l'estampa sobre el mateix tema de Maties Jener (núm. 4 del catàleg corresponent). L'any 1793, la llibreria de Carles Gibert i Tutó, anuncià la venda d'una estampa d'aquest tema, valorada a 3 rs. de velló (Vegeu *Diario de Barcelona* (25 de juliol; 16 de setembre; i 7 d'octubre de 1793) a l'*Apèndix de cites de documents i fonts bibliogràfiques*. Al darrer anunci de l'esmentat *Diario*, hi consta que fou «copiada la lamina de la que salio en Madrid».

4.

Escut d'armes de Fra Joan Tomas de Rocaberti.

«Franciscus Via fecit».

Talla dolça

100 x 87 mm.

1676 a.

Est. MNAC(GDG): R. 10.007.

Obr. Costa 1676.

Bib. Gudiol 1916; Vindel 1952, II, núm. 735; Casanovas 1958, 137.

5.

Escut d'armes de Joan de Boixadors.

«f^{co} via f».

Talla dolça.

192 x 140 mm.

1676 a.

Est. BC: 1-IV-62 R. 240.640; BUB: B-39/5/7-1, B-45/3/25-24, B-65/3/23-18, B-65/4/17-6, C-239/3/16-12, C-239/4/12-2, C-239/4/15-13, C-239/6/18-4.

Obr. Sobrecasas 1676; Discurso 1693.

6.

Escut d'armes de Carles II.

«f^o Via f.»

Talla dolça
120 x 97 mm.

1677 a.

Est. BC: Fullets Bonsoms núm. 8.342 i B-239/4/20-7 i C-39/5/7-8; BUB: 239/4/20-7 i B-39/5/708.

Obr. Costa 1677; Sandoval 1677.

Bib. Gudiol 1916; Casanovas 1958, 137.

7.

Festa dels argenters en honor de Joan Josep d'Àustria.

Desfilada al·legòrica i jocs d'espasa davant un ampli edifici de tres plantes, el palau del Virrei, amb motiu del nomenament de Joan d'Àustria com a cap del Govern.

«franciscus Via Argentifaber fecit».

«fiesta que hisieron los plateros / de la ciudad de Ba^m
por la / buena elección que hizo / el Rey nro. S^o que dios
g. de / por aver llamado al peso / de Su Gobierno al Se^o
S^o don Juan de austria / Su Ermano».

Talla dolça

325 x 440 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1677.

Est. MNAC(GDG):R. 2.292 («avant la lettre»); MMHB: núm. 1.157;
BC: B-65/4/24-1 i C-239/4/12-6; BUB: B-65/4/24-1 i C-239/4/12-6.

Obr. Sola 1677; Sandoval 1677.

Bib. Exposición 1880, 12; Andreu 1902, 2; Ràfols 1951-1965, III, 219; Casanovas 1958, 137; Triadó 1984, 123-124; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1; Retrat 1995, 113, núm. 79 il.

Obs. MNAC(GDG): clixé 133.983 MAC.

8.

Retrat del V. P. F. Fèlix de Barcelona.

Figura de perfil, orant davant un petit altar. A la mà dreta, un llibre obert.

«Francisco Via Argenter menor me a fet a.»

«Domine Jesu xpe. accipe mun, culum. Instud. et cor meum
// Instru / ccion - de / predi / cadores // V.P.F. Felix
de Barcelona capuchino hijo de / Bernardo Sembasart».

Talla dolça

170 x 120 mm.

1679 a.

Est. MNAC(GDG): R. 979 i 980; CR: 2.065.

Obr. Felix de Barcelona 1679.

Bib. Casanovas 1958, 137.

9.

Santíssima Trinitat adorada per l'ordre benedictina.

Gloria celestial amb representació de Déu Pare, Fill i Esperit Sant i diversos frares benedictins orant.

«f^m Via Arg. f^m».

«OFFICIA / propria / Sanctorum Religionis / SSmi.

Patriarc. Benedicti / S. Vituum Congreg. Tarraconem ab omnibus / ius an Congregat. utiusq. sexus religiosis Celebranda».

Talla dolça

165 x 116 mm.

1679.

Est. MNAC(GDG): R. 981, 982, 983 (millor prova) i 984 (núvols il.luminats a mà).

Obr. Officia 1730.

Bib. Casanovas 1958, 137.

Obs. Datació segons Maria Aurora Casanovas.

10.

Escut d'armes (duc i príncep de Bournoville ?).

«via faciebat».

«Sigil - um Brachii Regii - Militam generosorum, et hom - mum de Paratico Catha - loniae Principatus».

Talla dolça

205 x 146 mm.

1684 a.

Est. BC: Fullets Bonsoms, núm. 10.1982.

Obr. Representació 1684.

Bib. Gudiol 1916, il.; Casanovas 1958, 137.

11.

Retrat de Leopold II d'Àustria.

Retrat de mig cos emmarcat en oval.

«LEOPOLDO ENPERADOR DE / ROMANOS».

Talla dolça

145 x 95 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG) R. 3.379.

Obr. Bizozeri 1688, 1.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

12.

Panoràmica de Viena.

Vista panoràmica de la ciutat.

«*Via Argenter faci*».

«*VIENA // 1. Arraval llamado Rofs Au. 2. Viena. 3. favorecida. 4. Arravall land Strat. 5. Puente sobre un braço del Danubio. 6. Tanstang. 7. Palacio del Emperador. 8. Iglesia de la corte de los PP. Agustinos descalços. 9. Sta. Cruz. 10. Sn. Miguel. 11. Sn. Schotten. 12. Ia Iglesia del Hospital de los Ciudadanos. 13. Monasterio de las Reynas. 14. San Estevan. 15. Ia Casa Profesa de los PP. Teatinos. 16. los franciscos. 17. Puerta de la Corte. 18. Baluarte de la Corte. 19. Baluarte del Lobel. 20. Bte. de Italia. 21. Puerta de Ilia. 22. Danubio. 23. Arrabal de los Pelìcanos*».

Talla dolça

85 x 235 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC: R. 93.

Obr. Bizozeri 1688, 23.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

13.

Retrat de Carles V, duc de Lorena.

Retrat de mig cos, emmarcat en oval.

«*en Barcelona fr^{cu} Vía me grav*».

«*CARLOS V, DUQUE DE LORENA / generalissimo de las Armas de / su Magd. Cesarea en la Ungria*».

Talla dolça

150 x 85 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 9.998.

Obr. Bizozeri 1688, 24.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

14.

Retrat d'Ivan III, rei de Polonia.

Figura de mig cos emmarcada en oval.

«*franciscus via f^e*».

«*IVAN III, POR LA GRACIA DE / Dios Rey Polonia y Gran Du- / que de Lituania*».

Talla dolça

120 x 80 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 10.002.

Obr. Bizozeri 1688, 29.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

15.

Temisuar.

Vista panoràmica.

«TEMISVAR // 1. Castillo. 2. Fortaleza. 3. Arrabal.
4. Los Molinos. 5. Adelgitz. 6. Pan. 7. Temerf».

Talla dolça

90 x 127

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 47.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

16.

Givla.

Vista panoràmica.

«GIVLA // 1. Ciudad. 2. Ciudad interior. 3. Arrabal.
4. Keresf. 5. el Lago Zarghot».

Talla dolça

90 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 56.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

17.

El gran Varadin.

Vista panoràmica.

«Vía f. en Bar^m».

«EL GRAN VARADIN // 1. Fortaleza. 2. Lasla. 3. Ciudad.
4. Araval. 5. Chriso. 6. Pequeño Chriso».

Talla dolça

70 x 210 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 94.

Obr. Bizozeri 1688, 60.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

18.

Zatmar.

Planol de la fortificació.

«f^{co} Via f.»

«ZATMAR».

Talla dolça

80 x 110 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 70.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

19.

Castell i fortalesa de Mungas.

Vista panoràmica.

«CASTILLO Y FUERTE DE MUNGAS // 1. P^o Castillo que domina el 2. 2. S^o castillo que domina el 3. 3. Castillo. 4. foso del castillo. 5. la puerta de la fortaleza. 6. Camino de la fortaleza, 7. Plano del pie de la Roca. 8. Empalissada. 9. el foso del agua. 10. los Pantanos».

Talla dolça

85 x 120 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 79.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

20.

Cassovia.

Vista panoràmica.

«CASSOVIA».

Talla dolça

75 x 140 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 95.

Obr. Bizozeri 1688, 80.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

21.

Retrat del compte Emerico Tekeli d'Hongria.

Figura de mg cos, emmarcada en oval.

«f^a Via f^a».

«EL CONDE EMERICO TE- / KELI CABO DE LOS REBEL- / DES EN LINGRIA».

Talla dolça

150 x 94 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 10.003.

Obr. Bizozeri 1688, 82.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

22.

Eperies.

Vista panoràmica.

«EPERIES».

Talla dolça

90 x 150 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 96.

Obr. Bizozeri 1688, 87.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

23.

Presburg.

Vista panoràmica.

«PRESBURG // 1. La torres del Castillo. 2. el Danubio. 3. Isla del Schunt. 4. Ciudd. 5. Iglesia mmar».

Talla dolça

85 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 97.

Obr. Bizozeri 1688, 96.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

24.

Neuhaysel.

Vista panoràmica.

«NEUHAYSEL».

Talla dolça

85 x 150 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 100.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

25.

Retrat del compte Eneas Caprara.

Figura de mig cos, emmarcada en oval.

«franciscus Via facieba».

«EL CONDE ENEAS CAPRA- / RA MARISCAL DEL CAMP- / PO DE SU
MAGED. SESAREA».

Talla dolça

150 x 90 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 10.004.

Obr. Bizozeri 1688, 102.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

26.

Vacia.

Vista panoràmica.

«via f. en Bar^{na}».

«VACIA // 1. la Ciudad. 2. fortaleza. 3. el Danubio.
4. Isla De Sn. Andres. 5. Konigrado. / 6. Iglesia de la
Ciudad. 7. Sepultura de los Jarcos».

Talla dolça

90 x 140 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 111.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

27.

Novigrado.

Vista panoràmica.

«via f. en Bar^{na}».

«NOVIGRADO // 1. La Ciudad. 2. La fortaleza».

Talla dolça

85 x 140 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 113.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

28.

Fillek.

Vista panoràmica.

«FILLEK // 1. Ciudad. 2. fortaleza interior. 3. fortaleza exterior».

Talla dolça

100 x 150 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 98.

Obr. Bizozeri 1688, 114.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

29.

Agria.

Vista panoràmica.

«AGRIA // 1. fortaleza. 2. Cgernuitz R. 3. Ciudad. 4. la Catedral. 5. Casa del Consejo».

Talla dolça

85 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 121.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

30.

Tokay.

Vista panoràmica.

«TOKAY».

Talla dolça

85 x 150 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 123.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

31.

Hattuvan.

Vista panoràmica.

«Vía f».

«HATTUVAN // 1. La Ciudad. 2. La fortaleza. 3. Los Baños Cerca la Mosquea. 4. el Almacen. 5. / el Rio Zagum. 6. la Cisterna».

Talla dolça

90 x 140 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 127.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

32.

Zolnok.

Vista panoràmica.

«via f. en Bar».

«ZOLNOK // 1. la Ciudad. 2. la fortaleza. 3. los Molinos del Agua. 5. Zagyuixa / Rio».

Talla dolça

95 x 140 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 99.

Obr. Bizozeri 1688, 134.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

33.

Budapest.

Vista panoràmica.

«Vía f^e En B».

«BUDA Y PEST // 1. el Danubio. 2. La fortaleza sobre el monte de Sn. Gherardo. 4. Baños de Agua Caliente. 5. la Ciu- / dad Superior. 6. La fortaleza. 7. la Ciudad de los Hebreos Serca del Agua. 8. Araval Superior. 9. Arraval inferi- / or. 10. el lugar de Galaz. 11. La Aduana. 12. el Puente Sobre las Barcas».

Talla dolça

80 x 212 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 145.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

34.

Alba Real.

Vista panoràmica.

«*Vía f. en Barcelona*».

«ALBA REAL // 1. La Cathedral. 2. Ciudad de los Cristianos. 3. Ciudad de la Isla. 4. Ciudad de las Medidas. 5. Palacio del Baxà. 6. dos Arabales / de adentro. 7. Sawitz Río. 8. Vaczon Castillo. 9. Pantano. 10. Puerta Palota. 11. Puerta de Buda. 12. Sepultura de los Turcos».

Talla dolça

74 x 213 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 161.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

35.

Palota.

Vista panoràmica.

«*F^o Vía f.*»

«PALOTA».

Talla dolça

80 x 140 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 167.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

36.

Papa.

Vista panoràmica.

«*Vía f.*».

«PAPA // 1. Lago. 2. la Iglesia de Ciudad. 3. Castillo. 4. el Molino grande».

Talla dolça

80 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 100.

Obr. Bizozeri 1688, 168.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

37.

Vesperino.

Vista panoràmica.

«*vía f. en Barcelona*».

«*VESPERINO // 1. fortaleza. 2. Agua Surgiente. 3. Sepultura de los Turcos. 4. Ru- / inas de la Ciudad Vieja*».

Talla dolça

90 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 169.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

38.

Estrigonia ó Gran.

Vista panoràmica.

«*vía f^a En Barcelona*».

«*ESTRIGONIA O GRAN // 1. El Danubio. 2. el Río Gran. 3. el fuerte de Parkan. 4. Ciudad serca del Agua. 5. fuertaleza. 6. Monte Santo Thomas / 7. lugar donde los Turcos fueron derrotados el Año 1503. 8. Ciudad de los Christianos*».

Talla dolça

72 x 220 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 170.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

39.

Vicegrado.

Vista panoràmica.

«*vía f^a*».

«*VICEGRADO // 1. La fortaleza. 2. La Ciudad. 3. marocz. 4. el Danubio*».

Talla dolça

100 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 174.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

40.

Retrat de Maximilià Emanuel, duc de Baviera.

Figura de mig cos, emmarcada en oval.

«*franciscus Via faciebat*».

«MAXIMILIANO EMANUEL / DUQUE DE BAVIERA».

Talla dolça

150 x 80 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 9.999.

Obr. Bizozeri 1688, 174.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

41.

Retrat de Zuglano Seraskier.

Bust emmarcat en oval.

«*franciscus Via facieba*».

«ZUGLAND SERASKIER BA- / XA, CAPITAN GENERAL DE / Armas othomanas en la Un- / gria».

Talla dolça

150 x 85 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 10.000 i 10.001.

Obr. Bizozeri 1688, 174.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

42.

Rab ó Iavarino.

Vista panoràmica.

«RAB O IAVARINO // 1. La Iglesia de los Alemanes. 2. la Iglesia de los Ungaros. 3. Castillo. 4. Ar- / raval. 5. raab Río. 6. el Danubio. 7. Isla de Schitt. 8. fortaleza de St. Martin / Sberg. 9. Torres del Gallo. 10. Isla Tingel».

Talla dolça

95 x 145 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 177.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

43.

Totis ó Tota.

Vista panoràmica.

«*Vía f. en B^a*».

«*TOTIS O TOTA // 1. el Lago. 2. bosque. 3. Baño de Agua Caliente. 4. Monte de donde se / saca el Marmol. 5. Sepultura de los Turcos*».

Talla dolça

90 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 180.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

44.

S. Martinsberg.

Vista panoràmica.

«*francisco Vía f*».

«*S. MARTINSBERG*».

Talla dolça

90 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 102.

Obr. Bizozeri 1688, 182.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

45.

Comorra.

Vista panoràmica.

«*COMORRA // 1. la Ciudad. 2. la fortaleza. 3. Torre de la Guardia. 4. la Iglesia de los Ungaros. 5. Iglesia / de los alemanes. 6. el danubio. 7. la puente de barcas. 8. Estacada. 9. Isla de Schunt*».

Talla dolça

70 x 140 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 183.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

46.

Canissa.

Vista panoràmica.

«CANISSA // 1. Arrabal. 2. Canissa Ró. 3. Pantano. 4. Lado hazia al fuerte de Serino».

Talla dolça

70 x 145 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 193.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

47.

Serinyar. Fort d'Esdrino.

Vista panoràmica.

«via f.»

«SENINVAR. FUERTE DE ESDRINO // 1. Mura Río. 2. Canissa Río. 3. Almacen de Viveres».

Talla dolça

85 x 135 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 194.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

48.

Zyghet.

Vista panoràmica.

«via f.»

«ZYGHET // 1. Fortaleza. 2. Castillo. 3. Ciud. Vieja. 4. Ciud. Nueva. 5. Pantano y el Lago. 6. Alma Río».

Talla dolça

95 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 195.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

49.

Varaviza.

Vista panoràmica.

«*franciscus Via faciebat*».

«*VARAVIZA*».

Talla dolça

100 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 205.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

50.

Pont d'Esech.

Vista panoràmica.

«*vía f. en Barcelona*».

«*PUNTE DE ESECH // 1. Puente Larga passos ,8565. 2. fortaleza de Esech. 3. fuerte de Tarda. 4. Aravales. 5. Pantano. ó. Sentinelas / Para la guardia de la Puente*».

Talla dolça

80 x 230 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22; MNAC(GDG): R. 103.

Obr. Bizozeri 1688, 209.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

51.

Belgrado.

Vista panoràmica.

«*BELGRADO // 1. el Danubio. 2. forteza. 3. Ciudad. 4. Sana Río. 5. Arraval*».

Talla dolça

90 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 223.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

52.

Sabaz.

Vista panoràmica.

«*Via f.*»

«*SABAZ // 1. Sana Río. 2. Ciudad. 3. el Castillo. 4. el Río Bozuutha.*».

Talla dolça

90 x 135 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 237.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

53.

Petrinia.

Vista panoràmica.

«*P^a via f.*».

«*PETRINIA.*».

Talla dolça

85 x 125 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 274.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

54.

Sisek.

Vista panoràmica.

«*Via en Bar^{na}.*».

«*SISEK // 1. Sana Río. 2. Kulpa Río. 3. Oder Río. 4. lugar en donde / estava situada antiguamente Sciscia.*».

Talla dolça

80 x 130 mm.

1688 a.

Est. BC: 4-II-22.

Obr. Bizozeri 1688, 275.

Bib. Exposición 1880, 12; Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Gallego 1979, 187; Páez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-1.

55.

Nare de Déu de Montserrat.

Mare de déu i el Nen en primer terme, al fons la muntanya i el monestir.

«fran^o via f.»

Talla dolça

90 x 115 mm.

1688 ca.

Est. BC: 8-VII-7 i B 2(082)Josep; MNAC(GDG):R. 6.748.

Obr. Fratis 1755.

Bib. Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 219; Casanovas 1958, 137; Pérez 1981-1985, III, 244, núm. 2.233-2.

Obs. MNAC(GDG): clixé 105.981.

56.

Jesús camí del calvari.

Jesús portant la creu. Fons de paisatge amb un monastir i l'escut del bisbe Antoni Pasqual al peu de la composició.

«Via f.»

«Tollite iuqu. m. u. sup. Vos. Mt. G. 11».

Talla dolça

55 x 122

1688 a.

Est. BC: 10-III-25.

Obr. Pasqual 1688.

Bib. Gudiol 1916; Casanovas 1958, 137.

57.

Sant Benet.

En primer terme, figura del sant vestit d'abat amb un llibre obert a la mà dreta (regla de sant Benet) i representació d'emblemes que recorden els seus miracles. Fons de paisatge i perfil d'un monastir.

«Via».

«IN AETE - RNUM ET - ULTRA».

Burí.

76 x 71 mm.

1690 ?

Est. MNAC(GDG): R. 985.

Bib. Casanovas 1958, 138.

Obs. Es el mateix model que figura en la portada xilogràfica de *Villancicos que se cantaron en la profession de la noble señora Juana de Mata, y Copons, Religiosa Monja Benita, en el Real convento de Santa Clara de Barcelona*. Cantolos la capilla de la catedral, siendo Maestro el licenciado Juan Barter, a 21. de Mayo del año de 1690. Con licencia. En Barcelona, en la Imprenta de Juan Jolis, à la calle de los Algodoneros.

58.

Escut de Tortosa.

«fr^{co} - Via».

«FIDELISSIMA. ET EXEMPLARIS CIVITAS. DERTUSAE».

Talla dolça

180 x 145 mm. (no es veu l'empremta de la làmina).

1696 a.

Est. MNAC(GDG): R. 10.005; BUB: 239/5/18-11.

Obr. Auther 1696.

Bib. Casanovas 1958, 137.

59.

Escut d'armes (d'un personatge eclesiàstic).

«fran^o Via A.» (gairabé no es pot llegir).

Talla dolça

20 x 12 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 10.008.

60.

Escut d'armes.

Escut flanquejat per dos angelets que porten símbols de bisbe.

«franciscus - via fecit Barcinone».

Talla dolça

190 x 180 mm. (no es veu l'empremta de la làmina).

Est. MNAC(GDG): R. 10.006.

61.

Mare de Déu de Montserrat.

Mare de Déu amb el Nen a primer terme, amb la montanya i el monestir al fons.

«Via».

«Ave Maria gratia plena Dominus tecum».

Burí.

150 x 190 mm. (no es veu l'empremta de la làmina).

Est. MNAC(GDG): R. 978 (prova il.luminada a mà).

Bib. Casanovas 1958, 138.

62.

Escut d'armes (Capitol de la catedral de Barcelona ?).

Escut flanquejat per dues figures femenines que representen l'Autoritat eclesiàstica i la Veritat.

«f. Via f.»

Talla dolça

170 x 336 mm. (no es veu l'empremta de la làmina).

Est. MNAC(GDG): R. 3.394.

Bib. Casanovas 1958, 137-138 il. núm. 143; Triadó 1984, 125;
Genis 1988, 498-499, il.

Exp. Genis 1988, núm. 147.

1.6.3.1. Estampes documentades.

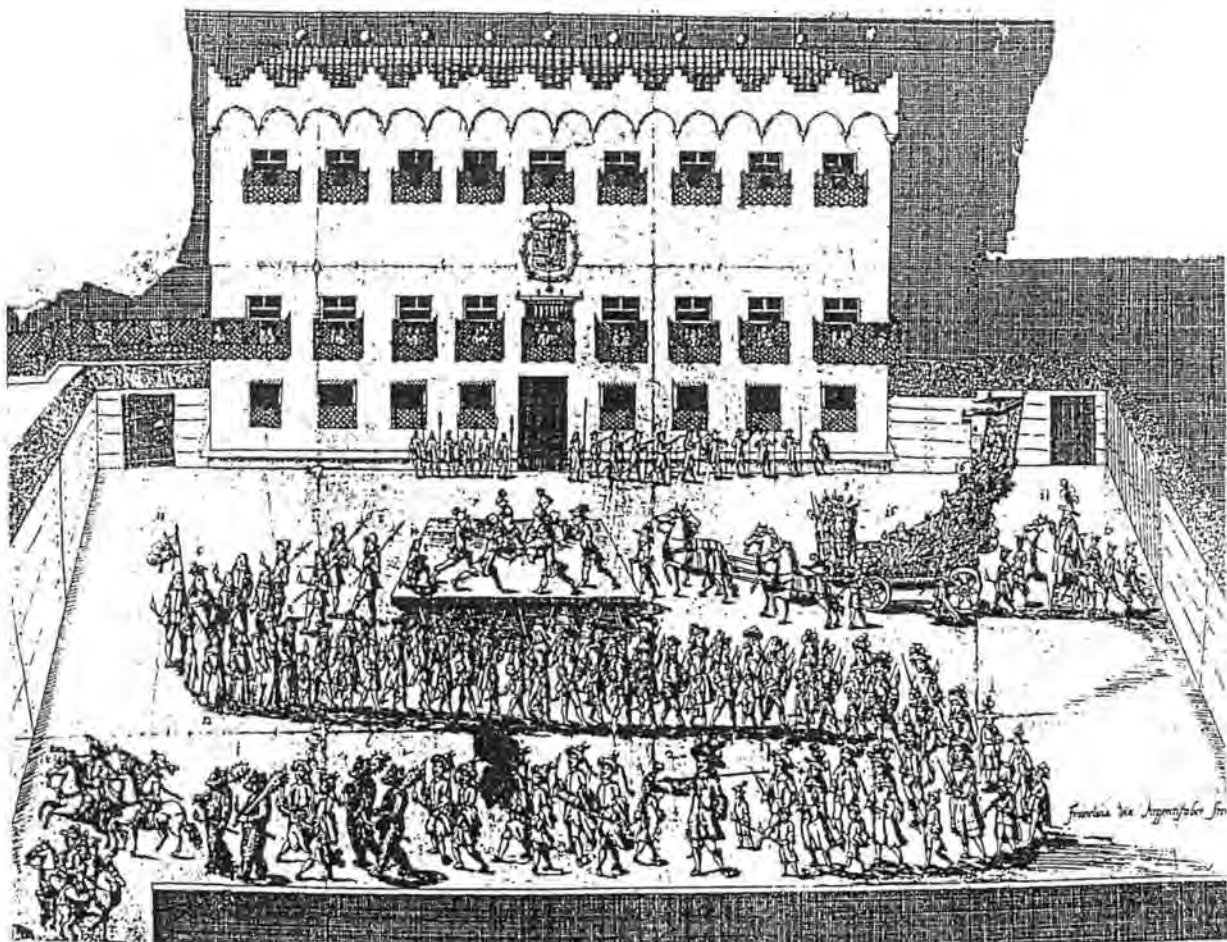
63-64.

Dos arbres genealògics de la família dels Cardona.

Talla dolça.

1655.

Bib. Casanovas 1958, 136.

7

8

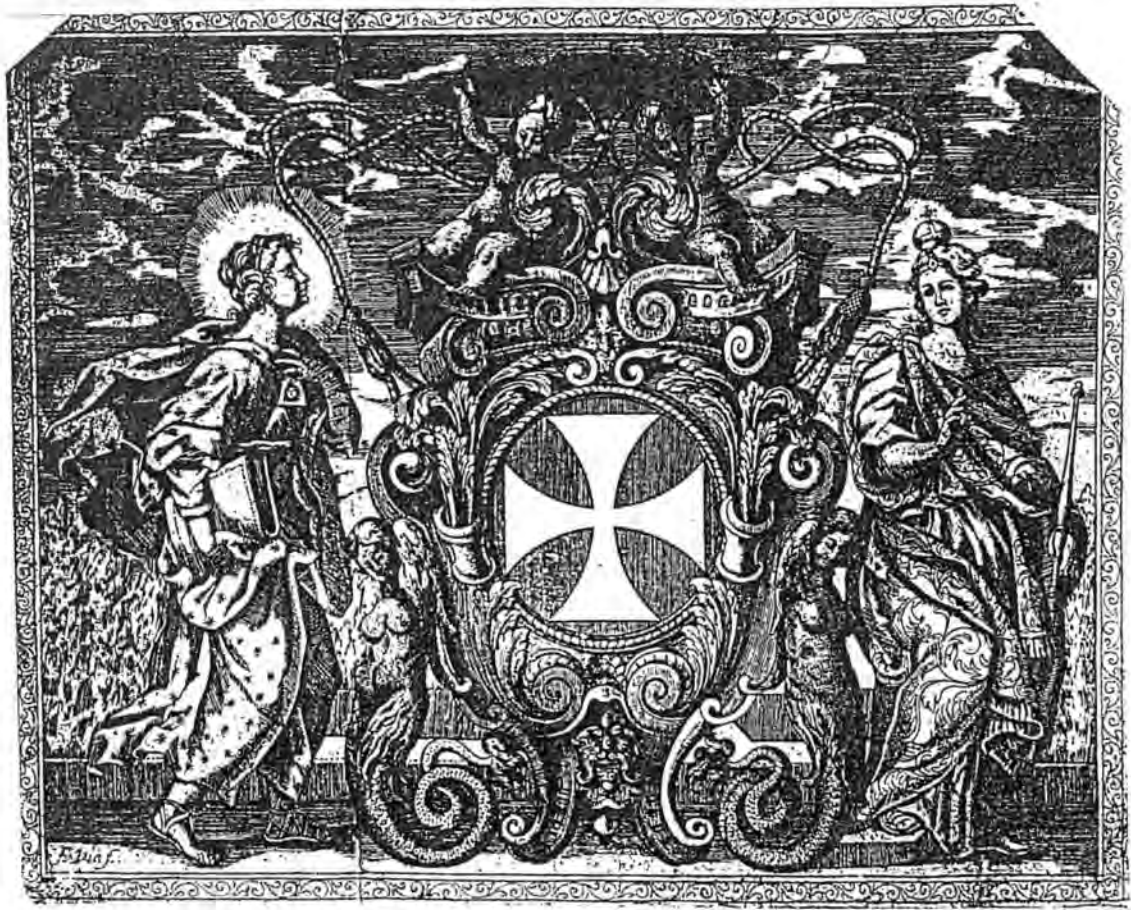

EL CONDE ENEAS CAPRA
RA MARISCAL DEL CAM-
PO D SV MAGE.^D SESARÉ

Franciscus Vro Jurebu

1. El Däubio 2. la Ciudad de Pest, 3. la fortaleza Sobre el monte de S.ⁿ Gherardo 4. Baños de Agua Caliente 5. la Ciudad Superior, 6. la fortaleza, 7. la Ciudad de los Hebreos Cerca del Agua, 8. Araval Superior, 9. Araval inferior, 10. el lugar de Galaz, 11. la Aduana, 12. el Puente Sobre las Barcas. *via fe Co. B.^{na}*

2. JOAN MATONS

2.1. Bibliografia.

2.1.1. Comentari.

Les primeres notícies de Joan Matons les trobem en l'imprescindible article de mossèn Gudiol¹ sobre els argenters-gravadors catalans publicat l'any 1916 a la *Pàgina Artística de la Veu*. Ràfols² obvia la seva faceta de gravador, la qual recuperarà i valorarà molt positivament Maria Aurora Casanovas³. Joan Ainaud el considera un «gran orfebre y mediano grabador»⁴ i Joan-Ramon Triadó el té com un excel·lent gravador, encara que amb manca de creativitat⁵. Els altres autors simplement l'esmenten, o en citen algun gravat⁶.

Destaquem les nostres recerques als llistats del cadastre⁷ i, sobre tot, les aportacions documentals de Joan-Ramon Triadó en el seu article «Génesis, desarrollo y vicisitudes en la realización de los candelabros de Joan Matons, para la catedral de Palma de Mallorca»⁸.

---

¹ Gudiol 1916.

² Ràfols 1951-1954, II, 151-152.

³ Casanovas 1958

⁴ Ainaud 1962, 294.

⁵ Triadó 1984, 125-126.

⁶ Gallego 1979, 188; Correa 1981-1982, 273; Páez 1981-1985, II, 198, núm. 1.363.

⁷ Subirana (*L'Aveng*) 1986, 35 i nota núm. 5.

⁸ Triadó 1988, 565-570.

2.1.2. Relació cronològica.

Gudiol 1916.
Rafols 1951-1954.
Casanovas 1958.
Ainaud 1962.
Gallego 1979.
Correa 1981-1982.
Páez 1981-1985.
Triadó 1984.
Subirana (L'Avenç) 1986.
Triadó 1988.

2.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques

«Die Domenica XXVIII mensis January anno a Natt. Domini MDCLXXX [...] Tractat es estat, y per gracia del Señor St. Concordat Matrimoni per, y entre Joan Matons argenter ciutada de Bar^m, fill legitim, y natural del honor. Gabriel Matons pages de Vilanova de Cubellas bisbat de Bar^m, y de la S^a Maria Conjuges vivints de una y la S^a Fran^m. Fornaguera donzella filla letimima y natural del honor. Bonaventura Fornaguera argenter ciutada de Bar^m, argenter ciutada de Bar^m, y de la S^a Fran^m, q^a primera muller sua de part altre, de y per valor del qual matrimoni per y entre ditas parts son efectats, fets, pactats, firmats y jurats los Capitols y pactes avall sentis y seguentis. Primerament los dits honor. Gabriel Matons, y S^a Maria conjuges pares del dit Joan Matons per lo molt amor y voluntat aportan al dit Joan llur fill, y desitjant la collocacio, eser esguart y contemplacio del pnt. matrimoni, lo qual lo dit Joan llur fill de llurs consentiment, y voluntat ha de fer y contractar e fa y contracta ab la dita S^a Fran^m. Fornaguera donzella apres empero de llur y del altre de ells sobrevint, y no abans y ara per les hores, y les hores per ara, y ab los pactes, vincles gravamens y condicions avallsentis, y no sens aquells altrament ni en altre manera de llur grat y certa serencia Donan y heretan y per titol de heretament y donacio Universal atorgan y concentan al dit Joan Matons llur fill com a ben merexent pnt. y avall acceptant Y als seus qui

ell voldra perpetuamt. tots y sengles bens llurs y del altre de
ells dits Conjuges donadors assolats Mobles e Immobles e per se
Movents Casas Masos heretats terras honors propietats y
posessions censos censal violaris y altres qualsevols Rendas or
plata metall robas y altres qualsevols Cosas bens drets forgas
y accions llurs que dits Conjuges donadors y lo altre de ells
assolats de pnt. tenen y posseheixan y per havant tindran y
possehiran y los espectaran per qualsevol Rahons Noms Bens
Drets Titols, o, Causas aixi en la dita Vila de Vilanova de
Cubellas terme y territori de aquella com en altre qualsevols
parts del mon los quals bens volen dits conjuges donadors haver
per designats y continuats ab lo pnt. heretamt. y donacio
Universal com si cada hu de aquell en sa propia especie hi fos
continuat y designat. Lo qual heretamt. y donacio Universal fan
y fer entenen los dits Conjuges Matons al dit Joan Matons llur
fill a sa y bon entenimt. de ell y dels seus ab los pactes
empero vincles gravamens condicions retencions y reservacions
avall escrits y no sens aquells altramt. ni en altre manera. Es
Pr^{ra}. ab pacte que dits Conjuges donadors tant quant naturalmt.
viuran y lo altre de ells viura se reservan per ells y per lo
altre de ells sobrevivint lo ple e Integro usdefruit de totas
las ditas Cosas donadas y ab lo pnt. heretamt. y donacio
Universal compresas sens tenir obligacio de donar compte ni
raho alguna de dit us de fruit ni prestar caucio per raho de
aquell ans be volen ser exemps y libres de dita obligacio en
cas q. per via de dret o altramt. hi puquessen ser obligats
usant y fruynt de ditas Cosas donadas y ab lo pnt. heretamt. y
donacio Universal compresas A, arbitre de bon Varo. Item sen
reservan dits conjuges donadors per a testar y altramt. fer a
llurs voluntats sobra ditas cosas donadas. Y ab lo pnt.
heretamt. y donacio Universal compresas sinch centas lliuras
Moneda Bar^{ra}. es assaber doscentas sinquanta lliuras quiscu de
dits Conjuges donadors. Item Reservan facultats ple poder de
dotar a Geltrudis donzella llur filla y germana del dit Joan
Matons donatli en temps y per collocacio de llur matrimoni
Carnal, o, espiritual segons llur Condicio sens que lo dit Joan
Matons llur fill y donatari hi puga fer contradicccio alguna ab
expres poder y facultat en dit Cas de vendre y empenyar
>qualsevols cosas de sa heretat< o Manllevar a censal, o altre
qualsevol part las quantitats aparexera a dits conjuges
donadors lo pnt. heretament y donacio Universal en res no
obstant Item ab pacte que si lo dit Joan Matons llur fill y
donatari morira ab fills hu o molts legitims y naturals y de
ligitim y carnal matrimoni procreats algu dels quals arribara a
edat perfeta de poder fer testamt. puga liberamt. disposar de
totas las ditas Cosas donada y ab lo pnt. heretament y Donacio
Universal compresas si empero morira, lo que Deu no vulla, sens
dits fills puga tant solamt. disposar de la mitat de ditas
cosas donadas y ab lo pnt. heretament y donacio Universal
compresas y la restant mitat en dit cas torne y pervinga y
tornar y pervenir haze als dits conjuges donadors si viuran o
alaltre de ells sobrevivint e si tots seran morts a llur hereu
o Universal Sccsor., o, a aquell, o, aquells al qual, o, als
quals entre vius ab Testamt., o, en altre qualsevol manera

hauran volgut ordenar y disposar. E ab los dits pactes y no sens aquells seguit primer lo obit de dits Conjuges donadors y de altre de ells sobrevivint y ara per les hores extrauen las ditas Cosas donada Y ab lo pnt. heretament Compresas de llur Ma y poder posan aquellas en la ma y poder de dit Joan Matons llur filly donatari Universal y dels seus per a q. de aquellas puga fer a son Cas totas sas voluntats. Prometent en son Cas y ara per les hores lliurar possessio Corporal Real actual, o, Quasi de totas las ditas Cosas donadas al dit Joan Matons llur fill donatli facultat que en dit son Cas de sa propia autoritat se la puga pendrer ab clausula de Constitut cessio y Man de tots drets y accions Constitucio de procurador Com en Cosa propia clausula de Intima y ab totas altres clausulas a translacio de domini y tradicio de possessio necessaris y en semblants posar acostumadas Prometent y Jurant Corporalment y Solemne lo pnt. heretament donacio Universal y demes Cosas sobreditas haver per fermas y agradables. Y contra aquellas no fer ni venir ni Revocar per raho de Ingratitut pobresa Necessitat o offensa ni per altre qualsevol Causa, o, raho Renunciant a la lley que diu que donacio per qualsevol de ditas tres causas se pot Revocar. Y a tot altre dret y lley que en qualsevol Manera los puga Valer y Ajudar. E perq. lo pnt. heretament y donacio Universal excedeix la suma de sinch cents ducats de or y en quant excedeix dita suma podria revocar si assia se fasse per contemplacio de Matrimoni y pergo no dega Insinuarse noi res menys a Major Cauthela que danyar no sol Insinuar y Volen ser Insinuada al Mag^o. Regent la vegaria de Bar^o. pera q. no puga esser revocada ni en quant excedeix dita suma suplicant al dit Mag^o. Regent la vegaria vulla Interposar son deures perq. tinga aquell valor que te donacio feta devant Princep President y altre Magestat. E perq. no poder personalment Compareixer en la Cort de dit Mag^o. Veguer per fer dita Insinuacio Constitueixan per ço Procuradors tots los Notaris escrivanos Jurats de la dita Cort del Mag^o. Veguer de Bar^o. pnts. y esdevenidors y a quisqu de ells assolas peraq. en dit nom pugan compareixer devant dit Mag^o. Veguer y en la cort per fer dita Insinuacio ab promesa de haver per ferm y agradable tot lo que declarant acerca ditas Cosas y de no revocar ho sots obligacio de tots llurs bens y de la altre dells Insolidum Mobles, e, Immoables haguts y per haver. E lo dit Joan Matons accepta lo dit heretamt. y donacio Universal per los dits Señors sos pares a ell de sobre fets y ab los pactes vincles gravaments y condicions dalt dits als quals y a las quals expressament consent ab referiment de Moltes gracias Y besamt. de Mans quels ne fa. Item lo dit honor. Bonaventura Fornaguera Pare de la dita S^a Fran^{ca}. doncella per lo molt amor y voluntat aporta a la dita filla sua y desitjant sa collocacio e, per esguart y contemplacio de pnt. Matrimoni lo qual la dita filla sua de son consentmt. y voluntat fa yb contracta e fer y contractar deu ab tot lo dit Joan Matons. Eso paga es assaber y satisfaccio de la sua legitima paternal y maternal suplament de aquellas part de creix augment, o, donacio per noces a dita filla sua Comptent y en son favor y demes germanas suas estipulat en lo Contracte del Matrimoni de dits sos pares y per la part y porcio a ella

tocant en los bens que foren de Antoni Joan Angles saastre Ciutada de Rà y de Maria Conjuges sos avis defunts aixi per raho de la testamentaria disposicio de dit Antoni Joan Angles com per raho del Intestat de dita Maria y altrament per qualsevols causas y rahons y finalmt. en paga de tots y qualsevols drets a dita filla sua Competents ara y en lo esdevenidor en la heretat y bens de dits sos pares y de dits conjuges Angles sos avis maternals tant per las dilas com per altres qualsevols Causas y rahons Dona y per titol de donacio pura perfeta simple, e, Irrevocable dita entre viu atorga y consent a la dita Fran^m. donzella filla sua com a ben Mereixent pnt. y avall acceptant ab als seus qui ella voldra perpetuament ab los pactes empero vincles gravaments y condicions avall escrits y no sens aquells Fr^m. Inestimats y com a Cosa y fundo dotal totas aquellas casas ab un portal obrint que dit Bonaventura Fornaguera per titol de sa propia Compra ne te feta de Hyacintho Rodoreda argenter Ciutada de Rà ab acte rebut en poder de Joan naves Nott. publich de Bar^m. avall escrit a vuyt de Agost proppassat te y posseheix en la pnt. Ciutat de Bar^m. en lo Carrer dit de la Argentaria al Costat de las Casas que dit Fornaguera posseheix y habita en dit carrer a la part de Mitg dia las quals Casas fan de censos al Dr. en Medicina Joan Albanell Com a Usufructuari y a la S^a Agnes Albanell y Garriga muller sua com a propietaria Coranta lliuras Moneda Bar^m. quiscun any pagadoras en dos terminis go es la Meytat lo dia de Nadal y la altre Meytat lo dia de St. Joan de Juny las quals dega pagar dita filla sua y los seus sens dany ni despesas del dir donador ni dels seus y de altre part quatrecentas lliuras Moneda Rà y dos Cairas ab sas Robas Y auarias en aquellas Custodidas pagadoras de Comt. lo dia de las esposallas entre dits esdevenidors conjuges en fas de Sta. Mare Iglesia celebradoras sens dilacio ni excusa alguna ab restitucio de totas missions y despesas y ab obligacio de tots vincles bens y drets seus Mobles, e, Inmobles haguts y per haver. Aquesta empero donacio fa y fer enten lo dit honor Bonaventura Fornaguera a la dita s^a Fran^m. filla sua aixi com lillor dir y entendre se pot a sa bon entenimt. de ella y dels seus ab pacte vincle i condicio que si la dita filla sua Morira ab fill hu, o, molts legitims y naturals y de legitim y Carnal Matrimoni procreats algu dels quals arribara a edat perfeta de poder fer testamt. paga liberamt. disposar de totas las ditas Cosas a ella donadas si empero Morira, lo que Deu no vulla, sens dits fills puga tan solament disposar de ditas quatrecentas lliuras, y lo demes a ella donar en dit cas torne y pervinga, e, tornar y pervenir hage al dir donador si viura, sino viura, a, sosn hereu o Sccsor. Universal, o, aquell, o, aquells al qual, o, als quals entre vius ab testamt., o, en altre qualsevol Manera haura volgut ordenar y disposat Prometent y Jurant corporalmt. y solemne la pnt. donacio haver per ferma y agradable y contra aquella no fer ni venir ni revocar per raho de Ingratitut pobresa necessitat, ofensa ni per a altre qualsevol Causa, o, Raho Renunciant a la lley que diu que donacio se pot Revocar per qualsevol de ditas tres causas. Y a tot altre dret y lley que qualsevol Manera li puga valer y

ajudar. E la dita S^a Fran^a. accepta la dita donacio per lo dit son pare a ella feta ab los pactes vincles gravaments y condicions dalt dits als quals expressament Consent ab referiments de Moltes gracias ab besant. de mans que lin fa. Item la dita S^a Fran^a. donzella fent esta Cosas y lo pnt. Matrimoni de llicencia consentiment y Voluntat de lo dit son pare y de altres parents deutes y benivolents seus Dona Constitueix y aporta en dot per dot y en nom de dot sua a dit Joan Matons, Deu volent, esdevenidor Marit seu Pr^o. Inestimant y com a Cosa y fondo donat de totes las ditas Casas ab un portal obrint situadas en la pnt. Ciutat de Bar^o. en lo Carrer de la Argentaria y ditas quatrecentas lliuras Moneda Bar^o. y dos Caixas ab sas Robas Y auarias en aquellas Custodidas que per lo dit son pare ab lo Capitol antecedent li son estadas donadas y pagar promesas per los Repectes y Causas Modo y Forma en dit Capitol de donacio Contingut y de altre part las parts y porcions a ella pertanyent y espectants en las Causas pias dels argenters de la pnt. Ciutat, Y en altres qualsevols Com a de genere y parentela dels fundadors >y altrament< volent y Consentint que lo dit son Marit, Deu volent, esdevenidor hage reba tinga y possehesca la dita sua dot y los fruyts de aquella seus propis fasse tants quantos durara lo pnt. Matrimoni per los carrechs de aquel suportadors lo qual finir y altramt. en tot Cas que restitucio de dot hage lloch la dita s^a Fran^a. y los seus recobren la dita sua dot de la manera la ha Constituida y aportada Prometent y Jurant Corporalmt. y Solemne la pnt. Constitucio dotal y demes Cosas sobreditas haver per fermas y agradables y Contra aquellas no fer ni venir per Ninguna Causa, o, raho. E perq. es Menor de Vint Y Sinch anys Major empero de divuyt renuncia pergo al benefici de sa menor edad Restitucio In Integrum demanat y a tot altre dret y lley que li puga valer y ajudar en deguda forma largamt. Item lo dit Joan Matons fa y firma Carta dotal y de espoli a la dita S^a Franca donzella, Deu volent, esdevenidora Muller sua de las ditas Casas ab un portal obrint situadas en la pnt. Ciutat de Bar^o. en lo Carrer de la Argentaria y de ditas quatrecentas lliuras Bar^o. y dos Caixas ab sas Robas Y auarias y demes que ab lo Capitol antecedent li ha Constituit Y aportat en dot per dot Y en nom de Dot sua y per las quals lin fa creix, augment, o, Donacio per Noces de quatrecentas lliuras Ra^o. lo qual dot y creix, o, donacio per noces >que junt pren suma de vuytcentes lliuras moneda Bar^o. < li salva assegura assigna y Consigna en y sobre tots sengles bens y drets seus y aquellas promet restituir y pagar en tot Cas que Restitucio de dot y solucio de creix hagen lloch. Volent y consentint que la dita Fran^a. donzella esdevenidora Muller sua hage reba tinga y possehesca la dita sua dot y creix tot lo temps de la vida sua Natural ab marit y sens Marit ab infants y sens aquells y sens empaig ni contradicccio alguna de ell ni dels seus lo dia empero del obit de la dita Fran^a. lo seus recobren la dita sua dot en lo modo la ha Constituida y aportada lo dit empero creix augment, o, donacio per noces torne y pervinga, e, tornar y pervenir hage al Infant o Infants dest liberis que del pnt. Matrimoni seran procreats y sobreviuran al qual, o, als quals en cas de existencia de

aquells los ne fa donacio pura perfeta simple, e, Irrevocable dita entre vius en Ma y poder del Not. del pnts. Capitols com a publica persona per los dits Infants Naxedors rebent acceptant y estipulant. E si tals Infants no seran procreats, o, no sobreviuran, lo que Deu no vulla, lo dit creix augment, o, donacio per nocces torne y pervinga, e, tornar y pervenir haze al dit donador si viura, e, si no viura a son hereu, o, Universal Sccsor., o, a aquell, o, a aquells, al qual, o, als quals, entre vius ab testamt. de paraula en escrit, o, en altre qualsevol Manera haura volgut, ordenat, o, disposat. E per attendrer y cumplir ditas Cosas totas y sengles obliga a la dita Sã Fran^{ca}. donzella, Deu volent, esdevenidora Muller sua Y als seus tots y sengles bens y drets seus Mobles, e, Immobles haguts y per haver. Prometent y Jurant Corporalmt. y solemne la pnt. Carta dotal y de espoli y demes Cosas sobreditas haver per fermas y agradables y contra aquella no fer ni venir per ninguna Causa, o, Raho. E, perq. es Menor de vint y sinch anys Major empero de vint y tres renuncia pergo al benefici de sa Menor edad restitucio In Integrum demanant Y a tot altre dret y lley que li puga valer y ajudar en deguda forma llargamt. Item la dita Sã Franca donzella tenintse per Contenta pagada y satisfeta de tots drets de legitima y altres qualsevols que li pertanyen y espectan en la Universal heretat y bens de dits sos pares >y de dits sos avis maternals< ab lo que lo dit honor. Bonaventura Fornaguera son pare ab lo segon dels pnts. Capitols Matrimonials, li ha promes donar y pagar per contemplacio de dit son Matrimoni fent empero estas Cosas a Major Cauthela en pntia. y de llicencia consentimt. y voluntat del dit Joan Matons son Marit, Deu volent, esdevenidor pnt. y avall consentint fa y ferma llarga y bastant donacio absolucio >definicio< y remissio al dit honor Bonaventura Fornaguera son pare Y als seus qui ell voldra perpetuamt. de tota part de heretat Y legitima sua paternal y maternal suplament de aquellas parts de creix augment, o, donacio per nocces a ella Competent Y en son favor y demes germanas suas estipulat en lo Contracte del Matrimoni de dit sos pares y de la part y porcio a ella tocant en los bens que foren de dits Antoni Angles y Maria conjuges son avis defunts aixi per raho de la testamentaria disposicio de dit Antoni Joan Angles com per raho del Intestas de dita maria y altrament per qualsevols causas, y rahons y finalment de tots y qualsevols altres drets a ella competents ara y en lo esdevenidor en las heretats y bens de dits sos pares y de dits conjuges Angles sos avis maternals tant per las ditas com per altres qualsevols Causas y raho las quals donacio y absolucio de drets vol sia dictada y ordenada a tota fruycio y seguretat de dit son pare y dels seus ab clausulas de Imposicio de silenci perpetuo y pacte de mes no demanar y >ab totas altes clausulas ensemblants posar acostumadas, a, coneguda del Nott. dels pnts. Capitols< . Salves empero a la dita Sã Fran^{ca}. donzella tots vincles, Institucions, substitucions, fideicomissos, Successions ab Intestat, o, per Testamt. e, mes si lo dit son pare deixar y donar lin voldra >prometent, y jurant corporalment y solemne la pnt.< donacio y absolucio de drets >y demes cosas sobreditas<

haver per fermas e agradables y contra aquellas no fer ni venir per ninguna Causa , o, raho ab la dita renunciacio del benefici de sa menor edat per ser Menor de Vint y sinch anys Major empero de divuyt com dalt es dit. E lo dit Joan Matons consent a las ditas Cosas per la dita Sa Fran^{ca}, donzella esdevenidora muller sua fetas en sa presencia y de son consentimt. llicencia y voluntat».

AHPB: Joan Naves. Lligall 10. Plec de capitols matrimonials de diversos anys, 1690, s.f.

[Actes de la confraria de Sant Eloi. 2 de Mars de 1690:
...Primerament fonch proposat per dit honor. Señor Consol en cap de voluntat de son company com la persona de Joan Matons desitja esser mestre confrara de la present confraria y donar remat a son examen [45] per lo que ensenya a la pnt. promania la pesa en obra, lo dibuix al llibre y lo paper bolant que se li fonch donat per son examen del que deliberen [...] son feta la deliberacio sequent que assis lo dit Joan Matons ha ensenyat sa obra de son examen y aquella esta en la forma deguda, passe anant en ser votat en la conformitat acostuma la pnt. confraria.

En continent en virtut de dita deliberacio per los sobredits confraras fonch votat en alta veu per ser casat ab filla de mestre confrara y fonch trobat habilitat per tenir tots los voits sense discrepansa.

E, Apres de esser votat dit Joan Matons se assenta en un banquet petit davant dits Señors consols, Officials, y demes confraras al qual li foren ditas y explicadas las rahons y, advertencias se acostuman dir y explicar a semblans confraras. Y Inmediatament en presencia de tota la dita promania y dels testimonis avall escrits dits honors. Señors Consols, Officials, y demes confraras de dita promania Admeten en mestre y confrara de Sant Aloy dels Argenters de la pnt. Ciutat de Bar^{ca} donantli y concedintli llicencia y facultat que puga obrir botiga de mestre Argenter tant en los carrers de la Argentaria con en altra qualsevol part que li aparega sempre que vulla ab pacta empero y condicio que dit Joan Matons haze de observar tots los privilegis ordinacions y estatuts de la pnt. confraria y que haja de pagar los talls y tatxas, censos, censals y arbitris qualsevols quals estiga obligada fer y prestar la pnt. confraria si y conforme los demes mestres confraras de dita confraria, y finalment [46] haze y sia tingut y obligat per tot lo que un bon confrara deu fer. E lo dit Joan Matons pnt. Accepta lo esser mestre y confrara de la pnt. confraria conve y en bona fe Promet que observara y cumplira tot lo sobredit de la manera y ab la mateixa conformitat dels demes mestres confraras de la pnt. confraria de Sant Aloy dels Argenters. En lo qual acta intervingueren y foren pnts. per testimonis Gaspar Montagut, Joachim Quadras joves argenters en Bar^{ca} habitants y lo discret Joan Naves notari publich de Bar^{ca}».

AHPB: Jacint Borràs, lligall, 5 manual dels anys 1690-1692, f. 44v-46.

«Llista dels Mestres Argenters que tenen Botiga [...] Joan Matons [...]».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1716-1718, de l'any 1716, fol. 16.

«Juan Matons 75 reales arditas».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721. «Plateros [primera clase]», 1721, s.fol.

«Juan Matons 75 reales arditas».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1722-1723. «Plateros [primera clase]», 1722, fol. 42.

«Juan Matons .... 56 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1722-1723. «Plateros [primera clase]», 1723, f. fol. 63.

«Juan Matons 75 Rs. A. 58 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1724. «Cofradia de Plateros», 1724, s.fol.

«Ordre de pagament a «JUAN MATTONS, platera de esta ciudad» de 80 lliures, 9 sous i 9 diners, a compte de les 974 lliures, 4 sous i 9 diners del total «ajustado» de las «hechuras de oro y plata de las medallas que fabricó de una y otra especie para la REAL PROCLAMACION».

(IMHB: Libre d'Acords de l'Ajuntament, 18 de juliol de 1724, f. 321).

«Hijos de maestros [plateros] que trabajan en casa de sus padres [...] Juan Bta. Matons - 29 años».

IMHB: Cadastre personal. «Cofradia de Plateros», any 1724, s.f.

Die XXI Mensis Martij anno a Nativitate Dni. M.DCC.XX.III. Inventarium Universo hereditatis, et bonorum Omnium, quo fuerunt Dña. Fran^{ca} Matons, et Fornaguera uxoris Joannis Matons auri, et argenti fabri Civis Bar^{on} ab intestato [...]

Primo unas casas ab dos portals obrints lo un en lo carrer de la Argentaria, y lo altre en lo carrero dit de la Taverna den Mas, situadas en la prt. Ciutat, y en dits carrer y carrero resp^o en las quals habita dit Matons >que foren del q^o Bonaventura Fornaguera son sogre<.

Item una casa ab son portal obrint >contigua a les proditas< situada en la prt. ciutat, y sota la volta de dit carreró de la Taverna d'en Mas.

Item una caseta ab son portal situada en la prt. Ciutat, y plassetta dita dels Argenters.

Item un Cens de pencio 23# que tots los anys en son termini fa, y presta Aleix Bransi argenter, o, sos Hereus per casa prop dita dels Argenters.

Item una Botigueta amb son portal obrint situada en dita plasseta dels Argenters.

Item una vinya tinguda de quatre jornals de Cava dura poc mes, o, menos situada en lo terme de la vila de Cardona y en la partida dita la Coma.

Item lo adot que dita Francesca constitui al dit Joan Matons son marit que concisteix en >altra casa< contigue a las casas grans que dit Matons habita >A la part de mig dia< y 466# o lo que sia com axar en los Capitols Matrimonials entre ells firmats en poder de Joan Naves Nott. publich de Barcelona».

AHPB: Bonaventura Gali. Llibre según. Inventaris i Encants 1713-1726, Inventari «post-mortem» de Francesca Fornaguera, muller de Joan Matons, fols. 217-217v.

«Juan Matons 75 " .... 61 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1728. «Plateros [primera clase]», 1728, s.fol.

«Juan Matons 75 Rs. A. - 62 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1729-1730. «Gremio de Plateros», 1729, s.fol.

«Juan Matons 75 Rs. A. - 63 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1730. «Gremio de Plateros», 1730, s.fol.

«Juan Matons 75 " .... 64 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1731. «Plateros [primera clase]», 1731, s.fol.

«Maestros pobres de solemnidad [...] Juan Matons 75 Rs. A. - 68 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1733 - 1734. «Colegio de Plateros», 1733, s.fol.

«Hijos que trabajan en casa de sus padres [...] Juan Bautista Matons 45 Rs. A. - 38 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1733 - 1734. «Colegio de Plateros», any 1733, s.f.

«Maestros ausentes y muertos [...] Juan Matons exempto y Pobre.».

IMHB: Cadastre personal. «Colegio de Plateros», 1734, s.fol.

«Die XV. mensis Junii anno nativitate Domini M.DCC.XXXV.
Barcinone.

In Christi nomine. Amen. Jo Joan Matons, argenter ciutada de Barcelona, fill legitim y natural de Gabriel Matons, pagès de Vilanova de Cubelles, bisbat de Barcelona, y de Maria, conjugues defunts, detingut en lo lliit per indisposició corporal, de la qual temo morir, si bé per la gràcia de Déu ab tot mon entenement, sana memòria y ferma paraula, volgut disposar de mos bens, fas y orden lo present meu testament; En y ab lo qual Elegesch en Marmessors, y del present meu testament executors, a Joan Baptista Matons, Argenter, fr Agustí de Barcelona, relig Caputxi, Bonaven^m Matons, clergue, y de la familia del Ill^m S^m Bisbe de Vich y Josep Matons jove Argenter sos fills, i Joseph Rafart Candeler de Cera Ciutada de Bar^m mon gendre y Maria Theresa Rafart y Matons, muller sua, y filla mia, Ignasia Matons y Fran^m Matons, Donzellas fillas mias,; Mónica Tramullas, y Fornaguera, viuda de Fran^m Tramullas argenter de la present Ciutat, ma cunyada, y als Rv^m Procuradors Generals de Herencias que vuy son y per temps seran de la Igl^m parroquial de Nostra Senyora del Pi de la present ciutat, als quals y a la major part de aquells dono ple poder, y facultat de cumplir, y executar la present mia testamentaria disposició segons que trobarant per mi baix escrit, y orden at. [195v]

Primerament y ans de totas cosas vull, orden y man que tots meus deutes sien pagats y satisfets y las injurias a que puga ser tingut y obligat restituidas y esmenadas de mos bens constant de aquells y aquellas legitimament.

Elegesch la sepultura al meu cos fahedora en la Igl^m Parr^m de S^m Maria del Mar, la qual vull se fasse a la disposició y voluntat de dits Señors Marmessors meus.

Item, vull, orden y Man quel continent seguit mon obit, per salut, y repós a la mia anima, me sien fetas dir y celebrar aquellas Missas que aparexera a dits Marmessors en las Iglesias a ells ben vistas.

Tots los altres emperó bens Meus Mobles e Inmobles haguts, y per haver, noms, drets, usats, forsas y accions mias universals, qualsevols, y ahont se vulla sien, y que me pertanyen, y pertañer pujan, ara y en lo esdevenidor en qualsevol part del mon, per qualsevols respecte, titols y Causas, Deix y atorch al dit Joan Batista Matons, mon fill, Instituhintlo Hereu Meu Universal a totas sas liberas voluntats, Fregantlo cuyde de la manutenció y collocació de las ditas Ignasia, y Fran^m Matons, Donzellas Germanas suas, assignanlo per sa collocació la part, y porció de mos bens que li aparexerà segons las forsas de Ma Heretat en paga de sos drets, dexanlo a la confiança que fas de ell.

Revocant, cassant y annullant ab lo present meu testament, tots y qualsevols altres testaments o altres especies de

ultima voluntat, per mi fins lo die present fets y fetas en poder de qualsevols notaris, encara que en aquells y aquellas hi hagues posadas qualsevols paraulas derogatorias, de las quals ab lo present hagués de fer expressa menció, car de aquellas me penit, volent que aquest pervalega a tots los altres. [96]

E aquesta és la mia última darrera voluntat, la qual vull que valega y valer puga per dret de testament e si no val o valer no podrà per dret de testament, al menys vull que valga, y valer puga per dret de codicil, testament nuncupatiu o altres especies de ultima voluntat, que millor dret valer, y tenir podrà.

De la qual mia Testamentaria disposició despues de mon obit seguit, vull ne sien fetas y visuradas tantas copias y tresllats, quant y quantas ne demanaran aquells que hi pretendran tenir Interés.

Fet y firmat fonch lo present Meu Testament, última y darrera voluntat mia, en la present ciutat de Bar^{na}, als quinze dias del mes de Juny del any de la nativitat del Senyor de mil set cents trenta y sinch.

Sen + yal de Mi Joan Matons, testador premit, qui lo present Meu Testament lloho, approbo, ratifico y firmo.

Testimonis cridats y per boca propia de dit testador pregats son Pau Lledó Argenter, ciutadà de Bar^{na} y Alexandro Ratto, Jove Argenter tambe de la present Ciutat.

Quod quidem testamentum, [...]»

AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer Testaments, anys 1710-1739: testament de Joan Matons, 1735, f. 95-96.

«Die XII mensis Julii anno a Nativitate Domini M.DCC.XXXV. Barchinone. Noverint universi: Quod cum Joanne Matons, auri et argenti faber, civis Barchinone, suo ultimo testamento [...]

Primo, se ha trobat en la casa que habita dit Joan Batista Matons, situada en lo carrer de la Argentaria, ahont mori dit defunt, lo següent:

Una arquimesa de dos calaixos molt dolenta, ab diferents papers dintre.

Item, una taula de pi ab son calaix molt dolenta.

Item, un vestit que consisteix en casaca de panyo color escur, usat.

Item, una barratina de vellut

Item, un parell de mitjas de estam usadas.

Item, unas sabates de cordaria usadas.

Item, un sombrero usat.

Item, un credit de   lliures   sous, que està devent Joan Bolaix per mercaderias presas en la botiga del defunt.

Item, dos caxas de alba dolentas.

Hec autem bona [...]».

AHPB. Bonaventura Galí. llibre Tercer d'inventaris, anys 1727-1735. Inventari «*post mortem*» de Joan Matons, 1735, ff. 214-215.

2.3. Biografia cronològica.

1665/1667

Neix (IMHB: Cadastre personal, 1723-1733) probablement a Vilanova de Cubelles -antiga població de la comarca del Garraf-, fill de Gabriel Matons, pagès d'aquesta localitat, i de Maria (AHPB: Joan Naves. Lligall 10. Flec de capitols matrimonials de diversos anys, 1690, s.f.).

1690

29 de gener: firma les capitulacions matrimonials amb Francesca, filla de l'argenter-gravador Bonaventura Fornaguera (AHPB: Joan Naves. Lligall 10. Flec de capitols matrimonials de diversos anys, 1690, s.f.).

1 de març: registra en el llibre de Passanties el dibuix d'una piqueta de plata que presenta en motiu del seu exàmen d'ingrés a la confraria del Elois (IMHB: Passanties, núm. 692).

2 de març: realitza el precitat seu exàmen (AHPB: Jacint Borràs, lligall, 5 manual dels anys 1690-1692, f. 44v-46).

1691

Una estampa de *Sant Llicer* signada «Jon^e Matons Auriq. Arg. inv. & sculp» il·lustra les *Constitutiones Sinodales Ilerden*, editades per Jaume Magallón (Núm. 1 del catàleg).

1692

Signa una làmina amb l'*Escut d'armes de Pedro Manuel Colón de Portugal* (Núm. 2 del catàleg).

1693

Signa una làmina de *L'Anunciació* (Núm. 3 del catàleg).

1695

Neix el seu primer fill, Joan-Baptista (IMHB: Cadastre personal. «*Cofradia de Flateros*», anys 1724 i 1733). Posteriorment neixerien tres noies, Maria Teresa, Ignasia i Francesca (AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer Testaments, anys 1710-1739, f. 95).

1704

8 de febrer: contracta la, que sens dubte, seria la seva obra cabdal i, alhora, la que li portaria més problemes: els canelobres de la seu de Palma de Mallorca (AHPB: Josep Guell, llibre 4^{rt.}, Concordies, ll. 48, anys 1700-1710, ff. 264-272, segons Triadó 1988, 567).

1716

Figura en els llistats del cadastre personal entre els mestres argenters que tenen botiga (IMHB: Cadastre personal, 1716, fol. 16).

1718

4 de febrer: finalitza els canelobres de la seu mallorquina (Triadó 1988, 565)

27 i 29 de juliol: signa dos documents relacionats amb amb l'acunyament de monedes com «*Platera y Gravador de la Seca de Bè*» (AHPB: Bonaventura Galí. Manual de l'any 1718, ff. 100v-101v i 125v-126).

1721

Figura en els llistats del cadastre personal entre els mestres argenters de primera classe i cotitza 75 rs. (IMHB: Cadastre personal, 1721).

1722

Figura en els llistats del cadastre personal entre els mestres argenters de primera classe i cotitza 75 rs. (IMHB: Cadastre personal, 1722).

1723

21 de març: inici de l'inventari «*post-mortem*» dels béns de la seva esposa, Francesca Fornaguera (AHPB: Bonaventura Galí. Llibre segon. Inventaris i Encants 1713-1726, f. 217-217v).

Figura en els llistats del cadastre personal entre els mestres argenters de primera classe i consta que te 56 anys (IMHB: Cadastre personal, 1723).

1724

Figura en els llistats del cadastre personal entre els mestres argenters de primera classe i consta que te 58 anys (IMHB: Cadastre personal, 1724).

En motiu de la reial proclamació de Lluís I, l'Ajuntament de Barcelona li encarrega la realització de monedes commemoratives (IMHB: Llibre d'Acords de l'Ajuntament, 18 de juliol de 1724, f. 321).

1728

Figura en els llistats del cadastre personal entre els mestres argenters de primera classe, cotitza 75 rs. i consta que te 61 anys (IMHB: Cadastre personal, 1728).

1729

Figura en els llistats del cadastre personal entre els mestres argenters de primera classe, cotitza 75 rs. i consta que te 62 anys (IMHB: Cadastre personal, 1729).

1730

Figura en els llistats del cadastre personal entre els mestres argenters de primera classe, cotitza 75 rs. i consta que te 63 anys (IMHB: Cadastre personal, 1730).

1731

Figura en els llistats del cadastre personal entre els mestres argenters de primera classe, cotitza 75 rs. i consta que te 64 anys (IMHB: Cadastre personal, 1731).

1733

Figura en els llistats del cadastre personal entre els «*Maestros pobres de solemnidad*», cotitza 75 rs. i consta que te 68 anys (IMHB: Cadastre personal, «*Colegio de Plateros*» 1733).

17 de febrer: El seu fill, Joan Baptista Matons, realitza el dibuix d'una piqueta de plata que presenta en motiu del seu exàmen d'ingrés a la confraria del Elois (IMHB: Passanties, núm. 919).

1734

Figura en els llistats del cadastre personal entre els «*Maestros ausentes y muertos [...] Juan Matons exempto y Pobre*» (IMHB: Cadastre personal, «*Colegio de Plateros*» 1734).

1735

15 de juny: redacta testament i declara hereu universal al seu fill Joan Baptista (AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer Testaments, anys 1710-1739, ff. 95-96).

12 de juliol: inici de l'inventari «*post mortem*» dels seus béns (AHPB. Bonaventura Galí. llibre Tercer d'inventaris, anys 1727-1735, ff. 214-215).

1745

2 d'octubre: El seu net,⁹ Josep Matons, realitza el dibuix d'un anell que presenta en motiu del seu exàmen d'ingrés a la confraria del Elois (IMHB: Passanties, núm. ....).

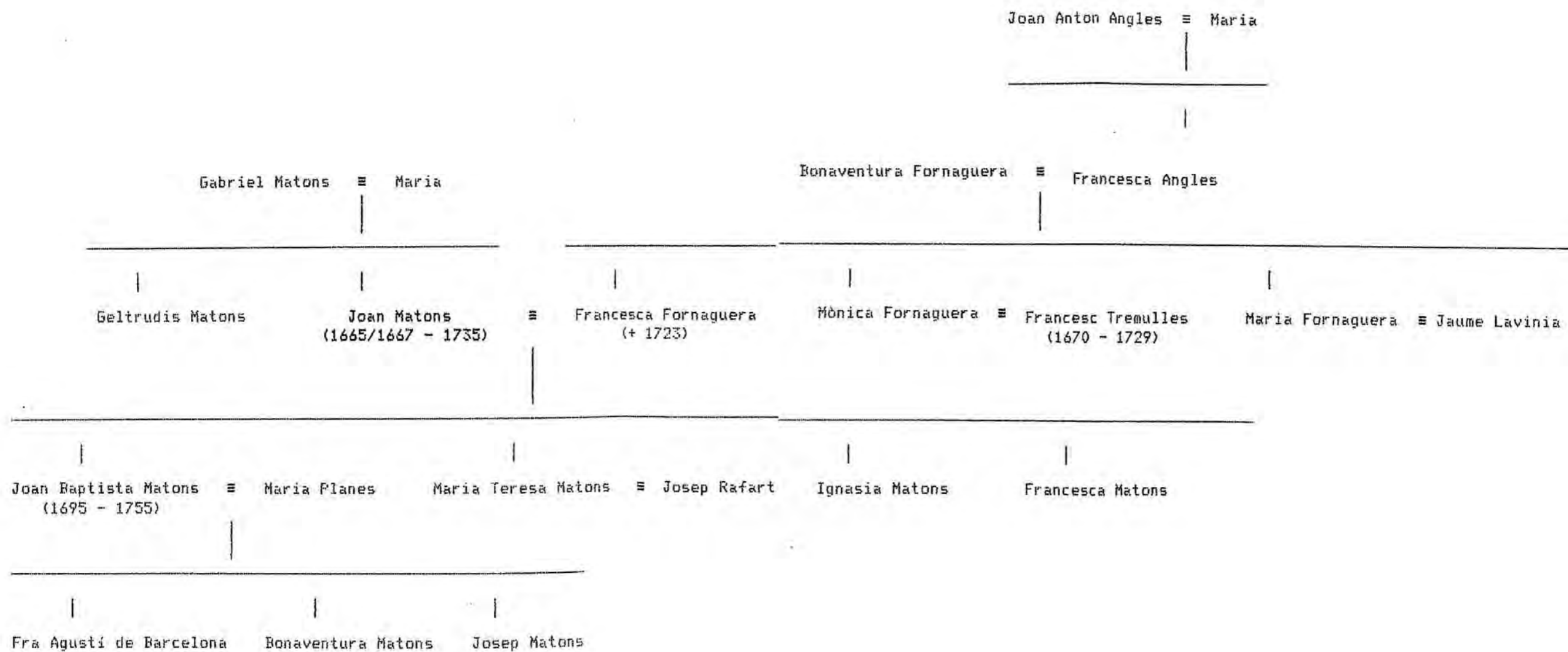
1755

27 de maig: inici de l'inventari «*post mortem*» dels béns del seu fill, Joan Baptista (AHPB. Felix Veguer Avellà. Manual d'Inventaris, anys 1752-1755, ff. 290-299).

---

⁹Tot i que en la presentació fa constar que és «*fill de Joan Matons*», pensem que és el fill de Joan Baptista, ja que cronològicament té més sentit i els documents així ho corroboren.

2.3.1. Arbre genealògic.

2.4. L'home.

Joan Matons va neixer cap a l'any 1666-1667¹⁰, probablement a Vilanova de Cubelles -un dels nuclis antics de l'actual població de Vilanova i la Geltrú (Garraf)-, en la qual tenim documentats els seus pares, Gabriel i Maria¹¹. Als vint-i-tres/vint-i-quatre anys signà les capitulacions matrimonials amb una filla l'argenter barceloní Bonaventura Fornaguera, Francesca, segons les quals heretava dels seus pares un patrimoni valorat en més de cinc-cents ducats d'or¹².

Fill d'un pagés benestant, era el primogènit de dos germans -noi i noia-, es a dir, l'hereu de la família. Desconeixem el motius pels quals va desestimar l'ofici patern i va optar per traslladar-se a Barcelona, on es formà professionalment com a argenter.

Per l'informació que podem extreure dels esmentats capítols matrimonials, entre el patrimoni familiar i el dot de la seva esposa¹³, sembla ser que podia mantenir un bon status

---

¹⁰Segons l'edat que consta en els llistats cadastrals (IMHB: Cadastre personal dels anys 1723 al 1733. Cf. els apartats de Referències documentals i Biografia cronològica).

¹¹AHPB: Joan Naves. Lligall 10. Plec de capítols matrimonials de diversos anys, 1690, s.f. Document citat anteriorment per Joan Ramon Triadó (Triadó 1988, 571).

¹²AHPB: Joan Naves. Lligall 10. Plec de capítols matrimonials de diversos anys, 1690, s.f.

¹³Joan Matons rebé en dot «*totas aquellas casas ab un portal obrint que dit Bonaventura Fornaguera per titol de sa propia Compra [...] te y posseheix en la pnt. Ciutat de Bar^{na}. en lo Carrer dit de la Argentaria al Costat de las Casas que dit Fornaguera posseheix y habita en dit carrer a la part de Mitg dia*» i «*quatrecentas lliuras Moneda Bar^{na}. y dos Caixas ab sas Robas*» (AHPB: Joan Naves. Lligall 10. Plec de capítols matrimonials de diversos anys, 1690, s.f.). Al pas dels anys, el patrimoni de Francesca Fornaguera va augmentar considerablement amb diverses propietats, tal com queda reflectit en l'inventari «*post mortem*» dels seus béns (AHPB: Bonaventura Galí. Llibre segon. Inventaris i Encants 1713-1726, f. 217-217v).

social. A més, entre els del seu ofici, va assolir un gran prestigi¹⁴, per la qual cosa no deixa de sorprendre'ns que, al final de la seva vida, el trobem en les relacions cadastrals entre els «*Maestros pobres de solemnidad*»¹⁵, situació que retifica l'exigua relació dels seus béns a l'inventari «*post-mortem*».¹⁶ Es possible que aquest declivi econòmic tingui relació amb problemes de salut. Així ens ho fa pensar una justificació del propi Matons, en motiu del retard en la conclusió dels canelobres de plata per a la catedral de Palma de Mallorca, segons la qual, des de la firma del contracte havia sofert diversos contratemps, tant a nivell general, «*las sitis de esta ciudad del any 1705, la del any 1706 y la del any 1713*», com particulars «*diferents enfermetats y molt dilatadas que ha patit*»¹⁷. Val a dir, també, que la realització dels esmentats canelobres, —una de les peces puntals de l'orfebreria del segle XVIII europeu— només van representar per al seu autor un cúmul de circumstàncies adverses: des d'una costosa inversió en temps i diners per la seva part, fins als succesius plets que va haver de suportar contra el capítol de la seu mallorquina. El litigi va durar més de deu anys i, fins el 1731 no va aconseguir Matons pactar el

---

¹⁴En una carta de l'argenter barceloní Joan Pau Fol, adreçada al mallorquí Jaume Sart en relació al projecte dels canelobres de la catedral de Palma de Mallorca (datada el 29 de mars de 1703), comenta que Matons no només és el millor orfebre de Barcelona, sino de tota Espanya (Triadó 1988, 566).

¹⁵IMHB: Cadastre personals, «*Colegio de Plateros*», anys 1733 i 1734.

¹⁶AHPB. Bonaventura Galí. llibre Tercer d'inventaris, anys 1727-1735, ff. 214-215.

¹⁷Segons transcripció de Joan-Ramon Triadó (Triadó 1988, 568).

cobrament definitiu de la seva obra¹⁸. El seu fill Joan Baptista i un fill d'aquest, Josep, van continuar l'ofici en el taller familiar. La manca de notícies de caire artístic relacionades amb la producció d'aquests dos artífexs és, sens dubte, degut a la seva especialització en joieria, negoci molt més lucratiu segons la relació de l'inventari «*post mortem*» dels béns de Joan Baptista Matons.

Pel que fa a la seva ideologia, el nivell cultural, les seves preferències artístiques... ho ignorem absolutament tot. Confiam en que algun dia poguem coneixer millor el perfil humà d'aquest gran artista.

2.5. L'artista.

Joan Matons, l'artífex català que millor representa l'orfebreria barroca, va exercir també la tècnica del gravat.

Desconeixem qualsevol aspecte de la seva formació artística, encara que suposem el seu pas pel taller del que seria el seu sogre, Bonaventura Fornaguera. Així mateix, és molt possible que rebés lligons de Francesc Via, ja que pocs dies després d'haver ingressat Joan Matons a la confraria del Elois,¹⁹ Via va proposar al consell que se li concedís alguna gratificació per l'ensenyament que venia practicant «*tant als fills de confraria com als aprenents*»²⁰. Si tenim en compte que

---

¹⁸Sobre les vicissituds de la realització dels canelobres de plata per a la catedral de Palma de Mallorca, vegeu el documentat article de Joan-Ramon Triadó (Triadó 1988).

¹⁹1-2 de març de 1690 (IMHB: Passanties, núm. 692; AHPB: Jacint Borràs, lligall, 5 manual dels anys 1690-1692, f. 44v-46).

²⁰AHPB: Jacint Borràs, lligall, 5 manual dels anys 1690-1692, f. 49-49v.

Bonaventura Fornaguera i Francesc Via són, alhora, argenters i gravadors, és lògic pensar que Joan Matons segueix les seves directrius calcogràfiques.

2.6. L'obra.

2.6.1. Comentari.

El catàleg dels gravats de Joan Matons és realment curt. Unicament en coneixem tres obres i les tres corresponen a una mateixa època. Recordem que l'any 1690 va ingressar a la confraria dels Elois i que fins el 1699 no li coneixem cap encàrrec important²¹. És probable, doncs, que durant aquesta primera etapa professional tingués poques comandes com a orfebre i que, per entreteniment, o per satisfer peticions editorials molt concretes, exercís temporalment com a gravador. També és possible que deixés d'interessar-li el medi, simplement, pel fet d'observar que obtenia millors resultats artístics en el camp de l'ofebreria. Tot són, però, suposicions. Valorem, doncs, allò que coneixem.

Joan-Ramon Triadó compara les composicions de Sant Licer i de l'Anunciació²² i les considera força desiguals, ja que la primera «és d'una rotunditat i ordenació clàssiques ben resoltes que contrasta amb la irregular composició de l'Anunciació» i creu que «semblantment a la seva tasca d'argenter, és un model que l'artista copia, afegint la seva

---

²¹Per Joan-Ramon Triadó, la seva primera gran obra és el *Misterio de la Ascención del Señor, con la Virgen y los Apóstoles Pedro, Santiago y Juan puestos en pie* per a la catedral de Tarragona, contractada 21 de maig de 1699 (AHPB: LLuis Cases, ll. 3, manual dels anys 1697-1699, ff. 456v-462v, segons transcriu Triadó 1988, 565).

²²Núms. 1 i 3 del catàleg, respectivament.

tècnica depurada al servei de la creació d'un altre artista»²³

Discrepem amb aquesta apreciació. Pensem que un acurat anàlisi de la producció artística de Joan Matons podria mostrar-nos la seva faceta creativa. Recordem, per exemple, que sembla inqüestionable l'atribució a Matons de la traça definitiva dels canelobres de la seu mallorquina, el contracte dels quals especifica que el capítol catedralici s'ha «inclinat a [la traça] ideada feta per Joan Matons, argenter, ciutadà de Barcelona, puix lo garbo, artifici y primorós de aquella, excedeix en gran manera a totes les altres»²⁴. Un altra prova que corrobora la nostra opinió la trobem a la signatura de la làmina de *Sant Llicer*, segons la qual Matons és l'autor de la composició: «Jon^e Matons Auriq Arg inv & sculp». Així mateix, cal tenir en compte l'excel·lent dibuix presentat en motiu del seu ingrés a la confraria dels argenters de Barcelona,²⁵ en el qual apreciem un traç delicat, precís i, alhora, lliure, propi d'una acció creativa.

D'altra banda, pensem que les esmentades estampes no són tan diferents, més aviat hi trobem alguns punts de contacte, com pot ser l'utilització, d'uns fons arquitectònics amb obertura a l'exterior i uns terres molt similars, com a recursos perspectius.

Maria Aurora Casanoves li atribueix un *Escut de Catalunya* anònim «de pulcra talla»²⁶ editat per J. López l'any 1683 com a frontis d'una obra del pare Tomás Muniesa²⁷. Podria ser. Tot i així, la seva cronologia ens fa dubtar, doncs estem parlant

---

²³Triadó 1984, 125.

²⁴AHPB: Josep Guell, llibre quart. *Concordies*, 11. 48, anys 1700-1710, f° 264-272, segons transcriu Triadó 1988, 567.

²⁵IMHB: *Passanties*, núm. 692.

²⁶Casanovas 1958, 138.

²⁷Núm. 4 del catàleg.

d'una làmina oberta, com a mínim, set anys abans que el nostre autor ingresés com a mestre argenter a la confraria dels Elois.

Tècnicament, la producció calcogràfica de Joan Matons és forga correcta. Considerem excessivament dur el judici crític de Joan Ainaud, quan diu que Matons és un «*gran orfebre y mediano grabador*»²⁸. Considerem que els seus gravats segueixen la mateixa línia dels de la majoria dels argenters-gravadors de l'època, els quals enriquiren l'art de la nostra impremta amb elegants y pulcres edicions.

---

²⁸ Ainaud 1962, 294.

**2.6.1.1. Relació cronològica
d'obres impreses,
manuscrites i/o documents
amb estampes.**

Constitutiones 1691.
Thesauro 1692.
Sabater 1693.

2.6.2. Catàleg.

1.

Sant Llicer.

Representa el llegendari sant Llicer en càtedra,
evangelitzant al poble reunit sota un fastuos pòrtic
d'arquitectura clàssica.

«Jon^o Matons Auriq Arg inv & sculp»,
«Beate Liceri Ora Pro Nobis».

Talla dolça.

1691 a.

Obr. Constitutiones 1691.

Bib. Gudiol 1916; Casanovas 1958, 138; Páez 1981-1985, II,
198, núm. 1.363; Triadó 1984, 125.

2.

Escut d'armes de Pedro Manuel Colón de Portugal.

Escut d'armes sobre fons de paisatge marítim, vaixells de
rem i caravel·les.

«Joa^o Matons Aurifex Sculp^o Bar^o 1692»,
«A CASTILLA I A LEON NUEVO MUNDO DIO COLON».

Talla dolça.

187 x 135 mm.

1692.

Est. BC: 4-II-23-80.

Obr. Thesauro 1692.

3.

L'Anunciació.

La Mare de Déu, l'Esperit Sant i l'arcàngel Gabriel a primer terme. Fons arquitectònic.

«10ª Matons - Barne.1693».

Talla dolça.

1693.

Obr. Sabater 1693.

Bib. Casanovas 1958, 138, il. núm. 145; Gallego 1979, 188; Triadó 1984, 125.

2.6.3.1. Estampes atribuïdes.

4.

Escut de Catalunya.

Escut flanquejat per dues figures representatives de la Veritat i la Justícia.

1683 a.

Obr. Muniesa 1683.

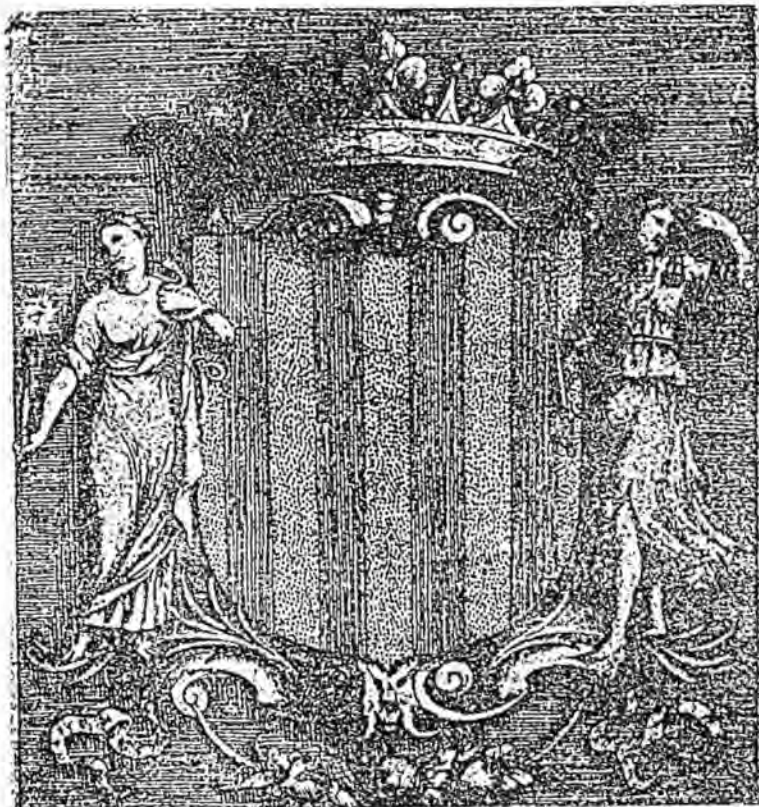
Bib. Casanovas 1958, 139, il. núm. 147; Triadó 1984, 125-126.

3

4

3. PERE COSTA

3.1. Bibliografia.

3.1. Comentari.

La primera referència bibliogràfica de Pere Costa la trobem en el catàleg de l'*Exposición de Grabados de Autores Españoles*, celebrada per l'*Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa* el gener de l'any 1880¹. Diu textualment: «catalan, grabador adocenado, á juzgar por un pobrísimo San Ambrosio que hemos visto de él»².

L'any 1916 mossèn Gudiol³, en un article sobre els argenters-gravadors catalans, cita una estampa de sant Tomàs firmada i datada «Costa sculpsit. Barcinone anno 1714»⁴ i, basant-se en el coneixement d'altres gravats que només porten la indicació «Costa», aventura dos noms com a possibles autors, Josep Costa i Pere Costa, ambdós coetànis i argenters barcelonins.

Tampoc aporta res de nou J. F. Ràfols en el seu conegut *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña* quan dedica una veu a l'autor de l'esmentada estampa de sant Tomàs, «uno de los plateros-grabadores de este apellido y de aquel tiempo, de difícil identificación»⁵ i una altra veu a Pere Costa, on qüestiona si els gravats firmats amb aquest nom són, d'un

---

¹ *Exposición* 1880, 15.

² Cf. núm. 8 del catàleg.

³ Gudiol 1916.

⁴ Cf. núm. 1 del catàleg.

⁵ Ràfols 1951-1954, I, 293.

argenter que va ingressar a la confraria dels Elois l'any 1692, o de Pere Costa Picó⁶. Antonio Correa⁷ es limita a citar el text de Ràfols i Elena Páez⁸ relaciona el precitat gravat de sant Ambrós.

Finalment, en un article nostre sobre els gravadors catalans del segle XVIII, esmentem a un argenter-gravador nascut cap a l'any 1666⁹, el mateix Pere Costa que ingresà a la confraria dels Elois l'any 1692¹⁰.

3.1.1. Relació cronològica.

Exposició 1880.
Gudiol 1916.
Ràfols 1951-1954.
Correa 1981-1982.
Páez 1981-1985.
Subirana (*L'Aveng*) 1986.

---

⁶ Ràfols 1951-1954, I, 296.

⁷ Correa 1981-1982, 257.

⁸ Páez 1981-1985, I, 246.

⁹ Subirana (*L'Aveng*) 1986, 35-36 i nota 5.

¹⁰ IMHB: Passanties, núm. 702.

3.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques.

«Llista dels mestres argenters que tenen Botiga [...] Pere Costa [...]».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1716-1718, papers de 1'any 1716, fol. 16.

«nº 138 / Individuo: Pere Costa / Gremio: Argenters / Censos Iglesia: 3 " " / Estimaciones nuevas: 3 " " / Total: 6 " "».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1716-1718. «Estado de lo que se ha rebaxado del Rl. Catastro de la Ciudad de Barcelona, por razón de [...] 1717», s.fol.

«Plateros [primera clase] [...] Pedro Costa 75 reales ardites».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721, papers de 1'any 1721, s.fol.

«Plateros [primera clase] [...] Pedro Costa 75 reales ardites».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1722-1723, papers de 1'any 1722, fol. 43.

«Plateros [primera clase] [...] Pedro Costa .... 57 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1722-1723, papers de 1'any 1723, fol. 63.

«Maestros que tienen casa y Botiga [...] Pedro Costa 75 Rs. A. - 63 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1729 - 1730. Plec de 1'any 1729. «Gremio de Plateros», s.fol.

Consta un «Pere Costa» que té 64 anys.

IMHB: Cadastre personal, caixes de 1727-1728 i 1729-1730. «Gremio de Plateros», papers de 1'any 1730, s.fol.

«Die VIII mensis Septembris anno a Na. Dmi, M.D.CC.XXXIIII [...] Jo Pere Costa argr. Ciutadà de Barna fill legitim y natural de Carlos Costa taverner de la dita ciutat y de Isabel conjuges defunts detingut en lo lliç per indisposició

corporal de la qual temo morir, si be per la Gracia de Deu ab tot mon bon enteniment Sana Memoria y ferma paraula, volent disposar mos bens, fas y orden lo present meu testament en y ab lo qual Eleguesch en Marmessors y del present meu testament Executors a Eulalia Costa y Guilló muller mia Molt Estimada, Jaume Rodoreda Argenter ciutada de Barna mon Gendre y Madrona Rodoreda y Costa muller sua y filla mia, Theresa Costa Donsella altre filla mia, lo Revd. P. Mestre Fr. Joseph Costa Religios del Convent de Nostra Señora de la Merce de dita ciutat de Barna, Ignasi Clara y Pau Vilallonga Argenters de Barna, als quals a la Major part de aquells dono ple poder y facultat de cumplir y executar la present mia testamentaria disposició, segons que trobaran per mi baix escrit y ordenat.

Primerament y ans de totas cosas vull orden y man que tots mos deutes sien pagats y las Injurias a restitució de las quals puga ser tingut y obligat sien restituidas y enmendadas de mos bens, constant de aquells y aquellas legitimament. [75v]

Elegesch la Sepultura al meu cos fahedora en la Iгла. y puesto que apareixera a dits marmessors meus per quan vull sia feta a lloc coneguda.

Item Vull Orden y Man que en continent seguit mon obit per salut y repos de la mia Anima y de mas obligacions me sien fetas dir y celebrar Sinch Centas vint y Sinch missas de Casarat [sic] Sis Sous quiscuna celebrar ab una absoluta a la fi de cada Missa y en altar privilegiat si es possible celebradoras go es so en la Parral. de Sta. Maria del Mar, 80 en la Iгла. de la Congregació de fres. de St. Felip neri, 50 en la Iгла. del Convent de Sta. Catharina Martir del orde de St. Domingo, 25 en la Iгла. del convent de nostra Sra. de la Merce, 35 en la Capella de nostra Señora dels Dolors del convent dels servitas, 25 en la Iгла. del convent de Nostra Señora del Carme, 30 en la Iгла. del convent de la Santissima Trinitat orde Calsats, 30 en la Iгла. del Serafita P. St. franch., 25 en la Iglesia del convent de St. franch. de Paula, 15 a disposició de Sor Maria Elena Costa, religiosa del Monestir de nostra Señora dels Angels germana mia, 30 que vull celebre dit P. Mestre Costa altre de mos Marmessors, 20 que vull celebre lo Rent. P. Precuriat fr. Pere Martir Socarrats religios de dit convent de Sta. Catharina, 10 per lo P.

fr. Thomas Salmeron de dit convent, 10 per lo Rnt. P. fra Franco. Clarasso religios de dit Convent, 25 per lo P. Ml. Masso religios de la Trinitat, 10 per lo P. Lector fr. Anton Andreu, 10 per lo Rnt. P. Anton Manent de St. Felip neri, 10 per lo Rnt. P. Blas de St. Felip neri, 15 per lo R. fr. definidor ... Castellar de St. franch., 10 per lo Rnt Joseph Entas fre. y las restants 10 per lo Rnt. Pere Lanes Benef. de St. Pere.

Item usant de la facultat me reservi en los capitols [76] matrimoniales firmats per ocasio del matrimoni que dita Madrona primera filla mia contrague ab dit Jaume Rodoreda en poder de Joseph Simon Nott. Pub. de Barna Deix y Lego a dita Theresa Costa Donsella filla comuna a mi y a dita Eulalia muller mia mil cent y vint Lliuras moneda Barna y dos bahuls ab sas robes vestits y apendises segons ma qualitat y estat las quals cosas vull li sien donadas y pagadas per mon hereu avall escrit una vegada tan solamen per colocacio de son matrimoni carnal o espiritual y li sien y cedescan en paga y satisfacció de tota part de Heretat y legitima paterna y demes drets que li pujan pertañer en ma Heretat y bens. Lo qual llegarli fas ab pacte vincle y condició, que morint la dita Theresa filla mia quant que quant sens fills legitims y naturals y de legitim y carnal matrimoni procreats solament puga testar y sas voluntats fer de 560 ll. lo restant de dit llegat torne y pervinga a mon Hereu avall escrit; Si empero morira ab dits fills un ó molts puga testar y a sas voluntats fer de totas ditas cosas a ella sobre lligadas ab lo qual llegat y demes que algun die tindra de la part de sa Mare y Uncle D. Ramon Guilló se pot donar per contenta.

Item Deix y llego los avansos turnos y Beneficis que lo die de mon obit tindré en la Compañia que Jo y dit mon Gendre tenim firmada en virtut del pactat en dits Capitols Matrimoniales a dita Madrona Rodoreda y Costa filla mia per a que ne fasse a sas liberas voluntats si mor ab fills y si mor sens ells [76v] de las dos parts tan solament y la restant tercera part vull que en dit cas pervinga a dita Theresa Costa filla mia per llegat que en dit cas convench ferli de dita tercera

part.

Item per quant en dits Capítols matrimonials de dita Madrona filla mia li feu Donació y Heretament Universal de tots mos bens ab reserva del us de fruyt per mi y per dita Muller mia y de Mil Lliuras pera testar y fer a Mas voluntats perso Deixo y llogo dit us de fruyt a dita Muller mad^c Eulalia Costa y Guilló molt amada Muller Mia durant sa vida natural y mon nom servant ab lo ple e integro us de fruyt de ma Universal Heretat del qual puga usar y fruir á Arbitre de bon Varó sens haver de prestar Causio alguna ab los partes empero y Obligacions expressadas en dits Capítols

Item quant al que restara de las ditas mil Lliuras reservadas pagar y cumplir lo gasto de ma Sepultura y Missas ne fas e Instituesch Hereva mia particular á dita Eulalia Muller mia paraque enserevius o en ultima voluntat ne trage de disposar á favor de dita Madrona y Theresa fillas Mias y Suas per parts Iguales o desiguals del modo que li aparexeria.

Item Vull Orden y Man que sien donadas á sor Maria Elena Costa religiosa del monestir de Nostra Sra. dels Angels y peu de la Creu de la pnt. Ciutat germana mia deu lliuras Bars. quiscun anys durant sa vida natural tan solament, ço es 5 ll. lo die o festa de Nadal y altres 5 ll. per St. Joan del Mes de Juny y que se li continue la caritat del Pa cada Semana com [77] hes acostumat. Tots los altres empero bens meus haguts y per haver, noms, veus, drets y accions mias universals qualsevols y ahon se vulla que sien y que me pertanguen en qualsevol part del Mon per qualsevols Causas y rahons Deixo y Atorch a dita madrona Rodoreda y Costa filla mia Muller de dit Jaume Rodoreda Instituhinla Hereva mia Universal á totas sas liberas voluntats y li prego que en quant puga procure la assistencia de ma Cuñada Theresa Costa y de Agnes Traver ma neboda que prego tambe a dit Jaume Rodoreda Mon Gendre procure en quant puga la finalizacio de las Mermassorias que he tingut de Eulalia Vis y de Joseph Latorre Argenter de Lleyda.

Revocant Cassant y annullant ab aquest meu testament tots y qualsevols altres testaments codicils y altres ultimas voluntats mias per mi fins lo die present

fets y fetas, encara que en aquells hi hagues qualsevols paraulas derogatorias de las quals ab lo present ne hagues de fer expressa Mencio, cas de aquellas men penit, volem que esta Testamentaria disposició a favor las altres prevalga.

E aquesta es la mia voluntat ultima la qual vull que valega puga per dret de testament e sino valdra per dret de testament, almeny vull que valega per via de codicil o de testament nuncupasiu [sic] o de aquella especie de ultima voluntat que millor de dret valer y tenir podra. La qual seguit mon obit vull sie [77v] publicada y de aquellas ne sien fetas tantas copias y originals quantas demanadas y requeridas ne seran per aquells que y pretendran tenir Interes.

Fet y firmat lo present meu testament ultima y derrera voluntat mia en lo Real Monestir de Religiosas de Nostra Señora de Pedralbes als vuyt dias del mes de Setembre any de la Nativitat de nostre Señor de Mil Set Cents Trenta y quatre. Sen + al de mi Pere Costa testador predit qui lo present meu testament ultima y derrera voluntat mia Jo lo aprobo ratifico y confirmo.

Testimonis Cridats y per boca propia de dit testador pregats son Jaume Serra forner habitant en dit Monestir de Pedralbes y Joseph Vila jove llogater de Mulas habitant en Barna.»

AHPB. Bonaventura Gali. Llibre Tercer de Testaments (1710-1739). Testament de Pere Costa, any 1734, f. 75-77v.

«Die XXII Mensis Octobris anno Natt. Dmi. M.D.CC.XXXIIII. Inventarius Universo Hereditatis et Bonorum quo fuere Petri Costa Auri et Argenti fabri Civis Barna sumptum per Eulaliam Costa et Guillo viduam dieti qđ Petri Costa uti tenutariam dđ hereditatis pro suis Dote Sponsalitis ac aliis Juribus et Creditis Suis Vigore Constitutionis hac nostra, nech non uti usufructuaria perdictum virum suum felictum suo ultimo testamento condito et ordinato apud Nott. infum die VIII Septembris proxime dimissi, et alio quovis nomine sibi Magis utiliet oportuno, ac per Matróna Rodoreda et Costa uporem Jacobi Rodoreda Auri et argenti fabri civis Barna uti heredem universalem dicti qđ Petro Costa sui institutam proclentato testamento, et etiam alio quovis nomine sibi magis utili et oportuno: Quod quidem Inventarium fecerunt promisso hoc

venerabili Cruxis + Signo in modum sequentem.

Pmo. Totas aquellas Casas ab dos portals fora obrints ab los drets y pertinensias de aquellas que dit Defunt per titol de Establiment á son favor fet per los dadors y Curadors dels Pubills fills Hereus del q^d Ignasi Soler [184v] Argenter en poder del Notari abaiç escrit á 28 de Janer 1720 tenia y pocehia en la pnt. Ciutat y Carrer dit de la Argenteria, en lo Cantó del Carrer den Aymerich, dins las qual se ha trobat lo sgt.

En la Entrada

Pr^{mo}. dos taullels clavats en frente a la porta ab sas gavias y Banquets.
It. un taulell de estirar plata ba sa roda usat
It. tres Caixons per treballar
It. una taula Mediana ab son Calaix usada
It. un piló de forjar ab son Martell de forjar tot de ferro
It. una Mancha usada
It. un parell de molls de ferro
It. dos estanallas de buydar ferro
It. una Riallera, y una Cavera de ferro
It. tres Cadiras de Cuyro, y un tamboret usadas
It. un parell de Balansas unas de grans, y altres de medianas
It. tres Marchs Un de Cent Vint y Vuyt Onsas altre de Setse, y altre de Vuyt onsas tot de Coure usat
It. un trebuquet per posar moneda
It. dos Estisoras Medianas de ferro
It. dos alicatas de ferro
It. un llum de soldar usat
It. dos Molas de oli de pedra
It. dos Martallets de Reblar de ferro
It. tres pagesos de fusta usats

En lo Menjador ó Rebotiga

Pr^{mo}. una taula rodona de noquer usada ab dos Calaixos de la mateixa fusta
It. un Armari de fusta
It. altre Armari apegat á la paret ab alguns grasols pera vuydar dintre de aquells [183]
It. tres Cadiras de Cuyro ab brassos, y Sinchsens brasos usadas

En lo Soterrani

Pr^{no}. la Pastera de tomba ab tots sos arreus usada

En lo Selobert

Pr^{no}. una Curriola ab sos llibant, y una galleda
It. un Armari gran de fusta
It. una garrafeta ab dotse garrafas de vidre usadas
It. un Banch de Espatllera mediá

En la cuyna

Pr^{no}. una tauleta ab sos Calixos
It. un tellan de fusta
It. una Mitja Lluna
It. un Escalfador de aram ab son Manech de fusta
It. una Salinera de fusta
It. un morte de pedra ab sa ma de fusta
It. tres ollas de ferro so es una gran altre mediana y altre xica
It. dos cubertoras de ferro usadas
It. tres paellas de ferro usadas una de gran, altre mediana, y altre xica
It. unas Graellas de ferro
It. Sinch Llums de ferro
It. un Moli de ferro
It. dos tres peus per lo foch
It. unas llevas de ferro
It. uns Clamastechs de ferro [183v]
It. una Pala de ferro
It. un parell de Candaleros de Llautó
It. tres ganivets ab los Manechs de llautó usats
It. una Relladora
It. un Calderonet Mitganer de arám usat
It. dos xacolateras de aram ab sos Batidos usats
It. un Cassó de arám
It. una caldera gran de aram ab sa nansa del mateix
It. una Conca Mediana de arám Molt prima
It. una Capseta de arám ab sas Nansas de ferro
It. una graixonera de arám Mitjensera
It. una Caixa de arám ab son Manech de ferro
It. una Cassola ab dos Nansas tot de arám
It. un Escambell de fusta
It. una sort de plats de pisa
It. altre de plats roigs
It. altre Sort de plats de pisa
It. tres Setrills de Vidre
It. una Sort de Vidras

It. dos gavaells de fusta usats
 It. una Sort de ollas de terra
 It. tres fruyteras de pisa
 It. una dotzena de Sachs
 It. una post de Sustenir Sachs de farina
 It. Sis gerras de terra per Salar olivas
 It. á la ayguera una axeta de bronse
 It. tres Escombras de palma
 It. Sis brocals de vidre ab sas Capsas de Suro
 It. un Cantí de arám Mediá
 It. una Llumanera de llautó ab sas espatlleras
 y pampols

En lo Estudi del replá de la Escala

Pr^{mo}. Un lliit de peu de gall ab tres pots de alba
 It. un trnasponti de palla
 It. dos Matalassos petits
 It. un Cuxi de pluma usat [186]
 It. un taulaliet ab son Caijó molt usat
 It. un fanal de tela usat
 It. un Garbell de garbellar blat
 It. un Gibrell gran de terra
 It. una basseta, y una trona de fusta
 It. una Caixa usada ab grasols dolents dintre

Die 26 Octobris anni 1734

It. un Cofre usat dins lo qual se ha trobat lo
 segt.
 Pr^{mo}. vint y vuyt llansols de estopa usats
 It. Set Estovallas encotonadas usadas
 It. dos Dotzenas de tovellons encotonats usats
 It. altre Caixa al Costat del Cofre dins la
 qual se ha trobat lo seguent
 Pr^{mo}. Vint Estovallas de Canem usades
 It. Sinch Dotzenas y Mitja de tovallons de
 Canem usats
 It. divuyt tovallolas usadas
 It. quatre Dotzenas de axugamans usats
 It. altre Caixa al mateix estudi dins la qual
 se troba lo seguent
 Pr^{mo}. Sinch llansols de tela usats
 It. Set llansols de lli
 It. Sinch Jochs de Cuxineras de tela usadas
 It. divuyt Jochs de cuxineras entre lli y Canem
 It. tres cortinas blanques

En la Sala primera

Pr^{mo}. Una taula de Alba
 It. tres pahissos ab guarnicions negres
 It. dos quadros un de St. Antoni, y altre de la
 Mare de Deu ab sas guarnicions

- It. un Armari apegat a la paret dins lo qual se troban alguns platarets de pisa fina, y altres mobles de vidre
- It. una Lluna de Mirall Mitgensera ab sa guarnicio de fusta

En lo Aposento de la Alcova

- Pr^{mo}. un llit de peu de gall ab sas pots de alba usats [186v]
- It. tres coxins dos de gran, y un altre petit
- It. tres Matalassos de Llana usats
- It. una Colxa de Indianas usada
- It. una Calaixera ab una Arquilla, y ab sos Calaixos usada
- It. una Falla de un St Christo
- It. una tauleta per menjar en lo Llit
- It. quatre Cadiras de vaqueta una ab brassos, y las tres sens brassos usadas
- It. dos Cortinas ab las Sanefas de Sarge verda

En la Segona Sala

- Pr^{mo}. Catorze Cadiretas de vaqueta baixas entatxonadas usadas de llauto usadas
- It. dos tauletas de pi negre ab dos quadrets lo un de una nostra Señora de la Mercé, y lo altre del Niño Jesus ab guarnicio vermella y dorada
- It. un quadro de St. Ramon ab sa guarnicio blava

En la Cambreta petita que dona al Seloyert

- Pr^{mo}. una Arquimesa molt usada ab sos Calaixos
- It. un Lligador ab son Calaix
- It. un brassol usat
- It. tres Quadros los dos ab guarnicio, y lo altre sens guarnicio usats
- It. tres tamborets dos de vaqueta ab tatxas de llautó en Carnats, y altre negre usats

En la Cambra gran que dona a la Argenteria

- Pr^{mo}. un quadro de Sta. Magdalena ab sa guarnició blava
- It. dotze Cadiras de vaqueta entatxonadas de llautó sens brassos usadas [187]
- It un quadro de la Mare de Deu y St. ab sa guarnició dorada
- It. un llit de peu gall ab sas pots de alba
- It. tres Matalassos y una fiola tot de llana
- It. una Colxa de Indiana
- It. quatre Cuxins grans de ploma

En lo Segon Sostre sobre la Segona Sala

- Pr^m. un Sitial de fusta usat dins lo qual se troba Un Cortinatge de la fahia verda usat, y un cobrellit de Damas vert ab Son entornpeu del mateix, y dos cortinas de Portal ab sas Sanefas, un cobretaula, tot de alafahia, y Ducet de Domas vert*
- It. una Caixeta petita ab Roba de Criatura usada*
- It. altre Caixa petita dins la qual se troban dos Cortinas de Sarge, ab sas Sanefas mosit usadas, y una Mosquitera de Seda*
- It. altre Mosquitera de lli teñida*
- It. altre Caixa de Pi dins la qual se troban dos quartinatges de pañol vert molt usats, dos cortinas de Portal ab sas sanefas, y un Cobri taula tot de paño vert molt usat*
- It. Set cadiras de cuyna So es sis sens brassos, y altre ab brassos.*

En lo aposiento del Segon Sostre sobre la cambreta xica

- Pr^m. Un llit de Feu de gall ab sas pots de alba usats*
- It. dos Matalassos de llana usats*
- It. dos Cobrellits de paño vert lo un bo y lo altre un poch dolent*
- It. dos flassadas una de Verda, y altre de blanca usadas*
- It. dos coxins de ploma usats*

En lo Rebost

- Pr^m. dos llists de fusta de pi per Salar la Cansalada*
- It. un llitet de peu de gall de fusta de pi*
- It. dos banchs de llit usats*
- It. un banch de Espatllera llarch*
- It. una Capsa de Escalfar roba*
- It. un Botifarrer*
- It. una Panera [187v]*
- It. una Imatge petita de nostra Sra del Roser de bulto dorada*
- It. un aparador ab un Sortiment de vidre*
- It. una Camilla de noguer molt usada*

Die 21 Novembris prt. anni 1734

- It. se ha trobat en dâ heretat la quantitat de 3844# 13 s. So es 2683# 99 s. per lo valor dels Capitals de dit q^d Pere Costa que tenia lo dia 16 Juliol 1723 en que se*

formà la Compañia entre ell y Jaume Rodoreda son gendre segons lo bilans que fonch fet a les hores per franco. Sorts y Ignasi Clarà Argenters y 1161# 47 s. per lo equivalent dels deutes que dit Pere Costa tenia á Son favor antes de la formació de dita Compañia que se han cobrat durant aquella fins a 28 de Desembre de 1734 It. Se ha trobat en dè heretat 284# 13 s. per la part dels avansos de dè Compañia pertanents á dit Defunt

It. se ha trobat deuresse a dè heretat 660# 93 s. de resta de un debitori de 1017# 93 s. que lo qè Dr. en Medicina franco Costa firmá a dir Defunt en poder de Pau Mitjans Nott. Publ. Barna á 2 de Maig 1720».

AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'inventaris (1723-1735). Inventari «post mortem», 1735, f. 184-187v.

Consta mort un «Pedro Costa».

IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1735, s.fol.

3.3. Biografia cronològica.

1666

Neix, probablement, a Barcelona (IMHB: cadastre personal, caixes dels anys 1716 al 1735) i són els seus pares Carles Costa, taverner i Isabel (AHPB. Bonaventura Gali. Llibre Tercer de Testaments [1710-1739], f. 75-77v).

1692

4 d'agost: feu l'ingrés a la confraria dels Elois (IMHB: Passanties, núm. 702).

1714

Firma a Barcelona una làmina de *Sant Tomàs d'Aquino* (Núm. 1 del catàleg).

1715

L'estamper i llibreter Jaume Surià edita el *Catecisme pastoral*, de Josep Flens, il·lustrat amb una *Mare de Déu dels Dolors* firmada per Pere Costa (Núm. 2 del catàleg).

1717

En un llistat intítulat «*Estado de lo que se ha rebaxado del Rl. Catastro de la Ciudad de Barcelona*», figura amb el núm. 138 com a membre dels gremi dels argenters (IMHB: Cadastre personal, caixa de 1716-1718).

1716

Figura en els llistats dels mestres argenters que tenen botiga (IMHB: cadastre personal, caixa de 1716-1718, papers de l'any 1716, f. 16).

1721

Figura entre els argenters de primera classe i cotitza «*75 reales arditas*» (IMHB: cadastre personal, caixa de 1719-1721, papers de l'any 1721).

1722

Figura entre els argenters de primera classe i cotitza «75 reales arditas» (IMHB: cadastre personal, caixa de 1722-1723, papers de l'any 1722).

1723

Figura entre els argenters de primera classe i consta que te 57 anys (IMHB: cadastre personal, caixa de 1722-1723, papers de l'any 1723).

1729

Figura entre els mestres que tenen casa i botiga i consta que te 63 anys (IMHB: cadastre personal, caixa de 1729-1730, papers de l'any 1729).

1730

Consta que te 64 anys (IMHB: cadastre personal, caixes de 1727-1728 i 1729-1730, papers de l'any 1730).

1734

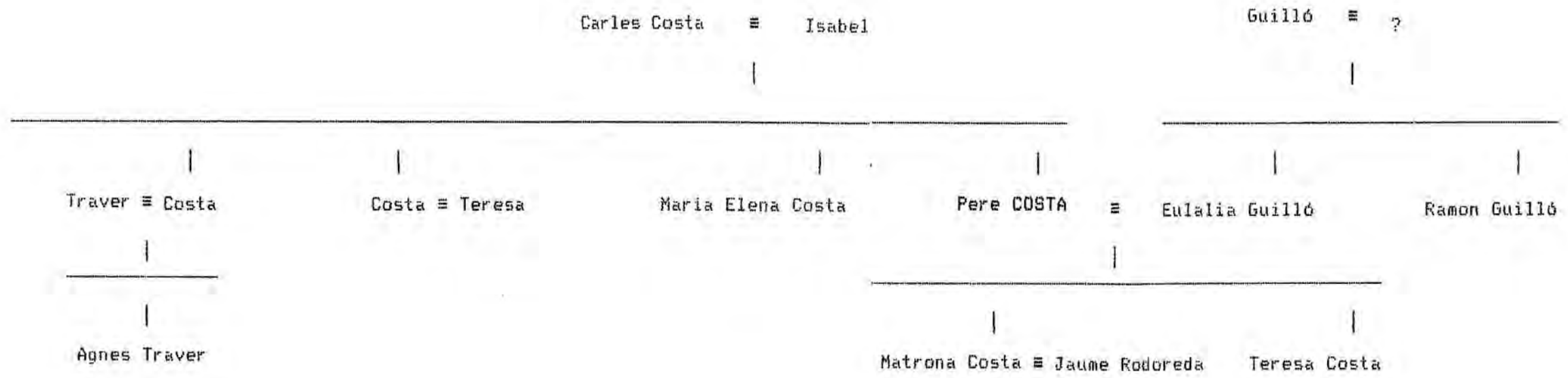
8 de setembre: firma el seu testament, davant notari, en el monestir de les religioses clarises de Santa Maria de Pedralbes, on s'hi trobava «*detingut en lo llit per indisposició corporal de la qual temo morir*» (AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer de Testaments [1710-1739], f. 75-77v).

22 octubre: a instancies de la seva filla gran i hereva, Matrona Costa, s'inicia l'inventari «*post-mortem*» dels seus béns (AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants [1727-1735], f. 184-187v).

1735

Consta mort un «*Pedro Costa*». (IMHB: cadastre personal, caixa de l'any 1735).

3.3.1. Arbre genealògic.

3.4. L'home.

La personalitat de Pere Costa ha estat practicament desconeguda fins el moment.

Fill del taverner barceloní Carles Costa i la seva esposa Isabel¹¹, va neixer a Barcelona pels vols de l'any 1666¹². Segons la informació que podem extreure del seu testament¹³, va formar part d'una família de quatre germans, dos nois i dues noies, una de les quals, Maria Elena, va professar com a religiosa.

Als vint-i-sis anys va ingressar a la confraria del Elois¹⁴. Ignorem el camí seguit per assolir el seu grau professional com orfebre, així com la seva formació artística. Tan sols podem afirmar que, a partir l'any 1716, el trobem en els llistats del cadastre personal de Barcelona¹⁵, segons els quals cotitza amb els mestres argenters de primera classe -amb botiga oberta al «*carrer dit de la Argenteria, en lo Cantó del Carrer den Aymerich*»¹⁶- i que, des de l'any 1714, podem

---

¹¹Segons l'encapçalament del testament de Pere Costa (AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer de Testaments [1710-1739], f. 75).

¹²Així ho confirmen les relacions cadastrals. Cf. l'apartat dedicat a la biografia cronològica.

¹³AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer de Testaments [1710-1739], f. 75-77v.

¹⁴IMHB: Passanties, núm. 702.

¹⁵IMHB: Cadastre personal, caixes dels anys 1716 al 1735. Cf. l'apartat de la biografia cronològica.

¹⁶AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants [1727-1735], f. 184.

documentar la seva activitat com a gravador¹⁷.

Desconeixem a quina edat va contraure matrimoni amb Eulalia Guilló, però si que tenim notícies de les seves dues filles. La primera, Matrona, emmaridà amb l'argenter Jaume Rodoreda abans de l'any 1723¹⁸, data en la què Pere Costa establí societat amb el seu gendre. La segona, Teresa, era encara soltera poc abans de morir el nostre autor, l'any 1734¹⁹.

Sabem, pel què es pot entreveure de la documentació notarial, que era una home extremadament religiós. Ens sorpren la quantitat de misses que encomanà en el seu testament -un total de cinc-cents vint-i-cinc-, les quals disposà, fins i tot, com i qui havia de celebrar-les i on²⁰. Així mateix, l'esmentat document ens permet valorar les relacions del nostre autor amb les diverses comunitats religioses i els vincles d'amistat o de família²¹ amb diferents personatges eclesiàstics. En certa manera, l'ambient familiar dels Costa ja es veu vinculat amb aquest món. Recordem que una germana seva es religiosa i que també ho és un dels seus marmessors,

---

¹⁷Núms. 1 i 2 del catàleg.

¹⁸AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants [1727-1735], f. 187v.

¹⁹AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer de Testaments [1710-1739], f. 75.

²⁰*Ibidem*, f. 75v.

²¹ Responsabilitzà de la celebració d'una part de les misses a «*Sor Maria Elena, religiosa del Monestir de nostra Señora dels Angels germana mia*» i a un dels seus marmessors, «*lo Revd. P. Mestre Fr. Josep Costa Religios del Convent de Nostra Señora de la Merce de dita ciutat de Barna.*», del qual desconeixem el seu vincle familiar (*Ibidem*, f. 75v).

el pare Josep Costa. Així, no ens ha d'extranyar que acabi els seus dies en un centre religiós, el monestir de la Mare de Déu dels Angels de Pedralbes.)

Observem, també, que Pere Costa era un home amb gran sentiment de responsabilitat vers tota la seva família. Ho confirma la manera amb què expressa i cuida tots els detalls per què ningú quedi desprotegit després de la seva mort. A la seva esposa Eulalia, «muller mia Molt Estimada»²², li deixa de per vida l'usdefruit del seu patrimoni; a la seva filla Madrona, la qual ja havia rebut pels capitols matrimonials la «Donació y Heretament Universal de tots mos béns ab reserva del us de fruyt», els beneficis «que lo die de mon obit tindré en la Compañia que Jo y dit mon Gendre tenim firmada»²³; a Teresa, la filla petita «cent y vint Lliuras moneda Barna y dos bahuls ab sas robes vestits y apendises segons ma qualitat y estat» i considera que entre aquest llegat i el que «algun die tindra de la part de sa Mare y Oncle D. Ramon Guilló, se pot donar per contenta»²⁴; així mateix, llega a «sor Maria Elena Costa religiosa del monestir de Nostra Sra. dels Angels y peu de la Creu de la pnt. Ciutat germana mia deu lliuras Bars. quiscun anys durant sa vida natural [...] y que se li continue la caritat del Pa cada Semana com hes acostumat»²⁵; tampoc oblida a la seva cunyada, Teresa Costa, i a la seva neboda Agnes Traver per les qual demana a la seva hereva

---

²²Ibidem, f. 75.

²³Ibidem, f. 76-76v.

²⁴Ibidem, f. 76.

²⁵Ibidem, f. 76v-77.

universal que en «*procure la assistència*»²⁶.

Segons l' inventari «*post-mortem*» dels seus béns²⁷, sembla ser que Pere Costa aconseguí un bon *status social*, la qual cosa presuposa un cert prestigi professional. En quant al seu estadi cultural no en tenim cap referència, ni tampoc respecte a les seves preferències artístiques. Si bé en el precitat document hi trobem relacionats diversos quadres i escultures que decoren les diferents estances de la vivenda, no dona cap notícia dels seus autors. D'altra banda, gairebé tots són de tema religiós, per la qual cosa pensem que complien una funció més devota que artística.

---

²⁶*Ibidem*, f. 76v-77.

²⁷AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d' Inventaris i Encants [1727-1735], f. 184-187v.

4.5. L'artista.

Ho desconeixem gairebé tot de la formació artística de Pere Costa. Com ja hem vist en els apartats anteriors, el seu pare era taverner i l'única relació que podia haver tingut amb el món dels argenters és la simple coneixença a través del seu ofici. Així, el com va anar a parar el jove Costa a un taller d'orfebreria és per nosaltres una incògnita. Sabem, només, que el dia 4 d'agost de 1692 feu l'entrada a la confraria dels Elois²⁸ i que a partir de 1716 figura en els llistats del cadastre personal de Barcelona, entre els argenters de primera classe i amb botiga oberta²⁹.

El primer indici de la seva dedicació a l'ofici de gravador el trobem en una estampa de *Sant Tomàs d'Aquino* signada «Costa Sculp Bar. an 1714»³⁰. Aquest gravat i una *Mare de Déu dels Dolors*, editada com il·lustració d'un catecisme de l'any 1715³¹, són l'única font cronològica que tenim -d'entre un total de quinze estampes localitzades- la qual cosa ens dona molt poca informació sobre la seva tasca calcogràfica i li suposem un aprenentatge autodidacta.

---

²⁸IMHB: Passanties, núm. 702.

²⁹IMHB: Cadastre personal, caixes dels anys 1716 al 1735. Cf. l'apartat de la biografia cronològica.

³⁰Núm. 1 del catàleg.

³¹Núm. 2 del catàleg.

3.6. L'obra

3.6.1. Comentari.

L'atribució al nostre autor dels gravats que cataloguem a continuació pot semblar, en alguns casos, arriscada. No obstant això, ens mantenim fermes en la nostra opinió ja que, ara per ara, no podem atribuir-los, d'una manera lògica, a cap altre argenter-gravador del moment.

Ja hem vist en el comentari de l'apartat bibliogràfic com la dificultat d'identificar a l'artífex dels gravats signats «Costa» o «Pere Costa», d'entre els argenters coetanis amb aquest cognom, feia dubtar als pocs artífexs que s'hi havien referit. Nosaltres hem pres partit per un d'ells, i ho hem fet a través d'un procés d'eliminació.

En primer lloc, tractarem la qüestió plantejada per mossèn Gudiol entre «Josep, fill de Isidro i de la mateixa professio que feu l'entrada en la confraria dels Elois el 12 d'agost de 1686, i en Pere Costa, que feu son ingrés el 4 d'agost de 1692»³². D'entre les quinze proves catalogades, les quals semblen ser totes obra de la mateixa mà, només dues porten la simple signatura del cognom³³, les demás mostren clarament el nom del seu autor, Pere Costa, el qual, en una d'elles, fa constar la seva primera professió quan diu textualment: «*Petrus Costa Argenti fe^t Bar^o*».³⁴ Així, descartem

---

³²IMHB: Passanties, núm. 702.

³³Núms. 1 i 7 del catàleg.

³⁴Núm. 6 del catàleg.

definitivament la participació de Josep Costa.

Ràfols³⁵ ens presenta quatre artífexs coetanis amb el mateix nom i professió, tres dels quals identifiquem unitariament amb el nostre autor. Pensem que les notícies d'un Pere Costa, argenter de Girona que «En 1684 obró una corona de plata para la imagen de Ntra. Señora del Farnés» i d'un altre de Tarragona que «en 1687 trabajó durante dos meses en Vallis junto al platero Francisco Roig» es corresponen a diferents desplaçaments de l'argenter barceloní que, segons el precitat artígraf «es posible que tambien hubiera sido grabador, pues algunos grabados setecentistas están firmados "Pere Costa", pero no se sabe si están grabados por él o por Pedro Costa Picó».

Un cop establert que l'autor d'aquests gravats és un argenter barceloní anomenat Pere Costa, només ens queda fonamentar quin és dels dos artífexs citats per Ràfols. Tenim dues raons per descartar l'autoria de Pere Costa Picó. La primera es basa en la qualitat de l'únic gravat signat per Pere Costa Picó, molt superior a tots els que cataloguem i comentarem a continuació. La segona, es per qüestions cronològiques. Donat que hem pogut establir la data de naixement de Pere Costa Picó cap a l'any 1704, trobem impensable que el 1714, just quan tenia deu anys, signes l'estampa de *Sant Tomàs d'Aquino*³⁶.

Com ja hem comentat en l'apartat anterior, només tenim un

---

³⁵Ràfols 1951-1954, I, 296.

³⁶Núm. 1 del catàleg.

parell d'estampes com a referència cronològica³⁷, la qual cosa dificulta l'ordenació del catàleg i posterior anàlisi de l'evolució de la tècnica emprada per Pere Costa.

Un detall que ens ha cridat l'atenció i que ens fa pensar que no deuria col·laborar amb cap lletrista, és la quantitat d'estampes amb els números o les lletres invertides, la qual cosa indica poca pràctica en escriure a l'inrevés³⁸.

Tots els gravats són de tema religiós, la major part dels quals semblen correspondre a un sol encàrrec, ja que el tema està emmarcat per un mateix tipus d'orles³⁹.

Tot i que sembla que no està acabada, destaquem l'estampa de *Sant Tomàs d'Aquino*⁴⁰ com una de les més ambicioses de la producció calcogràfica de Pere Costa, al conjunt de la qual li podem retreure la manca d'una major dedicació professional al gravat. Pensem que la seva obra és una bona mostra de la producció d'uns quants d'argenteres que, ja sigui per encàrrec, per curiositat especulativa, o per omplir moments d'oci, s'entretenen en les pràctiques calcogràfiques.

---

³⁷Un gravat signat l'any 1714 i un altre editat abans de 1715 (núms. 1 i 2 del catàleg). La resta de les làmines han estat utilitzades per il·lustrar tesis o manuscrits posteriors.

³⁸Núms. 1, 9, 10, 11 i 12.

³⁹Núms. 8 al 15 del catàleg.

⁴⁰Núm. 1 del catàleg

3.6.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes.

Plens 1715.
Tesi 1747.
Tratados [1751].
Perpinyà 1758-1760].
Tesi 1762.
Casanovas 1763.
Liber S. XVIII.
Oriols S. XVIII.

3.6.3. Catàleg.

1.

Sant Tomàs d'Aquino.

Representació del sant enlairat pels àngels. Al peu de la composició, la Ignorància i l'Heregia.

«Costa Sc- / ulp Bar. / an 1714» (números invertits).

«BELPEGOR» // «Calvino» (nom invertit) // «Año».

Talla dolça.

215 x 160 mm.

1714.

Est. MNAC(GDG): R. 2.884.

Bib. Ràfols 1951-1954, I, 296.

2.

Mare de Déu dels Dolors.

La Mare de Déu amb set espases simbòliques clavades al cor.

«Petrus Costa f ».

«MATER MARIA DOLOROSA».

Aiguafort.

175 x 125 mm.

1715 a.

Est. BC: 10-II-29; BUB: C-245/5/28.

Obr. Plens 1715.

3.

Immaculada.

Representació de la Immaculada coronada d'estrelles trepitjant a Lucifer en forma de serp i la mitja lluna (símbol de castitat) voltada d'àngels i diversos elements que fan referència a les lletanies marianes: el sol i la lluna («*Pulchra ut luna, electa ut sol*»); assutzena («*Lilium inter spinas*»); mirall («*Speculum sine macula*»); pou d'aigua («*Puteus aquarum viventium*»); palma; porta («*Porta clausa*»); font del jardí («*Fons hortorum*»).
L'Esperit Sant corona la composició.

«*Petrus Costa f^e B.*»

Talla dolça.

178 x 123 mm.

Est. BC: Ms. 3.156, davant 1 pàg. 1.

Obr. Oriols S. XVIII.

4.

Mare de Déu de la Llum.

Representació de la Mare de Déu amb el Nen, voltats d'àngels.

«*Petrus Costa f.*»

«*N^a S^a de la Luz que se Venera en Mexico en / Indias y oy Se Venera en la Igl. del Hospital / de Bar^m Diciendo una Salve ganan / 40 dias de Indulgencia*».

Talla dolça.

215 x 174 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 2.945.

Obs. MNAC(GDG): clixé 56.170.

5.

Sant Joan Baptista.

Representació de sant Joan Baptista predicant davant un grup de seguidors. L'Esperit Sant corona l'escena.

«*Petrus Costa f^e Bar^m*»

«*Sancte Joanne Baptista Ora Pronobis*».

Talla dolça.

150 x 100 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 2.885.

6.

Immaculada.

Representació de la Immaculada sobre una font en un jardí tancant, en clara referència a dues de les lletanies marianes («hortus conclusus» i «fons hortorum»).

«*Petrus Costa Argenti fecit Bar^o*».

Talla dolça.

165 x 120 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 5.418; BC: Ms. 691, pàg. 148; III 3A R. 7.074.

Obr. Tesi 1747; Tesi 1762.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 58.653.

7.

Immaculada.

Representació de la Immaculada trepitjant la serp, símbol de Lucifer, voltada d'àngels.

«*Costa f^o*».

«*Macula non est in te*».

Talla dolça.

126 x 89 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 2.882.

8.

Sant Ambrós.

Bust de perfil tancat en oval i orla floral.

«*Petrus Costa f^o*».

«*S. AMBROSIIUS*».

Talla dolça.

168 x 115 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 2.883.

Bib. Exposición 1880, 15; Ràfols 1951-1954, I, 296; Pàez 1981-1985, I, 246.

9.

Sant Jeroni.

Representació iconogràfica de sant Jeroni, marc oval i orla floral.

«*Petrus Costa fecit Bar^o*»

«*S. GERONI DOCT^r*»

Talla dolça.

150 x 120 mm.

Est. BC: Ms. 691, pàg. 117; II f.3C R. 8.809.

Obr. Liber S. XVIII.

Obs. Cf. el mateix model, amb lleugeres variants, firmat per Pauner (núm. .. del catàleg).

10.**Sant Agustí.**

Representació iconogràfica del sant, marc oval i orla floral.

«*Petrus Costa f^e B*».

«*S. AGUSTIN OBISPO*».

Talla dolça.

168 x 123 mm.

Est. BC: Ms. 395, pàg. 51.

Obr. Tratados [1751].

11.**Sant Gregori.**

Representació iconogràfica de sant Gregori Papa, marc oval i orla floral.

«*Petrus Costa f^e »*».

«*S. GREGORIO*».

Talla dolça.

156 x 123 mm.

Est. BC: Ms. 395, pàg. 37.

Obr. Tratados [1751].

12.**Sant Gregori.**

Representació iconogràfica de sant Gregori Papa, marc oval i orla floral.

«*Petrus Costa f^e B*».

«*S. GRAGORI PAPA*».

Burí.

150 x 120 mm.

Est. BC: Ms. 691, pàg. 73.

Obr. Liber S. XVIII.

13.**Sant Miquel arcàngel.**

Representació de l'arcàngel sant Miquel expulsant a Lucifer del Paradís, marc oval i orla floral.

«*Petrus Costa fc^t »*».

«*S. MICHAEL*».

Talla dolça.

148 x 118 mm.

Est. BC: Ms. 691, pàg. 101.

Obr. Liber S. XVIII.

14.

Sant Bonaventura.

Representació iconogràfica del sant, marc oval i orla floral.

«*Petrus Costa f^t Bã^a*».

«*S. BONAVENTURA*».

Burí.

150 x 118 mm.

Est. BC: Ms. 691, pàg. 110.

Obr. Liber S. XVIII.

15.

Sant Bonaventura.

Representació iconogràfica del sant, marc oval i orla floral.

«*Petrus Costa f^t*».

«*S. BO - NAVENT -URA*».

Talla dolga.

153 x 123 mm.

Est. BC: Ms. 851, pàg. 188v.; Ms. 2.874, pàg. 161.

Obr. Perpinyà [1758-1760]; Casanovas 1763.

Petrus Costa sc. MATER MARIA DOLOROSA

SIGNO MAGNO, A TOVE MIRABILI

Hoc Signum magnum,
Non Solo solum,
Sed Cælo quoque
Se dominari probavit,
Dum ex ore Altissimi piosiens
Ante omnem creaturam
Præmatum obtinuit.
Ex pede Telluris imperium sentit,
Ex capite Cælum.
Illo terrena vitia castrat,
Hoc malignos vapores
Splendore suo dissolvit,
Et terrena Monstra
Majestate sua
Undequaque detertit,
Nec sane mirum
Cum talis magnitudinis Signum
Virginis sit,
Quæ maligni Serpentis,
Cujus ex ore
Pestiferos affatus
Hauerat Mundus,
Caput contrivit.

Ita mirabile Signum
Talibus decoratum insignibus
Profetri decuit,
Ut ita triumphum agentis
Virginis amictæ Sole
Lunam pro cætu,
Stellas duodecim
Pro coronâ,
Terreno nihilo
In cognitionem admissio,
Imperatoris supremæ,
Quali triumphum exspectans,
Et gloriam planctus,
Commodaret.
Quo triumpho
Læter Deum; & Homines,
Idem est, scodus,
Atque speciosum Pacis Templum,
Cujus ingressus
Tunc usque præclusus
Ad peccato
Mortalibus fuerat,
Fortunato pede reclusus.

TIBI, IGITUR, IMMACULATA VIRGO,
PRÆFULGENS SIGNUM FELICITATIS NOSTRÆ, A PRIMO CONCEPTIONIS MOMENTO
Undequaque triumphans in gratulationis, & gratitudinis Signum D. O. C.

HAS PHILOSOPHÆ CONCLUSIONES.

EX SUMMIS.

SIGNUM proprie sumitur dicitur: *Præterea*
Quid, quæ vocari solent Signa casualia
sunt ex mere consuetudine, non sunt proprie Signa.
Non repugnant, imò plura de facto dantur Signa
sua non tamen ideo quælibet res est Signum sui, nec in talibus
aliquid rei. Divisio Signi in formale & instrumentale non
est legitima. Aliæ Signi divisiones expenduntur in Palæstra.

Terminus Logicus dicitur: *Conceptus de consistentiâ modi scien-*
di. Genus & Differentia in Definitione formalis. Membra Res-
dentia in Divisione, & Propositione in Syllogismo sunt Termini Logi-
ci. Tales etiam sunt in Propositione formalis, si solum Subjectum & Præ-
dicatum formalis, verum etiam Copula formalis, imò conceptus corres-
pondentes casibus obliquis, nominibus adjectivis & adverbis, quod
sunt in Propositione. De divisionibus, & proprietatibus Termini ro-
gatur.

Modus sciendi dicitur: *Conceptus Logici manifestantur in*
Definitione, Divisione, Propositione, & Argumentatione formalis sui.
Modi sciendi, præter quos species plures apprehensionis, ad hunc sim-
plicitatem, si tamen omnes rationem Modi sciendi participant. De-
finiitio formalis est: Modus sciendi explicans quid sit per. Divisio for-
malis: Modus sciendi totam in sui partes distribuit. Utraque con-
sistere potest non modo in iudicio, verum etiam in apprehensione.

Propositio formalis est: *Modus sciendi affectus aliquid de aliquo.*
Dux Propositionis contradictoria esse non possunt simul, verum,
nec simul falsæ. Dux Propositiones contrariæ, quævis esse possunt
quælibet, si tamen simul veræ contra duos Propositiones subcon-
trariæ, etiam possunt esse simul veræ, si tamen simul falsæ. Argumenta-
tio est: Modus sciendi non ex alijs inferens. Non potest admittenda quæ-
te Figura, Galenica dicitur, quæquam à primis essentialiter directis.

EX LOGICIS.

LOGICA dicitur: *Conceptus Logici sunt de modo sciendi.*
varie designantur casibus Logice, tam generalis, quam
particularis, de quibus in Palæstra. Et Logica secundum
quid virtus mentis, sicut & Scientia altissima; non
autem Prædicta, nec Sapientia dicitur. Et quoque se-
condum quod Ars proprie talis. Repugnat in Deo Logica respectu
scilicet scilicet. An vero, qualis, & quomodo datur in ipso Deo
Logica respectu nostrorum actuum, qui sunt modi sciendi? Rogatur.

Quanvis Logica absolute denominanda sit præctica, est enti-
tativè partim præctica, & partim speculativa. Cognitio præ-
ctica quæ: *Cognitio dirigens Agens rationale, in quo est, ad eff. virtutem*
sui objecti. Speculativa est: Cognitio effectus in sui objecti contemplati-
vis. Nequit idem actus esse simul præcticus, & speculativus, res-
pectu ejusdem objecti, potest tamen talis esse respectu diversorum
objectorum. Non repugnat, quod actus intellectus sint Præctici.

Logica habitualis acquisita est multiplex in specie: omnes ra-
tiones habet, sicut & virtus Logica, habent unitatem mora-
lem aggregationis, constituitque novam speciem in summa facultate.
Logica præctica, non simpliciter, sed secundum quid necessa-
ria est ad alias Scientias, vel in statu perfecto comparandas; spe-
culativa verò est necessaria, & quidem simpliciter, solum ad
causam habendam quoad aliquam perfectionem ipsæ extrinsecam.

Voces, & conceptus præ objectivi non sunt objectivi ma-
terialia proxima, & per se Logice: hoc tamen stat in
agibus intellectus, qui sunt modi sciendi, quorum directio præ-
ctica intrinseca in rectum modum sciendi est objectum formale
ejusdem Logice, quod non consistit in ente rationis sicut. Ob-
jectum præcipuum Logice est Demonstratio; attentionis
autem, est aggregatum omnes species modi sciendi comprehendens.

HÆC PROPUGNANDA SUSCIPIT (DEO) EJUSQUE ILLIBATA MATRE FAVENTIBUS) IDEM, QUI SUPRA, PRÆSIDE
D. Et Franciscus de Sanctis, & de Pi, Monacho Regii Monasterii & Marie Rivipull, Philosophiæ Professore. Loca Certaminis est Templum
Monasterii S. Pauli de Campo S. Petri. Villa de Campo, V. D. & C. Anno 1747. Hora 3. post meridiana.
Le. Fr. Petrus Linares, Neapolitani Communis Prætor. Villa de Campo, V. D. & C. M. de Portis sacris, R. R. R. De Officini Josephi Gual:

1001

4. ELS SERDANYA

4.1. Bibliografia.

4.1.1. Comentari.

Les primeres i úniques dades de Salvador Serdanya les trobem en el documentat article de mossèn Gudiol¹. La bibliografia posterior recull alguna d'aquestes notícies o simplement es limita a citar el seu nom².

Coneixem gravats firmats amb aquest nom i editats des de l'any 1695 al 1704, però no tenim cap altra referència. Gudiol³ el vincula amb un Salvador Serdanya que, el 7 d'agost de l'any 1710, va presentar el dibuix d'una piqueta d'aigua beneïta com a prova d'aptitud per ésser comtat entre els confreres de sant Eloi de Barcelona⁴.

El fet que els gravats siguin cronològicament anteriors a la seva sollicitud d'ingrés al gremi dels argenters ens fa dubtar que es tracti de la mateixa persona i proposem l'existència de dos gravadors amb el mateix nom, probablement pare i fill.

---

¹ Gudiol 1916.

² Ràfols 1951-1954, I, 254; Casanovas 1958, 133; Ainaud 1962, 293; Correa 1981-1982, 256; Cinco Siglos 1981-1982, 98; Páez 1981-1985, I, 231.

³ Núm. 804 del *Llibre de Passanties* (Gudiol 1916).

⁴ IMHB: Passanties, núm. 804.

4.1.2. Relació cronològica.

Casellas 1916.
Ràfols 1951-1954.
Casanovas 1958.
Ainaud 1962.
Correa 1981-1982.
Cinco Siglos 1981-1982.
Páez 1981-1985.

4.2. Biografia cronològica.

4.2.1. Salvador Serdanya *el Vell*

1695

Firma un gravat dedicat a sant Gaietà (Núm. 1 del catàleg).

1703

Firma una làmina de la *Mare de Déu de Montesa* (Núm. 4 del catàleg).

4.2.2. Salvador Serdanya *el Jove*.

1710

7 d'agost: presenta la prova d'aptitud a la confraria de Sant Eloi de Barcelona (IMHB: Passanties, núm. 804).

4.3. L'obra.

4.3.1. Comentari.

Hem atribuït a Salvador Serdanya -el Vell- tots el gravats datats o editats abans de 1710⁵. La característica que més ens crida l'atenció de tots ells és, precisament, la seva desigualtat tècnica i compositiva. Desigualtat que podem apreciar, fins i tot, en les estampes que il·lustren un mateix llibre, com és el cas de la *Mare de Déu de Montesa* i l'*Escut de l'ordre de Montesa*, editats per Rafael Figueró l'any 1703⁶. L'única explicació raonable pot ser el fet que el nostre gravador -possiblement de formació autodidacta i més artesà que artista- es limités a copiar altres estampes.

Respecte a Salvador Serdanya -el Jove- li hem atribuït un sol gravat dels dos que, per manca de referències, no podem situar cronològicament. Es tracta d'una representació de la *Mare de Déu i el Nen* que guarda certes similituds estilístiques amb el dibuix de passantia presentat l'any 1710,⁷ i amb el qual coincideix plenament el traç de la signatura.

4.3.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes.

Memorial 1698.
Consejos 1700.
Tristany-Bofill 1703.
Comes 1704.
Perpinyà [1758-1760]

---

⁵Data de presentació del precitat dibuix de passantia (IMHB: Passanties, núm. 804).

⁶Núm. 4 i 5 del catàleg, respectivament.

⁷IMHB: Passanties, núm. 804.

4.3.3. Catàleg.

4.3.3.1. Salvador Serdanya el vell.

1.

Sant Gaetà.

La Mare de Déu entre àngels i el sant amb el Nen Jesús als braços.

«5^{or} Serdanya f^a 1695».

«S. Caietanus Thienaeus Vicentinus. Funr. Clerim. Regum.»

Talla dolça.

235 x 180 mm.

1695.

Est. MNAC(GDG): R. 1.756.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 1.245 M - 20.069 M.

2.

Escut de Vic.

Escut d'armes de la ciutat de Vic, flanquejat per dos àngels, sobre un peu de rocalla.

«5^{or} Ser - danya. - de-Lin Bar.».

Talla dolça.

170 x 150 mm.

1698 a.

Est. BC: Fullets Bonsoms núms. 8.058, 215 i 4.661; AC: 11.111.

Obr. Memorial 1698.

Bib. Gudiol 1916; Ràfols I, 254; *La Veu de Catalunya* 1919; Ainaud 1962, 293; *Cinco Siglos* 1981-1982, 98, il.; Páez 1981-1985, I, 231, núm. 477.

Exp. *Cinco Siglos* 1981-1982, núm. 317.

Obs. Cf. amb les estampes del mateix tema firmades per Anastasi Lleopart Viladell (núm. 37 del catàleg) i la copia de Francesc Labarta (*Exposició D'Art. Catàleg Oficial* 1919. Barcelona).

3.

Al·legoria de la saviesa.

Salomón i la Saviesa sobre un fons de paisatge amb cascada i construcció medieval.

«Serdanya f^{te}».

«LES / CON / SEILS - DELA / SA / GESSE».

Talla dolça.

132 x 85 mm. (no es veu l'empremta de la làmina).

1700 a.

Est. MNAC(GDG): R. 107; IMHB: B. 1700 -129 (3) inv. 21.172;

BUB: B-41/6/27.

Obr. *Consejos* 1700

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 1.248 M.

4.

Mare de Déu de Montesa.

Mare de Déu amb el Nen sobre núvols, voltats d'àngels. Al peu de la composició, un exèrcit sobre el qual cavalca sant Jordi. Als extrems, estan representats el papa Joan XXII i el rei Jaume II amb l'escut de Montesa.

«Salvador Serdanya Sculpsit Bar» 1703».

*«VERA EFFIGIES B. MARIAE MONTESIAE // AUXILIUM
CHRISTIANDORUM - REGINA ANGELORUM (escrit a l'inrevés) //
Joan 22. // Jacob II. // REX ARAG. // ES / CUDO / MONTE /
SIA / NO - SED DEFENDID - NON PERSUTIT».*

Talla dolça.

252 x 175 mm.

1703.

Est. BC: 2-IV-11; MNAC(GDG): R. 1.765; BUB: C-247/1/23, C-247/2/1 i C-246/2/17.

Obr. Tristany-Bofill 1703.

Bib. Páez 1981-1985, I, 231, núm. 477.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm 1.246 M.

5.

Escut de l'orde de Montesa.

Escut d'armes sobre diversos atributs guerrers.

«SERDANYA EX BARN».

Talla dolça.

80 x 160 mm.

1703 a.

Est. BC: 2-IV-11; MNAC(GDG): R. 106; BUB: C-247/1/23, C-247/2/1 i C-246/2/17.

Obr. Tristany-Bofill 1703.

Bib. Páez 1981-1985, I, 231, núm. 477.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 1.249.

6.

Escut d'armes del comte de Centelles.

«Serdanya - Ex».

Talla dolça.

80 x 129 mm.

1704 a.

Est. MNAC(GDG): R. 1.108 i 9.994.

Obr. Comes 1704.

Bib. Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, I, 254.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 1.247 M.

7.

Sant Agustí.

Apoteosi. Santíssima Trinitat i àngels. Quatre religiosos de l'ordre agustiniana. Orla floral i escut.

«*Salvador Serdanya - f...*» (il·legible).

«*Ante / omnia / fratres - charissi / mi di / ligatur*».

Talla dolça.

280 x 220 mm.

Est. MNAC(GDG): R. R. 1.109.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 1.249 M.

4.3.3.2. Salvador Serdanya el Jove.

8.

Mare de Déu i el Nen.

Figures representades amb atributs reials i emmarcades en un oval.

«*Serdanya Ext.*»

Talla dolça.

144 x 109 mm

Est. BC: Ms. 851, pàg. 88.

Obr. Perpinyà [1758-1760].

Obs. Cf. amb el dibuix presentat en motiu de la prova d'aptitud per ingressar al gremi dels argenters (IMHB: passanties, núm. 804).

MEMORIAL
DE LOS SERVICIOS QUE DESDE EL AÑO 1689
HASTA EL DE 1697
HIZO LA CIUDAD DE VIQUE
AL REY NUESTRO SEÑOR,
(QUE DIOS GUARDE)

Y PONE EN SU REAL MANO, SIENDO CONSELLERES DE LA MISMA CIUDAD
EL DOTOR IGNACIO COLL, MARCIAN COMAMALA, JOSEF QVINGLES,
Y FRANCISCO SALA.

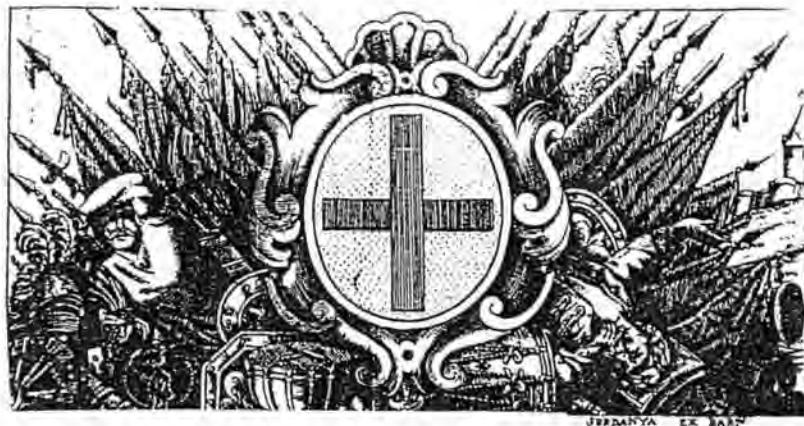

CON LICENCIA DE LOS SUPERIORES:

BARCELONA : En la Imprenta de RAFAEL FIGVÈRÒ, à los
Algodoneros, Año 1698.

4

5

5. ANTONI SABATER

5.1. Bibliografia.

5.1.1. Comentari.

Les úniques referències biogràfiques d'Antoni Sabater les trobem al catàleg de la *Exposición de Grabados de Autores Españoles*¹ i al diccionari de J.F. Ràfols². La resta d'autors es limiten a esmentar-lo o bé a citar alguna de les seves estampes³.

5.1.2. Relació cronològica.

Exposición 1880.
Bibliofilia 1915-1920.
Ràfols 1951-1954.
Casanovas 1958.
Alcolea 1969.
Correa 1981-1982.
Páez 1981-1985.

---

¹Exposición 1880, 16.

²Ràfols 1951-1954, III,3 i 4, aquesta darrera com a «Sabater Vallis» cita una de les seves estampes (Vegeu núm. 76 del catàleg). Antonio Correa repeteix la referència (Correa 1981-1982, 284).

³Casanovas 1958, 141; Correa 1981-1982, 284; Bibliofilia 1915-1920, II, 4.444, il. núm. 4.444 g; Alcolea 1969, 135; Páez 1981-1985, III, 74, núm. 1.944.

5.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques.

«Maestros que son de dos gremios: [...] Antonio Sabater. Es tambien del gremio de hitoneros [sic] quien no tiene ni trabajo del oficio y paga en este gremio. En la plasa del Oli - 53 años.»

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1729-1730. «Gremio de Espaderos», 1730.

«Maestros que son de dos gremios: [...] Antonio Sabater 58 años. Es del gremio de Litoneros [sic]. No tiene tienda ni trabaja de este officio de espadero ni de otro y esta comprendido en este gremio. Vive en la calle del Olio.»

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1735. «Espaderos», 1735.

5.3. Biografia cronològica.

1677

Data aproximada del seu naixement (IMHB: Cadastre personal dels anys 1730 i 1735), a Barcelona (Exposició 1880, 16), o bé a Ripoll (Ràfols 1951-1954, III, 3).

1695

Francisco Sabater publica un opuscle il·lustrat amb un dels seus gravats (Núm. 1 del catàleg).

1702

Una estampa de sant Tomàs d'Aquino il·lustra un opuscle editat per Rafael Gelabert (Núm. 2 del catàleg).

1704

L'impremta de Bartomeu Giralt edita un opuscle il·lustrat amb un gravat d'Antoni Sabater (Núm. 4 del catàleg).

1720

Publicació del mapa del Principat de Catalunya realitzat per Josep Aparici i signat per Antoni Sabater (Núm. 5 del catàleg).

1725

Il·lustra les edicions del llibre Pere Polo sobre l'èxode d'Israel i els tres volums d'heràldica catalana de Josep de Aviles (Núms. 7 i del 8 al 69 del catàleg)

1730

Cotitza amb els daguers i consta que pertany a dos gremis. Té 53 anys i viu a la plaça de l'Oli (IMHB: Cadastre personal de l'any 1730).

1733

Il·lustra un llibre de Laugier de Tassy editat per Joan Piferrer (Núms. 73, 74 i 75 del catàleg).

1735

Viu al carrer de l'Oli, a Barcelona, i té 58 anys (IMHB: Cadastre personal de l'any 1735).

1737

Sol·licita el càrrec de gravador de la Reial Seca de Barcelona (Ràfols, 1951-1954, III, 3).

1746

Signa, juntament amb Ignasi Valls, la làmina de la tribuna commemorativa de la proclamació de Ferran VI a Barcelona (Núm. 76 del catàleg).

5.4. L'obra.

5.4.1. Comentari.

La figura d'Antoni Sabater resulta molt confosa. Disposem de poca informació sobre aquest gravador, i les dades que tenim no sempre són coincidents. La primera notícia bibliogràfica sobre ell ens el presenta com a fill de Barcelona i resident de Ripoll⁴, ciutat en la qual va neixer segons la versió de J.F. Ràfols⁵.

Per altra banda, un Antoni Sabater nascut cap a 1677 cotitza a Barcelona amb els mestres que pertanyen a dos gremis⁶, un d'ells el de daguers, ofici que en el seu aspecte decoratiu té alguns punts de contacte amb el de calcógraf. No obstant això, els llistats cadastrals fan constar expresament que *«no tiene tienda ni trabaxa de este officio de espadero ni de otro»*⁷. Entre els anys 1730-1735 el trobem domiciliat a Barcelona, primer a la plaça de l'Oli, i després al carrer de l'Oli⁸. Segons Ràfols⁹, el 1737 va sol·licitar el càrrec de gravador de la Reial Seca de Barcelona.

Així mateix, l'anàlisi de l'obra catalogada ens suscita alguns dubtes. Si bé en el seu conjunt pot correspondre cronològicament a una mateixa persona, a nivell estilístic i tècnic no queda tant clar. Fins i tot ens atrevirem a suggerir la possible existència de dos gravadors amb el mateix nom, qui sap si pare i fill. Malgrat tot, amb les condicions actuals no volem definir-nos i únicament ho deixem plantejat.

---

⁴Exposición 1880, 16.

⁵Ràfols 1951-1954, III, 3.

⁶IMHB: Cadastre personal dels anys 1730 i 1735.

⁷IMHB: Cadastre personal de l'any 1735.

⁸IMHB: Cadastre personal dels anys 1730 i 1735.

⁹Ràfols 1951-1954, III, 3.

A la major part de les signatures figura el «fecit», terme que ens indueix a pensar amb el gravador com a responsable de les diferents composicions i dels seus corresponents dibuixos preparatoris. Es per això que ens sorpren trobar unes característiques comuns a les set primeres estampes -composició, sombrejats, perfils fisonòmics, tractament dels fons, del paisatge-, ben diferents de les de la resta de la producció catalogada. També es podria induir un procés evolutiu, però no volem afirmar res, donada la manca d'informació respecte a la seva formació professional.

Sens dubte, l'encàrrec més productiu d'Antoni Sabater foren les seixanta-nou estampes que il·lustren la *Ciencia Heroica reducida a las leyes heráldicas del Blason*, un tractat escrit en dos volums pel militar i heraldista castellà José de Aviles¹⁰. Després d'una experiència com aquesta, no ens ha d'extranyar que el 1746, i amb motiu de la proclamació de Ferran VI, se li encomanés l'execució dels escuts d'armes que componen una gran part de la làmina commemorativa de la tribuna construïda a la plaça Palau de Barcelona, gravada conjuntament amb Ignasi Valls¹¹.

Una altre temàtica habitual d'entre les estampes d'Antoni Sabater és la cartogràfica. Així, destaquem el *Mapa del Principat de Catalunya*, de Josep Aparici, el qual fou dedicat l'any 1720 al rei Felip V i reeditat el 1769 amb alguns afegits¹²; els plans d'assentament i d'avang de les tribus d'Israel editats el 1725¹³; i els mapes d'Alger, Orà i la vista de la ciutat d'Argel¹⁴ que il·lustren la *Historia del reyno de*

---

¹⁰Vegeu els núms. 8 al 69 del catàleg.

¹¹Núm. 76 del catàleg.

¹²Núm. 6 del catàleg.

¹³Núms. 6 i 7 del catàleg.

¹⁴Núms. 73, 74 i 75 del catàleg.

Argel, de Laugier de Tassy, publicat l'any 1733.

Conreà, també, el retrat i el tema religiós. En l'aspecte tècnic, podriem definir a Antoni Sabater com un gravador pulcre, probablement autodidacte, que s'especialitzà sobretot en els gravats d'heràldica i que, a nivell general, mostra major interès en la funció purament il·lustrativa que en la artística.

5.4.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes.

Sabater 1695.
Regale convivium 1702.
Cortes 1704.
Aviles 1725.
Polo 1725.
Tassy 1733.
Relacion Descriptiva 1746.
Dissertatio 1757.
Tesi 1808.
Barcelona *s.a.*

5.4.2. Catàleg.

1.

Sant Tomàs.

De peu sobre diversos restes humans, reb la inspiració de l'Esperit Sant. Porta una ploma i la maqueta d'una església a les mans. Fons de núvols i àngels.

«Anton Sabater ft.»

Talla dolça.

155 x 115 mm.

1695 a.

Est. BC: Fullets Bonsoms, núm. 5.575; BUB: B-65/4/25-14.

Obr. Sabater 1695.

2.

Sant Tomàs d'Aquino.

Figura amb una ploma a la mà i asseguda davant una taula, sota la qual hi ha una representació simbòlica de l'heretgia. Uns àngels mostren els seus atributs.

«Anton Sabater f.»

Talla dolça.

135 x 110 mm.

1702 a.

Est. BC: Fullets Bonsoms, núm. 9.506.

Obr. Regale convivium 1702.

3.

Sant Tomàs.

De peu sobre diversos restes humans, reb la inspiració de l'Esperit Sant. Porta una ploma i la maqueta d'una església a les mans. Fons de núvols i àngels.

«Anton Sabater ft.»

Talla dolça.

132 x 95 mm.

1704 a.

Est. BUB: B-65/5/5-42 i C-239/3/16-23.

Obr. Cortés 1704.

4.

Sant Tomàs d'Aquino.

El sant, amb el seus atributs, sobre una àgila que porta a les urpes una espasa i una branca. Al peu de la composició, i sobre fons de paisatge, diversos llibres.

«Antonius Sabater Fesit».

Talla dolça.

270 x 350 mm.

1704 (?)

Làm. MEV: s.núm.
Est. MEV: Album A, làm. 2; BC: IIF.3A) R.2.
Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 242-M.

5.

Planol de l'assentament de les tribus d'Israel.

Distribució d'un campament de les tribus d'Israel al desert, després de sortir d'Egipte.

«S.F.»

«Fol. 117 [...]».

Talla dolça.

262 x 167 mm.

1725 a.

Est. BUB: B-40/2/17 i B-41/1/1.

Obr. Polo 1725.

6.

Mapa del Principat de Catalunya.

«Antonius Sabater Sculp. Barcinone».

«NUEVA DESCRIPCION GEOGRAPHICA DEL / PRINCIPADO DE CATALUÑA.» // «Dedicòse en 1720. / à la MAGESTAD del SEÑOR REY / DON FELIPE V. / Por el Autor D. JOSEF APARICI, su Geografo. / Dase otra vez al Publico, / añadidos algunos lugares, el presente año de 1769.» // [...]»

Talla dolça.

1.290 x 1.355 mm.

1769.

Est. MNAC(GDG): R. 8.284 [millor prova] i 3.489; BC: XV.3 R. 14.938.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Colomer 1989, 51, núm. 63; Casasas-Montaner 1992, 129, núm. 322.

Obs. Es el primer mapa fet per un geògraf català i el primer en què apareix la divisió territorial per corregiments. L'any 1793 hi havien exemplars en venda, possiblement de noves edicions. Vegeu *Diario de Barcelona* (17 de maig i 19 d'octubre de 1793) a l'Apèndix de cites de documents i fonts bibliogràfiques.

7.

Planol de l'avang de les tribus d'Israel.

Perspectiva de la formació d'avang pel desert de les tribus d'Israel, precedides per una columna de foc (Yahvè) i l'Arca de l'Aliança.

«Antonius Sabater f.»

«RECTA GEOGRAPHIA, ET FIDELIS ORTOGRAPHIA EXERCITUS HEBRÆORUM / PER DESERTUM ORDINATE PROSCEDENTIS, UT MOYSES PRÆSCRIPSERAT» // «Fol. 121 [...]»

Talla dolça.

190 x 381 mm.

1725 a.

Est. BUB: B-40/2/17 i B-41/1/1.

Obr. Polo 1725.

8.

Representació al·legòrica de les lleis heràldiques.

Figura assegurada sobre un munt d'escuts heràldics; porta un ceptre i amb la mà esquerra sosté una petita figura d'un guerrer. Fons de paisatge.

«S.»

«(35)».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Bibliofilia 1915-1920, II, 4.444, il. núm. 4.444 g;

Ràfols 1951-1954, III, 3.

9.

Escut d'armes de Juan Bautista de Orendayn.

«Antonio Sabater f. Barceà».

«(36)».

Talla dolça.

130 x 80 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

10.

Escuts d'armes.

«s. f.».

«(1) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

11.

Escuts d'armes.

«s. f.»

«(2) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

12.

Escuts d'armes.

«s. f.»

«(3) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

13.

Escuts d'armes.

«s. f.»

«(4) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

14.

Escuts d'armes.

«s. f.»

«(5) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

15.

Escuts d'armes.

«s. f.»

«(6) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

16.

Escuts d'armes.

«s. f.»

«(7) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

17.

Escuts d'armes.

«s. f.»

«(8) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

18.

Escuts d'armes.

«s. f.»

«(9) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

19.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(10) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

20.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(11) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

21.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(12) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

22.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(13) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

23.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(14) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.**24.***Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(15) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.**25.***Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(16) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.**26.***Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(17) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

27.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(18) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

28.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(19) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

29.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(20) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

30.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(21) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

31.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(22) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

32.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(23) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

33.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(24) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

34.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(25) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

35.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(26) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

36.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(27) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

37.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(28) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

38.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(29) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

39.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(30) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

40.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(31) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

41.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(32) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

42.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(33) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

43.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(34) / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

44.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(1) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

45.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(2) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

46.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(3) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

47.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(4) - T. II / [...]

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.**48.***Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(5) - T. II / [...]

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.**49.***Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(6) - T. II / [...]

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.**50.***Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(7) - T. II / [...]

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

51.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(8) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

52.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(9) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

53.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(10) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

54.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(11) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

55.*Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(12) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.**56.***Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(13) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.**57.***Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(14) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.**58.***Escuts d'armes.*

«s.f.»

«(15) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

59.

Escut d'armes.

«Antonio Sabater f. Barceà».

«(16) - T. II.» // «112» «A SOLIS ORTU USQUE AS OCASUM»
// «SAN - TIAGO» // PLUS - ULTRA».

Talla dolça.

128 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

60.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(17) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

61.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(18) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

62.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(19) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

63.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(20) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

64.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(21) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

65.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(22) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

66.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(23) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm.
1.944-1.

67.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(24) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

68.

Escuts d'armes.

«s.f.»

«(25) - T. II / [...]».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

69.

Escut d'armes.

«Antonio Sabater f. Barcà».

«(26) - T. II.» «FORTIS FORTUNAM SUPERAT».

Talla dolça.

130 x 90 mm.

1725 a.

Est. BC: 1-I-48.

Obr. Aviles 1725.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 3; Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-1.

70.

Composició emblemàtica.

Figura femenina coronada i amb una llança al peu d'una torre fortificada. Elements científics, monogrames de Jesús i Maria i una serp amb el cap tallat.

«Cer. Ponsico in. - Sabater C. sct».

«Fundamenta eius in montibus sanctis» / «Fundamenta eius in montibus sanctis» // «MA» // «MA» // «IHS» // «IHS».

Talla dolça.

168 x 119 mm.

1725 (?)

Est. MNAC(GDG): R. 9.675.

71.

Fra Gabriel Macià.

Mitja figura de perfil en oració davant un crucifix. Al fons, una estanteria plena de llibres.

«Anton Sabater Ft.».

«Ven. P. Fr. Gabriel Macià a Canet Capuccinus in Provinciâ / Cathalonie, Guardianus, Magister Novitiorum, et Difinitor / opinione virtutum. Spiritus Prophetie et miraculorum gratie / percelebris. Obiit de 16 Julii 1630».

Talla dolça.

196 x 146 mm. (no es veu l'empremta de la làmina).

1730 (?)

Est. BC: 1-II-50.

Obr. Barcelona s.a.

72

Francisco de Calvo.

Bust dins un marc oval sobre banderes i diversos elements militars. Escut d'armes i cartelera.

«Antonio Saba - ter F. Bâ».

«El Exmo Sr Dn Franco de Calvo, Gualbes, Puig Esteve, y Bret, Cava- / llero de la Orden del St Spiritus, Theniente General de los / Exercitos de su M. Chrma Governador que fue de Arnheim / de Mastrich, y de Aires».

Talla dolça.

200 x 150 mm.

1730 (?)

Est. MNAC(GDG): R. 3.702; BC: XI.3B) R. 15.491.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 56.173-G.

73.

Mapa del regne d'Alger.

«Antons Sabater F. Bâ».

«MAPA GEOGRAPHICA DEL REYNO DE ARGEL Y SUS CONFINES» // «[...]

Talla dolça.

190 x 252 mm.

1733 a.

Est. BC: 6-VI-61.

Obr. Tassy 1733.

Bib. Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-2.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.107-M

74.

Ignografia o planol d'Orà.

«Antons Sabater F. B».

«IGNOGRAPHIA O PLANO / DE GRAN / SCENOGRAPHICA
PERSPECTIVA / de sus Castillos y Terrenos»

Talla dolça.

240 x 370 mm.

1733 a.

Est. BC: 6-VI-61.

Obr. Tassy 1733.

Bib. Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-2.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.105-M i 2.106-M.

75.

Vista de la ciutat d'Alger.

«Sabater F.».

«LA CIUDAD DE ARGEL» // «1. Fuente de la Marina. / 2.
Galeota de Guardia [...]»

Talla dolça.

210 x 290 mm.

1733 a.

Lam. MEV: s.núm.

Est. BC: 6-VI-61 i XV.3A) R. 15; MEV: Album B lám. 20.

Obr. Tassy 1733.

Bib. Páez, 1981-1985, III, 74, núm. 1.944-2.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 249-M i 2.104-M.

76.

Tribuna. Proclamació de Ferràn VI.

Tribuna construïda a la plaça Palau en motiu de la proclamació de Ferràn VI l'any 1746. Gran escala, al final de la qual hi ha l'escut del rei, flanquejat per figures que porten l'escut de Barcelona.

«Emmanuel Viñals Inv. - Sabater & Valls / Sculp. Barcin».

«A. Spliritus promptus / B. Quæ fuit Herculeis olim tot
clara triumphis / ipsa eadem virtus stat tibi promta;
Jube. / - / C. ipsa, & non alia, / Quæ valuit domito,
quondam, dave jura Tridenti, / Et sibi nunch constans, &
tibi semper erit.» «A SOLIS ORTU USQUE AD OCCASUM» //
«SAN - TIAGO» // «PLUS - ULTRA».

Talla dolça.

210 x 290 mm.

1746.

Làm. MMHB: núm. 286.

Est. MNAC(GDG): R. 5.350; BC: XVII.3A) R. 378 [estampació moderna, per Tersoll]; MMHB: núm. 285; IMHB: B-1746-89-Op.12 i M-163-129 (fullet); BUB: B-45/3/7-6, B-65/4/13-18 i C-240/6/19-1.

Obr. Relacion Descriptiva 1746.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 4 (veu: Sabater Valls); Alcolea 1969, I, 135, Triadó 1984, 156.

77.

Moneda.

Dues cares d'una moneda amb figures clàssiques.

«AS».

Talla dolça.

40 x 72 mm.

1757 a.

Est. BC: R(7) 89 106.

Obr. Dissertatio 1757.

78.

Monedes.

Quatre monedes, per les dues cares, amb representacions clàssiques.

Talla dolça.

145 x 85 mm.

1757 a.

Est. BC: R(7) 89 106.

Obr. Dissertatio 1757.

79.

Cul-de-llantia.

Figura femenina amb una llança, davant un arbust i un conill.

Talla dolça.

35 x 35 mm.

1757 a.

Est. BC: R(7) 89 106.

Obr. Dissertatio 1757.

80.

Cul-de-llantia.

Figura femenina amb un escut, dues llances i dues branques de llorer.

Talla dolça.

35 x 35 mm.

1757 a.

Est. BC: R(7) 89 106.

Obr. Dissertatio 1757.

81.

Cul-de-llantia.

Tres figures clàssiques.

Talla dolça.

35 x 35 mm.

1757 a.

Est. BC: R(7) 89 106.

Obr. Dissertatio 1757.

82.

Orla decorativa.

Drapejat flanquejat per columnes i element vegetals.

«Antoni Sabater Deliné & Esculpit».

Talla dolça.

360 x 490 mm.

1808 a.

Est. MNAC(GDG): R. 5.351 (prova estampada junt amb una làmina d'Ignasi Valls).

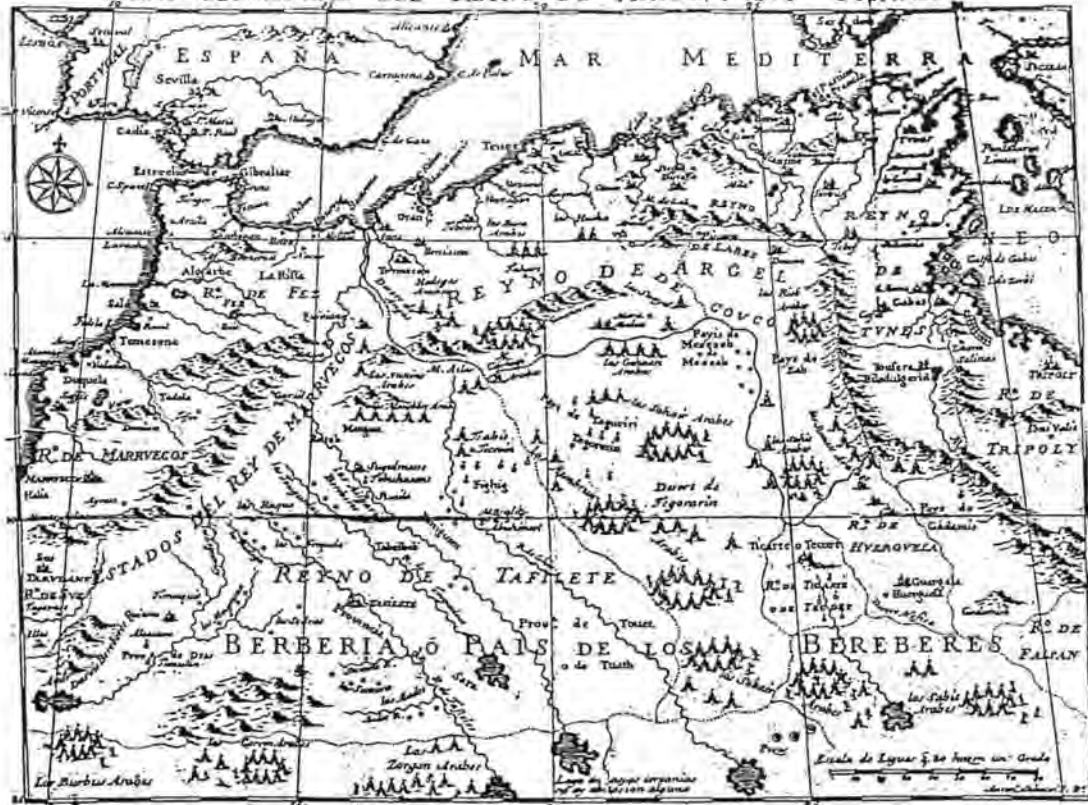
Obr. Tesi 1808.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 243-M.

8

MAPA GEOGRAPHICA DEL REYNO DE ARGEL Y SVS CONTINES

73

DISSERTATIO
TRILINGUIS.

M. DCC. LVII.

6. FRANCESC TRAMULLES COMPANYY

6.1. Bibliografia.

6.1.1. Comentari.

Raimon Casellas fou el primer artígraf en donar a conèixer una notícia sobre l'argenter Francesc Tramulles¹, i Mossèn Gudiol el primer en citar una estampa d'ell². Anys després, J. F. Ràfols ho recollí tot en el seu conegut *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*³.

6.1.2. Relació cronològica.

Casellas 1910.

Gudiol 1916.

Ràfols 1951-1954.

---

¹ «En el volum III, pàg. 270, dels llibres de passantia del Col·legi d'Argenters barcelonins s'hi veu dibuixat un calzer fastuosament barroca, pintat de groc oxidat, que porta assota el següent escrit: "Francesch Tramullas, fill de Joseph Tramullas, mea fet en obra. Buy als 26 de &bre de 1695"» (Casellas (Tramulles) 1910, núm. 44).

² Gudiol 1916. Així mateix, mossèn Gudiol comenta que en «ple segle XVIII hi hagué un Esteve Tramulles que feu gravats a l'àcid». Aquest error prové del catàleg de l'Exposició de grabados de autores españoles celebrada por la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa en Enero de 1880 (Exposición 1880, 18).

³ Ràfols 1951-1954, III, 165.

6.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques.

«En Nom de Nre. S^r. Deu Jesuchrist y de la Gloriosa y humil Verge Maria mare sua Amen.

Per raho del matrimoni que mitgensant la divina Gracia se ha tractat avingut, y concordat per y entre lo honor. Fran^{co}. Tramullas argenter Ciutada de Barç fill lilegitim y natural del honor. Joseph Tramullas tambe argenter Ciutada de Barç defunt y de la S^a Maria muller sua vivint de una y la S^a Monica Fornaguera donzella filla lilegitima y natural de Bonaventura Fornaguera argenter Ciutada de Rà vivint y de la S^a Francisca q. muller su part altra son estat fets, firmats y dictats los Capitols y pactes següents.

Primerament lo dit S^r. Bona^{co}. Fornaguera pare de la dita Monica Fornaguera donzella per lo molt amor, y voluntat que te, y aporta vers la dita filla sua, e per favor, y [226] contemplacio del pn^t. matrimoni, lo qual dita Monica filla sua de, y per expressos consentiment y voluntat de ell dit son pare, e de altres personas ben affectadas en grau de parentela conjunctas fa, y contracta, è fer y contractar vol ab lo dit S^r. Fran^{co}. Tramullas, Deu volent S^{cor}. marit seu; Per totes es a saber parts de heretat y lilegitimas suas paternal, y maternal, y suplament de aquella è, per la part, y porcio que li pertany en lo Creix, o, donacio per noces per lo dit S^r. Bona^{co} Fornaguera fet, o, feta à la dita Francisca muller sua en temps de llurs nupcias y generalment per tots y qualsevols altres drets a la d^a filla sua pertanyents, y spectants ara y en lo S^{cor}. en las heretats, y bens de dits pare, y mare, seus tant per las ditas com per altres qualsevols Causas, y rahons que dir, y pensar se pogan De son grat, y certa sciencia Dona y per titol de donacio pura perfeta, simple è irrevocable ques diu entre vius, Atorga y Concedeix a la dita Monica Fornaguera dozella filla sua pn^t. y avall acceptant, y als seus y a qui ella voldra perpetuament ab lo pacte empero, vincle y condicio avall escrita, y no altrament vuit Centas lliuras moneda Bar^{co}. y dos Caxas nuvials ab sas robas vestits, Joyas, y avarias acostumadas segons la qualitat y condicio a saber y 600# per los drets paternals, y 200# per los drets maternals; las quals Cosas promet donar, y pagar, y entregar a ella, ço per ella al dit Deu volent S^{cor}. marit seu lo dia de las esposallas entre dits S^{cor}. Conjuges celebradoras sens dilacio ni excusa alguna ab restitucio de totes missions, y despesas è ab obligacio [227] de tots sos bens mobles, è Immoables haguts y per haver ab totes renunciacions necessarias degudas, y pertanyents. Aquesta empero donacio fa, y fer enten lo dit Bonaventura Fornaguera a la d^a filla sua axi com millor dit y entendre se pot à sa, y bon enteniment de ella, y dels seus ab expres empero pacte, vincle, y condicio que si la

dâ S^a. Monica donzâ sua morira quant, que quant sens fills de est liberis hu o, molts mascles, o fembras lligitims, y naturals, y de lligitim y carnal matrimoni procreats en tal cas sol puga testar, disposar y altrament fer à sas liberas voluntats de 400# y las restants 400# juntament ab ditas Caxas, robas, Joyas, y vestits en lo prop dit cas del modo se trobaran tornen, y pervingan al dit donador, si viura, è sino viura à son hereu, o sucesor universal o, à qui ell aura volgut, ordenat y disposat de paraula en escrits, o, en altra qualsevol manera; si empero morira la dâ donataria ab dits fills puga disposar, y fer à sas liberas voluntats de totas las ditas 800# Caxas, robas, joyas y vestits. E promet y jura corporalment y solemne la pn^a. donacio y demes cosas sobrescritas tenir per fermas y agradables y contra aquellas no fer, ni venir en temps algu, ni altram^a. revocar o infringit per causa o ingratitude propia necessitat o ofensa ni per altre qualsevol causa o raho renunt. a qualsevol lley y de tal revocacio permetent. E la dita Monica Fornaguera donataria predita accepta la dâ donacio per lo dit S^r. Bonaventura Fornaguera son pare a ella sobre [227v] aportada al qual expresament consent ab accio de gracias, y besament de mans que lin fa.

Item la dita Monica Fornaguera donzâ fent estas cosas, y lo pn^a. matrimoni contractant, de y ab expressos voler, y consentiment del dit son pare, è altres parents deutes y benvolents seus De son Grat, y certa ciencia Dona, Constitueix y aporta en dot, per dot y en nom de dot seu al dit S^r. Fran^a. Tramullas (Deu volent) S^{or}. marit seu las ditas 800# Caxas robas Joyas vestits, y avarias que per lo dit S^r. Bonaventura Fornaguera son pare ab lo precedent Capítol li son estadas donadas y pagar promesas ab lo modo y forma en aquell expressat. Volent, y expressament Consentint que lo dit Deu volent S^{or}. marit seu hage, demane, y Cobre, reba, tinga y possehesca tota la dâ sua dot, y los fruyts, o, quasi fruyts de aquella seus propis fasse per millor suportat lo carrech del pn^a. matrimoni, aquell durant, lo qual finit, y altrament en tot cas lloch y temps que restitucio de vol hage lloch ella o los seus recobren salva la propietat de la dâ dot sen emparg. ni contradicció alguna de ells ni dels seus, Prometent y Jurant Corporalemnt, y solemne la pn^a. Constitucio dotal y Cosas sobreditas haver per fermas, y agradables y contra aquellas no fer ni venir en temps algu per qualsevol causa, o raho, renunciant a qualsevol lley, o, dret y de valer de ajudar li pogues llargament.

Item lo dit S^r. Fran^a. Tramullas de son grat y a certa ciencia fa, y firma Carta dotal y despoli [228] a la S^a. Monica Fornaguera donzâ, Deu volent, S^{or}. muller sua y de las ditas 800# Caxas, robas, Joyas, y demes vestits y avarias, y que ab lo proxim precedent Capítol li ha constituídas, y aportadas en dot seu, de y per las quals per pacte expres entre ditas parts convingut, y Jurat li

fa de creix augment, o, donacio per noccs de 400# Moneda Bar^{na}, la qual dot, y creix, augment, o donacio per noccs que junt pren suma de mil y doscentas lliuras li salva, y asegura, asigna y consigna en, y sobre tots y sengles bens seus mobles, è Immobles haguts, y per haver e aquellas li promet retituir y donar en dot cas lloch, y temps que restitucio de dot y solucio de Creix tingan lloch sen dilacio ni excusa alguna ab restitucio de ditas missions, y despesas è per attendrer y cumplir das. Cosas ne obliga tots y sengles bens y drets seus pn^{ts}. y S^{do}, ab totas renunciacions necessarias degudas y pertanyents. Volent y expressament Consentint que la dita S^{ra}. Monica Fornaguera donzella tant quant naturalment viura axi ab marit com sens marit, ab Infant, com sens Infants hage tinga y posehesca dâ sua dot y Creix agument o donacio per noccs sens empaig ni contradiccio alguna ell ni els seus. Lo dia empero del obit de ella los retornen salva la propietat de la dâ sua dot empero creix, augment o donacio per noccs sie del Infant, o Infants o infant que del pn^f. matrimoni seu volent, procreats seran, al qual, o als quals en cas de existencia de aquells lo dit donador ara per las horas ne fa donacio pura perfeta [228v] simple e irrevocable ques diu entre vius y en ma, y poder del Nott. dels pn^{ts}. Capitols com à publica persona rebent, acceptant, y estipulant per aquells. Si empero tals Infants, o, Infants no sobreviuran (lo que Deu no vulla) en lo dit cas lo dit Creix, augemen o, donacio per noccs sie torne y pervinga a dit donador si viura, è sino viura à son hereu Unal. Successor, o a àquell o aquells al qual, o, als quals haura volgut, ordenat y disposat de paraula, en escrits o en altre qualsevol manera. Prometents la pn^f. Carta dotal, y despoli, y Cosas en ella Contengudas havent per fermas, y agradables y contra aquella no fer ni venir en temps algu per algun dret titol Causa raho y axi ho Jura.

Item la dâ Monica Fornaguera donzâ tenintse per contenta, pagada, y plenament satisfeta de tots sos drets per guarit, y solucio dels quals per lo dit S^r. Bonaventura Fornaguera son pare li son estadas donadas y pagar promesas las ditas 800# Caxas robas Joyas vestits y anexias ab lo primor dels precedents Capitols ab lo modo y forma en aquell expressats a bon grat y certa ciencia conve y en bona fe Promet a dit Bonaventura Fornaguera son pare que era introduida en la Casa y propia habitacio del dit S^r. Fran^{ca}. Tramullas (Deu Volent) S^{do}. marit seu fara y firmara segons que ara per las noccs al expres voler y consentint a dit S^r. Fran^{ca}. Tramullas S^{do}. marit seu avall consentint, y firma à favor de dit S^r. Bonaventura Fornaguera son pare llargas y bastants absolucio, defi[229]nicio, fi, remisio, y renunâ de totas parts de heretat, y Ilegitima suas paternal, y maternal, y suplament de aquellas porcio de creix, y altres qualsevols drets à ella pertanyents y spectants, ara en lo S^{do}. en las heretats, y bens de dits Pare, y Mare seus

tant per las Causas, y Razons sobreditas com per altres que dir y pensar se pujan; Salves y vetes empero vers si la Dª Sra. Monica tots vincles substitucions y fideicomissos successions ab testament, o, ab intestat llegats fets, o, fahedors, è si lo dit son pare mes donar lin voldra tot lo que puga en son cas conseguir lo pn^t. Capítol en res no obstant. Aquesta empero deffinició, absolucio, remissio, y renunciacio fa, y fer enten aixi com millor dir y entendre se pot à sa, y bon enteniment de ell y dels seus, volent sien dictadas, y allargada ab totes clausulas, y renun^{cia}. necessarias, y en semblants actes posar acostumadas à coneguda del nott. dels pn^{ts}. Capítols à à tota utilitat del sit son pare substancia empero del fet en res no mudada. E Promet y Jura corporalment, y solemne la pn^t. definició, remissio, absolucio, y renunciacio de drets haver per fermas, y agradables y contra aquellas no fer ni venir en temps algu per qualsevol causa, raho que sie, renunciant à qualvesol lley o dret que valer y ajudar li pogues llargament. E lo dit Fran^{co}. Tramulles S^{or}. marit de la d^a Monica donzò Consent expressament à ditas Cosas com à fetas a sa voluntat y consentiment».

AHPB. Bonaventura Galí. Llibre segon de capitulacions matrimoniales, 1708-1711, 10 de febrer de 1711, f. 226-229v.

«Llista dels Mestres argenters que tenen botiga [...] francs. Tramullas».

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1716-1718, plec del 1716, fol. 16.

«Argenters: [...] Franc[es]ch Tramulles, [...]».

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1716-1718, any 1717, fol. 13.

«núm. 745 / Individuos: Fran^{co}. Tramulles / Gremios: Argenters / Censos Esclesiasticos: 4" 15" / Total 4" 15"».

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1716-1718, plec del 1717. «Estado de lo que se ha rebaxado del Rl. Cattastro de la Ciudad de Barcelona por razón de [...]», s.fol.

«Franc[is]co Tramulles - 75 reales de ardites ».

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1719-1721, plec del 1721. «Plateros [primera clase]», s.fol.

«Franc[is]co Tramulles - 75 reales de ardites».

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1722-1723, plec del 1722. «Plateros [primera clase]», s.fol.

«Los Consules de la Cofradia de Plateros de la p[re]sente Ciudad obediendo el orden de V. S. hazen la lista y relacion siguiente [...] Francis]co Tramulles .... 53 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1722-1723, plec del 1723. «Plateros [primera clase]», fol. 63.

«Maestros con Casa y Botiga [...] Francis]co Tramulles - 75 Rs. A. - 55 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1724. «Cofradia de Plateros», s.fol.

«Francis]co Tramulles - 75 " .... 58 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1728. «Plateros [primera clase]», s.fol.

«Die III Mensis May anno à Nat[ivitat]e Domini. M.D.CCXXVIII.

In Christi Nomine Amen. Jo Fran^{co}. Tramullas Argenter ciutada de Barna. fill Llegitim, y natural de Joseph Tramullas també Argr. Ciutada de Barna. Defunt y de Maria Tramullas y Company. Detingut en lo lliit per indisposició corporal de la qual temo morir estant en pero per la Gracia de Deu ab tot mon entenim^t., sana memoria, y ferma paraula, volent disposar de mos bens fas, y orden lo pn^t. meu testam^t. en, y ab lo qual elegesch en Marmessors, y del pn^t. meu testam^t. executors à Monica Tramulles, y Fornaguera charissima muller mia, Joseph Tramulles, y Ferrera fill comu à mi y a la q. Isabel primera muller mia, Joseph Tramullas mon germá, y Anton Mateu Argenter de la pn^t. Ciutat als quals s'a la major part de aquell Dono Ple poder y facultat de Cumplir, y Executar la pn^t. mia testamentaria Disposició segons q. per mi trobaran baix escrit y ordenat.

Primeram^t. y ans totes Cosas vull orden, y man q. tots los deutes q. lo dia de mon obit jo deure, y las Injurias à restitució de las qual puga ser tingut, y obligat sien pagats y satisfets, y restituhidas, y esmendadas de mos bens constant de aquells y aquellas Llegitimam^t.

Elegesch la Sepultura al meu Cos fahedora en [214v] la Igl. Cathedral de Barna. y en lo vas de Miguel Pasqual Blanquer per tenir dret en aquell la qual sepultura vull sie feta a coneguda y disposició de dits Marmessors meus.

Item Vull orden y man q. en continent seguit mon obit per salut y repós de la mia Anima me sien fetas dir y Celebrar las misas q. aparexerá à dits Marmessors meus, y los encomano ne fassen Celebrar vint y Sich en lo Conv^t. de St. Fran^{co}. de Paula de la pn^t. Ciutat, y altres vint y Sinch per lo P. fr. Isidro Vidal Religios de dit conv^t. mon confesor de la Caritat à dits marmessors ben vista.

Item Deix y Lego à Monica Tramullas y Fornaguera Donzella filla Comuna à mi, y à dita Monica Segona muller mia Siscentas lliuras Moneda Barsa y dos Caxas nubials ab sas robas y

avarías acostumadas segons ma qualitat y condicio. Per una vegada tant solam^f. las quals vull li sien donadas, y pagadas en cas de collocacio de son matrimoni carnal ó, espiritual y aquellas li cedescan en paga y satisfaccio de la Llegitima paterna, Creix, y Demes Drets, y puga tenir en ma heretat, y bens per qualsevol causas y rahons. Lo qual llegat li entench fer en Pacte vincle, y Condicio que morint la dita Monica filla mia quant q. quant sens fills un, ó, molts de est Liberis Llegitims, y naturals y de illegitim y Carnal Matrimoni procreats tant solam^f. puga testar y a Sas voluntats fer de tres centas lliuras, y lo restant de dit llegat torne, y pervingue á Mon heréu avalls escrit. Morint empero la dita Llegataria ab dits fills puga disposar y á sas voluntats fer de totas las Cosas per mi sobre Llegadas.

It. Confés y Reconech á dita Monica Tramulles y Fornaguera muller mia Charissima que de ella [215] tinch rebut la adot q. me constituí quant me Casé ab ella q. fou de vuit centas lliuras y en cas no constar de apoca vull q. la present reconexensa li servesca de apoca y llegitima cautela.

Tots los altres empero bens meus, mobles, et Immoables haguts, y per haver, noms, Veus, Drets, forsas, y accions mias una^{ls}. qualsevol, y ahont se vulla q. sien, que á mi me pertangnent, y pertanyer pugant ara, y en lo esdevenidor en qualsevol part del mon per qualsevol Dret, titol ó Causas Deix, y atorch á dit Joseph Tramullas, y Ferreras fill meu, y de dita Isabel primera muller mia, Instituhint aquell hereu meu una^{ls}. si lo dia de mon obit viura, y heréu meu esser voldrá, si emperó lo dit Jph. lo dia de mon obit no viura, ó viura mes heréu meu no será perqó q. no voldrá ó no podrá, ó, heréu meu será, empero morirá quant que quant sens fills de est liberis un, ó, molts Llegitims naturals, y de llegitim, y Carnal matrimoni procreats, en dits casos, y quiscu de aquells, ó ell substitues, y á mi heréu un^{al}. fas, é Instituesch á dita Monica Tramulles, y Fornaguera Donsella filla mia, y De dita Monica Fornaguera segona muller mia si a les hores viurá, y hereva mia esser voldrá, si emperó la dita Monica filla mia a les hores no viurá, ó viura mes hereva mia no sera perq. no voldrá, ó, no podrá, ó, hereva mia sera mes morirá quant q. quant sens fills de est Liber y llegitims, y naturals, y de llegitim y Carnal Matrimoni procreats, en dits Casos, y quiscu de aquells, vull sie seguit lo ordre del testam^f. del q. Joseph Tramulles mon pare: Volent y ordenant q. mon heréu tinga obció. de sustentar en ma Casa á dita Monica muller mia carissima tant quant naturalm^f. viurá, ço fins que haze tret de ma Casa sos drets y así mateix haze de sustentar y tenir en ma Casa á dita Monica filla mia q. sié en matrimoni Collocada provehintlas en los aliments necessaris á la vida humana axi [215v] de menjar y veurer com de Calsar y vestir en sanitat y malaltia be y decenm^f. segons mon estat, treballant empero ditas muller y filla mia en

quant pugan per lo util profit, y augment de mon heréu. Mes avans prego & dit mon heréu q. en las Dependencias, y negocis se li oferescan de alguna Importancia Consulte als dits Jph. Tramulles mon germá y ab dit Anthon Mateu mon amich perq. tinc Certesa y Confiansa lo aconsellarán Re en qualsevol dependencia per la experiencia tinch de aquells.

Revocant Cassant y anul·lant ab lo pn^f. meu testam^t. tots, y qualsevols altres testam^{ts}. per mi fins lo dia pnt., y fetas, en poder de qualsevol Nott. encara q. en aquells, y aquellas hi foren posadas qualsevols paraulas Derogatorias de las quals me hagues de fer expresa mencio, car de aquell y aquelles me penit volent q. aquesta prevalega tot.

E aquesta es la mia ultima y Darrera voluntat la qual vull valga per via de testam^t. e si no valia, ó, valer no podrá per via de testam^t. almenys vull q. valega per via de Codicil, de aquella especie de ultima voluntat q. millor de Dret valer y tenir podrá.

De la qual mia testamentaria disposició lo meu obit seguit vull ne sien fets, y fetas tantas Copias, y trasllats, quants, y quantas demanats y demanadas ne serán per aquells q. Pretendran tenir Interés.

Fet y firmat fonch lo pn^f. meu testament, en la pñ. Ciutat de Bar^{on}. als tres dias del mes de Maig del any de la Nativitat de N^{ra}. Sr. Jesuchrist de 1728 = sentyal de mi fran^{ca}. Tramulles testador predit qui lo pn^f. meu testam^t. y ultima voluntat mia lloho aprobo, Concedo, y firmo».

AHPB. Bonaventura Galí. Segon llibre de Testaments. 1703-1728. Testament de Francesc Tramulles, 3 de maig de 1728, f. 214-215v.

«Die XIII Mensis Juny anno Nat. Dom. M.D.CC.XXVIII. Inventarium Universo hereditary et Bonarum Omnium quo fuerunt franci. tramulles Auri et Argenti fabri etiam Auri et Argenti fabri filly sui et haredis Universalis (cum Beneo tasnen Inventory) d. q^o franci tramulles Patris sui instituti suo ultimo test. q^o fecit et ordinavit apud Nott. infrimi die III May proxime Dimissi (q^o publicatam fuit die pnti) [...]

Primo se han trobat en dita heretat unas Casas ab son portal fora obrint ab los drets y pertinencias de aquellas situadas en la pn^f. Ciutat y en lo Carrer de la Argentaria en vers lo cap de la plassa del angel que confrontan ab la Casa de Joseph Arnó Argenter dins las quals se ha trobat lo seguent.

En la entrada

Primo dos Caxons de fusta pera treballar dins los quals se ha trobat Divuyt onsas de Plata pera obrar junt ab diferents pessas de Ploma pera treballar. [13v.]

Item una sort de ferros com son Llimas, Burils diferents tocant al ofici de Argr.

It. altre sort de ferros com son ó martells, dos cambrils, dos tablets duas Rialleras, unas tanallas de Buidar, uns molls, y una Babera.

It. dos taulas de fusta, una mediana y altra petita.

It. un trabuquet tot quarnit.

It. un taulell de fusta de tirar.

It. un taulell de fusta petit de treballar.

It. dos tagos de ferro, lo un de planxar, y lo altre de furjar, y tres alicatas de ferro.

It. Sis cadiras petites de part molt usadas.

It. unas Balansas mitjanas ab cordons de seda, ab son march de Bronso de 44.

It. una sola de embotir de Bronso, y una filera de ferro.

It. dos Agarradors de Argr. dins los quals se ha trobat lo segt.

Pr^m. una pessa de Diamants engastats en plata de 27 diamants, val..... 112# 9.

It. un adres de anelleta de set llas de sinch, y admetlla de tria, pesa 10 .. 28# 396.

It. unas arrecadas de Robins de llas de tres 5. .... 15# 9.

It. Una pessa gran de esmeralda ..... 36# 9.

It. Un peix, una Sirena, y un Cavallet ... 40# 9.

It. Dos parells de Arrecadas de Esmeraldas de las de tres, 10. .... 39# 49.

It. Una creu de Robins 2. .... 11# 49.

It. Una pessa de Robins 6. .... 19# 129.

It. Una pessa de esmeralda de St. Joseph 17# 9.

It. Unas arrecadas de esmeraldas de llas de quatre, 6. .... 11# 49.

It. Unas arrecadas de diamants y Robins 4. 20# 9.

It. quatre llasos de esmeraldas, 8. .... 20# 9.

It. Un ave fenix 1. 1½ ..... 50# 89.

It. Un Llahó 11. .... 20# 9.

It. tres anells de tréh ab dos Diamants . 33# 129.

It. Un anell de tres Robins ..... 9# 9.

It. un anell ab un diamant llarch y dos robins ..... 8# 89.

It. una anell ab un diamant sich y dos robins ..... 5# 129.

It. un anell ab una esmeralda glassada y diamants ..... 11# 49.

It. una masseta de esmeraldas ..... 6# 9.

It. una masseta de robins y un diamant gran ..... 16# 169.

It. una masseta de robins xica ab un diamant ..... 9# 169.

It. Un anell de sis robins, y un topacio . 5# 9.

It. los anells ordinaris 2. 11. de si# or val ..... 56# 89.

It. la demes feyna ordinaria pesa 3.1. de 25# 49 val..... 77# 396.

It. vuyt corals y dos admetllas de nacra 4	6#	69.
It. las quatre pesas dos Blancas y dos de pedra y moradas pesa 2. de 16# e val	32#	9.
It. perlas desfetas 12. 12gs. a 22# 897		
val	17#	59.
	<hr/>	752# 69.

Item dinou capsas de plata. go es 4 doradas de fora y dintra, y las altres de dintra tan solament	186#	189.
Item Set miras de escopeta de plata	12#	59.
It. 28 pintas Plata	20#	139.
It. una piqueta ab una porcellana de la M ^a . de Deu de Montse ^r	22#	89.
It. una piqueta de St. Joseph	16#	169.
It. tres piquetas de Plata ab una porcellana	21#	9.
It. la demés plata ordinaria com son anells y Botóns [14] Sivellas agnus cadenas reliquiarias N ^o . 5 ^a . de Montserrat y altres en varias formas pesa 48. 11. de 329		
val	578#	9.
	<hr/>	1110# 69.

En lo menjador

- Pr^o. una taula gran de fusta usada
 It. una cadira ab Brassos de cuyro, taxonada ab tatxas negras.
 It. altra cadira de cuyro vella sens Brasos.
 It. un Banch de Espatllera de fusta.
 It. una Garrafeta de fusta de pi ab son pany y clau dins la
 qual hi á onse Garrafas Grans de vidre.

En la Cuyna

- Pr^o. Una pastera ab tots los arrens.
 It. dos Calderas de Aram una Gran, y altra de xica vellas.
 It. un cassó, y una xocolatera de Aram usat.
 It. una Copa de Aram usada.
 It. una llum de mesa de llautó usada.
 It. un nuyset de llautó, un escalfador, y una caja de Aram
 usat.
 It. dos ollas de ferro una Gran y altre xica usadas.
 It. quatre candeleros de llautó usats.
 It. una fruytera de estany Gran usada.
 It. una escupidera de estany.
 It. Una sotacopa de llautó Gran.
 It. dos paellas de ferro una de Gran, y altre mitjana usada.
 It. una sort de Plats de terrissa Blanca, y Roja.
 It. una mitja lluna de ferro ab son talladó.

- It. uns molls grans.
- It. un moll de pedra ab sa ma de fusta.
- It. set culleras de Plata del manech quadrat de pes 5. 1½.
- It. una casola de ferro Gran.
- It. quatre llums de ferro.

En la primera Sala

- Item una taula de noguer mitjansera usada.
- It. dos arquillas ab sos Bufets una mitjana, y altre petita usadas.
- It. un quadro Gran en lo qual esta pintat lo Naxam^t. ab sa Guarnició negra y daurada.
- It. un mirall mitjà de Guarnició de fusta negra molt dolent. [44v.]
- It. una caixa de fusta ab tres calaixos usada ab son pany y clau dins loqual hi á una mantellina de Primavera usada, altre mantellina de Seda de color xalorit de St. Antoni usada dos botas de Criatura de Seda de Abit de S^r. Antoni, un caputxo de Criatura de tesu forrat de tafeta Blau usat y quatre coxineras de tela, Dos de Grans y dos de xicas novas.

En lo quarto de la part de la Ar^{ma}.

- Fr^{co}. una dotsena de Cadiras de mascovia tatxonadas ab tatxas de llautó molt usadas y una negra de petita molt usada.
- It. un lligado de fusta ab son tapete de seda filada
- It. un quadro del Angel de la Guarda molt usat.
- It. un Sant Cristo de llautó ab creu y peanya de fusta negra.
- It. una taula negra sobre la qual hi á un quadro de St. fran^{co}. de paula sens guarnició.
- It. quatre quadros un gran ab Nra. Sa. dels Angels, dos de mitjans, lo un ab St. Antoni y lo altre ab la Concepció, y lo altre petit ab la Resurrecció.
- It. una tauleta de fusta de menjar en lo Llit
- It. dos Casas nuvials de fusta ab son pany y clau dins las quals hi á un Lit Gran de tafeta bert ab set Cortinas, sobre cel, entorn peu, un Cobretaula de tafeta mitjanser també del mateix tot nou.
- It. una cortina de Portal ab sa senefa de Seda filada vella.
- It. una banoba de Seda Bermella de una part, y de altre Berda.
- It. altre llit de Seda y fil Bert, ordinari Guarnit a la bellura contenint ó cortinas
- It. una camilla de noguer tornejada sens capsalera usada
- It. tres matalasos de llana Barbaresca ab telas Blavas usats.
- It. una colxa de Indianas usada.
- It. una flassada Blanca.
- It. un cobri llit de fil y Seda.
- It. un llit de Peu de Gall ab tres pots, usat ab dos matalasos lo un de llana Barbaresca, y lo altra de llana molt dolenta ab telas Blavas mitjans.
- It. un flassada Blanca nova.
- It. altre llit de Peu de Gall gran ab sinch pots Usats.

It. una archimesa de fusta sens peu ab son Pany y clau en la qual hia diferents patrons de Plom del Offici de Argr.

En lo altre quarto en la part del ort.

Itt. un llit de Peu de Gall ab tres pots, ab dos traspontins lo un de llana, y lo altre de Palla de bella

It. una caixa vella ab son pany y Clau ab diferents pedasos

It. altre caixa de novia ab son pany, y clau dins la qual se ha trobat.

Pr^o. 29 tovallons nous de Canem q. no han tocat aygua.

It. un Joch de Coxineras de lli novas q. no han tocat aigua.

It. una llitotxa ab son pany, y clau dins la qual se ha trobat lo seguent.

Pr^o. tres dotsenas de tovallons de Canem la mitat usats y la altra [15] mitat dolents.

It. 32 axugamans part de usats y part de bells.

It. nou tovallolas de Canem usadas qual ni ha dos de bordadas a la nitgalla.

It. 18 coxineras de Canem usadas.

It. vint y vuyt llansols go es 4. de lli, un de tela usat, tres de estopa, y los restants de Canem usats. un dos en llis de tafeta bert uniforme del llit.

It. Divuit estovallas, go es sinch de Cotó, y Canem y las restants de Canem usadas.

Die XXVIII= July pti. anni 1728.

En un quarto en lo segon sostre.

Pr^o. un llit de peu de Gall ab tres pots ab tres traspontins de llana, ab telas Klabas, y un coxi llit de fil y Seda Bert molt usat.

It. altre llit de Peu de Gall ab una marfega.

It. dos Cofras ab pany y Clau Buyts.

It. una taula gran de fusta de Pi.

En lo Rebost.

Pr^o. dos Cajins de terra un de petit, y altre del gran.

It. un Rotifarrer de fusta.

AHPB. Bonaventura Gali. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants. 1727-1735. Inventari «post-mortem» dels béns de Francesc Tramulles, 14 de juny de 1728, f. 13-15.

«Maestros que han muerto en el año proximo antecedente [1728]. FrancisJco Tramullas ... 59 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1729-1730. Plec del 1729. «Gremio de Plateros», s. fol.

6.3. Biografia cronològica.

1669/1670

Data del seu naixement, segons els llistats cadastrals de Barcelona (IMHB: Cadastre personal, 1713-1729).

1695

26 d'octubre: prova d'aptitud per a l'ingrés a la confraria del Elois de Barcelona (IMHB: Passanties, núm. 719).

1705

10 de maig: pacta les capitulacions matrimonials del seu germà Josep amb Francesca Macia (AHPB: Antoni Riera. Llibre segon de capitulacions matrimonials, 1695-1708, plec núm. 71).

1711

Viduo d'Isabel Ferrera, firma les capitulacions matrimonials amb Mònica Fornaguera, filla de l'argenter Bonaventura Fornaguera (AHPB: Bonaventura Galí. Llibre de Capitols Matrimonials i Concòrdies, 1708-1711, f. 61-63 i 226).

1716

Cotitza amb els mestres argenters que tenen botiga (IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1716-1718).

1717

Cotitza amb els mestres argenters (IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1716-1718).

1718

27 i 29 de juliol: signa dos documents relacionats amb amb l'encunyament de monedes com «*Platero y Ensciador*» de la Reial Seca de Barcelona. (AHPB: Bonaventura Galí. Manual 18, any 1718, ff. 100v-101v i 125v-126).

1721

Cotitza amb els mestres argenters i paga «75 reales de ardites» (IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1719-1721).

1722

Cotitza amb els mestres argenters de primera classe i paga «75 reales de ardites» (IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1722-1723).

1723

Consta en els llistats dels argenters que té 53 anys (IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1722-1723).

1724

Figura en els llistats dels argenters entre els «*Maestros con Casa y Botiga*», cotitza 75 rs. A. i té 55 anys (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1724).

1728

Cotitza amb els argenters 75 rs. A. i consta que té 58 anys (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1728).

3 de maig: Firma el seu testament (AHPB. Bonaventura Galí. Segon llibre de Testaments. 1703-1728, f. 214-215v).

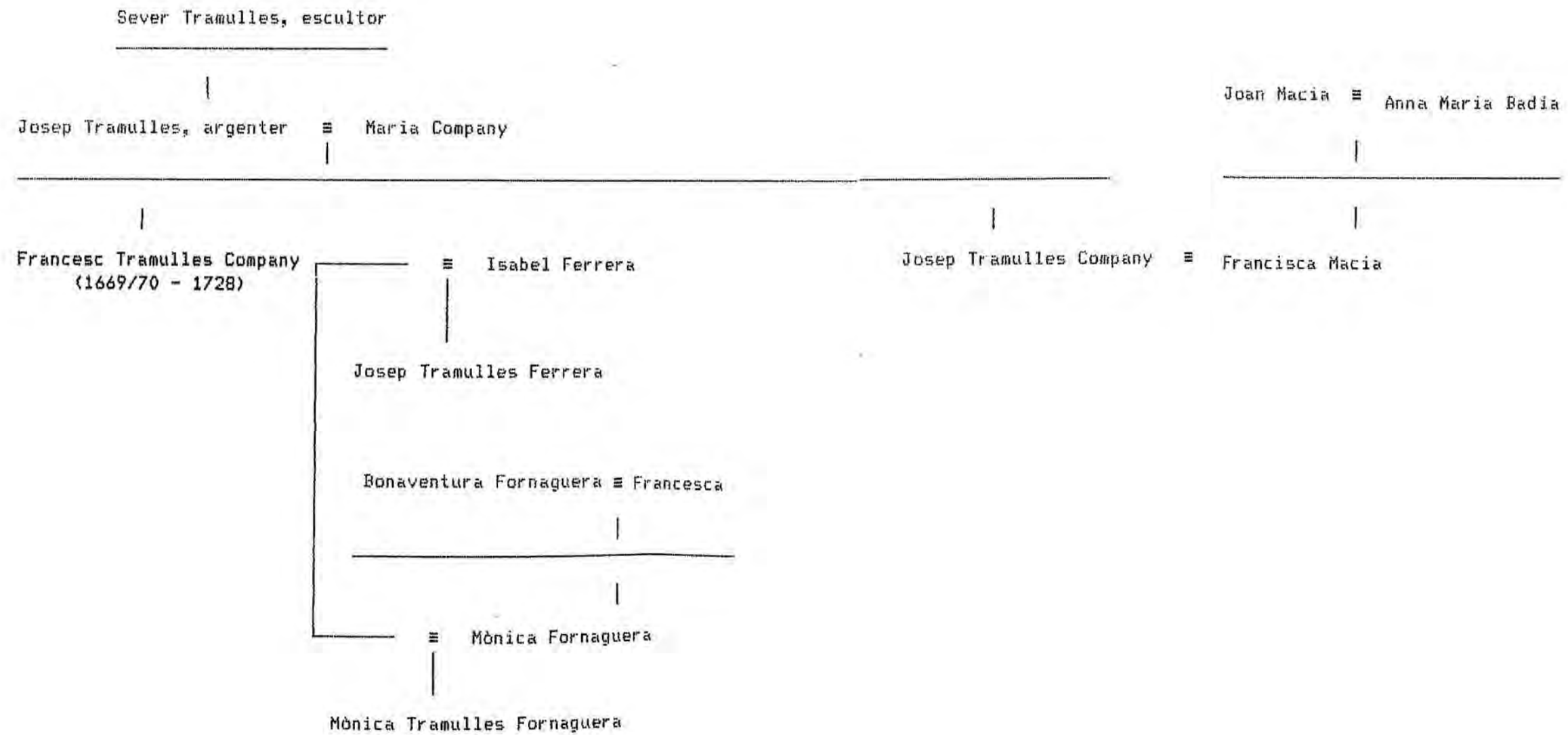
14-28 de juny: inici de l'inventari «*post mortem*» dels seus béns (AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants. 1727-1735, f. 13-15).

En els llistats cadastrals de l'any 1729 consta entre els «*Maestros que han muerto en el año proximo antecedente*» i que tenia 59 anys (IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1729-1730).

1729

25 d'octubre: el seu fill Josep Tramullas Farrera realitza la prova d'aptitud per a l'ingrés a la confraria del Elois de Barcelona (IMHB: Passanties, núm. 892).

6.3.1. Arbre genealògic.

6.4. L'home.

Membre d'una nissaga d'artistes catalans, probablement va néixer a Barcelona cap els anys 1669/1670⁴. Com a fill primogenit fou l'hereu de la família i així ho fa constar en els pactes matrimonials del seu germà Josep, també argenter de professió⁵.

Francesc Tramulles va contraure primeres noces amb Isabel Ferrera, de qui va néixer el seu fill Josep⁶. A la mort de la seva esposa, es va casar per segona vegada amb Mònica Fornaguera, filla de l'argenter Bonaventura Fornaguera⁷. D'aquest nou matrimoni va venir al món una noia, a la que li posaren el nom de la seva mare, Mònica⁸.

El seu perfil humà podem intentar d'esbossar-lo a través dels pocs documents de què disposem, els quals ens mostren a un home religiós, responsable i amb gran reconeixement de l'amistat.

El sentiment religiós de Francesc Tramulles queda, en certa manera, reflectit en la selecció temàtica de les pintures que decoran la seva llar -Naixement de Jesús, Mare de Déu dels Angels, Immaculada, Resurrecció de Crist, Angel de la Guarda, Sant Francesc de Paula...-⁹ i en el fet de confiar al

---

⁴Segons consta en els llistats cadastrals (IMHB: Cadastre personal, 1723 i ss.)

⁵AHPB: Antoni Riera. Llibre segon de capitulacions matrimonials, 1695-1708. Flec núm. 71.

⁶AHPB: Bonaventura Galí. Segon llibre de testaments, 1703-1728. Testament de Francesc Tramulles, f. 214.

⁷AHPB: Bonaventura Galí. Llibre de Capitols Matrimonials i Concòrdies, 1708-1711, f. 61-63 i 226.

⁸AHPB: Bonaventura Galí. Segon llibre de testaments, 1703-1728. Testament de Francesc Tramulles, f. 214v.

⁹AHPB: Bonaventura Galí. Llibre tercer d'inventaris i encants, 1727-1735, ff. 13-15.

seu confessor -el pare Isidre Vidal del convent de Sant Francesc de Paula-¹⁰ la celebració de vint-i-cinc misses per la remissió de la seva ànima.

Un bon exemple de responsabilitat ens el ofereix Francesc Tramulles en una de les clausules del seu testament, segons la qual el seu hereu queda obligat a «sustentar en ma Casa & dita Monica muller mia carissima tant quant naturalm^t. viurá, go fins que hage tret de ma Casa sos drets y así mateix hage de sustentar y tenir en ma Casa & dita Monica filla mia q. sié en matrimoni Collocada provehintlas en los aliments necessaris & la vida humana axí de menjar y veurer com de Calsar y vestir en sanitat y malaltia be y decenm^t. segons mon estat»¹¹. No obstant això, i considerant la carrega econòmica que presuposaba dit compromís, concreta els deures de les beneficiades amb els següents termes: «treballant empero ditas muller y filla mia en quant pugan per lo util profit, y augment de mon heréu».¹²

Així mateix, hem esmentat el seu reconeixement de l'amistat, amb la qual demostra confiar-hi plenament quan recomana «& dit mon heréu q. en las Dependencias, y negocios se li oferescan de alguna Importancia Consulte als dits Jph. Tramulles mon germá y ab dit Anthon Mateu mon amich perq. tinc Certesa y Confiansa lo aconsellarán Be en qualsevol dependencia per la experiencia tinch de aquells»¹³

---

¹⁰AHPB: Bonaventura Galí. Llibre segon de testaments, 1703-1728, f. 214^v.

¹¹AHPB: Bonaventura Galí. Llibre segon de testaments, 1703-1728, f. 215-215^v.

¹²Ibidem, f. 215v.

¹³Ibidem, f. 215v.

6.5. L'artista.

Net de l'escultor Sever Tramulles i fill de l'argenter Josep Tramulles, probablement adquirí la seva formació artística al taller del seu pare.

Sabem que el 25 d'octubre de 1695 Francesc Tramulles va presentar el dibuix d'un calze a l'exàmen d'ingrés de la confraria del Elois de Barcelona¹⁴ i obrí botiga al carrer de l'Argentaria «en vers lo cap de la plassa del angel»¹⁵; que va treballar com a assajador a la Reial Seca de Barcelona¹⁶; i que, segons podem apreciar en l'inventari «post mortem» dels seus béns¹⁷, va exercir també com a joier. Així mateix, tenim notícia de la seva incursió en el camp del gravat.

6.6. L'obra.

6.6.1. Comentari.

Mossèn Gudiol cita una estampa de Sant Francesc de Paula «signada amb el nom d'aquest argenter»¹⁸. Igualment l'esmenta Ràfols i precisa que «lleva su firma, haciendo constar su profesión»¹⁹. No en coneixem cap prova, però podriem intentar documentar-la.

A l'inventari dels béns de Francesc Tramulles hi figura

---

¹⁴IMHB: Passanties, núm. 719.

¹⁵AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants. 1727-1735, f. 13-15.

¹⁶AHPB: Bonaventura Galí. Manual 18, any 1718, ff. 100v-101v i 125v-126

¹⁷AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants. 1727-1735, f. 13-15.

¹⁸Gudiol 1916.

¹⁹Ràfols 1951-1954, III, 165.

«una taula negra sobre la qual hi à un quadro de St. fran^{co}. de paula sens guarnició»²⁰. A més de la coincidència temàtica, el fet que estigui sense emmarcar i sobre d'una taula ens fa pensar més en una estampa, que en una pintura. Possiblement, es tracti d'una prova del precitat gravat, el qual podria correspondre a un encàrrec de la comunitat del convent de Sant Francesc de Paula de Barcelona, o bé a un obsequi de Francesc Tramulles al seu confessor, el pare Isidre Vidal, religiós de l'esmentat convent.

6.6.2. Catàleg.

1.

Sant Francesc de Paula.

Talla dolça.

Doc. AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants. 1727-1735. Inventari «*post-mortem*» dels béns de Francesc Tramulles, 1728, f. 14v.

Bib. Gudiol 1916; Ràfols 1951-1954, III, 165.

---

²⁰AHPB. Bonaventura Galí. Llibre Tercer d'Inventaris i Encants. 1727-1735, f. 14v.

7. Bernardí SABATES Co SABATERJ

7.1. Comentari.

L'única notícia que, fins el moment, tenim d'aquest argenter-gravador ens la facilita J.F. Ràfols en el seu conegut *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*, segons el qual, l'any 1720 «por encargo de los jurados obró una plancha de cobre para los documentos de sanidad de esta vila»¹, referint-se a la ciutat de Valls. Les escases referències biogràfiques també ens les proporciona gairabé totes el mateix artígraf.

7.2. Biografia cronològica.

1681 ca.

Neix a Vic (Barcelona), fill de Joan i de Francesca (Ràfols 1951-1954, III, 3-4).

1684

Documentat a Valls a partir d'aquest any (Ràfols 1951-1954, III, 3-4).

1720

Per «encargo de los jurados» gravà una làmina de coure destinada a il·lustrar les patents de Sanitat de Valls (Ràfols 1951-1954, III, 3-4).

---

¹Ràfols 1951-1954, III, 3-4.

1709, 1715, 1726 i 1736

Documentat a les conraries del Rosari i del Carme, de Valls (Ràfols 1951-1954, III, 3-4).

1761

Fa testament, a l'edat de vuitanta anys. La seva esposa, Maria Rosa, era filla de l'argenter Miquel Domènec, de Valls (Ràfols 1951-1954, III, 3-4).²

1763

El seu fill realitza la prova d'aptitud per ingressar a la confraria dels Elois de Barcelona (IMHB: Passanties, núm. 1.121).

1776

Dicta testament el seu net, Domènec Sabater Calaf, fill de Bernardí Sabater Domènec i de Josefa (Ràfols 1951-1954, III, 3-4).

---

²Ràfols transcriu el seu nom com a Sabater. No obstant això, un dibuix registrat al Llibre de Passanties de Barcelona (18 de juny de 1763), a nom de «*Barnardi Sabates y Domenech Argenter de Valls*» (IMHB: Passanties, núm. 1.121), ens fa pensar en un error de transcripció per part de l'artígraf.

7.2.1. Arbre genealògic.

Joan Sabater ≡ Francesca

Miquel Domènec, argenter ≡ (?)

|
Bernardí SABATER
(1681 ca. - 1761 d.)

≡

|
Maria Rosa Domènec

|
Bernardí Sabater Domènec ≡ Josepa

|
Domènec Sabater Calaf
(Testament 1776)

8. FRANCESC GAZAN

8.1. Bibliografia.

8.1.1. Comentari.

La primera, encara que exigua i discutible, referència bibliogràfica de Francesc Gazan la publica, l'any 1800, Ceán Bermúdez en el seu conegut *Diccionario de los más ilustres Profesores de las Bellas Artes en España*, segons el qual el nostre artífex «Grabó con limpieza en Madrid el año de 1650 el retrato de D. Francisco de Quevedo y Villégas de medio cuerpo, y un genio coronándole, dibujado por Salvador Jordan.»¹ Curiosament, el mateix autor, en la veu corresponent a Salvador Jordan, torna a referir-se l'esmentat dibuix i diu que va ser «grabado por D. F. Gazan en Madrid el año de 1636»². Pensem que ambdues dates són errònees, ja que no es corresponen, ni amb la resta de dades segures de Francesc Gazan, ni amb l'evolució tècnica de la seva producció artística. Tot i així, aquesta única notícia serà repetida per José Caveda, en el seu *Discurso inaugural del año académico de 1864 á 1865*³, i pels autors del catàleg de l'*Exposición de grabados de autores Españoles*, celebrada per l'*Asociación Artística-Arqueológica Barcelonesa* el gener de 1880⁴.

En les seves *Adiciones al Diccionario Histórico de los más ilustres Profesores de las Bellas Artes en España de D. Juan Agustín Ceán Bermúdez*, el comte de la Viñaza diu que

---

¹ Ceán 1800, II, 180. Cf. núm. 32 del catàleg.

² *Ibidem*, II, 350.

³ Caveda 1865, 333.

⁴ Exposición 1880, 10-11.

l'any 1688 residia a Girona⁵ i, més endavant, inclou la veu d'un tal «Francisco Gazon» que «Grabó en 1688 las estampas que estan en las Synodales del Obispado de Gerona, en folio, que representan el Sepulcro de San Narciso, con dos perspectivas de batallas y varios símbolos»⁶ i comenta la possible identificació d'aquest gravador amb el Gazàn del diccionari de Ceán⁷.

Després d'aquest petit garbuix de dades, a la bibliografia següent només hi podem trobar una relació d'obres i/o noves incorporacions al catàleg de Francesc Gazàn. Així, Miguel Angel Barcia ens dona a coneixer altres dos gravats: el *Retrat de F. Tomás Reluz, bisbe d'Oviedo*, firmat a Madrid l'any 1719, segons un dibuix de Joan Delgado, i el *Retrat de Martín de Ascargorta, arquebisbe de Granada*, també firmat a Madrid, segons el dibuix de Fra Matias de Irala⁸; Felip Pedrell cataloga els Goigs dedicats a sant Bru⁹; Antoni Palau, en el seu *Manual del librero hispano-americano*, relaciona una edició del *Libro y Baraja nuevos e inseparables, para la Academia, y Juego de Armerias, de los Escudos de Armas de las quatro Monarquias Mayores, con sus Provincias, Reyes, Estados, Republicas, Islas, y Casas Soberanas de Europa*, editada a Madrid, pels volts de l'any 1732 i il.lustrada amb cinquanta gravats de Francesc Gazàn, els quals formen una baralla heràldica¹⁰; i el *Diccionario biográfico de artistas de*

---

⁵ Viñaza 1889-1894, II, 178.

⁶ Cf. núm. 6 del catàleg.

⁷ *Ibidem*, II, 223

⁸ Barcia 1901, 612, núm. 1.537 i 79, núm. 139-2. Cf. nùms. 28 i 31, respectivament.

⁹ Pedrell 1908, II, 60. Cf. núm. 22 del catàleg.

¹⁰ Palau 1948-1977, VI, 149. Cf. nùms. 34 al 84 del catàleg.

Cataluña, de J.F. Ràfols, incorpora a la llista el *Planol de Barcelona sitiada per les tropes franceses des del 12 de juny, fins el 5 d'agost de 1697*, firmat a Barcelona l'any 1699 i el *Túmulo Carlos II a la catedral de Barcelona*, segons dibuix de Josep Vives, firmat també a Barcelona l'any 1701¹¹.

El modèlic estudi de Maria Aurora Casanovas¹², és el primer que, a més d'una extensa relació d'obres, aporta noves dades biogràfiques del nostre autor. De la bibliografia posterior només en podem obtenir la cita d'alguns dels seus gravats¹³. Destaquem, però, els textos de Antonio Gallego¹⁴ i Joan-Ramon Triadó¹⁵ per la valoració crítica de l'obra de Francesc Gazàn.

---

¹¹Ràfols 1951-1954, III, 265. Cf. nùms. 16 i 20, respectivament, del catàleg.

¹²Casanovas 1958, 133-135.

¹³Vegeu la relació bibliogràfica del catàleg.

¹⁴Gallego 1979, 188-189.

¹⁵Triadó 1984, 122-123 i 126-127.

8.1.2. Relació cronològica.

Ceán 1800.
Caveda 1865.
Exposición 1880.
Viñaza 1889-1894.
Barcia 1901.
Predell 1908.
Palau 1948-1977.
Ràfols 1951-1954.
Casanovas 1958.
Fiestas 1959.
Ainaud 1962.
Iconografía Hispana 1966-1970.
Gallego 1979.
Correa 1981-1982.
Cinco Siglos 1981-1982
Atlas 1982.
Páez 1981-1985.
Feliu de la Peña 1983.
Triadó 1984.
Carrete 1987.
Genis 1988.
Prats 1991.
Triadó 1994.
Retrat 1995.

8.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques.

«Dicto Die sabbati XXX mensis Desemberis [de 1690] prædicti anni.

Noverint Universi cum nos Franciscus Gazan gravator sive gravador Barna Cives et Victoria Gazan Conjuges quæ in primis nuptiis fui uxor honor. Josephi Fuster quod chirurgi civis dictæ civitatis Vivamus pariter et in sanctissimo ordine matrimonii quod Deus creator omnium Constituit inter prohoparitos potentes raos in amantissimo viridario Paradisi terrestris et divina disponente clementia evenit quod facti sumus steriles sic nulla proles inter nos extitit procreata de quo multum dolemus, et nos iuxta Ecclesiasticam doctrinam duo sancti in carne una de bonis nostris acquisitis dummodo adquirendis simul vivere ac cupiamus iuxta verbum psalmistæ asprofecti Regis dicentis Ecce quod bonum et iucundum et habitare fratres in unum quam ob rem bono animo et espontanea Voluntate deliberate quod a Consulto associamus et agermanamus nos ad invicem in hunc modum videlicet quod omnia bona nostra et jura universa quecumque sint et etiam ubicunque habeamus ac Domino Deo adiuvante requi siverimus in futurum sint Communia inter nos et ipsa bona ac jura medio per medium habemus ac possideamus dum vixerimus in humanis, faciendo de prædictis bonis ac juribus fructus nostros quibus Communiter Utamus pro onere matrimonii nostri ac si alter nostrum præmoriatur alteri ille qui supervixerit vel alteri superstites erit habeat omnia bona ac jura prædefuncti ad omnes suas Voluntates inde libera faciendas quæ ipsa quidem bona ac jura predicta bono animo alter nostrum alteri ad invicem in hoc casu damus ac concedimus irrevocabiliter inter vivos ac melius causa mortis. Salvis tamen ac retentis præmorienti nostrum amborum in parte sua Centum libris Barnis, de quibus testari ac disponere possit ac alter ad suas omnimodas Voluntates facere sine Contradictione ac impedimento alterius superviventis ac cuiuscumque personæ et casu quo de ipsis dictus præmoriens in disposuerit seu non testatus fuerit tali casu nunc pro hinc inter nos et Conventum ac pactatum quod supervivens nostrum Convertere habeat ac teneatur dictas Centum libras pro sumtibus faciendis in sepultura seu funere præmorientis ac pro charitate celebrationis missarum celebranda pro anima eius quæ quidem sepultura in ipsa casu fieri habeat in sede Barni, et esse debeat sepultura Beate Mariæ et Cadaver dicti præmorientis sepelliatur in dicta sede et in Carnerio superviventi beneviso. Hanc autem societatem et agermanamentum Laudamus Concedimus ac aprobamus ac facimus inter nos ad invicem ut ante dictum sicut Melius, Extras cortes ... una pars alteri ad in vicem ac vicissimum prædicta ac Cardom ... habendum. Promittentes tradere una pars alteri ad invicem ac vicissim possicionem ac Etin... ac Vdnos ac nos enim interim ac fabeamur et constituimus. Prætaree ese causa huius modi societatis ac agermanamenti ac alias domus cedimus, scilicet una pars nostrorum alteri a nobis ad et invicem ac Vicissim omnia jura no quibus juribus et

posimus ac valeamus præter omnia præ ad invicem modo prædicto
 pactare ac de rebus et apocham ac apochas et facere et
 firmare et ratio ebona quævis exponere et nostres quas vis
 instare et uti agere et nos enim ad invicem ac vicissim et
 facimus et constituimus et dicantur ac intimantes et Insuper
 Convenimus ac bona fide promittimus scilicet una pars nostrum
 alteri ac nobis ad invicem ac vicissim quod nuquam contra
 prædicta vel aliquod de prædictis facere vel variare possimus
 aliquo jure causa vel etiam questione ipsa revocare nec ratione
 ingratitude inopie, necessitatis, seroferisæ nec alia quavis
 rationes et causæ Invariantes quantum modo hæc legitime juris
 sine juridicenti donatione propter dictas cum alias quas vis
 causas poste revocari nec non legitimi judicanti donationem
 factam inter virum ac uxorem non valere ac omnia juri Et ut
 Prædicta et Juramus et Hoc Igitur et Alitum. Festes sunt
 Josephus Carbo lignarius civis Bars. ac Jacobus Busquets
 juvenis lignarius villæ Sallent dioc Vicensis Barne degentis.
 <In die prima <bris 1733 per me felicem Avellà Not. pub. Barne
 has escripturas reg. tem cum parosgilli secund>».

AHPB. Francesc Serra. Tercium Manuale Instrumentorum, 25/XII/1690 -
 27/XII/1691, f. 9-10.

«Die Lunæ VIII mensis Octobris anno a nativitate domini
 M.DC.LXXXI.

Ego Victoria Gazan uxor vatri infri franci. Gazan gravatoris
 civis Barne gratis et Constituo et ordino procuratorem meum
 Certum ac Itaque ac Vos dictum francus. Gazan Virum meu pntem.
 Ad vig. Prore. ac omnia mea Agendum ducendum.
 <fiat ad omnes lites sive causas cum posse substituendi
 Coage>».

AHPB. Francesc Serra. Tercium Manuale Instrumentorum, 25/XII/1691 -
 27/XII/1691, f. 26v.

B. A. Biografia cronològica.

1684

Actiu a Barcelona. La impremta Matevat edita un fullet il·lustrat amb l'escut d'armes de Guillem de Rocafull i Rocaberti, firmat per Francesc Gazan (Rius 1684. Cf. núm. 1 del catàleg).

1687

Firma a Barcelona un gravat de sant Tomàs d'Aquino (Núm. 3 del catàleg).

1688

Fou absolt per Carles II, junt amb el notari J. Bas, de la mort de l'escrivà Vilasendra, però no es lliurà d'una condemna de quatre anys de bandejament (Casanovas 1958, 135).

Figura com resident a Girona (Viñaza 1889-1894, II, 178).

Obre la làmina que il·lustre les *Synodales del obispado de Gerona*, la qual representa el sepulcre de sant Narcís (Viñaza 1889-1894, II, 223).

1689

Firma a Barcelona una làmina de la Mare de Déu de la Mercè (Núm. 5 del catàleg).

1690

30 de desembre: firma a Barcelona un document conjunt amb Victoria, la seva esposa, segons el qual, a falta de descendència, decideixen compartir llurs béns, i en cas de premort d'un d'ells, l'altre en podrà disposar de tot lliurement. Només queden alliberades 100 lliures de Barcelona per a les despeses de la cristiana sepultura del cadàver i celebració de misses a la catedral de Barcelona, a la tomba de de la capella de la Mare de Déu. (AHPB. Francesc Serra. *Tercium Manuale Instrumentorum*, 25/XII/1690 - 27/XII/1691, f. 9-10).

1691

8 d'octubre: la seva esposa Victoria fa efectiva l'ordre de procura al seu favor (AHPB. Francesc Serra. *Tercium Manuale Instrumentorum*, 25/XII/1691 - 27/XII/1691, f. 26v.).

Firma a Barcelona una làmina de la Mare de Déu de la Mercè i els sants patrons de la ciutat (Núm. 7 del catàleg).

1692

Firma a Barcelona un gravat amb l'Escut de Tortosa (Núm. 8 del catàleg).

1693

Firma a Barcelona la làmina de l'*Extasi de sant Ignasi* (Núm. 9 del catàleg).

1699

Firma a Barcelona les làmines de dos planols de la ciutat i una representació de la Mare de Déu de Montserrat (núms. 15, 16 i 17 del catàleg).

1701

Firma a Barcelona la làmina del *Túmulo de Carles II a la catedral de Barcelona* (Núm. 20 de catàleg).

1702

Firma a Barcelona els Goigs de sant Bru (Núm. 22 del catàleg).

1704

Firma a Barcelona l'escut d'armes d'Iñigo de Velasco, duc de Frias (Núm. 23 del catàleg).

1710

Actiu a Madrid (Correa 1781-1782, 264).

1714

Firma, amb fra Matias de Irala, l'escut d'armes de Juan Manuel Pacheco, marquès de Villena, editat a Madrid (López 1714. Cf. núm. 26 del catàleg).

1719

Firma a Madrid el *Retrat de F. Tomas Reluz, bisbe d'Oviedo*, segons un dibuix de Juan de Delgado (Núm. 28 del catàleg).

1732

Documentat a Madrid (Correa 1781-1782, 264).

1733

1er de setembre: El notari de Barcelona Fèlix Avellà anota un registre al marge del document testamentari que Francesc Gazàn havia firmat, conjuntament amb la seva esposa Victoria, l'any 1690,[?] la qual cosa presuposa el seu obit (AHPB. Francesc Serra. *Tercium Manuale Instrumentorum*, 25/XII/1690 - 27/XII/1691, f. 9-10).

8.4. L'home.

Disposem de molt poca informació sobre la vida de Francesc Gazàn. Per començar, ignorem el lloc i la data del seu naixement. Maria Aurora Casanovas, opina que podria ser fill del pintor genovés Bartomeu Gazàn¹⁶, però no en tenim cap constància.

Tampoc li coneixem cap connexió amb el món dels argenters, la qual cosa ens permet presentar-lo com un clar exponent del gravador d'ofici, i el documentem a Barcelona des de l'any 1684¹⁷.

Casanovas¹⁸ comenta, sense citar-ne la font, el desenllaç d'un episodi novel·lesc de la seva vida. Sembla ser que el nostre autor es va veure involucrat, junt amb el notari J. Bas, amb la mort de l'escrivà Vilasendra. Complint, segurament, la condemna de quatre anys de bandejament, degué trasllar-se a Girona¹⁹, on el 1688 gravà el *Sepulcre de sant Narcís*, làmina que il·lustre les *Synodales del obispado de Gerona*²⁰. Absolt per Carles II²¹, Francesc Gazàn tornà a Barcelona, on el podem documentar des de l'any 1689 al 1704²².

Ens resulta difícil, amb les poques dades de què disposem, establir la seva ideologia política. Si bé per una banda veiem com l'any 1701 gravà a Barcelona l'emblema de

---

¹⁶Casanovas 1958, 133'

¹⁷Així ho confirma l'edició de l'Escut d'armes de Guillem de Rocafull i Rocaberti (Rius 1684) Cf. núm. 1 del catàleg.

¹⁸Casanovas 1958, 135.

¹⁹Segons el comte de la Viñaza, Francesc Gazàn l'any 1688 figura com resident a Girona (Viñaza 1889-1894, II, 178.

²⁰Viñaza 1889-1894, II, 223. Cf. núm. 4 del catàleg.

²¹Casanovas 1958, 135.

²²Vegeu l'apartat de la biografia cronològica.

l'Acadèmia dels Desconfiats²³, institució de clar signe austricista, per l'altra banda, l'any 1714 obrí a Madrid l'escut d'armes de Juan Manuel Pacheco, marquès de Villena²⁴ i membre de les tropes felipistes. No obstant això, si tenim en compte la funció cultural de l'esmentada Acadèmia catalana i el fet que Juan Manuel Pacheco fou, a Madrid, el fundador de la *Real Academia Española*, al marge dels diferents partidismes polítics, tot plegat pren un caire molt diferent, més culte que ideològic. Si és veritat que Francesc Gazàn és fill d'un pintor genovès, és més que probable que el nostre autor no es sentís lligat a cap mena de convicció patriòtica en la confrontació catalano-espanyola i que preferís donar major impuls a les seves possibilitats professionals.

El cert és que, entre 1704 i 1714 es tralladà a Madrid²⁵. La raó la podem trobar en la desfeta econòmica provocada per la guerra de successió i la posterior repressió cultural.

La presa de posició catalana envers l'arxiduc Carles va

---

²³Núm. 21 del catàleg. L'Acadèmia dels Desconfiats, institució fundada a Barcelona el 1700 per un grup de nobles i eclesiàstics amb afeccions literàries i històriques, es caracteritzà per un fervent entusiasme per Carles II, a la mort del qual (1700) fou dedicada l'única publicació impresa feta per aquesta agrupació literària (*Nenias Reales* 1701). Aquesta fidelitat a la casa d'Habsburg féu que, plantejat el problema dinàstic, la majoria dels seus components militessin al costat de l'Arxiduc Carles, la qual cosa comportà que, acabada la guerra de successió amb el triomf de Felip V, la corporació deixés d'existir.

²⁴Núm. 26 del catàleg. Juan Manuel Pacheco, virrei de Nàpols (1701-1707) fou empresonat per les forces imperials fins que el 1711 fou bescanviat pel general comte de Stauhope. Felip V el féu majordom major seu (1713) i el 1714 fou el fundador i primer director de la *Real Academia Española*, institució destinada a vetllar per la puresa i la propietat de la llengua castellana.

²⁵Maria Aurora Casanovas presuposa el trasllat de Francesc Gazàn a la capital de l'estat espanyol cap a 1688 (Casanovas 1958, 135), però les signatures de la seva producció artística ho neguen. Antonio Correa data la seva estada a Madrid de 1710 a 1732.

fer que, durant els anys que van de 1705 a 1711, Barcelona es convertís en la capital de la Cort. Però, si bé això comportà, en termes generals, una revitalització de la producció artística a Catalunya gracies a les aportacions forànies dels artistes aúlics -austriacs o italians-, els nostres artífexs es van veure perjudicats per manca d'encàrrecs. Amb la caiguda de Barcelona l'11 de setembre de 1714, la repressió borbònica arribà a tots els col·lectius. Mesures com les transferències dels estudis superiors a Cervera i els succesius privilegis dictats al seu favor són una mostra de les conseqüències de la derrota catalana que afectà directament a l'àmbit de la cultura. Els editors, llibreters i estampers van veure seriosament mermada la seva producció. En aquest sentit considerem representatiu l'escrit de greuges que uns anys més tard presentaren els cònsols del Gremi de Llibreters:

«con la Execución que se practicó à los 20 de agosto proximo passado, del Privilegio concedido a la Universidad de Cervera de los libros de la comun Enseñanza y de los que sirven para aprender todas las facultades, se hallan los Individuos de este Gremio reducidos al miserable estado de no tener que trabajar, respecto de ser los Libros Contenidos en dicho Privilegio los de mas Consumo y que diariamente vendia, con los cuales mantenian sus tiendas y mancebos...»²⁶

Es innegable que aquestes circumstàncies van afectar, també, la tasca dels gravadors. Els trobem disgregats, sense cap força per formar corporació i, el que és pitjor, sense esperança en un futur immediat. Amb aquest panorama no ens ha d'extranyar que un dels nostres millors artífexs calcogràfics del moment optés per marxar.

Poca cosa sabem de l'estada a Madrid Francesc Gazàn, tan sols que allí continuà exercint la seva professió fins a la

---

²⁶[IMHB: Cadastre personal. Caixa 1729-1730, plec de l'any 1730, s/núm.

seva mort, la qual presupossem cap a 1733²⁷.

8.5. L'artista.

Les úniques fonts d'informació artística de Francesc Gazàn són les seves estampes, al marge de les quals només ens podem moure en el terreny de les suposicions. Es probable que el nostre gravador -en cas de confirmar-se que era fill del pintor genovés Bartomeu Gazàn- rebés la primera formació del seu pare. Per altre banda, no se li coneixen contactes amb els argenters, la qual cosa ens fa pensar que adquirí les tècniques del gravat de manera autodidacta. De fet, així ho confirmen les seves obres, el conjunt de les quals s'ens mostra molt desigual, probablement com a resultat d'un lent aprenentatge basat en copiar pacientment d'altres estampes.

8.6. L'obra.

8.6.1. Comentari.

Francesc Gazàn és, sens dubte, el més notable dels calcografs catalans de finals del segle XVII i principis del XVIII. Si bé, com ja hem vist en els apartats anteriors, ho ignorem gairebé tot de la seva vida, el testimoni de les estampes que hem pogut rescatar dels arxius ens confirma una dedicació professional al gravat durant quaranta-vuit anys.

---

²⁷A més de no tenir notícia de cap estampa firmada por Francesc Gazàn posterior a aquesta data, en certa manera, ens ho confirma l'anotació d'un registre, amb data 1er de setembre de 1733, al marge del document testamentari del matrimoni Gazàn (AHPB. Francesc Serra. *Tercium Manuale Instrumentorum*, 25/XII/1690 - 27/XII/1691, f. 9-10).

Hem estructurat el catàleg de la seva obra en dues etapes cronològiques. La primera, de l'any 1684 al 1714, inclou tota la producció realitzada i consumida a Catalunya. La segona, del 1714 al 1733, recull les estampes gravades i editades a Madrid, on s'hi va traslladar i va continuar exercint com a gravador fins al final de la seva vida.

Les signatures de les obres del primer moment ens presenten a Francesc Gazàn com un creador, ja que la major part dels gravats segueixen el seu propi dibuix. No obstant això, la desigualtat que podem observar en el conjunt de la seva producció ens fa creure més en l'autoria d'un dibuix preparatòri per a gravar -copia d'algún original o d'una altra estampa- que no pas en una obra de creació. Destaquem, en aquest sentit l'*Extasi de sant Ignasi* (1693)²⁹, el possible model²⁹ del qual vam trobar reproduït en un llibre sobre la vida del sant, editat a Barcelona l'any 1907, i amb el següent peu d'il·lustració:

«Antiguo cuadro pintado a la acuarela sobre pergamino, representando al santo extático en la oración y levantado del suelo. El original es propiedad de D. Rafael de Llinás y de Arnán»³⁰.

Atenent-nos a l'esmentada reproducció, el gravat firmat per Gazàn és molt superior, la qual cosa parla en benefici del nostre autor i ens el mostra, si més no, com un excel·lent dibuixant.

En canvi, no és aquest el cas del *Sant Narcís i les*

---

²⁹Núm. 9 del catàleg.

²⁹També podria ser a l'inrevés, que l'aquarel·la segueix el model del gravat. Només en coneixem una petita reproducció fotogràfica, per la qual cosa no ens podem manifestar amb seguretat.

³⁰Juan Creixell Iglesias, *San Ignacio en Barcelona. 1523-1528*. Barcelona: Imprenta de Francisco Vidal, 1907. Il·lustració núm. XV, entre les pp. 82-83.

mosques (1688)³¹ que havia dibuixat i gravat a Girona uns anys abans, prenent per model un quadre d'autor anònim que es conserva a la Col·legiata de Sant Feliu de la mateixa ciutat³². El resultat del gravat deixa molt que desitjar. Tot i que hi ha fidelitat en la iconografia, la resolució s'aparta de l'original i ens ofereix una composició de qualitat molt inferior. Fins i tot ens atrevirem a apuntar que Gazàn va fer el dibuix, no seguint la pintura original, sino copiant una estampa de caire més popular.

Estem d'acord amb l'opinió de Joan-Ramon Triadó quan defineix a Francesc Gazàn com un autor de reconeguda pericia gravadora, més acurat en els detalls i la tècnica que en les solucions compositives³³, moltes de les quals mantenen un cert retardatarisme, com és el cas de les dues representacions de la Mare de Déu de la Mercé com a protectora de Barcelona³⁴, en les que la separació definida en dues zones ens recorda models iconogràfics del Renaixement. Respecte als detalls ornamentals, destaquem la magnificència de les orles que envolten l'*Escut de Tortosa*³⁵ i l'*Emblema de l'Acadèmia dels Desconfiats*³⁶. Així mateix, valorem l'interès documental dels dos plànols de Barcelona firmats l'any 1699. El primer és un esbós del sector de Santa Eulàlia de Vilapiscina-Sant Martí de Provençals, el qual va servir pel planol que firmà Gianola del

---

³¹Núm. 4 del catàleg.

³²Donat pel bisbe de Tortosa Fr. Josep Fageda, el 29 de març de 1675 arribà a la Col·legiata de Sant Feliu de Girona (Prats 1991, 33).

³³Triadó 1984, 123.

³⁴Núms. 5 i 7 del catàleg.

³⁵Núm. 8 del catàleg.

³⁶Núm. 21 del catàleg.

setge de Barcelona de 1697³⁷. A la part superior del dit esbós es pot veure l'enclavament del mas Guinardó, que l'any 1652 fou escenari de la trobada històrica entre Joan d'Àustria i els consellers de la ciutat, els quals li prestaren submissió amb motiu de l'acabament de la Guerra dels Segadors³⁸. El segon, és l'esmentat *Plànol de Barcelona sitiada per les tropes franceses des del 12 de juny, fins el 5 d'agost de 1697*³⁹, segons G. Gianola. Setge amb el qual Lluís XIV va aconseguir que Carles II signés el Tractat de Ryswick. En la làmina buidada per Gazàn es pot apreciar la concentració de les tropes al voltant del Portal Nou, amb la xarxa de trinxeres, la qual cosa evidencia la penetració a la ciutat per aquest indret. El màxim interès cartogràfic d'aquest gravat està en els voltants del propi casc de la ciutat. En aquest sentit, és el primer i millor plànol que durant molts anys va donar una visió de la xarxa de camins, rieres i torrents del Pla de Barcelona⁴⁰.

De la producció catalana de Francesc Gazàn volem destacar, també, la làmina del *Túmulo de Carles II erigit a la catedral de Barcelona*⁴¹, fidel testimoni de les exèquies celebrades en motiu de la mort del que, als ulls d'un Feliu de la Peña, havia estat «el mejor Rey que ha tenido España»⁴².

Una prova de *Sant Antoni de Padua*⁴³, editada a Madrid per la Vidua de Juan García Infançon, l'any 1715, obre la segona

---

³⁷Núm. 15 del catàleg.

³⁸Atlas 1982, núm. 23.

³⁹Núm. 16 del catàleg.

⁴⁰Atlas 1982, núm. 22.

⁴¹Núm. 20 del catàleg.

⁴²Narcís Feliu de la Peña. *Anales de Cataluña*. Barcelona, 1709. III, p. 459.

⁴³Núm. 27 del catàleg.

etapa cronològica del nostre catàleg.

D'entre els gravats signats per Francesc Gazàn a Madrid, a més de les cinquanta estampes que formen una peculiar baralla heràldica⁴⁴, volem resaltar el *Retrat de Fr. Tomàs Reluz, bisbe d'Oviedo*, el *Retrat de Martin de Ascargorta, arquebisbe de Granada* i el *Retrat de Francisco de Quevedo*⁴⁵ com a clars exemples d'una personal evolució que es caracteritza en la tendència a utilitzar un traç cada cop més dens i comprimit. Un altra característica d'aquesta segona etapa és el pas decidit de Francesc Gazàn cap a un gravat de traducció. Així, veiem com grava a les làmines de coure els dibuixos de Juan de Delgado, Salvador Jordan i Fray Matias de Irala, entre d'altres.

Pensem que val la pena continuar escorcollant els arxius i les biblioteques amb l'objectiu d'incrementar el coneixement sobre la vida i l'obra d'un dels autors més interessants i productius de l'època. Ara per ara, només podem presentar aquest primer esboç.

---

⁴⁴Núms. 34 al 84 del catàleg.

⁴⁵Núms. 28, 31 i 32, respectivament, del catàleg.

**8.6.2. Relació cronològica
d'obres impreses,
manuscrites i/o documents
amb estampes.**

Antonio Rius 1684.
Officium [Santa Eulalia] 1686.
Galindo 1690.
Constitutiones [Girona] 1691.
Solis 1691.
Villegas 1691.
Sera 1692.
Cortiada 1693.
Pastor 1693.
Germes 1696.
Reconocido 1696.
Sera 1696.
Anonimi 1699
Consejos 1700.
Pacichelli 1700.
Nenias Reales 1701.
Rocaberti 1701.
Consultación 1711.
López 1714.
Gastañeta 1720.
Nueva 1721.
Gómez de Vega 1722.
Libro 1732 ca.
Epitome 1742.
Tratados [1751].
Gozos [Sant Bru] s.a.

8.6.3. Catàleg.

8.6.3.1. Primera etapa: 1684-1714.

1.

Escut d'armes de Guillem de Rocafull i Rocaberti.

Escut d'armes al centre de la composició, sobre un fons de paisatge. Cos superior amb dos àngels tocant la trompeta.

«F^{cus} Gazan».

«Triumphali Stipite Surgens Alta petit».

Talla dolça.

167 x 130 mm.

1684 a.

Est. MNAC(GDG): R. 3.336 i 9.989; BC: 6-VII-5; BUB:
B-62/6/11-12 i B-62/7/13.

Obr. Rius 1684; Solis 1691.

Bib. Casanovas 1958, 133; Gallego 1979, 188.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.602.

2.

Santa Eulalia.

Representació de la santa de cos sencer amb els atributs del seu martiri. Fons de paisatge.

«f. Gazan deli».

Talla dolça.

1686 a.

Est. BUB: s.núm.

Obr. Officium [Santa Eulalia] 1686.

Bib. Casanovas 1958, 133.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 1.177 M. Composició afí a la que tradueix el gravador a. Sellent en la seva làmina de l'altar de la Mercè.

3.

Sant Tomàs d'Aquino.

El sant voltat de glòria celestial sobre un fons de paisatge.

«frans. Gazan Deli Bar^o 1687».

Talla dolça.

234 x 171 mm.

1687.

Est. MNAC(GDG): R. 5.439.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 58.589.

4.

Sant Narcís i les mosques.

Representació del sepulcre del sant presidit per la gloria celestial i fanquejat per personatges que escenifiquen un dels seus milagres més coneguts.

«*Fran. - Gazan - deli - Bare*».

Burí.

87 x 167 mm.

1688.

Est. MNAC(GDG): R.2.703 i 967 (millor prova); BUB: B-66/1/3.

Obr. Constitutiones [Girona] 1691.

Bib. Viñaza 1889-1894, II, 223; Casanovas 1958, 135; Gallego 1979, 188; Prats 1991, 33, il. p. 38.

Obs. Segons el comte de la Viñaza, aquesta estampa fou gravada l'any 1688 per il·lustrar les *Synodales del obispado de Gerona* (Viñaza 1889-1894, II, 223). MNAC(GDG): clixé núm. 53.604 G. Cf. núm. 2 del catàleg de gravats anònims.

5.

Mare de Déu de la Mercè.

Mare de Déu de la Merè entre núvols i gloria celestial. Al peu, perfil de Barcelona i escut de la ciutat.

«*Fran. Gazan delineavit et Sculp^t Æ 1689*».

Talla dolça.

250 x 175 mm.

1689.

Est. MNAC(GDG): R. 974; BC: IIF3A R. 377; IMHB: B.1688-fo1(1) inv. 51.196.

Obr. Ribadeneyra 1688.

Bib. Casanovas 1958, 135; Páez 1981-1985, III, 409, núm. 871-1; Barroc 1983, 94, il.; Triadó 1984, 123, il.; Retrat 1995, 101, núm. 51, il.

Exp. Barroc 1983, núm. 70.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.594.

6.

Mare de Déu dels Dolors.

Mare de Déu amb un dels set punyals simbòlics, contempla el cos de Jesús al peu de la creu, juntament amb Maria Magdalena i sant Joan Baptista.

«*Gazan f.*»

Talla dolça.

82 x 65 mm.

1690 a.

Est. MNAC(GDG): R. 969; IMHB: B.1690-129(1) inv. 10.651.

Obr. Galindo 1690.

Bib. Casanovas 1958, 135.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.596 G.

7.

Mare de Déu de la Mercè i els sant patrons de Barcelona.

Gloria celestial amb la Mare de Déu de la Mercè i els sant patrons de Barcelona. Perfil i escut de la ciutat.

«*Fran. Gazan escult Bar^o 1691*».

«*Civitas ac est elegiti - tu exaudier de - Calo preces eorum - Paralipom. Cap. 6.*» // «*Protega Civitatem ifram, VI pter. me. Isai*» / - / «*Salvem eam pro / Cap. 37. 2. 35.*» // «*Habitabitur - Civitas hæc - in Sempiternum - Jerem. Cap. 17. 2. 25*».

Talla dolça.

277 x 192 mm.

1691.

Est. IMHB: B.1691-fol(2) inv. 33.541.

Obr. Villegas 1691.

Bib. Casanovas 1958, 135; Retrat 1995, 264, núm. 414.

Bib. Fiestas 1959, il.

8.

Escut de Tortosa.

Escut voltat per tres faunes. Guirnalda de cintes i motius vegetals.

«*Fran. Gazan delineavit Bar^o 1692*».

«*CI - VITAS - DERTUSÆ FIDELI - SSIMA ET EXEM - PLA - ARIS*».

Burí.

245 x 170 mm.

1692.

Est. MNAC(GDG): R. 3.329 (millor prova), 3.330 i 3.331; IMHB: B.1692-40(1) inv. 51.327; IMHB: B.1692-40(1) inv. 51.327.

Obr. Serra 1692.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.603.

9.

Extasi de sant Ignasi.

Representació del sant orant i enlairat. Un personatge mira pel forat del pany de la porta.

«*Fran. Gazan Sculp^t Bar^o 1693*».

«*O Dios mío si los hombres te conociesen*» // «*San Ignacio de Loyola, que antes de fundar la Comp^e, estudiando Gramatica en Bara viviendo en / casa de Juan Pasqual, en la calle de los Algodoneros, fue del visto muchas veces en la forma que expre- / sa esta estampa*».

Talla dolça.

1693.

Est. IMHB: s.núm.

Bib. Triadó 1984, 123, il.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.688M.

10.

Escut d'armes de Raimon de Moncada.

«Gazan».

Burí.

65 x 90 mm.

1693 a.

Est. MNAC(GDG): R. 3.276; BCN: A17-2-15.

Obr. Cortiada 1693.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.595.

11.

Anunciació.

L'arcàngel sant Gabriel mostra a la Mare de Déu la Santíssima Trinitat.

«Gazan f».

Talla dolça.

120 x 77 mm.

1693 a.

Est. IMHB: B.1693(89)(op. núm. 4).

Obr. Pastor 1693.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.687 G.

12.

Escut d'armes de Fra Vicens de Bas, tresorer i canònic de la seu de Tortosa.

«Gazan».

Talla dolça.

177 x 147 mm.

1696 a.

Est. IMHB: B.1696-49(2) inv. 51.364.

Bib. Casanovas 1958, 134-135, il. núm. 138; Gallego 1979, 188.

Obr. Sera 1696.

Obs. Casanovas i Gallego presenten aquest gravat com l'escut d'armes a J. B. Basecourt.

13.

Escut de Barcelona.

Escut flanquejat per dos lleons, rocalla i casc militar.

«~~fca~~ Gazan».

Talla dolça.

102 x 80 mm.

1696 a.

Est. BC: Fullets Bonsoms núms. 242 i 2.732; BUB: B-45/5/8-14, B-65/3/8-5, B-65/4/15-5, B-65/3/6-5; C-239/5/2-19, C-239/5/13-2, C-239/2/20-6, C-2393/12-16 i B-64/4/35-3, B-39/4/14-23 i B-65/2/10-8; IMHB: B.1696-89 fullet inv. 21.941.

Obr. Reconocido 1696.

Bib. Páez 1981-1985, III, 409, núm. 871-2.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.696 M.

14.

Sants martirs Maurici, Agnes i Fructuós.

Representació dels tres sants amb llurs atributs sobre un fons de paisatge d'horitzó baix.

«*Fran Gazan*».

Talla dolça.

67 x 82 mm.

1696 a.

Est. BC: 9-II-16.

Obr. Germes 1696.

15.

Planol de Santa de Vilapiscina - Sant Martí de Provençals.

Esboç d'un sector del pla de Barcelona de Gianola.

«*Francs Gazan Sulp Bare 1699*».

Talla dolça.

640 x 240 mm.

1699.

Est. IMHB: I.G. 2510/15.3(1)C-1.

Bib. Atlas 1982, núm. 23, il.

16.

Planol de Barcelona sitiada per les tropes franceses des del 12 de juny fins el 5 d'agost de 1697.

«*Fran. Gazan Sculp Bar 1699*».

«*PLANO DE BARCELONA [...] En Barcelona. Con Licencia y Privilegio*».

Talla dolça.

1.290 x 955 mm.

1699.

Est. IMHB: I.G. 7719/15.3(1)(B-II); MMHB: núm. 10.864; IMG:

(I.G.10. 368/15.3/ R.40/50; BC: XV BA. R. 7.445

(Reproducció B. Fototipia Ramirez y Ca, 1890).

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 265; Casanovas 1958, 135; Atlas 1982, 64-67, núm. 22, il.; Gallego 1979, 188 (per error dona la data de 1679).

17.

Mare de Déu de Montserrat.

Imatge de la Mare de Déu de Montserrat amb la muntanya i el monestir al fons.

«*Frans Gazan Sculp. Barcin 1699*».

«*MONSERRATUS*» // «*A. Monasterium / B. S. Crucis / C. S.*

Dymæ / D. SS. Trinitatis / E. S. Benedicti / F. S. Anna / G. SS. Salvatoris / H. S. Antonii Abb. / I. Hieronymi / - / K. S. M^o Magdalene / L. S. Iacobi Ap. / M. S. Onuphry / N. Nativit^o S. Io. Bapt. / O. S. Catharinæ V. et M / P. Sacellum S. Michaelis / Q. Locus unde eruta imago / B.V.M. / - / Eremus».

Talla dolça.

175 x 125 mm.

1699.

Est. MNAC(GDG): R. 975; BC: Ms. 975 i II f 3c Er. B.805; BUB: B-41/3/26; BC: s.núm. (oferta compra, gener de 1996).

Obr. Anonimi 1699; Epitome 1742; Tratados [1751].

Bib. Páez 1981-1985, III, 409, núm. 871-3.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53. 592

18.

Maria Victoria Angelini.

Retrat de la religiosa amb els seus atributs.

«Fr. Gazan S. Bar^o».

«Retrato de la V^o extatica, y Virgen María Victoria Angelini, Congreg^o de la V.SS^o de los dolores; murió en Roma a 22. de Agosto año 1659».

Talla dolça.

170 x 120 mm.

1700 a.

Est. MNAC(GDG): R. 970.

Obr. Pacichelli 1700.

Bib. Casanovas 1958, 135.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.607 G.

19.

Escut d'armes de Joan Baptista de Bassecourt.

«Gazan».

Talla dolça.

63 x 75 mm.

1700 a.

Est. IMHB: B.1700-129(3) inv. 21.172.

Obr. Consejos 1700.

Obs. clixé 2.632 M.

20.

Túmuli de Carles II erigit a la catedral de Barcelona.

Sobre la base, representacions simbòliques de Catalunya, Indies, Milà, Nàpols, Sicília, Flandes, Castella i Aragó; les quatre parts del món (Europa, Àsia, Amèrica i Àfrica) i quatre rius de la Península Ibèrica (Ebre, Duero, Tajo i Guadalquivir). Al cos superior, les virtuts teològals (Fe, Esperança i Caritat); les virtuts cardinals

(Prudència, Justícia, Fortaleça i Temperança).

«*Josephus Vives Pictor Domus Civi / tatis Bare Delit - Fran. Gazan Esulpt Bare / 1701*».

«*Palmas Barceloneses*».

Talla dolça.

473 x 325 mm.

1701.

Est. MNAC(GDG): R. 3.234; BC: Fullets Bonsoms núm. 954 i 096 Roc 89; BUB: C-241/4/13, C-241/3/15 i C-239/320.

Obr. Rocaberti 1701.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 265; Grabado 1962; Cinco Siglos 1981-1982, 105; Páez 1981-1985, I, 409, núm. 871-4; Triadó 1984, 126, il.; Carrete 1987, 287-288, il. núm. 396; Genis 1988, 494-495, il. núm. 145.

Exp. Grabado 1962, núm. 26; Cinco Siglos 1981-1982, núm. 365; Feliu de la Penya 1983; Genis 1988, núm. 145.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 60.846.

21.

Emblema de l'Acadèmia dels Desconfiats.

Vaixell, mercaderies, cordes, àncora, ... sobre un fons de paisatge. A la part inferior un vaixell en mitg d'un temporal. Marc de rocalla.

«*Fr. Gazan Es^t Bar^t*».

«*Tuta quia diffidens*».

Talla dolça.

175 x 130 mm.

1701 a.

Est. MNAC(GDG): R. 61; BC: 11-VI-5 i Fullets Bonsoms núm. 955; BUB: B-41/3/34.

Obr. Nenias Reales 1701.

Bib. Andreu 1902, núm. 955, il.; Casanovas 1958, 134-135, il. núm 138; Ainaud 1962, 299, il. núm. 435; Gallego 1979, 188-189; Páez 1981-1985, III, 409, núm. 871-5.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.608.

22.

Sant Bru.

Full dividit en tres cossos i emmarcat amb una orla de rocalla. A la part superior representació de sant Bru. Composició flanquejada per dos angelets que sostenen un cortinatge amb el títol. Al centre del full la lletra i a la part inferior la partitura musical.

«*Fran. Gazan Esulpt^t Bar^t 1702*».

«*GOZOS - DE LAS / VIRTUDES - Y MILAGROS [...] los Ill^{mos} y Re^{mos} S^{mos} Obispos de Barce^{na} y de Girona concedieron 40 dias de indulgencia a todos los que canten, y oigan los sobre dichos gozos*».

Talla dolça.

580 x 400 mm. (no es veu l'empremta de la làmina).

1702.

Est. BC: Goigs carpeta A R. 15.134.

Obr. Gozos [Sant Bru] s.a.

Bib. Predell 1908, II, 60.

23.

Escut d'armes de Iñigo de Velasco, duc de Frias (?)

Dues figures alades sostenen l'escut sobre una pilastra i diversos elements militars (cacs, canons, banderes...).

Al fons, soldats a la platja i horitzó ple de vaixells [setge de Barcelona (?)].

«*Fran Gazan deli^c et Sculp^t Bar^o 1704*».

«*SAPIENS / LIBERAVIT / URBEM / Eccles / C. IX*».

Talla dolça.

220 x 160 mm. (no es veu l'empremta de la làmina).

1704.

Est. MNAC(GDG): R. 3.343.

Bib. Gallego 1979, 188.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.590.

24.

Mare de Déu de la Gleba.

Imatge de la Mare de Déu voltada de núvols i caps d'àngels sobre un fons de paisatge. Cos superior, una filadora orant i un bou.

«*fran. Gazan es. Bar^o*».

«*Declaratio ocultorum, & profundorum, Andraas Cretensis in Encom. Virg.*» // «*Imagen De N^{ra} S^a / De La Gleba*» // «*EX VOTO*».

Talla dolça.

220 x 170 mm.

1711 a.

Est. MNAC(GDG): R. 971; BC: Fullets Bonsoms núm. 8.012.

Obr. Consultación 1711.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.593 G.

25.

Sant Bernat Calvó.

El sant bisbe assegut davant una taula plena de raims, núvols i àngels.

«*F. Gazan Sc^t*».

«*VERA EFFI / GIES S. BERN - ARDI CALVO EPIS / VICEM*».

Talla dolça.

190 x 138 mm.

1711 ca.

Est. MNAC(GDG): R. 972 i 973.

Bib. Casanovas 1958, 135.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.600.

**8.6.3.2. Segona etapa:
1714-1733.**

26.

Escut d'armes de Juan Manuel Pacheco, marquès de Villena, duc d'Escalona.

«fr. Mas Yrala delí^e - F. Gazan Sculp^t».

Talla dolça.

1714 a.

Obr. Noticias 1714.

Bib. Páez 1981-1985, III, 409, núm. 871-7.

27.

Sant Antoni de Padua.

El sant amb el Nen Jesús. Escut i ornament de rocalla.

«F.J.L. de P. delí^e - F. Gazan Sculp^t».

Talla dolça.

112 x 85 mm.

1715 a.

Est. MNAC(GDG): R. 3.342.

Bib. Casanovas 1958, 135.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 63.605. Retall de la portada d'un llibre del que només podem reconèixer: *«Anno 1715. De Licentia D. Commis. Gener Matriti: Ex. Typographia Viduae Joannis Garcia Infançon».*

28.

Retrat F. Tomás Reluz, bisbe d'Oviedo.

Cos sencer. Assegut davant una taula en la qual, entre altres coses, hi ha un Crucifix.

«Joan^e de Delgado delí^e - F. Gazan Sculp^t Matriti 1719».

«Verdadero Retrato del Ill^o y V^o S^o D^o / F. Thomas Reluz del Orden de Predicadores, Obispo / de Oviedo. Conde de Noreña, del Consejo de Su / Mag^o y su Predic^o Obijt ann 1706. ætatis suæ 70.»

Talla dolça.

186 x 283 mm.

1719.

Est. BN: Colección Carderera (B. 1.537).

Bib. Barcia 1901, 612, núm. 1.537; Iconografía Hispana 1966-1970, III, 683, núm. 7.720; Gallego 1979, 189.

Obs. MNAC(GDG): clixé F.M. núm. 3.

29.

Plano d'un vaixell de guerra de setanta canons.

«Gravado por D. F. Gazán Madrid».

«DESCRIPCIONES / DE LA VARENGA MAESTRA / Y ESPEJO DE TODA LA POPA LLANA / HASTA SU CORONAMIENTO / Perfil del costado concluido y Plano de un navio de / Guerra Capaz de montar setenta Cañones demost- / ras con las partes mas Notables que se deben Obser- / var para su Construccion. / Delineadas por el Exmo Sor Dn Antonio de Gaztañeta / y de Iturrivalzaga Teniente General de las Armadas Navales / de S. Magd» // «Plano y Perfil de la varenga Maestra y / Popa de un Navio de Guerra de 70 Cañones» // «Perfil de un Navio de Guerra de 70 cañones» // «Plano del Navio de 70 Cañones» // «Escala de media alta Real D. Re Entero».

Talla dolça.

375 x 670 mm.

1720 a.

Est. BN: 2-50133.

Obr. Gaztañeta 1720.

Bib. Cinco Siglos 1981-1982, 169, il.; Páez 1981-1985, III, 409, núm. 871-7; Carrete 1987, 638-639, il. núm. 916.

Exp. Cinco Siglos 1981-1982, núm. 760.

30.

Escut d'Espanya.

«F. Gazan M».

Talla dolça.

68 x 122 mm.

1721 a.

Obr. Nueva 1721.

Bib. Páez 1981-1985, III, 409, núm. 871-8.

31.

Retrat de Martín de Ascargorta, arquebisbe de Granada.

Mitja figura. Assesut davant una taula en la qual, entre altres coses, hi ha monedes, un rellotje i un crucifix.

«F. M. de Irala deli^t - D. F. Gazan scul. M^a».

«INRI» // «CUM HIS QUI ODERUNT PACEM ERAM PACIFICUS» // «FECIT UTRAQUE UNUM. EPH. COR.» // «NON / NUMMOS / SED HDRAS: / 701160.» // «EL ILL^{no} - SENOR D. MARTIN / DE ASCARGORTA - ARZOBISPO DE / GRANADA. / Murid á 25 de - Febrero de 1719».

Talla dolça.

184 x 130 mm.

1722 a.

Obr. Gómez de Vega 1722.

Bib. Barcia 1901, 79, núm. 139-2; Iconografía Hispana 1966-1970, I, 168, núm. 675-2.

Obs. clixé F.M. núm. 4.

32.

Retrat de Francisco de Quevedo.

Bust amb una ploma a la ma. Sobre el cap, un «putti» porta una corona de llorer i la trompeta de la Fama.

«Dibujado por D. Salvador Jordan - Y Gravado por D. F. Gazan Madrid».

«Si corpus Quevedo cupis, tibi præstat imago: / Si exoptas animam, corpus, opusque dabit».

Talla dolça.

175 x 110 mm.

Est. MNAC(GDG): R.968.

Bib. Ceán 1800, II, 180; Caveda 1865, 333; Exposición 1880, 11; Barcia 1901, 602, núm. 1.502-6; Casanovas 1958, 135; Iconografía Hispana 1966-1970, III, 643, núm. 7.551-4; Gallego 1979, 189.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 53.591.

33.

Sant Ramon Nonat.

El sant de cos sencer, amb els seus atributs, sota l'esguard de Jesús.

«Fray Mathias de Yrala in. et delit. F. Gazan sculpt. Matriti».

Talla dolça.

125 x 190 mm.

Est. BN: 44-14.265.

Bib. Páez 1981-1985, III, 410, núm. 871-10.

34.

Baralla heràldica.

Espasa: escut de Castella i Lleó.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.277.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

35.

Baralla heràldica.

Espasa: escut de Biscaia.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.278.

Obr. Libro 1732 ca.
Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

36.

Baralla heràldica.

Espasa: escut de Sicília, Cerdenya i Mallorca.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.279.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

37.

Baralla heràldica.

Espasa: escut d' Algarve.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.280.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

38.

Baralla heràldica.

Espasa: escut de Toledo, Còrdova i Granada.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.281.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

39.

Baralla heràldica.

Espasa: escut de Murcia.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.282.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

40.

Baralla heràldica.

Espasa: escut de Andalucia.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.283.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

41.

Baralla heràldica.

Espasa: escut de València.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.284.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

42.

Baralla heràldica.

Espasa: escut de Galicia.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.285.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

43.

Baralla heràldica.

Espasa: escut d'Aragó i Catalunya.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.286.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

44.

Baralla heràldica.

Espasa: escut de Portugal.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.287.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

45.

Baralla heràldica.

Espasa: escut dels Infants d'Espanya.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.288.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

46.

Baralla heràldica.

Espasa: escut Reial d'Espanya.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R.3.289.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

47.

Baralla heràldica.

Or: escut de Venecia, Gènova i Luca.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R.3.290.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

48.

Baralla heràldica.

Or: escut dels Sforza de Milà; Bentivoglio de Bolonia,
Varani de Camanno; Montefeltro de Urbino; l'Escala de

Milà. «Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.291.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

49.

Baralla heràldica.

Or: escut de Milà.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.298.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

50.

Baralla heràldica.

Or: escut del duc de Florència.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.299.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

51.

Baralla heràldica.

Or: escut Reial de Savoia.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.300.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

52.

Baralla heràldica.

Or: escut de Nàpols.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)
1732 ca.
Est. MNAC(GDG) R. 3.301.
Obr. Libro 1732 ca.
Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

53.

Baralla heràldica.

Or: escut de Climent XII.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.302.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

54.

Baralla heràldica.

Copa: escut Reial de Polònia.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.303.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

55.

Baralla heràldica.

Copa: escut dels cantons suïsos: Zürich, Berna, Lucerna, Uri, Schwiz, Unterwalden, Zug, Claris, Basilea, Friburg, Solenra, Schaffhause, Appenzel, Varona, Garaffa, príncep de Sabbisneta, Orsini de Petillan Bracciano, Fereri de Pio príncep de Maserano. «Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.304.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

56.

Baralla heràldica.

Copa: escut de l'Ordre de Malta (Gran Mestre, comendador, Creuat). «Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.292.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

57.

Baralla heràldica.

Copa: escut dels prínceps de La Mirandola, Mónaco i Massa.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R..

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

58.

Baralla heràldica.

Copa: escut de Monferrato.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.294.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

59.

Baralla heràldica.

Copa: escut dels ducs de Parma i Plascència.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.295.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

60.

Baralla heràldica.

Copa: escut del duc de Modena.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)
1732 ca.
Est. MNAC(GDG) R. 3.296.
Obr. Libro 1732 ca.
Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

61.

Baralla heràldica.

Copa: escut de Màntua.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)
1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.297.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

62.

Baralla heràldica.

Copa: escut Reial de Suècia.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)
1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.312.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

63.

Baralla heràldica.

Copa: escut reial d'Anglaterra.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)
1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.313.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

64.

Baralla heràldica.

Copa: escut imperial.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)
1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.314.

Obr. Libro 1732 ca.
Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

65.

Baralla heràldica.

Copa: escut reial d'Hongria i Bohèmia.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.315.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

66.

Baralla heràldica.

Bastó: escut dels ducs i pars eclesiàstics: Reims,
Langres Laon. «Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R..

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

67.

Baralla heràldica.

Bastó: escut del príncep d'Orange.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.317.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

68.

Baralla heràldica.

Bastó: escut del duc de Lorena.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.318.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

69.

Baralla heràldica.

Bastó: escut de les províncies de Leone, Forest i
Beaudeil.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.319.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

70.

Baralla heràldica.

Bastó: escut dels comtats de Provença, Auvernia i Bresse.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.320.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

71.

Baralla heràldica.

Bastó: escut del Baix Flandes, Brabant, Limburg,
Luxemburg, Güeldres, Artois, Herraó, Namur, Holanda,
Zelanda, Zutphen, Amvers, Malinas, Groninga, Frisia i
Overyssel. «Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.305.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

72.

Baralla heràldica.

Bastó: escut de Bradenburg.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.307.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

73.

Baralla heràldica.

Bastó: escut dels Electors del Palatinat i Baviera.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732

Est. MNAC(GDG) R. 3.308.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

74.

Baralla heràldica.

Bastó: escut de l'Elector de Saxonia.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.309.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

75.

Baralla heràldica.

Bastó: escut dels Electors eclesiàstics.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.310.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

76.

Baralla heràldica.

Bastó: escut reial de Dinamarca.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.311.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

77.

Baralla heràldica.

Bastó: escut de Bretanya, Poitou, Vermandoes.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.321.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

78.

Baralla heràldica.

Bastó: escut de les Províncies de Gascunya, Bigorra, Cominges, Albret, Foix i Armanyach. «Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.322.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

79.

Baralla heràldica.

Bastó: escut dels comtes i pars seglars de Flandes, Tolosa i Champagne. «Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.323.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

80.

Baralla heràldica.

Bastó: escut dels ducs i pars seglars de Normandíe i Guyena.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.324.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

81.

Baralla heràldica.

Bastó: escut dels comtes i pars eclesiàstics de Chalons, Noyon, i Beauvois. «Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.325.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

82.

Baralla heràldica.

Bastó: escut dels «Príncipes de la sangre».

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.326.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

83.

Baralla heràldica.

Bastó: escut del delfí i els infants de França (Anjou i Orleans). «Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.327.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

84.

Baralla heràldica.

Bastó: escut reial francès.

«Gazan».

Talla dolça.

90 x 56 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1732 ca.

Est. MNAC(GDG) R. 3.328.

Obr. Libro 1732 ca.

Bib. Palau 1948-1977, VI, 149.

85.

Sant Tomàs d'Aquino.

El sant, en èxtasi, és sostingut pels àngels. Al peu de la composició un paisatge amb diverses figures.

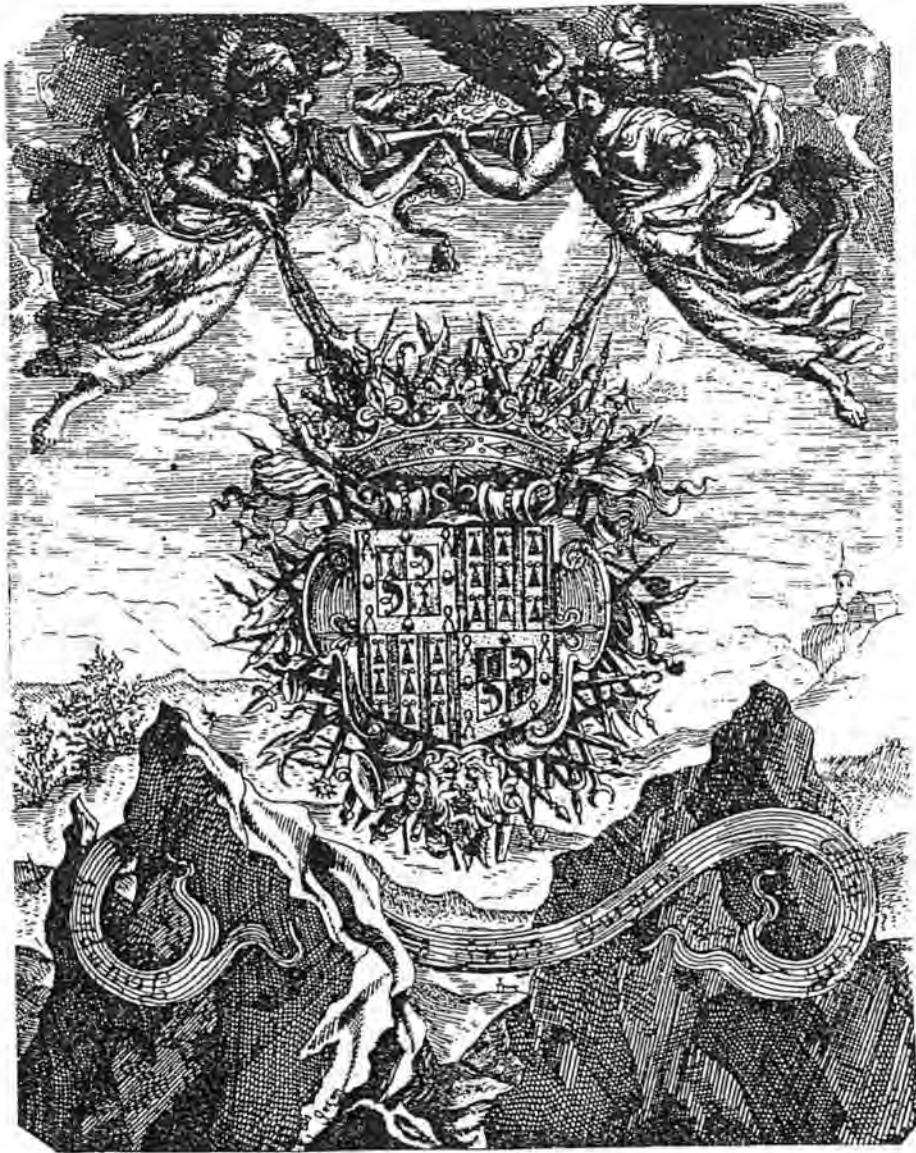
«F.^{cm} Gazan Delli.».

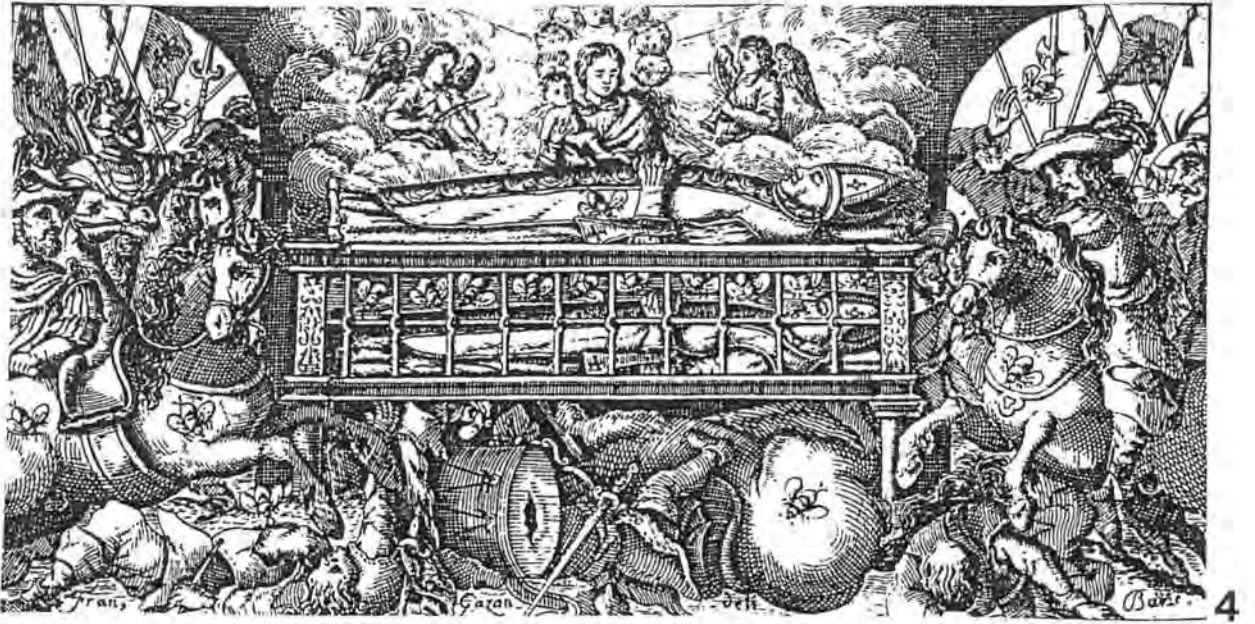
Talla dolça.

238 x 177 mm.

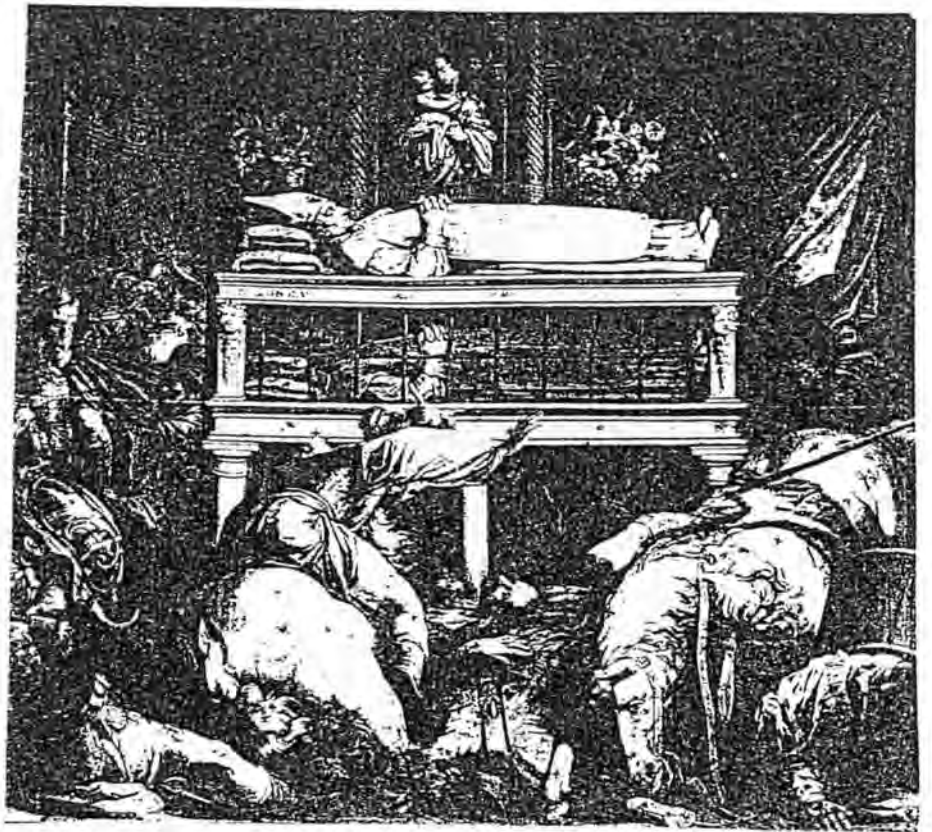
Làm. MML: G-479

Bib. Subirana 1994, 303, núm. G-479.

4

model.

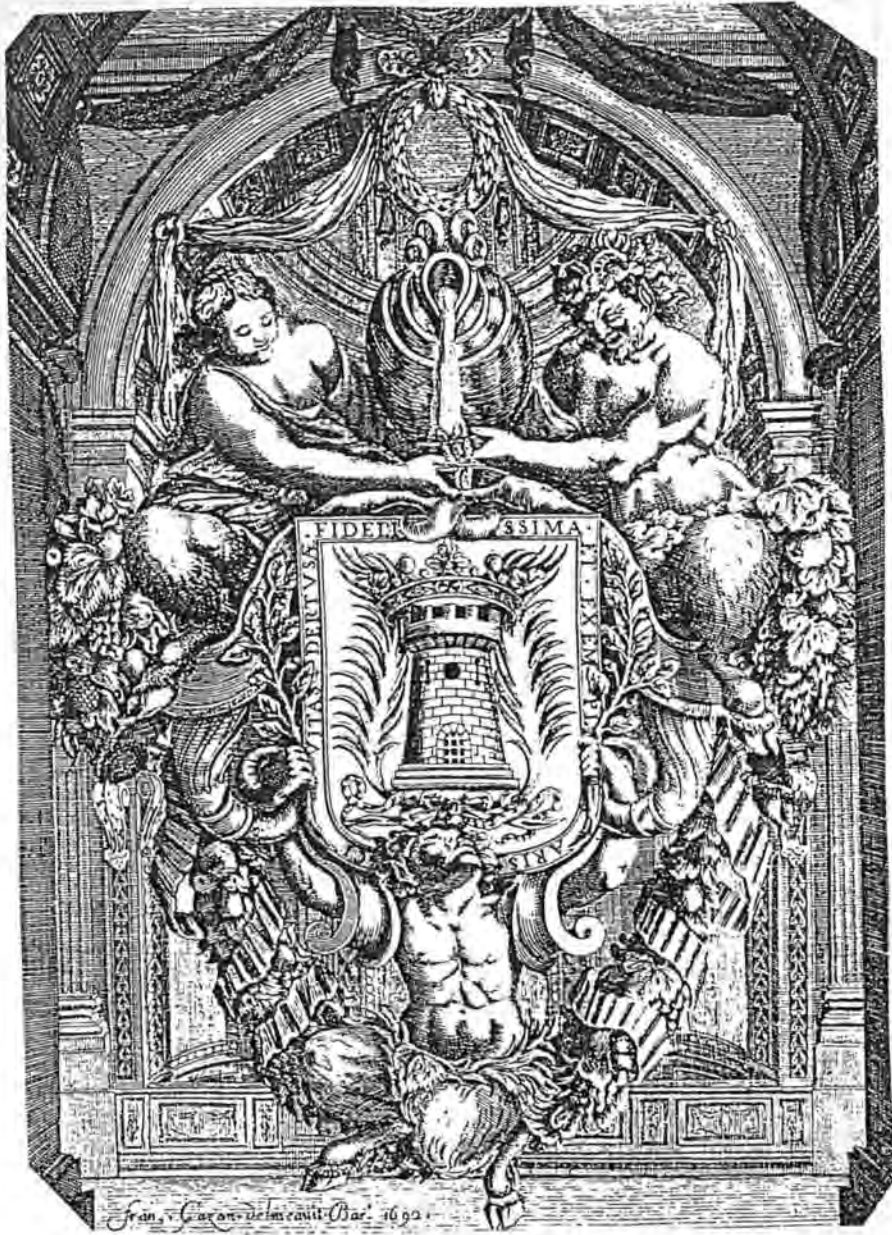

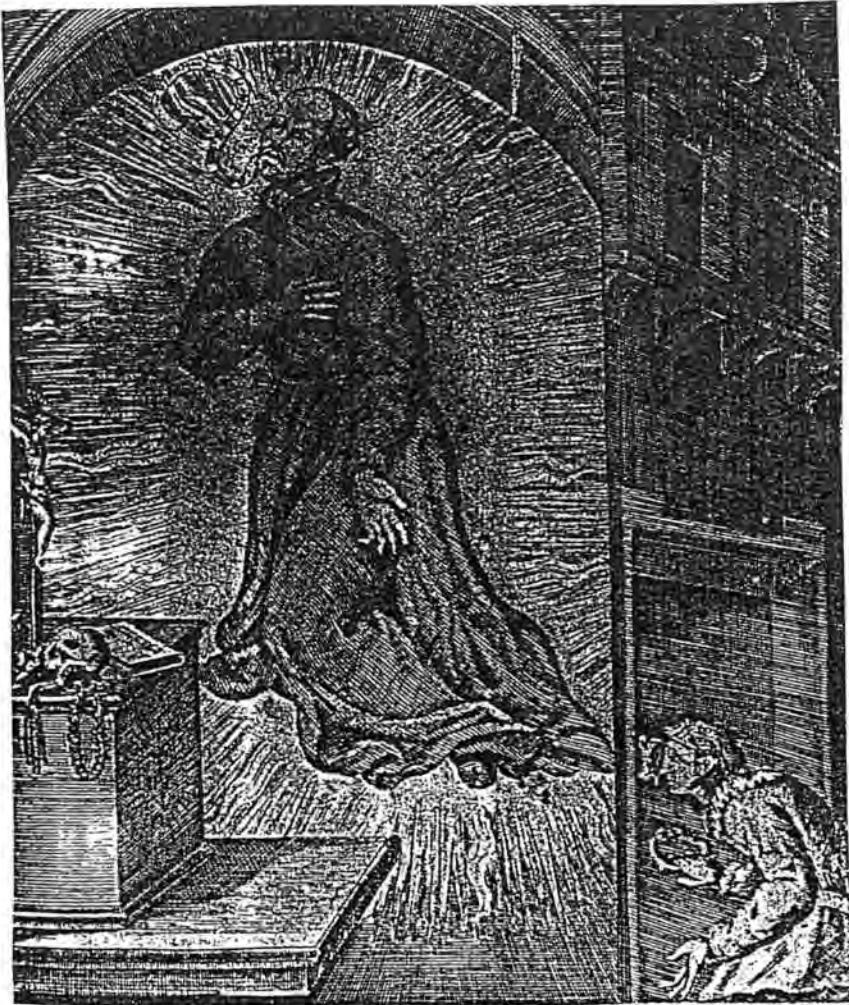

6

7

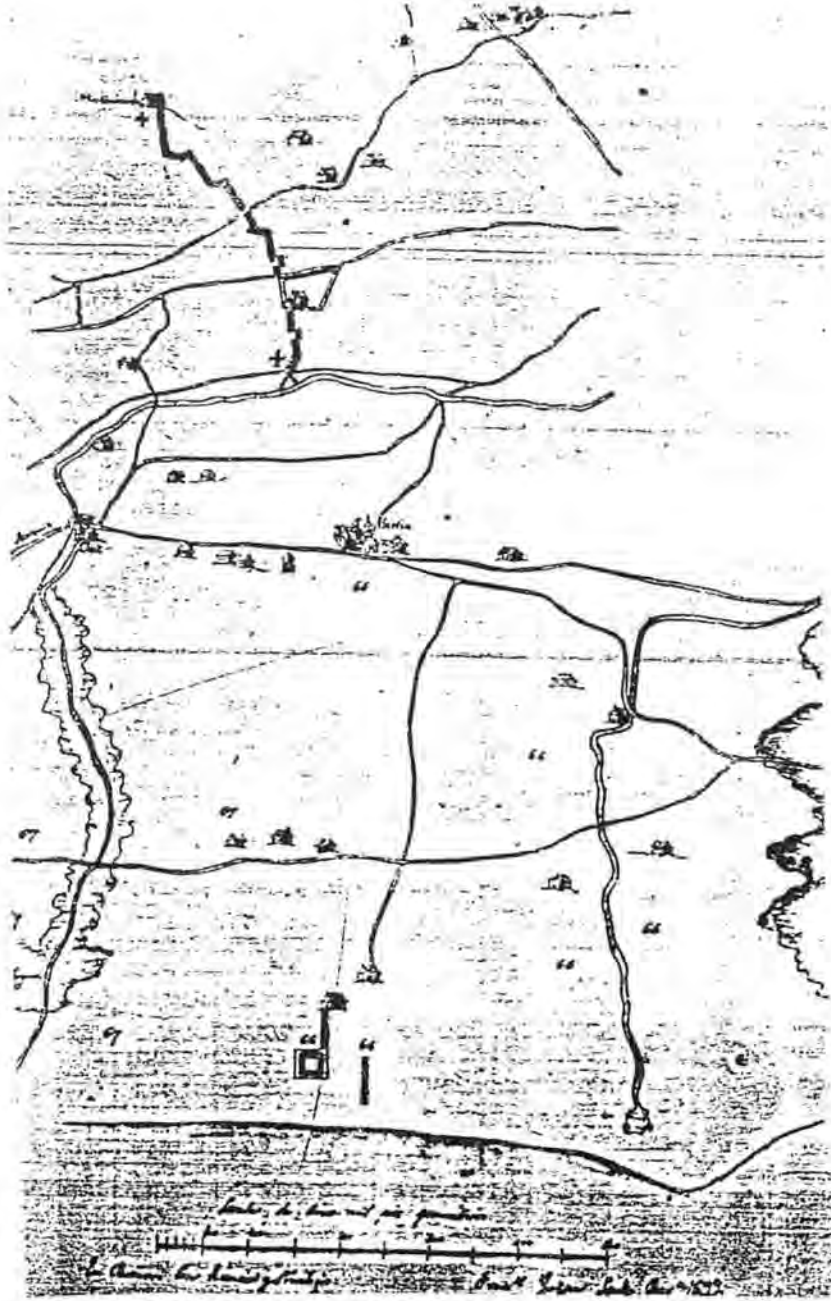

Ignacio de Loyola que antes de fundar la Comp^a de IESVS estudiando Gramatica en Barç^a viucendo e
 ha de hum. Piasquil en la calle de los Algodoneros fue del visto muchas veces en la forma que exi
 na esta estampa. 9

model ?

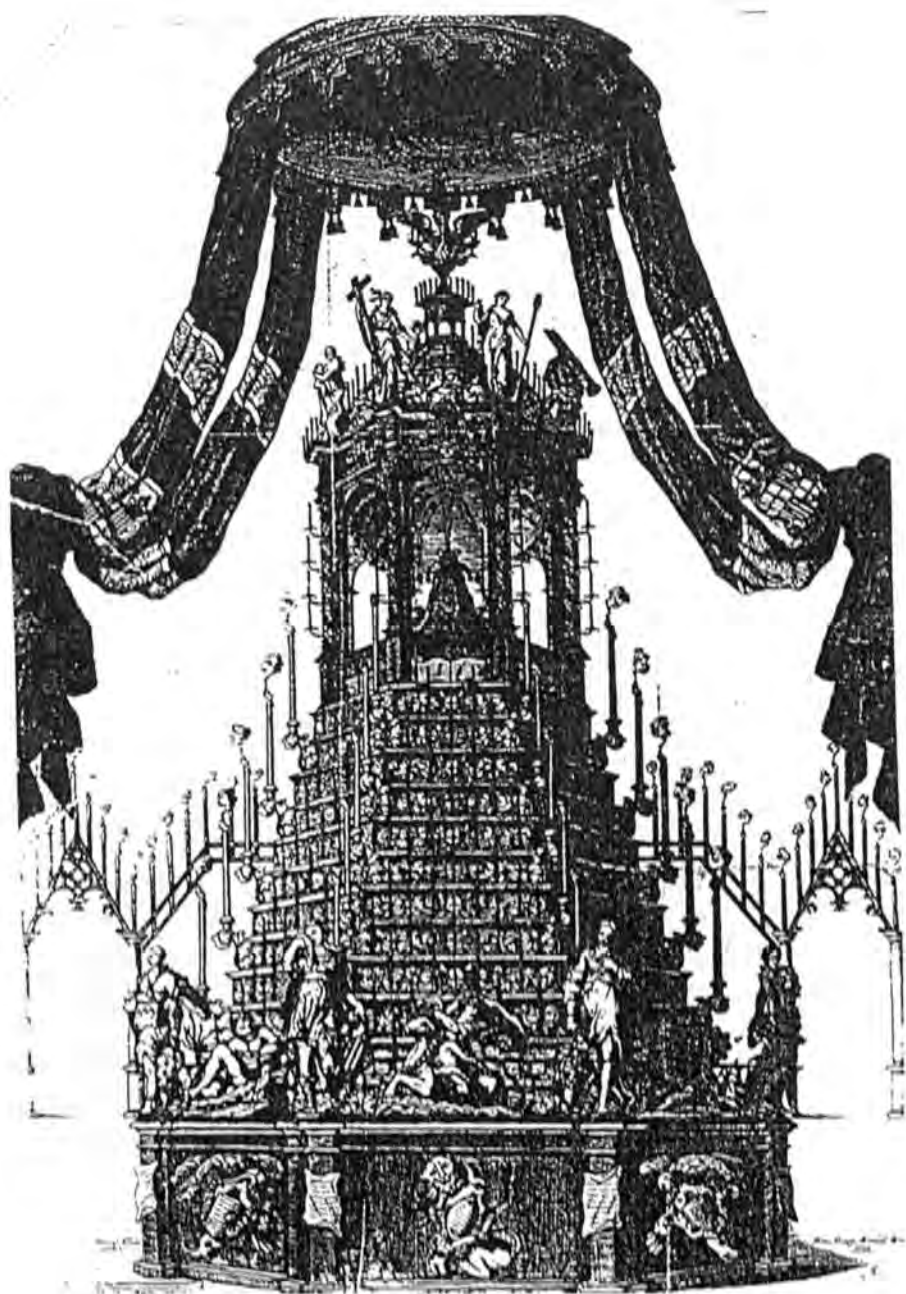

15

16

23

27

32

37

36

9. LESOING (N. LESO O LESOINO)

9.1. Bibliografia.

9.1.1. Comentari.

Al catàleg de l'*Exposición de Grabados de Autores Españoles celebrada por la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa en Enero de 1880*¹ hi trobem relacionat per primera vegada l'únic gravat que coneixem d'aquest autor, del qual no tornarem a tenir cap altra notícia fins que, un segle després, Antonio Correa² el citarà com a calcógraf actiu a la Barcelona del segle XVIII.

9.1.2. Relació cronològica.

Exposición 1880
Correa 1981-1982

---

¹Exposición 1880, 12.

²Correa 1981-1982, 269.

9.2. L'obra.

9.2.1. Comentari.

Només coneixem una estampa d'aquest gravador, la signatura de la qual no deixa clar quin és el seu nom, que en les escases referències biogràfiques trobem transcrit com N. Lesó, Lesoino³ o Lesoing⁴. De compòsició clarament barroca, representa a santa Eulalia com a patrona de Barcelona. Tècnicament és una obra poc reixida, que no aconsegueix textures, ni resol la percepció dels diferents volums. Ho desconeixem absolutament tot respecte al seu autor, que tal vegada podria tractar-se d'un gravador forani, qui sap si d'origen flamenc. Ara per ara, sols podem confirmar la catalanitat del comitent, palesa en el tema i en la llegenda.

9.2.2. Catàleg.

1.

Santa Eulalia.

Representació de la santa a primer terme i al fons una vista de la ciutat de Barcelona.

«Lesoing».

«STA EULALIA . VERGE . Y . MARTIR . PATRONA . DE . BARCELONA.»

Talla dolça.

170 x 117 mm.

Làm. MLAG.

Est. MNAC (GDG): R. 3.741 (prova color sepia) i 22.999 (prova estampada per Jaume Pla després de la restauració de la làmina); BC: 096 Tar. fol. (edició 1988).

Bib. Páez 1982, II, 95; Fontbona 1988, 189.

Obs. MNAC(GDG): clixes núm. 14 i 56.426.

Després de la restauració, aquesta làmina fou utilitzada per il·lustrar el llibre de Miquel Tarradell: Una biografia de Barcelona (Barcelona, 1988, p. 37).

---

³ «N. Lesó. Otro grabador catalan, firmó en Barcelona una pobre estampa de Sta. Eulalia (Lesoino?)» (Exposición 1880, 12).

⁴ Correa 1981-1982, 269.

10. JN. SERONI

10.1. Comentari.

El *Repertorio de gravadores españoles*, d'Antonio Correa és l'única referència bibliogràfica d'aquest gravador, del qual sols en coneixem una estampa que per tècnica i composició situem cronològicament cap a la primera meitat del Set-cents.

10.2. Catàleg.

1.

Mare de Déu de la Misericòrdia.

Mare de Déu amb el Nen entre núvols, voltada d'àngels i tres sants màrtirs. Al peu de la composició, perfil de la ciutat de Reus i, a primer terme, una jove que contempla l'aparició amb actitud devota.

«FR. BONIFAZ DELIN. - JN. SERONI Sculp.»

«SANCTISSIMA VIRGO MATER MISERICORDIÆ IN TEMPLO / EREMITICO REUSIIS CIVTA A PESTE LOCUSTA E / RUCIS FAME ET ARIDITATE TERRÆ LIBERATRIX / IN BELLO PROTECTIX ATQUE IN OMNI ANGVS / TIA REFVGIVM PIETATIS EXPERTA // - // NA. SA. DE MISAERICORDIA VENERADA EN SU HERMITA / SANTUARIO DE LA VILLA DE REUS CON LOS CUERPOS DE / LOS MARTIRES SN. PROSPERO, SN. VICENTE Y SN. VICTORINO / QUE REZANDO UN PADRE NUESTRO SALVE Y AVE MARIA / SE GANAN MUCHAS INDULGENCIAS CONCEDIDAS POR VARIOS / ILLMOS. Y REVMS. PRELADOS».

Talla dolça.

327 x 215 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 3.710 i 9.717.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 56.195. Una de les proves localitzades (MNAC(GDG) R. 3.710) mostra la superfície quadriculada, la qual cosa indica la seva funció com a model.

IN NOMINE VIRGINIS MARIEE LIBERATORIS TERRAE... IN S. DE MISERICORDIA VENERANDA ET S. HERMITAE...
SANCTO DE LA VILLA DE REYES CON LOS...
EN ESTO ANO DE 1714... TERRA LIBERADA... LOS...

11. FRA FRANCESC DE BARCELONA

11.1. Bibliografia.

11.1. Comentari.

Mossén Gudiol, en un article intítulat «Art y dialèctica», publicat a la *Pàgina artística de LA VEU* del 15 de febrer de 1912, feu relació dels gravadors catalans dels quals tenia notícia que havien estat frares, i entre ells cità al caputxí «*Fr. Chufre o de Barcelona*» i el situà cronològicament cap el 1743. Així mateix, J.F. Ràfols el registre en el seu conegut diccionari com a «*Religioso capuchino, de nombre Chufre o Jofre. Grabador setecentista, del cual se conoce una obra fechada en 1748*»¹. Aquesta darrera notícia serà recollida per Antonio Correa en el seu «*Repertorio de grabadores españoles*»².

11.2. Relació cronològica.

Gudiol 1912.
Ràfols 1951-1954.
Correa 1981-1982.

---

¹Ràfols 1951-1954, I, 86.

²Correa 1981-1982, 250.

11.2. L'obra.

11.2.1. Comentari.

Només coneixem una estampa d'aquest gravador, signada «*Bartholomæ, Chufre inventit - Fr. Franciscus à Bar^a. Sculpsit*», utilitzada documentalment l'any 1743. No obstant això, al menys podrem corregir el seu nom, citat erròneament pels autors precedents.

La prova catalogada mostra una orla decorativa, gravada amb traç simple i nítid, que emmarca un títol de reconeixement als fills espirituals de l'orde dels frares menors caputxins, autografiada pel seu Ministre Provincial, fra Francesc de Vilassar.

L'orla disposa al seu voltant de sis medallons, tots plens de figures excepte un. Podria ser aquest un espai destinat a posar el segell de l'Orde -el qual mancava en aquest document-, però també podria significar que el gravat encara no s'havia acabat quan es va utilitzar precipitadament per l'esmentat títol, la qual cosa el situaria cronològicament cap a l'any 1743.

11.2.2. Catàleg.

1.

Títol de reconeixement als fills espirituals de l'Orde dels Frares Menors Caputxins.

Orla decorativa emmarcant el text amb sis medallons, un central a la part superior amb la Immaculada Concepció, quatre als extrems laterals amb quatre sants, i un central al cos inferior en blanc.

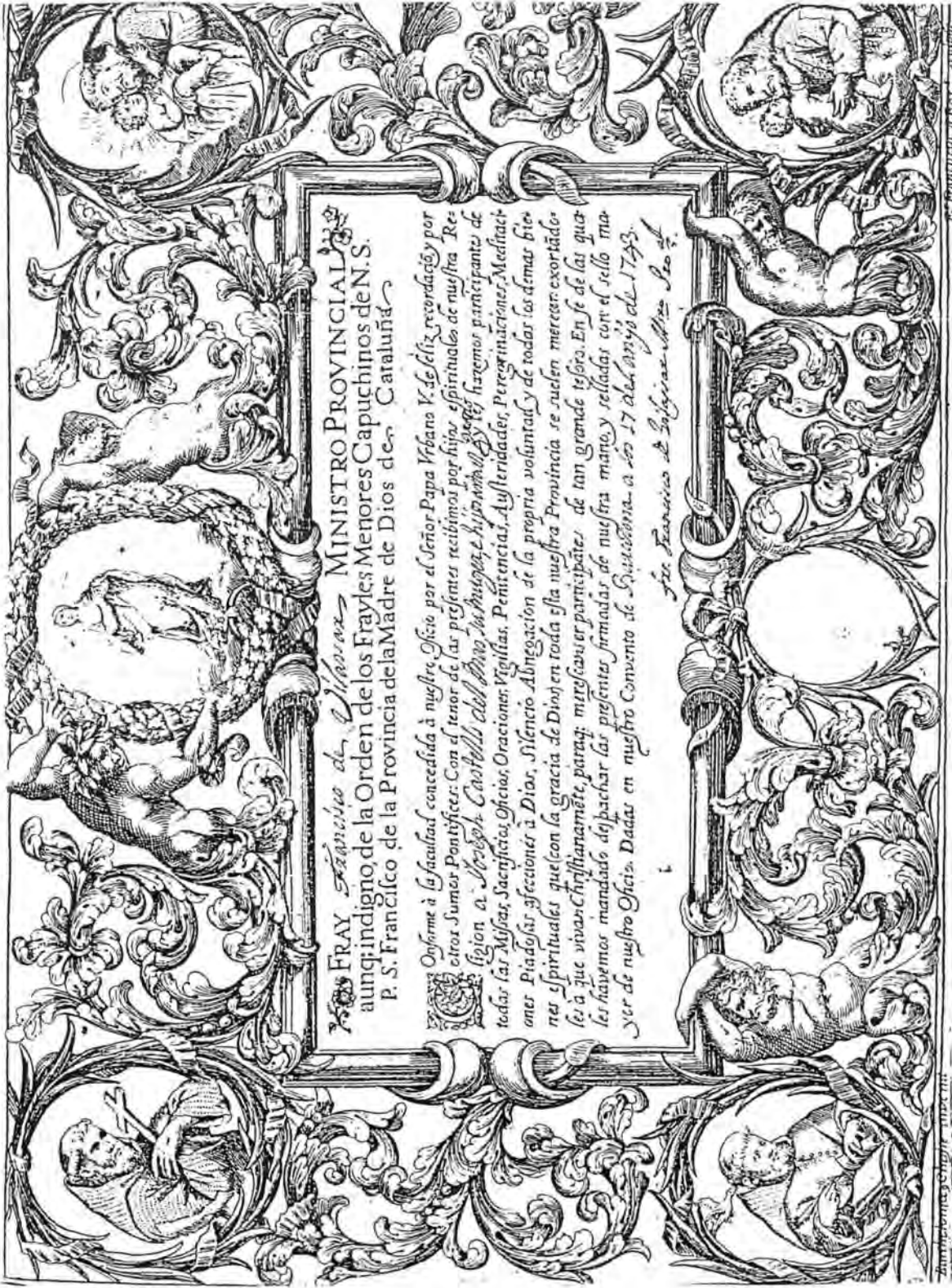
«*Bartholomæ, Chufre inventit - Fr. Franciscus à Bar^a. Sculpsit*».
Talla dolça.

302 x 213 mm.

1743 ca.

Est. BC: III 5b R. 95.

Obr. Document signat l'any 1743.

FRAY FRANCISCO DE LILLO MINISTRO PROVINCIAL
 aunq; indigno de la Orden de los Frayles Menores Capuchinos de N. S.
 P. S. Francisco de la Provincia de la Madre de Dios de Cataluña.

Quoniam a la facultad concedida a nuestro Oficio por el Señor Papa Urbano V. de feliz recordación y por otros Sumos Pontífices: Con el tenor de las presentes recibimos por hijos espirituales de nuestra Religión a *Joseph Caspelli del Obispado de Suiza* y *Joseph* y *Jesús* hermanos participantes de todas las Mistas, Sacrificios, Oficios, Oraciones, Vigilias, Penitencias, Ayunamientos, Peregrinaciones, Meditaciones Piadosas, afeciones a Dios, Silencio Adoracion de la propia voluntad y de todas las demás buenas espirituales que con la gracia de Dios en toda esta nuestra Provincia se suelen merecer: exortados a que vivan Christianamente, paraq; merecamos participares de tan grande tesoro. En fe de las quales havemos mandado despachar las presentes firmadas de nuestra mano, y selladas con el sello mayor de nuestro Oficio. Dadas en nuestro Convento de *Susanna* a los 17 del mes de *Agosto* de 1793.

Fr. Francisco de Salazar Oficio Seco

Imprimido en el Oficio de la Madre de Dios de Cataluña. Año 1793.

12. FRA ALBERT DOMENECH

12.1. Bibliografia.

12.1. Comentari.

Només disposem de dues referències bibliogràfiques respecte a aquest gravador. La primera és de mossèn Gudiol¹, el qual es limita a esmentar-lo com a frare carmelita i autor d'una estampa datada l'any 1722. Ràfols² recull la notícia, el situa en un convent de Barcelona, i diu que era xilògraf.

12.2. Relació cronològica.

Gudiol 1912.
Ràfols 1951-1954.

12.2. L'obra.

12.2.1. Comentari.

Ho ignorem gairebé tot d'aquest frare carmelita i només podem referir-nos a dues proves calcogràfiques signades i datades per ell entre els anys 1712 i 1722, la darrera a Vic. De clara formació autodidacta, denota desconeixement dels sistemes del traç calcogràfic i dibuixa amb el burí formes simples i ombrejats puntejats. Són petits gravats sense cap ambició.

---

¹Gudiol 1916.

²Ràfols 1951-1954, I, 328.

**12.2.2. Relació cronològica
d'obres impreses,
manuscrites i/o documents
amb estampes.**

Bartriz 1712.
Martí 1847.

12.2.3. Catàleg.

1.

Escut d'armes de Fr. Pedro Tomás Sánchez.

«M. f. Alberuss - Domenech fecit / 17 - 12».

Talla dolça.

120 x 95 mm.

1712. .

Est. BC: Fullets Bonsoms, núm. 7.138; BUB: B-65/3/4-14,
C-239/6/14-8, B-45/4/8-15, B-65/5/12-14, C-239/2/18-13,
C-239/3/2-3, B-40/4/39-11 i B-39/2/19-10.

Obr. Bartriz 1712.

2.

Sant Bernat Calvó.

Bust de perfil, dins un oval.

«f. Albert Domenech car. fecit Vici 1722 in honorem Santii».

Talla dolça.

100 x 79 mm.

1722.

Làm. MEV; s.núm.

Est. BC: VIII-I C5/10 i IIf.3A 17.

Obr. Martí 1847.

Albertus Dominicus Cal. 1500. 1500. 1500. 1500. 1500. 1500.

13. P. FONT

13.1. Bibliografia.

13.1. Comentari.

J.F. Ràfols¹ és l'únic artígraf que aporta alguna notícia sobre aquest gravador, la mateixa que repetiran Antonio Correa² i Elena Páez³.

13.1.1. Relació cronològica.

Ràfols 1951-1954.

Correa 1981-1982.

Páez 1981-1985.

13.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques.

«Relacion de las cantidades que en el año 1724 se impusieron y cargaron á los Particulares y Gremios de la ciudad de Barcelona & el Industrial y Comercio. [...] Pablo Font ---- 390 RsA. [...]».

IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1724.

---

¹ Ràfols 1951-1954, I, 448.

² Correa 1981-1982, 261.

³ Páez 1981-1985, I, 354.

13.3. L'obra.

13.3.1. Comentari.

P. Font és, segons Ràfols, un «grabador del primer cuarto del siglo XVIII. De él se conoce un interesante grabado donde se reproduce un episodio del Sitio de Barcelona de 1714, un ejemplar del cual se guarda y exhibe en el Museo Histórico de la Ciudad de Barcelona»⁴. Malauradament no hem localitzat aquesta estampa, per la qual cosa ens limitem a donar crèdit al text abans transcrit.

Tampoc disposem de cap referència documental segura respecte a aquest gravador. Sabem que l'any 1724 un «Pablo Font» cotitzava a Barcelona un impost cadastral de 309 R.A., però no hi ha cap indici que ens permeti identificar-lo amb el nostre autor. Així mateix, tenim present una estampa de la Mare de Déu de Guadalupe firmada «Font Fec.». Tot i el caire popular de la composició, presentada amb els característics esquemes del Set-cents, la concepció estètica del conjunt estètic i la utilització tècnica de la manera negra ens fan pensar en una cronologia molt més avançada.

Davant aquest insignificant garbuix de dades ens inclinem a deixar-ho tot apuntalat i confiem en futures investigacions per poder-ne treure l'entrellat.

13.3.2. Catàleg.

1.

Mare de Déu de Guadalupe.

Imatge de la Mare de Déu de Guadalupe entre amplis cortinatges sostinguts per angelets.

«Font Fec.»

«Sta. MARIA DE / GUADALUPE // Santa Maria de Guadalupe
Ora pro nobis.»

Talla dolça (aiguafort i manera negra).

340 x 240 mm.

Est. MNAC: R. 1.083.

---

⁴ Ràfols 1951-1954, I, 448.

Santa Maria de Guadalupe Ora pro nobis.

14. FRANCESC SANTA CRUZ LUNELL

14.1. Bibliografia.

14.1.1. Comentari.

Sols disposem de dues exigues referències bibliogràfiques sobre aquest gravador: la primera la podem trobar al conegut diccionari de J.F. Ràfols¹, i la segona al *Repertorio de grabadores españoles* d'Antonio Correa². L'*Atlas de Barcelona*³ i el catàleg de l'exposició *Retrat de Barcelona*⁴, reproduïxen un dels seus gravats⁵.

14.1.2. Relació cronològica.

Ràfols 1951-1954.
Correa 1981-1982.
Atlas 1982.
Retrat 1995.

---

¹ Ràfols 1951-1954, III, 35.

² Correa 1981-1982, 285.

³ Atlas 1982, 145, núm. 51.

⁴ Retrat 1995, 111.

⁵ Núm. 1 del catàleg.

14.2. L'obra.

14.2.1. Comentari.

Francesc Santa Cruz Lunell, capità d'ingeniers i gravador, fou l'autor de «*diversos planos y reproducciones de escenas del sitio de Barcelona en 1714, algunos de los cuales se guardan y exhiben en el Museo Histórico de la Ciudad, de Barcelona*»⁶. Disortadament només hem pogut localitzar un d'aquest gravats, una vista panoràmica de la ciutat de Barcelona i els seus voltants, en la qual s'indiquen per primera vegada els pobles del Pla del Llobregat⁷.

14.2.2. Catàleg.

1.

Barcino Magna Parens.

Vista de la ciutat de Barcelona durant el setge del 1714: enquadrament panoràmic del Pla de Barcelona i el delta del Llobregat vist des de Collserola.

«*Franciscus Santa Cruz Catalanus fecit.*»

«*BARCINO MAGNA PARENS // EXPLICACION DEL PLANO. / Ataque y defensa de la Plaza de Barcelona, que por espacio / de catorze Meses se defendió de sus Naturales contra el Exercito de las dos Potencias España y Francia, aviendo empezado el / dia veinte y cuatro de Julio de Mil setecientos y treze, hasta el / dia onze de Septiembre de Mil Setecientos catorze. [...]*».

Talla dolça.

910 x 680 + 910 x 700 mm.

1718.

Est. MMHB: núm. 756.

Bib. Ràfols 1951-1954, III, 35; Atlas 1982, 145, núm. 51; Retrat 1995, 111, núm. 78.

Obs. MMHB: Clixé D-99(M.H.) i D-6.698. Les llegendes en castellà i en francès foren impreses a Viena per J. Van Guelen, l'any 1718.

---

⁶ Ràfols 1951-1954, III, 35.

⁷ Núm. 1 del catàleg.

2.

Planol.

«El capitán de Ingenieros D. Fran^{co}. Sta. Cruz y Lunell».

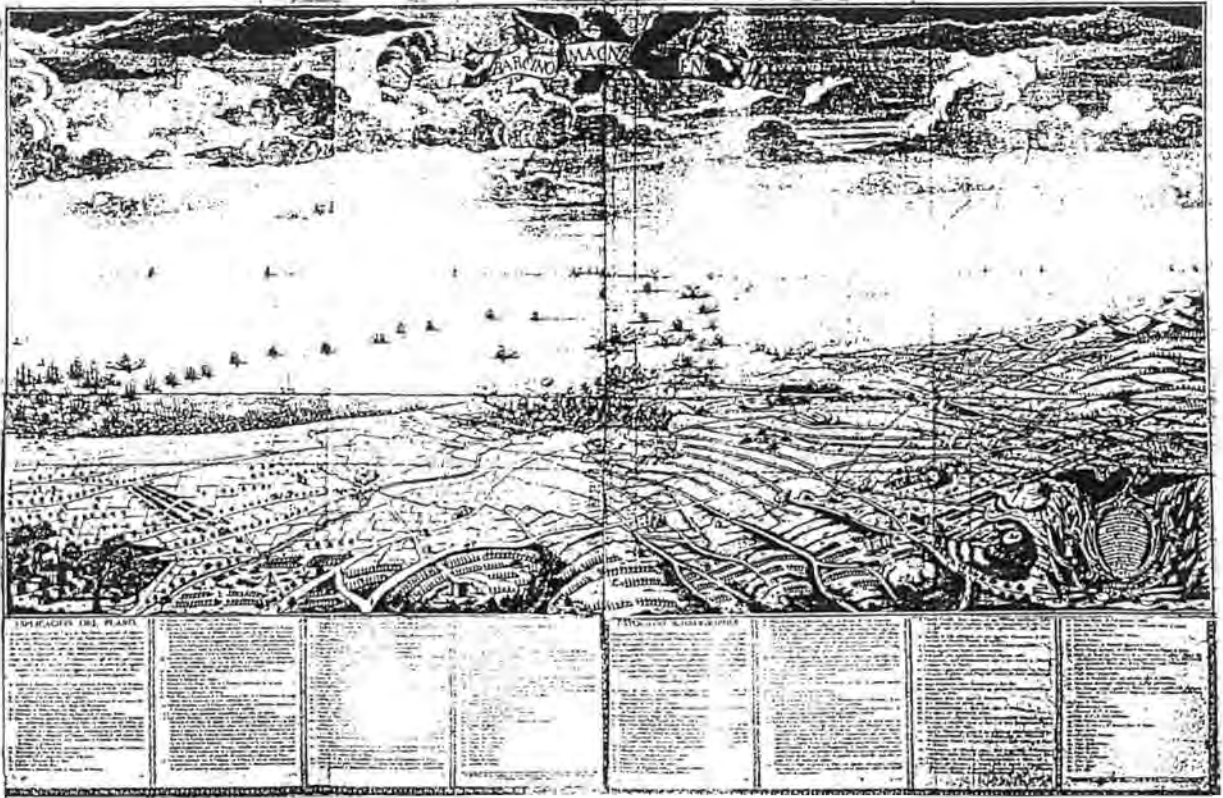
«Explicación del Plan de todas las fortificaciones de la Plaza de Montuy, Sta. Madrona, Capuchinos, Cruz de San Fran^{co}., líneas de circunvalación y campamento del enemigo. Sitiada por las armas de Francia y duque de Anjou des de el día 25 de Julio de 1713 hasta el día 30 de enero de 1714».

Talla dolça.

730 x 950 mm.

ca. 1714.

Obs. Només disposem de la informació que ens proporciona la fitxa núm. 759 de l'inventari del MMHE, la qual corresponia a una copia d'aquest planol, la localització actual del qual desconeixem.

15. ANASTASI LLEOPART VILARDELL

15.1. Bibliografia.

15.1.1. Comentari.

Mossèn Gudiol¹ és el primer i únic artígraf en publicar una notícia d'Anastasi Lleopart Villardell, la mateixa que reproduïx J. F. Ràfols² en el seu conegut diccionari d'artistes catalans. Antonio Correa³ simplement cita la referència bibliogràfica de Ràfols.

15.1.2. Relació cronològica.

Gudiol 1916.
Ràfols 1951-1954.
Correa 1981-1982.

15.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques.

«Maestros que se han passado en el año proximo antecedente y no tienen casa y trabajan como mancebos [...] Anastasio Lleopart 45 Rs. A. - 28 años».

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1733-1734, «Colegio de Plateros», 1733.

---

¹ Gudiol 1916.

² Ràfols 1951-1954, II, 79.

³ Correa 1981-1982, 269.

15.3. Biografia cronològica.

1705 ca.

Neix, probablement a Barcelona (IMHB: Cadastre personal 1733).

1732

4 maig: Realitza la prova d'ingrés al gremi dels argenters de Barcelona (IMHB: Passanties, núm. 904).

1733

Figura en el cadastre personal entre els argenters que *«no tienen casa y trabajan como mancebos»*, cotitza 45 Rs. A. i te 28 anys (IMHB: Cadastre personal de l'any 1733).

1753

Edició de l'obra *Adarga Catalana*, de Xavier de Garma, amb il·lustracions firmades per aquest autor (Núms. 2 al 36 del catàleg).

15.3.1. Arbre genealògic.

Salvador Lleopart ≡ Ana

|

Anastasi Lleopart ≡ (?) Vilardell

|

Anastasi LLEOPART VILARDELL ≡ (?)

|

Salvador Lleopart

|

Anton Lleopart

|

Anastasi Lleopart

15.4. L'home.

Segons les referències cadastrals, va néixer l'any 1705⁴. El seu pare, l'argenter barceloní Anastasi Lleopart⁵, el trobem establert al barri de la Ribera cap el 1715⁶. Els seus fills, Salvador, Anton i Anastasi, van continuar el negoci familiar⁷. Aquest darrer fou alumne de l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona i el 27 de juny de 1785 obtingué el segon premi mensual de la classe de flors i ornamentació⁸.

15.5. L'artista.

Membre d'una nissaga d'argenters, ho desconeixem gairabé tot d'aquest artífex, tret que l'any 1732 realitzà la prova d'aptitud al gremi dels argenters presentant el dibuix d'un anell i una alegoria sobre la Justícia i la Raó⁹, i que un any més tard cotitzava entre els orfebres que «no tienen casa y trabajan como mancebos»¹⁰.

---

⁴ IMHB: Cadastre personal 1733.

⁵ Fill de Salvador Lleopart, també argenter, fou declarat apte per exercir l'ofici el 4 de febrer de 1686 (IMHB: Passanties, núm. 671)

⁶ Ràfols 1951-1954, II, 77.

⁷ Segons ho confirmen les proves de passantia, presentades per Salvador, 15 de setembre de 1772; Anton, el 15 d'abril de 1773; i Anastasi, 19 de juny de 1777 (IMHB: Passanties, núms. 1374, 1385 i 1413, respectivament).

⁸ LAJC: llibre núm. 10, f. 311.

⁹ IMHB: Passanties, núm. 904.

¹⁰ IMHB: Cadastre personal de l'any 1733.

15.6. L'obra

15.6.1. Comentari.

Les estampes d'Anastasi Lleopart mostren el traç característic d'aquells argenters catalans que, de manera autodidàctica, van optar per posar les seves habilitats professionals al servei de les representacions gràfiques. Més artesà que artista, Lleopart és l'autor de les trenta-cinc calcografies sobre diversos models d'escuts d'armes que il·lustren la coneguda obra de l'heraldista i arxiver Francesc Xavier de Garma, *Adarga Catalana*, publicada a Barcelona a l'impremta de Mauro Martí l'any 1753¹¹. Així mateix, coneixem d'ell una estampa de caire popular dedicada a sant Magí¹² i una còpia de l'escut d'armes de la ciutat de Vic segons un gravat del segle anterior firmat per Salvador Serdanya¹³.

15.6.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes.

Garma 1753.

---

¹¹Núms. 2 al 36 del catàleg.

¹²Núm. 1 del catàleg.

¹³Núm. 37 del catàleg. Cf. el núm. 2 del catàleg de Salvador Serdanya. El mateix model fou gravat per Francesc Labarta l'any 1919 per la portada del catàleg oficial de l'*Exposició d'Art* de Barcelona.

15.6.3. Catàleg.

1.

Sant Magí.

Figura del sant amb els seus atributs sobre un fons de paisatge i orla historiada amb diversos passatges de la seva vida.

«Anastasio Lleopart ft.».

«Sn Magin. El Milagrero de Cathaluñá. // Vivió 50 años en una cueva / de la Baronía de la llacuna. // Fue preso y llevado / a la Carcel de Tarragê // Saca los demonios de / la hija del Pretor // Los Angeles le abr- / en la Carcel // Buelve á su Cueva y los An- / geles le baxan Pan del Cielo // Fue arrastrado y sal- / en Rosales de su Sangre // Abre la fuente y beben / sus Contrarios // Fue Degollado donde / yace oy su cuerpo // Diseño del Glorioso Hermitaño S^o. Magín que se / venera en el Convento de Padres Dominicos de las Montañas / de Brufagaña en la Varonía de la Llacuna. Dedicale el mismo Conv- / ento a su Nobilissima Patrona la Ex^{ta}. S^a. Dª Theresa de / Moncada, y Venavides, Espes Castro, Alagon, y Cervelló, Duquesa / de Medinaceli de Feria, Cardona, Segorbe, Alcalá, y Camiña; / Marquesa de Priego, y de Aytona; Varonesa de la llacuna, &&. / El Illmo. Sr. Dn. Pedro Copons y de Copons, Arz^b de Tarragê Concedio a los 23 de / S^{ra}. de 1746. 80 días de Indulgê á los qe. Resaren un Padre N^o y una Ave Maria / delante de esta S^a. Imagen. Los Ill^{mos}. S^{es}. El S^o. Obispo de Barna. El de / Gerona, de Tortosa, de Lerida, de Vique y de Solsona Consedieron 40 / dias de Indulgê Cada uno a los qe. resaren las mismas oraciones.»

Talla dolça.

284 x 193 mm.

1746 d.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

Obs. MNAC: clixé núm. 58.5636 «Col. Calvó. Peça no adquirida».

2.

Al·legoria de les lleis heràldiques catalanes.

Minerva entronitzada, porta a l'escut les quatre barres catalanes i està flanquejada per les muses Clio i Urania. Al peus, la representació del Pare Temps. Al fons, l'escenificació de l'origen de les quatre barres.

«Garma delin. - Anastasio Lleopart Scul».

Talla dolça.

195 x 180 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma.

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-79.

Obr. Garma 1753, I i II, frontis del llibres I i II.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

Obs. Apareix dues vegades, com a frontispici dels respectius toms I i II

3.

Models heràldics.

«Garma Delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. I - Fol. 46».

Talla dolça.

195 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, I, llibre I.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

4.

Models heràldics.

Garma Delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. II - Fol. 54».

Talla dolça.

195 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, I, llibre I.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

5.

Models heràldics.

«Lam. III - Fol. 62».

Talla dolça.

195 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, I, llibre I.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

6.

Models heràldics.

Garma Delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. IV - Fol. 82» « ».

Talla dolça.

195 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma
Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.
Obr. Garma 1753, I, llibre I.
Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

7.

Models heràldics.
Garma Delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. V - Fol. 102».

Talla dolça.
195 x 130 mm.

1753 a.
Dib. F. X. de Garma
Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.
Obr. Garma 1753, I, llibre I.
Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

8.

Models heràldics.
Garma Delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. VI - Fol. 162».

Talla dolça.
195 x 130 mm.

1753 a.
Dib. F. X. de Garma
Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.
Obr. Garma 1753, I, llibre I.
Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

9.

Models heràldics.
Garma Delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. VII - Fol. 204».

Talla dolça.
195 x 130 mm.

1753 a.
Dib. F. X. de Garma
Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.
Obr. Garma 1753, I, llibre I.
Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

10.

Models heràldics.
Garma Delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. VIII - Fol. 234».

Talla dolça.
195 x 130 mm.

1753 a.
Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.
Obr. Garma 1753, I, llibre I.
Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

11.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. I - Fol. 10».

Talla dolça.
190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre II.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

12.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. II - Fol. 24».

Talla dolça.
190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre II.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

13.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. III - Fol. 52».

Talla dolça.
190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre II.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

14.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. IV - Fol. 60».

Talla dolça.
190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre II.
Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

15.

Models heràldics.
Garma delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. V - Fol. 70».

Talla dolça.
190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma
Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.
Obr. Garma 1753, II, llibre II.
Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

16.

Models heràldics.
Garma delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. VI - Fol. 84».

Talla dolça.
190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma
Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.
Obr. Garma 1753, II, llibre II.
Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

17.

Models heràldics.
Garma delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. VII - Fol. 94» « ».

Talla dolça.
190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma
Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.
Obr. Garma 1753, II, llibre II.
Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

18.

Models heràldics.
Garma delin. - Lleopart Sculp.».
«Lam. VIII - Fol. 106».

Talla dolça.
190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma
Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.
Obr. Garma 1753, II, llibre II.
Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

19.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. I - Fol. 114».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

20.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. II - Fol. 128».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

21.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. III - Fol. 136».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

22.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. IV - Fol. 152».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

23.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. V - Fol. 160».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

24.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. VI - Fol. 176».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

25.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. VII - Fol. 184».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

26.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. VIII - Fol. 200».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

27.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. IX - Fol. 216».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

28.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. X - Fol. 224».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

29.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. XI - Fol. 232».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

30.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. XII - Fol. 240».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

31.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. XIII - Fol. 256».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

32.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. XIV - Fol. 264».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

33.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. XV - Fol. 280».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

34.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. XVI - Fol. 288».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

35.

Models heràldics.

Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. XVII - Fol. 296».

Talla dolça.

190 x 130 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, II, llibre III.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

36.

Arbre genealògic.

Un guerrer a l'extrem inferior esquerre, del qual broten les branques amb diversos escuts d'armes provinents d'un mateix origen.

«Garma delin. - Lleopart Sculp.».

«Lam. IX - Fol. 242 // Brisuras / qe. estan puestas en el / Arbol, con el Lambel / surmontado para los / Hijos del Primogenito, - Brisuras, / surmontadas al / Lambel para / los hijos del se- / gundo qe. bri- / só con ... - Brisuras, / con el Lambel, / surmontado ... / para los hijos dt / tercero que brisó / / ... - Brisuras, / surmontadas / al Lambel para / los hijos dt qu- / arto, que brisó / con / --- - Brisuras, / con el Lambel / surmontado / para los hijos dt / quinto, que brisó / con / ... - Brisuras, / surmontadas / al Lambel para / los hijos del / sexto, que brisó / con / ...»

Talla dolça.

200 x 510 mm.

1753 a.

Dib. F. X. de Garma

Est. BC: 2-III-23 I-II i I-IV-78.

Obr. Garma 1753, I, llibre I.

Bib. Ràfols 1951-1954, II, 79.

37.

Escut de Vic.

Escut de la ciutat de Vic flanquejat per dos àngels, sobre un peu de rocalla.

«An^{al}. - Lleopart fes. Bar.».

Talla dolça.

170 x 150 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. BC: XIV-3A R. 18.

Bib. Gudiol 1916; *La Veu de Catalunya* 1919; Ràfols 1951-1951, II, 79.

Obs. Cf. amb les estampes del mateix tema firmades per Salvador Serdanya (núm. 2 del catàleg) i la copia de Francesc Labarta (*Exposició D'Art. Catàleg Oficial 1919. Barcelona*).

Vio sueños en una Cueva de la Baronía de la Uacuna.

Quiso a su Cueva y los Angeles le dieron Pan del Cielo

Fue preso y llevado a la Cárcel de Sarago

Fue arrastrado y salido en Rotales de su Sangre

Saca los demonios de la hija del Rey

Abre la fuente y bebieron sus Contrarios

Los Angeles le enseñan la Cárcel

Sta Magin. El Milagrero de Cataluña.

Fue degollado donde se le ve en su Cárcel

Diseño del Glorioso Hermitaño Sta Magin que se venera en el Convento de Padres Dominicos de las Montañas de Brusapana en la Baronía de la Uacuna; Dedicale el mismo Convento a su Nobilissima Patrona la Sta S^{ra} D^{na} Inés de Alencada, y Penavides, Espes Castro, Alazon, y Cervelló; Duquesa de Alcedinaceli de feria, Carámu, Sezarbe, Aicala, y Camilla; Marquesa de Lugo y de Aytona; Varonesa de la Uacuna. El Illmo D^{no} D^{na} Copons y la Copons Arz^{ob} de Tarraç^a Cometha el 25 de 7to de 1746. 30 dias de Juicio^{al} los 15. Fecoren un Padre N^{ro} y una Madre N^{ra} delante de esta Sta Imagen. Lo Illmo S^{to} El S^{to} Obispo de Tarragona de Llorca de Lerida de Urgel y de Solsona Comandante 60 años de Suble^{ta} Comandante de las Armas, mactines

2

37

16. IGNASI FONTS

16.1. Bibliografia.

16.1.1. Comentari.

Al catàleg de la *Exposición de Grabados de autores españoles celebrada por la Asociación Arqueológica Barcelonesa en Enero de 1880*¹ hi figura la primera i única notícia d'Ignasi Fons, la mateixa que recullen Correa² i Páez³, referent a un gravat de Sant Tomàs signat l'any 1723.

16.1.2. Relació cronològica.

Exposición 1880.
Correa 1981-1982.
Páez 1981-1985.

---

¹Exposición 1880, 14.

²Correa 1981-1982, 280.

³Páez 1981-1985, I, 431.

16.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques.

«Llista de noms de la confraria de los Espaseros se compon dels mestres [...] Ignasi Pons [...]»

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1716-1718, fol. 17.

«nº 439 / Individuos: Ignasi Pons / Gremios: Espaser / Estimaciones nuevas: 2 " " / Total / 2 " "»

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1716-1718. «Estado de lo que se ha rebaxado del Rl. Catastro de la Ciudad de Barcelona, por razon de [...] 1717».

«Espaderos [...] Ignasi Pons - 15 R. Ard.»

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1722-1723, plec del 1722, fol. 120.

«Gremi de Espases - Ignasi Pons 45 R. Ard.»

IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1722-1723, plec del 1723, fol. 180.

«15 Rs. A. - Ignacio Pons .... 49 años»

IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1724. «Cofradia de los espaderos».

«Ignacio Pons .... 25 años / Maestro con casa y tienda.»

IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1730. «Gremio de Espaderos».

«Ignasi Pons - Espaderos [...] 29 [anys i viu a] Calle Ancha.»

IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1735.

«[Segueix constant un] Ignasi Pons [en el] Gremio de Espaderos.»

IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1757.

16.3. L'OBRA.

16.3.1. Comentari.

Ho ignorem absolutament tot respecte a la vida d'aquest gravador, del qual en tenim constància per dues estampes signades a Barcelona l'any 1723.

De la consulta del cadastre personal només hem pogut constatar l'existència de dos membres de la confraria dels espasers amb aquest nom, possiblement pare i fill. Si tenim en compte els coneixements respecte a la manipulació del metall que requereix la pràctica d'aquest ofici, ens semblaria raonable que un espaser, al igual que havien fet alguns argenters, s'arrisques a fer incursions dins el camp del gravat. En aquest sentit pensem en les similituts tècniques emprades en el treball de decoració de les espases.

Pel que fa al primer, sabem que va neixer pels volts del 1675⁴ i que documentalment figura com a mestre espaser des de l'any 1717⁵. El segon va neixer cap a 1705⁶, vivia al carrer Ample⁷ i des de l'any 1730 el tenim documentat com a «*maestro con casa y tienda*»⁸.

Les dues proves catalogades denoten habilitat en el burí i pulcritud en l'execució, la composició de les quals podria atribuir-se al mateix gravador si valorem l'utilització del *fecit* a les signatures.

---

⁴ IMHB: Cadastre personal, caixa dels anys 1716-1718.

⁵ IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1724. «Cofradia de los espaderos».

⁶ IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1730.

⁷ IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1735.

⁸ IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1730.

16.3.2. Catàleg.

1.

Sant Tomàs d'Aquino.

Bust dins un marc oval. Figura sota l'inspiració de l'Esperit Sant, amb una ploma a la ma dreta i un llibre a l'esquerra.

«*Ignatius Pons fct. Barna. 1723*».

Talla dolça.

155 x 122 mm.

1723.

Est. MNAC(GDG): R. 9.348 i 9.349 [retallat].

Bib. Exposición 1880, 14; Páez 1981-1985, I, 431.

2.

Sant Francesc Xavier.

Bust de perfil dins un marc oval.

«*Ignasi Pons - fet 1723*».

«*S. FRANCISCUS XAVIERUS - SOCIES VINDIA APOST. S*».

Talla dolça.

175 x 135 mm.

1723.

Est. BC: Goig Col. Bib. S. XX. Sant Francesc Xavier RE. 11.727.

Obs. La prova de la BC és una estampació moderna dedicada «*A la Biblioteca Central / Josep Massons / 1952*». Consta que es va fer un tiratge de 200 exemplars en paper de fil.

17. MARCOS CAMILO LOMELIN

17.1. Bibliografia.

1.1. Comentari.

Marcos Camilo Lomelin és citat per Jaume Andreu¹, entre els gravadors de la primera meitat del segle XVIII, Joan Baptista Batlle² publica un dels seus gravats i Antonio Correa³ el situa entre Màlaga, Madrid i Barcelona.

17.1.2. Relació cronològica.

Andreu 1894.
Revista 1923.
Batlle 1925.
Correa 1981-1982.

17.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques.

«[23 d'abril de 1724] March Camilo Lomelin, gravador de laminas, natural de Málaga, amb Josepa Ribas, donzella. Parròquia Santa Maria Mar, Barcelona».

ACB: Llic. Mat. Ofic., 1723-1725, f. 56.

---

¹ Andreu 1984, 2 i Revista 1923, 37.

² Batllet 1925.

³ Correa 1981-1982, 270.

17.3. L'obra.

17.3.1. Comentari.

Disposem d'una sola referència documental de Marco Camilo Lomelin, gracies a la qual sabem que era nascut a Màlaga i que l'any 1724 es va casar amb una catalana a la barcelonina parròquia de Santa Maria del Mar⁴. De la resta de la seva biografia ho ignorem absolutament tot i només podem basar-nos en la seva producció calcogràfica.

Juntament amb Valls i Pauner, es citat per Jaume Andreu com un dels gravadors de la primera meitat del segle XVIII que «graban mucho, pero con buril inexperto. Se les nota falta de dirección, siendo artistas sin maestro y por fortuna sin discípulos. Abundan debidas a sus manos las estampas religiosas y los adornos que servían para las tesis filosóficas, entonces en boga. Esta es una época funesta para el grabado»⁵. Podriem dir que en el cas de Lomelin aquesta crítica s'ajusta perfectament. Val a dir, però, que fins el moment són molt poques les estampes localitzades, d'entre les quals destaquem pel seu valor documental el famós *Mapa del Principat de Catalunya*⁶ del compte de Darnius.

Tot i que Antonio Correa el presenta com un gravador itinerant entre Màlaga, Madrid i Barcelona, sols disposem de proves calcogràfiques signades a Barcelona o de tema català, algunes d'elles datades entre 1723 i 1724⁷.

---

⁴ACB: Llic. Mat. Ofic., 1723-1725, f. 56.

⁵Andreu 1894, 2 i Revista 1923, 37.

⁶Núm. 2 del catàleg.

⁷Núms. 1, 2 i 4 del catàleg.

**17.3.2. Relació cronològica
d'obres impreses,
manuscrites i/o documents
amb estampes.**

Oratorio 1717.
Gifreu 1728.
Goigs 1730.
Officia 1730.
Tesi 1733.
Vínculo 1750.
Drama S. XVIII.
Liber S. XVIII.
Magno S. XVIII.

17.3.3. Catàleg.

1.

Santíssima Trinitat.

Gloria celestial amb el Pare Etern, el Fill i l'Esperit Sant. Al peu de la composició, dos frares mercenaris i l'escut de l'orde.

«Lomelin Sc. - 1723».

Talla dolça.

115 x 82 mm.

1723.

Est. MNAC(GDG): R. 9.098.

2.

Mapa del Principat de Catalunya.

«El Conde de Dar / nius // Marcos Lomelin sculp. / en Bñ Año 1726».

«Señor. La continuación de haver seguido los exertos. de V.M. [...] e hecho diferentes marchas por la Provincia de Cataluña [...] e venido a recopilar las Noticias [...] para la formación del Mapa de este Principado y sus Fronteras en la qual vera V.M. los caminos mas practicables [...] que ofresco a los Pies de V. Magd. Señor.

Talla dolça.

685 x 975 mm.

1726.

Est. Colec.ció Modesto Gual (7/VII/1962).

Bib. Atlas 1961-1964; Colomer 1989, 50, núm. 60.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 65.493 i 65.197.

3.

Escut de l'orde mercenari.

«Lomelin Sc.»

Talla dolça.

70 x 45 mm.

1728 a.

Est. BUB: B-65/3/15-5.

Obr. Gifreu 1728.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.108-M.

4.

Santa Rita de Cassia.

Representació de la santa agenollada davant un crucifix.

Orla amb diferents escenes de la seva vida.

«Lomelin / Sculp - Barcna. / 1730».

«Verdro. Teto. de Sta. Rita / de Cassi / que se venera en el combento / de PP. Agustinos de Barcna.»

Talla dolça.

270 x 187 mm. [no es veu l'empremta de la làmina].

1730.

Est. MNAC(GDG): R. 5.480.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 58.770-G. Donatiu Lola Anglada (1974).

5.

Santa Gertrudis.

Figura de la santa abadesa a primer terme, sota un cortinatges sostinguts per àngels.

«Lomelin Sculp.»

«[En els filacteris]: ego stimata Iesu Sposi mei in cor meo porto // in cor de Gertrudis nunietis me ad quam de cor mei delectatione conuertit».

Talla dolça.

165 x 110 mm.

1730 a.

Est. MNAC(GDG): R. 3.720 i 5.283.

Obr. Officia 1730.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.035-M i 56.180-G.

6.

Orla decorativa.

Un lleó sosté un drapajat amb el text d'una tesi doctoral. Als angles inferiors, representació de la Justícia i la Fortalesa.

«D. Ferdinandus La Salle delinea / vit - D. Marcos Lomelin Sculp. Barne.»

Talla dolça.

440 x 550 mm.

1733 a.

Est. BC: III(11)-3A RE. 27.721.

Obr. Tesi 1733.

7.

Mare de Déu del Remei.

Imatge flanquejada per dues columnes salomòniques.

«*Lomelin Sculp.*»

«*Verdo. Rto. de la Milagxa. Imag. de Nra. Sa. dl Remedio / q. se venera en el Conyto. de Padres Trinitarios Calzados / Redents. de Captes. d. Barca.*»

Talla dolça.

143 x 103 mm.

1750 a.

Est. MNAC(GDG): R. 9.097; BC: Ms. 691, pàg. 39.

Obr. Vinculo 1750; Liber S. XVIII.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.041-M. La prova de la BC te una llegenda afegida a la part superior de l'estampa: «*El Illmo. - D. Pedro de - Copons Ar - zobo. de Tarr. / Concede 80 - dias de - Perdon a - los q. rezaran / Sinco Ave - Maria - delante - de esta / Sta. - Imag.*»

8.

Mare de Déu del Pilar.

Glòria celestial amb Jesús beneint als àngels en el trasllat del pilar i la seva imatge de la Mare de Déu. Al peu de la composició, vista de la ciutat de Saragossa i diversos peregrins en actitud devota.

«*Lomelin Sc.*»

«*Tu nostrarum grande decus columen que rerum.*»

Talla dolça.

252 x 185 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 3.711.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 56.200-G.

9.

Sant Elies.

De peu sobre un fons de paisatge. Amb el dit assenyala a la Mare de Déu, protectora de l'ordre dels carmelites.

«*Lomelin Scul.*»

«*A Devocion de los / PP. Elias y Joseph / Guell.*» // «*S. ELIAS.*»

Talla dolça.

123 x 96 mm.

Est. BUB: C-239/6/24-38bis; BC: XIV Goig. Col. Rib. S. XVIII RE. 9.965.

Obr. Drama S. XVIII; Magno S. XVIII.

Bib. Batlle 1925.

10.

Sant Felip Neri.

Figura agenollada davant l'aparició de la Mare de Déu i el Nen. Al terra, una branca d'assutzenes.

«Lomelin Sculp.»

«S. PHILIPUS NERI // EXALTAVIT - HUMILEM».

Talla dolça.

240 x 162 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 3.718.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 56.161-G.

11.

El pare Joan Baptista de la Concepció.

Figura agenollada davant un crucifix.

«Lomelin Sculp. Barç.»

«Verdo. Rto. dl V. P. F. Juan Bapta. d. la Concepción Fundr. d la Descalsez / d la SSma. Trinidad Fed; à Cap.^{nm} especial abogado d. las q. estan de parto».

Talla dolça.

128 x 100 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 5.282.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 6.189-M.

12.

Arbre de les divisions de la substància.

Arbre en funció de l'esquema, dibuixat sobre la figura de Jesús.

«Barçà - Marcos - Lomelin - Sculp.»

Talla dolça.

176 x 128 mm.

Est. BC: VII 3.c. RE. 300; BUB: 65/3/15-5, B65/2/17-2, B-65/3/14-6, C-239/6/9-10, C-239/2/4-3, C-239/2/13-5, C-239/2/22-9, B-66/6/24-7, B-40/4/39-6, B-64/4/30-1, B-39/5/17-10, B-39/4/9-1, B-39/3/7-8, B-39/3/7-15, B-65/3/18-10, B-39/3/17-6, B-39/2/19-22, CR-10-11.

17.3.3.1.

Estampes atribuïdes.

13.

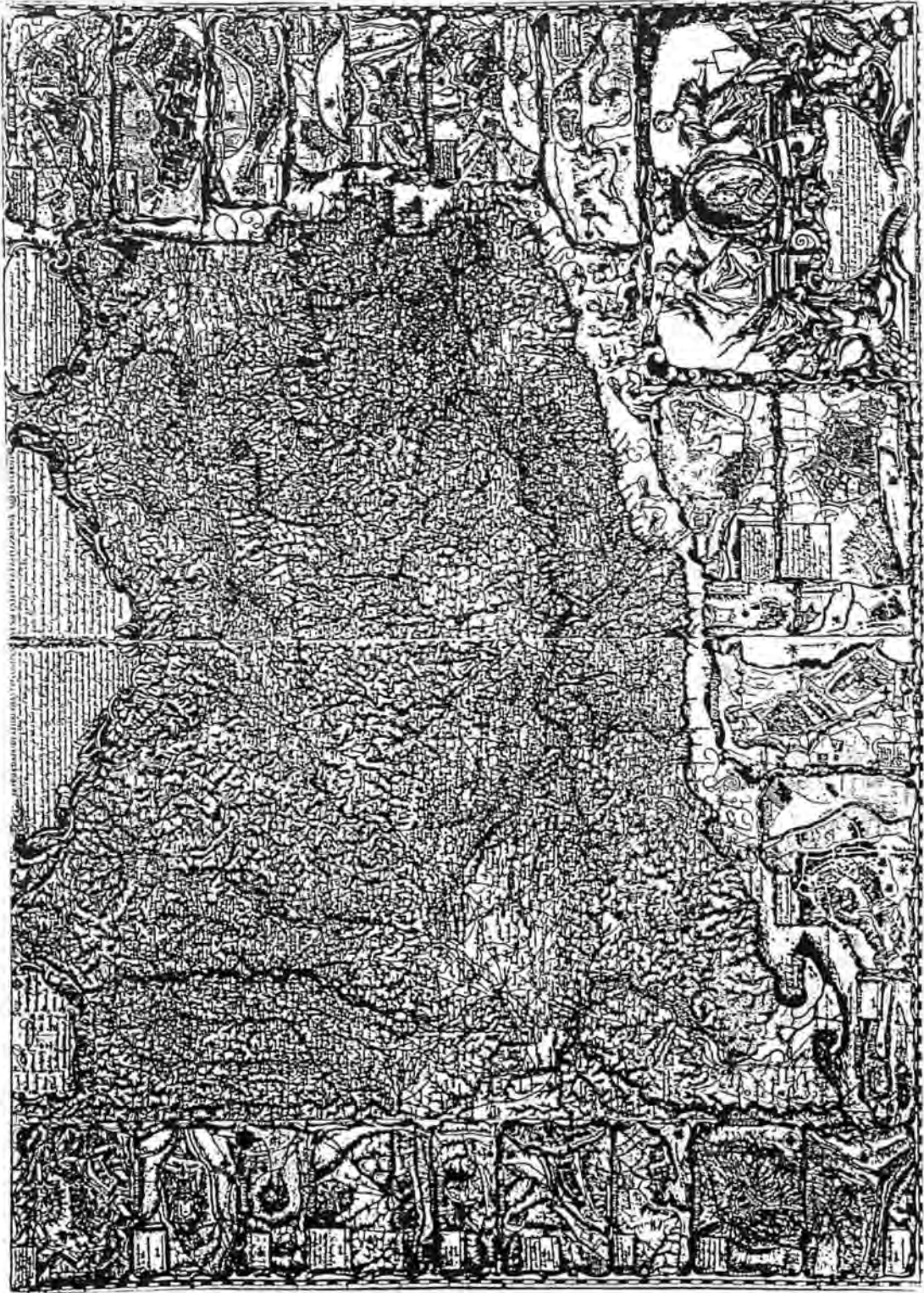
Escut de Barcelona.

Escut de la ciutat flanquejat per representacions d'Hercules i una figura femenina amb vel a la cara i una creu.

Talla dolça.

300 x 220 mm.

Est. BC: XIV-3A RE. 380.

per accidens; demonstratio omnibus modis sciendi obi sciendi, & non ens rationis

GRadus metaphysici creā ex parte actus distinguu versum, quod datur solūm d tivo, divisionibus, & causi prædicationes naturæ aliund natura communis: an verō

Genus dicit in rēto naturar ca specie conservari non p çari possit, roganti aperietur. I pacto, & respectu quorum tali sultare potest ex duplici inte Species nequit esse vniuersali:

AB omnibus individuis nibus vniuersis sub o communis, & vnioca: De illā pete. Divisio Por mediata, nec adæquata sūunt in conclusionem quoad exercitium,

EX AN.

ANimastica ei
Sicentis; V.
naliter in obiecti
Sanguis anit.
integritati
Anima

D. Ferdinandus La Salle delinea
D. Marcos Lomelin, sculp. Barc.^{ne}

18. ELS PAUNER

18.1. Bibliografia.

18.1.1. Comentari.

A l'article de mossèn Gudiol intítulat *Art i dialèctica*, publicat el 1912 a la *Pàgina Artística de la Veu*¹, trobem l'única valoració crítica de les estampes que analitzarem en el present apartat, així com una breu resenya biogràfica de qui ell considerava que en era el seu autor. La resta d'artígrafs es limiten a fer una petita referència a un sol gravador conegut per Domingo Pauner², a citar i/o reproduir alguna obra³, o a repetir una part del text de mossèn Gudiol. Destaquem el treball de Josep Maria Madurell sobre la confraria dels naipers⁴.

18.1.2. Relació cronològica.

Exposición 1880.
Andreu 1894.
Gudiol 1912.
Revista 1923.
Ràfols 1951-1954.

---

¹Gudiol 1912, il.

²Exposición 1880. 114; Andreu 1894, 2; Revista 1923, 37.

³Casanovas 1958, 142; Iconografía Hispana 1966-1970, núm. 3.161-3; Correa 1981-1982, 278; Páez 1981-1985, II, 375; Triadó 1984, 144, il.; Pérez Santamaría 1990, 51, il. 22; Retrat 1995, 265.

⁴Ràfols 1951-1954, II, 314.

⁵Madurell 1961, 101, 104 i 106.

Casanovas 1958.
Madurell 1961.
Iconografía Hispana 1966-1970.
Correa 1981-1982.
Páez 1981-1985.
Triadó 1984.
Pérez Santamaría 1990.
Retrat 1995.

18.2. Cites de documents i fonts bibliogràfiques.

«Calle de la Librería / Domingo Pauner: Gravador - en casa de francis]co Sopera [...] 75 Reales de Ardites».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721. Plec de 1721 (I), s.núm. «Relacion de los individuos que dan los Comisarios de Barrios en los suyos, y no estan comprendidos en la de los gremios».

«Domingo Pauner gravador en casa de francis]co Sopera a la librería».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721. Plec de 1721 (II), s.núm. «Personal de los Barrios de Barçelona, entregados por los Comisarios por el año 1721»

«Calle de la Librería / Domingo Pauner es pobre]ito. / Domingo Pauner gravador Casa de Juan Sopera [...] 13 Reales Ardites».

IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721. Plec de 1721 (II), s.núm. «Relacion de los Individuos que no son de Gremio y se hallan en el Barrio Tercero, por lo que les corresponde pagar por su persona en el año 1721».

«Die XXI mensis July anno S Nativitate Domini M.DCC.XLVIII. Barne. [21 de juliol de 1748].

En presencia dels honorables Segimon Vila, Franco, Josa, Ramon Malet, y Jacinto Dalmau Promps. lo corrent any de la Confraria dels Julians Mercers vells de la Ciutat, y en pncia. dels nons. Pere Infern, Calvari, y Onofre Robert credencer de dita Confraria, y en presencia, y assistencia de Pere Costa, y Grau Alguasil de la Rl. Auda. del pnt. Principat fonch examinat del ofici de Cartayre mercer de la present al Domingo Pauner fill illegitim, y natural de Domingo Pauner Gravador natural del Lloch de Alcalar de Giber, al Regne de Valencia difunt, y de Manuela Pauner, y Altésde aquell muller vivint padrinejat per Franco. Marrallas ferrater mercer ciutadà de Barne Individuo de dita confraria, y examinat per Pere Pau Rotxotxo, y Joan Macia Cartayres mercers ciutadans de Barne. lo qual examinat ha fet

bé, y degudament son examen, y per rahó de aquell ha fet y presentat quatre dotzenas de cartas rexadas, y blancas totas grans que se han repartir entre los oficials de dita Confraria, y quatre jochs de cada un, y ha presentat lo solit Jurament en ma, y poder de dit honobl. Promp. en Cap, y ha pagat al cos de dita Confraria trenta una lliuras moneda Barsa., so es trenta lliuras al cos de la dita Confraria, y a la restant una lliura per la lluminaria del Santisim Sagrament, y axi mateix tres lliuras per lo aprenetatge, una lliura per lo fadrinatge,, y vuit sous, y vuit diners, el un diner cada disepete de dos anys, y també ha pagat als oficials de dita Confraria, aixi que se li concedeix dita mestria donantli facultat ab lo pnt. que de aquí al devant pugua tenir botiga oberta en la dita present Ciutat, y treballar lo dit ofici de Cartayre, y vendrer, y beneficiar las mercerías concernents á dit ofici. E lo dit Domingo Pauner pnt. accepta lo dit acte de mestria, y promet pagar tots tallis, y tatxas de dita Confraria si y de la conformitat, modo, y maneras que lo han observat los demes Confreres de aquella, y aixi mateix promet acudir als Consells y demes Juntas de dita Confraria, sempre que per part de dits Honobls. Promps. sera convidat. Tot lo que promet atendre, y cumplir ab obligació de tots, y sengles bens seus, mobles e immobles haguts, y per haver ab totes renunciacions necessarias degudas, y pertanyents y ab Jurament llargament. I en virtut del qual Jurament acedeix lo dit Domingo Pauner esser menor de vint y cinc anys, mayor empero de vint y tres per so renuncia al benefici de sa menor edad, lesió, facilitat, e ignorancia, restitució in integrum demanant.

Testes sum Petrus Abat Zonarius, Barna. Civis, Jacobus Raures et Cayetanus Simon Scriptorum Barna degentes.

Item ab altre acte lo dit Domingo Pauner de son grat y certa ciencia promet als dits honorabls. Promps., y Estament de Cartayres de la present Ciutat esmenar la cuberta de las cartas, que aixis com diu en casa de Honofre Robert dega dir cartes fines, fetas per lo Domingo Pauner, lo que promet atendre, y cumplir baix obligació de tots sous, bens, mobles e immobles haguts, y per haver ahont se vulla que sien, y ab totes renunciacions necessarias degudas y pertayents, y ab Jurament llargament fiat ut inantecediti. usque ad finem cum eius de mi testibus».

AHPB. Vicente Simon. Manual, 1747-1749, f. 65v.-66.

«Mestres que no tenen Botiga, y se a pasat mestre lo pre[sen]t any: n. 30. Domingo Pauner viu al carrer del ospital [...] 22 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1749. «Llista del Estament Cartayre».

«n. 30. Domingo Pauner viu al carrer del Hospital [...] 23 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1750. «Llista del Estament Cartayre».

«n. 30. Domingo Fauner viu al carrer del Hospital [...] 24 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1751. «Llista del Estament Cartayre».

«n. 30. Domingo Fauner viu al carrer del Hospital [...] 25 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1752. «Llista del Estament Cartayre».

«n. 30. Domingo Fauner viu al carrer del Hospital [...] 26 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1753. «Llista del Estament Cartayre».

«n. 30. Domingo Fauner viu al carrer del Hospital [...] 27 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1754. «Llista del Estament Cartayre».

«Mestres que no tenen Botiga y treballan com a fadrins: 30. Domingo Fauner viu al carrer del ospital [...] 28 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1755. «Llista del Estament Cartayre».

«Mestres que no tenen Botiga y treballan com a fadrins: 30. Domingo Fauner viu al carrer del ospital [...] 29 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1756. «Llista del Estament Cartayre».

«Mestres que no tenen Botiga y treballan com a fadrins: 30. Domingo Fauner viu al carrer del ospital [...] 30 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1757. «Llista del Estament Cartayre».

«Mestres que no tenen Botiga y treballan com a fadrins: 30. Domingo Fauner viu al carrer del ospital [...] 31 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1758. «Llista del Estament Cartayre».

«Mestres que no tenen Botiga y treballan com a fadrins: 30. Domingo Fauner viu al carrer del ospital [...] 32 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1759. «Llista del Estament Cartayre».

«Mestres que no tenen Botiga y treballan com a fadrins: 30. Domingo Fauner viu al carrer del ospital [...] 33 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1760. «Llista del Estament Cartayre».

«Mestres que no tenen Botiga y treballan com a fadrins: 30. Domingo Fauner viu al carrer del ospital [...] 34 [anys]».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1761. «Llista del Estament Cartayre».

«*Mestres que no treballan [sic] del ofici: [...] n. 30. Domingo Pauner viu al carrer del ospital [...] 35 [anys]*».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1762. «*Llista del Estament Cartayre*».

«*Mestres que treballan com a fadrins: [...] n. 30. Domingo Pauner viu al carrer del ospital [...] 36 [anys]*».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1763. «*Llista del Estament Cartayre*».

«*Falta: 30. Domingo Pauner. Aumentito con decreto del Sr. Intendente que para en la lista de los Doradores*».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1764. «*Llista del Estament Cartayre*».

«*Mestres que treballen com a fadrins [...] Domingo Pauner viu al carrer de St. Pau [...] 36 [anys]*».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1765. «*Ofici de cartaire*».

«*Domingo Pauner viu al carrer de St. Pau*».

IMHB: Cadastre personal, caixes de l'any 1766 fins el 1771. «*Ofici de cartaire*», 1766, 1767, 1768, 1769, 1770 i 1771.

«*Domingo Pauner viu al carrer del Ospital*».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1773. «*Ofici de cartaire*».

«*Mestres que han mort en el corrent any. Domingo Pauner*».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1774. «*Ofici de cartaire*».

«*Mestres que han mort en el corrent any. Domingo Pauner*».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1775. «*Ofici de cartaire*».

«*Libros. En la Oficina principal de este diario están de venta los Libros siguientes: Tratado de Fortificacion por Juan Muller, y traducido al Castellano por D. Miguel Sanchez Taramas: 2 tomos en quarto encuadernados en pasta, y acompañados de todas las láminas finas, su precio 3 pesetas [...]*».

Diario de Barcelona (2 de juliol de 1795). Cf. amb els núms. 35 al 80 del catàleg.

«*Maestros que trabajan como mancebos [...] Domingo Pauner vive en la calle del Hospital (61 años)*».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1796. «*Ofici de cartaire*».

«*Maestros que trabajan como mancebos [...] Domingo Pauner vive en la calle del Hospital*».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1797. «*Ofici de cartaire*».

«Maestros que trabajan como mancebos [...] Domingo Pauner vive en la calle del Hospital (64 años)».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1798. «Ofici de cartaire».

«Maestros que son pobres de solemnidad [...] Domingo Pauner».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1799. «Ofici de cartaire».

«Maestros que son pobres de solemnidad [...] Domingo Pauner».

IMHB: Cadastre personal, caixa del 1800. «Ofici de cartaire».

18.3. Biografia cronològica.

18.3.1. Domènec Pauner el Vell.

(?)

Neix a Alcalà de Xivert

1682

Trobem una estampa signada «Pauner Ex^e» relligada amb un opuscle de Francesc Net editat a Barcelona per Josep Llopis (Núm. 1 del catàleg).

1707

Una estampa de sant Tomàs d'Aquino signada «Pauner - f^e Bar^e» il.lustra una edició de Bartomeu Giralt (Núm. 2 del catàleg).

1713

Una estampa de sant Felip Benizzi, signada «Dominicus Pauner fe^e», il.lustra una recopilació de la vida del sant editada a Barcelona per Francesc Guasch (Núm. 13 del catàleg).

1720

Una estampa de la Mare de Déu de Nuria està signada per «*Dominicus Fauner Fecit Barci^m 1720*» (Núm. 15 del catàleg).

1721

Els llistats cadastrals registren un «*Domingo Fauner gravador en casa de fran^{co} Sopera a la libreria*» que cotitza «*75 reales de Ardites*» (IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721, Plecs de 1721 I i II).

Així mateix, registren a un «*Domingo Fauner gravador*» que «*es pobre^{to}*» al carrer de la llibreria, el qual cotitza «*13 reales de Ardites*» (IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721, Plec de 1721 II).

1723

Una representació calcogràfica de sant Bru està signada «*Fauner Fecit - Barcin^m 1723*» (Catàleg n.º 16).

1733

Una estampa de sant Ignasi porta la signatura de «*Fauner Sculp^t Bar^m 1733*» (Núm. 23 del catàleg).

1735

Una estampa amb un arbre de lògica està signada per «*Fauner - delinea^t et Sculp^t Barcinone - 1735*» (Núm. 27 del catàleg).

1748

21 de juliol: En un document notarial relacionat amb l'ingres del seu fill a la confraria del naipers, consta difunt un «*Domingo Fauner Gravador natural del Lloch de Alcalá de Gibert^a, al Regne de Valencia*» (AHPB. Vicente Simon. Manual, 1747-1749, f. 65v.-66).

---

*Alcalá de Xivert, municipi del Baix Maestrat, que es troba per on passen les vies de comunicació entre València i Barcelona.

18.3.2. Domènec Pauner Altés.

1724/27 ca.

Data aproximada del naixement de Domènec Pauner Altés, fill de l'anterior (AHPB: Vicente Simon. Manual, 1747-1749, f. 65v.-66; IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1749. «Llista del Estament Cartayre»).

1748

21 de juliol: realitza el seu ingrés a la «confraria dels Cartayres» i consta «esser menor de vint y cinc anys, mayor empero de vint y tres» (AHPB: Vicente Simon. Manual, 1747-1749, f. 65v.-66).

1749

Entre els mestres que no tenen botiga, els llistats cadastrals registren al carrer «del ospital» a un «Domingo Pauner» que té 22 anys i que «se ha pasat mestre lo present any» (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1749. «Llista del Estament Cartayre»).

1758

Una estampa que representa la bíblica plaga de les granotes soferta per Egipte, està signada «Dominicus Pauner / f^a Ba^a A. 1758» (Núm. 14 del catàleg).

Així mateix, trobem la signatura «Pauner f^a Ba^a 1758» en una estampa de sant Francesc de Sales (Núm. 22 del catàleg)

1761

El cadastre, des de l'any 1749, ha registrat anualment amb el núm. 30 a «Domingo Pauner» entre els «mestres que no tenen botiga y treballan com a fadrins». Consta que té 34 anys (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1761. «Llista del Estament Cartayre»).

1762

Entre els «Mestres que no treballan [sic] del ofisi» continua figurant en el cadastre «Domingo Pauner». Consta que viu al carrer de l'Hospital i que té 35 anys. (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1762. «Llista del Estament Cartayre»).

1763

Entre els «Mestres que treballan com a fadrins» torna a figurar en el cadastre un «Domingo Fauner» al carrer de l'Hospital que té 36 anys. (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1763. «Llista del Estament Cartayre»).

1764

Als llistats cadastrals hi trobem la següent anotació: «Falta: 30. Domingo Fauner, Aumlen]to con decreto del Sr. Intendente que para en la lista de los Doradores» (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1764. «Llista del Estament Cartayre»).

1766

Una estampa de l'altar de sant Antoni de Padua a l'església de Sant Francesc de Barcelona, mostra la següent signatura: «Domins Fauner fc^t / Bar^m 1766» (núm. 27 del catàleg).

1768

«Fauner Saculp. B^m» és la signatura de la representació gràfica del pont sobre el riu Llobregat construït a Molins de Rei l'any 1768 (Núm. 31 del catàleg).

1773

Torna a figurar en els registres cadastrals un «Domingo Fauner» al carrer de l'Hospital. (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1773. «Ofici de Cartayre»).

1774

Una estampa de santa Eulalia porta la següent signatura: «Fauner f^t. Bar^m 1774» (Núm. 99 del catàleg).

1779

La primera làmina d'un llibre de Fèlix Amat sobre les lleis físiques, editat a Barcelona per Bernat Pla, porta la següent signatura: «Fauner f^t Bar^m 1779» (Núm. 104 del catàleg).

1781

La resta de les il·lustracions de l'esmentat llibre de Fèlix Amat estan signades «*Fauner f^t Bar^m 1781*» (Núms. 105 al 112 del present catàleg).

1783

L'estampa del túmul funerari de l'arquebisbe de Tarragona, Joaquim de Santiyan Valdivieso, porta la signatura de «*Dominicus Fauner sculp. 1783*» (Núm. 113 del catàleg).

1796

Torna a figurar en els registres cadastrals, entre els «*Maestros que trabajan como mancebos*» un «*Domingo Fauner*» que té 61 anys i viu al carrer de l'Hospital. (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1796. «*Ofici de Cartayre*»).

1798

Des de l'any 1796, un «*Domingo Fauner*» figura en els registres cadastrals juntament amb els «*Maestros que trabajan como mancebos*». Consta que té 64 anys i que viu al carrer de l'Hospital. (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1798. «*Ofici de Cartayre*»).

1799

A partir d'aquest moment, i fins l'any 1807, continuarà figurant en els llistats cadastrals del gremi dels naipers un «*Domingo Fauner*» entre els «*Maestros que son pobres de solemnidad*». (IMHB: Cadastre personal, caixes dels anys 1799-1807. «*Ofici de Cartayre*». Cf. Madurell 1961, 104).

**18.3.3. Domènec Agustí Fauner
(?).**

1729 ca.

Data de naixement (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1765. «Ofisi de Cartayre»).

1765

Un «Domingo Fauner» que viu al carrer de Sant Pau i que té 36 anys figura entre els «Mestres que treballen com a fadrins» (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1765. «Ofisi de Cartayre»).

1771

Un «Domingo Fauner» que viu al carrer de Sant Pau figura ~~figura~~ en els llistats cadastrals dels naipers des de l'any 1765 (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1771).

1774

En els llistats cadastrals dels naipers figura un «Domingo Fauner» entre els mestres «que han mort en el corrent any. (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1774. «Ofici de Cartayre»).

1775

En els llistats cadastrals dels naipers figura un «Domingo Fauner» entre els mestres «que han mort en el corrent any. (IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1775. «Ofici de Cartayre»).

18.3.4. Teresa Fauner.

1807

Encara activa a Barcelona (Ràfols 1951-1954, II, 315).

18.3.5. Arbre genealògic.

Domingo Pauner   ≡   Manuela Altés
(+ 1748 a.) |

|
Domingo Pauner Altés

18.4. L'obra.

18.4.1. Comentari.

Disposem de gairebé un centenar i mig d'estampes calcogràfiques⁷ signades pels Pauner al llarg de quasi tot un segle, la pràctica totalitat de les quals han estat atribuïdes a un únic autor: Domènec Pauner.

Tot i que la documentació localitzada fins el moment és encara molt minsa, podem començar a establir, amb un cert rigor, l'existència de diversos gravadors amb aquest nom.

Així, després d'haver ordenat cronològicament totes les proves datables⁸, a fi de poder agrupar la resta, hem distribuït les esmentades estampes en quatre apartats en virtut de les diferents atribucions.

El primer apartat l'hem assignat a Domènec Pauner *el Vell*, el qual tenim documentat a Barcelona durant la primera meitat del segle. Fill d'Alcalà de Xivert (València) i casat amb Manuela Altes, l'any 1748 ja era difunt, segons consta en un document notarial del seu fill, gravador com ell, Domènec Pauner Altes.

Pels volts del 1707 el trobem actiu a Barcelona, on signà una estampa de sant Tomàs d'Aquino⁹. Segons els llistats cadastrals, l'any 1721 vivia al carrer de la Llibreria, a casa de l'impressor i llibreter Francesc Sapera¹⁰. Ignorem el motiu

---

⁷Logicament, incloure el catàleg de la producció xilogràfica d'aquests autors seria molt útil per a completar l'estudi de la seva obra. No obstant això, ara per ara considerem més operatiu reservar aquesta opció de cara a un futur treball monogràfic, la necessitat del qual és força evident.

⁸Les proves que inclouen la data en les signatures, o les que il·lustren determinades edicions de l'època.

⁹Núm. 2 del catàleg.

¹⁰IMHB: Cadastre personal, caixa de 1719-1721, plecs de 1721 I i II.

d'aquesta relació i tampoc tenim notícia de cap llibre editat per Sopera i il·lustrat per Pauner. La darrera làmina datada pel nostre autor és de l'any 1735¹¹.

El conjunt de les estampes atribuïdes a Domènec Pauner *el Vell*, són de tema religiós, excepte un petit retrat de Ferran de Borbó -futur Ferran VI d'Espanya-, i una porta triomfal¹². Les valoracions crítiques que s'han fet de la seva obra són forga negatives. Recordem el text de la conferència pronunciada per Jaume Andreu a l'*Ateneo Barcelonés* l'any 1894, segons la qual Pauner, juntament amb els Valls i Lomelin, eren uns gravadors inèxperats i la seva producció definia «una època funesta para el grabado»¹³. En el mateix sentit es manifesta mossèn Gudiol: «grabador barceloní ben conegut y prou ben judicable per ses nombrosíssimes obres. Fou un oficial artista més atent a complir encàrrecs que no pas a llegar a la prosperitat els fruits de sa inspiració espontàniament manifestada»¹⁴. Coincidim amb aquesta opinió. Així i tot, voldriem precisar el judici del precitat artígraf, el qual es basa erròniament en una nombrosa producció, emmarcada dins una ampla cronologia: «El primer gravat que li coneixem data de la fetxa 1720 y el darrer la de 1783»¹⁵. Es evident que mossèn Gudiol valorà conjuntament la producció d'autors diversos.

Respecte al gravador que ara ens ocupa, ho ignorem absolutament tot de la seva formació professional, i del motiu del seu trasllat a Barcelona. No obstant això, pensem que els recursos tècnics emprats per Domènec Pauner *el Vell*, són fruit del seu pas pel taller d'algun dels nostres gravadors-

---

¹¹Núm. 27 del catàleg.

¹²Núms. 18 i 32 del catàleg, respectivament.

¹³Andreu 1894, 2; Revista 1923, 37.

¹⁴Gudiol 1912.

¹⁵Gudiol 1912.

argenters.

D'entre les estampes catalogades en aquest primer apartat, destaquem la representació al·legòrica del predicament de sant Ignasi de Loiola pels quatre continents¹⁶, sens dubte, la més ambiciosa del nostre autor.

A Domènec Pauner Altés¹ li atribuïm la producció del segon apartat del nostre catàleg.

Fill de Domènec Pauner el Vell i de Manuela Altés¹⁷, va neixer, probablement a Barcelona, en una data difícil d'establir, entre els anys 1724 i 1727¹⁸. Així mateix, desconeixem la data de mort del seu pare, del qual només sabem que el 1748 ja era difunt¹⁹. Amb totes aquestes incerteses, considerem arriscat suggerir l'inici de la seva formació professional sota les directrius paternes. El cert, però, és que el 21 de juliol de 1748 fou admès com a mestre de la corporació gremial dels naipers de Barcelona²⁰, amb els quals, i fins l'any 1763²¹, el trobem registrat amb el núm. 30 als llistats cadastrals. Figura entre els «mestres [naipers] que no tenen botiga»²² i «treballen com a fadrins»²³. Viu «al carrer

---

¹⁶Núm. 23 del catàleg.

¹⁷AHPB. Vicente Simon. Manual, 1747-1749, f. 65v.

¹⁸En un document notarial de l'any 1748, declara «*esser menor de vint y cinc anys, mayor empero de vint y tres*», per la qual cosa hauria nascut cap el 1724 (AHPB. Vicente Simon. Manual, 1747-1749, f. 65v.) Les referències cadastrals són més confoses. En un primer moment situen el seu naixement cap a 1727 (IMHB: Cadastre personal, caixes dels anys 1749-1763. «*Llista del Estament Cartayre*»), mentre que després oscilen entre els anys 1734/1735 (IMHB: Cadastre personal, caixes dels anys 1796-1798. «*Llista del Estament Cartayre*»).

¹⁹AHPB. Vicente Simon. Manual, 1747-1749, f. 65v.

²⁰AHPB. Vicente Simon. Manual, 1747-1749, f. 65v.

²¹IMHB: Cadastre personal, caixes dels anys 1749-1773, «*Llista del Estament Cartayre*».

²²IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1749, «*Llista del Estament Cartayre*».

del ospital»²⁴. A partir d'aquest moment, les dades que segueix oferint-nos aquesta font documental resulten confoses.

Així, l'any 1764 trobem la següent anotació: «Falta: 30. Domingo Pauner. Aum[en]to con decreto del Sr. Intenden]te que para en la lista de los Doradores»²⁵. L'any següent ens consta un Domingo Pauner registrat al carrer de Sant Pau²⁶ i l'any 1773 torna a apareixer al carrer de l'Hospital²⁷. Els llistats dels anys 1774 i 1775 repeteixen una mateixa frase: «Mestres que han mort en el corrent any. Domingo Pauner»²⁸. L'any 1796 figura novament en els llistats, entre els mestres que treballen com a fadrins, un «Domingo Pauner» que té 61 anys i que viu al carrer de l'Hospital²⁹. Finalment, a partir del 1799 constarà entre els «Maestros pobres de solemnidad»³⁰. A tot aquest garbuix de notícies ens resulta difícil treure'n l'entrellat. L'única explicació raonable seria, en tot cas, l'existència d'un altre membre de la corporació dels naipers amb el mateix nom, possiblement el fill d'un hipotètic germà de Domènec Pauner el Vell.

---

²³IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1755, «Llista del Estament Cartayre».

²⁴IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1749, «Llista del Estament Cartayre».

²⁵IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1764. «Llista del Estament Cartayre». No figura en els llistats dels dauradors.

²⁶IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1765. «Llista del Estament Cartayre».

²⁷IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1773. «Llista del Estament Cartayre».

²⁸IMHB: Cadastre personal, caixes dels anys 1774 i 1775. «Ofici de cartaire».

²⁹IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1796. «Ofici de cartaire».

³⁰IMHB: Cadastre personal, caixa de l'any 1799. «Ofici de cartaire».

Les primeres estampes assignades per nosaltres a Domènec Pauner Altés-basant-nos ^{eu} amb les edicions que il·lustren-les trobem a partir de l'any 1743. Per tant, són anteriors al seu exàmen d'ingrés a la corporació dels naipers. Estilísticament hem considerat que s'aparten de la manera de fer del seu antecessor i, alhora, mantenen una certa unitat amb la resta de les atribuïdes a ell. Per altra banda, una anotació al final de l'acta notarial del seu ingrés a la confraria dels naipers ens informa dels seus coneixements calcogràfics. Diu així: «lo dit Domingo Pauner de son grat y certa ciencia promet [...] esmenar la cuberta de las cartas, que aixís com diu en casa de Honofre Robert dega dir cartes fines, fetas per lo Domingo Pauner»³¹. Recordem en aquest sentit la correlació a l'època dels termes «estampa fina» i «calcografia».

La producció de Domènec Pauner Altés és més extensa i variada que la del seu progenitor. Si bé durant els primers anys els temes gravats són exclusivament religiosos, a partir de l'any 1768 gairebé totes les estampes reproduïxen planols, arquitectures i figures geomètriques. Destaquem, però, l'interés documental del túmul funerari de l'arquebisbe de Tarragona, Joaquim de Santiyan Valdivieso -segons dibuix de Francesc Bonifàs-, erigit al convent dels frares menors observants de Barcelona³².

Un tercer apartat correspon a Domènec Agustí Pauner, de qui només en tenim notícia per la signatura d'una estampa de l'arcàngel sant Miquel, el model de la qual és el mateix d'un gravat de Domènec Pauner Altés³³. Ja hem apuntat abans la possible relació familiar d'aquets gravadors.

El quart i darrer apartat està dedicat a Teresa Pauner,

---

³¹AHPB. Vicente Simon. Manual, 1747-1749, f. 65v.-66.

³²Núm. 113 del catàleg.

³³Cf. el núm. 2 del catàleg de Domènec Pauner Altés amb el núm. 1 del present.

més coneguda com a xilògrafa, de qui cataloguem dos gravats calcogràfics. Del primer, signat «*Teresia Fauner St Bar^m*»,³⁴ no en tenim cap dubte. L'altre, però, és de qualitat inferior i està subscript únicament amb el nom de «*Teresia*». Segons l'autor del catàleg de l'*Exposición de Grabados de Autores Españoles celebrada por la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa en Enero de 1880*, aquest gravat podria ser de Maria Teresa Sellent³⁵, una germana d'Agustí Sellent, de la qual nosaltres no en tenim cap prova. Ara per ara, preferim no manifestar-nos en cap sentit i confiem en trobar la solució al llarg de futures recerques.

En acabar aquest primer anàlisi de l'obra signada pels Fauner, volem insistir en la dificultat d'agrupar i ordenar el material catalogat, el qual resta susceptible a modificacions com a conseqüència de nous descobriments i/o noves aportacions documentals.

18.4.2. Relació cronològica d'obres impreses, manuscrites i/o documents amb estampes.

Net 1682.
Bellvitjas 1707.
Reymundinez 1713.
Ribera 1725.
Ribera 1726.
Oratorio 1730.
La verdadera 1732.

---

³⁴Núm. 1 del catàleg.

³⁵«*Teresia. Con este nombre suscribe el que grabó en Barcelona un tosco medallion en cobre del Beato José Oriol [...] En otro grabado de Nuestra Sra. de Montserrat, firma Maria Teresa Sellent, colaborando con su hermano, hijos ambos de Antonio*» (Exposición 1880, 13-14).

Exercicios 1732.
Galluzi 1733.
Canonitationes 1737.
Florensa 1739.
Prima 1744-1745.
Exercicios 1746.
Serdá [Gloriosos] 1746.
Constitutiones 1748.
Tratados [1751].
Acto 1757.
Perpinyà [1758-1760].
Tesi (Rimbau) 1760.
Tesi (Casanova) 1761.
Casanovas 1763.
Philosophia 1766.
Sagarra 1768.
Muller 1769.
Solis 1771.
Lucuze 1772.
Phisica 1772.
Amat 1779.
Tesi 1780.
March 1781.
Descripcion 1783.
Lógica 1807.
Canonizationis 1737.
Goigs [Santa Calamanda] s.a.
Goigs [Sant Vicens] s.a.
Subiron s.a.
Tractatus S. XVIII.

18.4.3. Catàleg.

18.4.3.1. Domènec Pauner *el Vell*.

1.

Sant Tomàs d'Aquino.

Assegut escrivint, inspirat per l'Esperit Sant, davant un crucifix i una esfera armil·lar. Fons amb cortinatge i obertura de paisatge.

«Pauner Ex^t».

«S. Thomas. Aquinas. Angelicus doctor. / Ecclesie».

Talla dolça.

150 x 118 mm.

Est. BUB: 65/5/5-1.

Obr. Net 1682.

Obs. Estampa religada amb un opuscle de 1682. es el mateix tema de l'estampa catalogada a l'apartat de Domènec Pauner Altés (Núm. .. del catàleg).

2.

Sant Tomàs d'Aquino.

Figura alada (*Doctor Angelicus*) de peu sobre els heretges (Ari, Sabel·li i Averrois), reb la inspiració de l'Esperit Sant per consolidar la doctrina de l'església catòlica. A les mans, porta una ploma i la maqueta d'una església.

«Pauner - f^t Bar^a».

Talla dolça.

125 x 98 mm.

1707 a.

Est. BUB: B-65/5/5-49.

Obr. Bellvitjas 1707.

3.

Santa Bàrbara.

De genolls, amb els atributs del martiri. Al fons, paisatge desèrtic i torre.

«Pauner Fe. Bar^a».

«SANTA BARBARA».

Talla dolça.

135 x 92 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 9.265; BC: IIf.3C) R. 313.

4.

Joan Duns Escot.

Figura asseguda en actitud d'escriure sota la inspiració de la Immaculada.

«Pauner F. Bar^a».

«EL V. SUBTIL D' ESCOTO».

Talla dolça.

163 x 123 mm.

Est. BC: Ms. 395, pàg. 67 i Ms. 2.874, pàg. 225.

Obr. Tratados [1751]; Casanovas 1763.

5.

Sant Agustí.

Figura asseguda davant una taula, amb una ploma a la mà dreta i un cor en flames (amor Diví) a l'esquerra.

Atributs de bisbe sobre un fons de balconada.

«Pauner Fe^t Bar^a».

«SAN AGUSTIN».

Talla dolça.

145 x 112 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 9.269; BC: Ms. 851, pàg. 207v., Ms. 2.874, pàg. 125 i Ms. 396, pàg. 43.

Obr. Perpinyà [1758-1760]; Casanovas 1760; Philosophia 1766.

6.

Santa Calamanda.

Figura de peu sobre un fons de paisatge amb poble i castell. Escut en el extrem inferior esquerre.

«Pauner fe^t»

«S. CALAMANDA, VERGE Y MARTIR».

Talla dolça.

135 x 100 mm.

Est. BC: 10.006/60 S. XVIII, Santa Calamanda - Goig Col Bib.

Obr. Goigs [Santa Calamanda] s.a.

Obs. L'exemplar consultat a la BC està retallat pels extrems del full i queda tallet el peu d'impremta. Només es pot llegir «y Real Universidad, per Joseph Barber y Companyia». Cf. amb el gravat anònim del mateix tema (núm 157 del catàleg).

7.

Sant Gregori.

Figura asseguda davant una taula en actitud d'escriure inspirat per l'Esperit Sant. Al fons, una estanteria plena de llibres.

«Pauner Fe^t Bar^a».

«S. GREGORIUS.»

Talla dolça.

150 x 116 mm.

Est. BC: Ms. 2.883, pàg. s.núm., III.3A) R. 7.134, Ms. 851, pàg. 156v. i Ms. 396, pàg. 29, il. núm. 4.

Obr. Prima 1744-1745; Perpinyà [1758-1760]; Tesi (Casanova) 1761; Philosophia 1766.

8.

Sant Ambròs.

Representació del sant amb els seus atributs.

«Pauner Fecit Bar^m».

«S. AMBROSIIUS».

Talla dolça.

152 x 120 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 9.270; BC: IIf.3C) R.8.813; Ms. 2.883, pàg. s.núm.; Ms. 2.753, pàg. s.núm.; Ms. 2.465 (pàg. 150).

Obr. Prima 1744-1745; Phisica 1772; Tractatus S. XVIII.

9.

Nare de Déu dels Dolors.

Figura asseguda al peu de la Creu, amb set espases simbòliques clavades al cor.

«Pauner Fe^t».

«MATER DOLOROSA».

Talla dolça.

141 x 110 mm.

Est. BUB: C-239/6/24-14.

Obr. Oratorio 1730.

10.

Sant Jeroni.

Figura asseguda davant una taula en actitud d'escriure. Extrem superior dret, núvols i trompeta. Al fons, estanteria amb llibres, Sota la taula, un lleó.

«Pauner Fe^t Bar^m».

«S. HIERONYMUS.»

Talla dolça.

150 x 120 mm.

Est. BC: IIf.3C) R. 323, Ms. 2.883, pàg. s.núm., Ms. 851, pàg. 365v., Ms. 2.874, pàg. 200 i Ms. 396, pàg. 34.

Obr. Prima 1744-1745; Perpinyà [1758-1760]; Casanovas 1763; Philosophia 1766.

Obs. Cf. el mateix model, amb lleugeres variants, firmat per Pere Costa (núm. 9 del catàleg).

11.

Sant Cristòfol.

A primer terme, el sant en mitg d'un riu ple de peixos i el Nen Jesús a l'espatlla. Al fons, representació del sant davant una ermita.

«Pauner Fecit Bar^m».

«S. CHRISTOFOL».

Talla dolça.

135 x 95 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 9.268.

12.

Sant Sebastia.

Figura lligada a un arbre. Un angelet li extreu les sagetes clavades al cos.

«Pauner Fe. Bar^a».

«S. SEBASTIAN».

Talla dolça.

150 x 115 mm.

Est. BC: IIf.3CB) R. 8.806.

13.

Sant Felip Benizzi.

El sant penitent sobre una representació simbòlica de l'heretgia, rebutja els atributs d'arquebisbe.

«Dominicus Pauner fe^t».

«fuit - malleus - hæreticorum».

Talla dolça.

175 x 123 mm.

1713 a.

Est. MNAC(GDG): R. 9.275; BUB: C-243/6/3 i C-242/5/26.

Obr. Reymundinez 1713.

14.

Beat Joan Angel de Porres.

Figura de peu davant un crucifix, sobre un fons de paisatge.

«Dominicus Pauner Fecit Bar^m».

«B. IOANNES ANGELUS DE PD / RRIS MEDIOL. ORD. SERVORU / B.M.V.» // «tantus labor non sit cassus» // «INRI».

Talla dolça.

167 x 120 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 5.329; BUB: Ms. 1.031.

Obr. Lògica 1807.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 6.141-M (col. Calvó).

15.

Mare de Déu de Nuria.

Imatge flanquejada per columnes i cortinatge.

«Dominicus Pauner Fecit Barcine 1720».

«Retrato Original de la Imagen de / N^a S^a de NURIA».

Talla dolça.

1720.

Est. MNAC(GDG): R. 92.958.

16.

Sant Bru.

En actitud devota, està llegint un llibre.

«Pauner Fecit - Barcinne 1723».

«SANT BRUNO».

Talla dolça.

135 x 92 mm.

1723.

Est. MNAC(GDG): R. 9.266.

17.

Sant Antoni de Padua.

Figura de mitg cos. Invoca simbòlicament a la caritat.

«Pauner Bar».

«CHA / RI / TAS» // «S. Frans. de Paula, natus Paulæ in Calabria, an 1416. incepit Ordinem 1435 / Profectus in Galia 1481. Obiit Turonis in Galia 1507. ætatis suæ 92. / Canonizas 1519 eius Corpus adhuc integrum ab hæreticis Cobustu 1562».

Talla dolça.

135 x 105 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 9.264; BC: IIf.3C RE. 8.815.

18.

Composició emblemàtica del Patronat Reial i Militar de l'ordre de la Mercè.

Medalló central amb la Mare de Déu entregant un escapulari al rllibreslei Jaume I. A la dreta, l'escut de la seu barcelonina i a l'esquerra, l'escut del regne d'Aragó, al peu dels quals, hi ha l'escut de de l'ordre de la Mercè.

«Pauner Scupl^c - Bar^m».

«REDEMPTIONEM MISIT - DOMINUS POPULO SUO. psalmo v. 8.» // «APPALUIT SERENA FRONTE E^m VIRGO IACOPO I. ARAGONUM» // «INSIGNIA SANCTÆ CATHEDRALIS BARCHINONÆ» // «INSIGNIA REGNUM ARAGON. COMITUM BARÆ» // «SCUTUM REGII, ET MILIT. - ORD. E^m Ñ DE - MERCEDE».

Talla dolça.

172 x 145 mm.

1725 a.

Est. BC: 3-V-45 i 2-IV-20; BUB: C-241/2/20 i C-248/2/25.

Obr. Ribera 1725; Ribera 1726.

Bib. Páez 1981-1985, II, 375, núm. 1.622-1.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.081-M

19.

Retrat de Ferran de Borbó, futur Ferran VI d'Espanya.

Figura de mitg cos, amb un llibre a la mà.

«Pauner Fe. Bar.»

«Principis augustus Fernandi ducere Virtus / Charta Illequit: Sed erit mentis imago liber».

Talla dolça.

138 x 88 mm.

1727 a.

Est. MNAC(GDG): R. 9.283 i 9.284 [millor prova]; BC: 10-I-42.

Obr. La verdadera 1732.

Bib. Iconografía Hispana 1966-1970, núm. 3.161-3; Páez 1981-

1985, II, 376, núm. 1.622-7.

Obs. Elena Páez (Iconografía Hispana 1966-1970, núm. 3.161-3) cita una edició de 1727 il.lustrada amb el mateix gravat de Pauner i una altre dels voltans de 1753, amb una copia firmada per Petrus Costa.

20.

Sant Ignasi de Loiola.

El sant, agenollat sobre unes roques i en actitud d'escriure, reb la inspiració de la Mare de Déu.

«Pauner Scupl^t Bar^m».

«S. Ignatius à Loyola Fundator Societatis Iesu dum Manrèsæ / in Laletanis, poenitens sub spectu, et inter ecstases propè assi / duas, à præsentè Deiparæ Exercitia Spirituality discit, et scribit».

Talla dolça.

180 x 125 mm.

1732 a.

Est. MNAC(GDG): R. 3.367; BC: IIf.3CC) R. 19.700; BUP: C-241/3/16 i C-245/3/23.

Obr. Exercicios 1732; Exercicios 1746.

Bib. Páez 1981-1985, II, 375, núm. 1.622-2.

21.

Fra. Buenaventura Gran, també conegut per Fra Bonaventura de Barcelona.

Bust. Marc oval.

«Pauner fecit Ba».

«Verd. Efigies del V. Sierdo de Dios Fr. Buenaventura / Gran por otro nombre de Barcelona Instituidor del Sa- / cro Retiro de la Provincia de Roma de la Religion Seráfica murió en Roma a 11. de Setiembre del año / de 1684. y de edad 64. años. / hijo de Riudeoms - arçobispa - do de - Tarrag^m».

Talla dolça.

182 x 127 mm.

1733 a.

Est. MNAC(GDG): R. 3.704 [millor prova] i 9.279; BUP: C-245/3/21.

Obr. Galluzi 1733.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 56.175-G i 2.093-M.

22.

Sant Joan Baptista.

Mitja figura de front.

«Pauner F^t Bar^m».

«S. IOAN BATISTA».

Talla dolça.

150 x 115 mm.

Est. BC: IIf.3CB) R. 322.

23.

Sant Ignasi.

De peu i amb un llibre a la mà, mostra simbòlicament la Gloria de Déu. Als costats, quatre figures representen els quatre continents de la terra, Africa i Europa a la dreta, i Amèrica i Asia a l'esquerra.

«D. Ferdin. la Salle delin. - Pauner Scupl^t Bar^m 1733».

«REPLETA EST OMNIS TERRA / GLORIA EIUS» // «AD / MAIO / REM / - / DEI / GLORIAM».

Talla dolça.

440 x 550 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1733.

Est. BC: III(11).3A) R. 25.720.

24.

Sant Tomàs d'Aquino.

Sant Tomàs assegut davant una taula, repassa una de les seves obres, flanquejat per sant Pau i sant Pere (en representació dels elements jueu i gentil de l'església catòlica). La Mare de Déu i el Nen Jesús apareixen a l'extrem superior dret de la composició.

«Pauner Scupl^t Bar^m ».

Talla dolça.

277 x 353 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. MEV: Album A, làm. 9.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 234-M.

25.

Sant Tomàs d'Aquino i sant Bonaventura.

En una cambra amb vistes a l'exterior, sant Tomàs d'Aquino està escrivint inspirat per l'Esperit Sant. A l'extrem dret, sant Bonaventura contempla l'escena i es retira prudencialment.

«Pauner Scupl^t Bar^m ».

Talla dolça.

284 x 353 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. MEV: Album A, làm. 13.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 230-M.

26.

Els sants Doctors de l'església.

Representació de sant Jaume de Mevania, sant Tomàs d'Aquino, sant Ambrós de Sena i sant Albert a l'interior d'una església. A l'angle superior esquerre, gloria celestial amb la Mare de Déu i el Nen Jesús.

«Pauner Scupl^t Bar^m ».

«SPLENDORE DOCTRINE IMPLEBIS ECCLESIAM» // «S. IACOBUS DE

MEVANIA / S. THOMAS DE AQUINO / S. AMBROUS DE SENA / S.
ALBERTUS».

Talla dolça.
300 x 345 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. MEV: Album A, làm. 7; BC: f.3A) R. 28.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 236-M.

27.

Arbre de lògica.

Diversos conceptes segueixen les branques d'un arbre sostingut per Jesús.

«Pauner - delinea^t et Scupⁱ Barcinone - 1735».

«Subastalia [...]».

Talla dolça.

180 x 130 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

1735.

Est. BC: VII.3C) R. 8.824 i Ms. 2.883.

Obr. Prima 1744-1745.

28.

«*Arbor prædicamentorum*».

Una parra plena de pampols seveix de suport a l'estructura lògica.

«Pauner Fe^t Bar^o».

«*Per se [...] Fran. / Suarez*».

Talla dolça.

185 x 135 mm.

Est. BC: Ms. 851, pàg. 193.

Obr. Perpinyà [1758-1760].

29.

Quadre de les oposicions d'idees.

Estructura dins una orla floral. A l'extrem superior, un pagès amb un animal de càrrega.

«Pauner Fe^t Barcinone».

«*Necesse / est. homines / in, esse anim / al [...]*».

Talla dolça.

163 x 133 mm.

1763 a.

Est. BC: VII.3C) R. 8.822 i Ms. 2.874, pàg. 95.

Obr. Casanovas 1763.

30.

Quadre de les oposicions d'idees.

Estructura de quatre medallons emmarcada per una orla floral rematada pel cap d'un àngel.

«Pauner Fe^t Bar^o».

«*Ommis Homo et Animal [...]*».

Talla dolça.

145 x 130 mm.

1763 a.

Est. BC: VII.3C) R. 8.821 i Ms. 2.874.

Obr. Casanovas.

Bib. Gudiol 1912, il.

31.

Sant Vicenç Paul.

Figura de peu sobre un nuvol, voltada d'angelets. Porta un gran crucifix.

«Pauner F. Bar^m».

«INRI» // «Spiritus / Domini / Super / me / - / Evangeli / zare pau / peribus / misit me» // «S. - VINCENTIUS A PAULO CONG. MISSIONIS FUND.»

Talla dolça.

120 x 75 mm.

1737 a.

Est. BC: Fullets Bonsoms, núm. 7.106.

Obr. Canonitaciones 1737.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.076-M

32.

Porta triomfal.

Columnes d'ordre dòric i figures al·legòriques a la victòria militar.

«Pauner Fecit Bar^m».

Talla dolça.

180 x 110 mm.

1739 a.

Est. MNAC(GDG): R. 9.282; BC: VII.3C) R. 329 i VII.3C) R. 8.818.

Obr. Florensa 1739; Subiron s.a.

1

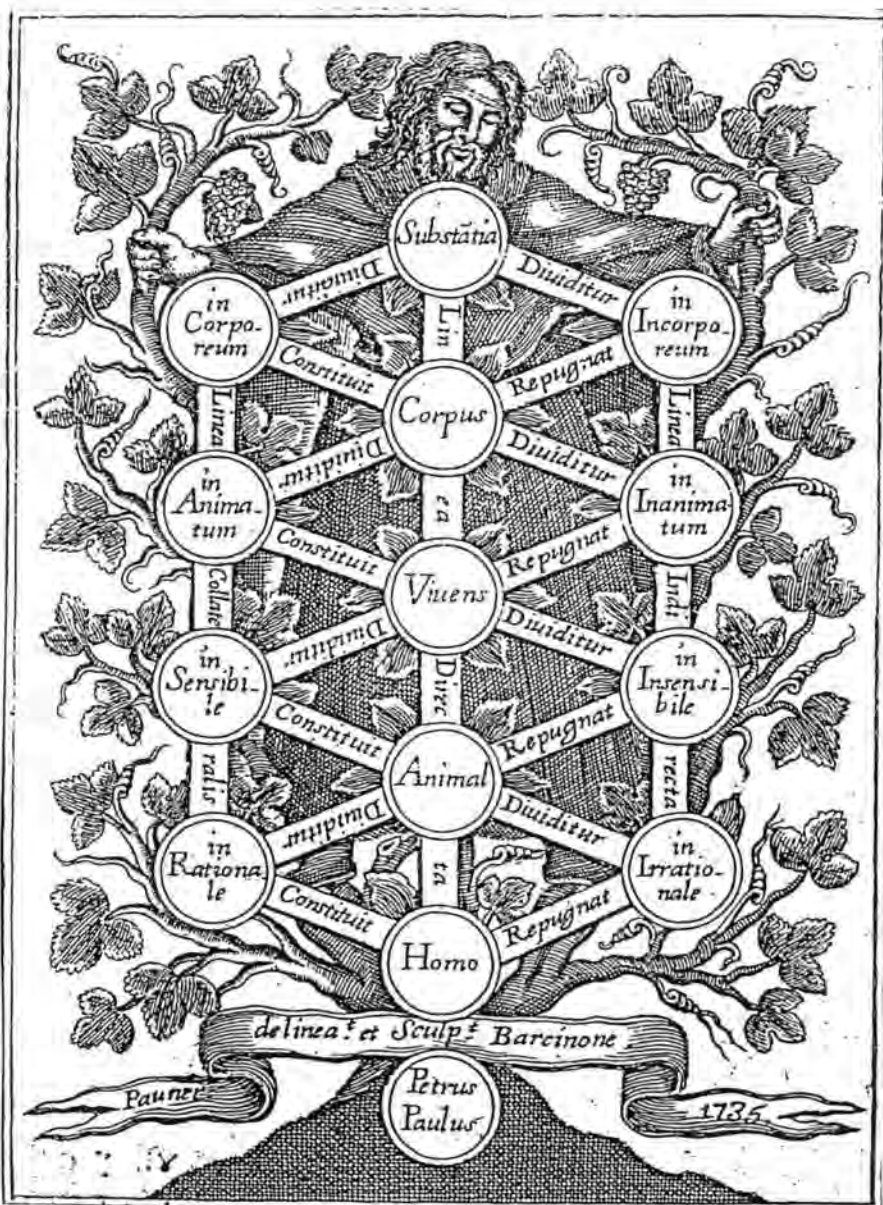
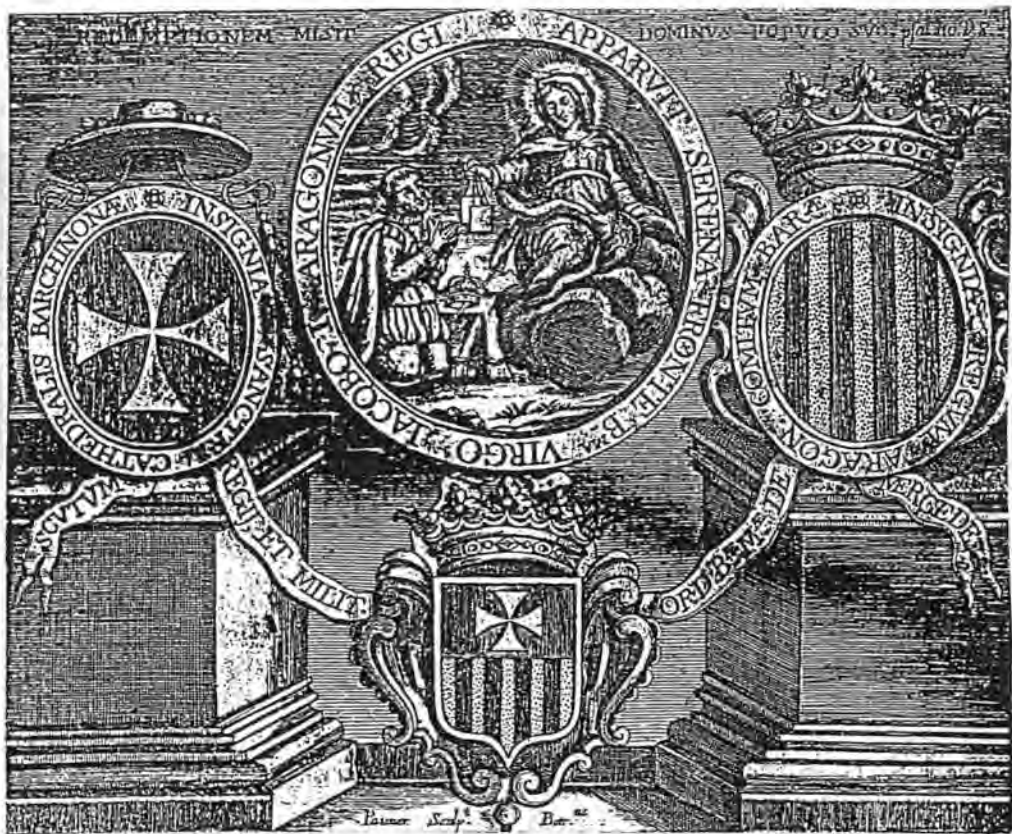
16

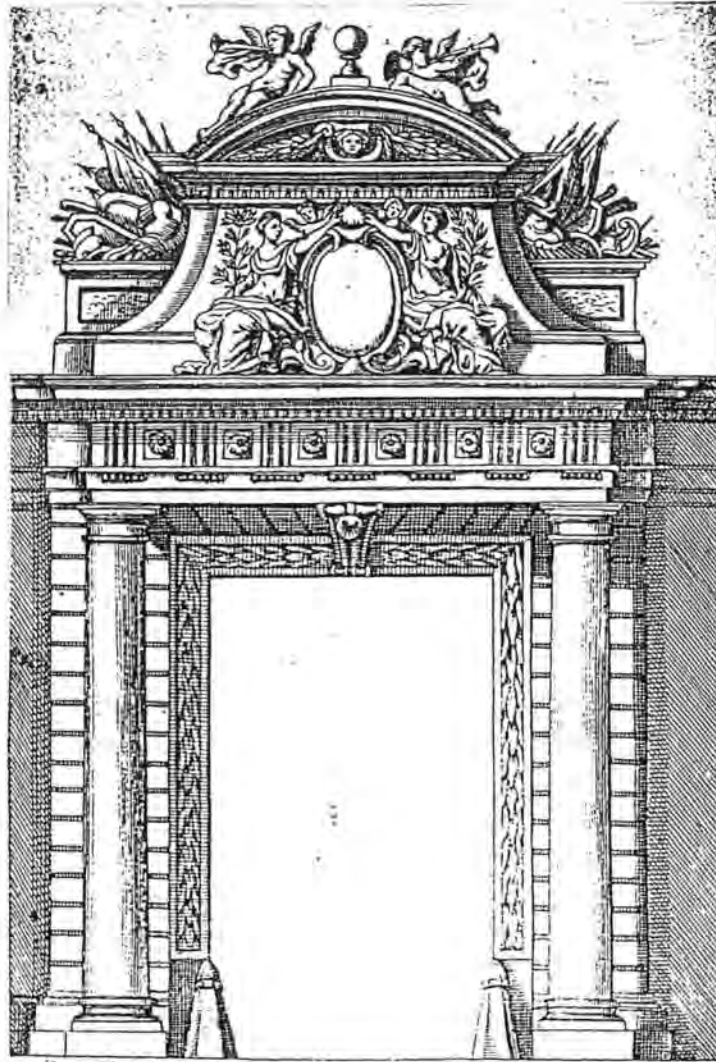
S. BRUNO.

22

Baso Vent. Bas.

1

Mare de déu del Roser.

La Mare de Déu i el Nen Jesús fan donació dels seus respectius rosaris a sant Domènec i a santa Caterina. Altar de la Mare de déu del Roser a Santa Caterina, tal com era a la primera meitat del segle XVIII.

«Pauner Sc^t Barcinone».

«DICIENDO UNA AVE MARIA, SE GA- / NAN 640 DIAS DE INDULGENCIA.» // «A todos los que dixeren una Ave Maria delante de esta Sta Imagen de N^{ra} S del Rosario; concedieron los Ill^{mos} y R^{mos} SS. D^o Joseph de Lupia / y Roger, Obispo de Leon en 23 de Abril de 1736, 40 dias de Indulgencia. D^o Narciso de Queralt Obp^o de Avila 40 dias en 23 de Noviembre 1738. D^o Pedro / Copons, y de Copons, Arzobispo de Tarragona 80 dias en 23 de Diciembre 1738. D^o Gregorio Galindo Obp^o de Lerida, 40 dias, en 3 de Enero 1739. Y rezando / el Rosario otros 40 dias por cada Padre nuestro, y por cada Ave Maria. D^o Baltasar de Bastero y Lledo, Obp^o de Gerona 40 dias, en 5 de enero de 1739. / D^o Bartolome Camacho, y Madueño, Obp^o de Tortosa 40 dias en 17 de Febrero 1739. D^o Jorge Curado y Torreblanca, Obp^o de Urgel 40 dias en 27 de Abril 1739. / D^o Joseph Esteban de Noriega, Obp^o de Solsona 40 dias en 30 de Marzo 1739. D^o Benito Panelles, y Escardo, Obp^o de Mallorca 40 dias en 17 Marzo 1740. / D^o Pedro Emanuel Davila de Cardona, Obp^o de Plasencia, 40 dias en 29 Junio 1740. D^o Frco. del Castillou Vintamilla, Obp^o de Barcelona, 40 dias, en 28 de Julio 1740.» // «D^o Juan de Basas Arz. de Edessa, Nuncio Aposto. 40 dias en 2 de Nov. 1739. D^o Ramon de Atorimon 40 dias diciendo Ave Maria sin pecado Concebida, en 13 de Julio 1739. / D^o Juan Matheo, Obp^o de Cartagena, 40 dias, en 22 de Setiere. 1742. D^o Francisco. Zarceño Obp^o de Solsona, 40, dias, en 2 Noviembre de 1742». // «D^o Martin de Barcia, Obp^o de Zeuta, 40 dias, en 17 de Nove. 1743».

Talla dolça.

Dues làmines: 282 x 207 mm. (composició plàstica); 62 x 210 mm. (llegenda).

1743 a.

Est. MNAC(GDG): R. 3.712; BC: IIf.3C) R. 303.

Bib. Serra i Boldú 1925, 299, il.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 56.210-G.

2.

Sant Miquel veng Satanàs.

L'arcàngel sant Miquel, amb l'espasa enlairada, impulsa a Satanàs cap al foc etern.

«Pauner Fe^t Bar^m».

«S. MIGUEL ARCANGEL».

Talla dolça.

150 x 113 mm.

1763 a.

Est. BC: Ms. 2.874, pàg. 257 i IIf.3C) R. 314.

Obr. Casanovas 1763.

3

Mare de Déu.

Mare de Déu entronitzada, amb el Nen Jesús. Fons d'arquitectura gòtica.

«Pauner fe^t».

«MAGNA DOMINA URGELITANA».

Talla dolça.

104 x 109 mm.

1748 a.

Est. BC: 4-II-6; BUR: C-245/3/24.

Obr. Constitutiones 1748.

4

Mare de Déu de la Mercé.

Imatge amb l'escut de Barcelona, voltada d'angelets i dues figures orants.

«Pauner Sc^t Bar^m».

«TIBI SERVIRE - LIBERTAS» // «ESTAN CONCEDIDOS 360 DIAS DE INDULGENCIA, A / LOS QUE REZARAN UNA AVE MARIA DELANTE / ESTA Sta IMAGEN DE NUESTRA S^{ra} DE LA MER / CED DE BARCELONA».

Talla dolça.

280 x 180 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 9.259.

5

Mare de Déu.

Mare de Déu amb el Nen Jesús, emmarcats per una orla de medallons amb les imatges de diversos sants de la Companyia de Jesús i una representació del Pare Etern i l'Esperit Sant.

«Pauner f».

«S. FRA. BOR.» // «S. ALO. GON» // «S. IGA. FRA» // «S. STA. KOS.» // «SS. MM. JAP.».

Talla dolça.

152 x 118 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

Est. MNAC(GDG): R. 9.263.

6

Els principals ensenyaments del col·legi de Cordelles.

Conjunt de vuit vinyetes que representen la manera d'impartir les classes de les diverses matèries.

«Pauner f^t Bar^m».

«IHS» // «Regio Cæsaerum Barcinonen - se Collegium de Cordelles» // «Religio et - Pietas» // «Polittores litteræ» // «Ars Heraldica» // «Geographia et Astronomia» // «Cosmographia» // «Gladiatoria» // «Linguarum Studium» // «Musica Saltatoria».

Talla dolça.

185 x 112 mm.

1757 a.

Est. MNAC(GDG): R. 3.713; BUB: B-65/3/20-16.

Obr. Acto 1757.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 56.167-G.

7

Sant Domènec.

Figura de peu, amb els atributs corresponents sobre un fons de paisatge amb església.

«Pauner Fe^t Bar^m».

«S. DOMINGO.»

Talla dolça.

139 x 108 mm.

Est. BC: IIF.3C) R. 321.

8

Mare de Déu del Roser.

Aparició de la Mare de Déu del Roser a sant Benet i a santa Caterina.

«Pauner Fe^t Bar^m».

«N^{ra} S^{ra} DEL ROSER».

Talla dolça.

152 x 117 mm.

Est. BC: Ms. 2.753, pàg. s.núm.

Obr. Tractatus S. XVIII.

Bib. Sera i Boldú 1925, il. CV, entre les pp. 344-345.

9

Sor Angela Margarita Serafina.

Figura de peu sota una portalada, amb el Nen Jesús al braç. Al fons, perfil de la ciutat de Barcelona i el castell de Montjuic.

«Pauner f^t Bar^m».

«V. Me S^{ra} Angela Margarita Serafina Capucc. monialium / Hispa. fundatrix. Ob. an. 1608. decemb. 24. etat. 66.».

Talla dolça.

140 x 105 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 9.280 i 9.281 [millor prova]; BC: IIf.3C) R. 7.081.

10

Sant Tomàs d'Aquino.

Assegut davant una taula, en la què hi ha un crucifix i una esfera armil·lar, escriu inspirat per l'Esperit Sant.

«Pauner Sc.»

«S. Tomas Aquinas Angelicus doctor».

Talla dolça.

155 x 115 mm.

1760 a.

Est. BC: III.3A) R. 7.563.

Obr. Tesi (Rimbau) 1760.

Obs. Es el mateix tema de l'estampa catalogada a l'apartat de Domènec Pauner *el Vell* (Núm. .. del catàleg).

11

Sant Antoni de Padua.

De genolls, davant l'aparició del Nen Jesús.

«Pauner Fecit».

«S. ANTONIUS DE PADUA».

Talla dolça.

165 x 120 mm.

Est. BC: IIf.3C) R. 8.815.

12

Audiència d'Alexandre VII.

L'escena mostra al Papa assegut a la cadira de sant Pere i al general dels teatins agenollat als seus peus, davant l'atenta mirada de dos cardenals.

«Pauner F^e».

«La Santidad de Alex. VII. previno al R^{mo} P. General / de los Padres Cayetanos, que devia su Religion reconocer / por hijo a S. Fran^{co} de Sales; por haver Sacado el espiritu de / devocion del libro del Combate espiritual».

Talla dolça.

120 x 70 mm.

Est. MNAC(GDB): R. 9.276.

13

Orla.

Orla formada per dues columnes d'ordre corinti i un gran drapejat com a fons del text.

«Pauner f.»

Talla dolça.

375 x 500 mm.

Est. BC: Map I-7-1 III(10).3 R. 16.197 [estampació sobre sedal].

Obr. Tesi 1795.

Obs. Tesi encapçalada per una representació de la Immaculada firmada per Ignasi Valls (Vegeu núm. .. del catàleg d'aquest autor).

14.

Egipte. Plaga de granotes.

L'escena recull un passatge del Exode, segons el qual Aharon, complint les ordres de Jahvè, estengué la mà amb el bastó sobre les aigües d'Egipte i les granotes van pujar i van ocupar-ho tot.

«*Dominicus Pauner / ft Barna A. 1758*».

Talla dolça.

385 x 520 mm.

1758.

Est. BC: III.10A) R. 9.570.

Obr. Tesi 1780.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 68.990-G (Col. Segimon).

15.

La serp de bronze.

Representa un passatge bíblic, segons el qual els israelites, descontents de la vida que portaven en el desert, van murmurar contra Moisès i Jahvè i van ser castigats amb una plaga de serps verinoses. Moisès va intercedir pel poble i Jahvè li va dir: «*Fes-te una serp veninosa i penja-la dalt una perxa. Tot-hom qui haurà estat picat i la miri es posarà bo*» (Num 21:6-8).

«*Pauner Fe' Bar^m*».

Talla dolça.

373 x 503 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. MEV: Album A, làm. 10; BC: XVII.3A) R. 21.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 233-M.

16.

Samsó venç un lleó a les vinyes de Tamnà.

Representa el passatge bíblic (Jut. 14:6) en què Samsó, sense portar res a a mà, va esquarterar un lleó que li havia plantat cara a les vinyes de Tamnà.

«*Garzot invenit - Pauner sc^t*».

Talla dolça.

375 x 505 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. MEV: Album A, làm. 4; BC: XVII.3A) R. 20.

Bib. Pérez Santamaría 1990, 51, il. núm. 22.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 239-M.

17.

Sacrifici d'Isaac.

Representa el moment en què, segons la Bíblia (Gn. 22:10-14), un àngel aturà el braç d'Abraham que anava a sacrificar el seu únic fill, tal com li havia demanat Jahvè.

«Pauner Fe^t Bar^m».

Talla dolça.

363 x 498 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. MEV: Album A, làm. 3.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 240-M.

18.

Josep és temptat a casa de Putifar.

Representa el moment en què Josep, fill de Jacob, entrà a la casa i la dona de Putifar l'estirà pel vestit tot dient-li «Dorm amb mi». Però ell, deixant-li el vestit a les mans, s'escapoli i sortí a fora (Gn 39:11-12).

«Pauner fe^t Bar^m».

Talla dolça.

362 x 495 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. MEV: Album A, làm. 8.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 235-M.

19

Venjança de Simeó i Levi.

Representa un passatge del Gènesi segons el qual els dos fills de Jacob, Simeó i Levi, rescaten a la seva germana Dina y vengen l'ultratge al seu honor matant a Hemor i al seu fill Siquem (Gen. 34:25-26).

«Pauner delin^t et Scupí».

Talla dolça.

373 x 503 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. MEV: Album A, làm. 5; BC: XVII.3A) R. 33 i XII.3A) R. 590.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 238-M.

20.

David, músic de Saül.

Representa un dels passatges de la Bíblia (1S 16:23) en què David calmava el neguit de Saül amb el só de la seva lira.

«Pauner Fec^t Bar^m».

Talla dolça.

363 x 498 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. MEV: Album A, làm. 11.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 232-N.

21.

El primers deixebles de Jesús: Simó i Andreu.

Representa un dels passatges de l'Evangelí segons sant Marc (Mc 1,16-18), en el qual Jesús vorejant el llac de Galilea, veié Simó i el seu germà Andreu, que eren pescadors, i els digué: «Seguiu-me i us faré ser pescadors d'homes». I ells, al moment abandonaren les xarxes i el seguiren.

«Pauner Fec^t Bar^m».

Talla dolça.

313 x 417 mm.

Làm. MEV: s.núm.

Est. MEV: Album A, làm. 12.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 231-M.

22.

Sant Francesc de Sales.

Figura orant, entre núvols.

«Pauner f^t Bar^m 1758».

«S^a Francisco de Sales Fundador de las / Religiosas de la Sagrada Orden de / la Visitacion de Nuestra Señora.»

Talla dolça.

120 x 80 mm.

1758.

Est. MNAC(GDG): R. 9.267.

23.

Sant Francesc de Paula.

Figura agenollada, entre núvols i àngels.

«Pauner f^t Bar^m».

«CHA / RI / TAS» // «S. Francisco de Paula.

Talla dolça.

155 x 105 mm. (no es ve l'empremta de la làmina)

Est. MNAC(GDG): R. 9.272.

24.

Sant Andreu Avelino.

Bust en actitud contemplativa.

«Domiens Pauner».

«S. ANDRES AVELINO, DE LOS / CLERIGOS REGLARES; PATRON DE NAPOLES.»

Talla dolça.

170 x 125 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

Est. MNAC(GDG): R. 9.271.

25.

Sant Tomàs d'Aquino.

Bust amb una ploma i un llibre a les mans, sota la llum de l'Esperit Sant.

«*Dominicus Pauner Fecit Bar^m*».

Talla dolça.

155 x 123 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 9.273; BC: IIf.3CB) R. 8.816 i IIf.3CB) R. 316.

26.

Pare Antoni Vieyra.

Figura de mitg cos i amb una ploma a la mà, davant una taula en la què hi ha estris d'escriptura.

«*Dominiens Pauner Sculp. Bar.*»

«*VERA EFFIGIES CELEBERRIMI / P. ANTONII VIEYRA / e Societ. Jesu. Lusitanicorum Regum, concionatoris et concionato; rum Principis quem dedit Lusitania mundo Myssipo Lusitanæ. Societati / Brasilia Obiit Bahiæ Prope nonagenarius Die July Ann 1697. Quiescit in / regio Collegy Bahyensis templo, ubi sepultur frequentissimo urbis concurso, æterno orbis desiderio*».

Talla dolça.

225 x 165 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 9.278.

27.

Sant Antoni de Padua.

Altar amb la imatge del sant.

«*Domin^r Pauner fc^s / Bar^m 1766*».

«*Verdadero diseño del Altar de / Sⁿ Antonio de Padua, que se venera en su propia / Capilla en la Iglesia del Serafico Padre Sⁿ Franco / de Bar- celona.*» // «*HAEC EST / ARCA / TESTAMEN / TI*».

Talla dolça.

363 x 258 mm.

1766.

Est. MNAC(GDG): R. 3.722.

Obs. MNAC(GDG): clixé 56.189-G.

28.

Crist de l'Aflicció.

Imatge en un altar.

«*Pauner*».

«*CONGRE- / GATIO.*» // «*Los Ill^{mos} y R^{mos} S^{mos} Arzobispo de Tarragona, y Obispos de Vique, Gerona, Lerida, y Tortosa; han concedido 240 dias de perdon, rezando un Credo delante de esta Sta Imagen del S^{to} Christo, / en la*

Afficcion que benera su Il^{l^{ra}} Congⁿ en la Iglesia de S^a Martha en Bar^m, y Malaga, que juntos son 440, los Mesmos 440. dias de / Indulgencia Regando una ave Maria a la Virgen SS^{as}».

Talla dolça.

355 x 195 mm. (no es veu l'empremta de la làmina)

Est. MNAC(GDG): R. 3.715.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 56.201-G.

29.

Mapa de Mauritania.

«Dominicus Pauner Sculp. E^m».

«Tom. I. Parte Segunda Libro Tercero Cap. IV pag. 353» // «MAURITANIA / GOTICA / Mapa de los Estados que los Rey- / es Godos de España tuvieron en Africa. / Que recopiló de Marmol Abrevile y otros Autores D^o J^o de Sagarra / y Baldrich Academico de la Re- / al Acad. de Buenas Letras de / Bar^m Año 17 - 60» // «Barbato [...]».

Talla dolça.

310 x 450 mm.

1768 a.

Est. BUB: B-246/6/2-3.

Obr. Sagarra 1768.

30.

Mapa de Libia.

«Dominicus Pauner Sculp. E^m 1768».

«Tom. I. Parte I. Lib. I. Cap. I. pag. IX» // «LYBIA CITERIOR O BERBERIA / En la qual estan los Reynos de Mar- / rucos y Fez ó España Transfretana Argel ... (?) Egipto con Biledul / Gerid o antigua Numidia y Getulia con sus / nombres Antiguos y Modernos que recopi- / lo de Marmol Abrevile Chiquet y otros / Don Joseph de Sagarra y Baldrich Acade- / mico de la R. Acad. de Buenas Letras / de Bar^m Año 1764» // «Oceano [...]».

Talla dolça.

260 x 435 mm.

1768 a.

Est. BUB: C-26/6/2-3.

Obr. Sagarra 1768.

31.

Pont sobre el riu Llobregat.

Planol i perspectiva.

«Pauner Sculp. E^m».

«Plano, y vista del nuevo Puente construydo sobre el Rio Llobregat en las inmediaciones de la villa de Molins de Rey. Año de 1768» // «Nivel en - las mayores - avenidas» // «Nivel - ordinario - del Rio» // «Escala de 100. varas castellanas».

Talla dolça.
170 x 605 mm.
1768.
Est. BC: XX.3B) R. 424.

32.

Pont sobre el riu Llobregat.
Esquemes i alçat del pilars.

«Pauner Sculp. E^m».

«Establecimiento de los / Pilares del nuevo / Puente. /
construydo / sobre el / Rio Llobregat.» // «Perfil
cortado por la linea [...]».

Talla dolça.
180 x 380 mm.
1768.

Est. BC: XX.3B) R. 423.

33.

Pont de Martorell.
Planol i panoràmica.

«Pauner Sculp. E^m».

«Lam. B. A.» // «Plano, y vista del Puente de Martorell -
edificado sobre el Rio Llobregat / por los años de 535 -
de la Fundación de Roma».

Talla dolça.
182 x 352 mm.

Est. BC: XX.3B) R. 25.322.

34.

Pont d'Alcántara.

«Pauner sculp E^m».

«Plano Elevacion y Perfiles del Puente de Alcántara,
establecido sobre el Rio Tajo en el año 106 del Señor».

Talla dolça.
174 x 332 mm.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1622-6.

35.

Planol del mur d'una fortificació.

«Domin^o Pauner Sculp E^m».

«Lam. I».

Talla dolça.
167 x 300 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-3.

36.

Planols de diversos aspectes d'una fortificació.
«Domin^e Pauner Sculp B^e».

«Lam. II».

Talla dolça.
167 x 320 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

37.

Planols de diversos aspectes d'una fortificació.
«Domin^e Pauner Sculp B^e».

«Lam. III».

Talla dolça.
170 x 305 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

38.

Planols de diversos aspectes d'una fortificació.
«Domin^e Pauner Sculp B^e».

«Lam. IV».

Talla dolça.
170 x 305 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

39.

Planols i figures geomètriques.
«Domin^e Pauner Sculp B^e».

«Lam. V».

Talla dolça.
167 x 300 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

40.

Planol d'una fortificació.

«Domin^e Pauner Sculp E^a».

«Lam. VI».

Talla dolça.

167 x 280 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

41.

Emplaçament cartogràfic de la base d'una fortificació.

«Domin^e Pauner Sculp E^a».

«Lam. VII».

Talla dolça.

170 x 240 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

42.

Planols de diversos aspectes d'una fortificació.

«Domin^e Pauner Sculp E^a».

«Lam. VIII».

Talla dolça.

167 x 300 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

43.

Planols d'una fortificació.

«Domin^e Pauner Sculp E^a».

«Lam. IX» // «Plano de una poterna con declivio.» //

«Perfil de una poterna con escalones» // «Perfil de una

poterna con declivio» // «Plano de una poterna con escalones».

Talla dolça.

172 x 310 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

44.

Planols de determinats àmbits d'una fortificació.

«Domin^e Pauner Sculp^e B^e».

«Lam. X» // «A. Gabra B. Alojamientos para tropas
[...]

Talla dolça.

167 x 300 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

45.

Planol de determinats àmbits d'una fortificació.

«Domin^e Pauner Sculp^e B^e».

«Lam. XI» // «Perfil de una Caponera» // «Elevacion del
Flanco» // [...]

Talla dolça.

170 x 280 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

46.

Planol de determinats àmbits d'una fortificació.

«Domin^e Pauner Sculp^e B^e».

«Lam. XII».

Talla dolça.

170 x 300 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

47.

Planol de determinats àmbits d'una fortificació.

«Domin^e Pauner Sculp^e B^e».

«Lam. XIII» // «Plano de la Puerta y entrada de una
Plaza» // «Plano de un cuerpo de guardia» // «Elevación
de un cuerpo de guardia» [...]

Talla dolça.

175 x 333 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

48.

Planol de determinats àmbits d'una fortificació.
«Domin^e Pauner Sculp B^e».

«Lam. I. A.».

Talla dolça.
170 x 335 mm.
1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

49.

Planol de determinats àmbits d'una fortificació.
«Domin^e Pauner Sculp B^e».

«Lam. XIV» // «Puente levadizo» // [...]».

Talla dolça.
170 x 230 mm.
1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

50.

Planol de determinats àmbits d'una fortificació.
[sense firmar].

«Lam. XV» // «Plano de un puente de madera» // [...]».

Talla dolça.
167 x 260 mm.
1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

51.

Planol de determinats àmbits d'una fortificació.
«Domin^e Pauner Sculp B^e».

*«Lam. XVI» // «A. Plaza principal / B. Casa del
Gobernador / [...]».*

Talla dolça.
170 x 310 mm.
1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

52.

Planoi de determinats àmbits d'una fortificació.

«*Domin^o Pauner Sculp^o E^o*».

«*Lam. XVII*».

Talla dolça.

167 x 285 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

53.

Planoi de determinats àmbits d'una fortificació.

«*Domin^o Pauner Sculp^o E^o*».

«*Lam. 2. A*» // «*Plano, y Perfil de un Almacen de / Polvora con los Estribos acia la / parte interior, segun se han / Construido en la Plaza de Sn / Fernando de Figueras*».

Talla dolça.

175 x 237 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

54.

Planoi de determinats àmbits d'una fortificació.

«*Domin^o Pauner Sculp^o E^o*».

«*Lam. XVIII*» // «*Plano, Elevacion, y Perfil de un / Quartel segun se construyen ordi- / nariamente en Inglaterra [...]*».

Talla dolça.

175 x 297 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

55.

Planoi.

«*Domin^o Pauner Sculp^o E^o*».

«*Lam. 3. A.*» // «*Plano inferior de uno de / los Cuarteles de Infanteria / construidos en Barceloneta, / para alojar un Batallón con / sus oficiales, segun el pie antiguo de*

tres soldados por Ca- / ma; y que solo es suficiente / para la mitad de esta Tropa, / regulando una Cama por cada hombre, conforme S.M. lo / tiene mandado por su real / Decreto de 4 de Octubre / de 1766. [...]».

Talla dolça.

180 x 340 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

56.

Planol.

«Domin^o Pauner Sculp^o E^o».

«Lam. 4. A» // «Plano superior de uno de / los Cuarteles de Barce- / loneta en el qual se ma- / nifiesta la distribucion y / orden de los pavellones / que sirven para alojami- / ento de los Oficiales [...]».

Talla dolça.

175 x 340 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

57.

Planol.

«Domin^o Pauner Sculp^o E^o».

«Lam. 5. A» // «Perfil cortado sobre las lineas A. B. C. de los planos anteriores relativos à uno de los cuarteles de Infanteria construydos en Barceloneta [...]».

Talla dolça.

175 x 335 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

58.

Planol.

«Domin^o Pauner Sculp^o E^o».

«Lam. 6. A» // «Plano inferior de un Cuartel para / Alojjar comodamente un Esquadron / de Cavalleria, 6 Dragones, segun se / halla construydo en la villa de / Reus en este Principado / de Cathaluña. [...]».

Talla dolça.

172 x 310 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3, Triadó 1984, 144, il.

59.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. 7. A.» // «Perfil cortado por la línea AB del plano anterior, relativo al Cuartel de Cavalleria o Dragones, construydo en la villa de Reus.» // «[...].»

Talla dolça.

180 x 360 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3, Triadó 1984, 144, il.

60.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. XIX» // «Elevacion de Frente D.E.» // «Plano de una quarta parte del Arsenal de Artilleria de Woolwich 1751. // [...].»

Talla dolça.

182 x 310 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

61.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. XX» // «Perfil cortado sobre la mayor longitud del Arsenal [...].»

Talla dolça.

180 x 310 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

62.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. XXI» // «Varios / Ensamblages / ó / Entramados / para / Muros de / division» // «[...]».

Talla dolça.

170 x 322 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

63.

Ensemblatges diversos.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. XXII».

Talla dolça.

170 x 325 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

64.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. XXIII» // «Varios Perfiles de Armaduras / que sirven para cubrir los Edificios // [...]».

Talla dolça.

170 x 335 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

65.

Planols.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. XXIV» // «Elevacion de un Puente // [...]».

Talla dolça.

170 x 315 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

66.

Planol.

«Pauner Sculp B^m».

«Lam. 9. A.» // «Plano, Elevacion del Puente de Alcantara, establecido sobre el Rio Tajo en el año 106. del Señor» // A. Principio del Puente, [...]».

Talla dolça.

170 x 330 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3 i 1622-6.

67.

Planol.

«Pauner Sculp B^m».

«Lam. 10. A.» // «Plano, Perfil, y Elevacion del Puente de Almaraz, ó de Alvalat, establecido sobre el Rio Tajo en el año de 1552. // [...]».

Talla dolça.

175 x 310 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

68.

Planol.

«Pauner Sculp B^m».

«Lam. 11. A.» // «Copia del Plano, Perfil, y Elevacion, que levantó el Comisario de Guerra Dn. Marcos de Vierna, para el / Puente Real de Jarama, que pasa à Aranjuez, cuya obra construyó el mismo Dn. Marcos // [...]».

Talla dolça.

170 x 657 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

69.

Planol.

«Pauner Sculp B^m».

«Lam. 13. A.» // «Establecimiento de los / Pilares del nuevo / Puente / constuydo / sobre el / Rio Llobregat»».

Talla dolça.

180 x 375 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).
Obr. Muller 1769.
Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).
Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

70.

Planols de diversos elements de construcció.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. 14. A.».

Talla dolça.
172 x 365 mm.
1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).
Obr. Muller 1769.
Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).
Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

71.

Planols y construccions geomètriques (estructura d'un arc).

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. 15. A.».

Talla dolça.
165 x 290 mm.
1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).
Obr. Muller 1769.
Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).
Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

72.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. XXV» // «Perfil de un muelle de piedra [...]».

Talla dolça.
168 x 280 mm.
1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).
Obr. Muller 1769.
Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).
Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

73.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. 16. A» // «Plano, que manifiesta dos Di- / ques de carena con su Pozo / para desaguarlos, dos Grados / de construccion, y un Arras- / tradero para maderas, confor- / me se halle todo e»xecutado en el / Muelle y Andén, que por la / parte del Norte, cifien / la Darsena, estableci-

/ da en el Arsenal de / Cartagena // [...]».

Talla dolça.

175 x 342 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

74.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. 17. A.» // «Perfil cortado por la longitud del
Dique Grande de Carena / [...]».

Talla dolça.

178 x 350 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

75.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. 18. A.» // «Perfil cortado por la longitud de una
de los Grados del Plano anterior // [...]».

Talla dolça.

177 x 355 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

76.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. XXVI.» // «Plano Superior de una Ynclusa // [...]».

Talla dolça.

172 x 345 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

77.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. 19. A.» // «Plano de dos Balsas desiguales, y contiguas, con sus Ynclusa, para las Embarcaciones grandes, y pequeñas // [...]».

Talla dolça.

175 x 345 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

78.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. 20. A.» // «Vistas, y Perfiles transversales, relativos al Plano de la Balsa è Ynclusas, que representa la Figura 2 de la lamina // [...]».

Talla dolça.

170 x 305 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

79.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. 21. A.» // «Plano, Perfil, y Elevación del Puente-Aque- / ducto que se debe establecer sobre el Rio / Abanadas, para dar curso al Canal de Na- / vegación y Riego, que actualmente se cons- / truye en el Reyno de Castilla, con arreglo à el Proyecto general, que, de esta / importante empresa, se ha forma- / do en 19 de Diciembre de 1760 // [...]».

Talla dolça.

175 x 330 mm.

1769 a.

Est. BC: R(6) 49 43 (I-II).

Obr. Muller 1769.

Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

80.

Planol.

«Pauner Sculp E^m».

«Lam. 22. A.» // «MAPA CHORDOGRAPHICO / que manifiesta el Proyecto General de los Canales de / Navegación, y Riego,

que se agecutan en los Reynos / DE CASTILLA, Y DE LEON.
// [...]».

Talla dolça.
235 x 694 mm.
1769 a.

Est. BC: R(6) 40 43 (I-II).
Obr. Muller 1769.
Doc. *Diario de Barcelona* (2 de juliol de 1795).
Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm.1.622-3.

81.

Napa de Mèxic.

«Pauner Scu^t Bar^m».

«Tom. I Pag. I» // «Norte [...]».

Talla dolça.
148 x 123 mm.
1771 a.

Est. BUB: B-56/6/10-11.
Obr. Solis 1771.

82.

Retirada de Guatimozin.

Vista panoràmica de la formació dels vaixells.

«Pauner Scu^t Bar^m».

«Tom. II. Pag. 204» // «Retirada de Guatimozin presa por
Holguin».

Talla dolça.
140 x 170 mm.
1771 a.

Est. BUB: B-56/6/10-11.
Obr. Solis 1771.

83.

Batalla de la vall d'Otumba.

Vista panoràmica de les formacions de les tropes.

«Pauner Scu^t Bar^m».

«Tom. II. Pag. 199» // «BATALLA EN EL VALLE DE OTUMBA» //
A. Bajada de Cortes en el Valle. / B. General de los
Mexicanos».

Talla dolça.
140 x 315 mm.
1771 a.

Est. BUB: B-56/6/10-11.
Obr. Solis 1771.

84.

La cort de Motezuma.

Motezuma i diversos personatges europeus (ambaixadors) en
un gran saló.

«Pauner Scul^t Bar^m».
«Tom. I Pag. 464».

Talla dolça.

140 x 95 mm.

1771 a.

Est. BUB: B-56/6/10-11.

Obr. Solis 1771.

85.

Sacrifici davant l'idol Vitzzilipwztli.

Escena del sacrifici.

«Pauner Scul^t Bar^m».

«El Idolo Vitzzilipwztli».

Talla dolça.

140 x 73 + ? mm. (estampa tallada i incompleta)

1771 a.

Est. BUB: B-56/6/10-11.

Obr. Solis 1771.

86.

Panoràmica de la ciutat de Mèxic i els seus voltants.

«Pauner Scul^t Bar^m».

«Tom. I Pag. 390» // «A. Tezcucó - B. la calzada principal [...]».

Talla dolça.

140 x 320 mm.

1771 a.

Est. BUB: B-56/6/10-11.

Obr. Solis 1771.

87.

Port de Santiago. Cuba.

Vista general del port i diversos vaixells.

«Pauner Scul^t Bar^m».

«Tom. I. Pag. 48.» // «Isla de Cuba Puerto de Santiago»
// «In hoc Signo / + / vinces».

Talla dolça.

135 x 170 mm.

1771 a.

Est. MNAC(GDG): R. 2.872 [millor prova] i 3.091; BUB:
B-56/6/10.

Obr. Solis 1771.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 39.128-6

88.

Temple Mexicà.

Perspectiva del temple i representació de diversos
indígenes.

«Pauner Scul^t Bar^m».

«Tom. I. Pag. 290.» // «El grande Templo - de Mexico».

Talla dolça.
140 x 190 mm.
1771 a.

Est. BUB: B-56/6/10.
Obr. Solis 1771.

89.

Figures geomètriques.

«Pauner fe^t Bar^m».
«Lam. I».

Talla dolça.
258 x 190 mm.

Est. BUB: B-54/3/19.
Obr. Lucuze 1772.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-4.

90.

Esquemes planogràfics de fortificacions.

«Pauner fe^t Bar^m».
«Lam. II».

Talla dolça.
258 x 190 mm.

Est. BUB: B-54/3/19.
Obr. Lucuze 1772.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-4.

91.

Esquemes planogràfics de fortificacions.

«Pauner fe^t Bar^m».
«Lam. III».

Talla dolça.
258 x 190 mm.

Est. BUB: B-54/3/19.
Obr. Lucuze 1772.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-4.

92.

Esquemes i models de ports i ponts.

«Pauner fe^t Bar^m».
«Lam. IV».

Talla dolça.
258 x 190 mm.

Est. BUB: B-54/3/19.
Obr. Lucuze 1772.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-4.

93.

Planol d'una fortificació.

«Pauner fe^t Bar^m».

«Lam. V» // «Ciudadela» // «Plaza».

Talla dolça.

258 x 190 mm.

Est. BUB: B-54/3/19.

Obr. Lucuze 1772.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-4.

94.

Esquemes i models de pons.

«Pauner fe^t Bar^a».

«Lam. VI».

Talla dolça.

258 x 190 mm.

Est. BUB: B-54/3/19.

Obr. Lucuze 1772.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-4.

95.

Planol d'una fortificació.

«Pauner fe^t Bar^a».

«Lam. VII» // «Ataque de la Yzquierda [...]».

Talla dolça.

258 x 190 mm.

Est. BUB: B-54/3/19.

Obr. Lucuze 1772.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-4.

96.

Models de trinxeres.

«Pauner fe^t Bar^a».

«Lam. VIII» // «Retornos y corchetes de trinxera [...]».

Talla dolça.

258 x 190 mm.

Est. BUB: B-54/3/19.

Obr. Lucuze 1772.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-4.

97.

Planol d'una fortificació.

«Pauner fe^t Bar^a».

«Lam. IX» // «Tercera [...]».

Talla dolça.

258 x 190 mm.

Est. BUB: B-54/3/19.

Obr. Lucuze 1772.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-4.

98.

Planol d'una fortificació.

«Pauner fe^c Bar^m».

«Lam. X» // «Tercera [...]».

Talla dolça.

258 x 190 mm.

Est. BUB: B-54/3/19.

Obr. Lucuze 1772.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-4.

99.

Santa Eulalia.

Figura de mitg cos, amb els atributs corresponents, dins una orla de rocalla i àngels.

«Pauner ft. Bar^m 1774».

«El Il^{mo} y Rev^{mo} Sr D Josef / Clime^c Obispo de Bar^m á 25. de / Febrero de 1774. concedió á sus Fe- / ligreses (y demas que se hallaren / en la mencionada Diocesis) 40. dias / de Verdadera Indulgencia por cada / vez que devotam^{te} rezaren la oracion / del Padre nuestro delante de esta Imagen / de Sta Eulalia V. y M. Patrona de dicha Ciu- / dad de Bar - celona.».

Talla dolça.

213 x 150 mm.

1774.

Est. MNAC(GDG): R. 3.661.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 56.104-G.

100

Santa Eulalia.

Figura de la santa, amb els seus atributs, entre núvols i àngels. Al peus, perfil de la ciutat de Barcelona. Composició emmarcada per dotze representacions de diversos martiris, unides per l'escut de la ciutat de Barcelona.

«Do. Pauner f^c / Bar^m».

«S. EULALIA, VIRG. Y PROTOMAR- / TIR DE LA ESPAÑA TARRACO., PATRICIA, Y PATRONA DE LA CIU- / DAD DE BARCELONA.» // «El Illmo Señor D^o Frañ^{co} Ar - maña Arzobispo de Tarragona / 80 dias. / El Illmo y Rev^{mo} Señor D^o Gavino de Valladares, y Mesia Obispo de Bar^m / concedió 40. dias de Indulgencia á todos los que devotam^{te} rezaren / un Padre Nuestro y Ave Maria, delante esta Imagen. / El Il^{mo} y Rev^{mo} Señor D^o Joaquin de Santiyan, y Valdivielso Arzobispo de / Tarragona Primado de las Españas, & 80. dias / El Il^{mo} y Rev^{mo} Sr D^o Anton - i - no de Sammanat y de Cartella Obispo / de Avila Consedio 40. - dias - de Indulg^o als 31 de Maig - 1783».

Talla dolça.

290 x 190 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 3.661 i 3.662.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 56.127-G.

102.

Sant Tomàs d'Aquino.

En actitud d'escriure sota la inspiració divina. Figura voltada per diversos elements simbòlics.

«Pauner f.»

Talla dolça.

185 x 130 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 9.274.

102.

Sant Tomàs.

Figura asseguda davant la taula. Contempla extasiat la glòria celestial. Un àngel li ofereix una ploma per escriure. Orla decorativa.

«Pauner - Fesit».

Talla dolça.

210 x 165 mm.

Est. BC: s.núm.

103.

Sant Vicens Paul.

Bust dins una orla decorativa.

«Pauner Scupi^t Barcinone».

«Sanctus Vicentius a Paulo / Congregationis missionis / et Puellarum Charitatis Fundator».

Talla dolça.

105 x 65 mm.

Est. BC: Sant Vicens Paul- S. XVIII, Goigs Col. R. 10.015/90.

Obr. Goigs [Sant Vicenç] s.a.

Bib. Batlle 1925, 103.

104.

Elements i plantejaments físics.

«Pauner f^e Bar^m 1779».

«PHYS. GENER. [...]».

Talla dolça.

145 x 208 mm.

1779.

Est. BUB: B-65/5/5-1.

Obr. Amat 1779.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.018-M.

105.

Figures géométriques.

«Pauner f^e Bar^m 1781».

«Lam. I».

Talla dolça.

180 x 350 mm.

1781.

Est. BC: R(3)8940.

Obr. March 1781.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-5.

106.

Figures géométriques.

«Pauner f^e Bar^m».

«Lam. II».

Talla dolça.

175 x 370 mm.

1781.

Est. BC: R(3)8040.

Obr. March 1781.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-5.

107.

Figures géométriques.

«Pauner f^e Bar^m».

«Lam. III».

Talla dolça.

175 x 365 mm.

1781.

Est. BC: R(3)8040.

Obr. March 1781.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-5.

108.

Figures géométriques.

«Pauner f^e Bar^m».

«Lam. IV».

Talla dolça.

180 x 235 mm.

1781.

Est. BC: R(3)8040.

Obr. March 1781.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-5.

109.

Figures géométriques.

«Pauner f^e Bar^m».

«Lam. V».

Talla dolça.

175 x 355 mm.

1781.

Est. BC: R(3)8040.

Obr. March 1781.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-5.

110.

Planol d'una fortificació.

«Lam. VI».

Talla dolça.

180 x 345 mm.

1781.

Est. BC: R(3)8940.

Obr. March 1781.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-5.

Obs. Atribuïm aquesta làmina a Pauner, autor de totes les altres de la sèrie

111.

Planol d'una fortificació.

«Pauner f^a Bar^a».

«Lam. VII».

Talla dolça.

180 x 305 mm.

1781.

Est. BC: R(3)8940.

Obr. March 1781.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-5.

112.

Planol.

«Pauner f^a Bar^a 1781».

«Lam. VIII».

Talla dolça.

190 x 505 mm.

1781.

Est. BC: R(3)8940.

Obr. March 1781.

Bib. Páez 1981-1985, II, 376, núm. 1.622-5.

113.

Túmuli de Joaquim de Santiyan Valdivieso, arquebisbe de Tarragona.

Cos central amb el retrat del difunt, coronat per l'escut d'armes.

«Franc^{co} Bonifàs delin - Dominicus Pauner sculp. 1783».

«Palms de Catalunya».

Talla dolça.

330 x 223 mm.

1783.

Est. BUB: B-65/3/5-9; B-65/3/5-19.

Obr. Descripción 1783.

Obs. MNAC(GDG): clixé núm. 2.072-M.

Engraver Fe. B. 1740

S. MIGUEL ARCANJEL.

2

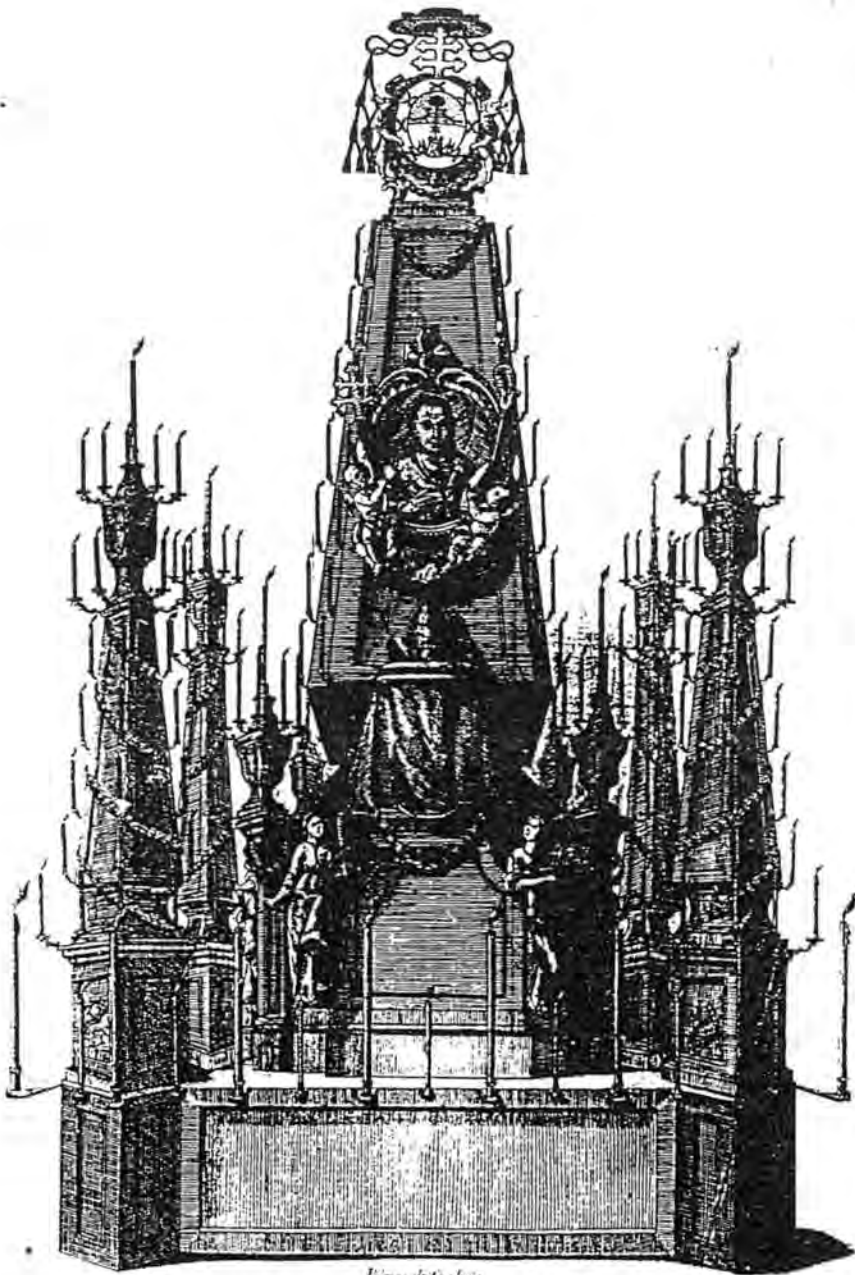

14

S.^{to} Francisco de Sales Fundador de las Religiosas de la Sagrada Orden de la Visitacion de Nuestra Señora. *Paucif. An. 1758.*

Elaboration de la statue

114.

Santa Eulalia.

Representació de la santa, sobre una vista de Barcelona.

«D. Pauner ft. 1783».

«S. Eulalia Virg. y Protomartir de la España Tarraco
Patricia, y Patrona de la Ciudad de Barcelona».

Talla dolça.

365 x 270 mm.

1783.

Est. CS: s.núm.

Bib. Retrat 1995, 265, núm. 427.

18.4.3.3. Domènec Agustí Pauner.

1.

Sant Miquel veng Satanàs.

Representa l'arcàngel sant Miquel, amb l'espasa alçada,
sobre una figura diabòlica.

«Dominicus Augu^s Pauner Sculp».

«S. MICHAEL» // «QUIS SICUT DEUS».

Talla dolça.

150 x 120 mm.

1745 a.

Est. BC: Ms. 2.883.

Obr. Prima 1744-1745.

18.4.3.4. Teresa Pauner.

1.

Escut d'armes del compte de Perelada (?).

«Teresia Pauner S^a Bar^a».

«DEI - GRATIA».

Talla dolça.

130 x 100 mm.

1746 a.

Est. BUB: C-239/2/9-5 i C-239/2/16-2; BC: Fullets Bonsoms,
núm. 4.917.

Obr. Serdà 1746.

Domini An. gus. Pauner Sculp. S. MICHAEL.

2.

Sant Josep Oriol.

De peu i en actitud contemplativa, davant una taula en la
què hi ha un crucifix i una calavera.

«*Teresia Scupl^t Bar^m*».

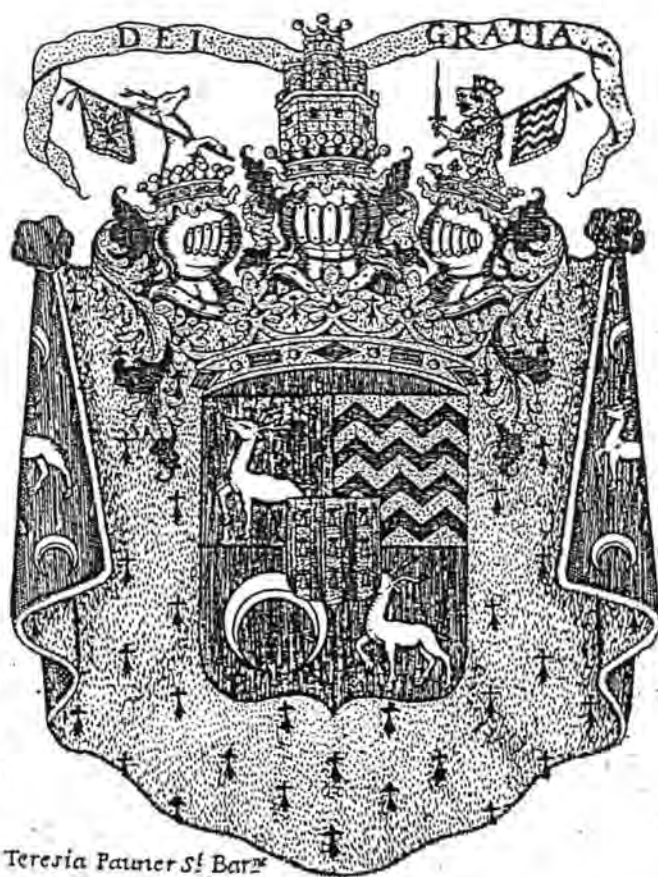
«*Servus Dei Dⁱ Iosephus Oriol Barchinons / Presb et
Benef^m E^m de Pinu; Obiit die 23 / Martii Anno 1702,
ætatis suæ 92. Iacet / in eadem Parrochiali Ecclesia.
Agitur eius / causa ut Sanctorum Fastis, adscribatur*».

Talla dolça.

117 x 82 mm.

Est. MNAC(GDG): R. 3.135.

Bib. Exposición 1980, 13, núm. 42.bis

Teresia Patner St Bar^m

1